

MONUMENTA HUNGARICA HISTORICA

MAGYAR

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.

ERDÉLYI

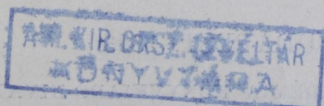
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

ORSZÁGGYÜLÉSI EMLÉKEK.

TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

TIZENHATODIK KÖTET.

(1675–1679.)

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA.

**= MAGYAR
TÖRTÉNELMI EMLÉKEK.**

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TÖRTÉNELMI BIZOTTSÁGA.

HARMADIK OSZTÁLY.

ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

BUDAPEST, 1893.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

9/43 xx

MONUMENTA COMITIALIA REGNI TRANSYLVANIAE.

ERDÉLYI
ORSZÁGGYŰLÉSI EMLÉKEK.

TÖRTÉNETI BEVEZETÉSEKKEL.

A M. TUD. AKADÉMIA TÖRT. BIZOTTSÁGA MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SZILÁGYI SÁNDOR

RENDES TAG.

TIZENHATODIK KÖTET.

1675—1679.

BUDAPEST, 1893.

A M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

(Az Akadémia épületében.)

1893. évi évkönyv

80/28.

Budapest, 1893. Az Athenaeum r. társulat könyvnyomdája.

XXX. FEJEZET.

I.

Bánffy Dénes pere és kivégeztetése következtében az ország első és legfontosabb hivatala: Kolosvár és a végek főkapitánysága jött üresedésbe s ez egy sereg intézkedést vont maga után. A deczemberi országgyűlésből indult meg a kezdeményezés, mely »a végbeli tiszteknek beállítására s egyéb akadályos dolgoknak eligazítására« kebeléből, az úri és főrendek közül, bizottságot küldött ki. Az »akadékos dolgok« Bánffy hatalma túltengéséből származtak: annyit, memyivel ő részint instructiója alapján, részint annak túlhágásával rendelkezett, hagyni nem lehetett egy ember kezében. Maga az országgyűlés eldöntötte a legfőbb dolgot: a somlyai kapitányságot kivette a kolosvári kapitányság hatásköre alúl s annak hatáskörét egy utasításban körülírta, mely a leendő somlyai kapitányt a fejedelem alá rendelte. Ugyanez szolgált zsinórmértékül a többi kisebb kapitányoknak is.¹⁾ De nemcsak a végek ujjszervezéséről, hanem a törvény végrehajtásáról is kellett gondoskodni. A nota egyik következménye volt összes felkelhetőnek lefoglalása a fiscus számára. S ha e részben az előleges intézkedést²⁾ az tette szükségessé, hogy ő a menekülés eszközétől megfosztassék, az ítélet kimondásával ez törvényerőre emelkedett.

Dec. 23-án főkormánybiztossá »mind a végbeli dolgok igazításában, s mind pedig Bánffy bonumi dispositióiban«

¹⁾ L. a rendek dec. 21-iki utasítását Török-Magyarokori Állam-Okmánytár V. k. 298. l.

²⁾ Gyerőffy már 1674. nov. végén kiküldetett Bánffy értékei lefoglalására. Történelmi Tár 1887. 731. l.

Béldy Pál neveztetett ki,¹⁾ s a helyettes kapitányi minőségben Kolosvárra küldött Kun István alá rendeltetett. Nehány nappal később (dec. 29.) Gyerőffy György nyílt parancscsal láttatott el, hogy Bánffy javait mindenütt, legkivált Szamosujvárt és Gyaluban, keresse fel — ő már eddig is nagy buzgalmat fejtett ki e javak összeharácsolásában: ez ügyben egyes esetekre vonatkozó utasítások majd mindennap küldettek Béldy Pálnak s Gyerőffynek.

Végre 1675. januar három első napján a végek ügye is elintéztetett.

Hogyan lett Kolosvár végvárrá, hogyan foglalta el Várad helyét, azt a megelőző kötetekben elmondtuk.²⁾ Első kapitánya Ébeni alatt az 1648-iki boros-jenei edictum szolgált zsinórmértékül. Utódja, Bánffy hátalma már kiszélesített: a kolosvári kapitány azt a hatáskört nyerte, melylyel Várad bírt a fejedelmek idejében. A többi közt ebből folyt a város megnemesítése is, s e miatt a polgárok és a főkapitány közt gyakori volt a surlódás. Az 1666-iki fejevári részgyűlés által hozott edictumokat az 1667-iki egyetemes országgyűlés megerősítette, de ezeket »bizonyos okokra« nézve articulushoz nem írták, sőt 1669-ben a Compilata szerkesztése alkalmával elhatározták, hogy »a kolosvári lakosok a boros-jenei edictumokat observálják.«³⁾ Az 1666-iki részgyűlés Bánffynak — azon alkalomból, hogy főkapitányi hatásköre kiterjesztett — új utasítást adott, de ez még lappang s csak annyiban ismerjük, mennyiben egyre s másra a somlyai kapitány vallomásából következtethetünk.

Bánffy kivégeztetése után visszatértek az Ébeni idejében érvényben volt állapotokra, s így az 1666-iki intézkedések által teremtett állapotot lényegesen megváltoztatták.

Csak egy dologban nem tértek el a váradi hagyománytól: hogy a kolosvári főkapitányság nymbusát fentartsák, a legelőbbkelő családok tagjai közül kerestek főkapitányt — s a választás Rhédey Ferenczre esett, kinek

¹⁾ Ugyanott 733. l.

²⁾ Erd. Orsz. Emlékek XIII. k. 52., 54. ll. XIV. 15., 18., 27. ll. V. ö. u. o. 200. és 227. ll.

³⁾ Compilatae Constitutiones P. V. ed. 5.

egyik őse Bethlen alatt volt váradi főkapitány. Jan. 2-án kézbesíték neki utasítását¹⁾, de ez aztán lényegesen eltért attól, mely a régi váradi kapitányoknak adatott. A kolosvárin kívül csak a sebesvári s gyalui őrség rendeltetett alája, hivatala épen nem volt végleges — a fejedelem abból minden év elteltével elmozdithatta. Egész hatalma kivált a törökkel szemben, csak defensio volt, még a zendülések elnyomására is a fejedelemtől s a delegatiótól kelle felhatalmazást kérni. Leginkább csak az administratív dolgok vezetésével volt megbízva.

A somlyai kapitányságban ugyanakkor ideiglenesen Olasz Ferenczet meghagyták.²⁾ A végbeli tisztek beállításával Kapi Györgyöt bízták meg:³⁾ s az ő és a bizottság feladatává tették a végvidéken összeírást eszközölni és az »akadémikus dolgokat«, azaz a törökkel fenforgó ügyeket, a mennyire csak lehet, rendezni.

A fejedelemnek már volt akkor tudomása arról, hogy a váradi törökök ki fognak jőni⁴⁾ s ehhez képest utasítá Rhédeyt. Valóban a váradi basa jan. 5-éről megkereste a kolosvári kapitányt néhány szpáhi követelése ügyében, s ez válaszában hangoztatta is a jó szomszédságot.⁵⁾ A jó szomszédság helyreállítása alatt mindkét fél a Bánffyval kötött contractus függőben levő ügyének elintézését értette, s hogy a törökök erről hogy gondolkodtak, mutatta, hogy a függőben levő adók behajtására Váradról is küldetett ki egy török csapat, mely Hunyadon állapodott meg s onnan két török Kolosvárra ment.⁶⁾ Amint a bizottság erről értesült (jan. 16.), Kabós Gábort és Pályik Jánost Hunyadra küldé megtudni tőlük, hogy a tárgyalások folytatására jöttek-e ki? fel vannak-e arra hatalmazva? s azon esetre ha nem:

¹⁾ L. Törvények és Okiratok I.

²⁾ Történelmi Tár 1881. évf. 737. l. Apaí rendeleete.

³⁾ Ugyanott 738. l.

⁴⁾ Ugyanott 738. l.

⁵⁾ Szelektár Mehemet váradi pasa jan. 5-iki levele Rhédeyhez
Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 300. l. Rhédey válasza jan. 15-ről Ugyanott VII. k. 552. l.

⁶⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 303. l. Kun György jan. 13-iki levele.

rávenni őket, hogy térjenek vissza, s legyenek azon, hogy Somlyóra a basa által bizottság küldessék ki, folytatni a tárgyalásokat az erdélyi urakkal.¹⁾ De ugyanakkor Szilvássy Bálintot Váradra a basához küldé rábírni ezt, hogy Somlyóra a hódoltsági kérdések végleges elintézésére bizottságot küldjön.

Szilvássy jan. 28-án indult el Gyaluból²⁾ s febr. elején érkezett Váradra, de a basa beteg lévén, csak febr. 6-án vezetett a divánba, s azután a basa által is külön fogadtatott. A basa szóval mindent ígért, maga is szeretné a békét s hajlandónak mutatkozott Somlyóra a tárgyalásokra bizottságot küldeni.³⁾ Valóban négy nap mulva — febr. 10. — kinevezte a bizottságot: Ozmán jancsár agát, Bujakcsi Amhát agát, a gyömlök tiháját »becsületes eszes okos embereket«, kik el is indultak Somlyóra.⁴⁾ De hát a basa azt kívánta, hogy kapitányokká »ne valami felfuvalkodott embereket« nevezzenek ki s az adók felszedésének útját ne állják.

Az erdélyi országos bizottság Szilvássy elindítása után maga is elment Somlyóra, hova ők febr. elején, a váradi basa küldöttje pedig febr. 14-én érkeztek meg. A tárgyalásokhoz mindjárt másnap hozzá fogtak, de minden kilátás nélkül a sikerre. A váradiak ezt a tárgyalást a kolosvári contractus megváltoztatására akarták felhasználni, melyet ők különben is, minthogy a tefterrel ellentétben állt, érvénytelennek jelentettek ki: az erdélyiek pedig — bár ők is szerették volna javítani, — jobb hiányában ezzel is beérték volna. Már öt napig — febr. 15—19 — tárgyaltak anélkül, hogy valamire mentek volna, s febr. 19-én Páskót Váradra küldék a pasához oly utasítással, hogy ezt engedékenységre bírják.⁵⁾ De ő teljesen elutasító válaszzal érkezett vissza, miután nyíltan kijelenté a basának, hogy azt a

¹⁾ A biztosoknak adott utasítás u. o. V. k. 206. l.

²⁾ U. o. 316. l. Kápy febr. 8-iki levele

³⁾ Ugyanott VII. k. 533. l. Szilvássy febr. 6-iki levele.

⁴⁾ A váradi basa levele a bizottsághoz. U. o. VII. k. 555. l.

⁵⁾ A commissarius urak febr. 15., s febr. 19-iki jelentései. U. o. V. k. 317—20. ll.

követelést, hogy nemcsak hogy a kolosvári constructust nem akarják fentartani, ellenkezőleg a defterbe beírt helyeket »dézmaadással« kívánják megrovatni: az ország beleegyezése nélkül nem teljesíthetik. S minthogy sem a basa, sem a török biztosok semmit nem akartak engedni, a tárgyalásokat félbeszakították.¹⁾

Mint a török, a német is sokszor kapkodott az erdélyi határokon: ürügyet erre azok a bujdosók szolgáltattak, kik a váradi basa területén voltak elszállásolva. A biztosok ez ügyben a szathmári parancsnoknál felszólaltak, de a válasz a rendes volt: ő nem bántja Erdélyt, csak nem tűri, hogy a lázadók a gondjaira bizott területre beütéseket tegyenek.²⁾ Ez is olyan hadfolytatás volt, mint a török végeken divatozó s változást ebbe csak a bujdosók ügyének rendezése hozhatott volna, melyre ez idő szerint gondolni sem lehetett, daczára, hogy azok azt hitték, hogy Bánffy Dénes megöletésével megsegíttetésök utolsó akadályja is el van hárítva.

Ez a remény sokat ért a bujdosóknak: erőt és kitarást kölcsönözött nekik az egyenetlen harcban. Hiszen már csak az a darab föld Magyarország, melyet az ő kardjuk védett — a többiben a régi szabadságnak árnyéka sem maradt meg. S kivált azóta, hogy Beaumont megfordult Erdélyben s a francia király pártfogását kilátásba helyezte, még jobban feléledtek reményeik.³⁾ S amint Bánffy elfogatásáról hírt vettek, követet küldöttek a kihájához. Mint annyszor, panaszolkodtak most is, hogy a császár erővel catholisálni akarja őket, de ők inkább hajolnak a szultán védelme alá. Engedélyt kértek rá, hogy a felső-magyarországi főurak bemutathassák hódolatukat a hatalmas császárnak, maga a bujdosó sereg pedig addig is Várad környékén telelhessen, mert mostani telelő helyeiket a németek felégették; eszközölje ki a kihája, hogy Petrőczy bocsáttassék szabadon s szenvedett kárai Bánffy

¹⁾ A commissarius urak febr. 19-iki jelentései. U. o. V. k. 322. l.

²⁾ L. Törvények és Okiratok V.

³⁾ A bujdosók történetére vonatkozó adatokat legjobban állította össze és dolgozta fel Angyal Theökölyjében I. k. 79. s köv. ll.

lefoglalt javaiból kárpótoltassanak; ők pedig szabadon jár-hassanak Erdélybe.¹⁾

Konstantinápoly messze volt Drinápolytól, hol a szultán telet, s a tilhája semmit sem tehetett értök: ők magok is tettek Drinápolyban próbát, hogy a porta támogatását megnyerhessék s Szepessy Pált és Ubrissyt 1675. telén oda küldék, kik márcz. 14-én érkeztek meg²⁾ s bár az erdélyi kapitliha Daczó György is támogatta őket: de biztatásnál egyebet nem nyertek.³⁾

Új fordulatot a bujdosók ügyében a fejedelmi udvarban s maga Teleki is Beaumont küldetésének sikerétől vártak, s minthogy már hosszas idő eltelt attól fogva, hogy ő Erdélyben járt anélkül, hogy további hírt adott volna magáról, Teleki febr. 15-ről levéllel kért tőle értesítést: az, ki ügyüket megzavarhatta vagy meg is buktathatta volna, az isten igazságos ítéletéből már ártalmatlanná van téve, kéri. hogy ezt az igazságos ügyet a legkeresztényebb király francia követénél lehetőleg mozdítsa elő.⁴⁾

A mit Teleki olyan óhajtvá várt, a Beaumonttal kezdett tárgyalások folytatása, már meg volt indítva. A lengyel király január 8-án kinevezte rendkívüli követévé Erdélybe Giski Giza Kázmért s jan. 8-án ellátta megbízó levelekkel a fejedelelemhez s Telekihez.⁵⁾ Egy hóval később De Forbin marsellei püspök s a francia király rendkívüli követe, Giski mellé egy megbízott emberét adta levelekkel a fejedelelemhez s Telekihez.⁶⁾

Néhány hetet a határszélen hasztalan várakozással töltött a követség s ez alatt volt alkalma a bujdosók vezéreivel tudatni megérkezését. Egy közülök Akakia Roger betért Szent-Péterre Telekihez. hol épen akkor néhány bujdosó tartózkodott. A korábban vett értesítés s a szent-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok III. és VII. számokat.

²⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 331. l.

³⁾ Ugyanott Szepessy ápr. 15-iki jelentése 335. .

⁴⁾ Törvények és Okiratok IV.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok II. a) b).

⁶⁾ L. ugyanott c) s Történelmi Tár 1890. III. f. 512. l.

péteri megbeszélések következtében, — melyek Telekinek reményt nyújtottak, hogy a mozgalom vezetése ismét az ő kezében fog összpontosulni — a bujdosók Tótiban márcz. vége felé gyűlést tartottak s elhatározták, hogy magok részéről ők is részt fognak venni a francia-lengyel küldöttség tárgyalásaiban. Az utasítás, melyet követeknek — Theököly, Baksa, Kende Gábor és Márton, Keczer, Szalay, Apagyi, Sulyok, Nemessányi — adtak, mutatta, hogy a főszínt Erdély és a fejedelem jóakarátának s támogatásának megszerzésére fektették s a francia segélyre csak annyiban számítnak, mennyiben ez az ő javakra s nem kizárólag a francia érdekek előmozdítására szolgálna, s ez is a porta engedelmeivel történnék.¹⁾

A francia s a lengyel követség útközben elvált egymástól: el akarván kerülni az összeműködés látszatát. A lengyelek gyorsabban mentek s csakugyan néhány nappal megelőzték a francziákat, kik húsvét szombatján érkeztek meg Fogarasba,²⁾ hova Akakiát a fejedelem saját kocsiján vitetett be, s ez által húsvét másodnapján fogadtatott a lehető legszívélyesebben. Hosszas és beható tárgyalásba vették a bujdosók s a bécsi udvar ügyeit, s Akakia a kihallgatásról azzal a benyomással távozott, hogy Apafiban megvan a készség a bujdosók támogatására. Néhány nap múlva meghívott ebédre a fejedelemhez s engedélyt nyert, hogy a fejedelemasszonynál is tisztelegessen, ki bókjaira igen helyes és eszes választ adott.

Arról, mi a határszélen történt, a bujdosók mozgalmairól, a követek jöveteléről korán nyert értesítést a bécsi udvar, s minthogy nem tartották helyesnek a császár nevében küldeni a fejedelemhez valakit a követek működésének ellensúlyozására, Szelepcsényi vállalta magára a követküldést. Lesenyei Nagy Mihályt, a rosszhírű Lesenyei Nagy Ferencz testvérét bízta meg e kényes küldetéssel.³⁾ Rosszúl választott: ki bízott volna Erdélyben az áruló öcsésében?

¹⁾ L. az utasítást Vértanuk a magyar történetből 353. l.

²⁾ Du Fresne ápr. 4-ről Szegsvárról Telekinek írt levelét lásd Tört. Tár 1890. 512. l.

³⁾ L. utasítását Törvények és Okiratok VI. a).

Nagy Mihály puhatolódzása s a tárgyalások a fejedellemmel és a bujdosók egy követével, ki akkortájban érkezett Fogarasba, mondhatni párhuzamosan történtek. Nagy azzal volt megbízva, hogy nyerje meg a fejedelmet, hogy ő vállalja magára a bujdosók kibékítését s bírja rá őket a császárnak leendő meghódolásra: s e célból egy meghatározandó helyen mindkét fél részéről két követ jőne tárgyalások megkezdésére.¹⁾ A bujdosók követe Nagy Mihálynak rokona volt s ő ezzel is tárgyalásokat kezdett, melyek folyamáról a követ Akakiát folytonosan értesíté. Ilyen kibékülésre vagy meghódolásra akkor senki sem gondolt a bujdosók közül, s éppen oly kevésbé akart a fejedelem közvetítőül szolgálni. A Nagy Mihálynak adott válasz elutasító volt: »ha az érsek tárgyalást akar kezdeni, küldjön érdemes és qualificált embereket«. Nem olyan csalfa és hazug embert, mint Nagy Ferencz — tette hozzá egyik tanácsúr, — kit jól ismerek. Kegyelmedet nem ismerem, de azt hallom, Ferencz úrnak testvére.²⁾

A komoly tárgyalások csak Teleki megérkezése után, ápr. 25-én kezdődtek;³⁾ kivel együtt jöttek a bujdosók követei, élükön Theökölyvel. Már belenyugodtak, hogy Teleki legyen vezérökké s a fejedelem által másnap, amint megérkeztek, szívélyesen fogadtattak. Megkapták az engedélyt, hogy Akakiával érintkezzenek s maga Teleki vezette őket hozzá, ki azonban maga visszavonult, hogy annál bizalmasabban érintkezhessenek. S ezen a bizalmas tárgyaláson meggyőzték a bujdosók a lengyel követet, hogy köztük teljes az egyetértés, semmihez sem akarnak kezdeni a fejedelem jóváhagyása nélkül, a portában nem bíznak, mely úgy sem tenne most semmit értők s a vezényletet szívesen Telekire ruházzák. S most Giski és Teleki közbenjárására Petrőczy is visszanyerte szabadságát s aztán ez is részt vett a tárgyalásokban Akakiával.⁴⁾

Ápr. 27-én megállapították a pontokat, s másnap alá

¹⁾ L. az utasítás 4. és 5. pontját.

²⁾ L. Törvények és Okiratok VI. b).

³⁾ L. Törvények és Okiratok II. d).

⁴⁾ Törvények és Okiratok II. f).

is írták a megállapodásokat, melyek egy felől Akakia, mint francia residens s az erdélyi fejedelemhez küldött követ és másfelől a bujdosók és Wesselényi Pál követei közt jöttek létre. »Határoztuk, tárgyaltuk és végeztük, hogy ezen elnyomott népek megsegelésére kéressék fel az erdélyi fejedelemtől Teleki Mihály a bujdosó magyarok tábornokául, s a magyar urak kötelezték és kötelezik magukat, hogy tizenkét ezer lovas és gyalog fegyverest ágyúval s a szükséges eszközökkel ellátva készen tartanak 40 ezer forint fizetség mellett, melyet a francia király jul. 1-én kezdve havonként fizet; a lengyel király hatezer dragonyosának Béthune marquis vezérlete alatt lehetővé teszik, hogy a magyar csapatokkal egyesüljenek; ezek átjövetele Erdélyen át történik; Béthune marquis, a mint megérkezik, védőjükül fog elismertetni a francia király védelme alatt; a portát megkeresik, hogy adófizetés mellett engedje meg, hogy az ország ősi szokása s szabadsága szerint magának királyt válasszon.¹⁾

Akakiának az volt a megbízatása, hogy Erdélyből Drinápolyba menjen — de ő a francia residens tanácsára ezen szándékától elállott s a lengyel követséggel együtt ápr. 30-án visszafordult Lengyelországba.²⁾ Még a tárgyalások megkezdése előtt, mikor már francziák, lengyelek közeledtek Fogarashoz, a fejedelem Páskó Kristófot Drinápolyba küldé, megelőzendő a balmagyarázásokat, melyekre egy lengyel követ Erdélybe jövetele alkalmat adhatott, s Páskó ott nyomára jött annak, hogy a francia »orator locumtenense (Drinápolyban) és maga az orator is az itt való német residenssel colludálna a mercatum kedvéért.³⁾ Így volt. A fogarasi szerződést s a bujdosóknak a legfontosabb és legtitkosabb iratait megtaláljuk Kindsberg jelentései mellett. Giza egy hónap múlva haza ért s a lengyel király örömet fejezte ki követe sikeres eljárása felett,⁴⁾ de azért a nagyon óvatosan körülírt fogarasi szerződés életbe-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok II. e).

²⁾ L. Törvények és Okiratok II. g) és VIII.

³⁾ Ugyanott VIII. sz.

⁴⁾ Ugyanott II. h) i) k).

léptetése elmaradt, s a bujdosók megsegélése ügyében sem történt semmi.¹⁾ Daczónak sikerült megnyugtatót a nagyvezért Giza küldetése ügyében, enyhíteni amiatti bosszankodását, hogy Bánffy Dénes kivégeztetéséről nem adtak hírt²⁾; s végre Lessenyei Nagy Mihály küldetése is eredménytelen maradt. Hogy kikre czélzott a fejedelem, mikor késznek nyilatkozott »érdemes és qualificált emberekkel« tárgyalásba bocsátkozni, azt magától Lessenyeitől tudjuk: maga az érsek, a győri püspök s Esterházy Pál voltak azok.³⁾ »Ilyen embereket« a császár nem akart küldeni — de magának Szelepcsényinek sem volt kedve hozzá. »Ilyen küldetéssel a cancellárokat szokták megbízni — írta Hochoernnek — mint cancellár vett ő is részt ilyen küldetésekben. Aztán hogyan ajánljon ő kedvezményeket a protestánsoknak, ki eddig ítélte felették?⁴⁾

Mikor Daczó elindult — ápr. derekán — még csak a lengyel követségről tehetett a nagyvezérnek jelentést. De a tárgyalások befejezése után szükségessé vált mind a három követséget bejelenteni, s e czélból máj. 2-án Rozsnyay Dávid küldetett Drinápolyba, nem a fogarasi szerződés bejelentésére, hanem annak eltitkolására: a lengyel király a fejedelem béke közvetítését kérte, a francia követ az elfogott francia residens kiszabadításán munkált — de megértvén, hogy az már szabad lábon van: visszatért, míg az érsek követe »gratiát kínált a bujdosóknak« — de ő a porta híre nélkül nem elegyedik bele. Azzal is meg volt bízva, hogy Bánffy elítéltetését indokolja: »nem nyomván egyenesen az kengyelt. practicált az németekkel«, azért büntette meg őtet.⁵⁾

Hátra volt még a végek ügyének teljes elintézése s e czélból ápr. 30-áról május 25-ére Fejérvárra a fejedelem

¹⁾ L. Szepessy ápr. 25-iki levelét Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 335. l.

²⁾ Törvények és Okiratok VIII.

³⁾ Angyal Theököly élete I. 101. l. idézve van Lessenyei máj. 23-iki levele.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok VI. c).

⁵⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 336. l.

egyetemes országgyűlést hirdetett,¹⁾ melyre a végek, s különösen Kraszna vármegye, beküldötték sérelmei sorozatát.²⁾

Az első ülés máj. 27-én tartatott. A névsor felolvasásával megalakulván az országgyűlés a rendek és fejedelem kölcsönösen üdvözölték egymást. Azután bizalmas közlés jött a fejedelemtől, hogy egy pár ezer török élelemszállító kocsikkal Jófőnél az országba akar jönni, az élelmet Moldvába szállítandó. Az ügyet egy bizottság vette tárgyalásba, de mire az elhatározta, hogy azt példa kedvéért sem lehet megengedni, megjött a hír, hogy azok más útra tértek, bár nagy részök Jófőig nyomult.

Máj. 28-án felolvastattak a fejedelmi előterjesztések, melynek hat pontja közül az első a nemesség előjogain esett sérelmek orvoslását ígérte. A következő napokon azután a sérelmek s kívánalmak megállapítására a megyék külön-külön s a székelyek üléseket tartottak. Május 30-án Fejér és Küküllő vármegye postulatumai olvastattak, melyek nagy és éles panaszokkal voltak tele. Bély mint »exercituum generalis« engedélyt kapott a fejedelemtől, hogy a székely székeket megmustrálja: ez nyilvánságos jogsértés volt. A mustra nem tartatott ugyan meg, de alkalmúl szolgált erős invectivákra. Ez egyenes támadás volt Bély ellen, ki erőszakosságáért a nemesség előtt népszerűtlen volt.³⁾ Ellene »Haller Pál furialt szörnyűképen, mint a felfútt dudu«, de az öreg Bethlen János is invehált ellene!⁴⁾ Nyugodtabban folyt le a következő napi ülés Torda vármegye postulatumainak tárgyalásával. Azután Mikola Sigmond folyamodását vették elő, ki Örményest neje jogán követelte. De Bánffy Dénes szerzeményeit az ország saját maga számára tartotta vissza, aztán annak a fiscus nevében a fejedelem is ellentmondott s ezért ez ügyben nem határoztak a vármegyék postulatumai

¹⁾ L. Törvények és Okiratok IX.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XI.

³⁾ Tophaeus e miatt a szószékről is megdorgálta: »nem üres a tömlőcze soha deáktól, mestertől, emberséges nemes embertől. (Szent Soltárok Resolutiója 623. l.)

⁴⁾ Bethlen Miklós Emlékiratai I. 447. l.

elintézéséig. Jun. 1-én Doboka és Kolos vármegyék postulatumai olvastattak.

Jun. 2—4. pünkösdt ünnepezték a rendek.

Jun. 5-én Hunyad, Belső- és Közép-Szolnok, Máramaros, Kraszna és Zaránd vármegyék postulatumai olvastattak. Azután a székelyek postulatumaikra került a sor s legelőbb az az indítvány, hogy bizonyos árúkat vásár napja előtt is szabad legyen venni és eladni. Másnap a szászok postulatumaikra került a sor — s még ez nap az összes postulatumokat bemutatták a fejedelemnek, melyekre a válaszok egymásután leérkeztek a fejedelemtől.

Jun. 10-én a tanácsurak jelenlétében erős viták voltak magánosok sérelmei felett, midőn Bethlen Gergely és Bély Pál tüztek össze, az első szemére vetvén ez utóbbinak, hogy hatalmával visszaél s a főhatalmat a fejedelem kezéből magához ragadja. »Mi ez?» kérdi az elbámúlt Bethlen Miklós Bélytől. Úgy mint Bánffy ellen tavaly, én ellenem is olyan ligát csináltak, felelé ez — hanem a veszélyt ezúttal még sikerült a Bély fejéről elhárítani.¹⁾ Mindamellet a vita másnap még élesebbé lett, midőn a nemesi előjogokon ejtett sérelmek jöttek szóba. Ez már a Bánffy Dénes nótájának következményeivel állott kapcsolatban, s különösen a hatalmassági esetekre vonatkozó törvények reformálása volt szóban, melyre külön bizottság küldetett ki, melynek tagjai Bethlen Miklós, Sárpataky ítélőmester, Nemes János s egy szász voltak, kik ez ügyre vonatkozólag jelentékeny reformokat, könnyítések hoztak javaslatba, »hogy mint kellene az ilyen alkalmatosságokat megorvosolni.«²⁾

Ez a czikk — bár nincs benne megnevezve — Bély ellen volt intézve, s a »szegénységnek« Bély ellen megoltalmazását célozta. Bizonyynyal Tophaeus nem menydörögte volna egyházi szónoklatban fejére, hogy tömlöcze sohasem üres, s a megyék sem kérvényeztek volna ellene, ha nem lett volna a dologban valami igaz. A »szegénység« alatt nemcsak jobbágyságot kell érteni, hanem azokat a fekvő bir-

¹⁾ Bethlen Miklós I. i. h.

²⁾ Bethlen Miklós i. h. 448. .

tokkal nem bíró nemeseket, kik minden vármegyében sokan voltak. beszegődtek a birtokosokhoz szolgálknak s sokszor eladták magukat jobbágyokúl. Ezek voltak az »ügyefogyott nyomorúltak«, kik, mint a pap szemére vetette, börtönében, »csak hogy élhel is meg nem haltak«.

S a kiküldött bizottság meg is fogalmazta azt a törvényt (a XVIII-at), mely ezen visszaéléseket orvoslandó lett volna: elrendelte, hogy a rabokat bocsássák el, a kik kezeség alatt vannak, azok szabadíttassanak fel, s a kik erővel jobbágyokká tétettek, a jobbágyság alól mentessenek fel. A ki pedig ezért bosszút űzne, »a ligában specificált poenában incurráljon«. A javaslat egy későbbi ülésen megerősítettett.

Jun. 12-én a fejedelemasszony kérelmére tárgyalásba vették nővérének, mint Bánffy György özvegyének folyamodását, hogy azokat a felkelhetőket, melyeket ő, miut atyja és más rokonai hagyatékát vitt a házhoz, adják vissza. Hosszas vita után azt határozták, hogy a múlt évi articulust épségben fentartják ugyan, de az ő tulajdonainak visszaadását elrendelik. Másnap a székelyek s szászok postulatumaikra adott resolútiók felett határoztak, s minthogy a szászok csak általánosságban sorolták fel sérelmeiket, oda utasították őket, hogy névszerint sorolják fel azokat, kik a kihágásokat elkövették. A következő napon is a supplicatiókra adott válaszokat tárgyalták.

A váradi pasa, a delegatióval történt megállapodás értelmében, követséget küldött erre az országgyűlésre, melyet jun. 17-én hallgattak ki. A basa az öt vármegyében szétszórt falvaknak adó alá vonását követelte melynek teljesítése által nemcsak a sóbányák lettek volna veszélyeztetve, hanem a hódoltság egész Medgyesig kiterjedt volna. A választ jun. 22-én adták ki: a követelést nem teljesíthetik, mert a rendek nagy része e terület jövedelméből tartja fenn életét s fizeti adóját. A szultán elé viszik az ügyet.

E közben jun. 18—21. letárgyalták a végek szervezésének ügyét s elintézték a kolosváriak folyamodását, kik a múlt gyűlés alkalmával tett szabályozás ellen folyamodtak, füvelő helyet, a vár fentartására gratuitus labort s a múlt évi s a jelenévi commissiók tartási költségeinek megtérítését

kérték.¹⁾ A somlyai kapitányságban megerősítették Olasz Ferenczet, ki alatt két vár, Somlyó és Csehi, s három vármegye: Közép-Szolnok Kraszna és Bihar állott. Alája rendeltetett a békésvármegyei hódoltság is, »szóval valamelyek Jenő és Várad veszedelmével török birodalma alá estenek, azok két kard alatt maradjanak mindkét részről«. E helyek nemcsak hadtanilag, hanem törvénykezési tekintetben is alatta állottak. Az ország adta ki utasítását is, mely megszabta hatáskörét.²⁾

S ezzel a gyűlés legfontosabb ügye el volt intézve. Jun. 22-én felolvastattak s megpecsételtettek a törvények s ezzel a gyűlés véget ért.³⁾

Összesen huszonegy articulust hoztak a hosszas gyűlésen.

Az I. elrendelte, hogy ha a férj felesége jószágába saját jobbágyát telepíti le, vagy megfordítva történik, az ilyen jobbágy az illető halála után az örökösnek, mint szökött jobbágy visszaadandó.

A II. a tordaiak s toroczkaiai közt levő perben újabban bizottságot küld ki.

A kisebb mennyiségű só kiszolgáltatásában a régi rend tartassék meg. (III.)

A szultán táborába küldött élésszekerek mellől elsőkött szolgálak megbüntetéséről intézkedtek. (IV.)

A só kisebb mennyiségben is fog árúba bocsáttatni. (V.)

A VI. articulus a marhák, vaj, méz, sajt, turó, viasz összevásárlását idegeneknek (görög, örmény, török) megtiltotta.

A szabad nyomást nem szabad elzárni. (VII.)

A VIII. art. megengedte, hogy a hódoltsági lakosok vallomása elveszett marhák nyomravezetése ügyében elfogadható.

Alvinczen és Borberekén a városi ügyekben a régi rendtartás fentartandó. (IX.)

Senki szolgálját (özvegyek kivételével) országgyűlésre maga helyett jövőre nem küldheti el. (X.)

¹⁾ L. Jakab Elek Kolosvár Története II. k. 414. s köv. II.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XII. a).

³⁾ L. Törvények és Okiratok XII. b).

A fiscusnak a fejevári határban levő földjéről a töviseket a város környékén lakó emberekkel irtassák s ezen föld legyen az udvar népének legelője és ebből senki se foglaljon magának részt. (XI.)

Ha egyetemes országgyűlés egy évben többször tartatik is, de tábla (azaz fejedelmi törvényszék) csak az egyiken tartassék. (XII.)

A XIII. articulus a szokásos táblai jószág-publicatiók (s az ilyen módon támasztott követelések) ügyében becsúszott visszaéléseket szabályozta, az illetéktelen jószág-publicatiók teljesen elejtetvén, s a két Rákóczy idejébeli publicatiók cassáltatván.

A XIV. art. az albérlők és dézmások zsarolásait fékezte.

A XV. art. a mult évi decz. XXI. art. alapján, a Tokáiban történt visszaélések megvizsgálását s elintézését rendelte el.

A somlyai vásárban harminczad fizetés nélkül lehet marhát vágni. (XVI.)

A XVII. art. Kraszna vármegyében a kapuszám utáni búza felszedését szabályozta.

A nemesi szabadságon ejtett némely sérelmek orvoslása ügyében intézkedtek. (XVIII.): 1. Senki másnak hatósága alá tartozó felett ne bíraskodjék. 2. Maga és cseléde lovait mindenki saját birtokán tartsa. 3. Senki a maga ügyében ne bíraskodjék. 4. A szabad kereskedés ne korlátoztassék, s senki »boszút ne üzzön«.

A nemesi szabadság teljes orvoslása a jövő országgyűlésre halasztatott. (XIX.)

A szamosújvári, kővári és huszti jószágokban fenforgó controversiák elintézésére bizottság küldetett ki. (XX.)

Az utolsó artikulus elhatározza, hogy közelebbi országgyűlés a portékák árát limitálni fogja.¹⁾

Még e gyűlés alatt, a váradi törökök elbocsátása alkalmával írt a fejedelem a váradi pasának. Felszólította őt, hogy igazságtalan követelésével annál inkább hagyjon fel, mert a kolosvári contractus már szabályozta az ügyét. S

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XII.

egyszersmind utasította Rozsnyayt s a kapitihát Daczót, hogy ez ügyben a szükséges lépéseket a nagyvezérnél tegyék meg.¹⁾ Páskó már ekkor útban volt haza felé: pünkösöd napján a császár fogadta, ki az ajándékokat kedvesen vette s öt tized magával megkaftányozta. Megelőzőleg a nagyvezér is fogadta,²⁾ s elutaztával a váradi dolog elintézése Rozsnyayra és Daczó György kapitihára maradt.

A lengyel király épen az időben békeajánlatokat küldött a portára³⁾ s Apafit is felszólította, hogy annak létrejöttét mozdítsa elő. Amint Apafihoz megjött a lengyel király levele, jul. elején a tanácsurakkal közölte azt,⁴⁾ s azonnal, amint ezek helyeslő válasza megjött, írt a portára, hogy ő, ha a porta hajlandóságától értesül, szívesen ajánlkozik közvetíteni a békét a lengyel királynál. A kapitihát Daczó Györgyöt azonnal utasította, hogy az ő s a király leveleit adja át a nagyvezérnek. Megtörtént⁵⁾: de a porta visszautasította a békeajánlatokat.

Az országgyűlés határozata értelmében megbízta Inczedy Györgyöt s Madarász Mátyást, hogy Bánffy Dénes lefoglalt felkelhetői közül azokat, melyek özvegyének saját tulajdonát képezték, Kolosvártt Gyerőffy Györgytől vegyék kézhez. Az átadás jun. 25—27. közt Kolosvártt és Szamosfalván megtörtént: nagy főúri kincstár volt az, melyet Gyerőffy a biztosoknak átadott: ékszerek, szőnyegek, »vont arany materiák«, férfi és női öltönydarabok, velencei bőrkárpitok, ládák, kardok, lószerszámok, övek, készpénz 396 aranyat sat. — de mégis a régi Bánffy-kincstárnak csak romjai.⁶⁾ De Bánffy kivégeztetése még Zólyomiban is felkeltette a reményt, hogy kibékülhet a fejedelemmel, s erre nézve ajánlatot is tett a fejedelemnek.⁷⁾

¹⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 337. l.

²⁾ Ugyanott V. k. 341. l. Törvények és Okiratok XIII.

³⁾ L. Sobieskinek nov. 24-iki levelét Apafihoz.

⁴⁾ A tanácsurak: Rhédey jul. 6-iki votumát l. Török-Magyarkori Államokmánytár IV. k. 558. l. Hallerét, Bethlen Jánosét, Nagy Tamását (jul. 8.) l. u. o. V. k. 432. s köv. ll.

⁵⁾ L. ugyanott V. k. Daczó jul. 22-iki jelentését 349. s köv. ll.

⁶⁾ L. Történelmi Tár 1891. évf. 739. s köv. ll.

⁷⁾ L. Törvények és Okiratok XX.

Bánffy Dénes lefoglalt kincseiből már korábban is törtétek kifizetések és kiszolgáltatások: Kende Gábor nála maradt ládái, Bánffyné aranyműves ládája, mely közös birtok volt a fejedelemasszonnyal, Petróczy török lova, Szentpályné által Tophaeusnak hagyott száz arany, egy kolosvári kereskedő követelése. Balassy Imre követelt tizezer forintot¹⁾ s jelentékeny összeget Leopold útján egy bécsi kereskedő.²⁾ »Keresett jószágain« az »urak« megosztottnak: a fejedelemnek jutott Gyálu, Örményes — az elsőt visszaadta fiának tizenötezer forintért — Visót Kapu, Kőbölkutat Székely László, Batizt Naláczy, Szokolyt Csáky, Libátont Kornis, Korod-Szent-Mártont Nemes János, Gernyeszeget Teleki, Bély Szinyét kapta.³⁾ Hogyan, mikép és mikor? Bethlen Miklós nem mondja meg: s az eire vonatkozó iratok még lappanganak. Valószínű, hogy egyrészök per, másrészök inscriptió s adomány útján jutott az új tulajdonosok kezébe.

II.

A lengyel-francia követség reményt és lelkesedést öntött a bujdosókba. Türelmetlenül várták a fogarasi szerződés végrehajtását s mindent megtettek, hogy a várt hadak bejövetele készületlenül ne találja őket. Számok naponként nevedett s kiütéseikkel folyton háborgatták a császáriakat.⁴⁾ Pedig reményeik megvalósulásától messze voltak. Kapott ugyan jul. elején Teleki Forbintól levelet, melyben tudatja, hogy a követek visszaérkeztek, áradazó szavakkal dicséri az ő buzgalmát, igéri, hogy azonnal jelentést tesz a királynak s bízta, hogy várja be a király válaszát.⁵⁾ Teleki azonnal válaszolt neki: úgy van minden elintézve, hogy, amint a segély megérkezik, munkához foghatnak — s ezzel jó volna sietni, hogy az idő ne húzódjék ok nélkül.⁶⁾ De az idő haladt s Forbin bizta-

¹⁾ Az erre vonatkozó leveleket és rendeleteket l. Történelmi Tár 1881. 734. s köv. II.

²⁾ L. Törvények és Okiratok VI.

³⁾ Bethlen Miklós I. 418. l.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XIV.

⁵⁾ Történelmi Tár 1890. 514. l.

⁶⁾ L. Törvények és Okiratok XV.

tásnál egyebet nem válaszolt.¹⁾ Teleki ebben nem nyugodott meg: (aug. 28.) Absolon Dánielt küldte hozzá a segélyért.²⁾ Forbin mással nem tudta magát menteni, mint azzal, hogy a királynak három postája nem érkezett el hozzá: a brandenburgi választó elfogta azokat.³⁾

Ily módon az ez évre tervezett hadjárat elmaradt. Annál buzgóbban fáradoztak a császáriak, hogy a fejedelmet a bujdosók meghódolása ügyében közvetítőül megnyerjék. Julius elsején Hartyáni András szepesi kamarai tanácsos által tettek újabb ajánlatot Apatinak, Telekinek s a bujdósóknak. A bujdósók nem is válaszoltak: »nagyobb süvegű embernek kellene ezt a dolgot forgatni, mint András úr.« mondá Keczer⁴⁾, de Apati és Teleki feleltek András úr leveleire s kilátás úgy sem lévén a francia segélyre, ez évben elhatározták a felajánlott közvetítés iránt lépéseket tenni a császárnál. Minthogy pedig a debreczeniek részéről s másoktól is sok panaszc érkezett, hogy a császáriak gyakori beütésekkel sok kárt és becsapásokat tesznek az erdélyi területre, Baló Mátyást felküldé a császárhoz, hogy ezeknek megszüntetését s orvoslását sürgesse. A császár sajnálatát fejezte ki válaszában: de gyökeres orvoslás helyett kilátásba helyezte, hogy Kassára bizottságot fog kiküldeni, mely az ő megbízottaival vizsgálatot fog tartani.⁵⁾

De a debreczeniek háborgatása nem szűnt. Azalatt is míg Baló odajárt, a régiekhez újabb sérelmek járultak⁶⁾, s hogy nagyobb bonyodalmak elkerültesse, Apati behívatta magához »a magyar hadaknak előttük járóit«.⁷⁾ A dolog fontosságához mérten azonban aug. 17-éről szeptember 19-ére összehívta a tanácsosokat Szamosujvárra, hogy itten folytas-

¹⁾ Történelmi Tár 1890. júl. 21. levelében 515. l.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XIX.

³⁾ Tört. Tár 1890. 516. l.

⁴⁾ Angyal D. Theököly élete I. 104. l. V. ö. Bethlen János júl. 12-iki votumát Török-Magyarokori Államokmánytár V. k. 345. l.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XXII. V. ö. Családi Lapok 1856-iki évfolyam 1064.

⁶⁾ Lásd a Bujdosók Levéltára Deák Farkastól 28. s köv. ll.

⁷⁾ L. a Csáknak adott utasítást.

sák a Radnóthon kezdett. »de bizonyos akadékokra nézve«, be nem végzett tanácskozásokat.¹⁾

Ezen tanácskozások egyik tárgya a császárhoz küldendő követ utasítása volt. Követül Csáky Lászlót nézték ki, oly meggyőződéssel, hogy ez magyarországi rokonságaiért az udvarnál szíves fogadtatásban fog részesülni. Azt a szint adták a dolognak, hogy ő magánügyei miatt megy Bécsbe, s mint ilyen intézi el a fejedelem megbízásait.²⁾ Lelkére kötötték, hogy a magyarországi urakkal értesse meg, hogy ez az eljárás kiszámíthatatlan következményeket vonhat maga után. A politikai s vallásos sérehek orvoslandók, a protestáns üldözéseknek véget kell vetni. Azután felsorolták a Balassi Imre, Wesselényi Ferenczné, Rákóczy Györgyné s a szepesi kamara által egyes erdélyi főuraknak okozott károkat s azoknak eligazítását sürgették.³⁾

A magyar hadak előljáróit éppen azért hívták be a szamosujvári értekezletre, hogy »a mostani állapotokra nézve« állják útját a hadak kóborlásainak, nehogy azok a remélhető tárgyalások folyamát megzavarják, s Olasz Ferencz somlyai kapitányt utasították, hogy ezeket a kóborlásokat az ő területén meg ne engedje. Hasonló tartalmú utasítást adtak Wesselényinek is Biharvármegyére nézve: s Wesselényinek veszély esetére, kevesedmagával a Somlyóra költözést megengedték. Nagyobb biztosság okáért néhányat az előljárók közül ott letartóztattak.⁴⁾

Néhány nappal a szamosujvári tanácskozás eloszlása után, megjött a válasz a portúról a respublicával kötendő béke ügyében. A fényes porta »nem kevés megbántódását« találta a respublica feltételeiben s azokat éppen nem volt hajlandó elfogadni. A porta e választ közölni a királylyal s felajánlani készségüket a további közvetítésre Gyeröffy György, mint követ, a lengyel királyhoz küldetett, ki egyúttal aján-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XVIII.

²⁾ L. Meghívó levelét Törvények és Okiratok XXIII. a).

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXIII. b)

⁴⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 352. l. Ugyanott VII-ik k. Farkas Fábián levele 560. l. A Wesselényinek adott utasítást Bujdosók levéltára 151. l.

dékokat vitt a királyné számára a fejedelemasszonytól. Ez alkalommal Absolon és Teleki is írtak a francia követnek: de hasztalan. Franciaországban a válaszok s a pénz még nem érkeztek meg: ennek daczára azonban a bujdosóknak a hópénz megküldetett.¹⁾

Közeledvén az országgyűlés megtartásának határideje, a fejedelem intézkedett, hogy a tavaszi országgyűlés által kirendelt huszti bizottság összeüljön.²⁾ a portai adó beszedgáltatására főként Daczó Jánost, állandó kapitihává (Daczó György helyébe) Brankovics Györgyöt nevezte ki,³⁾ s kiadta a meghívókat az egy hó múlva nov. 25-én összeülendő országgyűlésre.⁴⁾

A fejedelmi propositiók »az istent ingerlő vétkes alkalmatlanságoknak« eltávolítását hangsúlyozta, a fényes porta contentatiójára szükséges adó megszavazását, a végváraknak jó karba tételére s fentartásukhoz szükséges adó megszavazását, a dézma rendezését s az országot elárasztó rozsz pénzekről írott törvényeknek revideálását kívánta a kitűzött időben összejött rendektől.⁵⁾

A tárgyalások a szokott módon mentek véghez: fejedelmi propositiók, a hatóságok postulatumai, a folyamodások letárgyaltattak. A catholicus statusnak és clerusnak a sérelmek orvoslására vonatkozó kérelmét a fejedelmi tanács vette igazításba. Egyfelől magánosokon, pátereken elkövetett sértéseket s vallásháborításokat kívánták orvosoltatni, másfelől az igazságtalan adóztatás megszüntetéséért folyamodtak s ismételve sürgettek templomot Kolosvártt. Szemben ezzel a rendek kimutatták a panaszok tarthatatlanságát — de ismételt replicázás után is elutasító választ kaptak.⁶⁾

A beadott anyagból elkészülvén a törvények, a fejedelem is megerősítette azokat.

¹⁾ Török-Magyarkori Á. O. VII. k. 559. l.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXIV. Bujdosók Levéltára 351. l.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXV.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXVII.

⁵⁾ L. Törv. és Okiratok XXIX. a).

⁶⁾ L. Törv. és Okiratok XXIX. b).

Az I. articulus az ünnepek s vasárnapok megtartásáról intézkedik.

Elrendelték, hogy az országgyűlés bezárásától számítva 15 nap alatt a fiscalis tisztek által az adóhátralékok befizetessenek, melyek a segesvári bizottsági tárgyalások után is fennmaradtak; akik most sem akarnak fizetni, azoknak jószágaiból vegyék fel a hátralékot, s ha annyit érő vagyona nem volna, személyét is fogják meg. (II.)

Katona Mihály és Buczi István kövári tiszteknek egy-egy falut adományoztak. (III.)

Sót másutt, mint a portuson nem szabad eladni. (IV.)

A borvásárlásra vonatkozó régi törvényt megújították. (V.)

A VI. art. a rossz és hamis pénz elszaporításának meggátlására vonatkozik. Korlátozták a pénzverésre vonatkozó törvényt: jövőre erre vonatkozó engedély sem adható.

A beszedett adókat korán szállítsák a főpénztárnok kezéhez. (VII.)

A VIII. art. a dézmaszedést szabályozta s a sarló-pénzt eltörölte.

A IX. art. a tilalmas utakról, a X-ik a Belső-Szolnok vármegyei utak jó karban tartásáról szól: a visszaélésekre pénzbüntetést szabván.

A gyulafehérvári zsidóknak török árukkal szabad kereskedni. (XI.)

A máramarosi commissió tárgyalásait nem fejezhetvén be, újra ki fog menni. (XII.)

Újra intézkedtek a tordaiak s toroczkaiai közti perben. (XIII.)

A szamosfalvi út ügyében újra intézkedtek. (XIV.)

A szászok és fejérvármegyeiek közt fenforgó perben bizottságot küldtek ki. (XV.) A következő XVI. articulus egy más bizottságot küldött egy másik határigazítási perben. Hasonlag a XVII. art. is bizottságot rendelt ki Küküllő-vármegyei határper ügyében, egy negyedik bizottság pedig hasonló alkalomból Fejérvármegyébe küldetett. (XVIII.)

A Lugos s Karánsebes vidékéről kibujdosott residen-tiátlan nemesek adóját három évre elengedték. (XIX.)

A XX. art. azok kielégítéséről szólott, kik a haza szükségeire pénzt vagy ezüstneműeket előlegeztek. Egy bizottságot küldtek ki, mely a legközelebbi törvénykezési határnapon Segesvártt jelenjen meg s az illető okiratok ezeknek lesznek bemutatandók, hol aztán a károsultakat elé-gítsék ki.

A XXI. art. szokott módon megszabta a következő évi adót.¹⁾

Még együtt ültek a rendek, midőn a portai főkövettől Daczó Jánostól, ki nov. 26-án érkezett Drinápolyba, megér-kezett az első jelentés Zólyomi leveleivel, ki bizonyos feltételek mellett hajlandónak nyilatkozott hazajönni.²⁾ Megjött Len-gyelországból Győröffy s Bécsből Csáky László. De a váradi pasától is újabban egy követ Huszain aga a fejedelemhez tiltakozással a júniusi országgyűlés válasza ellen, s megújítva követeléseit. S midőn a fejedelem újabban csak a váradi contractus fentartása mellett nyilatkozott, Huszain fenyege-tőzések közt távozott haza.³⁾

A Csákytól hozott válasz csaknem tagadó volt, úgy hangzott ez, mint a Baló Mátyás által küldött felelet: a val-lásügyi sérelmeknek még létezését is kétségbe vonta, a papok lázadásért íteltettek el: a magánosok sérelmeinek orvoslása a huszti bizottságnál lesz keresendő.⁴⁾ Szelepcsényi is com-mentálta maga módja szerint ezt a választ: »édes méltó-ságos uram, fiam, hogy sem, mint más kosarába eperjet szedjünk, jobb hogy magunk conservatiójára vigyázzunk!⁵⁾

A sok csalódás, a franczia segély elmaradása nem volt alkalmas azt az egyetértést, melyet a bujdosók közt a fogarasi értekezlet lett volna hívatta helyreállítani, megszilár-dítani. Wesselényi és Teleki közt nem volt meg az egyetértés ⁶⁾ s a bujdosók közül a vérmesebbek még Erdély mellett egy

¹⁾ Törvények és Okiratok XXIX.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XX.

³⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 362. II.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXIII.

⁵⁾ Családi Lapok 1856. évf. II. 1042. l. az érsek Pozsony dec. 2-iki levele.

⁶⁾ L. Törvények és Okiratok XXX.

külön magyar királyság felállítását sem tartották lehetetlennek.¹⁾ S midőn 1675. nyarán Spankau helyett Strassaldo lett kassai generálissá, ez nemcsak a bujdosók, hanem az egész mozgalom ellen akart erélyesebben eljárni. Decz. 6-án megtámadta és elfoglalta Debreczent, mely pedig Erdélytől és a portától is függésben volt.²⁾ Elfogott néhány bujdosót, a polgárokat a császár hűségére eskette, rettenetesen megsarcolta a várost s befészkelte magát, mintha ott akart volna maradni, s onnan vezetni hadat Erdély ellen.

Ez események hatása alatt a rendek pótutasítást küldöttek a portai követnek. Zólyomira nézve a legnagyobb óvatosságot ajánlják, nehogy a portán azt higgyék, hogy »ők keresői a megalkuvásnak«. Ha Huszain hamis vádakát emelve a portán, feleljék hogy hópénzt a magyarországi vitézeknek azért adtak, hogy azokat megtartsák a porta hűségében; a lengyelhez a béke érdekében küldött követet; Teleki Máramarosban, mint oda való főispán járt; s Csáky saját ügyeiben volt Bécsben. De emeljen egyúttal vádat a császárnak debreczeni eljárása miatt.³⁾ Komolyan nem hitték, hogy Strassaldo Debreczent meg akarná tartani, hogy onnan intézzon támadást Erdély ellen;⁴⁾ de azzal, mi a tulajdonképeni célja, annyiaval kevésbbé voltak tisztában, mert Strassaldo Apafinak decz. 20-iki levelére csak 1676. jan. 30-án válaszolt s meglehetősen érdes hangon: nem bántotta ő meg békét sem a törökkel, sem a fejedelemmel, csak ezt az állapotot nem akarta tovább tűrni,⁵⁾ s követe Jósa István pater által azzal a követeléssel állott elé, hogy »a császár botja alól elhajlott magyarságot« térítse vissza ennek hűségére a helyett, hogy azt támogatja.⁶⁾

¹⁾ E törekvéseket éles kritikával állította össze Angyal Theököly-jében I. k. 79. s köv. II.

²⁾ L. Törvények és Okiratok XXXII.

³⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 360. I.

⁴⁾ L. Levelek és Okiratok XXXII. d).

⁵⁾ L. Levelek és Okiratok. XXXII. f).

⁶⁾ Bujdosók levéltára 248. s Haller votuma Török-Magyarkori Államokmánytár V. 366. I.

III.

Sem a porta, sem Lengyelország nem volt idegen a békétől, csakhogy mindenik fél azt szerette volna, hogy annak feltételeit ő szabja meg. S épen ezért mindketten szívesen vették Apafi közvetítését, ki ebben csak azért is szívesen munkált, mert az alkalmat szolgáltatott neki, nagyobb feltűnés nélkül folytatni a francia követtel kezdett tárgyalásokat.

A lengyel király Győröffy visszatérése után 1675. végén Giza Kázmért újabban elküldte Apafihoz, felkérni őt a megkezdett közvetítés folytatására.¹⁾ Giza Telekihez, Böldyhez is hozott leveleket. Jan. 14-én már Kővárban volt az előbbinél s innen írt a fejedelemnek, azon óhajlásának adva kifejezést, hogy talán a közelgő lengyel országgyűlés megnyitása előtt sikerülend a békére vonatkozólag kedvező hírt hallhatni.²⁾ Kővárban Giza Telekivel hosszan tárgyalt: de megállapodásuk eredményéről külön megbízott: Absolon által fogják értesíteni. Ez a jelentés a bujdosók ügyére vonatkozott, különben — mint írta — a porta megfeszített hadi készületeket tesz.³⁾ De Gizának hosszabb ideig kellett Erdélyben maradnia, mint hitte: febr. 2-án megtörtént a király s királyné megkoronázása; reményeik megvalósulása nélkül.⁴⁾

A portáról is sürgették Apafi békeközvetítését, magok módja szerint adtak biztatásokat is a bujdosók ügyében: de még jobban sürgették a váradi ügyek rendezését. A kapitliha már jan. 19-éről írja, hogy a váradiak újabb panaszokkal fordultak a portához⁵⁾ »várat és hidat« esináltatott a császár birodalmában, mint ezt a németek jelentik, s ezért »nagy ember kapucsia« fog hozzá menni.⁶⁾ A kapucsi basa Dsiaffer

¹⁾ Törvények és Okiratok XXXIV. a).

²⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 363. l.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIV. c).

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIV. f) g) h).

⁵⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 364. l.

⁶⁾ Törvények és Okiratok XXXV. Brankovics febr. 17-iki jelentése Török-Magyarkori Államokmánytár VII. k. 565. l.

aga el is ment, de Erdélyben már kitanulták, hogy kell az ilyen külön megbizottakat megnyerni, s febr. 26-áról a fejedelem egy terjedelmes, emlékiratban kimutatta, hogy mennyire ellentétben van a váradiak követelése azzal a szerződéssel, melyet ők magok elfogadtak.¹⁾

Nem valószínűtlen, hogy Dsiaffer aga a lengyel követtel is érintkezett. A lengyel király és a porta a békealkudozást közvetlenül egymással csak akkor akarták megkezdeni, mikor már Apafi a feltételekre nézve mindkét részről olyan megállapodást hozott volna létre, mely a sikert legalább is valószínűvé tette volna.²⁾ Giza öt pontban formulázta a republica kívánságait s ez a portán elő is terjesztetett, de egyenes választ a portán nem adtak: másuttól vártak információt, terület átengedéséről pedig hallani sem akartak, sőt a fejedelmet is azzal kezdték gyausítani, hogy a lengyelek segítségére készül. Csak az időt akarták vontatni, míg hadikészületeiket befejezhetik: »a hadakozáshoz több inclinatiojok van, mint a békességhez.«³⁾ S valóban Giza folyton tárgyalt Erdélyben, anélkül, hogy valami eredményt érhetett volna el: csak úgy, mint Absolon, ki tavasz elején ment Lengyelországba, hogy onnan meghozza a választ, hiában töltötte az időt a lengyel királynál. Végre is, miután már a török felkészült, kénytelen volt visszahivatni Gizát Erdélyből.⁴⁾

Épen ily kevésbé haladt előre az a másik közvetítés is, melylyel a múlt évben a császár bízta meg, hogy a bujdosókat bírja meghódolásra, melylyel azonban komolyan nem is foglalkozott, de a melyet Strassaldo Jósa István pater által megújított. Ez a Jósa István »pápa generálisa«, mint maga nevezte magát Debreczenben. Kapor Jósa, mint a bujdosók csúfolták, furesa alakja lehetett a labanczoknak. Pap létére sastollas kalapot tett fel, veres török eszímát huzzott,

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XXXV. 4).

²⁾ Brankovics márcz. 10-iki jelentése Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 370.

³⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár VII. k. 570. l. Brankovics ápr. 5-iki jelentése.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIV. l. — o. Absolon küldetését l. Történelmi Tár 1886. évf. 339. l.

nyakába párduczbőrt vetett, oldalára aranyos kardot kötött, s így felkészülve nagy pompával lóháton, három vezetéklóval s huszonegy kísérvél vonult be Fogarasba, hol márcz. 20-ika körül, másnap megérkezése után fogadta a fejedelem. A pap hat pontban terjeszté elő a császár kíválmait: vagy fogadják el bujdosók a császár gratiáját, vagy szállíttassanak olyan helyre, homán ne jár hassanak rabolni a törökkel; erdélyiek ne conspiráljanak a bujdosókkal; Wesselényi Pál üljön vesztég; az utolsó három pont elfoglalt jószágok visszaadásáról szól.¹⁾ De a kihallgatás a fejedelemnél furesán végződött: Szuhay is ben volt az elfogadó teremben, s ez annyira zavarba hozta a papot, hogy szólni sem tudott. A fejedelem azután utána izent, hogy a magával hozott pontokat írásban adja be.²⁾

Hát ezek a pontok nem olyanok voltak, hogy a fejedelem magától választ adhatott volna rájuk. Közölte a pontokat a tanácsurakkal, s a melyeket e votumok közül ismerünk, azok nem hangzottak egyformán. Bélyd könnyűnek tartotta a feleletet: hiszen rég meg van tiltva a magyarországiaknak a kóborlás. Az öreg Bethlen János, egy hosszú élet tapasztalata s annyi csalódás után nem tartotta olyan könnyűnek. Mintha le akart volna számolni az étellel, most lábbadva fel súlyos betegségből, egész memorandumot dolgozott ki: a váradi törökkel való viszályt s a »bujdosó-kérdést« egyútt akarta megoldani. Nála csak a specialis erdélyi szempont volt irányadó, mi haszna van belőle a magyarországiaknak, ha mink is elveszünk? Ő a tárgyalások folytatását ajánlotta. Teleki tanácsulást kívánt,³⁾ Naláczy pedig a dolgot »jobb időkre kívánta halasztani«.⁴⁾ S Naláczy a legbelsőbb emberek közé tartozott.

S épen a legbizalmasabb emberek, Naláczy, Székely, tanácsára arra határozta magát a fejedelem, hogy ápr. 23-ára Fogarasba tanácsulást hirdetett.⁵⁾ de ötöt a legbizalmasabb

¹⁾ A Bujdosók Levéltára 340—50. ll.

²⁾ U. o. Farkas Fábán levele.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XXXIX. sz.

⁴⁾ L. Török-Magyarokori Államokmánytár V. k. 366. l.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok XL.

emberek közül: Telekit, Bánffy Zsigmondot, Kapyt, Rhédeyt s Bethlen Farkast két nappal előbbre ápr. 21-ére hivatta meg, hogy »a dolgokról beszéljenek egymás között«.¹)

Mik voltak ezek a megbeszélendő dolgok?

Semmi más, mint hogy védjék magukat az ellen az ember ellen, kinek »minden előkészületi meg vagyon a fejedelemséghez«.²)

S ez az ember Bély Pál volt.

Az a két emlékiró — Cserey és Bethlen — ki Bánffyból mátyrót csinált. Bélyt is a Teleki áldozataként tünteti fel. Pedig a kettő közt nagy a különbség. Bánffy a miniszteri felelősség áldozata volt, Bély mint lázadó hullott. Az elsőnek meg kellett hahnia hatalmi túltengése miatt — mert a míg ő élt, nem lehetett egészséges politikai működésről szó Erdélyben, Bély egy nem sikerült merénylet áldozata lett.

Bély 1675-ben, alig egy félévvel Bánffy kivégeztetése után, két kudarczot vallott. Az a »subtilissima malitia«, melyet Bethlen csakúgy mellékesen említ, hogy a mustrára a parancsot Teleki szerezte meg neki, »az ambitiósus hahnak«, hogy horgon akadjon: *így* képtelen mese. Lehet, hogy a patenst Teleki szerezte meg neki. De nem Teleki protestált ez ellen, mint törvénytelenység ellen — hanem maga Bethlen, s utána a többi. Igazuk volt s Bély engedett. Ez volt első veresége. Sokkal nagyobb volt a másik, a XVIII-ik articulus. Ezt meg a vármegyék akasztották nyakára. Nem volt a törvényben kimondva, de mindenki tudta, hogy az Bély ellen hozatott. S ez magánál a törvéynél jobban fájt neki. Pedig az erdélyi alkotmány olyan széles jogokat biztosított a három nemzetnek, s a petitionalis jog a sérelmek orvoslására amnyira igénybe volt minden országgyűlésen véve, hogy abban csak a túlságos érzékenység láthatott személyes sértést. S valószínűleg nem az fájt neki, hogy Küküllővármegye éktelenül kiabált, hanem hogy »Haller furiált« s a tanács és a főrend közül senki sem sietett segítségére.

»Mikor Bély uram ellen az articulust a nemes ország

¹) Deák Farkas Bély Pál élete 137. l.

²) Naláczí ápr. 10-iki levele Telekihez u. o. 136. l.

írta, akkoron megesküdt — vallja egy tanú¹⁾ — Bély uram rajta, hogy vagy maga elvész, avagy boszuját állja azokon, a kik azt cselekedték véle.« Szabad szájú ember volt, s kitelt tőle, hogy így beszélt. De nem állott meg a szónál. Kezdtet conventiculumokat tartani, »vármegyénként székenként« igyekezett az embereket magának megnyerni ígért, biztatott, hogy pártot teremtsen. »fölös zászlókat és lobogókat csináltatott:«²⁾ szóval készült a megtorlásra. A dolognak híre futott, hogy »Isten nélkül való elmék újabb practicát forraltak,« s Naláczy és Székely ápr. 5-én tudatták Telekivel, hogy »egynéhányok életét tették fel, úgy a fejedelmét is«³⁾ s kéri, hogy sietve jöjjön. Pár nap múlva ismét siettették, azután újra írtak, hogy »egy embernek minden készülete meg van a fejedelemségre« s Teleki bejövetelét Mikos és Bethlen Gergely is siettették.

Teleki elindult. Fogarasra menő útjában kérdést intézett Bethlen Miklóshoz, igaz-e, hogy »ő róla tanácsot tartottak, végezést végeztek«? Bethlen nem tudott a dologról semmit, pedig a fejedelmi udvarban azt hitték, hogy ő, a »feje, pennája, kardja« a mozgalomnak. Tudni akarták, hogy egyszer már utána lesetett a fejedelemnek a kománai berekben, s elfogatását csak azért halasztották el, hogy a nagyobb vadat, Bélyt, el ne hessegezzék. Az épen útban levő Telekit értesítették, hogy a »félelmes helyen«, azon t. i. a hol őt el akarták fogni, már általjött, »mint cigány a mennyországban.«⁴⁾

A tanácsurak közül azok, kik az előértekezletre meg voltak híva, a kitűzött időnél korábban érkeztek Fogarasba. Bethlen Farkas, Mikos, Daczó már ápr. 16-ika előtt ott voltak: ez nap érkezett Nemes János. Végre megérkezett Teleki is s a tanácskozásoknak az lett az eredménye, hogy Bélynek, Bethlen Miklósnak s Bethlen Jánosnak letartóztatását elhatározták. Ápr. 23-án az udvari ebéd után a két első letartóztatták s börtönbe zárták, a cancellárt azonban

¹⁾ Váradí Kollatovics György vallomása. Deák Farkas Bély Pál 154. l.

²⁾ L. a tanuvallomás két első pontját u. o. 144. l.

³⁾ Deák Farkas Bély 136. l. Naláczy és Székely levele.

⁴⁾ Naláczy és Székely ápr. 18-iki levele u. o. 137. l.

tekintettel aggkorára s betegeskedésére, kastélyában Keresden internálták.¹⁾

Az elfogatásokat követő napon ápr. 24-én — a fejedlem térítvényt állított ki magáról, hogy ő ezért soha senkit sem fog vádolni, sőt a három úr vádlóit mindenki ellen fogja védni s a foglyokat is csak velük egyetértve helyezi szabadlábra;²⁾ a tanács pedig ellátározta, hogy az elfogottak ellen megindítják a keresetet. Erre a fiscalis director utasított, ki a Bethlen Farkas által készített kérdő pontok alapján tanuvallomásokat eszközöltetett a fővádltott Bély ellen, a szebeniektől pedig térítvényt vett, hogy veszély idején neki felnyitják kapujokat, s a portát is értesítette a főurak elfogatásáról.³⁾

Emek a tanácsúri értekezletnek tulajdonképeni tárgya a Páter Jósá által hozott pontok s a császárral megkezdendő tárgyalások megbeszélése volt. Ez azonban csak alárendelt tárgya volt az értekezletnek, mert azzal tisztában voltak, hogy ez »nem Strassaldo uram személyét illeti«, hanem a mi azzal összefüggött: a bujdosók elszállásolását a hódoltságban s a váradi basa követelését.

A bujdosóknak sok panasza volt a váradi pasára, ki rossz szemmel nézte gyűlésezéseiket s rosszul bánt velök: ennek következtében a nép üresen hagyja a falukat. Egyremásra küldték a követeket Telekihez, hogy járjon közben ügyeikben a portán s eszközöljön nekik zsoldot a fejedelemtől,⁴⁾ nehogy a vitézlő rend eloszolják.⁵⁾ Elég panaszok volt a végek kapitányainak is: Erdély fenyegetett helyeit féltették a meglepetéstől. Teleki közbenjárásának volt is eredménye: ő, mint huszti és kővári kapitány utasított, hogy az erdélyi területet, különösen Deés vidékét (a sóbányákkal) védje meg

¹⁾ Bethlen Miklós I. k. 456. l.

²⁾ Törvények és Okiratok XL.

³⁾ Deák Farkas Bély Pál 144. l. Törvények és Okiratok XLII. Angyal Dávid I. k. 127. l.

⁴⁾ Biharból jan. 3. Kubinyi Lászlót, Harsányból márcz. 15. Ubrisy Pált s ápr. 2. Pap Izraelt és Onody Jánost. Bujdosók levéltára 32. l.

⁵⁾ A bujdosók ápr. 13-iki levele u. o. 36. l. Török-Magyarkori Államokmánytár VII. k. 578. l.

egy lehető támadás ellen,¹⁾ Gyulay Tamást pedig a portára küldék kieszközőlni ottan, hogy a bujdosók megmaradhasanak szállásaikon.²⁾

Strassaldo ez alatt a megkezdett úton haladt. Tovább folytatta a »maga erélyes« eljárását s a hódoltságra hadat küldött be, mely rablott: a közhiedelem még Segesvár véletlenségből történt elézését is neki tulajdonítá.³⁾ Tanácsurai megkérdezése után⁴⁾ a fejedelem jun. 4-én hadfölkelést hirdetett, a szokott módon, úgy t. i., hogy a legközelebbi felhívásra azonnal táborba szállhassanak.⁵⁾

Ez körülbelől annyit jelentett, hogy a bujdosók megsegelésére s Strassaldó megtámadására minden elő van készítve, az esetre, ha a francia király segélye s a porta engedélye megérkezik. Apafi türelmetlenül várta Telekit udvarába, »mivel a dolgok késedelmet nem szenvedtek« s sietette, hogy jöjjön.⁶⁾ A csatározások a kuruczok és labanczok közt megkezdődtek⁷⁾ s a »rebellisek« várták, hogy Erdélyből megérkezik a segély.⁸⁾ Ennek a két főfeltétele azonban: a francia király segélye s a porta engedélye még mindig hiányzott. A dézmálás ideje már itt volt, s országgyűlési határozatnál fogva, ezek megfékezésére a kolosváriaknak fel kellett volna ülni: de a parancsnak csak kevesen engedelmeskedtek.⁹⁾

De »Erdély készenléte« daczára is, melylyel a bujdosók biztatták magukat, a várva várt segély hétről-hétre maradt. A lengyel háborúval elfoglalt porta még mindig csak a biztatás mellett maradt, s a váradi basával az elszállásolás ügyében fenforgó controversiákat sem rendezte. A bujdosók Ulbrisi Pált a fejedelemhez küldék s ez magát Ulbrist bizta meg, hogy mint az ő követe menjen a portára, s eszközölje ki, hogy vagy rendeztessék a bujdosók viszúlya

¹⁾ L. Törvények és Okiratok XII.

²⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 374. l.

³⁾ V. ö. Naláczy levelével Trausch Croniconja II. k. 187. l.

⁴⁾ Törvények és Okiratok XLII.

⁵⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 378. l.

⁶⁾ L. Törvények és Okiratok XLIV.

⁷⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. 381., 384. ll.

⁸⁾ Ugyanott 383. l.

⁹⁾ Bujdosók Levéltára 152. l.

a váradi basával az elszállásolás ügyében, vagy mentessenek fel azok a porta iránti kötelezettség alól.¹⁾ A mire Teleki a kiútás előtt még várt, az Absolon lengyelországi követségének eredménye volt, kit a király aug. 26-án (új nap-tár szerint) bocsátott vissza,²⁾ s ki azt a hírt hozta magával, hogy a francziák csak a fejedelem utolsó elhatározását várják, hogy a fogarasi megállapodásokat valóságos szerződés váltsa fel, de Bethunenek meg van engedve a bujdosók segélyére hadat küldeni.

Sem Ubrisytól, sem a kapitihától ezekből a hónapokból nem maradt fen jelentés: de Telekinek egy nyilatkozatából tudjuk,³⁾ hogy a nagyvezér titokban megengedte, hogy, a mint a béke a lengyelekkel meg lesz kötve, a fejedelem hozzá foghat a magyarországi inség megorvoslásához. Nem valószínűtlen, hogy ilyen módon s ezen az úton, szemben azzal a határozott kijelentéssel, mit Ubrisy magával vitt, a nagyvezér tihája a bujdosók elszéledését akarta meggátolni. Annál türelmetlenebbek voltak a bujdosók, kik egyremásra küldék jelentéseiket Telekinek, Apafinak.⁴⁾ Ilyen viszonyok közt már nagy nyereségnek tetszett az Absolon által az új francia követtől Bethune marquistól hozott válasz, kinek a király megengedte,⁵⁾ hogy segélyhadakat fogadjon s küldjön a bujdosók támogatására: kik ekkép egyszerre két oldalról, Erdélyből s Lengyelországból, kaptak volna fegyveres támogatást.⁶⁾ Szerencsés fordulatot jelzett az a hír, hogy a lengyel király és a porta közt létrejön a béke,⁷⁾ a mi aztán a porta támogatását lehetővé tette volna. Ennek hatása alatt Teleki befolyására s közvetítésére a fejedelem elhatározta, hogy a bujdosókat haddal fogja támogatni.

1) Török-Magyarkori Államokmánytár k. V. 386. 1.

2) L. Törvények és Okiratok XLVII.

3) »Supremus vezirius principi Transsylvaniae jam occulte con-
cesserat licentiam . . . « írja Teleki. Történelmi Tár 1886. évf. 345. 1.

4) L. Törvények és Okiratok XLVIII. L.

5) Történelmi Tár 1886. évf. 342. 1. Theököly levelében.

6) Memoires du Comte Betlem-Niklos. Az Amsterdami kiadás
II. kötete 38. 1.

7) Török-Magyarkori Államokmánytár VII. k. 583. 1.

Ez természetesen az ország rendjeinek beleegyezése nélkül nem történhetett.

Hogyan szerezni meg a rendek beleegyezését országgyűlés nélkül. — ez volt a kérdés. Mert ha országgyűlés határozza el a segélyadást, annak híre ment volna, s a közvetlen intervenciótól, török és német miatt, tartózkodni kellett Erdélynek. Az 1673-iki országgyűlés felhatalmazta a fejedelmet, hogy rendkívüli esetekben a tanácsurakat, főispánokat, főtisztakat s a közel levő urakat rendkívüli tanácskozásra összehívhasssa. A bujdosók részéről egy tizenöt tagból álló követtség érkezett Fejérvárra Apafihoz, megsürgetni a segélyadást, s a vezetők közül a tekintélyesebbek — Szuhay, Orlay, Keczer, Szepessy, Ispán, Farkas, Fabián, Szalay, Kubinyi, Theököly vezetése alatt — tagjai voltak a követsegnek. Az ezekkel történt megbeszélések alapján szept. 25-ére a fejedelem az evangelicus statuson levő rendeket¹⁾ szept. 25-ére tanácskozásra hívta Fejérvárra: azért épen ezeket, mert Magyarországon »az evangelica religió« forog veszelemben.

Az összehívtak: 173-an — erdélyiek s partiumbeliek — megjelentek. Ezekkel mindenekelőtt a fejedelem térítvényt íratott alá, hogy a velök közlendő titkokat s az erre hozandó határozatokat senkinek sem árulják el.²⁾ Azután Teleki által közölte velük az értekezlet célját: a magyarországiaknak adandó segélyt s kérte votumokat. Megkezdődtek a tanácskozások, de a votumok elágazók voltak. A nagy többség 105, úgy szavazott, mint Teleki akarta: hogy két, három becsületes hazafi »voluntarius vitézekkel« küldessék ki a bujdosók megsegelésére, de a portával is kell tudatni a dolgot.³⁾ Bethlen Farkasnak külön véleménye volt: elébb a portával kell tudatni a dolgot, de a biztatást a bujdosóknak megadhatni. Különben az ügyet a többi statussal is közölni kell. E votumhoz 25-en járultak.⁴⁾

¹⁾ L. Apafi térítvényét Bujdosók Lvtára 42. l., melyben maga mondja azt.

²⁾ Ugyanott 36. l.

³⁾ Ugyanott 39. l.

⁴⁾ Ugyanott 40. l.

Másnap — szept. 26-án — a fejedelem is állított ki a maga részéről térítvényt, hogy elhatároztatván közös értelemmel megelőzni »az evangelica religionak a magyar nemzet közöttül végképen való kigyomlálását« s e czélból bizonyos hazafiak kibocsátása is elrendeltetvén: ő, a fejedelem, teljes erejével megvédelmezi az aláírókat.¹⁾

E napon közöltetett a dolog a magyarországiakkal, miután a titoktartási térítvényt ők is aláírták.²⁾ A bujdosók természetesen hálával fogadták a közlést, s kötelezték magukat, hogy kötelességeket a fejedelemhez s az evangelicus statusokhoz életök fogytáig fentartják. igyekezni fognak többi társaikat is megnyerni az uniónak, magukat a kiküldendő főúr instructiójához tartják (ez volt a fő: mert ezzel elismerték. hogy annak vannak alárendelve), s még a végszükségben sem állanak el mellőle.³⁾ S még ugyanaz nap egy másik térítvényvel a fejedelemasszonynak is hűséget fogadtak.⁴⁾ A mint ez megtörtént, a fejedelem, Teleki és a bujdosók Absolont visszaküldték Béthunehoz a megkezdett tárgyalások folytatására.⁵⁾

Ezzel tehát meg volt vetve az alap, melyen tovább lehetett működni.

S most már a bujdosók összehívták pártfeleiket a vajdai mezőre, hol Petróczy, Kende, Fajgel, Wesselényi Pál, Rákóczy Ferencz, Klobusiczky 66-an, nyolcz mezei gyaloghadnagy, két végbeli gyaloghadnagy, Kende kilencz hadnagya, oct. 7-én aláírták a térítvényt, mely a Fejérvárt kiállítottnak egy példánya volt,⁶⁾ egy másik térítvényvel pedig a fejedelemasszonynak fogadtak hűséget.⁷⁾

A működésből azonban a másik két statust, — catholicust és unitariust — sem lehetvén kihagyni, a fejedelem

¹⁾ Ugyanott 42. l.

²⁾ Ugyanott 46. l.

³⁾ Ugyanott 47. l.

⁴⁾ Ugyanott 52. l.

⁵⁾ Teleki, a bujdosók s a fejedelem meghatalmazói levele sept. 30. és oct. 3-ról Történelmi Tár 1886. 341. s köv. ll.

⁶⁾ Bujdosók Levéltára 48. l.

⁷⁾ Ugyanott 51. l.

elhatározta ezek megkérdéséf is. Mindkét status october 15-én külön tanácskozott. A fejedelem előterjesztésében a catholicusokra nézve ki volt emelve az a szállongó hír, »hogy volnának oly személyek, kik az némettől nagy summa aranyat vettenek volna fel kétség nélkül gonosz végre«, erre nézve kéri a fejedelmet közölje velök, hogy ki vette fel »azt az átkozott pénzt«, hogy vegye jutalmát; a bujdosók megsegélését ők nem javallják, orvosolja a fejedelem az evangelicusok sérelmét békés úton. Aláírták a votumot 26-an.¹⁾

Az unitariusok votuma szétágazott: 16-an nem javasolták sem a bujdosók megsegélését, sem a porta sollicitálását. Ugron Pál és Sándor Gergely a kivonulást a porta engedélyétől tették függővé, s ha a porta nem engedné meg. a protestáns fejedelmek közbejárását kellene kikérni. Hárman, Gálfi, Ferenczi, Kovács a porta megegyezésétől tették a kivonulást függővé.²⁾

A votumgyűjtés oct. 17-én is folyt. Pernyeszi Sigmond azt szeretné, hogy, mint Izrael népének Egyiptomban, a bujdosóknak is magok közül támasztana az Isten szabadítót; hét székely pedig a porta engedélyétől tette függővé.³⁾

Az első szavazás többségét a későbbi votumok lelohaszták ugyan, de feltett szándékától a fejedelmet ez nem tartá vissza. Az Erdélyből küldendő voluntariusok élére Teleki Mihályt állítá s mellé Bánffy Farkast és Baresay Mihályt rendelé, »a szegény magyar nemzet lelki és testi szabadsága« orvoslására. A főgenerális Teleki lesz teljhatalommal; Wesselényi szolgáltassa a korábbi instructiókat az ő kezébe: máskülönben őt eddigi sok jó szolgálataért kellő respectusban tartván. Rablással, égetéssel, catholicusok üldözésével a bujdosók hagyjanak fel. Teleki küldjön pontos és hű értesítéseket, s a törökkel tartson jó correspondentiát. Ha Ecsedet, Szathmárt elfoglalja, várja be a fejedelem rendeleteit.⁴⁾

S amint ez ügyeket rendbe hozta, oct. 21-én nov. 21-ére

¹⁾ Bujdosók Levéltára 43. l. *

²⁾ Ugyanott 44—45. ll.

³⁾ Ugyanott 41. l.

⁴⁾ Törvények és Okiratok LII. l).

Fejérvárra egyetemes országgyűlést hirdetett.¹⁾ De mielőtt Teleki elutazott volna, Kővárt kiállította számára a térítvényt, hogy őt minden e vállalatból származható esélyek s következmények ellen meg fogja védeni.²⁾ Később, azután is, hogy ő elutazott, a fejedelemszöveg, Náláczy István, Bánffy Sigmund, Kapy György tanácsurak állítottak ki számára térítvényeket.³⁾

Ez a nagy fáradsággal keresztül vitt, szépen kigondolt terv a magyarok testi lelki szabadságának helyreállítására, ez az egész önvédelmi alkotás pár nap múlva magától összeomlott. Nov. 5-én még sürgeti a fejedelem Telekit, hogy azonnal induljon: nov. 6-án pedig szigorúan megtiltja, hogy újabb rendeletig elinduljon.⁴⁾ Bizonyynal a portáról kapott hírek miatt kelle azt tennie, hol nagyvezérváltozástól tartottak. A változás be is következett: Kiuprili Ahmed meghalt, s utódjává Kara Musztafa az eddigi kajmakám lett.

Ez alatt megkezdték az előkészületeket az országgyűlésre, s egyes megyék, székek hangulatából⁵⁾ látható volt, hogy a sérelmek közt a három úr esetét is fel fogják említeni. Magát a letartóztatást lehetett indokolni, mert azok, a miket ellene felhoztak, csakugyan alapúl szolgálhattak arra, s az ilyen letartozás nem volt példátlan dolog: néhány év előtt ugyanez történt Páskóval, Fleischerrel. De mivel indokolni azt, hogy ügyökben eddigelé semmi sem történt? vagy a mi történt, az a sokat hangoztatott »nemesi szabadságnak« nem lábbal taposása volt-e? Hiszen a két úr, Bélydy és Bethlen Miklós, Fogarasban csak le volt tartóztatva, társalogtak, a kivel tetszett, templomba jártak, írtak, olvashattak. De később, néhány hét múlva, eltilták a társalkodástól, elszedték az íróeszközöket s a hörtönből kilépniök sem volt szabad. Juliusban vasha verték őket s novemberig — a fejedelem fiának

¹⁾ Törvények és Okiratok LIII.

²⁾ Bujdosók Levéltára 153. l.

³⁾ Ugyanott 155. l.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok LV.

⁵⁾ Ugyanott LVI.

születéséig — le sem vették lábaikról: ¹⁾ de azután is szigorú felügyelet alatt tartották őket.²⁾

Gyanúnál egyéb nem terhelte őket: Bélyre nézve meg lehetett annak az alapja, hogy megaláztatását nehezen tűrve rezgелődött, mozgott, de Bethlen kétségtelenül ártatlan volt. »Én pedig uram — mondja egy Telekihez írott levelében — istent és a magam lelkiismeretét merem bizonyoságul hívni, hogy uramra, hazámra és kegyelmeitekre közönségesen, és in particulari kegyelmedre nézve oly ártatlan vagyok, mint kegyelmed legkisebbik gyermeke.« ³⁾ Fejedelembhez, fejedelemszöveghez folyamodtak ők is, családjaik tagjai is: de még biztatást sem nyertek: »annak idejében eligazítjuk dolgát.« ⁴⁾ De legsérelmesebb volt a dologban, hogy még az inquisitiót is hijában sürgették: még oct. közepén is csak annyit tudott kivinni Béli, hogy a fejedelem a vallatás felől újabban parancsolt.⁵⁾ S ez a vallatás nagy későre, nov. elején indult meg,⁶⁾ akkor, midőn az országgyűlés küszöbön állott, s midőn Bély az országgyűléshez, s külön a székekhez, elkészítette folyamodásait,⁷⁾ melyekben ezeket felkéri, hogy járjanak közben a fejedelemmel szabadon bocsátatása érdekében.

A kitűzött napon, 21-én szombaton, csak kezdtek gyűlekezni a rendek, másnap — vasárnap — isteni tisztelet tartatott, s csak 23-ikán nyitvatott meg az országgyűlés névsorolvasással, tisztelegéssel a fejedelemmel s a fejedelem üdvözlő izenetével. A fejedelmi propositiókat oct. 24-én Bethlen Farkas, mint helyettes korlátnok, felolvasta a rendeknek s azzal ezek széteszlottak. A következő két nap — 25. és 26. — a postulatumnok előkészítésére volt szentelve. A székelyek és vármegyeiek láthatólag rosz hangulatban voltak: nagyon

¹⁾ Bethlen Miklós II. k. 460. l.

²⁾ L. Törvények és Okiratok. LIV.

³⁾ Történelmi Tár 1881. évf. 221. l. B. M. máj. 26-iki levele Telekihez.

⁴⁾ Deák Farkas: Bély Pál 150. l.

⁵⁾ Ugyanott 151. l.

⁶⁾ Törvények és Okiratok. LVI.

⁷⁾ Deák F. Bély 151. l.

bántotta őket a három úr elfogatása s a dolgot meglehetősen elkeseredéssel beszélték meg egymás közt. El is határozták, hogy addig, míg a nemesi szabadságon ejtett sérelem nem orvosoltatik, semmihez sem kezdenek. Ez nap a fogoly főurak nejeinek folyamodását tárgyalták a szászok, s végül a tatár Ahmed aga, a khán követe, meghozta a lengyel-török béke hírét.¹⁾

A közvélemény megdöbbenése a következő napi ülésen nyilatkozott egész nagyságában. A megyék előzetes postulatumát olvasták fel: évenként előterjesztik panaszait, kívánalmaikat, kapnak is szép szavakat, hoznak törvényeket, de a mint meghozzák, épen úgy eltörlik a gyakorlat által. Évenként megújul az ígélet, hogy visszaállítják a nemesi szabadságot: de sohasem valósul meg. A három főúr elfogatása is bizonyítja ezt. A végletekre kényszerítve, kijelentik, hogy többé nem kérelmeznek, míg ezt meg nem orvosolják.

Ez az erős szó nagy hatást tett. Még magokhoz sem tértek a rendek, midőn a három főúr neje mély gyászba öltözve a terembe lépett s benyújtották folyamodásukat a rendekhez, esedezve, hogy eszközöljék ki férjeik kiszabadítását. Addig nem távoztak, míg a rendek meg nem ígérték közbenjárásukat. Azután felolvasták a székelyek átiratát a rendekhez, mely egészen úgy hangzott, mint a vármegyéké, s miután a szászok is hozzájárultak, elhatározták, hogy mint a három nemzet kérelmét terjesztik a fejedelem elé. A folyamodvány szövege oct. 28-án megállapíttatván, Kornis Gáspár elnökle alatt ünnepélyes követség neveztetett ki, mely ezt s az asszonyok kérelmét a fejedelem elé terjeszse.

A szöveget véglegesen nov. 30-án állapították meg, s aztán elhatározták, hogy tárgyalásba veszik ugyan a többi postulatumokat is, de nem terjesztik fel. Az elnök erre közölte a rendekkel a fejedelem izenetét: ha vannak a rendeknek sérelmeik, vegyék tárgyalásba, ha nincsenek, határozzanak az adó felett, hogy aztán haza mehessenek. Postu-

¹⁾ L. Török-Magyarkori Államokmánytár VII. k. 584. l. közölve a khán levele.

latumaik a rendeknek csakugyan voltak. s hogy ezek felterjesztésétől elállani ne láttassanak. azt határozták, hogy felterjesztik ugyan a fejedelelemhez többi postulatumaikat is, de abban a reményben, hogy a fejedelem a praepostulatumok felett határozni fog.

A közvélemény ez erős nyilatkozta mégis hatással volt a fejedelemlre és környezetére. A vallatásokat Székelyföldön és a lakságon már befejezték: főként azokat vették elé, kikkel Bély érintkezésben volt. Deczember 1-én összeírták azokat. a törvényes formáknak megfelelően, úgy, hogy azok alapján a közvádó a nótapert meg is kezdhette volna: ¹⁾ de a nótapert nem indították meg. Másfelől pedig azt sem akarta a fejedelem, hogy a per elejtésének az a látszata legyen, mintha ő a rendek határozott fellépésének hatása alatt tett volna valamit: s így halogatta a választ.

Teleki ez alatt az egész idő alatt Kővárrott volt. Nehezen tudott belenyugodni abba a gondolatba, hogy a magyarországi intervenció füstbe menjen. Várva a dolog jobbra fordultát, hadait nem bocsátotta szét. De ez a jobbra fordulás nem akart bekövetkezni. Még oct. 24-én is arra inti Apafi, hogy a bujdosókat tartsa csendességben, de másnap már értesíté, hogy midőn »könnyebbülést vára, isten újabb akadályt bocsáta közben:« a nagyvezér változást, »mellyel minden dolgok bizonytalanságba« jutottak, s »elmenetelre való szabadságot nem mer engedni neki«. De az intervenció tervével végkép még ekkor sem szakított: várjon, inté, míg parancsát nem veszi a bejövételre. Pár nap múlva ez a parancs is elment Kővárra, s most azok a voluntariusok, kik átlépték a határt, magyar területen foglaltak téli szállást. Ekkor aztán Teleki is oct. 14-én Fejérvárra jött.²⁾

Az országgyűlés ezalatt folytatta tanácskozásait, várva a fejedelem elhatározását a három tanácsúr ügyében. Nov. 30-án letárgyalták a nemesek néhány postulatumát, decz. 1-én és 2-án a szászokéit, 3-án pedig felküldötték a fejedelemhez a magánosok postulatumait, hozzáadva, hogy vár-

¹⁾ Kivonatban közölte Deák Farkas Bély Pál 144. s köv. ll.

²⁾ Apafi levelei Telekihez nov. 24., 25. dec. 3., 4., 9. Bujdosók Levéltára 159—9. ll.

ják a kegyelmes választ a praepostulatumra. »Csak várják, volt a válasz, a fejedelem még ez alatt a gyűlés alatt fog határozni.« Ebben egyelőre megnyugodtak a rendek, s újra elővették a folyamodásokat. Volt ezek közt egy kényesebb természetű: Balassi Imre pere Kapu György ellen, ki a grófnak minden felkelhetőit, arany-, ezüstneműit, ékszereit lefoglalta. Épen egy szombati nap — dec. 5. — olvasták fel s azt határozták, hogy az ügyet hétfőn veszik elé. De midőn eljött a hétfő, a rendek kijelentették, hogy addig nem szólnak hozzá, míg a praepostulatumokra választ nem kapnak.

A válasz a fejedelemtől még az nap megjött, de a rendeknek nem sok öröme telt benne. Bethlen Farkas és Naláczy István tanácsurak hozták magukkal: »ne vesztegessék az időt haszontalanságokkal, hanem fogjanak dologhoz«, szólt az izenet, s átadták a resolútiót a praepostulatumokra. »Nagyon csodálkozik a fejedelem a rendek nyughatatlanságán s türelmetlenségén; ő már kétszer-háromszor is megizente, hogy gondja lesz a foglyokra, de nem akarnak izenetének hitelt adni. Az ő szemében meglátják a szálkát, nem a magukéban a gerendát. Ő a fejedelmi jelvényeket a hatalmas nemzettől kapta, s attól fogva, hogy ezeket megkapta, megőrizte az ország békéjét. Meg fogja ezután is őrizni az ország nyugalmit és békéjét s ezeknek bontogatását nem fogja tűrni.«

Ez a kerülő szóval adott válasz épen nem elégítette ki a rendeket. Egy ideig szóhoz sem jutottak, azután expectatiókban törtek ki: hiszen még az úristenhez is szabad folyamodni három-négyszer is, míg meg nem engesztelik, hát miért ne volna szabad hozzá is folyamodni? Hát, elhatározták, hogy még egyszer folyamodnak. »Ők már — hangzott válaszok — hozzá is fogtak az articulások készítéséhez, de kéri ő nagyságát, határozzon ezalatt kegyelmesebben a fogoly urakról és a nemesi szabadságról, s győződjék meg arról, hogy ők ünnepélyes folyamodásukkal nem ingerelni akarták, hanem a baj orvoslására hívták fel figyelmét.« A felterjesztést az elnök vitte át a fejedelemhez s ő hozta meg a választ is: »ő nagysága meg fogja tenni ez ügyben, a mi helyes és méltányos«.

Azután a postulatumokra adott válaszokat olvasták fel, s ezt folytatták dec. 8-án és 9-én is. Közben kihallgatták a Báthory Sófia által küldött követeket, kik a rendek közbenjárását kérték a fejedelemtől, hogy ez tegye le Somlyóért az inscriptionalis summát. Az a hír, hogy a magyarországi katonák már Kolosvár közelében egész Hídalmásig nyomultak, nem kis rémületet okozott a rendek közt. de a fejedelem megnyugtatta őket: meg vannak téve a somlyai kapitánynál a szükséges intézkedések, hogy azok visszanyomassanak. Még egy másik hír is bántotta a rendeket. hogy a fejedelem komolyan haragszik a fogoly urak dolgának sürgetéseért. Új követséggel s felterjesztéssel kívánták megengesztelni: nem akartak ők ő nagyságának bosszúságot okozni, de a nemesi szabadságon ejtett sérelem orvoslását kérték csak, hadd élhessenek ennek árnyékában a haza fiai ezután is.

Ezután öt napon át a Kapy-Balassa ügy tárgyalatott, nagy érdeklődés mellett s minden prókatori furfangnak, melyet a szövevényes erdélyi törvénykezés lehetővé tett. felhasználásával, s csak azután, decz. 15-én fogtak a rendes ügyek tárgyalásához. Decz. 16-án behivatták a tanácsurakat, mert a nótaperekre került a sor s egy hamis pénzverő, egy férjgyilkos asszony, egy kettős házassággal vádolt s egy méregkeverő asszony ügye tárgyalattak. Nagy derűtséget ébresztett Gottsmeister Kálmánnak gúnyos megjegyzésekkel tarkított folyamodása Boros János örökösei ellen, mely élesen bírálta az universitást. A délutáni ülésben megint szóba került a fejedelem válaszának megsürgetése s az elnöknek ezt követő barátságos figyelmeztetése, hogy ne kiabáljanak, ő nagysága még ezen gyűlés alatt elvégzi az ügyet. Erre még nagyobb láрма lett. Bethlen Gergely el kezdte szídni azt a követet, a ki az ügyet ismét szóba hozta: arra a többi követek kijelentették, hogy az az egy mindnyájok gondolkozását tolmácsolta; s arra viszont Bethlen Gergely válaszolt.

Dec. 17-ike Báthory Sófia ügyének szenteltetett. Ez inkább politikai, mint jogi eset volt. De a tárgyalás a jogi formák megtartása mellett kezdődött. A felperes elmulasztotta megidézni az alperest, a mint ezt a nemesi szabadság megkívánta volna, s ezért a rendek ez ügyben nem is hatá-

rozhatnak: mondták a somlyai birtokosok ügyvédjei, s hogy e felett határozhassanak, mindkét fél képviselőinek távozniook kellett az ülésteremből. A kérdést Teleki válasza oldotta meg: igaz, hogy ebben a szabad országban csak a törvényesen megidézett fél köteles felelni. De ettől most el lehet tekinteni. Az özvegy fejedelemasszony emberei a munkácsi uradalomban rengeteg sok sérelmet ejtettek erdélyi embereken, s hiában emelt panaszt ezért a fejedelem, elégtételt sohasem kapott. Ha a fejedelemasszony ezeket a panaszokat orvosolni fogja, akkor méltányos kívánságainak elég fog tétetni.

Ez a határozat alkalmat adott Bethlen Farkasnak egy felszólalásra: mi mindig túlságos előékenységgel viseltettünk a magyarországiak iránt, tisztességes válaszokat adtunk nekik. s az méltatlan dolog, hogy ezt más országban nem viszonozzák hasonlóval. Néhány nap előtt tette le Balassa az esküt, hogy nevének Kapy Katalinnak javaiból sem halála után, sem életében nem idegenített el semmit: pedig Barsay Mihály vallomásából kitűnt, hogy egy nyakéket neki eladott. Az ilyen embert a hamis esküre szabott büntetéssel kellene sújtani. De tárgyalásba venni az ügyet, az idő előrehaladottsága miatt, már nem lehetett.

Az ezen idő alatt elkészült törvényczikket dec. 18-án olvasták fel s tárgyalták. Az ülést azonban félbe kellett szakasztani, mert a rendek közül többeket, jelesen a kálvinistákat, magához rendelte a fejedelem. A tanácskozás tárgyát a portáról Paládi posta által hozott hírek. a végek ügye s a bujdosóknak adandó segély elhalasztása képezték, és az csak másnap ért véget. Azután — decz. 19-én — összejöttek a rendek s folytatták az articulusok tárgyalását. Amint az articulusok szövegét megállapították, ismét szóba jött a rab urak ügye: méltóztassék ő nagysága a személyes szabadságon ejtett sérelem orvoslásával őket megörvendeztetni. A választ a rendek egy terjedelmes leírat alakjában megkapták: »Jól tudják a rendek, hogy a fejedelmet uralkodói székébe nem az ő szavazatjok emelte, hanem a porta, s így az ő hatáskörébe esik megbüntetni azokat, kik az ő személye ellen vétettek. Különben ő szokott kegyelmességé-

vel fog ellenük eljárni. Bethlen János ellen az a vád, hogy ez rossz tanácsaival akarta őt megrontani, melyeket ha megfogad, veszélybe döntötte volna magát s a hazát. Bély Pál ellene és a haza ellen többször mesterkedett, melyek ha sikerülnek, nagy zavart idéztek volna elő. Bethlen Miklós és Bély kis szikrával nagy tüzet akartak gyújtani, az előbbi forró kásával megégette a száját.¹⁾ Ő a kezdetén akarta elfojtani, nehogy vigyázatlansággal vádolhassák. « De hát miért késlelteti a fejedelem az ő meghüntetésüket, kérdezzék a rendek. Aztán a folyamodásokra adott válaszokat olvasták fel s vették tudomásúl.

Decz. 21-én volt az utolsó ülés. Megszavazták a jövő évi adót, a segessváriakat és kőhalmiakat, minthogy ott nagyobb égek voltak, némi adóelengedésben részesítvén. Még néhány supplicatio felett döntöttek, felolvasták a fejedelem válaszát a rab urak ügyében beadott folyamodásokra, hogy t. i. ellátásukról gondoskodni fog; hitelesítették a törvényeket.

Ezzel az országgyűlés a szokott formák megtartása mellett véget ért.²⁾

Összesen huszonöt törvényczikket alkottak.

Az I. meghízta a harminczadosokat, hogy ügyeljenek az álutakra, nehogy a parasztok, kivált oláhok vagy oroszok, kiszökhessenek.

A II. art. megtiltá a városiaknak, hogy vásárok alkalmával az árukat a szekeresektől szekér számra össze ne vásárolják, hogy a szegénység kicsinyben, olcsó áron vásárolhasson.

A hídalmási harminczadot eltörölték. (III.)

Azokat a béreseket, kik 1675-ben az eleséggel mind végig künn voltak a török tábornál, a vice-tisztek teljesen elégítsék ki. (IV.)

A török földről feljáró bagariczás szekereknek sóval kereskedni tiltva van. (V.)

A törvény által megszabott helyeken tartsanak postálovakat. (VI.)

¹⁾ Ugy látszik, Macskásy vallott ellene. Törvények és Okiratok LIX. b).

I. Törvények és Okiratok LII. a három jelentést.

Az 1673-ban a márosszéki havasok ügyének eligazítására kirendelt bizottság ezen megbízatásában járjon el. (VII.)

Székelyföldi határszéli villongások eligazítására bizottságot neveztek ki. (VIII.) Egy más bizottság hasonló czélból Kolos megyébe (IX.) egy harmadik Fejérvármegyébe küldetett ki. (X.)

1674-ben bizottságot küldtek ki, mely Rácz Istvánnak egy darab havasalföldi havas ügyében kezdett perét vizsgálja meg. Minthogy havasalföldi birtokosok ez ügyben a vajda előtt bizonyítványukat megtagadták: e bizonyítvány mutatassék be a vajdának s Rácz István végleg elégíttessék ki. (XI.)

A székvárosi lakosok, ha ármálissal bírnak is, tartoznak város terheiben részt venni; eltiltatván ez ügyben vizsgálatot kérni a fejedelemtől. (XII.)

A szabad kereskedést a harminczadokon meggátlani tiltva van. (XIII.)

A szász földön a postálkodás színe alatt elkövetett visszaélések meggátlásáról szigorú intézkedéseket léptettek életbe. (XIV.) Ugyancsak a szászok kérelmére a fejedelem udvari népe által beszállásolások színe alatt elkövetett visszaélések megszüntettek. (XV.)

A partiumi pusztulásra jutott falvak adója leszállítandó. (XVI.)

Szabályozták a bánffi-hunyadi sókereskedést. (XVII.)

Bizonyos helyeken a hidak rosz karban levén, félvám-nál többet, ha csak a hidakat meg nem csináltatják, szedni ne merjenek. (XVIII.)

Elrendelik a vásárnapok és ünnepek megtartására vonatkozó 1675-iki s korábbi törvényeknek szigorú megügyyelését. (XIX.)

A kővári s más fiscális várak fentartására két heti gratuitus munka rendeltetett, s ez alól a donatióval bírt jószágok sincsenek kivéve. (XX.)

Az egyetemes országgyűlés jövőre pünkösöd után egy héttel tartatik. (XXI.)

Kinevezték az adó felszedésére a perceptorokat. (XXII.)

A XXIII—XXV. articulus a jövő évi adót állapította meg.¹⁾

Semmi kétség benne, hogy a fejedelem a rendeknek adott ígéretét, hogy a raburak sorsán könnyít, a gyűlés eloszlása után megtartotta. De ezek kiszabadulásáról még egy ideig nem volt szó. Csak 1677. tavaszán kezdték újra emlegetni, hogy visszanyerik szabadságukat. De minő feltételek mellett? ez volt a kérdés. Térítvény és kezesség mellett: beszéltek, de már márcziusban azt is tudták, hogy a térítvény nem fog igen szigorú lenni.²⁾

Úgy volt; márcz. 31-én Bethlen János s a másik két rabúr szabadon bocsáttattak. Bély térítvénye 11 pontból állott: az elsőben kötelezte magát, hogy a fejedelmet bosszúálló dolgokkal meg nem bántja, s azokon, »kikhez gyanakodnék is, hogy vádolták« sohasem fog bosszút állani, sem maga, sem más által; a második, hogy senkit sem vádol a fejedelem előtt; a harmadik, hogy ha hall valamit, a mi fejedelem s haza ártalmára volna, arról jelentést tesz; a következő öt pontban egyes hatalmaskodási esetei s visszaélései megszüntetését igéri kötelezván magát, hogy az inquisitorok ártalmára nem fog törni; a 9-ik, hogy reversálisának felbontására nem munkál; a tizedik hivatalos magatartására vonatkozik, s az utolsó pontban, hogy a reformált vallásnak javán fog dolgozni.³⁾ Következett a hűségi fogadalom.

A két Bethlen térítvénye egyszerűbb volt: annak öt pontja a Bély-féle térítvény öt első pontjából állott.⁴⁾

Súlyosabb büntetés volt Bélyre nézve, hogy az ország generálisságáról le kellett mondania: s csak főispánságát s főkirálybíróságát tartotta meg. Bethlen Miklós udvarhelyszéki főkapitányságáról mondott le. Az elsőért a főurak 50,000 forintig, az utóbbiért tízezer forintig állítottak ki térítvényt.⁵⁾

¹⁾ L. Törvények és Okiratok LII. d).

²⁾ Deák F. Bély Pál 156. l. közlött levél.

³⁾ Ide reducalódik Cserey meséje a reversalistról s annak hozzászó következményeiről (95. l.).

⁴⁾ Közölve mindhárom térítvény Történelmi Tár 1881. évf. 212—215. ll.

⁵⁾ Bethlen Miklós I. 464. l. Cserey 95. l.

Az »ambitiosus hálnak«, mint Bethlen nevezi Bélydt, bizonynyal az is fájt, hogy a »besúgókat« feleletre nem vonhatja. De nem olyan ideális okokért, mint Cserey hiszi, hanem azért, mert ebben még nagyobb megaláztatást látott, mint a generálisság elvesztésében. Ez a csirájában elfojtott mozgalom: törekvés volt az udvari párt. a parvenu-k megbuktatására: s most erről a törekvéséről kellett volna lemondania. Naláczyt, Székely Lászlót, Vajda Lászlót »a fejedelem mindenkor a tanács állása alatt ott udvaroltatta«¹⁾, a maga hátamegett ezeket a »kicsoda micsodákat.«²⁾ Ezek és a Teleki járma alól akarta ő a fejedelmet felszabadítani. nem pedig len őt székétől megfosztani, mint egy ízben maga izente Kálnokytól Bethlennek.³⁾ Az ő mozgalma hát valóban hatalmi kérdés volt: »vagy ő, vagy az udvari párt.« De az udvari párt elnyomta a mozgalmat és megalázta őt. Amint Bánffy kivégeztetése után a viszonyok alakulása következtében hatalomra jutva, nem tudott számolni a viszonyokkal. úgy nem tanult meg megaláztatása után sem.

IV.

Apafi, valahányszor csak komolyabb ellenállásra talált a rendeknél, nem mulasztotta el felemlíteni, hogy fejedelemségét a portától nyerte. Épen ezért egész hatalmát a portára építé s gondosan került mindent, mi őt ott kedvetlenségbe hozhatta volna. A portai viszonyok alakulásában találjuk fel annak a 24 óra alatt bekövetkezett gyors megváltozásnak okát, hogy Telekinek megtiltotta voluntariusait magyar területre vezetni. Mind ő, mind Teleki csak ideiglenesnek tekintették ezt az intézkedést. Hogy egyenes felhatalmazást nyerjenek a beütésre, azt nehezen hitték, de annyit legalább mégis remélhettek, hogy a porta elnézését is kieszközleldik. Buda János portai kapitihától olyan levelek érkeztek, melyek legalább a reményt nem zárták el. A mint a nagyvezér változásának híre hivatalosan megérkezett, mind a fejedelem —

¹⁾ Bethlen Miklós I. 470. l.

²⁾ Ugyanott I. 482. l.

³⁾ Ugyanott I. 478. l.

gazdag ajándékokkal — mind a bujdosók követeket küldtek a portára, kiket ott reményök felett jól és kegyesen fogadtak.¹⁾ S ez újra felélesztette a reményeket, hogy Teleki »voluntáriusainak« mégis lehető lesz kivonulni magyar területre, s a bujdosók Radics Andrást a portára küldték, hogy ott e terv támogatását kieszközöljék.²⁾

Hogy ezek a voluntáriusok kivonúlhassanak, annak másik feltétele volt, hogy a szövetség Franciaországgal s lehetőleg Lengyelországgal is létre jöjjön. Absolon még 1676. végén visszatért s Telekivel együtt kimerítő értesítéseket küldött Bethunenek az okokról, melyek miatt a tervezett beütést a magyarországi területre el kellett halasztani.³⁾

A fogarasi szerződést XIV. Lajos mind ez ideig nem ratificálta, pedig ez volt basisa annak a tervnek, hogy a bujdosóknak francia és erdélyi voluntáriusok adjanak segélyt.⁴⁾ A marseillei püspök visszahívása után Bethune marquis neveztetvén ki rendkívüli francia követévé Lengyelországba, felkarolta az eszmét, hogy Franciaország s Erdély közt szövetség jöjjön létre a császár megtámadására. Az ő közvetítésére 1677. jan. 7-én XIV. Lajos király megbizta Bethunet, hogy Apafi felhatalmazottjaival szövetséget kössön⁵⁾ s válaszolt Telekinek is, hogy az általa ajánlott terv sikerre vezetéséhez szívesen hozzá fog járulni.⁶⁾ S egyúttal két követével, Forvallal és Reverend abbéval szövetkezési tervet küldött Erdélybe.⁷⁾

A mint a fejedelem a követek érkezéséről hírt vett, Absolont elibök küldé, hogy Fogarasba vezesse őket s egyzsersmind a bujdosók vezéreit is meghívta oda a tárgyalásokra. Ápril. elején kezdődtek meg a tárgyalások. Mindenek

¹⁾ Törvények és Okiratok LIV.

²⁾ L. Törvények és Okiratok. LV.

³⁾ L. ezeket az érdekes jelentéseket Történelmi Tár 1886. évf. 343. s köv. II. Törvények és Okiratok LIV.

⁴⁾ Teleki is említi a királyhoz írt levelében Tört. Tár 1886. évf. 348. l.

⁵⁾ Történelmi Tár 1890. évf. 519. l.

⁶⁾ Történelmi Tár 1833. évf. 2.

⁷⁾ Memoires du comte Betlem Niklós II. 38. l. Tört. Tár 1886. évf. 349. l.

előtt a fejedelem és Teleki a francia királynak írtak hálától áradozó leveleket, hogy a harmad éve kezdett tárgyalások a marquis búzgalma által újra felvették. Teleki ezenkívül írt a lengyel királynak és Pomponne marquissnak is.¹⁾ A tárgyalások Fogarásban ápr. 12-én értek véget. A Bethumetől küldött pontok közül több ellen voltak kifogásaik s a szövetséglevélnek ezek megváltoztatásával leendő megkötésére a fejedelem s a bujdosók ápr. 12-én egy közösen együtt működendő követséget neveztek ki. Apati követe Macskássy Boldizsár, a bujdosóké Farkas Fábian, Fajgel Péter és Absolon Dániel voltak, ez utóbbit Teleki saját érdekeinek külön képviselésével is megbízván. A szövetség megkötése esetére Absolon azzal is meg volt bízva, hogy Franciaországba menjen.²⁾

De csak Macskássy indulhatott el. A bujdosók követeinek teljhatalma nem volt kellő formában kiállítva, s annak egy újjal leendő helyettesítéséről kellett gondoskodni.³⁾ Azután ezek is útra keltek. Külön utazott el a követek közül abbé Reverend is, ki visszatérőben betért Telekihez Szent-Péterre, hol hosszabban tárgyalt vele s egy csomó szóbeli bizalmas közlést vitt magával.⁴⁾ Ez a követség a lengyel királyhoz is vitt megbízókat: az ő jóindulatát is mint eddig, ezután is igénybe akarták venni ez ügyben. De hogy az érintkezés vele feltűnést ne keltsen, azt a színt adták a dolognak, hogy némi határsértések miatt panaszt emeltek, mire a király megígérte, hogy az ügy elintézésére biztosokat küld ki.⁵⁾

Hogy minden eshetőségre készen legyen, Apati elhatározta, hogy mustrát fog hirdetni. Másfelől a portai adó beszolgáltatásának ideje is közelgetett. De daczára a keleti companiával kötött contractusnak feltűnően sok rossz pénz gyűlt be. Az a szerencsétlen 1672-iki törvény, mely a pénzverést egyes városok kezébe adta, rossz gyümölcsöket termett. Macskássy Kolosvárt pénzverő házat létesített s vele társaságba állottak Kornis, Páter János a görög, s egy kolos-

¹⁾ Történelmi Tár 1886. évf. 347—9. II.

²⁾ Törvények és Okiratok LXV.

³⁾ A Bujdosók Levéltára 159. l.

⁴⁾ Történelmi Tár 1886. évf. 351. l. s Bujdosók Levéltára 159. l.

⁵⁾ Törvények és Okiratok LXI. és LXIX.

vári ötvös.¹⁾ Kapy György könnyebb végét fogta dolognak. A maga cigányaival verette a pénzeket, még pedig oly feltűnő vakmerőséggel, hogy rezet — mint egy szász évkönyv-író mondja ²⁾ — már kapni is alig lehetett. A hamis pénz, a szegény nép rendkívüli nyomorúságára, szerfölött elharpózott, mert az országban forgalomban levő jó pénzből is hamisat vertek. Valami módról kellett gondoskodni, hogy a rossz pénz kivéssék a forgalomból. E két ügyben — mustra és hamis pénz — tanácsosai votumát kérte ki.³⁾ s ezek tanácsára Fejérvárra máj. 31-ére egyetemes országgyűlést hirdetett.⁴⁾

Az bizonyos, hogy a bajon valamikép segíteni kellett, de a mód, melyet választottak, nemcsak szerencsétlen volt, hanem a tisztességgel sem egyezett meg.

Hogy a hamis pénz, általában az új pénz kivétetik a forgalomból, a beavatottak előre tudták. Mikor a törvény megszabta, hogy mely városokban verjenek pénzeket, ott készítették jó pénzt Apafi képével ellátva. Sokan, kik eddig ékszerekben helyezték el megtakarításaikat, s melyek úgyszólván mintegy takarékpénztári letétek voltak, hogy ne hevertessék e holt vagyont, ezekből pénzeket verettek. De más helyeken is verettek pénzeket, főként váltó pénzeket, olyanok, kik nem bírtak e joggal s kik kellőleg még utánozni sem tudták a jó pénzeket. »Fényes volt az anyag, de a betű, collatura eltért a jóétól.«⁵⁾ A tudatlan nép nem tudta ezeket a jótól megkülönböztetni s elvette. Szóval rendkívül sok visszaélés történt, mely mind az alsó néposztályt károsítja. Ezenkívül olyan hamis pénz is volt forgalomban, melynek vésete olyan volt, mint a jó pénzé, csak hogy az anyagja volt rossz. Ilyen körülmények közt az új pénz iránt nagy volt a bizalmatlanság s a vásárokon a kereskedők nem akarták elvenni. A vásárbírák ekkor kidobolták, hogy a fejedelem képével ellátott pénzeket tartoznak elvenni, s épen akkor, midőn csak hetek

¹⁾ Bethlen Miklós II. 433.

²⁾ Trausch II. 172. I. Bethlen Miklós II. 473.

³⁾ I. Törvények és Okiratok LXVI.

⁴⁾ I. Törvények és Okiratok LXVII.

⁵⁾ Trausch II. 172. I.

választották el attól az időtől, midőn ez a pénz ki fog vétetni a forgalomból: máj. 3-án.¹⁾ A dologba beavatottak éppen ezt az időt használták fel arra, hogy a régi pénzen túladjanak: maga Bethlen Miklós négyezer forintot adott ki²⁾ — hát még a többi! »Nagy szégyent hozott ezzel a fejedelem a maga nevére és sokat ártott méltóságának«: mondja egy évkönyvíró.

A máj. 31-ére hirdetett s jun. 3-án eloszlott³⁾ országgyűlés csakugyan »letette az új pénzt«.

Összesen hat articulust hoztak: de az új pénz forgalomból kivételét csak megemlítik, a végrehajtás módozatait csak röviden szabták meg: tüzetesen az adó miként leendő befizetésének módozatairól szólnak.

Az I. art. elrendelvén »az új pénz letetését«, meg-hagyja, hogy a mi új pénz volna az adóban, azt a generalis perceptor s a portusi inspector váltsák be, s a mi ki nem telnék, azt a görögök pótolják.

A partialis perceptorok adják vissza az új pénzt »a szegénységnek« s a földesúr ezek helyett tallért vagy aranyat tartozik adni. (II.)

A székelyek s az universitás maga tegye az adót jó pénzzé (III.) Két székely széket némi kedvezésben részesítettek. (IV.)

Az V-ik cikk eltiltotta az új pénz verését.

A VI-ik megtiltotta a görögöknek az új pénz beváltását.⁴⁾

Még e gyűlés alatt, de csak tanácsuraival egyetértve, intézkedett a fejedelem a mustra megtartása ügyében. A mustra helyéül Belső-Szolnok vármegyében Kérőt, idejéül pedig június elejét rendelték, úgy hogy további intézkedésig mindenki tartozik a táborban maradni. A mustra vezetésével Kornis Gáspár bízott meg. Mellé Rhédey és Teleky rendeltettek. Szükség esetére a fejedelem parancsára tovább is tartoznak nyomúlui. Ha pedig török vagy német kóborlók

¹⁾ Trausch II. 172. l.

²⁾ Bethlen, Miklós II. 472. l.

³⁾ Theököly Imre Naplója kiadta Torma K. 40. l.

⁴⁾ L. Törvények és Okiratok LXXI.

ütnének be, ezeket Kornis Rhédeyvel egyetértve nyomja vissza.¹⁾

Ez már a táborba szállással egyenlő értékű mustra volt.

Mire az országgyűlés véget ért, már a francia-erdélyi szövetség is meg volt kötve. Stryben Macskássy találkozott egy francia megbizottal s azután ezzel együtt folytatta útját.²⁾ Máj. 19-én Varsóban fogadtattak a marquis s a lengyel király által, ki sok előzékenységet tanúsított a követség iránt.³⁾ Azok a módosítások, melyeket Apafi kívánt a Bethune-féle tervezeten, nem okoztak sok nehézséget s a szerződés már máj. 27-én meg volt kötve. Ki volt ebben mondva, hogy az összes hadak — 15000 erdélyi s ugyanannyi szövetséges — egy testet fognak képezni, melyben a főhatalom a fejedelemé lesz, s a háború már júliusban megindíttatik. Fővezér Teleki lesz s a Bethune hadai is ettől fognak függeni, de a bujdosók tizenkét tanácsurat s a francziák egy biztost adtak mellé, valamint jó francia tiszteket. A segélypénz évenként százezer tallér s most egyelőre húszezer tallér. Külön volt gondoskodva a portával való viszonyról: az esetre is, ha a porta nem adná meg az engedélyt a hadjáratra, a fejedelem titokban segíti a bujdosókat, a király pedig nem hagyja el a fejedelmet. Az is ki volt mondva, hogy ez a szerződés nem üt csorbát Erdély viszonyán a portához. A király 15 s Erdély — fejedelem és rendek — 10 hét alatt ratificálja a szerződést.⁴⁾

Egy külön szerződés a bujdosókkal való viszonyt szabályozta.⁵⁾ Macskássy Reverenddal, Fajggellel visszaindult. Farkas Fábián Varsóban maradt, s Absolon is egyelőre.⁶⁾

Lajos júl. 17-én ratificálta azt,⁷⁾ s úgy látszik, Erdély is: legalább a hadjárat megkezdésére való előkészületek arra

¹⁾ L. Törvények és Okiratok LXXII. V. ö. Apafi jun. 5-iki levelével. Bujdosók Levéltára 160. l.

²⁾ L. Törvények és Okiratok. LXV. f).

³⁾ Angyal Theököly Imre élete 137. l.

⁴⁾ Történelmi Társ. 1890. évf. 519. l.

⁵⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 149. l.

⁶⁾ Ugyanott V. k. 425. l.

⁷⁾ L. Törvények és Okiratok LXV.

mutatnak. Macskássy jún. derekán megérkezett s azonnal Fejérvárra sietett, hova jún. 20-ára Theököly is megérkezett.¹⁾ E napról a fejedelem júl. 3-ára Radnóthra tanácsurait összehívta, habár csak egy napra is.²⁾ A szerződés már akkor kezében volt, s nemsokára megérkeztek Radnóthra az erdélyi tanácsurak. Theököly, Csernel, Szepessy, Fajgel, Ispán a bujdosóknak több felhatalmazottjaival megérkezett (júl. 5.) Farkas Fábián és Clancu a pénzzel s Radnóthon megkezdették a tanácskozásokat. Épen úgy, mint a múlt évben Fejérvártt, ide is meg voltak hívva tanácskozásra sokan a főurak közül, s mint tavaly: bujdosók és erdélyiek külön tanácskozásokat tartottak. Forral is részt vett azokban, s nagy buzgalmat fejtett ki, hogy a táborba szállás mennél előbb megtörténjék. Titkos utasítására hivatkozva kijelenté, hogy pénz, katoná minden készen van Lengyelországban, s ezzel a tanácsurakat és erdélyi rendeket is az intenventió eszméjéhez hajlékonyabbá tette. Ekkor Teleki a designált vezér szóba hozta, hogy általán azzal gyanúsítják, hogy ő ingerelte volna a fejedelmet a bujdosók megsegéllésére s ez ellenében a fejedelem kijelenté, hogy ő saját iniciatívájából cselekedett. Most Teleki azt a kérdést intézte a tanácsurakhoz s rendekhez, jelentsék ki, hogy helyeslik-e az interventiót, mert ha az ellenőkre van, készebb »vasat viselni«, hogysem tetszésök ellen kivomúljon a sereg élén. Megnyugtató választ kapott, s (júl. 9.) »a bujdosók megsegéllése conclusumba menvén«, a tanácsurak erre vonatkozólag kiállították az assecuratoriát.³⁾ Most már (júl. 10-én) a fejedelem kinevezte Telekit a »magyar nemzet felszabadítására« kirendelt had fővezérévé s az elindulás napját júl. 27-ére tűzte ki,⁴⁾ hogy aug. 8-ára a Lengyelországból jövő hadakkal s a bujdosók seregével az egyesülés végbe mehessen, s a közös operáció megkezdethessék.⁵⁾ A bujdosók Radnóthon levő követsége megerősítette, illetőleg megújította a megelőző évben szeptemberben kelt assecura-

¹⁾ Tököly Imre Naplója, közli Torma K. 44. l.

²⁾ Törvények és Okiratok LXIV.

³⁾ Bujdosók Levéltára 252. l. Theököly Naplója 48., 49. l.

⁴⁾ Bujdosók Levéltára 161. l.

⁵⁾ Törvények és Okiratok LXXVI.

toriát. engedelmességet fogadván Teleki Mihálynak. Már kilencz nap múlva jul. 18-án egy Tótiban tartott közgyűlésökben azok a bujdosók, kik a radnóthi gyűlésen nem vettek részt, hasonlólag megújították a múlt évben kiállított térítvényöket, sőt még új térítvényt is állítottak ki, melylyel Telekit s a fejedelmet hűségökről biztosították.¹⁾

Teleki, a bujdosók lázas sietséggel tették az előkészületeket, hogy a kitűzött időben megindulhassanak. De mire megindultak volna, szörnyű csalódás állott be: ez a készülődés is úgy végződött, mint a múlt évi.

A bujdosók által a portára küldött követség — Kende, Keczer, Kubinyi — ápr. 25-én érkezett be, s legelőbb is a francia követséget kereste fel. Ennek közvetítésére pár nap múlva (ápr. 29.) szemben voltak a vezér tihájával, kitől ígéretet nyertek, hogy szembe juttatja őket a vezérrel. Máj. 5-én nagy sebtiben hívatta őket a kapitliha s úgy mellékesen kezdte őket kérdezni, hogy a fejedelmen kívül kitől várnak még segílyt? — Hát a protestans fejedelmektől, felelék Keczerék. — Kik ezek? — A braunburgus, szász svéd. — Hát még? — S most már látván, hogy »előtte sem té, sem tova el nem tekeredhetünk« be kellett vallania, hogy a francziától s lengyeltől »a német nemzet ellenségeitől« várnak segílyt, de nem azért, hogy a fényes portától elszakasszák őket, hanem hogy a csüggedőket kitarásra ösztönnözzék. — Legyetek még egy ideig csendességben, mondá a kapitliha, de ne járjatok sem a lengyel, sem a német követhöz.²⁾

Amint a bujdosók követői megkapták a fejedelemtől az értesítést, hogy a támadásra minden elő van készítve, újra kihallgatást kértek a vezér kapitliájánál, ki ismételve várakozásra intette őket. Nehéz a várakozás, felelék a követek, s a hadakat aligha lesz lehető visszatartani, de minden felhozott argumentumaikra azt a választ nyerték: csak legyetek türelemmel a míg emberem megjön a vezértől.³⁾

Ekkor állott be a fordulat. A mint pár nap múlva

¹⁾ Mind három térítvény a Bujdosók levéltárában 55—59. ll.

²⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 410. l.

³⁾ Ugyanott V. k. 429., VII. k. 588. l.

megjött a vezér, a császári residens Kindsberg júl. 18-án azonnal felkereste s elmondá, hogy a francia és az erdélyi had teljesen fel van készülve beütésre magyar területre, a francia vezérek és biztosok már Erdélyben vannak, s ezeknek nincs más céljuk, mint az, hogy a lengyel királyúé fiát, vagy marquis Béthunet magyar királylyá válaszszaák. Amint a kihallgatás véget ért, a vezér azonnal hívatta a kapitihát, általa íratott Afafinak, hogy ez a dolog a fényes portának sehogy sem tetszik: küldjön a fejedelem egy főembert, kivel megczáfolja a császári residens rágalmaait. A kapitihának pedig meghagyta, hogy a dologról senkinek se szóljon. Íratott azután Maurocordato s a budai basa által is.¹⁾

A kapitihá, Buda János, Maurocordato s Keczer és Kende leveleivel júl. 19-én indult el a futár Konstantinápolyból. Hihetetlen gyorsasággal sietett Erdélybe s már júl. 26-án Radnóthon volt.²⁾ Idegen segílyt a porta semmi áron sem akart megengedni, hanem maga fog a bujdosók megsegélléséről gondoskodni, s még Kende és Keczer is a várakozást ajánlották. De Afafi, ha voltak is aggodalmai, nem akart várni; ha halad a dolog, »a had szétoszlik, a végbeliek desperálnak« »a francia disgustálódván, a pénzt elviszi s a keresztyénektől elszakadunk«. Tanácsurai közül a legbizalmasabbaktól, köztük Bethlentől. Telekitől kért tanácsot s ez utóbbinak újabb assecuratoriát küldött arra az esetre, ha hadaival megindul.³⁾ Másnap Theököly is Radnóthra érkezék s a francziákkal együtt »addig disponálá ő nagyságokat s kegyelmeket, láttatnak előbbi resolútiójokban constansoknak lenni.«⁴⁾

Radnóthra a fejedelem aug. 4-ére tanácsülést hirdetett. De mielőtt ez összeülhetett volna, aug. 1-én Buda János kapitihától posta érkezett Radnóthra. »a császár bújradijá-

¹⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 427. l. a Maurocordato levele, mely a régi naptár szerint júl. 8-án, az új szerint júl. 18-án kelt. A budai basa levele ugyanott V. k. 422. l. Buda János levelét u. o. V. k. 430. l.

²⁾ Törvények és Okiratok LXXV. Bujdosók Levéltára 162. l.

³⁾ Levele Telekihez július 26-ról s az assecuratoria. Bujdosók Levéltára 162—4. ll. Bély nem volt a dologba avatva.

⁴⁾ Theököly Naplója 53. l.

val, az melyet némelyek olsi hatiserifnek is híznak¹⁾ hogy meghitt eszes emberét küldje a fővezérhez, ki által tractálhasson. De erről a bujdosókat tudósítani a kapitihának fejvesztés alatt meg volt tiltva. Ez már komoly rendelet volt, melyet mellőzni nem lehetett. Az aug. 4-ére hirdetett tanácsülés megtartatott, s azon határozatba ment, hogy Székely László kiküldetik a portára, Teleki halaszsa el a magyar terület megtámadását addig, míg a portáról hírek nem jönnek, az erdélyi urakat bocsássa szét, de a hadakat tartsa együtt s ezeknek a franczia pénzből egy havi zsoldot fizessen ki. S ebbe a franczia követek is megnyugodtak, s Forval és Clanleu azonnal elindultak a hadakhoz.²⁾ s aug. 11-én Kővárba érkeztek.

A halasztás hírére a bujdosók közt nagy mozgalom támadt. Egymásra küldték az üzeneteket Telekihez Kővárba, hogy »ők készen vannak, induljanak azonnal«. Csak nehezen lehetett őket csendesíteni: térjenek vissza a bujdosók követei küldöikhez a portáról hozott levelek parájával s gyűlést tartván, tanácskozzanak a teendőkről. Ez alatt Teleki is tanácskozott Theökölyvel s a francziákkal, kik eleinte a zsoldfizetésről hallani sem akartak, utóbb abban állapodtak meg, történjék a fizetés a fejedelem neve alatt, de egy franczia állottözetben legyen jelen a zsold szétosztásánál.³⁾ Az »öt regiment« franczia hadhoz pedig, mely már útban volt, Clanleu-t küldték Stryba, »hogy ott, az mint legjobban lehet, az portáról való tudósításig tartsa jó dispositióban az hadakat.«⁴⁾

A bujdosók tábora Zilahon aug. 16-án megtartotta a gyűlést. Végre is engedni kellett a kényszerűségnek, bár a csalódás nagyon leverte őket. Nem tudtak megbarátkozni a gondolattal, hogy »a hadak az előbbi quártélyokba szálljanak«, minthogy oda be sem is bocsátatnak. »az ő nagysága birodalmában, ő nagysága méltóságos szárnyai alá folyamodniak«. Kéri a fejedelmet egy hozzá küldött követéség által, hogy siettesse az indulást s az ő megsegélőket,

¹⁾ Török-Magyarokori Államokmánytár V. k. 432. l.

²⁾ Ugyanott V. k. 434—5. ll. Törv. és Okiratok. LXXVI.

³⁾ Theököly Naplója 58. l. Törvények és Okiratok LXXVI.

⁴⁾ Theököly Naplója 61. l.

mert lehetetlen, hogy tovább is ebben az állapotban nyomorogjanak, s ők szabadulásokra minden útat módot elkövetnek, mi a portához s a fejedelemhez való hűségekkel nem ellenkezik.¹⁾

Bizonyos, hogy ez a várakozás volt a legkínosabb. A bujdosók zilahi táborát, a franczia király által fogadott s a lengyel határszélen tanyászó hadakat az elszéledéstől nehéz volt visszatartani. S ha főtt is Apafinak e miatt a feje.²⁾ a porta nem sokat törődött vele. Semmi áron sem akarta azt megengedni, hogy Erdély akkora hatalommá nőjje ki magát, mint Bethlen és Rákóczy idejében volt: de másfelől a bujdosók felkeléséből szeretett volna hasznot húzni. Ezért tiltotta azokat a beavatkozástól s biztatta ezeket kitartásra.

Vezethette s bizonynyal vezette is Telekit a személyes ambíció, de annak nemes s küzdésre méltó tárgya volt: hogy azokat a felső-magyarországi vármegyéket, melyeket Bethlen és Rákóczy birtak, ő csatolja vissza Magyarországhoz, s bizonynyal Apafigban sem volt annyi önzetlenség, hogy pénzével fegyverével más számára kaparja ki a gesztenyét: akár Wesselényi, akár Theököly számára.

Rádics szept. 2-án megérkezett a portáról³⁾ s amit ő hozott, megint biztatás volt — a bujdosóknak. Apafi ezt nem vehette sokra, s bár mennyire sürgették is, hogy most már hozzá lehet fogni a hadakozáshoz, igaza volt Apafinak, hogy rá nézve minden újabb dispositió, azaz a hadjárat megkezdése »Székely László uram követségétől, vagy tudósításától függ.«⁴⁾ De annál inkább hatott a bujdosók kedélyére, Zilahon szept. 8-án újra gyűlést tartottak s Nemessányit expediálták a lengyelországi hadak után. Telekinek pedig assecuatoriát küldtek, hogy ők magokban is megindulnak, Teleki pedig valamikor emberét küldi, elfogadják, költségeit pedig a nemzet meg fogja téríteni.⁵⁾

¹⁾ Török-Magyarokori Államokmánytár V. k. 439. s köv. II.

²⁾ L. Törvények és Okiratok LXXVII.

³⁾ Törvények és Okiratok LXXVII. b).

⁴⁾ Török-Magyarokori Államokmánytár V. k. 443. I. Apafi sept. 4-iki levele.

⁵⁾ Theököly Naplója 68. I. Az assecuatoriát I. Bujdosók Levéltára 59. I.

A Radics által hozott izenet alapján a francia követek is — Forval a táborból, Reverend Vinczről — sürgettek, az őszi idő beállását hozván fel egyik okúl, a táborozás megkezdését.¹⁾ Apafi elhatározta, hogy a dolgot tanács elé terjeszti, s a tanácsurakat szept. 15-ére Radnóthra összehívatta.²⁾ Ezek csak másnapra érkeztek, s magának Theökölynek előadására és sürgetésére határozatba ment, hogy »a lengyelekkel való conjunctióra« Theököly azonnal küldetés ki; addig, míg a portáról resolutió nem jön — mert előbb Teleki nem mehet ki — azok Theökölytől függjenek.³⁾ Ily módon gondolták a portával szemben megőrizhetni az engedelmesség látszatát. Theököly kiment a hadhoz, Wesselényivel, az eddigi vezérrel, úgy a hogy kiegyezett s elhatározták, hogy szept. 27-én meg fognak indulni.⁴⁾ Még ekkor hír sem volt Székely Lászlóról:⁵⁾ de pár nap múlva már érkezett levél tőle, melyből Apafi azt olvasta ki, hogy »az pasa igen közelített a dologhoz«, sőt »már végbe is ment volna az magyarok dolga«: s ennek alapján, ott levő tanácsuraival egyetértve, meghagyta Telekinek, hogy a hírt közölje a bujdosókkal, gyűjtse őket maga mellé, szaporítsa újakkal, hogy amint Székely megérkezik, indulhassanak.⁶⁾ s egyszersemind újabb assecuratoriát küldött neki.⁷⁾ Ugyanakkor határozatba ment, hogy a jövő évi portai adót Kapu fogja bevenni, s ugyanakkor jövő évi kapitihává Sárossy János neveztetett ki.⁸⁾

Apafi rendeleteit másképp értelmezte Theököly s másképp Teleki. Ebből köztök surlódások támadtak, minek az volt a vége, hogy mikor az indulásra kitűzött nap, szept. 28. elkövetkezett, csak jelentéktelen sereg volt együtt.⁹⁾ Theököly sietve Radnóthra utazott, hogy Apafinál Teleki vádjai ellen tisztázza magát — de az engedélyt a támadásra

¹⁾ I. Törvények és Okiratok LXXVIII.

²⁾ Theököly Naplója 70. l.

³⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 447. l.

⁴⁾ Theököly Naplója 74. l.

⁵⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 448. l.

⁶⁾ Ugyanott 448. l.

⁷⁾ Bujdosók Levéltára 166. l.

⁸⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 450. l.

⁹⁾ Theököly Naplója 76. l. (sept. 28-ról).

még sem tudta keresztül vinni.¹⁾ Forval hada ezalatt átkelt a Beszkéden Bohum ezredes vezérlete alatt, »várva a fejedelem parancsát«. ²⁾ de azért Theökölynek még két hetet kelle Radnóthon töltenie, s csak midőn az okt. 10-iki nyálábvári diadalról érkezett hír a fejedelmi udvarba, adta meg a fejedelem Theökölynek a kívánt engedélyt az actió megkezdéséhez, írt patenst a végbelieknek s a másutt levő magyaroknak, s állíttatta ki Theökölyvel a *assecuratoriát* a »fejedelelemhez s hazához való kötelességéről«. ³⁾ Telekit megbízta, hogy »mindent disponáljon el rendesen«, de úgy, hogy az ő neve »ne forogjon a dologban«, mert Theökölyt is »csak mint privata personát bocsátotta ki, nem lévén semmi egyéb ő kegyelmére bizattatva«. ⁴⁾

Másnap elindult Theököly, s amint csak tehetett, oly gyorsan ment, hogy a táborhoz csatlakozzék. Útközben értesült Fajgeltól, hogy Wesselényi már egyesült a lengyel táborral. Maga is sietett volna utána, de okt. 21-én Szamosújvárból parancsot kapott a fejedelemtől, hogy siessen oda, mert pár nap múlva a portai követek is megérkeznek. Három nap múlva már Szamosújvárt volt, de bár egymásra érkeztek tudósítások a követektől, a nagy esőzés, árvizek és járhatatlan utak miatt ezek csak nov. 29-ére érkeztek meg. Jó híreket hoztak mind Székely László, mind Keczer és Kende. A porta megengedte a fejedelemmek, hogy tavasszal segélyt adjon a bujdosóknak s addig a végbeli basákat utasította, hogy ezek téli quartélyáról gondoskodjanak, a bujdosóknak pedig megengedettett, hogy a francziával »tractájuk lehessen, noha azelőtt tilalmaztatott«.

A tanácsurak ezen válasz alapján tanácskozni kezdtek a teendők felett. A nézetek nagy mértékben eltérők voltak s különösen az a kérdés, »hogy a már megtörtént conjunctió hogyan csináltassék el a portán,« képezte a legfőbb nehézséget. A hó utolsó napján határoztak végre: »a vég-

¹⁾ Törvények és Okiratok LXXX. Theököly Naplója 77. l.

²⁾ Tört. Tár 1890. évf. 526. l.

³⁾ Theököly Naplója 86. l.

⁴⁾ Apafi oct. 13-iki levele Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 459. l.

beliek menjenek conjunctióra, a magyaroknak álljon szabadságában akár azonnal elmenni, akár tavaszig várni s így Theökölynek is. A bujdosók kapitihája Bessenyei Mihály lesz, a conjunctió elesinálására pedig Fajgel Péter menjen követségbe a portára.¹⁾

Theököly, ki ez idő alatt Telekivel kibékült, az utóbbit választá. Sok idő telt el, míg végre nov. végén egyesülhetett a sereggel, mely már javában küzdött a németekkel. Ezalatt nov. elején elindult a fejedelem új kapitihája ²⁾ Sárosi János s nov. vége felé a főkövet Kapó is az adóval.³⁾

S most Bély azt hitte, hogy végre az ő ideje elkövetkezett.

V.

Fogságából kiszabadúlta után Bély, daczára, hogy tanácsúr maradt, nem volt más, mint egy bukott államférfi; olyan tanácsúr, kitől a legfontosabb dolgokban nem kérdeznek tanácsot. Ő pedig ebbe a helyzetbe annál kevesbbé tudott beletörődni, mert rendes körülmények közt nem látta ennek végét. Erdély politikáját épen azok az emberek intézik, kik őt megbuktatták, ő pedig ezekkel szemben reversalisa által kötve, tehetetlen volt. Ha már a delatorokról szóló törvény alapján nem perelhette be ezeket az embereket, más úton szeretne volna őket láb alól eltétni. Naláczyt, Vajdát, Székelyt s na meg Telekit is. Ezt a más utat pedig csak a véletlen adhatta meg. Ezt a véletlent várta ő egész mohósággal.

Harag és szenvedély rossz tanácsadó egy államférfinak, s Bély ezekről elvakítva egy ködképet tartott megragadandó alkalomnak. Mikor a portáról olyan hírek jöttek, hogy a nagyvezér ellenzi a szövetekezést a francziával, lengyellel, mikor a kapitihák óva intették a fejedelmet a támadás megkezdésétől: erről a különben elég kényes helyzetről azt hitte Bély, hogy ez már az ő ideje.

¹⁾ Theököly Naplója 86—96. ll.

²⁾ Törvények és Okiratok LXXXV.

³⁾ Török-Magyarokori Államokmánytár V. k. 466. l.

Hogy és miként használja fel azt? előtte volt a példa, Bánffy megbuktatása: ligát kell szervezni, megnyerni a széke-lyeket. Minthogy pedig most nem egy emberről, hanem többről van szó: egy időben ezzel a mozgalommal a portán is keresztül kell vinni, hogy a nagyvezér a francia szövetség készítőit, tehát éppen azokat, kiknek elmozdítását óhajtotta, »tétesse mazulokká,« azaz letételeket rendelje el. Az ő tévedése abban állott, hogy a porta haragját komolyabbnak hitte a valónál a »conjunctio armorumért« s a kibékülést azzal lehetetlennek tartotta más úton, mintha Apaí »a rossz tanácsadókat« feláldozza. A mi ha megtörténik, akkor ő és barátai fogják ezek helyét a fejedelmi tanácsban elfoglalni. Mert minden arra mutat, hogy egyelőre Bély ennél többre nem gondolt. Ezt pedig könnyen elérhetőnek tartotta, mert erősen meg volt győződve, hogy mind azok a fő és tanácsurak, kik nem tartoznak az uralkodó párthoz, a fejedelemszöny rokon-ságához, ebben a vállalatában szövetségesei lesznek. Így fordult ő most éppen azok ellen, kiknek segélyével a Bánffy nótáztatását keresztülvitte.

A liga alkotásához úgy fogott, hogy elkészítette a liga-szövetség levelét, éppen akkor tájban, midőn Székely László a portán járt s midőn Teleki és Theököly haragban voltak. Az idő elég jól lett volna választva, ha Székely meg nem fordítja a dolgot a portán. Indokul az ország nyomorúságán kívül az idegen országokkal való titkos confederatio s az őshazafiai ellen való mérges liga hozatik fel. Ezért kell azokat, kik a haza békességét bontogatják »captiváltatni s életökben és javaikban semmivé tenni« s ilyen módon a fejedelem székét megerősíteni s a megromlott szabadságot helyre állítani.¹⁾

A mint a szövetséglevél elkészült, megbizottakat küldött azokhoz, kiket a vállalatnak meg akart nyerni. Kálnoky Bálintot Bethlen Miklóshoz küldé, ki ezt »Bély szavával« figyelmeztette, hogy, ha »gondot nem viselnek magokra s meg nem orvosolják,« túladsnak rajtuk, »mint a hálóba akadt medvének«. Bethlen észrevette, hogy mit akar — s nem hagyta

¹⁾ L. Törv. és Okiratok LXXXVI. a/).

megbízását bevégezni: elmondta hosszason, hogy a fejedelmet székeből kivetni, kegyenczeit megbuktatni nem lehet, s figyelmeztette Kálnokyt, hogy ő reversalisát megtartja »és ha valamit ellene valót értek, bizony megmondom«. ¹⁾ Ezzel a dolog természetesen ketté volt vágva.

Több sikerrel járt el egy meg nem nevezett ügynöke, valószínűleg Mihács Mihály. Ezt néhányad magával szept. 25-én küldte Csákyhoz, Kornishoz, Lázárhoz, Páskóhoz, kik Kornis kivételével beállottak a ligába. Sept. 29-én Buzában volt Csáknál és ezzel együtt Erkedre ment Lázár Istvánhoz, hol Páskó aláírta a szövetséglevelet. Lázár István megesküdött, de térítvényt nem adott, a más két urral s a megbizzottal, »hogy Bély Páltól el nem állanak«. ²⁾

Ezzel aztán megkezdődött a toborzás. Damokos Tamás, Apor Lázár, Mihács Mihály aláírták a térítvényt. Jól ismertek, hogy kik az elégületlenek s Bély azokat kerestette fel. Mihácsot Haller Jánoshoz a Hármás História fordítójához, egy szép míveltségű főúrhoz küldé, kinek az volt a panasza, hogy tehetségét nem érvényesítheti eléggé. Haller elfogadta a ligát: »a haza szabadságára néző dologban egyetért vele«, s írással is kötelezte magát. Apor Lázárt Lázár Istvánhoz küldé, hogy a csikiakat a tervnek ő nyerve meg, ki erre hajlandónak mutatkozott sőt ezen felül még Besztercze-vidék megnyerésére is vállalkozott. ³⁾ Ezenkívül Dániel István, Belényi Sigmond, Keresztessy Sámuel, Gidófalvi Mihály s különösen a székelyek közül számosan beállottak a ligába. A szászok közül a gazdag Gotzmeister Kálmány Kristóf, az univeritás jegyzője volt arra kiszemelve, hogy Szebent s a szászokat megnyerje: mire a hiú és könnyűvérű úr ráállott, a ki Haller Jánossal egyetértve, előkészítette a talajt, hogy, ha a székelyek felkelnek, az universitás is csatlakozzék hozzájuk.

Mikor már elég tekintélyes számmal voltak a szövet-

¹⁾ Bethlen Miklós I. 477. l.

²⁾ Ez a rendkívül fontos memoriáló, mely a mozgalom kezdetének kulcsát adja, megjelent Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 454. l.

³⁾ Apor Lázár vallomása Orsz. Ivtár. Gróf Lázár-család 178. l.

kezettek, néhányan a főbbek közül Brassóba mentek, hogy Páskót a portára küldjék s ha lehet, Kapyt is megnyerjék a vállalatnak. Brassó erre egészen alkalmas hely volt, mert a konstantinápolyi közlekedésnek ez volt a rendes útja, s mert az adót is mindig onnan indították meg. Gondoskodtak róla, hogy mielőtt Kapy Konstantinápolyba útra kelhetne, már Páskó — kit Beldyné figyelmeztetett.¹⁾ hogy a városon kívül fogadjon szállást — elinduljon Konstantinápolyba.

A Páskónak adott utasítás világos és tiszta volt. Hal-ler János fogalmazta.²⁾ Azzal bízták meg, hogy menjen a portára s tegyen jelentést, hogy a fejedelem jóságával vissza-élő néhány úr az ország s tanács híre nélkül a francziával s más idegen nemzettel confederatiót csinált, bizonyos számú hadaknak quártélyt ígért, idegen követsegeket fogad-
tak, s expedáltak. Lengyelországból hadakat hoztak be, idegen nemzettől nagy summa pénzt leváltak s mind ezt tagadják a portán. Mind ezt adja tudtára a nagyvezérnek, nehogy az országot a dolog elhallgatása miatt nagyobb veszély érje. Végül megesküdtek, hogy egymást el nem árúlják, a kit pedig részökre nem vonnak, azt a haza ellenségének tekintik.³⁾

Kapyt, az újon kinevezett portai követet is megnyer-
ték, hogy »míg ő megyen az adóval, Beldy kezdjen munká-
hoz és tudósítsa őt, és ő mint ország követje az adó-beadás
mellett »*agat publicam regni causam et reformationem status
perversi salva principis dignitate manente*«,⁴⁾ de az adót
töredékesen szolgáltatassa be, hogy »urunkat disgratiában ejt-
hesse az portán«.⁵⁾

Kapy és Páskó is, mintha mit sem tudtak volna egymás dolgáról, nyilvánosan nem érintkeztek Brassóban. Kapy hosszas időzése Brassóban feltűnt. »Czirkáltassa meg Kegyelmetek — írta nov. 14-éről Bethlen Miklós az apjának — elment-e Kapy az adóval, vagy mi ördögöt ül ennyit Bras-

¹⁾ Deák Farkas Beldye 196. l.

²⁾ Apor Lázár vallomása 1678. oct. 23. Orsz. lvtár.

³⁾ Törvények és Okiratok LXXXVI. b).

⁴⁾ Bethlen Miklós I. 498. l.

⁵⁾ Deák Farkas Beldye 159. l.

sóban.¹⁾ Végre mégis elindult három nappal Páskó után s lassanként a brassói tanácskozás véget ért. Páskó szép ajándékokat vitt a portára: mosdó korsót, kupákat s mintegy ötezer tallért, s Haller János és Keresztessy Szebenbe mentek a szászok megnyerésére.²⁾

Ekkora zajjal kezdődő, oly sokáig húzódó dolog nem maradhatott titokban. Apor Lázár elmondta a dolgot bátyjának Apor Istvánnak s ez figyelmeztette Bethlen Gergelyt. »hogy czedelőzzék, mert ma-holnap egynehány száz, vagy ezer székely leszen vendége«, míg másfelől kóbor katonák a szászoknál quártélyokat rendelték.³⁾ De a hír nagyobb volt a valónál. Azt beszélték, hogy a keletkező mozgalom a fejedelem letételét is czélozza:⁴⁾ a mi általános rémületet okozott. A fejedelem nov. 3-ika óta Szamosújvárt, tehát biztos helyen volt.⁵⁾ hova gyorsan és könnyen összehívta udvari hadait s a végek őrségeit. Oda siettek a megrettent főurak is. Bethlen Gergely, Mikes, Székely László, Apor István stb., kik szétszórva udvarházaikban meglepetéstől tartottak. Közölvén a fejedelemmel a híreket, tanácskozni kezdenek a teendők felett. Teleki megtartotta egész higgadtságát s az első intézkedések, még Szamosújvárra érkezése előtt, tőle származnak. A szállongó híreket túlzottaknak tartotta, nem hitte, hogy valaki kisebb dologban is Páskóra bízta magát, ajánlotta az óvatosságot, »nehogy azmely hír csendességben vagyon, felzavartassék«, de a vigyázást, hogy a meglepetést elkerüljék, ajánlotta.⁶⁾ Szamosújvárt határozatba ment, hogy menjenek Elbesfalvára, közelebb a székelységhez, a fejedelemmel együtt s hívják meg oda a tanácsurakat is.⁷⁾

Arra, hogy a székelyek felüljenek, még eddig semmi készülődés sem volt téve: s hogy az erre vonatkozó híreket megezáfolják, decz. 1-én Háromszék egyetemes székgyűlést

¹⁾ Történelmi Tár 1881. évf. 217. l.

²⁾ Deák 177. l. Bethlen I. 495. l.

³⁾ Bethlen Miklós I. 479. l. Történelmi Tár 1881. évf. 218. l.

⁴⁾ Teleki nov. 8-iki levele Deák Farkas Bély Pálja 172. lap.

Bethlen I. 498. l.

⁵⁾ Ugyanott 169. l.

⁶⁾ Ugyanott 172. l.

⁷⁾ Bethlen M. I. 484.

tartott. Bélydy fel akarta ezt az alkalmat használni, hogy ellenségei ellen az első támadást intézze, s épen ezért elhatározhatta közös actióra szólítani fel az összes erdélyi törvényhatóságokat, hogy a székely nemzet sérelmeinek orvoslására, melyeket »némely nyughatatlan, hamis hírköltő és az unióval sem gondoló emberek okoznak«, velők egyetértve kövessenek el mindent. A fejedelemnek írt folyamodásban már élesebben kelnek ki ezek ellen a hamis hírek ellen, s kéri, hogy több tekintettel legyen rájuk, mint ezekre a hamis hír koholókra; de törekvésök célját egyenesen a fejedelemasszony előtt tárják fel: mint a bibliai Eszter kövessen el mindent »azoknak a gonosz Hámánoknak tanácsoknak elfordítására, s eszközölje ki a fejedelemnél, hogy »két-három ember tekintetiért ne vesse el magát az egész nemzetet«.¹)

Most már hát volt kézzel fogható substratuma az ebesfalvi tanácskozásnak, az igaz olyan, melyre Bethlen Miklós azt mondotta: »már ez nyilvánvaló nagy zendülés«,²) de a mely, ha az a alkudozásoknak, tárgyalásoknak kiindulási pontját képezhetne volna is, valójában csak az idő vontatására volt számítva. Bélydy a maga egész fellegvárát a portáról nyrendő támogatásra építette: mert, hogy egymaga székelyeivel és párthíveivel kicsikarja a fejedelemtől kegyenczeinek elbocsátását, arra komolyan nem gondolt. Folytatta tehát barátaival a párthívek toborzását, s leghamarább Csik és Kászon s nemsokára Gyergyó is csatlakozott a háromszéki követelésekhez.³) De még azután is egyre-másra tartották a székely székek gyűléseiket.

Az Ebesfalvára összehívott tanácsurak végeztek a teendők felett. Szép számmal jöttek össze, még a Beldisták is oda gyűltek »s a fejedelem egész kísérettel érkezett meg.«⁴)

¹) L. Törv. és Okiratok LXXXVII.

²) Bethlen Miklós I. 489. l. dec. levelében is azt írja Bélydynek Páskó kimeneteléről: »az immár több törvény s igazságkeresésnél s az haza is veszedelmezhetik miatta.« Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 474. l.

³) Ugyanott 489. l. Deák Farkas Bélydyje 166. l. V. ö. Kászoni pater dec. 15-iki levelével Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. s Bethlen Miklós leveleivel Tört. Tár 1881. évf. 216. s köv. ll.

⁴) Bethlen Miklós I. 487. l.

A székelyek — tulajdonképen Bély — kívánsága abban culminált, hogy bocsássa el a fejedelem azokat az urakat, »kik az ő kezéből kivették a regiment.« tehát a Bély ellen-ségeit. Ez bizony »képtelen« feltétel volt, s nem arról volt szó, hogy erről a székelyekkel beszélgetésbe bocsátkozzanak, hanem, hogy ha lehet, elvonják őket Bélytől. Abban állapodtak meg, hogy Kornis Gáspárt, Mikes Kelement és Macskássy Boldizsárt hozzájuk küldjék, megnyugtanni őket, hogy a fejedelem a legjobb indúlattal van irántuk s kitudni, hogy személy szerint kiket vádolnak ők hamis fondorkodással, azzal, hogy a regiment a fejedelem kezéből kivették s a haza szabadságára törnek, s tulajdonkép miben szenvedett csorbát a székely szabadság? Fel voltak hatalmazva megigérni, hogy a fejedelem sérelmeiket orvosolni fogja: azaz, mint Bethlen mondja, mindent elkövetni, hogy »scissiót csináljanak a Bély mellé hajlott székelységben«. ¹⁾ Hiszen a három követ közül egy, Mikes, személyes ellensége volt Bélynek, s már ez maga kizárta a vele való kiegyezés létrejöhétését.

Azután elhatározták, hogy a fenforgó alkalmatlanságok csendesítésére Szent-Ágotára 1678. jan. 24-ére egyetemes országgyűlést hívnak össze, ²⁾ s végre, hogy Páskó törekvéseinek ellensúlyozására Vajda Lászlót a portára küldik; ³⁾ s a tanácskozások — úgy látszik — ezzel decz. 21-én véget értek.

Kornisék utasítását a tanácskozás elején, decz. 14-én készítették el s ezek azonnal útra indultak. ⁴⁾ Bély követelése, hogy a fejedelem ereszsze el Telekit s legkedveltebb udvari embereit egyfelől s a fejedelem kívánsága, hogy Bély kegyelemre adja meg magát másfelől, olyan két véglet volt, melyeket lehetetlen volt összehozni. Mint a fejedelem, Bély is csak az időt akarta vontatni s ő különösen azért, hogy várja Páskó konstantinápolyi küldetésének eredményét. Decz. 21-én Uzonban székgyűlést tartott, mely tárgyalásba vette a fejedelem kérdéseit és követeléseit. Természetesen áradoz-

¹⁾ Bethlen Miklós I. 490. l.

²⁾ Törvényok és Okiratok LXXXIX.

³⁾ Ugyanott XC.

⁴⁾ Ugyanott LXXXVIII. a).

tak »hűségi nyilatkozatoktól«: köszönik ő nagysága kegyelmességét, igyekeznek is azt megszolgálni; köteles hűségektől soha sem állanak el. s nincs is más céljuk mint abban végleg megmaradni. De a dologra nézve tagadó választ adtak: részek szerint való kérdésére ő nagyságának kegyelmes ígéreti »szerént ezen fenforgó hihetlenségek orvoslását« várják s remélik tőle.¹⁾ S ezzel eresztették el a követeket, kik Bélyvel hasonló eredménnyel tárgyaltak.¹⁾

Ez alatt Kapy is s febr. 19-én Páskó is megérkeztek Konstantinápolyba; ez utóbbi egyenesen Zólyomihoz szállott.³⁾ Szép egyetértésben egymással, de mintha mit sem tudnának egymásról, dolgoztak a Bély érdekében. Kapy beadván az adót a nagyvezérnek, a szultánhoz csak azután vezettetett kihallgatásra. A nagyvezér kérdésére, hogy mi újság Erdélyben? azt felelte, hogy Erdélyben minden csendes, csak a határszélen hadakoznak a bujdosók a németekkel.

Utána Páskó vezettetett a nagyvezér elé, ki mint a három nemzet rendjeinek követe kérte a kihallgatást. Lovat, melylyel a vezér kapujába ment, s díszruhát Kapytól kapott. Itt, mintha nem is tudott volna arról, hogy Kapy mit jelentett, bemutatva írásait, ajándékait, panaszolkodni kezdett Teleki ellen, ki Lengyelországból idegen hadakat hozott az országra s azokkal és a lázadókkal a németekre akar törni: kérve a nagyvezért, hogy tiltsa el Telekit s társait a támadástól. A nagyvezér a hallottakon, mely egész ellentéte volt Kapy jelentésének, elképpedve s a két ellentétes jelentés közt magát tájékozni nem tudva, Kindsberget, a császári követet magához hivatta, hogy tanácskozzanak a teendőik felett. Ezen meg Kindsberg ijedt meg: hátha a vezér Erdélyre hadakat küldene? minő bajnak a forrásává lenne ez? Kindsberg azután Páskót hivatta magához s azt tanácsolta neki, hogy sürgesse a vezérnél egy kapucsi pasának Erdélybe küldését, ki ott a dolgokat megvizsgálná.⁴⁾ S Páskó csakugyan ebben az értelemben járt el.

¹⁾ Ugyanott LXXXVIII. b).

²⁾ Bethlen M. I. 494. l.

³⁾ Török-Magyarkori Á. O. VI. k. 8. l.

⁴⁾ L. Törv. és Okiratok XCI. Török-Magy. Á. O. VI. k. 9. l.

Az erdélyi mozgalmak hírére s Páskóval egyetértve Zólyomi is rezgелődni kezdett: »négyszázezer forintot értékárát« kezdte emlegetni, követelvén azt a fejedelmen s az országon.¹⁾ Karácson ünnepén találkozott az erdélyi szerailban Kapyval s e tanácskozásról azonnal tudósítá Kapy nejét Bánffy Ágnest. De pár nap múlva már Páskó által, kivel hasonlólag érintkezett, írt az erdélyi rendeknek s magának a fejedelemlenek is, hogy »köváraít, kastélyait s határaít« adják vissza, mert ő haza akar térni.²⁾ Írt barátainak s még Kindsberghez is fordúlt.³⁾ Kapy is pártfogásába vette s első, meglehetős későn, decz. 27-én küldött tudósításában megemlítve, hogy pénzt is adott neki, ajánlja kielégítését. Páskóról is ír: hogy fogadta a vezér, elvette ajándékait, ő vele is találkozott s szörnyen esküdzik, hogy a »fejedelem s az ország megmaradásában fáradoz«, s csak úgy oda vetette, hogy Páskó egy kapucsiával siet Erdélybe. Annál sötétebb színekkel festi a portai dolgokat: a fejedelemlenek egy híve sincs a portán, s azon kell lenni, hogy mire a kapucsi kiérkezik, »minden (azaz Bélyd) complanálva legyen.⁴⁾ De mire Páskó elindult a kapucsiával, érezni kezdte, hogy ebből baj lehet, s hogy Páskót megelőzze »többhíre csak szökve paripán igen igen postán talán éj nap haza jó Fogarasha«, és még ő kezdé, »mint nagy hűségből, titkon a fejedelemlenek vagy Telekinek kiadni a Bélyd portán való machinatióját, és hogy azért jött ki lóhalálában öreg teste romlásával ő, hogy maga hozza meg azt a nagy gonosz hírt cum particularibus, hogy visellessen a fejedelem gondot magára s az országra. Nem tudta veszett róka, hogy már hálóban csavarja a farkát. A maga felesége, a kinek szebb vala a teste, mint a lelke, és szeme mint a szíve, maga árulta el a fejedelemlenek.«⁵⁾

Valóban mielőtt Kapy haza érkezett volna, már tudva volt a fejedelmi udvarban, hogy Páskót fogadta a nagyve-

1) Török-Magyarokori Államokmánytár V. k. 481. l.

2) Ugyanott VII. k. 593. s köz. II. közölve a levelek.

3) Törvények és Okiratok XCVI.

4) L. Török-Magyarokori Államokmánytár V. k. 482. l. s. Törv. és Okiratok LXXXII,

5) Bethlen I. k. 498. l.

zér, — az első híreket Bukarestből kapták¹⁾ — s nagyon valószínű, hogy törekvéseit és céljait is, bár nagyítva, beszéltek ottan.²⁾ Hogy Bélydy csak Telekit és még legfeljebb egy pár embert akarna megbuktatni s nem magát a fejedelmet, azt az udvarral aligha lehetett volna elhíttetni: pedig ez a dolgon nem sokat változtatott. Hogy ő ürügyül erre Telekinek a bujdosókkal szemben követett politikáját, a francia követséget akarta felhasználni, ez sem bírt különös fontossággal. Magát a törekvést, hogy ő a porta által akart tanácsurat megbuktatni, ítélték el mind azok, kiket sértett hiúság vagy túlságos ambitio nem vakított el. Bánffyt ő három év előtt éppen nem a Teleki segélyével, hanem az egész országgal egyetértve buktatta meg. Ezt nem gondolta meg most, midőn már azt a tanácsurat, ki útjában áll, nem az országgal egyetértve, hanem a közvélemény ellenére — mert a bujdosók ügye népszerű dolog volt — a porta által akarta kitolni székéből s a fejedelmet, »mint a két oláhországi bojárok szokták a vajdát,* a portán akarta perelni:³⁾ a mi természetesen nagyon megváltoztatta a helyzetet. Három év előtt jött vele az összes székelység, most a maga székén, Háromszéken kívül csak a csikiaktól nyert kétes értékű biztatásokat. Szebenben az egy Gotzmeister állott mellé, a törvényhatóságok pedig vagy félretették a háromszékiek körlevelét, vagy a fejedelemhez küldték újabb hűségi nyilatkozattal.⁴⁾

Bélydy aligha számított arra, hogy a háromszéki proclamatio ilyen tökéletes kudarczczal fog végződni. Az ő egész működési terve arra volt építve, hogy mire a portáról Teleki elmozdítása ügyében megjön a parancs, a törvényhatóságok is hangosan fogják követelni a sérelmek orvoslását, s akkor ő lesz a helyzet ura. Ő készen állott az ő embereivel, kiknek számát Bethlen Miklós 4500-ra teszi⁵⁾ Csáky is s a

¹⁾ Törv. és Okiratok XCII. b).

²⁾ Ugyanott XCII. a).

³⁾ Bethlen I. 501. l.

⁴⁾ Törvények és Okiratok XCIV. Török-Magyarokori Államokmánytár V. k. 489. l.

⁵⁾ Emlékiratai I. k. 495. l.

többiek is egymás után begyülekeztek hozzá, Cserey Baránton, Apor Lázár Nyújtodon, Mihálka Mihály Aldobojon várták a megindulási parancsot s kívált az első, sőt maga Bethlen Miklós is ¹⁾ ugyancsak sürgette.²⁾

Hanem Bély nem mozdult: Páskóra várt. A fejedelem ezt az időt arra használta fel, hogy a székelységnek Bélyvel nem tartó részét maga mellé vonja, a lovas puskásokat, mezei hadakat, a kolosvári, szamosújvári s kővári őrségeket felültesse. Az alatt pedig szóval tartá Bélyt: nemcsak Kornis és Macskássy, hanem Mikes Kellemen is írt neki, hogy a fejedelmet megzavarta ugyan Csákynek hozzámenetele, de már ismét megnyugodott.³⁾ sőt a megkezdett tárgyalások folytatására maga és tanácsurai nevében s »hittel tett assecuratoriával« ellátva hozzá küldé Nemes Jánost Fogarashól.⁴⁾ Mire Páskó Bukarestbe ért s mire a vele jövő kapucsi Erdélybe jöhetett, már Bély ügyében újabb fordulat állott be.

Páskó s a kapucsi közeledéséről az első hírt Apati a brassói bírótól vette.⁵⁾ Egymásután Vay Mihályt és Jankó Jánost Bélyhez s a székelyekhez küldé, hogy »szálljanak le s ragaszkodjanak ő nagysága kegyelmességéhez«, de egyúttal megtette az előkészületeket, hogy fenn levő hadai a háromszékiek ellen nyomuljanak s egyúttal Telekinek is írt, hogy hadaival benyomulásra várja parancsát.⁶⁾

A Szent-Ágotára hirdetett gyűlésnek természetesen el kelle maradni, e helyett más gyűlést tartottak Bély székelyei Prásmáron 1678. január 22-én. Páskóval együtt Achmed aga kapucsi pasa küldetett Erdélybe a »fenforgó zürzavarok lecsendesítésére« s ő »Teleki ammonitiójáról való parancsot« hozott magával.⁷⁾ Ez már csakugyan olyan perlés volt.

¹⁾ Emlékiratai I. k. 496. l.

²⁾ A leveleket közli Deák Farkas Bélydjében 180—1. ll.

³⁾ L. Törvények és Okiratok XCII.

⁴⁾ Bethlen M. I. 491. s 494. ll. Jan. 15-iki levelében (Törv. és Okiratok XCV.) Apati is említi.

⁵⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 489. l.

⁶⁾ Törvények és Okiratok XCV.

⁷⁾ Bethlen M. I. 498. l. Hogy ez a parancs csakugyan létezett, mutatja a fejedelem febr. 8-iki levele Törv. és Okiratok XCVIII.

»mint a két oláhországiak szokták a vajda ellen«. Háromszék rendei, az a felkelt had, mely Bélyvel itt volt, körlevelet s felhívást intézett az erdélyi törvényhatóságokhoz, hogy »a fejedelem székének erősítésére, a nyomorúlt haza elszenvedhetetlen alkalmatlanságának pihenésére s a régi és igaz jó törvények helyreállítására« ők oltalomfegyverhez nyúltak: felhívják őket, hogy jöjjenek közükbe, mert ők készen vannak egymagukban is kivívni a kívánt czélt.¹⁾

E körlevéllel egyszerre küldetett szét Achmed aga körlevele is a törvényhatóságokhoz, melylyel ez Szász-Kézdré febr. 1-ére »gyűlésre« hívta meg ő hatalmasságának minden híveit.²⁾ Igaz, nem ez volt az első eset, mikor török befolyásra hirdettek országgyűlést: de ilyen alakban, hogy maga az aga gyakorolja a fejedelmi jogot, még nem fordult elő. Erre aztán megindultak a fejedelmi hadak, a fejedelem s a »tanács dispositiójából« a vezetők »felmészárolására« s a hadak szétverésére.³⁾ A székelység erre »csak szétoszik, az orra vére sem ment senkinek is«. ⁴⁾ A vezetőket erre rettegés fogta el. Nem tudva hova lenni, elhagyatva saját hadaiktól s nem bizva a fejedelem s tanácsurak ígéreteiben, menedékleveleiben, január 28-án vad futással menekültek Földváról Bodolára, Bodoláról Havasalföldre, üzetve Székely Sámuel néhány katonájától.⁵⁾ A »kiűzöttek« — mint magok nevezték magokat — Bély Pál, Csáky László, Belényi Sigmund, Páskó Kristóf, Apor Lázár, Damokos Tamás, Kálnoky Bálint oly gyorsan utaztak, hogy febr. 10-éről már körlevelet intézhettek az erdélyi törvényhatóságokhoz a haza szenvedéseiről, saját magok üldöztetéséről,⁶⁾ egyengetni akarván ezzel jövőendő működésük útját. Bély még innen is tárgyalt Apaíval, ki újabban ajánlotta a békés kiegyenlítés útját, de csak arra kérte a fejedelmet, szemrehányásokkal

¹⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 490. s köv. 11.

²⁾ Ugyanott V. k. 492. l.

³⁾ Törv. és Okiratok XCI.

⁴⁾ Bethlen I. 495. Trausch Chronicon II. k. 183. l. Bély hadai számát 3000-re, a fejedeleméit 5000-re teszi.

⁵⁾ Deák F. Bélyje 182. l. a kézdivásárhelyi tanító naplója.

⁶⁾ Törv. és Okiratok C.

teljes levelében, hogy »szerelmesiben ne keserítse őt«, mert ő ma is hű hozzá.¹⁾

De ez az állítólagos hűség nem akadályozta meg őt és társait abban, hogy Páskót felhatalmazó levelekkel, sérelmeik sorozatával s a legélesebb vádakkal a portára ne küldjék, hogy, mire ők odaérkeznek, a talaj már előre el legyen készítve. Ez csakugyan febr. 16-án megérkezett Konstantinápolyba. Azalatt a többiek még Bukarestben maradtak, sőt Apafiával sem szakították meg a tárgyalást. Bizonyynyal jobban szeretett volna Bély haza jönni még úgy is, hogy Apafit fejedelemnek ismerje: de csak úgy, hogy mind azok, kiket az udvarnál ellenségeinek tartott s főként Teleki, a fejedelem tanácsból elmozdítottassanak. Értzi a bujdosás keserű kenyerét: »nem hogy nem mennék — írja nejének — de ha lehetne szárnyamon repülnék haza«,²⁾ hanem azért 18 pontban beküldött feltételeiben hazamenése árául azt szabja: hogy, »kik idegen neveket hordoznak, az ő nevök örökké letéssék az ország articulájában« (5. p.), a tanácsba a nem igazak helyett mások tétessenek (6. p.), azokat »az mészárosokat, kik rájok fegyvert hoztak«, megbüntessék, (9. p.), »a kik az ország kárára vannak, azokról az uraságot levonják« (8. p.): szóval Telekinek és barátainak megbuktása.³⁾ Ilyen követelésekre Apafi választ sem adhatott — s utóljára, pár hét múlva Páskó után, a többi »kiűzöttek« is a portára mentek.

A kapusi basát, Achmed agát, Prásmárról a fejedelem Fogarasba hozatta át s jan. 30-áról február 15-ére az elmaradt gyűlés helyett új országgyűlést hirdetett Bély és társai ügyének elítélésére.⁴⁾ Minthogy pedig Vajda Lászlót, a december végén portára küldött követet Kapuy, anélkül hogy az ottan valakivel beszélhetett volna, különböző ürügyek alatt visszaküldötte, Apafi a tanácsurakkal Boér Sig-

¹⁾ Bély levele Apafihoz Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 493. l. Valószínűleg ez is febr. 10-én kelt, mert 14-én érkezett Fogarasba.

²⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 510. l.

³⁾ Ugyanott 511. l.

⁴⁾ Törvények és Okiratok XCVII.

mondot küldte a portára, hogy ott ellensúlyozza Páskó működését.¹⁾ Boér nyomon elindult s Bukarestben még találkozott Bélyékkel.²⁾ A Teleki letételére vonatkozó rendeletet Apafi el akarta nyomni, s meghívta Telekit, hogy a gyűlésen legyen jelen, mert így lehet »a személye aránt való difficultásokat lecsendesíteni, s a kinn való dolgok is (t. i. a bujdosók támogatása) csak így folyhatnak jobban,« különben biztosítja, hogy őt »megháborgatni vagy becstelentíteni« nem engedi, s mindenki ellen meg fogja védni.³⁾

Teleki azonban eljött-e a gyűlésre, nem tudjuk, de egész Erdély törvényhatóságai: vármegyék, városok, székelyek, szászok, a Részek, a regalisták is csaknem teljes számmal megjelentek s még Háromszék sem maradt el. Ott volt maga Kapy György is, talán már sejtve, hogy ezen a gyűlésen ő lesz a fővádltott, de remélve, hogy kimentheti magát. Az üléseket a városi ref. templomban tartották, a váron kívül.

Az országgyűlés megnyitása febr. 18-án a szokott formák közt ment véghez. A névsor felolvasása után üdvözlő követség küldetett a fejedelemhez, élén Kornis Gáspárral, ki a fejedelem viszonyüdvözlését meghozta. Kevés idő múlva Haller Pál és Bethlen Farkas, mint helyettes cancellár lehozták a fejedelmi előterjesztéseket s azonnal azok tárgyalásához fogtak. Összesen öt pontból állottak.

Az első pont Páskó álkövetségével foglalkozott, ki a portáról az ügyek megvizsgálására egy kapucsi basát hozott magával. Rágalmainak és hazudozásainak megczáfolására s az általa támasztott zavarok lecsendesítésére ajánlja, hogy a három nemzet ünnepélyes követséget küldjön a portára, melynek vezetőjévé a fejedelem Bethlen Farkast nevezte ki, s többi tagjaivá a vármegyék részéről Szilvássy Bálint, a székelyek közül Mikes Kelemen, a szászok közül Mollez Gál medgyesi jegyző választattak meg.

A 2-ik pont a Kapy ellen emelt vádat foglalta magában.

¹⁾ Törvények és Okiratok XCIX.

²⁾ Bély fentidézett levelében idézi.

³⁾ Törvények és Okiratok XCVIII.

A 3-ik pont a portai adó megszavazására szólítá fel a rendeket.

A 4-ik pont a hamis pénzveréssel vádoltak ügyének letárgyalását sürgeti.

Az 5-ik pont ajánlja, hogy a sérelmek orvoslására új országgyűlés tűzessék ki.

Legelőbb a második pontot kezdték tárgyalni, mely azt kívánta, hogy Kapytól, mint a portai adó beadásával megbízott főkövettől kívánjanak pontos számadást s vizsgálják meg, hogy mit csinált a portán? nagy gyanú lévén, hogy ő ott Zólyomi Miklóssal s a pártütők követével, Páskóval összejátszott. Kérdezzék meg tőle, hogy miért töltött Brassóban két hetet s miért indult el csak azután, hogy Páskó is elment? miért kölcsönözte lovát s ruháját Páskónak, mikor ez a vezérhez ment, s miért nem tudósította ő nagyságát Páskó mesterkedéseiről? miért fenyegette ő nagysága híveit, kik Páskót a nagyvezérhez nem akarták kísérni? Miért adott Zólyominak tízezer tallért az adóból? s miért küldte vissza Vajda Lászlót a portáról? miért adta az adót a vezérnek s nem a császárnak? s miért hagyta a portán elintézetlenül a dolgokat?

A rendek kívánatára a tanácsurak bejöttek a gyűlésbe s a vádpontok újra felolvastatván, Kapy mentegette magát, a hogy tudta, de kérte, hogy azok írásban közöltessenek vele. Hosszas vita támad: hátha az alatt, hogy kérését teljesítik, ő is elszalad? nem kellene-e inkább elzáratni? Végre szavazattöbbséggel abban állapodtak meg, nehogy a nemesi szabadság megrontására példát adjanak, engedjék meg Kapy-nak, hogy három nap múlva írásban feleljen a vádakra, addig is a közügyigazgató fogja perbe.

Febr. 19-én a postulatumok összeállításával foglalkoztak.

Febr. 21-én Gyulafy László főkomornyik a fejedelem nevében jelenté, hogy az új cancellár s az új tisztviselők nemsokára be fognak a rendeknek mutattatni. S csakugyan fél óra múlva jelenték Haller János és Naláczy István udvarmester, hogy a fejedelem az elhunyt Bethlen János helyett Bethlen Farkast korlátnokká, Mikola Sigmondot,

Bethlen Gergelyt, Nemes Jánost és Zemrigger Mátyás szecseni királybírókat tanácsurakká. Mikes Kelemen ítélőmesterre. Petki Jánost, Tholdalagi Jánost, Daczó Jánost, Barsai Mihályt és Dániel Mihályt az ítélő tábla bíráivá kinevezte, mire ezek helyeiket elfoglalták.

Azután Kapy ügyére került a sor. Kapy kijelenté, hogy ő urával nem akar perelni; kéri a rendeket, hogy tekintsék meg, hogy mint ember ő is gyarló, s járjanak közbe ő nagyságánál, hogy tétesse le a közvádlló által ellene indított pert. A rendek kérelmének helyt adtak s megválaszták azokat, kik másnap reggel az ország kérelmével a fejedelemhez menjenek.

De semmire sem mentek. Ellenkezőleg a fejedelemhez küldött követség másnap jelenté, hogy az rossz néven vette, hogy ilyen, a közjót veszélyeztető ügyben szót tesznek. Szabad utat enged a törvénynek, s azután azt fogja tenni, a mit a józan okosság s keresztyén hite kívánnak. Azután a közvádlló a hamis pénzverők és Kapy ügyét napi rendre tűzte. Most hozzáfogtak a portai követek utasításainak elkészítéséhez. Mindenek előtt Achmed agát, a kapucsi basát vezették be a rendek közé. Tolmács által kijelentették előtte, hogy Páskó Kristóf az ő tudtok s megegyezések nélkül ment a portára s a mit ott tett, az ő tudtokon s akaratjokon kívül tette, lopva szökött ki oda, gyalázatosan működött ottan, mint olyan ember, ki mindenét elherdálta. A kapucsi basa erre kijelenté, hogy mindezt érti, s hogy ez igaz, abból is látja, hogy Bélyd s a többiek miért nem jöttek el, ha igaz emberek, a fejedelem hívására a gyűlésre. A mit ő itt látott és tapasztalt, arról jelentést tesz a vezérnek.

Febr. 23-án folytatták az utasítások készítését. A portai követség feje Bethlen Farkas azzal a kéréssel fordult a követség nevében a rendekhez, hogy biztosítsák őket, hogy az esetre, ha a portán valami bajok esnék, kiszabadításokon munkálni fognak, s itthon is megvédik családjaikat. Hosszas vita után abban egyeztek meg, hogy utasításukat személy szerint mindnyájan aláírják s megpecsétlik, s ez elegendő biztosíték lesz.

Másnap a folyamodásokat tárgyalták. Febr. 25-én fel-

olvasták a portai követek utasításait s a török hatóságoknak írt leveleket. Az ország utasítása rövid volt: kövessenek el a fővezérnél mindent, hogy az ország »régi törvényeiben és kánonjaiban« megtartassék; »a kinek itthon megbántódása van, el lehet azt az ország törvényei szerint igazítani; s ha a menekültek oly dolgot forgatnának, mely a fejedelem s a baza ellen tör, liusítsák meg; munkáljanak a haza határinak »jó karba hozásán«; az utolsó, a hetedik pont biztosította a követeket, hogyha bármi szerencsétlenség érne őket, kiszabadításokon fognak munkálni.¹⁾ S ezt az utasítást az egész országgyűlés, maga Kapu György is aláírták — csak Teleki hiányzott az aláírók közül, ki már vagy nem volt ott, vagy mint vádlott nem akarta aláírni.

Külön az ország s külön a fejedelem neve alatt adatnak levelek s credentionalisok a nagyvezérhez, a kajmekámhoz, tihájához, reisz effendihez, különösen hangstúlyozva, hogy ne legyen ezeknek a szökevényeknek több hitele, mint az ország rendinek s intézkedjenek azok megbüntetéséről.²⁾

Ezen utasítás s a levelek csak nagyjában vázolták a követség feladatát: az a fejedelem utasításában van kifejtve: nagy sérelme az országnak, hogy Páskó vádjára kapucsit küldtek vizsgálatra; »az elment emberek idegen nemzetekkel (t. i. a némettel) titkosan colludáltak« s most is ezek pártfogásában bíznak³⁾; világosítsák fel a nagyvezért, hogy a fejedelemnek nem confoederatiója, csak barátsága van a francia királyllyal; s ha van magyarországi területen francia had, az annak a következménye, mert a fejedelemnek van parancsolatja a nagyvezértől, hogy a magyaroknak kedveskedjék; a magyarok közé Erdélyből senki sem ment; ágyút sem adtak nekik s nincs is ezeknek más ágyújuk, mint a mit Nyaláb váránál találtak; de legfőként munkáljanak a határszabályozáson s igyekezzenek Kolos, Doboka és Belső-Szolnok hódoltságát felszabadítani, a Kraszna és Közép-Szol-

¹⁾ Közölve Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 194. l.

²⁾ Ugyanott 499. s köv. ll.

³⁾ Abban a levélben, melyet Apafi a francia oratornak írt, de a melyet nem küldött el, ez világosan meg van mondva Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 516. l.

nok megyei hódoltság pedig jobb karba állíttassék s ezért 40—50 ezer tallért ígérhetnek; Zólyomyra ügyeljenek; munkáljanak Bélyék hazahozásán, de ha ők a fejedelem »mostani kegyelmességét is megvetik«, kövessenek el mindent gonosz törekvéseik meghiusítására. Az utolsó pont a fejedelem assecuratóriája.¹⁾

Amint az instructióval készen voltak a rendek, az ország határinak »jó karban hozására« szükséges athname megszerzésének költségeiről tanácskoztak s erre új adó kivétését határozták el — csak a szászok nem fogadták el, mint-hogy ők a múlt országgyűlésen kétezer tallért szavaztak meg.

Ezután Kapy ügyét tárgyalták, a ki ismételten kijelenté, hogy nem akar urával perelni, inkább ennek kegyelméhez folyamodik. Hosszabb vita után abban állapodtak meg, hogy a közügyigazgatónak nem volt joga ilyen főnemest harmad napra megidézni, mert nem az országgyűlés alatt kapták tettei, s épen ezért várjon a director addig, míg követtségéről számot ad s csak azután járjon el hivatala szerint. Ezután Kapy felelt az egyes vádpontokra »elég tisztességesen«, s ennek alapján határozatba ment, hogy mind a pontok, mind az azokra adott feleletek terjesztessenek a fejedelemhez, ki aztán véglegesen döntené fog.

Febr. 26-án Haller Jánost nagy lelkesedéssel »országthesaurariusává« választák, vagy mint Bethlen mondja: »mint a halnak gelesztás horgot adának.«²⁾ a saját maga által készített utasítást megerősítették s megválasztását articulushoz írták. Azután a hamis pénzverők ügyét vették elő s azokat, kik kezeseket tudtak állítani, szabadlábra tették; ügyök véglegesen a jövő ülésen fogván eldöntetni.

Febr. 28-án nem tartatott ülés: akkor készítették el teljesen a portai expeditiót, másnap febr. 1-én bemutatták azt rendeknek. Az instructiót ugyanekkor aláírták a megpecsételték a rendek egyenként s azután ráütötték az ország három pecsétjét is. Az aláírók közt volt maga Kapy György is: de Teleki neve hiányzik az aláírók közül; ő már nem volt ott.

¹⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 506. l.

²⁾ Bethlen Miklós I. 499.

Márcz. 2-ika nagy részben a folyamodások felolvasásával telt el. Azután a hamis pénzveréssel vádoltakat a rendek elé hozták s ott tudtukra adatott, hogy azok, kik magok helyett kezeszt állíthatnak, szabadon bocsáttatnak.

Ez nap indultak el a követek is Achmet agával, kinek ezer tallért s négy pompás lovat ajándékoztak. Estére Sárkányig mentek.

Márcz. 3-ika a folyamodások elintézésével telt el, s következő napon a gyűlés eloszlott.¹⁾ kiadatván az elintézett ügyekben a válaszok.

Kapz dolgát a fejedelem gyűlés után intézte el: elfogatta s Déva várába záratta.²⁾

A gyűlésen hozott articulusok — a rendkívüli adó megszavazása s Haller thesaurariuságáról — nem nyomattak ki, s még országgyűlési felterjesztés alakjában sem maradtak fenn, vagy legjobb esetben valahol lappanganak.

A gyűlés alatt, épen az időben, midőn a fejedelmi udvar a portai követség ügyeivel volt elfoglalva, értesült Apafi, hogy a bujdosók hadai az erdélyi területen beljebb nyomultak. Minthogy ez zavarólag hathatott volna a portai dolgokra, a fejedelem rendeletet küldött Theökölynek, hogy az előnyomulással hagyjon fel s a hadakat vigye ki: különben vissza fogja azokat nyomni.³⁾

A gyűlés utolsó napjaiban a kolosvári tanács »isten méltó haragjának megengesedésére« — mert a lázadáson kívül még pestis is dúlt az országban — böjtöt rendelt el, melyet a Bélydy-féle mozgalommal rokonszenvező catholicusok nem hajtottak végre, s midőn e miatt néhány embert megbüntettek, a tanácshoz protestatiót küldtek. De a tanács ragaszkodott elhatározásához s a rendelet keresztülvitelét kivitte, fénhagyván a catholicusoknak, hogy ez ügyben sérelmeik orvoslását az országgyűlésen keressék.⁴⁾

¹⁾ L. Törvények és Okiratok CI.

²⁾ Bethlen Miklós I. 499. l. Szabadon bocsáttatása érdekében a bujdosók is lépéseket tettek, de eredménytelenül. L. Török-Magyar-kori Államokmánytár V. k. 13. l.

³⁾ Törvények és Okiratok CIII.

⁴⁾ Ugyanott CII.

Különben a Bély-mozgalom épen nem gátolta meg Apafit abban, hogy a francia szövetség megszilárdításán ne munkáljon, daczára annak, hogy a francziák elvállalt kötelezettségeiknek csak igen kis mértékben tettek eleget, s az ígért zsoldból alig kaptak valamit. Ezt a körülményt Cob arra használta fel, hogy kísérletet tegyen elvonni őt a bujdosók ügyétől, s megígérte, hogy az ő érdekében közbenjáró lesz ő felségénél. Teleki általánosságokban válaszolt Cobnak: minden háborúnak végezzék a béke, s ő erre vonatkozó törekvéseit kész támogatni.¹⁾

A tárgyalások XIV. Lajossal folyton tartottak. Végre Bethune marquis 1678. elején megkapta a versaillesi udvarból azokat a pontokat, melyek alapján a szerződést megköthette: Reverend abbé volt felhatalmazva, hogy Telekivel mint designált vezérrel külön fizetése ügyében tárgyaljon,²⁾ Reverend e célból csakugyan Kővárba ment s febr. 16-án megkötötte a szerződést Telekivel,³⁾ ki nem késett halálját kifejezni a francia királynak s lengyel követének.⁴⁾ Azonnal hozzáfogott az előkészületek megtételéhez, s ezek közé tartozott, hogy Kővár mellett Somkúton gyűlést tartottak, melyen Theököly játszta a vezérszerepet, s melyben Forval és Boham is részt vettek. Generalissá Teleki választatott; a nemzet nevében Szepesi tartotta az üdvözlő beszédet, s Teleki méltóságát a varsói szerződés alapján a francia követek is elismerték.⁵⁾ Teleki ezután nyomon írt Bethunének, tudatva vele a történeteket s sürgetve, hogy Absolon Párisba küldessék, hogy a hadfolytatáshoz szükséges dolgokról korán legyen gondoskodva s egy másik, pár nappal később írt levelével tudatva, hogy ő már készen van a támadásra.⁶⁾

Valóban, a támadás meglehetősen elő volt készítve; a

¹⁾ Törvények és Okiratok ICV.

²⁾ A resolútió 5-ik pontja. Lásd az egészet Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 486. l.

³⁾ Történelmi Tár 1886. évf. 483. l.

⁴⁾ Törvények és Okiratok CV.

⁵⁾ Theököly Naplója 160—162. l. Bujdosók Levéltára 67. l.

⁶⁾ Törvények és Okiratok CV. c) d).

somkúti gyűlés nemcsak a tizenkettes tanácsról gondoskodott, melybe Wesselényi Pál is bevásztatott, hanem pecsét-őrt, a nemzet titkárát, strázsamestert, táborn mestert is választott, s minthogy a múlt évi félreértés Teleki és Theököly közt teljesen elsímittatott, semmi sem gátolta, hogy ők ketten vállvetve ne működjenek a hadak felültetésén, melynek azonban természetesen megvoltak a maga nehézségei, bár elhárításukon maga Apati is igyekezett. A bujdosók követőt Bessenyei Mihályt, kinek az volt a megbízatása, hogy a támadás megkezdhetésére kieszközölje az engedélyt,¹⁾ a portára küldé különös ajánlással Sárosihoz a kapitálhához, hogy törekvéseiben legyen segélyére.

VI.

Páskó több ízben forgott követségben a portán, ismerte a viszonyokat, az embereket s némi összeköttetésekkel is bírt. Bukarestből gyorsan folytatta útját s hat nap alatt ért Konstantinápolyba. (Febr. 16.) De Boér is volt többször a portán, ő is birt összeköttetésekkel s képes volt Páskó törekvéseit ellensúlyozni, mire valóban nagy szükség volt, mert Páskó megbízásában gyorsan és ügyesen járt el.

Amint megjött, panaszaival a kihajához fordult: Apati nemcsak nem engedelmeskedett a porta parancsának s nem tette le Telekit, hanem francia és lengyel hadakkal elválasztá őket Achmed agától s meg is ölette volna, ha el nem szaladnak. Aztán egy emlékiratot nyújtott be a kihájának, hogy juttassa a nagyvezér elibe, hogy ez aztán könnyűrüljön Erdélyen, szabadítsa meg az országot ettől a törvényszegő rosz fejedelemtől, ki francia és lengyel hadakkal pusztítja. Az emlékiratot a kihája a nagyvezér elé terjeszté, ki az ügy elintézését akkorra halasztá, ha Beldyék is bejönnek s a kapucsi basa is visszatér Erdélyből.²⁾

A dolgot Boér csakhamar megtudta: nagy gyorsan beadta válaszáat a nagyvezérnek: hogy lehetne ilyen embernek, mint Páskó, hinni, aki első ittlétében egekig magasztalta

¹⁾ L. Széll Farkas a Bessenyei család története 61. l.

²⁾ Törvények és Okiratok CVI.

Apafit s most néhány hét múlva rettenetesen szidalmazza s koholt hazugságokkal rágalmazza?¹⁾ A császári követ Kindsberg tudni akarta, hogy ő tizenötezer arany ajándékokat osztott szét: a mi tényleg nem is történhetett meg ezúttal.

A portán épen ebben az időben az orosz hadjárat előkészületeivel voltak elfoglalva. Elhez a régi hagyomány szerint Apafinak hatszáz szekér éléssel kelle járúlnia, s a rendelet erre már el is készítve, melynek Erdélybe vitelével, mint kapucsi basa Huszain aga bizatott meg. Minthogy még Achmed nem tért vissza, a nagyvezér megbizta Huszaint, hogy az erdélyi viszonyokat is kísérje figyelemmel.

Huszain aggodalom és félelem közt indult el, mert Páskó telebeszélte fejét az Erdélyben dúló háborúról; ez ország — mondák — »rút zűrzavarban van és fegyverben az idegen hadak miatt«. Márcz. 15-én Bukarestben találkozott az erdélyi követekkel s Achmed csauszszal, ki aztán felvilágosította, »hogy semmi sincs benne, bizvást mehet, mert csendességben van Erdély bizonyosan.«²⁾ Ekkorra már Mihács is Bukarestbe ért volt, hol a vajda letartóztatta.³⁾ Huszain tovább folytatta útját Erdélybe, s hogy őt is megnyerje, arról gondoskodott Apafi. Másfelől azonnal írt követeinek, igyekezzenek az élés-szállításra vonatkozó parancsot visszavonadni, vagy legalább kieszközölni, hogy azt pénzen válthassák meg.⁴⁾ Egyúttal pedig márcz. 29-éről ugyane tárgyban országgyűlést hirdetett ápr. 16-ára Fogarasba.⁵⁾

Ezalatt Bély is beérkezett a portára Csáky László, Damokos Tamás, Bellényi Sigmond, Apor Lázár és Kálnoky Bálint társaságban. Sok tévedéseik közt a legnagyobb az volt, hogy Apafit a francia követség hangsúlyozásával akarták megbuktatni, s legszembeszökőbb mulasztásuk, hogy Skerletet a főtolmácsot szándékosan mellőzték, azzal a meggyőződéssel, hogy Boér ezt már megnyerte a fejedelemnek. A mint megérkeztek, felkeresték a vezér tiháját s ennek 300 aranyat, fel

¹⁾ Törvények és Okiratok XCIX.

²⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 520. l.

³⁾ Ugyanott 518. l.

⁴⁾ Ugyanott 521. l.

⁵⁾ Törvények és Okiratok CVIII.

a reiszeffendit s ennek is ugyanannyit adtak. Kilencz napig sürgették a vezérnél a kihallgatást: ki végre márcz. 2-án fogadta őket. Ott volt Skerlet is: de nem ez, hanem Budai alkalmaztatott tolmácsul. Miután Bély elvégezte beszédét, melyben a fősúlyt arra fektette, hogy Apafi a franczia szövetséggel a portához tartozó hűségét megszegte s az országot a hűtelen Rákóczy György híveivel kormányozza s őket a porta iránti hűségökért üldözi, de a melyet Budai csak zavarosan tudott előadni, a fővezér azt tolmácsoltatta Skerlet által Bélynek, hogy panaszát adja be írásban. Már készen volt Bélynél törökre fordítva; kivette kebeléből s átnyújtotta. Ugyanazok a panaszok voltak ebben is részletezve, erős kifakadásokkal Apafi ellen, ki, mind a mellett hogy tehetetlen uralkodó, az ország minden törvényét megsérté; de ők még ezt is elnézték volna, ha a porta világos parancsa ellenére nem szövetkezik a francziával, idegen hadakat nem hoz az országra, s azokat franczia zsoldon nem tartja. A kapucsi basát elszakasztotta tőlök, s őket üldözni kezdte a porta iránti hűségökért úgy, hogy ők vagyonuk s gyermekeik visszahagyásával szaladtak el. Ha már most a porta az ő hűségököt nem fogja méltányolni s nem segíti meg őket, hogy haza mehessenek, senkinek sem lesz többé bátorsága panaszra jőni a portára, s a porta hűtelenjei még nagyobb gonoszságokra fognak bátoríttatni.¹⁾ S ezúttal ajándékaikat is: három virágos kupát s hatszáz aranyat átadták a vezérnek.²⁾

Hogy Apafi franczia pénzt költ a portán --- mint Bélyék mondták --- azzal a nagyvezér nem sokat törődött: csakhogy költsön. Hogy a bujdosókat titokban segélyezze, azzal sem sokat gondoltak, mert érdekükben állott a magyarországi forrongást ébren tartani: s ha mégis foglalkozott vele a vezér, annak az volt az oka, hogy várta az erdélyi főkövetséget és annak ajándékait. A száműzöttek, támogatva és pénzsegélylyel ellátva Kindsberg a császár követe által,³⁾ kezdtek dolgaik sikerében bízni, s már azzal a kérdéssel is

¹⁾ Törvények és Okiratok CVI. b).

²⁾ Törvények és Okiratok CVI. c).

³⁾ Tört. Tár 1881. évf. 228. l.

foglalkoztak, hogy ki legyen fejedelemmé? Valószínű, hogy Bély fáradozásai gyümölcsét nem akarta másnak engedni, de a catholicus Csáky inkább Zólyomyhoz kötötte magát s márcz. 21-én térítvényt állított ki, hogy ennek »fejedelemsége az egész keresztyénség öröme, megmaradására czélózván« ő ennek promotióján fog munkálni.¹⁾ S csakugyan munkálni kezdett az ő érdekében, ajándékokat, adófelelmesést s három várat (köztük Husztot, Hunyadot) a töröknek ígérték.²⁾

Ez az árverezés nehezítette ugyan Apafi helyzetét a portán, de az leginkább csak pénzkérdés volt. Bethlen Farkasék a rosz utak s áradások miatt csak nehezen utazhattak, úgy hogy nem elébb, mint ápril 1-én érkeztek be, de akkor azonnal hozzá is láttak a munkához. Már ápr. 4-én reggel szemben voltak a vezér kihájjával s este a reis effendivel: mindkettő eléggé szívélyesen fogadta. Már másnap, ápr. 5. bejutottak ugyan a vezérhez, de ez »nagy haraggal« látta őket, le sem ültette, »meg sem kaftányozta«. Mérges kérdési lőnek, melyre megfeleltek. Akkor Telekiről kezdett tudakozódni, »indulatos két kérdést tőn« s arra is válaszoltak. Némileg megcsendesedve azt kívánta, hogy írásban adják be a kívánataikat, »mely készen levén, be is adták«.³⁾ Az első benyomás a követekre kellemetlen volt ugyan, de nem csüggesztő: tisztába jöttek azzal, hogy biz ez sok pénz kérdése, de hogy az összeg mekkora legyen, az a megalkuvástól fog függeni.

Most Bethlenék megbízatásuk szerint, s magától a nagyvezértől utasítva erre, alkudni kezdtek Bélyékkal, de nem jöhettek össze, mert, mint Bethlen Miklós hiszi,⁴⁾ Bély és Bethlen Farkas halálosan gyűlölték egymást: egyedül Apor Lázárt sikerült »elszerzeni Bély mellől« Bethlennek.⁵⁾

¹⁾ Térítvénye Tört. Tár 1881. évf. 221. l.

²⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 527—8.

³⁾ A követek levele a fejedelemhez Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 523. l.; a fejedelemasszonyhoz Tört. Tár 1881. évf. 225. l. Telekihez u. o. 227. l., mind ápr. 6-áról.

⁴⁾ Emlékiratai I. 501. l.

⁵⁾ Bethlen Miklós I. 301. l.

Épen ezen napokban történt, hogy Bánffy Zsigmond, a Kapy György ipa, elkeseredve veje elfogatása miatt, Bélynek »sokokkal megírta titkon, hogy az ország fegyver alatt lévén, kénytelenítettett oda követeket és leveleket küldeni.«¹⁾ Újabb ösztön volt Bélynek, hogy minden követ megmozgasson, többi közt azzal is vádolván Apafit, hogy Husztón felhalmozott kincseivel el akarja Erdélyt hagyni, csak arra vár, hogy a szultán meginduljon az orosz ellen, s minthogy vádjait meghallgatták, annyira kezdett bízni ügye sikerében, hogy husvét szombatján »minden szolgálit veresbe öltöztetvé, lovat, fegyvert vásárolt, kimenetelre készült s szörnyen fenyegetőzött,«²⁾ míg Csáky husvét első napján díszmagyarba öltözve ment templomba s onnan Kindsberghez.

Bélynek ezen kihívó magatartása, kérkedése, oktalan fenyegetőzése sok mende-mondára adott alkalmat. Egy ízben, épen Bethlenék beérkezése idejében, arról kezdtek beszélni, hogy a nagyvezér Zólyomit Erdélybe küldi. Ez a hír a havasalföldi vajdához már abban az alakban jutott el, hogy Zólyomy s Bély útban vannak Havasalföldre, s ennek alapján a fejedelmet arról tudósították, hogy már Havasalföldében volnának. »Csak hadd jöjjen, írja Telekinek husvét napján ápr. 10., isten velünk levén, kövessük azt a mi esett Gritti Lajoson:«³⁾ de hát az ünnepe Apafinak még is el volt rontva, bár a hír tarthatatlansága már harmadnapra kiderült.

Épen ezekben a napokban tette Apafi az előkészületeket, hogy Teleki kivonúljon hadai élén a bujdosók megsegéllésére. Bessenyeitől, Sárositól olyan jelentések érkeztek, hogy a ki a bujdosóknak »subsidiummal vagyon a végre, hogy hűségben megmaradjanak, kedves dolgot cselekszik, ha ki pedig ellenben őket úzi, kergeti, némettel meg akarja békéltetni, ezzel a portának haragját vonja magára:«⁴⁾ s Teleki elindulására már minden elő volt készítve. De a vak láрма arra bírta Apafit, hogy meghagyta Telekinek, hogy

¹⁾ Történelmi Tár 1881. évf. 229. l.

²⁾ Ugyanott 229. l.

³⁾ Történelmi Tár 1881. évf. 236. l.

⁴⁾ Ugyanott 236. l.

az elindulással várjon biztos hírek érkezéseig. De a mint a hír alaptalansága kiderült, s amint követeinek első tudósításait vette, megírta Telekinek: »elég legyen az Kővárban való lakadalmazás, absque ulla exceptione 1-a Maji megindúljon«,¹⁾ s egyúttal Absolon Dánielt a francia királyhoz küldé a múlt évi máj. 27-iki szerződés ratificatiójával.²⁾

Akkorra már beállott a fordulat a Bélyek ügyében. kiknek végzetes tévedése abban állott, hogy azt hitték: most a II. Rákóczy György ideje fog ismétlődni, s mint azt a svéd, Apafit a francia szövetség miatt fogja elűzni a porta. S untalan ezt emlegették, »penig azzal semmit sem árhattak, sőt penig még csak nevetségre vették.«³⁾ Hát vajjon az ő kaczerkodások a német residenssel nem idegen szövetség felé gravitálás volt-e? Apafi törökösségének a francia szövetség semmit sem ártott: de vajjon Bély törökösségének nem ártott volna a német szövetség, melyet Bethlenék nem is hagytak kizsákmányolatlanul. Kétségtelenül ezt is fontolóra vették s a kérdés oda reducálódott: mennél többet vonni Erdélyen.

S az alapot erre Bélyék árverése szolgáltatta. Bethlenékkal bizalmasan közölték, hogy készpénzül 900,000 tallért, az adónak kilenczvenezer arannyal nevelését, Husztot s más várakat ígérték. Ez utóbbi, a várak ígérgetése nem bírt értékkel a portán, hol jól tudták, hogy azt a császár a vasvári béke megszegésének tekinthetné. De a többi igen is bírt. Bethlenék főtámasza Skerlet volt, kit Bélyék megsértettek, s ki egynehány befolyásos tisztviselőt megnyert. Ápr. 9-én a vezér ezek által megizente Bethlennek, hogy adjanak neki 200, a szultánnak 100 erszény pénzt, a dolognak pedig néhány nap alatt, mielőtt a szultán táborba szállna, el kell dőlni.⁴⁾ Ez már akkora összeg volt, hogy a követek egyelőre hozzá se akartak szólni, de aztán mégis hozzá fogtak a tractáshoz, mert a dologról már a szultánnak is volt tudomása, s »törték rontották«, a mennyire lehetett,

¹⁾ Törvények és Okiratok CIX.

²⁾ Törvények és Okiratok CX.

³⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 525. l.

⁴⁾ Tört. Tár 1881. évf. 228. l.

várván a fejedelemtől újabb utasítást. De Bélyék csakugyan az ajándékon és a várakon kívül az adónak 45,000 tallérra emelését megigérték -- s ezzel szemben a követek szerencséseknek érezhették magokat, hogy hosszas vitatkozások után a vezér a követeknek a 300 erszény pénzt 150-re szállította. De még ezen kívül is jelentékeny összeg ajándékot róttak rájuk: a tihájának 2500, a reiznek 1500 aranyat, a muftinak 500, Maurocordatusnak 2000 tallért; ezenkívül a közbenjáróknak is kellett adni: a kajmekámnak 1000, a tihájának 150, a csausz pasának 250 tallért — s ezeken kívül imide-amoda apróbb összegeket.¹⁾ Szóval a Bély-fülkelés az országnak csaknem annyi pénzébe került, mint húsz év előtt Barcsay fejedelemsége.

Ápr. 22-én magához hívatta a nagyvezér Bélyéket kihallgatásra, az erdélyi követeknek pedig egy sátorban adott helyet. Amint délután a császár hatiserifje megérkezett, a vezér közölte velök azt: »hatalmas császár a ti dolgotoknak végire ment, végbeli tisztectől is megértette, hogy ti lator áruló emberek lévén, hatalmas császár békességes országát megháborítottátok és az fényes portát is meg akartátok csalni: azért titeket örökös fogságra ítelt«. Hiában próbálták menteni magukat, nem juthattak szóhoz. Fogva a csausz pasa sátorába vitték őket, mindenökből kivetkeztették, pénzüktől (1300 arany), leveleiktől megfosztották s számárháton a jedikulaba vitték.²⁾ »Ott egy torony fenekén felette sötét helyen tartják — írja Bethlen Farkas ápr. 28-áról — úgy, hogy nappal is gyertya nélkül nem látnak, szoros helyben és állapotban vadnak.«³⁾

Az erdélyi követek utolsó, búcsú-kihallgatása ápr. 30-ra tüzetett ki, s a szokott megkaftányozás is akkor ment véghez. A császári fermán Apaíhoz s a nagyvezér levele a Bély-ügyben ápril. 22-én állíttattak ki, melyek szigorúan meghagyták az erdélyieknek, hogy a hűséget és ragaszkot-

¹⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 527. s köv. II.

²⁾ Ugyanott 531. I. Hogy számárháton vitték, I. Történelmi Tár 1890. évf. 641. I.

³⁾ Bethlen Farkas ápr. 28-iki levele Történelmi Tár 1881. évf. 234. lap.

dást Apafihoz szentül megtartsák.¹⁾ Ezek kézhez adásával Aglár aga bizatott meg. Ezzel a Bély-ügy a portán befejeztetett.

Az élés-fuvarozásra vonatkozó rendeletnek megváltoztatását szóba sem hozták a követek: ellenkezőleg több posta által sürgették annak elkészítését. Ellenben Teleki kimenetelét szóba hozták: s reményt nyertek, hogy az »commiendo meg fog engedtetni«.²⁾ S már pár nap múlva tudatta Sárosi a kapitliha, hogy azt, hogy Teleki uram elment, nem bánják, »ha szerencsésen jár, becsületére fog szolgálni. Ha visszanyomják, abból sem lesz baj, Erdélyben lehet refugia. De zászlóstúl, sereggestúl ne menjenek ki Erdélyből, csak úgy lopva kisebb csapatokban, de ágyu kivitelétől tartózkodjanak: az frigybontásra vezethetne«.³⁾

Mikor ezek a levelek keltek, már Teleki megtette az előkészületeket az elindulásra. Ápril végén Reverend átadta neki a szövetséglevélben kikötött összeget s erre ő apr. 24-én kimerítő »Apologiában« felsorolván az okokat, melyek kivonulásra birták, Apafi meghagyása szerint⁴⁾ május 1-én megindult s máj. 11-én Darócz és Tasnád közt egyesült Theökölyvel. Május végére megérkezett a lengyel segítség, jun. 4-én Teleki Szinerváraljáról körlevelet intézett a megyékhez, melyben ezeket csatlakozásra szólítja fel⁵⁾ s ezzel megkezdődött a háború.⁶⁾

Bethlen Farkas több ízben kérte a fejedelmet, hogy mikorra ők s a kapucsi basa beérkeznek, hirdessen országgyűlést, s ugyanezt utolsó levelében is sürgette. Hogy az ápr. 16-ára hirdetett gyűlésnek egyetlen tárggyául a fejedelem a török táborba szállítandó élés megszavazását tűzte ki, azt

¹⁾ Törvények és Okiratok CVI. d) és Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 533. l.

²⁾ Történelmi Tár 1881. 233. l.

³⁾ Ugyanott 236. l.

⁴⁾ Törv. és Okiratok CIX. c). A Bujdosók Levéltára 68—74. ll. közli a térítvényt, mellyel a kővári porkolábokat hűségére kötelezi s a május 10-iki hadi szabályzatot.

⁵⁾ Törvények és Okiratok CXIII.

⁶⁾ Angyal Dávid Theökölyje I. kötetében összeállítja s kritikailag tisztázta a kivonulásra s táborozásra vonatkozó adatokat.

Bethlen tudta; de ő olyan gyűlést sürgetett, mely a Bély-per tetemes költségeit megszavazza.

Arról, hogy az ápril 16-ára hirdetett országgyűlés megtartott-e? nincs biztos adatunk. Azon körülményből, hogy akkorra még nem dőlt el az élésszállításnak vagy élésmegváltásnak kérdése, arra következtethetünk, hogy ha összejöttek is a rendek, csak feltételesen határoztak: hogy, ha a szükség be fog állani, a szokott módra állítsák ki az élésszekereket. Törvény nem maradt fenn e gyűlésről.

VII.

Amint a fejedelem a jó hírrel siető posták által értesült a Bély-ügy befejezéséről s a kifutottak elzáratásáról, jún. 2-ára Fejérvárra országgyűlést hirdetett.

Teljesebb elégtételt, mint a milyent kapott, nem is kívánhatott volna. »Ez soha magyaron és ide szökött emberek nem történt dolgon csodálkozik minden, fél és retteg« — írja Bethlen Farkas utolsó jelentésében.¹⁾ S méltán: mert ez nagy horderejű dolog volt, ez egyenes elítélése volt azon törekvéseknek, melyeket Bély és pártja képviselt, nemcsak annak, hogy a fejedelmet meg akarták buktatni, hanem azoknak is, melyeket céljuk kivitelére ürügyül használtak. elítélése annak az egész pártnak, mely a bujdosókkal szemben a be nem avatkozás elvét vallotta, s mely a német császárral szemben jóakarató semlegességet akart tartani. Ez azt jelentette, hogy Bélynek az országban levő titkos barátai a porta támogatására ne számítsanak.

Igy fogta fel azt Apafi is. Első tette volt, hogy páter Kászonit, ki a Csáky-féle törekvéseknek meg volt nyerve, kitiltotta az országból.²⁾ Azután mindazokat, kik Bélyvel a portára menekültek, s ott a mozgalomban részt vettek, még a kisebb rendűeket is — ezek közt Czirják Tamást, — megidézttette a juniusi országgyűlésre,³⁾ úgy hogy, midőn a

¹⁾ Történelmi Tár 1881. évf. 234. l.

²⁾ L. Törvények és Okiratok CXI.

³⁾ L. törvények és Okiratok CXII.

júniusi országgyűlés megnyílt, a nóta-perek előre el voltak készítve.

Akkorra megjöttek a követek ¹⁾ és a kapucsi basa is. A részletek, melyeket azok hoztak magokkal, az a roppant teher, melynek nagyságát csak megérkezések után láttak egészen, még nevelte az elkeseredést Bélyék ellen, s abban, hogy a pereknek mi lesz a kimenetele, az országban nem volt semmi kétség.

A jún. 2-ára hirdetett országgyűlésnek két főtárgya volt: a kiszökött urak elítéltetése, azaz az ő nóta-peröknek letárgyalása s tanácskozás és határozás a felett, hogy a követek által a portán elvállalt summát hogyan teremtsék elő?

Megnyittatván az országgyűlés a szokott formák közt, jún. 4-én Bély perét vették elé s nótán marasztották.²⁾

Június 7-én a többi kibujdosottakra került a sor: mindenekelőtt Csáky Lászlóra, Páskó Kristófra,³⁾ azután Damokos Tamásra, Bellényi Zsigmondra, Kálnoki Bálintra s a többiekre, kik künn maradtak. Ezeket is nótán marasztották Apor Lázár kivételével, ki Bély mellől még elég korán elállott, a mi amazokra nézve minden fekvő és felkelhető javaiknak lefoglalását jelentette.

A portán elvállalt nagy összeget a rendes adóból nem lehetett fedezni; épen úgy mint régebben, nagyon criticus helyzetben, az egész országnak, főuraknak, nemeseeknek meg kellett magokat róni. A szászok már jelentékeny előleget adtak s a fejedelem méltányosnak találván, hogy ők kíméletben részesüljenek, helyettük és magáért húszezer tallért ígért.

Minden portára 20 oroszlanos tallért vetettek, úgy hogy azt maga a földesúr tartozik megfizetni, de a hódoltság ez alól kivétellett. A székely nemzetre ötezer, Máramarosra négyezer, a görögökre kétezer tallért vetettek, külön fizetvén a szász papok (500), az oláh papok (500), a zsidók (100). Az egyházi nemesekre, taksás városokra, harmincza-

¹⁾ Máj. 16-án érkeztek Bukarestbe. L. Török-Magyarkori Államokmánytár VI. k. 11. l.

²⁾ Törvények és Okiratok CXIV. a).

³⁾ Törvények és Okiratok CXIV. b) c).

dosokra, kamaraispánokra szóval fizetéses tisztekre összesen 2425 tallért róttak s a befizetés módozatairól úgy intézkedtek, hogy az mennél hamarább megtörténjék. (I.)

Hunyad vármegyében a dévai portus kivételével a többieket eltörölték. (II.)

A tordai nemesek és ottani kamara közt felmerült korcsmároltatási, húsvágatási, erdőhasználati viszályos kérdéseket a kamara előnyére döntötték el. (III.)

Vizaknán fiscustól elfoglalt civilis fandusok visszavételére bizottságot küldöttek ki, mely Bethlen Farkas és Gergely s a szebeni királybiróból állott (IV.), s egy más bizottságot hasonló czélból Deésre küldöttek. (V.)

Megtiltották az új német és lengyel pénzek elfogadását. (VI.)

Tordán az istenkáromlás nagyon elharapózván, a káromkodók megbüntetésére szigorú törvényeket hoztak. (VII.)

Minthogy a portára járó szolgák több lovat visznek magukkal s abból néha eladogatnak, elrendelték, hogy két lónál többet ne vihessenek magukkal, a portai posták pedig saját lovukon járjanak. (VIII.)

A portára beviendő pénz alá a brassaiak két erős szekeret adjanak. (IX.)

Az aknáktól, kamaraházaktól elfoglalt földek adassanak vissza. (X.)

Minthogy Brády Ferencz a rablókkal együtt garázdálkodik, a zarándi alispán által idéztessék törvény elé, s ha nem jelenik meg, fogassék el. (XI.)

Ha a városokon, falukon lakó nemes ember a hadfölkelési parancsra nem ül fel, az ilyenek mindannyiszor tizenkét főt büntetés vétessék fel. (XII.)

Az országgyűlés jún. 10-én rekesztetett be,¹⁾ annak egyik főtárgya a »megbántódott nemesi szabadság orvosoltatása« idő rövidsége miatt a jövőndő országgyűlésre halasztatván.

Ez az országgyűlés — melynek törvényei azonban

¹⁾ L. Törvények és Okiratok CXIV. sz. a.

nyomtatásban nem jelentek meg — megszavazta a portai rendkívüli ajándékot, Bélyék rezgelődésének az árát, azután intézkedett a partialis hadfelkelés ügyében is, melynek czélja volt, hogy a magyarországi vállalatra Telekinek legyen elegendő »önkéntes« katonája, s csakugyan erre vonatkozólag a fejedelem kiadta a székelységhez a szükséges rendeletet.¹⁾ Ezeknek végrehajtása, kivált a székelyek külön kiváltságai miatt, sok nehézségbe ütközött: de még több bajjal járt a szultán táborra számára megrendelt élésszekerek összeszerzése.

A fejedelem úgy intézkedett, hogy Boér Zsigmond és Sárosy együtt menjenek a táborral, s amint ezek elindultak, megsürgették a fejedelmet, hogy az élésszekereket s a rendkívüli ajándékokat küldje a tábor után,²⁾ s a beküldés és beszolgáltatás módzatai iránt a nagyvezér kimerítő utasítást adott.³⁾ Ez bizony rendkívüli teher volt Erdélyre, tekintetbe véve kivált a múlt év rosz termését: de az ország gazdag segélyforrásai mellett, ha nehezen is, előállították, pedig a teher azzal is súlyosabb volt, hogy a magyarországi beavatkozás is pénzbe került.

Teleki jún. 4-iki körlevelének kibocsátása után is csak lassan haladt; abban a reményében, hogy mint Bethlen és Rákóczy idejében a felső-magyarországi vármegyék csatlakozásából új erőt fog meríthetni, csalódott. Jún. 8-án ért Tisza-Újlakra, s közel egy hét múlva Daróczra, hogy a Würmb által vezetett hadtesttel megmérkőzzenek. De a tizenkettes tanács a támadás ellen nyilatkozott s Würmb Ungvárra vonúlt, míg a fölkelők serege kétfelé oszlott: Teleki és Theököly elváltak egymástól; az utóbbi a Szepességre ment, hogy Würmb hadait nyugtalanítsa, míg az első Abaujban, Tornában, Gömörben, Zemplénben kalandozott s kisebb-nagyobb várak ostromával töltötte az időt. Július végén Eperjes ostromához fogott, de azt pár héten át eredménytelenül vívta, s midőn nagyobb császári had sietett a város fölmen-

¹⁾ L. Törvények és Okiratok CXVI. sz. a.

²⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár VI. 14. l.

³⁾ Manro Cordasujuk 21-iki levele Ugyanott 17. l. Törvények és Okiratok CXVIII. V. ö. a követek júl. 1-ei levelével Török-Magyarkori Államokmánytár VI. k. 19. s köv. ll.

tésére, azt nem várta be, hanem aug. 15-én felhagyott az ostrommal, visszasietett Erdélybe s már aug. 27-én Kővárban volt.¹⁾ Önkényteseik, úgy látszik, sok garázdaságot követtek el portyázásaik közben: a német párti uraknak, kivált Báthory Zsófiának jószágait rettenetesen pusztították: »Kővárnak, Husztnak főkapitánya, főispánja az erdélyi fejedelem főtanácsa arendatorja ubique supremusa kijön pogány-pusztításra Erdélyből, Máramarosból és minden igaz ok nélkül szemünk láttára udvarházainkat, falunkat égetteti.«²⁾

Teleki váratlan kiűzése Magyarországra nem kis zavart okozott Bécsben. A mint ott erről hírt vettek, azonnal utasították Kindsberget, hogy eszközöljön fermánt, mely Telekit visszaparancsolja. A dolog nem ment olyan könnyen, mert a szultán már a táborban volt. Kindsberg úr Marc Antonio Mamucának, a táborral levő tolmácsnak — ugyanannak, ki a Bély ügyét is előmozdította — s ez rögtön Szilisztriába sietett, hol aug. 3-án ugyancsak kiszínezve Teleki támadását, sürgette egy kapucsi basának Erdélybe küldését, azzal fenyegetőzve, hogy a bécsi udvar ezt a béke megszegésének fogja tekinteni. Sem kérés, sem fenyegetés nem használt s Bély rezgelődésének — ki nem mondott le a reményről, hogy végre felvirrad az ő napja — sem lett semmi eredménye. Boér beszolgáltatta a rendkívüli adó hátralékát s Marc Antonio-t csak jó szóval tartották.³⁾ Még akkor is folytatták a sürgetéseket, mikor Teleki rég visszatért Erdélybe.

Teleki e magatartásának, tartzkodó magaviseletének s annak, hogy ő nagyobb ütközetet nem akart elfogadni, nem mervén seregét kockáztatni, kétségtelenül egyik oka az volt, mert a lengyel-francia segélyben nagy mértékben csalódott. »Jó lélekkel írhatom — jelenté Absolon ápr. 28-áról⁴⁾ — nincs a magyar népnek csak hét jóakarója is Lengyelországban«: az egész senatori rend, a clerus elle-

¹⁾ Teleki ezen hadjáratára vonatkozó adatokat Angyal Theökölyjében 170—4. ll. összeállította.

²⁾ Törvények és Okiratok CXX. sz.

³⁾ Kindsberg és Marc Antonio jul. 28-tól sept. 15-ig terjedő jelentései Törvények és Okiratok CXXI. a)–g).

⁴⁾ Történelmi Tár 1878. 7. l.

nezte a bujdosók megsegélését. Bethunenek nagy nehézségekkel kellett küldeni, ha pénzt és hadakat akart a határon átküldeni, a krakói püspök, a nuntius, a dán király, a császár, a brandenburgi választó residensei mindent elkövettek ennek meggátlására: »csodálkozásra méltó, hogy Bethune csak száz embert is küldhetett.«¹⁾ S Sobieskinek annyival kényesebb volt a helyzete, mert neje is személyes sérelmek miatt az osztrák párthoz csatlakozott, s Lengyelországnak szövetsége lévén a német császárral, ez alapot szolgáltatott a senatoroknak és clerusnak a király jóindulatú törekvéseit megbénítani. Bethune mégis megtett annyit, a mennyit tehetett, s végre mégis jún. 10-én²⁾ elindulhatott Absolon az Apafi által 1678. ápr. 13-án kiállított szerződéssel³⁾ s a proposíciókkal⁴⁾ Párisba a francia királyhoz Danczán át. Ez ellen a respublica már semmit sem tehetett, de a hol csak módjában volt, éreztette Erdélylyel elidegenedését: első sorban a két ország közt fenforgó kereskedelmi összeköttetéseknél. Nem volt többé hajlandó a károsult erdélyi kalmároknak rövid úton elégtételt adni — ezek ügyét a két ország országgyűléseinek hosszadalmas tárgyalásaira utasította.⁵⁾

Teleki visszavonulása után Leslie a Szilágyságba s Kővár vidékére nyomult — de a keresett ellenséget sehol sem találta meg. Ez alatt pedig Theököly a bányavárosokra vetette magát s oly sikerrel, hogy már okt. 28-áról tudósíthatta Apafit »Zólyommal együtt négy kővárnak és Körmöczön kívül az egész bányavárosoknak az magyar nemzet számára való elfoglalásáról«⁶⁾ s Körmöcznek feladásáról. Teleki visszavonulása után ő volt a fővezér, bár csak helyettes s minden cím nélkül. A vezéri cím Wesselényi Pált illette volna, korábbi megválasztatása alapján, mely tisztet ő nem akart addig letenni, míg a fejedelem nem parancsolja.⁷⁾ S valóban a bányavárosok ellen való hadjárat-

¹⁾ Történelmi Tár 1878. . 1.

²⁾ Ugyanott 13. l.

³⁾ L. Törvények és Okiratok CX. c).

⁴⁾ Történelmi Tár 1886. 492. l.

⁵⁾ L. Törvények és Okiratok CXV.

⁶⁾ Bujdosók Okmánytára 261. l.

⁷⁾ Gróf Theököly Imre levelei 229. l.

ban nem vett részt: e helyett »a maga körül valókat oly instructióval bocsátotta, csak Debreczenben várják«¹⁾ s a hadadi őrséggel nemcsak a császár keze alatt levő területeken, hanem erdélyi nemesek birtokain is portyáztatott, prédáltatott.

Kétségtelenül nehezebbre eshetett Telekinek, hogy ebben a táborozásban nem vehetett részt: súlyos betegsége, mely már augusztus hóban kezdődött, gátolta őt abban. »Bizonyosan írom Nagyságodnak — írta a fejedelemsasszonynak,²⁾ nincs annyi ereje a jobb kezemnek, hogy egy levelet írhaszak Betegségemhez képest minden felé kapván, Debreczenben is elküldtem Sombori uramat, ki az estve érkezik. Bizony dolog nehéz ugyan a várakozás, de azon leszek, az onnan belől jövő doctort megvárjam, kivált ha a megyesi pap, vagy Pápai uram jönnének ki.« De még hosszabb idő eltelt, míg Kővárt elhagyhatta.

VIII.

Amint a júniusi országgyűlés bezáratott, a közügyigazgató azonnal megtette az intézkedéseket Bély s a megnótázott urak jószágainak confiscálására.³⁾ A Bély-mozgalom drága multság volt, megéreztek azt nemcsak a magánosok a júniusi adó alakjában, hanem a fiscus is: mert gyorsan és sokat kellett összehozni. A rendkívüli ajándékon felül is volt elég »fizetség«: egy csomó ajándék az ügynököknek, a közbenjáróknak, az utiköltségek, a pénzbeszolgáltatás alkalmával való fizetések. Ha a jószágok nagy része a hívek megjutalmazására szolgált, de a felkelhetők, pénz, ékszerek, a fiscus tárházába kerültek. Bély nejét Vitéz Zsuzsánnát, kinek nagyravágyása szerepet játszott ezekben a rezgelődésekben, ki, mint Bethlen Miklós írja, örömét lelte abban, ha a jóslók fejedelemséget ígértek neki s a fejedelemsz-

¹⁾ Gróf Theököly Imre levelei 28. l.

²⁾ Telekinek Kővár sept. 3-án a fejedelemsasszonyhoz írott leveléből, az Akadémia birtokában. Egész sept. hóban s még oct. elején is Komáromnak mondta tollba leveleit.

³⁾ L. Törvények és Okiratok CXIX.

szonyról szeretett csipősen nyilatkozni, hogy »inkább ért a Kegyelmedhez, mint a Nagyságodhoz«, fiaival együtt Szamosújvárra fogságba vetették. Bodolát s úgy látszik Uzont is földig lerontották: nem rombolási viselkedéssel. Ugyanis a kastélyokban, udvarházakban volt egy hozzáférhetetlen rejtékhely, a családi kincses kamara építve, melynek hollétét, a családfőn kívül, alig tudta valaki. Ez óvatosságot leginkább a tatár vagy török dúlásoktól való félelem tette szükségessé: s bizonyynyal Bodola és Uzon feldulásának ebben találjuk fel okát.

De ezekből a kastélyokból, a kincseken kívül, a levelesládák is előkerültek, s ezek egy egész halmaz compromittáló iratokat tartalmaztak azok ellen, kik eddig is gyanuba voltak véve, hogy Bélynek törekvéseiben segédkezet nyújtottak, s kiket ezek a levelek most annál jobban terheltek, mert Bély, amint nehéz fogsága enyhült, a hét-toronyban sem szűnt meg áskálódni a portán a fejedelem ellen.¹⁾

Ezek a levelek valóban terhelők voltak, mert kitűnt azokból, hogy néhány főúr nemcsak egyetértett Bélyvel, hanem a felkelés előkészítésében segédkezet is nyújtott neki. Szétágazottabb volt az, mint még a májusi országgyűlésen gondolták, s hogy »a felkelés és fegyverfogás« — mely Háromszéken tényleg megvolt — daczára nem törhetett ki a forradalom, s összeütközés nem történt a két fél közt, az csak azon múlt, hogy az udvar nagyobb erőt tudott velök szembeállítani, mint a mekkorával ők rendelkeztek. Hanem Bély elzáratásával a fenyegető veszedelem nem volt még végkép elhárítva: hiszen amint Bély fogságán enyhítettek, ő már el kezdett dolgozni Apafi ellen, s ez a különben is gyanakvó természetű fejedelem nem érezte magát biztosságban addig, míg azok, kik Bélyt Erdélyből támogatásban részesíthetnék, nincsenek ártalmatlanná téve. Anyag bőven volt a nótaperekre: s hogy ezek mennél hamarább lefolyjanak, a rendes időnél jóval hamarább, oct. 1-ére hívta össze az országgyűlést Fejérvárra.

¹⁾ Zólyomi sept. 17-iki és Páskó oct. 15-iki levele Török-Magyar-kori Államokmánytár VII. k. 25., 26. li.

Amint az országgyűlés megnyílt, a fejedelem beküldötte proposícióit, melyek mindenekelőtt nagy súlyt fektettek arra, hogy a rendek a portai adó pontos beszolgáltatásáról gondoskodjanak, hogy e miatt fogyatkozás ne essék.

A rendkívüli adó nagy részét kölcsönnel fedezték. Minthogy annak tetemes része nem folyt be, gondoskodjanak róla, hogy a hátralék mennél előbb beszolgáltatassék, mert a kölcsön kamatai nagy és súlyos terhet rónak az országra.

Felszólítá a rendeket, hogy a görög kalmárok visszaéléseit korlátozzák.

A fiscus jószágai jövedelmének csönkítésére célzó különböző visszaélések orvoslására felhívta a fejedelem a rendek figyelmét.

Daczára, hogy a közelebbi években a sok zavar és háborúság nagy terheket vont maga után, a fejedelem saját maga számára nem terhelte az országot. Egy ízben (1674.) az ország hadait híre nélkül ültették fel, újabban Háromszék támadt fel. Lehetetlen, hogy ő hadak nélkül legyen, gondoskodják hát az ország azok fentartásáról.

Más dolgok is vannak ezen kívül, melyekről külön üzenetet küld a rendeknek.¹⁾

A rendek felváltva, mint a viszonyok és körülmények engedték, tárgyalták a fejedelmi proposíciók egyes tételeit s a magánosok és törvényhatóságok által benyújtott postulatumokat, s amint az utóbbiakra nézve az egyes nemzetek s a teljes gyűlés egyetértésre jutottak, külön-külön corpusokba szerkesztve a fejedelem elé terjesztették. A három nemzet postulatumai közül csak a magyar nemzeté maradt fenn s ez a viszonyokra nézve nagyon jellemző. Az első pontban a »megbomlott nemzeti szabadság megorvosoltatását« sürgetik, s mindjárt utána a második pontban azt követelik, hogy a »nyughatatlan elméjű, urunkhoz, hazájukhoz való kötelességek ellen vétő,« portára futott emberek büntársai, kik okot adtak arra, hogy az ország ilyes »súlyos adózásba esett,« kerestesse ki a fejedelem, s találjon módot arra.

¹⁾ L. Törvények és Okiratok CXXII. a).

hogy jövőre az ilyen alkalmatlanságtól mentesek lehessenek: világos bizonyságául annak, hogy az országban a közvélemény fel volt ellenük háborodva. A hátralevő pontok (3—21.) részint általánosabb visszaélések, részint egyesek, községek és magánosok közt fenforgó differentiáknak, sérelmeknek orvoslását sürgetik.¹⁾

Különösen az országban szerte kóborló katonák zsarolásai ellen keltek ki, kiknek tisztjei a károk megtérítéséről hallani sem akarnak (6. p.), kik már a hódoltságot is teljesen tönkre tették (11. p.), az aranyosszéki székely hadak Dobokavármegyét dúlták fel (12.), »a német császár ármádái a magyarországi hadak után keresvén« — a Leslie pusztításait érti — Kővár vidékét feldúlták (14.), a magyarországi hadak beszállanak a vármegyékbe, rabolnak, pusztítanak (15.), Krasznát egészen kiélték (16.); ezek közül egy pár pont Wesselényi hadainak dulására czéltzott.

A rendek óhaja az országban levő bűnrészeseknek kikeresése végett találkozott a fejedelem kívánságával: s a mint az országgyűlési tárgyalások odáig haladtak, hogy ez a postulatum keresztülment a rendeknél s a fejedelem által jóváhagyatott, oct. 17-én a közügyigazgató kiadta a megidéző levelet, melylyel nagyságos Haller János, nemzeti Lázár István, Dániel István, Keresztesi Sámuel és Gotzmeister Kálmány Kristóf, mint az 1674-iki deczemberi liga ellen vétők, felhivattak, hogy három nap múlva az országgyűlés előtt jelenjenek meg, számot adni viselkedésükről. Mindyájan azt felelték: »értjük, mi mindazonáltal inkább akarunk az ő nagysága kegyelmességéhez ragaszkodni, mintsem törvényes úton igazítani dolgunkat, mivel conscientiónk nem vádol azzal, hogy mi az ő nagysága méltóságos személye s az haza ellen valamit practicáltunk volna.«²⁾

Octóber 20-án csakugyan megkezdetett a per s a közvádoló ezen felmutatta a bizonyítványait: a megidézetteket terhelő s Bélydyhez és bűntársaihoz intézett leveleket, melyek

¹⁾ Törvények és Okiratok CXXII. b).

²⁾ Ugyanott CXXII. c).

az ő részességöket a felkelésben bebizonyították.¹⁾ Ártatlanok voltak-e ők valóban, mint Keresztesi a vele közlött pár hátára írta? az ő magok szempontjából: igen. Hiszen ők a Bély-mozgalomnak csak első phasisában vettek részt — midőn nem arról volt a szó, hogy a fejedelmet magát. hanem csak arról, hogy kegyenczeit buktassák meg. Ez pedig csakugyan nem volt főbenjáró bűn. De az ő helyzetöket a fejedelem előtt súlyossá tette az a körülmény, hogy a Bély-mozgalom a portán abba a stádiumba lépett, hogy magát a fejedelmet is meg akarták buktatni s még inkább, hogy Bély fondorkodásaival azután sem hagyott fel.

Időközben Haller és Lázár István ellen a fejedelem új vallatást rendelt el; oct. 23-án: ugyanaz az Apor Lázár, »kit öcsce István szerze el Bély mellől«, vallott Haller János és Apor István ellen, az első írta Páskó utasítását s az utóbbi Csik felültetésén munkált.²⁾ S a pereket még ezen az országgyűlésen letárgyalta a törvényszék a megidézettek ellen. Hiában védték magokat a nemesi szabadsággal: a közvádó felmutatta az 1674-iki deczemberi országgyűlési ligát, melynek alapján őket, mint a nemesi előjogokkal visszaélőket, minden előleges idézés nélkül el lehet fogatni. A kért halasztást megadták nekik, de annak elteltével, oct. 29-én, daczára újabb kifogásaiknak, nótán marasztották őket,³⁾ s a sententiát kézbesítették nekik.

Ezzel hát a három categoriájú nóta-per le volt tárgyalva. Első a Kapyé, a februári-gyűlésen, olyan lefolyású, mint a Bánffy-é: az ítélet kimondása ebben a fejedelemre bízott; a sententiát ellene tehát nem a közvádó állította ki. Második a júniusi gyűlésben, a lázadás Konstantinápolyba menekült vezérei ellen: ezeken tehát csak az ítélet egy részét, a jószágvesztést lehetett végrehajtani; a harmadik az octóberi ülésen. Bélynek az országban tartózkodó társai ellen. E két utóbbiak ellen rendes módon kiállított-

¹⁾ Törvények és Okiratok CXXII. d).

²⁾ Ugyanott CXXII. e). Bethlen V. 501. l.

³⁾ L. ugyanott CXXII. f). Ez a Gotzmeister ellen hozott ítélet: a többiek még lappanganak.

ták a sententia-leveleket — de az ítéleteket, leginkább a portára való tekintettel, még nem foglalták articulusba.

Ezalatt az országgyűlés is elkészült az articulusokkal s a fejedelem azokat megerősítette.

Az I. art. megtiltotta, hogy a hazában tartózkodó görög, zsidó, örmény kalmárok a hazai vásárookra bejövő külföldi kalmároktól magokkal hozott készleteket megvehessék.

Jövőre görögöket és oláh papokat a fejedelem nemeségre ne emelhessen. (II.)

A bíróság terhének viselésétől a megnesemesített székek ne vonják ki magukat. (III.)

A vármegyéken évenként háromszor, Fejérmegye két járásában kétszer-kétszer tartassanak törvényes székek az elharapódzott bűnök megfékezésére. (IV.)

Az V-ik cikk elrendeli, hogy harminczad dolgából az 1674-ik IV. art. megtartassék.

Novummal a székek úgy éljenek, mint az ország többi részeiben. (VI.)

Partialis székek tartása felfüggesztetett. (VII.)

Vámot azoktól a kocsiktól, melyek nem a hídon, hanem a híd mellett mennek át a folyón, nem szabad szedni. (VIII.)

A sepsi-szent-györgyi vitézlő rendek postaló-adással ne terheltessenek. (IX.)

A falvakon, hol generalis circálás alkalmával a kiküldöttek ellen hatalmaskodást követnek el, 200 fnt bírság vétessék. (X.)

Wesselényi Pál ne küldje ki hadait rablásra és fosztogatásra. (XI.)

A szász timárok és vargák közti pert az universitás szép móddal s ne erőszakkal orvosolja. (XII.)

A tekeiek és fejérvári görögök tartsanak postalókat. (XIII.)

Bánffy Dénes fia György ellen 1674-ben hozott articulus eltöröltetett. (XIV.)

A fejedelem zászlója alatt szolgáló katonák tartsák vissza magukat az erőszakoskodásoktól, törvénytelenégektől. (XV.)

Néhány falu nemessége nem akarván felülhni a kolosvári kapitány rendeletére, elhatározottatott, hogy ezek tartoznak felülhni. (XVI.)

Az 1676-iki IV. articulus eltöröltetett. (XVII.)

A somlyai és cseli praesidiariusok postalovakat erőszakkal ne vegyenek el s általán ne garázdálkodjanak. (XVIII.)

Székely István és fia György elfogatása elrendeltetik. (XIX.)

A tutajokat hordozó személyek fizessenek vámot. (XX.)

A XXI., XXII., XXIII., XXIV., XXV., XXVI., XXVII., XXVIII. articulusokkal az egyes személyek és helyek közt fenforgó viszályok elintézésére bizottságot küldötték ki. A XXIX-ik czikk elrendeli, hogy, ha a biztosok közül valaki a bizottságban nem is vehet részt, azért a dolog fennakadást ne szenvedjen.

Az universitas generalis insurrectió alkalmával drabantok adásával ne terheltessék. (XXX.)

Az universitáson czímer és salvus conductus nélkül járó postáknak postalovakat nem tartoznak adni. (XXXI.)

A XXXII-ik czikk Harasztosi György hagyatéka ügyében intézkedik.

Intézkedtek a Toldalagi János által elkövetett hatalmaskodási ügyben (XXXIII-ik articulus), továbbá az Apor Istvánné ellen elkövetett hatalmaskodásban (XXXIV.), Ilosvay Péter hatalmaskodási ügyében (XXXV.), Mikes Kelemen követelése ügyében Beldy Pál ellen (XXXVI.).

Gyerőffi György perében két nemes ellen ítéljen a torda-vármegyei törvényszék. (XXXVII.)

A XXXVIII. t.-czikk kinevezte a perceptorokat a jövő évre.

A XXXIX. t.-czikk a fiscalis jóságok adózása ügyében intézkedett.

Tordavármegyében Tályi falu egy kapuadót fizet. (XL.)

Az olyan falvak, melyekben egyetlen rótt ember sincs, egy tallért fizetnek. (XLI.)

Torockót és Szokolyt az adózástól felmentették. (XLII.)

A fejedelem határozza a felett, hogy Bálintfi Kristófné hagyatékából mi illeti a fiú- s mi a leányágot. (XLIII.)

A fiscalis jószágok korcsmárolás dolgában tartásuk meg az Approbatában levő intézkedéseket. (XLIV.)

A regius funduson a halastavakat tartásuk jó karban. (XLV.)

A puskások irassanak össze. (XLVI.)

A hordók mérése ügyében a törvények tartassanak meg. (XLVII.)

A XLVIII. cikk a szüret megtartása ügyében rendelkezett.

Az 1677. és 1678-iki perceptorok megszámloltatásával Horváth Kozmát és Kálnoky Jánost bízták meg. (XLIX. t.-cikk.)

Az L. t.-cz. szabályozta az eljárást azok ellen, kik 1657 óta törvénytelen úton szereztek meg valamely fiscalis jószágot.

Az LI-ik t.-cz. az adót vetette ki a múlt évi kulcs szerint. A szebeni görög szövetkezet 600 tallért fizet, a gyergyaiak s Hunyadvármegyebeliek annyit, mint a múlt évben. A többi idegen kereskedők száz tallér után fél tallért. A várórségek számára kivetett adó húshagyó keddig beadandó.

Az LII-ik articulus elrendelte, hogy mindazok, kik Bély Pálért és Belényi Sigmondért kezességet vállaltak, azt az összeget, melyet mint kezesek magokra vettek, 15 nap alatt szolgáltatassák be.

Az utolsó LIII-ik t.-cz. megtagadta a hópénzfizetést a fejedelmi hadak számára: vegye vissza a fejedelem a szászoktól a verestoronyi harminczadot s annak jövedelmét fordítsa a maga katonái fizetésére.¹⁾

Bethlen Miklósból tudjuk, hogy a megnótázott urakkal együtt Bialis Olasz Ferenczet is megfogták: de mint

¹⁾ L. Törvények és Okiratok CXXII. g).

ártatlant csakhamar szabadon bocsátották.¹⁾ A többiekét letartóztatták. A halálítéletet azonban egyen sem hajtották végre: hosszabb, rövidebb idő múlva visszanyerték, többen tetemes valtságdíj mellett, szabadságukat: Kapy és Lázár István kivételével, kik börtönben haltak meg.²⁾

Azokkal, kik Bélyért kezességet vállaltak, megfizették azt az összeget, mennyiért jótállottak:³⁾ nehányat azonban ezek közül felmentett a fejedelem a fizetési kötelezettség alól, mint pl. Teleki Mihályt.

Ezen az országgyűlésen nevezte ki a fejedelem a portára az évi adó beszolgáltatására Naláczy Istvánt, és Sárosy János helyett kapitihává Székalmi Andrást.⁴⁾

Naláczy ez alkalommal egy más, kényesebb természetű feladat keresztülvitelével is meg volt bízva: kieszközölni a magyarországi bujdosók számára »az ultimaria resolútiót«,⁵⁾ mely Erdélynek a beavatkozást megengedje. A hangulat erre a portán, mint Cserményi és Kabos tudósíták a fejedelemet, teljesen alkalmas volt, s Naláczy jutalom fejében még ez országgyűlés alatt megkapta a két hunyadvármegyei harminczadnak: a zajkányinak és vulkányinak arendátor-ságát.⁶⁾

De egy alkudozás, melyet Theököly épen most kezdett Forgács közvetítésével a bécsi udvarral, az eredményt könnyen kockáztathatta volna. Teleki betegsége miatt nem mehetett vissza a hadsereghez s hadakat sem küldhetett oda. Midőn jobban lett, az idő vált alkalmatlanná. Ez alatt a császár nagyobb erőt küldhetett ellene az elfoglalt bányavárosok visszavételére, s Theököly belátva, hogy ez ellen az erő ellen nem fogja a bányavárosokat megvédeni, legalább

¹⁾ Bethlent megcsalta az emlékezete, mikor azt írta (I. 499.), hogy az öt urat 1679-ben nótázták meg. Nemcsak az ítéletlevelek, hanem az általa idézett articulus is azt *igazolja*, hogy nótázás az 1678. octóberi ülésen történt.

²⁾ Lázár-család 178. l.

³⁾ Törvények és okiratok CXXIV.

⁴⁾ Ugyanott CXXIII.

⁵⁾ A Bujdosók Levéltára 264. l.

⁶⁾ L. Törvények és Okiratok CXXVI.

fegyvernyugvást akart kieszközölni s Szalay Pált Bécsbe küldte, ki oda oct. 28-án érkezett meg.

E küldetés híre Apafit elkéséríté. Attól tartott, hogy a portát ez a háta mögötti alkudozás provocálni fogja s az ő veszedelmét is sietteti: »félő, hogy Kozákországnál is keservesebb sorsra ne jusson a magyar nemzet«. ¹⁾ Rendeletet küldött Theökölynek, hogy Szalay dolgát suppressálja, mert ha a magyarok dolga emiatt boldogtalaníttatik, elveszti nemcsak erdélyi jószágait, ha pedig az »az mi alkalmas-ságunkkal boldogulni fog«, még a magyarországiakat is. ²⁾ Telekinek pedig rendeletet küldött, hogy mivel már jobban van, gyűjtse össze az elszéledt hadakat s menjen ki a magyar hadak közé. ³⁾ Különben nem volt ellenére, hogy fegyverszünet kötéssék, ⁴⁾ de ezt a dolgot egészen Telekire bízta, s minthogy Szalay Pál három napi bécsi tartózkodás után visszatért, s a megkezdett tárgyalások folytatását maga Teleki sem ellenezte, Theököly Szalayt ismét Bécsbe küldte, a Würmbbel nov. közepén kötött fegyverszünet megerősítésére, ki oda nov. 29-én érkezett vissza. Teleki pedig Apafi megengesztelésére Komáromyt küldte hozzá, ki aztán decz. 4-ére összehívta a fejedelmi tanácsot ez ügyben tartandó értekezletre. ⁵⁾

Ezalatt Naláczy beérkezett a portára az adóval, hol Bély Pál és a jedikulai foglyok egy pár tolmácsot, Páskó korábbi összeköttetései révén, meg tudtak nyerni magoknak, kik aztán azokat a szerencsétleneket jó szóval biztatták s különösen Bélynek fejedelemséget helyeztek kilátásba. ⁶⁾ Hiú ígéret volt: Naláczy karácson harmadnapján beadta az adót. Nagy solemnitással fogadták, egyenlő becsületet adván neki a római császár követjével. Ugyanakkor fogadtatott Sorbán, az új havasalföldi vajda is, ⁷⁾ ki már elébb

¹⁾ Bujdosók Levéltára 262. l.

²⁾ Ugyanott 263. l.

³⁾ Ugyanott 183. l.

⁴⁾ Ugyanott 182. l.

⁵⁾ Bujdosók Levéltára 184. és 264. II. Törvények és Okiratok CXVIII.

⁶⁾ Törvények és Okiratok CXXV.

⁷⁾ Török-Magyarkori Államokmánytár VI. k. 29. l.

tudósította Apafit kineveztetéséről, ajánlván jó szolgálatait.¹⁾

Mindamellett az udvar nyugalma még nem volt egészen helyreállítva. Wesselényi Pál rezgелődése, ki a Würmbel kötött fegyverszünet érvényét nem ismerte el, másfelől az octóberi országgyűlés XI-ik articulusát sem tartva magára nézve kötelezőnek, elhagyta hadaival Hadadot s Nagy-Bánya felé száguldozott, Szalay tárgyalásai Bécsben s végre Bély s fogolytársai levelezése török tisztviselőkkel,²⁾ többé-kevésbé indokolt aggodalomra adtak okot. Azt hitték, hogy az octóberi nótázásokkal még nincs Bélynek minden párt-híve ártalmatlanná téve, s különösen Kornis Gáspárra gyanakodtak, kit Haller Jánoshoz sógorsági kötelék csatolt. Egy ideig jobbnak hitte, távol tartani magát az udvartól.³⁾ de a vihar nyomtalanul elvonult feje felett.

S most, midőn azok, kiktől leginkább tartott Apafi, ártalmatlanokká voltak téve, eljöttek látta az időt, hogy azoknak, kiket csak Bély vak eszközeinek tartott, de a kik mégis kezdeményezői voltak a dolognak, a Háromszékieknek teljes amnestiát adjon.⁴⁾ Meg is adta azt Bethlen Farkas és Teleki Mihály közvetítésére, de azon feltétel alatt, hogy az amnestiát a fő és nemes rendek hiteles pecsét alatt, Mikes Kelemenről vegyék ki, míg a lófő és darabant székeltek községenként vegyenek ki egyet-egyet. Azok ellen pedig, kik nem vennék ki, tehát nem akarnának meghódolni a törvényes eljárást helyhezte kilátásba. A néhány nap múlva tartott székülésen az amnestiát köszönettel fogadták.⁵⁾

IX.

Apafi nem szívesen mondott volna le a bujdosók ügyének vezetésére gyakorolt befolyásáról: tíz évi igyekezetének

¹⁾ Törvények és Okiratok CXXIX.

²⁾ L. Törv. és Okiratok CXXV. Hogy Erdélyben erről tudták, mutatja az, hogy a levelek a Telekiek lvtárában maradtak fenn.

³⁾ Törvények és Okiratok CXXVIII.

⁴⁾ Ugyanott CXXXII.

⁵⁾ Ugyanott CXXXII. b).

és temérdek költségének gyümölcseről, s annnyival kevésbbé, mert úgy hitte, hogy soha sem állott oly közel tervei megvalósításához, mint épen most. Bethlen és Rákóczy nyomdokin akart haladni, hogy mint egy európai nagyhatalom szövetségese annak támogatásával, a porta engedélyével és segédhadaival, támadást intézzon a császár ellen. Absolon a fejedelem leveleivel s módosításaival a lengyelek ellenséges magatartása miatt csak június 11-én indulhatott el,¹⁾ magával víve ezenkívül még a fejedelem, a bujdosók és Teleki propositióit.²⁾ — Bár az idő nem volt alkalmas — mert a császár és XIV. Lajos közt megindultak a béketárgyalások — erősen bizott abban, hogy a szerződés értelmében fog a francia király támogatásában részesülni. Aztán a portáról is kedvező híreket vett, s reménykedett, hogy meg fogja kapni az engedélyt, épen úgy mint elődjei a fejedelemségben, hogy ő maga vezethesse Magyarországra a hadakat. Telekinek generalissága egyfelől az ő leendő személyes intervenciójának útját egyengette s másfelől az ügyek vezetésében az elhatározást az ő kezébe tette le — nem csoda hát, hogy zokon vette, hogy Theököly diadalmas excursióját a bányavárosokra saját személyének függetlenítésére akarta felhasználni.

Legalább ő úgy hitte s Telekinek nem kis bajába került lecsendesíteni ötét, hogy ez a fegyverszünet nem fog semmit változtatni a dolgokon, Theökölyt pedig megnyugtatni, hogy Debreczenből a bujdosók addig, míg Apafi »tovább való parancsolatját nem értik,« nem fognak kiindulni.³⁾ Mindamellet 1679. január derekán Theökölyt Erdélybe hivatta — de mire ő odaért, a francia és török segélyre vonatkozó reményeiből kiábrándult Apafi. Akármilyen »nagy volt is az ő tekinteti a portán«, de dolgai »fundamentum« hiányában nem haladtak,⁴⁾ s olyan engedély, milyent ő várt, szóba sem jött. Így csalódott franciaországi reményeiben is: bár a király Absolont okt. 27-én

¹⁾ Történelmi Tár 1883. évf. 13. l.

²⁾ Ugyanott 1886. évf. 493. s köv. 11.

³⁾ Theököly levelei 30. l.

⁴⁾ Naláczy dec. 28-diki levele Török-Magyarkori Államokmánytár VI. k. 29. l.

fogadta kihallgatáson, de többet most sem nyerhetett, mint azt, hogy az ügy ismét Bethunere bízott — s »a király declaratióját protectió iránt in genere, ha megbékélik a császárral«¹⁾ — s erről is csak január közepén értesülhetett, mert Absolon decz. 24-én ért Varsóba.

Most csakugyan nem maradt más számára hátra, mint az, hogy maga vegye a béketárgyalások fonalát kezébe s e czélból Vajda Lászlót 1679. febr. elején Bécsbe küldte, hol hasonlóképen óhajtották a békés megoldást, bár annak létrejöttében nem bíztak. Vajda febr. 12-én érkezett az udvarba, azzal az utasítással, hogy a bujdosókkal a kiegyezést megkönnyítse s a császárral való tárgyalásokat folytassa. Előzékenyen fogadták s febr. 20-ig folytak a tárgyalások, mikor Vajdát azzal a biztatással bocsátották haza, hogy maga a császár is óhajtván a békét, elfogadja azt a megoldást, hogy a két fél biztosai egy közösen megállapítandó helyen megkezdjék a tárgyalásokat.²⁾ Ugyanakkor midőn Apafi Vajdát Bécsbe küldte, írt a kapitánynak Szeghalmi Andrásnak, hogy eszközöljön ki olyan tartalmú engedélyt, hogy közvetíthesse a békét a császár és a bujdosók közt. Márcz. 27-én megkapta azt, de oly feltétel alatt, »hogy az fényes portának ennyi esztendőik alatt való protectiója haszontalan ne legyen« s addig ne concludáljon, míg a feltételekről a portát nem értesíti.³⁾

Kétségtelen, hogy a békét mindenik fél óhajtotta, de azért egyik sem bízott a sikerben. »Isten tudja egyedül dolgunknak végét — írta Theököly Apafinak — az török segítségéhez sem bizhatunk, az németnek sem hihetünk, az francziáktól sem várhatunk. annyival is inkább interveniálván az vak confusió köztök«⁴⁾: t. i. a francia katonák lázadása Debreczenben a zsold nem fizetése miatt.⁵⁾ S ez a pár sor csakugyan hű képét nyújtja annak, hogy mennyi biza-

¹⁾ Történelmi Tár 1883. évf. 21. l.

²⁾ Törv. és Okiratok CXXXIV. Vajda ápr. 17-diki instructiója.

³⁾ Török-Magyarokori Államokmnytár VI. k. 46. l.

⁴⁾ Theököly levelei 31. l.

⁵⁾ Török-Magyarokori Államokmánytár VI. k. 33. l. Ez ügyben követ is küldetett Lengyelországba. L. Tört. Tár 1890. évf. 655. l.

lommal tekintettek az alkudozó felek a tárgyalások elé — ide számítva a császár kormányát, mely Apafi közvetítését csak azon az áron volt hajlandó megengedni, hogy ez a rég felajánlott amnestiát a bujdosókkal fogadtassa el.

Theököly több hónapot töltött Erdélyben s ott tartózkodása kapcsolatban állott a tárgyalások folytatásával. A debreczeni zendülés alkalmával a bujdosók Wesselényi Pált, minthogy a fejedelem őtet, »fejedelmi kegyelmességgel nemzetünk választása szerint méltóságos generalisi tisztben confirmálni méltóztatott«, s minthogy Teleki is elmenetelével »generalisnak hagyta« sietve magok közé hívták.¹⁾ A fejedelem haragját Wesselényi ellen a krasznai excursiókért Teleki csendesíteni igyekezett — s Theököly tarthatott attól, hogy ezek közeledése egymáshoz az ő hátrányára fog lenni. Ezért maradt ő hasszabb ideig Erdélyben, hogy igyekezzék Telekit magának megnyerni, s a tárgyalások további folyamára befolyását biztosítani. Élő szóval, gyakori érintkezéssel többet eligazít az ember, mint hosszas levelezéssel, s a politikai megbeszélések mellett a társadalmi érintkezés közelebb hozta a két főurat. Teleki veje éppen 1679. elején halt meg, s Teleki nem lett volna idegen, hogy leányát Annát, a szép özvegyet, Theökölyhöz adja nőül. Ilyesmi még ekkor bizonynyal szóba sem jött köztök — de tény, hogy ekkor már Teleki sok előzékenységet tanúsított iránta.²⁾

Mindenek előtt a Vajda által hozott resolútióra kellett felelni, annyiival inkább, mert márcz. derekán Leslie a császár izenetével Bálintfi Jánost a fejedelemhez küldé.³⁾ Követül Bécsbe ismét Vajda László lett kinevezve. Utasítását ápr. 16-án adta ki Apafi. A császár azt kívánta, hogy a tárgyalásokat Bécsben folytassák, a fejedelem előre nevezze ki biztosait s hogy a dolog vagy egészen, vagy részben halasztassék a jövődő diaetára. Apafi ez ellen azt szerette volna, hogy a tárgyalások helye Szathmár legyen, a császár elébb nevezze ki biztosait, hogy ő is ahoz mérje kine-

¹⁾ Bujdosók Levéltára 94. l.

²⁾ Az erre vonatkozó adatokat összeállította Angyal Theökölyje I. k. 303. l. a jegyzetben.

³⁾ Törvények és Okiratok CXXXVIII.

vezéseit, hogy a biztosok közt magyarok is legyenek. Különben arra is felhatalmazta, hogy jelentse ki, hogy a török a békét nem ellenzi, de más oldalról ő a dolog elhalasztását nagyon károsnak tartaná.¹⁾

Jóformán még el sem indult Vajda, midőn a konstantinápolyi rabok s ezek barátainak újabb rezgelődése²⁾ arra indíták Apafit, hogy a párttal véglegesen leszámoljon s e célból a törvény által megszabott határidőn belül ápr. 17-ről máj. 27-re egyetemes országgyűlést hirdetett.³⁾

Az 1678-iki májusi és októberi gyűléseken nótázottak elítéltetése még nem volt articulusba foglalva. Ez a körülmény nem gyöngítette ugyan az ítéletek jogérvényét, de az articulusba foglalás ténye a büntetést súlyosabbá tette. Azokon kívül, kikre már ki volt mondva az ítélet, ha többeket megidéztek is, de csak az egyetlen Cserei Jánost marasztották a nótán, kit az a vád terhelt, hogy Bélydy Pállal levelezett⁴⁾ s hogy Fogarast fel akarta Bélydynek adni.⁵⁾

A gyűlésnek csak törvényei maradtak fenn az írományokon kívül.

Az I. articulus a jobbágy-felkérések ügyében Tövisen s más helyeken követett visszaélések megtorlását rendeli el.

Minthogy Somlyón a vármunkálatokat kizárólag csak a krasznavármegyeiek végzik, elrendelék, hogy mind azok az intézkedések, melyeket a Somlyóra kiküldött bizottság (1675.) rendelt el, szigorúan megtartassanak. (II.)

A szamosújvári puskások, ha Máramarosvármegyében garázdálkodnak, ott ezen vármegyében tartozzanak törvényt állani. (III.)

A IV. art. a jó hús árát másfél, az alábbvalóét egy fillérben limitálta.

¹⁾ Vajda utasítása Török-Magyarkori Államokmánytár VI. k. 50. s köv. II. Egy más példányról Bujdosók Levéltára 185. l.

²⁾ Törvények és Okiratok CXXXVII.

³⁾ Ugyanott CXXXIX.

⁴⁾ Hogy egy levelet írt neki, »melyet a ki akart jóra, a ki akart, rosszra magyarázott«, írja Bethlen Miklós I. k. 504. l.

⁵⁾ Cserei 116. l.

Minthogy a posták Máramarosvármegyében sok visszaélést követtek el, elrendelték, hogy az a bizottság, mely Lengyelországba küldetik az országgal fenforgó kereskedelmi viszályok szabályozására,¹⁾ intézze el ez ügyet is Máramarosvármegyében. (V.) A beszterczei vámokon a máramarosiakat ne zsarolják. (VI.)

A múlt évi portai adó a restantiákból nem telvén ki, a folyó évi adóhoz pótlékot vetettek ki: minden kapu után negyedfél tallért, s ezzel arányban mindazokra, hatóságokra, testületekre, kik vagy melyek az adót egy összegben fizették. (VII.)

Szabályozták a máramarosi sóval való kereskedést. (VIII.)

A gálfalvi határigazítást a küküllővármegyei hatóságra bízák. (XI.)

A X. és XI. articulus a Bély Pál-féle mozgalom bűntársaival foglalkozott. Törvénybe igtatta az 1678. év májusában elítélt s Törökországba bujdosott Bély, Csáky, Damokos, Páskó, Belényi, Kálnoki, az 1678. év októberében megnótázott s ennek alapján letartóztatott Haller, Keresztesi, Daniel, Gotzmeister, valamint a mostani gyűlés alatt megnótázott Cserey János elítéltetéseket, de ezeken kívül a többieknek mindenkinek generalis amnestiát adott, s ezzel úgy szólva az egész ügyet befejezte. De a megnótázottak közül sem végeztetett ki senki: hosszabb-rövidebb idő alatt, többkevesebb váltságdíj lefizetése mellett ezek is visszanyerték szabadságukat.

A marosszéki havasok határainak szabályozására,²⁾ mely ügy már 1673-ban is fenforgott, bizottságot küldtek ki a három nemzetből. (XII.)

Az országgyűlés elé terjesztendő panaszok csak azon esetben vétetnek tárgyalásba, ha a panaszról a vádolt fél is előre értesítve volt. (XIII.)

¹⁾ V. ö. Török-Magzarkori Államokmánytár VI. k. 44. l. a lengyel király levelével.

²⁾ L. Erdélyi Országgyűlési Emlékek XV. k. 347. l.

Désen a régi és új nemesek egyaránt viseljük a közterheket. (XIV.)

Egy Háromszéken előfordúlt eset alkalmából elrendelték, hogy minden szék főtisztje Mikes Kelemennel s más maguk mellé veendő megbízható emberekkel járja be a maga székét s az egyesek által elfoglalt közös kaszálókat, réteket, erdőket ítéljék vissza a megkárosodott községeknek. (XV.)

Megengedték, hogy a székely földön lakó nemesek vagyonnal nem bíró székelyeket is szolgálatukba fogadhatnak. (XVI.)

Intézkedtek Mikes Mihály hagyatékáról. (XVII.)

Kivetették a jövő 1680-ra szóló adót a folyó évi kulcs szerint s megválasztották a perceptorokat, kiknek gondjuk legyen, hogy az adó korán begyűljön. (XVIII.)

Az őrség ruházatára kapuszám után egy denárt vetettek ki. Máramaros, a hódoltság, Kővár vidéke s Fogaras földje kivételével, a szükséges posztó felét Szebenben, felét Brassóban csináltassák. (XIX.)

Megyes széknek az adóból 1680-ra ezer tallért elengedtek. (XX.)

Bethlen Farkas cancellárnak s utódainak — kétségtelenül a Bélyd-ügyben tett szolgálataiért — az árenda felét elengedték. (XXI.)

Cantacuzen Sorbán vajda egész családját honfiúsították. (XXII.)

Székelyföldön a legeltetéssel üzött visszaéléseket korlátozták.

Ujabbán elrendelték, hogy az országban levő görögök, örmények, rácok s más kereskedők összeirassanak. (XXIV.)

A XXV. articulus néhány elpusztúlt falu adóján könnyített, más újonnan épülő falunak adóját fölemelte.

Megengedték, hogy Fejérvártt holmi czégeres parázna-ságban élőket »a nemesi házakon kívül elfogathassák« s megbüntethessék. (XXVI.)

Azon székek, melyek 1657. (tehát a tatárdúlás előtt)

Fejérvártt házakat bírtak, de azokat elvesztették, birtokukat kapják vissza. Szállókat pedig, ha csak feles követek nem jörek Fejérvárra, a székek által birt házakba ne helyezzenek el. (XXVII.)

Nagy fontosságú volt az utolsó törvényczikk (a XXVIII-ik), mely megengedte, hogy a fejedelem a tanácsurakkal egyetértve utasításokat adhat a követeknek, kik ilyen módon az ország legfontosabb ügyeinek elintézésére delegáltattak.¹⁾

Mialatt a rendek együtt ültek és tanácskoztak, dőlt el Bécsben Vajda második követségének sorsa. A porta engedélyét, hogy Apafi békülhet, itt arra magyarázták, hogy ez az egész küldetés a török részéről indíttatott s épen ezért a császár és tanácsosai ragaszkodtak a februárban kiadott leirat pontjaihoz, annyival inkább, mert sehogy sem volt inyökre, hogy a fejedelem a porta beleegyezését előre kikérte. Nem akartak engedni abból, hogy a tárgyalások Bécsben tartásának s a biztosokat ott nevezzék ki előre. Ő felsége — írta Hoher a cancellar május 23-ról — szívesen meghallgatja azokat, kik által megizeni, hogy minő eszközökkel gondolja a nyugalmat helyreállíthatni s kész ezeknek menedéklevelet is adni.« Vajda visszatérő útjában Esterházy Pálhoz is betért Kis-Martomba, de üres ígéretnél ettől sem nyert többet.²⁾

A Vajdának két izben adott válaszokból kiolvashatták Teleki és Theököly is, hogy a bécsi kormány nem hajlandó többre, mint egy újabb, javított kiadású amnestiára. A mint a császár (Nymwegen 1679. febr. 5.) megkötötte a békét a francia királylyal, szabadabbnak érezte kezét, mert nyugatról hadai egy részét szükség esetében Magyarországba szállíthatta volna, s ennek a békének hatása meglátszott a portán is, hol Hoffmann a császári internuntius a jún. 7-iki kihallgatáson a nagyvezérnél keservesen panaszkodott, hogy Apafi a fölkelőket a meghódolástól visszatartja, azt hirdetőn, hogy a porta az évi adót elegendte neki, oly czállal,

¹⁾ L. Törvények és Okiratok CXLIV.

²⁾ Ugyanott CXLVII.

hogy a császár ellen hadakat gyűjtsön, s mind ennek Teleki az oka. A nagyvezér megígérte, hogy a dolog megvizsgálására kapucsi basát küld Erdélybe s azt azonnal egy különben igen szelíd hangú intőlevéllel el is küldte. A kapucsi tényleg júniusban Brassóban volt s júl. 2-án kézbesíté is a fermánt.¹⁾

Ebből azonban csak egy volt világos, hogy a porta még nem látta eljötnnek az időt, hogy maga is beavatkozzék: de kitűnt az is, hogy a bujdosók további segélyezését sem ellenzi. Kevesbbé volt tisztában a franczia szövetséggel az erdélyi udvar: mert habár Bethune a király jóindulatáról biztosította is ²⁾ Telekit s a fejedelmet, de ezek Absolont hónapokon át hiában várták haza s még kevésbbé nyertek tudósítást arról, hogy fogja-e XIV. Lajos folytatni Erdélylyel szövetségét s általában, hogy fogja-e még a függőben levő ügyeket, tartozásait lebonyolítani? Maga Bethune is csak későn kapta kezébe az instrumentumot Erdély befoglalásáról a békébe, mert Lajos is az erre vonatkozó okmányt csak június 8-án állította ki,³⁾ s az erdélyi ügyekről előbb éppen nem nyilatkozott.

Vajda László jelentését jún. 19-én terjesztette a fejedelem elé,⁴⁾ s minthogy a bécsi válaszok még mindig tárva hagyták az ajtót a tárgyalások további folytatására, a bizonytalanság és zűrzavar e napjaiban még egy kísérlet tettek a tárgyalások folytatására. Mindjárt másnap jún. 20-án felterjesztést intéztek a császárhoz.⁵⁾

¹⁾ L. Törvények és Okiratok. CXLI. c), Theököly levelei 39. l.

²⁾ Ugyanott CXL.

³⁾ Ugyanott CXLII.

⁴⁾ Angyal D. Theököly I. 204—5.

⁵⁾ Ki vitte fel ezt a felterjesztést Bécsbe? nem tudjuk egész biztossággal meghatározni. Sem Leopold, sem Hoher júl. 30-iki válaszában sem a jún. 20-iki levélen nincs megnevezve. De a dispacci di Germaniában sincs megnevezve — sőt ezekben még szó sincs a juliusi fogadtatásról. Midőn a júl. 30-iki válasz után szó volt róla, hogy maga Teleki megy fel s Teleki erről írt is Absolonnak Lengyelországba, ez aug. 28-ról így válaszol: »a mi a tractát illeti ha kegyelmed uram magát absentálhatná, talám jövődre nézve job-

De alig indult el a követ e levéllel, váratlan események váratlan fordulatot idéztek elő: a szakadás a bujdosók táborában nyilvánvalóvá lett.

Theököly és Teleki alkudozásait Bécsben a bujdosók egy része nem jó szemmel nézte, s ezek a különben is elégedetlen Wesselényi Pál körül sorakoztak.¹⁾ Apati maga is kerülni kívánta a színt, mintha minden áron békülni akarna s kettőt a béke buzgóbb apostolai közül, Szalayt és Klobusiczkyt, Fogarasban elzáratta.²⁾ De Theököly a szakadást minden áron meg akarta gátolni, s Teleki is abban a reményben, hogy szorosabb rokoni kötelék fogja hozzá fűzni,³⁾ előmozdította terveit. A bujdosók jún. utolsó napjaiban Krasznán gyűlést tartottak s ezen a fejedelmet Rhédey és Teleki képviselték. A gyűlés úgy folyt le, amint óhajtották. Teleki a talajt a múlt évben, visszatérésével Kővárba, elvesztette lába alól s ő maga is tisztában volt azzal, hogy a generaliságot ily módon sokáig nem tarthatja meg. De a szakadást maga részéről ő is fel akarta tartóztatni s abban a föltevésben, hogy leendő veje útján befolyását meg fogja őrizni, keresztülvitte, hogy a bujdosók közé Apati részéről Theököly küldetett »főgeneralis képeinek« — melyet a krasznai gyűlés elfogadott.⁴⁾ De a krasznai határozatok nem tetszettek a bujdosók egy részének s ezek Wesselényi Pált magok közé hívták Margitára; azonban nyíltan szakítani Erdélylyel még sem mertek. Végre is legjobbnak látták alkalmazkodni a

ban esnék. Kegyelmed személyének Bécsben és az egész világon nagy consideratiója volt, mint egy dux belli aestimáltatott: már hogy Kegyelmednek ősz feje lévén Bethlen Farkas uram után Bécsben járjon tamquam in publico theatro, talám nem conveniál a reputatióval.« E szavak arra mutatnak, hogy ez a követ Bethlen Farkas lett volna — pedig ez hasonlólag »nem conveniált a reputatióval«.

¹⁾ Trausch Chronicon Fuchsio Lurpino Oltardenum II. k. 186. l.

²⁾ Törvények és Okiratok CXLV.

³⁾ Ekkor beszéltek legtöbbet Theököly és Teleki Anna közt kötendő házasságról. I. Angyal i. h. 208. l. jegyzetét.

⁴⁾ A krasznai gyűlés határozata s hivatalos levelezése lappang: de az eredményt egyes levelekből, melyek a Bujdosók Levéltárában s Okirattárában olvashatók, láthatni. V. ö. Angyal Theökölyje I. 206. l.

viszonyokhoz. Elismerték Theökölyt »főgeneralis^h képének«, erről hitlevelet állítottak ki, melyet maga Wesselényi is aláírt s az assecuratoriával együtt megküldték neki.¹⁾

Ezzel meg volt téve az első legfontosabb lépés. hogy a bujdosók főgeneralisává Theököly legyen, mely ez idő szerint annyival több súlylyal birt, mert a jún. 20-án küldött levélre Bécsben júl. 30-án kiadatott a tagadó válasz. Most már világossá lett, hogy az alkudozás a bécsi kormánnyal ezen az úton nem fog sikerre vezetni.

¹⁾ Bujdosók Levéltára 98. s köv. 11.

TORVÉNYEK ÉS OKIRATOK.

I.

1675. jan. 2.

Rhédey Ferencz kolosvári főkapitánynak adott utasítás.

Instructio pro spectabili ac generoso Francisco Redei de Kis Rede civitatis Colosvar supremo capitaneo etc.

1. Az kolosvári kapuknak az kulcsainak az kapitány kezénél kell állani, az mikor penig az kapitány ott nem leszen, utánna való elsőbb tisztviselőnk kezénél, kik hazájokhoz való szeretettül s egyébaránt is arra néző kötelességektől viseltetvén, alkalmaztassák úgy az kapuknak kinyitásokat, bezárlásokat, valamint az haza közönséges s legközelebb annak az helynek megmaradása és az szükség mutatja az eddig való jó szokás és rendtartás szerint.

2. Mivel Kolosváratt lovas és gyalog praesidiumnak kelletik tartatni, mind annak az helynek oltalmazására s mind az környölette való tartományokra nézve is, kik is szállás nélkül nem lehetnek, az szállás osztásban való dispositió álljon az főkapitányon, az várási törvényigazgató hadnagyon, hites assessorokon. Az szállás osztót pedig magok közül válasszák, kivévén a fő és böcsületes nemes rendeknek házokat. Az praesidium penig ahoz illendő disciplina alatt tartassék, hogy az gazdája házában ne disponáljon, hanem az neki mutatott házzal és azon helylyel contentus legyen. Ha kiknek penig az háza és helybeli szükségén kívül talál lenni marhájok, azzal az várási rend ne terheltessék, hanem szerezzen maga szállást marháinak. Az praesidiumhoz tartozó tisztviselők is gazdájakat ki ne szorítsák.

3. Az várasbeli gondviselés, czirkálás, strásálás, vár-tázás az kapitány dispositiójában álljon, alkalmaztatván azoknak szorosabban s tágasabban kívántató mivoltát az szük-

séghez képest. De ebben, az mennyiben lehet, az lakásoknak kedvezzen, kiváltképpen csendességnek idején, úgy híven el. hogy az ott való praesidium az közönséges és csendes időbeli terehviselésre reá érkezik, úgy mindazonáltal, hogy az eddig való terehviselésről teljességgel el ne feledkezzenek az lakosok. Az vigiliákat pedig maga is az kapitány néha-néha. de utánna levő segéd tisztviselő minden éjszakákon megcirkálja.

4. Egyéb üdöben is ugyan, mint olyan helyben, melynek megmaradásától vagy elveszésétől függ ez szegény hazának megmaradása és elvesztése, de kiváltképpen az szükségnek ellenkező hírek folyásának idején az kapitány azon városban legyen, hogy az ő kglme távolléte miatt az a hely és annak alkalmatosságával ez haza ne periclitáljon. esküvéseivel való kötelessége is arra mutatván, hogy együtt éljenhaljon velek ő kglme (hozzá tévén, hogy a sebesvári és gyalai praesidiáriusok s tisztviselők is dependeáljanak ő kglmtől); mikor pediglen derekosen az szükség nem kívánja jelenlétét az városban, ő kglme házához is eltekinthet, nekünk hírré adván s mulatozhat is ő kglme; mindazonáltal derék szükségnek idején és feljebb megírt mód szerint ordinantiát várjon mi töllünk s az hazától ő Kglme.

5. Az városnak tornyát és azokban levő munitiókat az kapitány látogassa meg, azokból elvött munitiókat, melyekről való inventariumokat az porkoláboktól előkérven, azokból kitetszik, mennyi volt s hová löttek azok. az mi kglmes urunk és ő nga mellett levő tanácsi rend dispositiójának erejével vitesse vissza; az mostan ott levőket, az mennyiben lehet. reparáltassa és szaporítsa az városi közönséges segítség által, vagy legalább ne fogyassa. Az belső építést, is secundum discretionem et industriam suam, az kapitány igyekezze promoveálni, az mennyiben lehet, nevezet szerint az kapukbeli fogatkozásokat. Hasonlóképpen az praesidiumnak való commeatust is annuatim aprónként az mi kglmes urunk ő nga tanácsi rendelkezések szerint. Az lakosokat pedig az híreknek mívoltához képest idején promoveálja, hogy ők is magokat készíthessék éléssel az következő szükségekre.

6. Az praesidiumot, mindkét rendbelit, annak az helynek szükségére tartja az fizetésen az nemes ország. Azért az okért helyben tartsa. magával csoportostúi őket ne hordozza. az kiket magával hordoz is, mások jószágán ne quatielyoztassa, gyakor mustrálásokkal őket exerceálja. az fegyverteleneket, paripátlanokat fegyver s paripaszerzésre erőltesse és oly készen tartsa. hogy ha mikor az ml kglmes urunk ő nga és az haza magok bücsületes atyjafiait azoknak

mustrálásokra oda küldi, ő kglmeknek maga szorgalmatoskodásával az által mutathassa tapasztalható jeleit. Ha mely gyalog vagy lovas praesidium széllyel járna maga dolgaiban, annál inkább az mustrálásnak idején jelen nem lenne, az hópénzét tartsa meg az fizetőmester.

7. Szükséges excursiókat és az Meszes alatt s egyebüttl való strásálásokat az praesidiariusokkal vitesse végben, az mennyire azok reá érkeznék (s rá is érkeznék penig, mivel nem leszen ezután másfelé distractiójok, mint eddég); hogy ha mindazonáltal az szükség feljebbvaló leszen, az várási rendet is ő kglme kiküldheti, parancsolatot adván az olyan excursoroknak, hogy az szegénységnek az elkerülhetetlen szükségén kívül terhekre ne legyenek. Az Kolosvárra refugiált és ott lakó régi és tősgyökeres jószágos nemes embereket affélékre pedig különben ne erőltesse, hanemha mikor vagy magának személye szerint ki kellene menni, vagy az vármegye zászlója felemeltetnék, akkor tartozzanak felülni az haza közönséges javára.

8. Ha mikor az szükség úgy hozza, maga is az kapitány személye szerint kimenjen, hogy az következhető, avagy fenforgó motusokat pro sua prudentia csendesítse; ha mindazonáltal elkerülhetetlen szükség úgy mutatja, fegyverrel is. Ebben mindazonáltal ő kglme ugyan mostan az mi kglmes urunktól ő ngátúl s tanácsi rendtől és az ezen dologra delegált böcsületes hazafiaitól vegyen instructiót, mennyiben nyúljon fegyverhez.

9. Ha mikor követek jönnének ez országban az mi kglmes urunkhoz ő ngához avagy az nemes országhoz, avagy csak az kapitányokhoz, azon követeknek számokhoz illendő kísérőket küldjön az kapitány elejekben, oly böcsületes embert rendelvén mindenkor azon kísérők elejekben, az ki mind az mi kglmes urunk ő nga méltóságára s mind az szegénységnek könnyebbségére tudjon vigyázni.

10. Ha mely követek az mi kglmes urunkhoz ő ngához vagy az nemes országhoz jönnének, azoknak követségeket meg ne hallgassa, hanemha az követeknek kívánsága lészen, s azt is úgy, hogy más azon helybeli böcsületes embereket is mentül számosabban adhibeáljon maga mellé, de azokat az mi kglmes urunkra és az nemes országra igazítsa. Ha mely követek penig az kapitányhoz jönnének, azokat is meghallgassa, ugyan akkor is más böcsületes embereket adhibeálván maga mellé, de ha oly követséggel jönnek, mely az haza és annak ura veszedelmére czélozhatna, azt is az fejedelem ő nga és hazára igazítsa, tudósítván idején ő ngát és tanácsi rendet felőle. Egyéb aprólékos követségekre, kiváltképpen

az melyek haladékokat nem szenvednek, más böcsületes emberek jelenlétében adjon választ, de arról is urunkat ő ngát és mellette való tanácsot tudósítson, az követség alkalmatosságával hozandó leveleknek pedig valóságos mását mindenkor urunknak ő ngának és tanácsnak megküldje, az originálokat megtartván maga számára, hogy számot adhasson róla.

11. Az török nemzettel hogy jó szomszédságot tartasson, minden szabados utakat módokat elkövessen. úgy mindazonáltal, hogy az felettébb való engedelmességgel se az haza határinak kisebbitésére, hódoltatására, szegénység adójának és terhének öregbitésére út ne nyitassék.

12. Úgy adatik értésünkre, hogy mind az Kolosvárra refugiált s mind az ott lakos várási rend s mind pedig az praesidiáriusok között confusio és abusio volt az törvények folytatásában. Azért ennekutánna azt az rendet tartsa és tartassa az kapitány, hogy minden rendek az ő competens forumokon tartozzanak törvént állani és nem másutt. úgy mint az nemes embert akár várási rend s akár praesidiárius perelje, vármegye székin prosequálja: az várási rendet az ő municipális törvények szerént. Az praesidiáriust pedig az kapitán székin ötven forintig finaliter, azon feljül appelláltassák fejedelem s tanács eleiben; ide nem értetvén az articularis casusok, úgy mint criminalisok, liquidum debitumok, diffamatiók; zászlók alatt pedig ha mi dolog esik akármelyik félék között, kapitány székin igazíttassák. Az városi rend pedig az hadnagyság választásban az ő régi szokásokban tartassék meg.

13. Az várási rend panasziból értettük, hogy az oly szoros rendben tartattak, hogy csak két mélyföldre is nem volt szabados kimennie kapitány híre nélkül; mivel pedig kereskedéssel táplálja az várási rend nagyobbára magát, lehetetlen dolog annyira megzabolázni őket, kiváltképpen csendességeknek idején, hanem kimehetnek s meg se akadályoztassanak, hírré tévén szükségeket (hanemha in inevitabili casu kívántatnék tartózkodások). Idegen országra való kereskedésre az kapitány híre nélkül teljességgel el ne mehesse; ha mikor pedig az hírek súlyosodnak, akkor ne is távozzanak az várastúl. Az kapitány is mindenkor értekezvén az hírek felől, idején parancsoljon az várási rendeknek houlétek és készületek felől.

14. Az praesidium oly disciplinában és fenyítékben tartassék, hogy akármilyen alkalmatossággal járjon az szomszédságban. semminemű károkat, injuriákat az szomszédságban

ne tegyen se füvelésnek alkalmatosságával, se egyéb akár-mely üdöben.

15. Az több végbeli tisztekkel igen jó és szorgalmatos correspondentiát tartson az kapitány, mind az hírek s mind annál inkább következhető excursiók állapotjában, hogy azaránt is az egymással való egyetértéssel erősödjének az végbeliek az haza közönséges javára. Ebben penig holmi következhető privatumra nézve fogvatkozás ne essék, hogy abból az hazára veszedelem ne következék.

16. Meg kell vallanunk, szívéünk szomorúságával kelletik feltennünk az instructióban, az rajtunk forgó példák-tól kelletik (*így*) kételenítettünk erre, holott az előbbi kapitányok oly authoritást vindicálván magoknak, hogy mikor az hatalmas nemzettől kételenítettünk volna is azoknak megváltoztatásokra, csak elménket sem mertük arra fordítani, azért határozatnék meg úgy az kolosvári kapitányságnak s utánna levő tiszteknek állapotjuk, hogy annuatim állana az mi kglmes urunk ő nga s az nemes ország oly dispositiójában megváltoztatások vagy helyben hagyások.

17. Az szegény Ébeni uram kapitányságában való fizetése úgy látjuk volt annutim fl. 500 és vele járt az riom-falvi és nemesi dézmák az élesli jószágnak jövedelmével együtt.

18. Az régi jó rendtartást ezaránt is követni akarván az kolosvári kapitány az város kapujában praestálja jura-mentumát az haza és annak fejedelme s ezek után annak az várasnak javára és megmaradására az exhibeálandó eskü-vés formája szerint.

Tovább való hosszas instructióval ő kglmét terhelni nem akarjuk, megnyugodván az ő kglme édes hazájához és annak urához való tökéletes szeretetiben és azok megmarasztására czélozó jó affectiójában, kérvén ő kglmét szeretettel, Istent híván segítségül, igyekezzék úgy munkálkodni tisztviselésében, hogy az mi jó reménységünket annak jó effectumával töltsse be, mutasson jó példát következendő időre is dicséretes magaviselésével, hogy azaránt várhasson mind Istentől áldást, mind mitőlünk köszönetet és végig megmaradandó jó hírt nevet, melyre segítse Isten ő kglmét foganatosan. Datum in civitate nostra Alba Julia die 2. mensis Jan. nno 1675.

M. Apafi mp.

(L. S.)

Kivül: Kolosvári s somlyai edictumok.

(Egykorú másolat Gr. Teleki Miksáné lvtárában.)

II.

1675. j a n. 8—m á j. 31.

*A lengyel király s a lengyelországi franczia nagyköret által
küldött követség irományai.*

a)

1675. j a n. 8.

A lengyel király megbízó levele Giski Kázmér számára.

Joannes III. dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae et Czernichoviae.

Ilme princeps, grate nobis dilecte. Non aegre vertet Iltas Vra, quod in castris commorantes, magisque ad arma, quam calamos compositi, brevior, eoque militari, cum ea stylo agamus. Neque exinde constantissimam erga se animi nostri propensionem metietur, sed luculenta eius testimonia ex groso Joanne Casimiro Giski subdapifero Owrucensi, cubiculi nostri aulico, accipiet, quem eo fine ad Iltam Vram ablegavimus. Quidquid ille tam pro contestatione sinceri nostri affectus, quam pro ratione commissi sibi negotii Ilti Vrae exposuerit: ut plenam Iltis Vrae experiatur fidem, amanter contendimus, unaque cum congrua expeditione ad nos remissum iri confidimus. Prosperum caeterum Ilti Vrae valetudinis cursum, et votiva ex animo apprecamur solatia. Datum in castro Bratslaviensi, die 8. Januarii 1675.

Joannes rex mp.

Külczim: Ilmo Transylvaniae principi dno Michaeli Apafio, partium Hungariae dno, Siculorum comiti, grate nobis dilecto.

Más kézzel: 1675. mense Aprili. Lengyel király ő felsége levele, melyben urunknak ő nagyságának ajánlja magát, csak credentia. Fogaras.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Fred. Lev. XX. k.)

b)

1675. JAN. 8.

A lengyel király levele Telekihez.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Vollandiae, Podoliae, Livoniae, Smolensciae, Severiae et Czernichoviae.

Magis ac genere sincere nobis dilecte. Magno nobis solatio est Sinceritatis Vrae ad aulam illi principis Transylvaniae praesentia, cum semper Sinc. Vram negotiorum nostrorum studiosissimam experti simus. quoties aliquid ibidem expediendum aut transigendum acciderit. Mittimus etiamnum grossum Joannem Casimirum Giski subdapiferum Owrucensem cubicularium nostrum aulicum ad illum principem, iis instructum mandatis. ut nonnullas subditorum nostrorum praetensiones, et movendas circa limites differentias. illustritati suae exponat. Qui, si qua in re suffragante Sinc. Vrae opera indiguerit, ut eam sibi nostri intuitu adesse sentiat. diligenter requirimus, omnia benevolentiae nostrae argumenta eidem datis occasionibus amanter impertituri. Bene interea Sinc. Vram valere cupimus. Datum in castro Bratslaviensi ad Hyppanim. die 8-a Januarii 1675. anno.

Joannes rex mp.

Külezim: Mgeo ac grosso Michaeli Teleki arcis Kuvariensis et Hust capitaneo, comitatus Tordensis comiti supremo, illi principis Transylvaniae consiliario, sincere nobis dilecto.

(Eredeti gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XX. k.)

c)

1675. FEBR. 11.

De Forbin megbízó levele Du Fresne számára.

Ilme celsque dne princeps.

A christianissimo Galliarum rege duo meo, cujus ipse legatus extra ordinem in Polonia. mandata accepi Cels. Vrae significandi, quam magni faciat et quo affectu illam prosequatur. Quapropter non praetermittam hanc occasionem adeo opportunam, quae se se offert, per ablegatum, quem sersmus rex Poloniae Cels. Vrae ad haec dimittit. His mandatis plenius satisfaciam per istum nobilem ablegati

comitem,¹⁾ qui maxime instructus, cujus sit mentis et animi sua Mtas christianissima erga Cels. Vram, quamque particeps sit omnium, quae Cels. Vrae intersunt, fusius declarabit.

Quapropter illam obsecro, ut isti nobili plenam fidem adhibeat super omnibus, quae meo nomine illi exponat. et benignissime excipiat testimoniationes respectus et sinceritatis, cum quibus ego sum

Ilmae Cels. Vrae

ad omnia obsequia
paratissimus servitor

De Forbin

episcopus Massiliensis
regis christianissimi in Polonia
extra ordinem legatus.

Datae Javaroviae in Russia 11-a Februarii, 1675.

Kivül: Francia király Bécsben levő residensének követje hozta levél.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XX. k.)

Jegyzet. De Forbinnek ugyanez napról kelt s Telekihez intézett levelét lásd Történelmi Tár 1890. évf. 512. l.

d)

1675. ápril 25.

Du Fresne levele Telekihez.

Magce dne.

Mox intellexi Magtiae Vrae in aulam adventum. quem summo cum desiderio expectavi, non solum ut meam erga se observantiam contestari possem, sed ut literas, quas habeo excelmi dñi Galliae in Polonia legati pro Magftia Vra, redderem et cum ipsa de rebus mihi ab excia sua commissis communicarem. Cum ergo placuerit tempus et commoditatem mihi significare, quamprimum adero, nihilque aliud exspecto, ut exciae suae mandata adimpleam, maneoque interim

Magtiae Vrae

paratissimus servitor
Du Fresne mp.

25. Aprilis 1675.

(Másolat gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XX. k.)

¹⁾ Du Fresne.

Jegyzet. Du Fresne-nek Segesvár ápr. 4-ről, ápril 23-áról s küldetésére vonatkozólag Forbin-nak Javorovia jún. 4-éről, továbbá Du Fresne-nek júl. 21-éről írt leveleit l. Történelmi Tár 1890. évfolyam 512. s köv. ll.

e)

1675. ápr. 28.

A fogarasi szerződés.

Hoggidi ventiotto d'Aprile 1675 in Fogoras noi Roger Ackakia Residente per sua Mtà christianissima in Polonia, ed inviato espresso al serenissimo prencipe di Transilvania, dalla parte de monsignore vescovo di Marselia ambasciatore del re christianissimo appresso la Mtà di Polonia, per ordine et potere, che a noi è stato dato, di trattare et risolvere et concludere con l'illsmi nobili et generosi signori il sigre conte Emerico Teukeulii, li sigri Gabriel Kende, Stefano Baxa, Paulo Salaÿ, Melchior Kescer. Martin Kende, Stefano Biquel et Giovanni Souliok, inviati dà tutte la comunità degli essiliati d'Ongaria et dall'illsmo Paulo Weselini loro generale, con piena auttorità et potere di trattare con noi. Abbiamo risoluto, trattato, et concluso, che per il solievo di questi popoli oppressi, l'illmo sigre Michael Telekÿ sia richiesto al serenissimo prencipe di Transilvania per generale delle truppe et armi della detta comunità degli Ungari essiliati, il che è stato accordato iero; li detti sigri Ungari si sono obbligati et s'obligano di mantenere m.12 huomini, fra cavalleria et fanteria ben armata, con cannoni, e tutte gl'altre cose necessarie di guerra, mediante il pagamento: di m.40 fiorini, che Sua Mtà Christianissima per ogni mese farà sborsare, cominciando il primo di Luglio dell'anno corrente; et che m.6 dragoni dell'armata di Sua Mtà di Polonia convia honesto pretesto passavano sott'il commando del sigre marchese de Bethune ad'unirsi con le truppe d'Ungari. Il passo sarà libro e franco per noi, essendo stato accordato di farlo per la Transilvania, et che il detto marchese de Bethune, subito arrivato, sarebbe riconosciuto come loro protettore sotto l'ombra di Sua Mtà Christianissima sino ch'iddio habbia benedetto le armi comuni; In tanto sia dimandato alla Porta la permissione, et il consentimento d'elegere un re d'Ungaria secondo gl'antichi costumi et priveleggi del paese, offerendosi di pagare tributo et facilitare le intentioni, per

le quali habbiamo concluso, sottoscritto, et segnato questo presente trattato. In Fogaras giorno et anno come di sopra.

Kívülről: N. B. Trattato concluso in Fogaras li 28. Aprile 1675. tra li Francesi, Ungari Rebelli et Transilvani, contro Sua Mtà Cesarea.

(Bécsben a titkos levéltárban Turcica 1675.)

Magyar fordítása így hangzik.

Fogarasban a francziák, lázadó magyarok és az erdélyiek között a német császár ellen végzett tárgyalás. Ma azaz 1675. ápr. 28-án Fogarasban mi Ackakia Roger a francia király lengyel residense és a francia király lengyel nagykövetétől Marseille püspökétől az erdélyi fejedelemhez küldött követ. azon rend és hatalom szerint, amely nekünk adatott, hogy a nemes urakkal, gróf Tököli Imrével, Szalay Pállal, Keczer Menyhérttel, Kende Mártonnal, Biquel Istvánnal, Sulyok Istvánnal, a bujdosó magyarok közönségétől és Wesselényi Pál tábornokuktól küldött teljhatalmú követekkel tárgyaljunk, határozzunk, végezzünk. Határoztuk, tárgyaltuk és végeztük, hogy ezen elnyomott népek felsegítésére kéressék el a fenséges erdélyi fejedelemtől Teleki Mihály a bujdosó magyarok említett közönsége seregeinek és fegyvereseinek tábornokául, amint az tegnap megállapítottatott s a magyar urak kötelezték magukat s kötelezik is, hogy 12 ezer lovas és gyalog jól fegyverzett embert tartanak ágyúval s minden hadra szükséges eszközzel ellátva 40 ezer forint fizetség mellett, melyet havonta fog a francia király kifizetni és hogy a lengyel király 6000 draganyosát tisztességes ürügy alatt átengedik Bethune marquis vezérlete alatt, hogy azok a magyar csapatokkal egyesüljenek. Az átkelés nekünk szabad lesz, megegyezvén, hogy ez Erdélyen át történjék és hogy nevezett Bethune marquis, mihelyt megérkezik, az ő védőjüknek fog elismertetni a francia király védszárnyai alatt mindaddig, mit isten áldjon meg, míg együtt működnek. Együttal kerestessék meg a porta az engedélyért és beleegyezésért, hogy választassék magyar király az ország ősi szokása és szabadsága szerint, felajánlván, hogy fizetnek adót s hogy a szándékokat megkönnyebbitsem, aláírtam és megpecsételtem a jelen tárgyalást. Fogarasban a fentírt évben és napon.

f)

1675. máj. 31.

Akákia Roger jelentése.

Relation du voyage que je viens de faire en Transilvanie par ordre de monseigneur l'ambassadeur.

Je suis parti d'auprès de S. Excellence le 23. Février dernier, et j'ai été joindre à Stry sur la frontière de Pologne et de Transilvanie M. Ghiza¹⁾, sous le nom duquel il avait été jugé à propos que je passasse, tant pour la sécurité de mon voyage, que pour en faciliter le succès, le caractère d'envoyé du roi de Pologne lui ayant été donné à cet effet, ainsi qu'il en a été rendu compte en son temps à Sa Majesté.

J'ai été chargé de deux choses: l'une de passer à la Porte pour y agir sous les ordres et suivant les sentiments de M. de Nointel dans la négociation de la paix de Pologne, et l'autre d'assurer les mécontents de la protection de Sa Majesté, afin de les fortifier et encourager dans le dessin où ils sont de secouer le joug de l'empereur; de faire appréhender à la cour de Vienne, que Sa Majesté n'appuie et n'assiste un parti qui en ce cas lui pourrait faire beaucoup de peine.

J'ai dirigé ma conduite à l'un et à l'autre effet; ce que je marquerai ci-après, pour faire connaître quel en a été le succès, et que sans engager Sa Mté au delà de ses intentions et des ordres que j'ai eus, elle pourra tirer de mon voyage d'autres avantages plus solides que ceux qu'elle s'en est proposé.

Quant à ma mission à la Porte, la lettre de M. de Nointel²⁾ fera voir ce qui m'a retenu de satisfaire à l'ordre que j'avais de passer jusque-là; comme il m'avait été recommandé de me conduire selon ses avis, j'ai cru ne devoir pas m'avancer sans savoir par lui auparavant s'il le jugeait à propos; je lui ai écrit à cet effet, en entrant en Transilvanie, suivant l'ordre que j'en avais reçu de Mgr. l'ambassadeur et cette précaution m'a assez bien réussi, puisque autrement j'aurais fait un voyage, non seulement inutile, mais qu'il aurait pu en arriver quelque inconvénient au service de Sa Mté, ainsi que ledit Sr. Nointel me l'a

¹⁾ A lengyel követet felváltva hol Gizának, hol Gizkinek írja.

²⁾ A konstantinápolyi francia követtől.

fait entendre, ce qui m'a déterminé sans hésiter au parti de retourner en Pologne, mais je n'ay pas laissé de le faire valoir aux députés des mécontents, qu'ils souhaitaient fort dans la créance que mon prompt retour auprès de M. de Marseille avancerait leurs affaires plus que la relation que je lui aurais faite par lettres.

Quant à mon envoy vers les mécontents qui faisait le principal sujet de mon voyage, je crois avoir satisfait assez heureusement aux intentions de Sa Mté. sans avoir passé jusqu'à eux, puisqu'ils n'ont pas moins conçu d'espérance de ma mission vers M. le prince de Transilvanie, que la cour de Vienne en a pris d'inquiétude, et de la venue en même temps que la mienne à Fogaras de huit députés des principaux et des plus considérables de ce parti-là, que j'avais invités d'y envoyer et des conférences que j'ai eues avec eux pendant trois semaines que nous avons été ensemble, et enfin du bon accueil et traitement qu'ils ont reçu et moi aussi, de ce prince.

On connaîtra ce qui en a réussi par l'information particulière, que je vay donner après que j'aurai rendu compte de la conduite, que j'ai tenue pour que ma mission eût le succès que Sa Mté s'en était proposé; en quoi je me trouve obligé de marquer ici que j'ai été fort bien secondé par M. Ghiza, que j'en ai tiré un grand secours, et qu'il s'est conduit avec autant de zèle et d'application que tout Français doit apporter au service de Sa Mté.

Nous avions, lui et moi, attendu quelques jours des nouvelles des mécontents sur la frontière à Stry, où l'on était convenu qu'ils nous donneraient avis à la fin de Janvier dernier de l'envoi de quelques-uns de leurs députés chez M. Teleki, qui n'est éloigné de la frontière que de trois ou quatre journées, afin de conférer avec eux sur l'état de leurs affaires et d'en prendre des informations et des connaissances plus certaines qu'on n'avait pu avoir encore. Mais trois semaines s'étant écoulées sans avoir aucun avis de leur part et nous paraissant qu'il y avait quelque difficulté contre eux au sujet de l'envoi et du passage de leurs députés, nous nous déterminâmes à nous avancer en Transilvanie pour ne pas attendre davantage inutilement, et ce qui nous fit prendre ce parti c'est qu'il n'y avait d'autre voie pour avoir communication avec les mécontents, n'étant pas possible d'exécuter les ordres de Sa Mté, ni d'espérer jamais de rien faire à eux indépendamment du prince de Transilvanie et de M. Teleki qui est maître du passage, ayant le gouvernement de la province de Marmaroche, par où il fallait nécessairement

passer pour aller en Hongrie; et en effet peu de jours après être entrés dans le pays nous connûmes bien par le discours du lieutenant de M. Teleki, qui vint au devant de nous, qu'il avait ordre de ne laisser passer personne de Hongrie en Pologne.

Ce qui nous fit perdre toute espérance de pouvoir passer auprès des mécontents et d'exécuter de plus près les ordres, que j'avais et même de communiquer avec eux. Mais pour ne laisser rien à faire de ce qui dépende de nous, nous nous résolûmes d'expédier au général Wesselin, qui n'était qu'à environ vingt lieues de nous, auprès duquel il y a toujours quelques-uns des directeurs et conseillers de la communauté, pour leur faire savoir notre venue dans le pays et les inviter à envoyer quelques-uns d'entre eux sur notre route, par qui je leur puisse faire entendre particulièrement le sujet de ma mission et les intentions de Sa Mté à leur égard.

Nous avions trouvé un expédient pour faire passer quelqu'un chez ledit Sieur Wesselin et celui que nous avions instruit était prêt à partir lorsque nous vîmes arriver dans le lieu, où nous étions, trois de ces mécontents, qui venaient en ces quartiers-là pour leurs affaires particulières. Nous les joignîmes aussitôt et ayant su qu'ils étaient gens à qui l'on pouvait parler et se découvrir sûrement, nous leur fîmes connaître la peine où nous étions de ne pouvoir avoir de communications avec leurs principaux et leur faire savoir le sujet de ma mission. Nous nous entretenîmes pendant quelques heures de toutes choses qui nous importaient de savoir de leur part; et pour leur faire entendre de la nôtre, je leur fis voir la lettre de créance, que j'avais de M. de Marseille pour leur communauté et ils en conçurent de si grandes espérances de la protection de Sa Mté, que je n'eus pas de peine à les faire résoudre de retourner sur leurs pas pour aller informer leurs principaux de ce qu'ils venaient d'apprendre et les porter, ainsi que je les en requérais, à envoyer quelques-uns des plus considérables d'entre eux à M. le prince de Transilvanie, vers lequel je m'avançais, afin que sous prétexte de le solliciter de se déclarer ouvertement en leur faveur, je puisse avoir communication avec eux et concerter ce qu'il y aurait à faire pour le bien de leurs affaires.

Ils se chargèrent avec joie d'aller annoncer cette bonne nouvelle à leur communauté et ne me laissèrent point douter, qu'elle ne députât aussitôt à M. le prince de Transilvanie des plus considérables d'entre eux, avec plein-pouvoir et toutes les instructions nécessaires pour s'engager à tout

ce que l'on désirait d'eux. Nous continuâmes ensuite notre voyage avec plus de certitude du succès qu'on s'en était promis et passâmes peu de jours après chez M. Teleki, que nous apprîmes s'être rendu chez lui à St-Peter afin de nous y recevoir et de savoir le sujet de notre venue en son pays, dont il était fort impatient et curieux pour les vues et les fins particulières qui seront connues ci-après.

Il y avait alors heureusement chez lui cinq ou six des principaux des mécontents et nous eûmes une nouvelle occasion, et bien favorable, de faire savoir mieux à leur communauté les ordres que j'avais de l'assurer de la protection de Sa Mté. Je ne laissais rien à dire pour les en bien persuader et pour les animer et fortifier dans le dessein qu'ils ont de se tirer d'oppression; et comme je connus qu'il y avait de la division entre eux au sujet du commandement, les uns tenant pour M. Teleki, je leur fis comprendre que s'ils ne se réunissaient et ne convenaient d'un chef, je ne pourais leur laisser espérer aucuns effets de la protection de Sa Mté, ni même aucune déclaration favorable de M. le prince de Transilvanie, auprès duquel M. Teleki ayant le crédit qu'ils savaient, il me paraissait qu'ils ne pouvaient mieux faire que de l'engager dans leurs intérêts, en lui témoignant toute confiance, qu'ils l'avaient assez éprouvé, qu'il les avait toujours pris à cœur plus qu'aucun autre de ceux, qui approchent M. le prince de Transilvanie, qu'ils connaissaient assez son mérite et son application, et que d'ailleurs il avait eu le commandement de leur milice auparavant qu'il eut été déferé audit Sieur Wesselin qui même ne l'aurait que jusques à la fin du mois de Juin, qu'ils pouvaient assez juger les inconvéniens qui leur arriveraient s'ils voulaient exclure ledit Sr. Teleki et se passer de lui, qu'ils avaient un intérêt essentiel de le ménager et de se le rendre favorable dans la considération où il était auprès de son prince et de la princesse. pouvant en espérer autant de secours qu'ils en auraient eu à craindre de mauvais offices s'ils le désobligeaient.

Cette remontrance, que je leur fis, eut le succès et fit les deux effets que je m'en proposais, et obligea M. Teleki. Il m'en sut gré et il me parut plus échauffé et plus porté à entreprendre leurs affaires, et eux en commurent mieux la nécessité et l'avantage de se réunir et de convenir en sa faveur, leur division les rendant incapables de rien faire de bien.

Je ne pris pas moins de soin aussi d'exciter M. Teleki à se charger de leurs intérêts par tout ce qui pou-

vait le toucher le plus vivement, lui faisant espérer l'appui de Sa Mté et celui du roi de Pologne. Dans la suite de cette affaire s'il y donnait un bon commencement, le priant selon l'ordre que j'en avais de M. de Marseille, de porter M. le prince de Transylvanie à un parti si utile et si favorable, que celui de s'appliquer à un rétablissement des mécontents, suivant le louable exemple de trois de ses prédécesseurs, dont la mémoire était en vénération parmi les mécontents, ajoutant qu'une personne d'aussi grand mérite que lui ne devait pas laisser échapper une si belle occasion d'acquérir de la gloire et de signaler son service envers son prince, et son affection pour la patrie; qu'au surplus nous avions ordre de prendre toute confiance en lui et de nous conduire tant en l'affaire des mécontents, que dans celle de la paix de Pologne selon ses sentiments.

L'honnêteté de notre procédé eut tout le succès que nous en pouvions sauhaiter. Il m'en témoigna plus d'ouverture de coeur et plus de chaleur pour les mécontents, me protestant qu'il aurait toujours le même zèle de servir sa patrie, mais qu'il augmenterait beaucoup s'il pouvait espérer de mériter par là l'estime et la protection d'un si grand roi, m'avouant que les mécontents n'en avaient pas usé à son égard avec toute la reconnaissance qu'il attendait, de tous les soins qu'il avait pris de leurs intérêts, dont il me fit un long détail, qui m'a été confirmé d'ailleurs, qu'il avait grand sujet de se plaindre de ce qu'au lieu d'envoyer chez lui des députés, comme ils en avaient été priés par M. de Marseille, ils voulaient faire leurs affaires indépendamment de lui et s'en passer, qu'ils se tromperaient de prétendre réussir par cette conduite, lui étant si facile de leur ôter tout commerce avec la Pologne et avec Mr. de Marseille, que néanmoins il ne se rebute-rait pas pour cela, puisqu'il s'agissait de servir sa patrie et sa religion, et qu'il espérait de rendre quelque service à Sa Mté; mais qu'il avait bien voulu leur faire voir et particulièrement au général Vesselin, qui avait le plus de part à cette conduite, qu'il était un homme, usant de ces termes *»volui ostendere me esse virum«* et pour conclusion qu'il se rendrait aussitôt après les fêtes auprès de M. le prince de Transylvanie et tâcherait de le porter à tout ce que Sa Mté désirerait de lui, nous disant qu'il estimait que, pour lui donner le temps de le préparer et disposer à prendre de bonnes résolutions à l'égard des mécontents, nous devrions marcher lentement, puisqu' aussi bien il ne se ferait rien auparavant les fêtes, n'y ayant aucun des

conseillers auprès du prince, s'étant tous retirés chez eux. mais qu'il ne manquerait pas de se trouver à la cour le lendemain de la fête; que cependant il allait écrire à la princesse et à ses amis pour qu'ils portent le prince où il désire, afin de prendre les devants et de le prévenir contre ceux de son conseil. qui voudraient le retenir d'agir en faveur des mécontents pour complaire à l'empereur, me remerciant au surplus de la manière dont je venais de parler de lui aux mécontents et m'assurant que si Sa Mté avait agréable à donner quelque assistance aux mécontents, qu'ils voulussent lui donner le commandement de leur milice, comme ils avaient fait ci-devant, il se mettrait à leur tête et les irait servir de sa personne avec ses amis.

Nous eûmes ensuite quelque entretien sur la paix de Pologne. Il me promit de me faire expédier un passeport du prince pour la sûreté de mon passage à la porte et de faire écrire au ministre, qui y réside, de me donner tous les avis qui me pourraient servir.

Je continuais mon voyage après m'en être séparé, marchant aussi lentement qu'il me l'avait conseillé pour les raisons ci-devant marquées, de telle sorte que je n'arrivais à Fogaras, où était le prince, que la veille de Pâques. M. Ghiza m'avait précédé de quelques jours, pour qu'il ne parût pas que notre commission fût commune, le roi de Pologne ayant recommandé de se conduire en sorte que l'on n'en pût prendre occasion en Pologne de crier. J'eus mon audience le lendemain des fêtes, M. le prince de Transilvanie n'ayant pas voulu attendre l'arrivée de ses conseillers pour me la donner, et je connus bien qu'il avait été préparé et disposé par M. Teleki, en ayant été reçu et traité avec les mêmes honneurs que si j'avais eu le caractère d'envoyé de Sa Mté. Il m'envoya à un quart de lieue de Fogaras un des principaux officiers de sa maison avec son carosse, pour me mener dans l'appartement qu'on avait préparé pour moi à côté de celui où était Mr. Ghiza.

Je fus conduit à l'audience par le même officier jusques au premier appartement, où le maréchal de sa cour ou grand maître m'y vint recevoir et m'accompagner dans celui où était M. le prince de Transilvanie, qui, après m'avoir fait l'honneur de me donner la main et à ceux qui m'avaient suivi, me fit asseoir vis-à-vis de lui et me donna audience très favorable.

Je lui rendis la lettre de créance que j'avais de M. de Marseille et lui dis que j'en avais été chargé de l'assurer de l'affection de Sa Mté. Il reçut ce compliment avec autant

de joie que de respect, me témoignant qu'il s'estimait heureux, de pouvoir rendre quelque service à un aussi grand roi et mériter l'honneur qu'il lui faisait. Il entendit avec beaucoup de plaisir le bon état des affaires de S. Mté en tous lieux dont je lui fis le détail, surtout de la dernière campagne où elle avait eu sur les bras toutes les forces de la maison d'Autriche et de la plupart des princes d'Allemagne jointes à celles des Hollandais, et l'avait terminée avec autant de gloire pour elle que de honte pour ses ennemis, à qui elle n'avait opposé que ses seules forces.

Il n'était pas informé d'un succès si avantageux des armes de Sa Mté, n'ayant des nouvelles d'Allemagne que par la cour de Vienne, qui les déguise et les débite telles qu'il lui convient le plus. Il me pria de témoigner à Sa Mté la grande part qu'il prenait à tout ce qui pouvait l'intéresser et de l'assurer, que personne ne pouvait lui souhaiter plus fortement et sincèrement toute sorte de prospérité, ajoutant qu'il importait au bien de toute la chrétienté que Sa Mté occupât le premier poste.

Je lui fis savoir ensuite que j'avais ordre de passer à la Porte pour informer M. Nointel des dispositions de Pologne et pour connaître par lui celle de la Porte touchant la paix, afin qu'elle puisse se faire au plutôt, selon qu'il importerait au bien de la chrétienté; que M. de Marseille n'avait point douté pour cette raison, qu'il ne voulût y contribuer de sa part par tout ce qu'il pourrait, ayant un si grand intérêt particulier de désirer la fin d'une guerre, dont la continuation ne pouvait que lui être préjudiciable tel qu'en peut être le succès. Il en demeura d'accord et me promit de me faire expédier le passeport que je lui demandais pour la sûreté de mon voyage à la Porte et d'ordonner à son agent de me donner toutes les lumières et les avis, qu'il croirait me pouvoir servir pour le succès que l'on s'en proposait.

Je lui dis aussi que j'avais ordre de savoir de lui ses sentiments sur les affaires de Hongrie, quelle part il y prenoit, et je m'étendis sur les raisons qu'il avait de s'y intéresser et de se déclarer ouvertement en faveur des mécontents, non seulement pour l'honneur et la gloire qu'il y acquerrait et au fort grand mérite envers la nation hongroise en contribuant à leur rétablissement et à la manutention des privilèges et libertés du royaume, ainsi qu'avaient fait ses prédécesseurs, mais pour éloigner de son voisinage une puissance aussi suspecte et aussi incommode que lui était l'empereur, lui faisant entendre que le roi

ayant appris l'oppression des mécontents, il avait envoyé ordre à M. de Marseille de me faire passer auprès des mécontents, pour les assurer de sa protection et pour connaître de plus près l'état de leurs affaires et ce qui se pourrait faire pour leur soulagement; mais que j'avais eu ordre aussi de savoir premièrement ses dispositions à leurs égards et ce qu'il voulait et pouvait faire en leur faveur, afin que Sa Mté put juger de ce qu'il y aurait à faire de sa part pour les aider à se tirer d'oppression.

Il me parut fort touché de la persécution qu'ils souffraient et bien disposé à les favoriser de tout ce qu'il pourrait, me faisant entendre particulièrement tout ce qu'il avait fait jusques ici pour leur soulagement, et témoignant vouloir continuer de les assister selon que l'état de ses affaires le lui pourrait permettre, mais il remit à se déclarer plus positivement là-dessus après que ses conseillers seraient arrivés. Il me fit l'honneur quelques jours après de me faire dîner avec lui en public et ensuite j'obtins la permission d'aller rendre mes respects à la princesse sa femme, qui était dans un appartement proche du sien. Elle me fit une réponse fort juste et fort sensée sur mon compliment, me priant d'assurer M. de Marseille au nom de qui j'avais parlé, qu'elle emploierait avec grande joie tout ce qu'elle avait de crédit auprès du prince son mari et de ses conseillers, pour les porter à tout ce que le roi désirerait de lui. Je repassais ensuite dans l'appartement du prince et lui demandais la liberté de me retirer. Il me l'accorda avec peine, et comme une grâce fort extraordinaire.

Je fus ramené dans mon appartement avec la même cérémonie que j'étais venu à l'audience, étant accompagné à la mode du pays de grand nombre de gens. Cependant, pour dire les choses dans leur suite et dans leur ordre, je dois marquer que quelques jours auparavant que d'arriver à Fogaras j'eus avis par un exprès de Mr. Teleki ¹⁾ qu'il était arrivé chez lui huit députés de la part des mécontents qui, sur l'avis qu'ils avaient eu de ma venue en Transilvanie par ceux que j'avais rencontrés sur ma route, ils avaient résolu aussitôt après non seulement une députation composée des plus considérables de leur communauté vers M. le prince de Transilvanie, mais lui faire demander M. Teleki pour commander leur milice et même pour le prier de vouloir agir et se déclarer ouvertement pour eux. Cet exprès me rendit une lettre desdits députés.

¹⁾ L. Du Fresne ápr. 4-iki levelét Tört. Tár 1890. évf. 512. 1.

Cette députation s'étant faite du consentement et avec l'agrément de toute la communauté, a fait un aussi grand effet, que si j'avais passé sur les lieux, et la cour de Vienne n'en a pas moins pris l'allarme, puisqu'elle a dépêché, aussitôt qu'elle en a eu avis, un exprès à M. le prince de Transylvanie sous le nom de l'archevêque de Strigonie, pour le prier de s'entremettre de l'accommodement des mécontents et à cet effet de vouloir envoyer des commissaires sur la frontière où l'empereur en enverrait aussitôt de sa part pour pacifier les présens troubles, l'assurant qu'il était prêt de donner toute satisfaction aux mécontents en leur bien et en leur religion et toutes les sûretés qu'ils pourraient en désirer.

Il n'y a pas lieu de douter que la cour de Vienne ne se soit proposé encore de retenir par cette démarche M. le prince de Transylvanie de prendre aucun engagement avec le roi en faveur des mécontents et de tous les autres Hongrois, qui ne désirent pas moins qu'eux de se tirer d'oppression, et en tout cas de savoir au plutôt ce qui se traitait et résoudrait avec moi.

Cet exprès de la cour de Vienne est un Hongrois et frère d'un nommé Nagi Ferens qui a eu part à tous les secrets de feu Mr. le comte de Zrin et les autres que l'empereur a fait exécuter, qui lui a mis en main les pièces qui seules ont servi à la conviction du prétendu crime dont on les avait accusés. Il a eu quelques conversations à Fogaras, où il est arrivé presque en même temps que moi, avec un des députés des mécontents, qui était son parent qui m'en a averti. Il a tâché de le persuader et ses collègues par lui de rentrer sous l'obéissance de l'empereur et a employé à cet effet toutes les raisons imaginables, sans oublier d'y joindre de particulières pour le gagner et l'engager plus fortement à servir Sa Mté impériale auprès de ses principaux : mais l'ayant trouvé ferme et invincible il lui a dit que s'ils ne pouvaient être portés à accepter le parti que l'empereur leur offre, ils devaient donc agir au plutôt avec plus de vigueur qu'ils n'avaient fait jusqu'alors, les autres Hongrois qui n'ont pas moins à coeur qu'eux la maintien de leurs privilèges et libertés ne manqueront pas de se joindre à eux, surtout quand ils les verraient appuyés par Sa Mté, leur patrie demandant ou qu'ils se réunissent tous au plutôt sous l'empereur, ou qu'ils convinssent tous ensemble d'un autre prince ; autrement leur longue division causerait une entière ruine et oppression de tout le royaume, et tant que les mécontents n'agiraient

pas avec plus de succès, personne n'oserait se déclarer ouvertement pour eux et se mettre au hasard de tout perdre. Mais s'ils venaient à faire quelque progrès avec l'assistance d'un prince chrétien, qu'on ne vit point à leur tête des Turcs, que tout ce qu'il y avait de bons patriotes se déclareraient et se joindraient à eux pour la liberté du pays.

Aussi le député m'a avoué que les catholiques ne s'étaient séparés des mécontents contre la parole qu'ils leur avaient donnée que parce qu'ils s'étaient mis sous la protection de la Porte. Ce même exprès de l'empereur a déclaré à son parent que bien qu'il parût dépêché par l'archevêque de Strigonie, il avait néanmoins en son expédition à Vienne, où l'on avait trouvé cet expédient pour sauver l'honneur de l'empereur, une telle démarche à l'égard de ses sujets étant trop au dessous de Sa Mté impériale et dans le fond il a avoué de bonne foi que la cour de Vienne souhaiterait avec grande passion qu'il se pût trouver quelque expédient de contenter les Hongrois non seulement pour n'avoir plus rien à craindre de ce côté-là dans la conjoncture du présent engagement de guerre où est la maison d'Autriche, mais afin de pouvoir tirer des forces et de plus grands secours d'argent de ce pays-là.

Mais cette démarche si indigne de Sa Mté impériale a fait un effet tout contraire tant auprès des mécontents que de M. le prince de Transylvanie, chacun en ayant conclu, que l'empereur n'est pas si bien dans ses affaires qu'il a voulu leur faire croire en faisant débiter dans toute la Hongrie qu'il y avait un envoyé de Sa Mté à la cour de Vienne, qui y avait dépêché pour demander la paix à quelle prix et condition que ce fût, y ayant de grandes troubles en France qui la rendaient incapable de soutenir les dépenses de cette guerre et mille autres faussetés et mensonges de la façon de Vienne. Ce qui lui réussit ordinairement auprès de ceux qui ne sont pas bien informés de ce qui se passe, et qui vivent, comme on fait en Transylvanie, dans une grande ignorance et indifférence des affaires du monde, hors celles de la Porte qui les touchent uniquement.

Il ne m'a pas été difficile de désabuser et mieux informer tous ceux qu'il importait et de leur faire voir combien la conjoncture présente était favorable pour agir avec un heureux succès en faveur des Hongrois; et à cet effet je leur ai donné par écrit une relation particulière de toutes choses telle que je venais de la recevoir de M. de Marseille.

Le lendemain de l'arrivée de M. Teleki à Fogaras les députés des mécontents qu'il avait amenés avec lui eurent audience du prince. Ils lui firent instance de vouloir les assister et de permettre à Mr. Teleki de venir commander leurs troupes; ils en furent écoutés favorablement et le prince leur ayant promis de faire tout ce qu'il pourrait pour leur rétablissement par la voie la plus convenable.

Et comme je lui avais fait demander permission de conférer avec eux, afin de m'en faire informer particulièrement de l'état de leurs affaires, il ordonna à M. Teleki de les emmener chez moi et de me dire qu'il nous laissait la liberté entière de nous entre-communiquer. Après quoi ledit Sr. Teleki se retira, pour nous laisser en plus grande liberté de nous entretenir.

Ils me rendirent dans cette première visite la lettre de leurs principaux -- et le comte Tekeli, un des plus grands seigneurs de Hongrie qui était chef de la députation et qui en cette qualité portait la parole, me témoigna au nom de toute sa communauté un vif ressentiment des bontés que Sa Mté avait pour la nation hongroise et des assurances que je venais leur donner de sa protection, qu'il avait ordre de pouvoir avec ses collègues de s'obliger à tout ce que je leur ferais connaître, que Sa Mté désirait d'eux, afin de tâcher de mériter les effets que je leur en faisais espérer.

Je leur fis entendre que S. Mté ne désirait autre chose que le rétablissement des mécontents et la manutention des privilèges et des libertés de toute la nation; qu'elle y contribuerait avec d'autant plus de plaisir qu'elle croyait en cela servir toute la chrétienté, qu'elle avait ordonné à M. de Marseille de me dépêcher auprès de leur communauté pour l'en assurer et pour connaître ses besoins et prendre une information plus véritable de ses affaires; que dès le mois de Septembre dernier il avait envoyé une personne chez Mr. Teleki avec ordre de passer jusques en leur camp, afin de leur faire connaître les soins de Sa Mté et lui rapporter une information particulière de toutes choses; mais qu'ils savaient bien ce qui avait empêché la communication qu'il était si important d'avoir ensemble; que cette difficulté avait obligé M. de Marseille en exécution des nouveaux ordres qu'il avait reçus de Sa Mté de m'envoyer en Transilvanie, dans l'espérance que je pourrais trouver quelque occasion de communiquer avec leur communauté et même lui rendre service en recommandant leurs intérêts au nom de Sa Mté, comme j'avais déjà fait avec

assez de succès; que je les priais maintenant de me donner une information véritable et fondamentale de leurs affaires, pour la faire passer incessamment par M. de Marseille à Sa Mté, qui en avait besoin auparavant que de se déterminer à leur donner son assistance, leur faisant entendre que si le roi apprenait qu'ils fussent parfaitement unis et qu'ils eussent un chef capable de commander et de bien mener leur milice, ils ne devaient pas douter que Sa Mté ne fût d'autant plus portée à les assister, selon que l'état présent de ses affaires le lui pourrait permettre. C'est pourquoi ils avaient grand intérêt de se bien entendre et même d'entreprendre au plus tôt quelque chose de considérable, qui fît connaître leur vigueur et leur union; qu'à cet effet chacun devait travailler et s'appliquer à réconcilier les esprits et disposer M. Vesselin à faire place à M. Teleki, puisque la communauté avait résolu de lui donner ce premier commandement qu'ils avaient demandé pour leur général à M. le prince de Transylvanie; et qu'enfin il n'y avait pas lieu d'espérer qu'il se pût rien faire de bien pour eux indépendamment dudit Sr. Teleki.

Mais que pour faire voir que je n'avais d'autre vue en leur donnant ce conseil que le bien de leurs affaires, ni aucune préoccupation en faveur dudit Sr. Teleki, je les priais de me déclarer franchement s'ils croyaient se pouvoir passer de lui comme de M. le prince de Transylvanie, ce qui me paraissait impossible, et d'avoir aucune communication avec leur communauté soit de bouche ou par lettres que du consentement dudit Sr. Teleki.

Ils m'avouèrent tous ensemble et séparément qu'il n'y avait autre voie que de Transylvanie jusques à ce qu'ils aient ouvert un autre passage. Mais pour donner un bon commencement à cette affaire, ils demeurèrent d'accord qu'il n'y avait d'autre route qu'en Transylvanie et que c'était aussi ce qui les avait déterminés et portés tous à donner leur suffrage à M. Teleki et même quelque ami particulier de M. Wesselin m'assura que lorsqu'il verrait M. le prince de Transylvanie se déclarer, soit en agissant ouvertement, soit en permettant audit Sr. Teleki d'accepter la neutralité de leurs troupes, il ne résisterait pas d'avantage et donnerait sans peine son intérêt particulier au bien de son pays.

Ces MM. les députés m'assurent tous qu'il ne restait aucune dissension parmi eux; que j'en pouvais assurer M. de Marseille, et que s'il y avait quelqu'un, qui osât se déclarer au contraire de ce qui avait été résolu, ils le

regarderaient comme un traître et ennemi de la patrie; qu'ils n'attendaient présentement aucun secours de la Porte voyant qu'elle ne désire pas leur rétablissement ni la réunion des Hongrois; qu'ils n'en auront aucun secours pendant que la guerre de Pologne durera, et quand bien même la paix se ferait, ils ne croient pas que la Porte entreprenne rien sitôt après contre l'empereur, tant parce que les troupes ottomanes ont besoin de repos ayant été fatiguées extraordinairement. depuis quatre ans qu'elles agissent dans un climat assez rude, que parce qu'elle craindrait qu'en attaquant la Hongrie, tous les princes de l'empire, qui sont armés aujourd'hui, n'obligeassent l'empereur à faire la paix et ne lui donnassent ensuite leurs troupes dont il pourrait faire une armée plus forte que le Turc n'y aurait amené. Ainsi, quoi qu'il arrivât ou la paix ou la continuation de la guerre de Pologne, les mécontents ne peuvent espérer de la Porte un secours aussi prompt qu'il leur est nécessaire. S'ils n'ont de quoi continuer leur milice, ils ne peuvent se promettre de la retenir, bien loin de la faire agir.

Je leur ai promis de représenter toutes choses à Mgr. l'ambassadeur qui continuera à leur rendre tous ses bons offices en leur laissant espérer une résolution de Sa Mté dans deux ou trois mois au plus tard.

Le prince de Transylvanie m'a confirmé ce qu'il me fit dire par M. Teleki, que pour complaire à Sa Mté, pour son seul respect et dans la confiance qu'il prenait en la protection et en l'amitié d'un si grand monarque, il était résolu de soutenir les mécontents et à cet effet d'entrer dans tous les engagements que le roi désirerait de lui, selon que l'état de ses affaires le lui permettrait, ainsi que je l'ai déjà marqué, si Sa Mté avait agréable de lui donner de quoi fournir à l'entretien des troupes nécessaires pour agir avec succès.

Je ne peux faire autre chose que de me charger de rapporter une déclaration si honnête de ce prince et de l'assurer du gré que le roi lui en aurait. Cependant M. Teleki, qui a pris toute confiance tant sur la lettre que je lui ai rendue de Mr. de Marseille que sur celle du roi de Pologne, qui lui a été rendue par Mr. Ghiza et sur tout ce qu'il nous a oui dire de la générosité de Sa Mté, il a mis le prince son maître dans la situation où je viens de le faire voir et il l'a disposé à faire tout ce que Sa Mté fera connaître qu'elle désire de lui. Il a pris toutes mesures nécessaires pour cela, et il s'est assuré de l'esprit de son maître par la princesse qui a tout pouvoir, en lui,

faisant envisager les avantages qu'il peut tirer en son particulier en servant un aussi grand roi, outre l'appui que le prince son maître peut s'en promettre pour l'affermissement de sa fortune à la Porte o' l'on sait que les officiers de Sa Mté sont en grande considération. Ce qui a fait un tel effet auprès du prince et de la princesse que si Sa Mté veut faire quelque dépense proportionnée à l'avantage qu'elle s'en pourra promettre, elle donnera par ce prince autant d'affaire à l'empereur sous le nom de mécontents, que Bethlen Gábor en a donnée à son grand-père, et Rákoci à son père, l'un et l'autre ayant été obligés d'accorder à ces deux princes tout ce qu'ils ont demandé pour les Hongrois et tous les avantages particuliers que chacun d'eux a désiré. Le prince qui occupe le même poste et qui a les mêmes moyens que ses prédécesseurs et une conjoncture bien plus favorable, offrant à Sa Mté de s'obliger par un traité à agir contre l'empereur personnellement dès qu'il en aura la permission de la Porte, et cependant sous le nom de M. Teleki, en lui permettant non seulement d'aller commander les troupes des exilés, mais de mener à leur secours un nombre considérable de ses sujets.

Ce qui selon les sentiments des députés pourrait faire le même effet auprès de tous le Hongrois, que s'ils voyaient le prince agir en personne. Ils se tiennent assurés aussi que la Porte, dont ils connaissent les intentions et l'esprit à leur égard, ne trouvera pas mauvais que M. Teleki se mette à la tête de leurs troupes et lui-même ne doute point d'en avoir agrément, comme il l'a eu il y a deux ou trois aus du Grand Vizir, ayant demandé aux Hongrois qui étaient à la Porte, lorsque ledit Sr. Teleki fut rappelé par son prince, qui était alors gouverné par Bánfi, de voir à la cour de Vienne, pourquoi ledit Teleki s'était retiré et ne poursuivait pas son dessein? Ce même Bánfi fit arrêter et emprisonner dans le même temps le nommé Petrócy qui était général de la milice des mécontents, parce qu'il y avait créance et qu'il était capable de bien servir son parti, se voulant faire par là un nouveau mérite envers l'empereur, qui n'avait sujet d'appréhender les mécontents qu'autant que leur général avait du mérite. C'est pourquoi Bánfi leur avait ôté Petrócy, dont le talent et la conduite donnait de l'inquiétude à Vienne.

Ledit Petrócy vient d'être mis en pleine liberté à la recommandation du roi de Pologne et à l'instance que Mr. Ghiza en a faite en son nom. M. Teleky y a beaucoup contribué aussi dans la vue d'obliger un homme qui a de

la créance parmi les troupes de se l'acquérir, y ayant même joint quelque secours de sa bourse, dont il avait grand besoin, Bánfi s'étant saisi de tous ses effets lorsqu'il le fit arrêter.

J'ai eu quelque entretien avec ledit Petrócy, dont j'ai tiré beaucoup de lumières, qui pourraient servir dans la conduite de cette affaire si elle est suivie.

Mais pour suivre l'offre que fait M. le prince de Transylvanie à Sa Mté de s'obliger par un traité avec elle, je dois marquer ici qu'il consentira, que les mécontents y interviennent, qu'il ne se fasse rien qu'avec leur participation, et qu'ils prennent connaissance de l'employ et de l'usage de la dépense, que Sa Mté voudra faire pour les secourir.

Quant à la somme que M. Teleki demande pour la levée et l'entretien d'un corps de troupes réglées suffisant pour agir avec succès, il m'a déclaré qu'elle ne pouvait aller à moins de trois mille risdaler; mais je me promets qu'on le ferait contenter de deux mille, et que même on y ménagerait de quoi fournir à quelques gratifications, qu'il y aurait à faire tant à la Porte qu'à quelques-uns qui ont crédit auprès du prince sou maître.

Pour ce qui est des paiements, on pourrait stipuler qu'ils se feraient en plusieurs termes avec toutes les précautions nécessaires, bien entendu qu'il ne s'en ferait aucune qu'en entrant en action. Cependant pour que Sa Mté puisse tirer le fruit et l'avantage, qu'elle s'est proposés de mon voyage et que les mécontents fussent d'autant plus encouragés dans leur résolution par les espérances qu'ils ont pris de la protection de Sa Mté, je fis instance et j'obtins que M. le prince de Transylvanie se déclarât aux députés de la même manière et aussi positivement qu'à moi, de vouloir les favoriser et permettre à M. Teleki d'aller commander leurs troupes, me paraissant que s'il ne se déclarait qu'en termes généraux, comme il avait fait jusque-là, non seulement ils ne concevraient pas d'aussi grandes espérances qu'il importait au bien des affaires du roi de leur faire prendre, mais qu'ils perdraient courage et le laisseraient perdre à leur communauté à leur retour, et alors les troupes qu'ils ont laissé dans une grande attente d'une satisfaction prochaine, désespérant d'en pouvoir recevoir, se porteraient brusquement à accepter le parti que l'empereur leur offre.

Je fis comprendre à M. Teleki le péril de laisser retourner les députés avec dégoût. Il m'en fit envisager d'autres inconvénients à leur déclarer la résolution secrète ci-dessus marquée, mais comme il y en paraît de plus

grands à laisser refroidir leur espérances, M. Teleki changea de sentiment et porta le prince son maître à leur déclarer tout le secret, après les avoir obligés par serment à le garder comme tous ceux qui y ont eu part. Ce qui donne autant de joie et de courage aux députés qu'ils avaient de chagrin et de tristesse de la première déclaration qui leur avait été donnée. Mais on jugea à propos que deux d'entre eux seulement retourneraient auprès de leurs principaux pour leur faire un rapport, qui peut les fortifier et les soutenir aussi bien que la milice, leur faisant entendre que les six autres de leurs collègues restaient auprès de M. Teleki pour y attendre la réponse de M. de Marseille, ne leur ayant fait rien espérer de positif de sa part, auparavant qu'il eût des ordres nouveaux de Sa Mté, qu'il ne pouvait guère avoir plutôt qu'en trois mois.

Je m'en suis séparé de la sorte de M. Teleki et les ai laissés dans une grande confiance de recevoir dans peu par M. de Marseille de nouvelles assurances d'une résolution favorable de Sa Mté. Mais ils ne seront pas cependant sans beaucoup d'inquiétude du dégoût, de l'impatience de leurs troupes, ne pouvant en être abandonnés sans que leur parti tombe et se dissipe en même temps, et ne pouvant se promettre de les retenir s'ils n'ont de quoi les contenter, l'empereur leur faisant voir une satisfaction présente et des espérances d'une meilleure condition, en les employant dans la guerre qu'il a contre la France.

Il est vrai que si l'empereur venait à bout de débaucher ces troupes, non seulement il serait en toute sécurité du côté des Turcs, qu'il sait bien n'être pas sitôt en état de venir en Hongrie et n'aurait point à craindre la diversion que Sa Mté lui peut donner par le prince de Transilvanie sous le nom des mécontents, mais il tirerait un nombre considérable de troupes allemandes et hongroises dont il grossirait les armées qu'il envoie au secours des Espagnols et des Hollandais et assujettirait à jamais en minant ce parti si dangereux pour le royaume de Hongrie qui jusques ici s'est maintenu dans ses privilèges et dans ses libertés. Car en l'état où il se trouve aujourd'hui, il ne peut espérer ce bonheur que de la seule protection et assistance de Sa Mté, puisque les mécontents sont incapables de rien entreprendre sans en recevoir des effets, que leur troupes, sur qui roule leur salut, les abandonneront, s'ils ne peuvent leur donner quelque satisfaction, et que M. le prince de Transilvanie ne s'engagera point ni M. Teleki dans leurs affaires, s'ils ne se voient assurés par un traité d'être soutenus par Sa

Mté, du moins d'en être aidés d'un subside pour l'entretien des troupes qu'il s'agira d'employer.

Que si Sa Mté a agréable de suivre cette affaire et de se prévaloir des dispositions, que je viens de représenter, tant de M. le prince de Transylvanie que de M. Teleki, du dégoût général de tous les Hongrois, et du désespoir où sont les mécontents de Hongrie, de pouvoir jamais rentrer en grâce, il est bien important qu'il lui plaise de s'en déclarer au plutôt pour ne pas laisser refroidir les espérances que les mécontents de Hongrie ont d'en être assisté depuis ma venue en Transylvanie; ni donner temps à l'empereur de faire des intrigues pour rompre les mesures, qui se peuvent prendre aujourd'hui pour lui donner la plus dange-reuse diversion qu'il ait à craindre et la plus capable de porter la maison d'Autriche à tout ce que Sa Mté en peut désirer et par conséquent d'obliger tous les ennemis à se mettre à la raison. — Fait à Javorov, le 31 Mai 1675.

(Petrovics által vett másolatról az Akadémia birtokában.)

g)

1675. ápr. 30. Fogaras.

Teleki a l. királyhoz. Eddigi kegyességét megköszöni, és szolgálatait továbbra is felajánlja.

(Más. a gr. Teleki-cs. Miss. 313. l.)

h)

1675. máj. 31.

A lengyel király levele a fejedelelemhez.

Joannes III. dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiae, Masoviae, Kijoviae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czer-niehoviae.

Ilme princeps. Reversus ab Ilte Vra gen. Joannes Giski subdapifer Owruensis, aulicus noster intimus, ea nobis promptae erga nos voluntatis Iltis Vrae testimonia exposuit, quae veteri suae nobiscum amicitiae maxime sunt consen-tanea. Porro cum ex hac boni affectus tessera Iltis Vrae candorem metimur, inter prima habemus desideria, ut reci-procae propensionis nostrae vicissitudinem Ilti Vrae testatam reddeamus. Longe etiam nobis gratissimum fuit, quod ex dicto nostro acceperimus, Iltem Vram eodem, quo nuper

erga sersmum antecessorem nostrum regem Poloniae fuit studio, nos etiam devincere velle, ut ad compensandum inter nos remque nostram publicam ac sersmam portam Ottomanicam pacis negotium suam polliceri operam. Susceperat equidem hanc Crimensis tantae rei curam, cum tamen ab iis, quae syncerae sunt amicitiae officiis longius abesse videatur, facit, ut minus fiduciae in ejusdem mediatione reponere queamus, quod uberius Illustritati Vrae literis praedicti gen. Giski exponitur. Praestolabimur itaque tanti in universam christianitatem Iltis Vrae meriti certitudinem, cui prospera quaevis evenire cupimus. Datum in palatio nostro Javoroviensi die XXXI. Maji anno dni MDCLXXV.

Joannes rex mp.

i)

1675. m á j. 31.

A lengyel király levele Telekihez.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiae, Masoviae, Volhiniae, Kiioviae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniehoviae.

Magn. ac gen. sincere nobis dilecte. Non fefellit nos expectatio illa, quam de humanitate, promptoque erga nos studio Sinc. Vrae conceperamus, cum nobis gen. Joannes Giski subdapifer Owrucensis, aulicus noster intimus, ab illo principe Transylvaniae redux prolixè exposuerit, omnem se se Sin. Vrae benevolentiam in promovendis desideriis nris apud praedictum illum principem expertum esse. Quo nomine veluti mutua benevolentiae nostrae officia, Sinc. Vrae devincta sunt, ita nobis gratum fore semper confidat, si eadem aliqua reali contestatione approbare queamus. Damus etiamnum ad iltem suam literas certo in negotio; quamobrem diligenter Sinc. Vram requirimus, ut et literas nras recte ad illum principem deferri curet, et tam laudabili negotio suum devoteat studium. Caeterum bene Sinc. Vram valere cupimus. Datum in palatio nro Javoroviensi die XXXI. Maji anno dni MDCLXXV.

Joannes rex mp.

Külczim: Magco ac groso Michaeli Teleki arcis Kuvariensis et Hust capitaneo, comitatus Tordensis comiti supremo, ilmi principis Transylvaniae consiliario, sincere nobis dilecto.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XX. k.)

k)

1675. j u n. 3.

Giski levele a fejedelemhez.

Cels. princeps dne dne colendissime.

Testatur sufficienter litera praesens sac. reg. Mtis dni mei clemmi, qualiter omnia mihi injuncta a Cels. Vra optimo cum affectu receperit, et haec juxta veterem, jamque semel pro semper ratificatam nuper amicitiam per me quam ipsam omni occasione testare cupimus, pro majori obligatione affectus et conjunctionis vicinae Cels. Vrae correspondere peroptat, idque et in eadem propensione, quam nuper antecessori suo in mediatione pacis cum sersma porta, jamque et ferme sac reg. Mti praesentare Cels. Vra dignata est. Exposui itaque affectum syncerum Cels. Vrae sac. reg. Mti, addita ratione christianitatis, ut tam gloriosum studium pacis nomine Cels. Vrae in aeternum obsignari possit. Etsi (uti nuper praesens memineram) cham Tartarorum in eodem opere jam ab aliquo tempore obtulerat omnia officia Mti suae, apud sermam portam se impensurum, sed cum illa inceperat: rudi nimis principio nempe de vastatione ordinaria ditionum in Ukrania Mtis suae; consuluit (?) id, quod Cels. Vra exoptabat, in quam primum exequi velit, rem gratam sac. reg. mti et commodum salutare toti chistianitati factura. Datum Javorowiae 3. Junii 1675.

Cels. Vrae dni mei colendissimi.

(Ered. gr. Kemény J. Ered. Tört. Ered. Lev. XX. k.)

III.

1675. febr. 7.

A bujdosók tárgyalása a portán.

a)

A bujdosók levele a kihajához.

Illmo Kihai.

Pregiamo ingenocchioni Iddio per la salute del nostro Imperatore, che li dia lunga vita e vittoria contro li suoi nemici, supplicando anco Vs. Illma di degnarsi aggiutare noi altri poveri Ungari allontanati dalla nostra patria,

e sottoposti alla protezione del Potentissimo Imperator, et intercedere di nuovo per noi appresso il Gran Vezier di consolarci; mentre più tosto d'inclinare la testa all'infideli Tedeschi, che per forza ci vogliono far adorare li idoli, vogliamo sacrificar le nostre teste al nostro invincibil Imperatore; li Ungari sono tutti pronti di venir appresso di noi, e tutti gl'altri principati vicini, subito che noi altri saremo ricevuti, ci seguiranno per esempio, et verranno tutti alla protezione de Potentissimo Imperatore.

E per non infastidire V. S. Illma con le nostre lunge preghiere, si simettiamo à tutto quello le dirà il nostro fedel inviato, supplicandola di fargli haver'audienza dell'Eccmo Veziro, et buona risposta per rallegrare tutti, restando sempre

Di V. S. Illma

Fideli Servi
li Nobili della Ungaria superiore
allienati dalla Patria.

(Bécsben a titkos levéltárban. Turcica 1675. febr. 7. A) melléklet.)

E jelentés tartalma.

A bujdosó magyarok a kihajának. Kérik először istent, hogy adjon az ő császárjuknak hosszú életet és ellenségei ellen győzelmet, továbbá kérik a kihaját, hogy segítse a kibujdosott és a hatalmas császár oltalma alatt levő szegény magyarokat és lépjen közbe a nagyvezérnél az ő érdekében, s ingerlje őt a hitetlen németek ellen, kik erővel akarják őket catholisálni, de ők inkább a győzhetlen császárnak áldozzák fel magukat. Az otthon levő magyarok mind melléjük állanak, valamint a többi fejedelmi szomszédok is, mihelyt ők felvételnek a hatalmas császár védelme alá jönnek. Nem akarják tovább terhelni, hű követjük mindent elő fog adni, csak eszközöljön ki audientiát a vezérnél s adjon jó választ az ő felvidításokra.

b)

A bujdosók propositiói.

Proposizione delli rebelli Ungari fatta a boca al Kihai del Vezier, et poi data in scritto.

1-ma Siamo più volte ricorsi Eccmo Vezier per licenza, che li principali d'Ungaria Superiore possino venir alla

Porta per levarle loro capitulazioni dall'Invincibile Imperatore, loro unico patrone: et quando per hora non fosse appertura à tal negozio, che almeno l'eccmo Vezier facesse la grazia di scriver alli sudetti primati Ungari che à suo tempo li chiamerà, acciochè con questa assicurazione restino sollevati et consolati.

2-da. Il Passa di Varadino, Janno et Agria, ci hanno ordinato ad'invernare, dove prima, mà non potendo noi in quelle parti sussistere, mentre avanti alcune settimane li Tedeschi hanno abbruggiati quelli villaggi dove noi prima sussistevamo, et però la nostra armata ha dovuto ricoverarsi attorno Varadino, dove desideriamo, et supplichiamo di lasciarci stare.

3-ia. Il Petrozi non ostante esser in obediencia del Gran Signore fù fatto priggione dal Banti. supplichiamo, che sia liberato con il figlio del Steffano, et che il danno fatto alli Ungari ci sia rimborsato dalle ricchezze dell'istesso Bánti.

4-ta Ordinare al Passà di Varadino, che protegga tutti li nostri Ungari colà inquantierati.

5-ta Abbiamo più volte avvisato, che il sopradetto Bánti tiene le parti delli Tedeschi, ribellando al Gran Signore et all'Abaffi suo Prencipe, come è manifesto, ritrovandosi chiuso in Samos Uyvar, però e necessario ordinare alli Passa di Varadino, Janno et Agria di tener buona corrispondenza con li Ungari, et Transilvani, poichè questo Bánti rebelle sarà facilmente soccorso et aggiutato dalli Tedeschi.

6-ta In fine che l'eccmo Vezier, ò vero l'Ilmo suo Kihaija scrivi al general de Ungari Sebeski (*igy*) Paul, acciochè non licenzii la sua armata, et sappino li Ungari d'esser protetti, et habbino licenza di poter andar et praticar in Transilvania.

(Bécsben a titkos ltárban. Turcica 1675. Kindsberg febr. 7-iki jelentésének B) melléklete.)

Jegyzet. Mint a szöveg mutatja, a levél s ezek a propositiók 1674. decemberben keltek.

E jelentés tartalma.

A lázadó magyaroknak a vezér kihája előtt tett propositiója. 1. Többször kérték már a vezért, hogy Felső-Magyarország főbbjei jöhessenek a portára, hogy meghódolásukat a hatalmas császár előtt bemutassák, ki az ő egyetlen urok, s ha ez jelenleg nem is történhetné meg, legalább tenné meg a vezér,

hogy írna a fentemlitett magyar főuraknak, hogy annak idejében behívandja őket, a mely biztosítékkal ők legalább megnyugodhatnak. 2. A váradi, jenei és egri basa azt parancsolta nekik, hogy ott teleljenek, a hol először, de miután ott fenn nem tarthatják magokat, mivel pár hét előtt a német felégette az ottani falvakat, a hol először tartózkodtak, így kénytelen volt az ő seregök Várad felé vonulni, a hol kéri is, hogy megmaradhassanak. 3. Mivel Petróczy nem mutatta magát engedelmesnek a nagyúr iránt, Bánfi elfogatta, kéri, hogy bocsáttassék szabadon István fiával együtt és a magyaroknak okozott kár téríttessék meg nekik Bánfi javaiból. 4. Menjen parancs a váradi pasára, hogy az ott beszállásolt magyarokat oltalmazza. 5. Többször jelentették már, hogy Bánfi a német pártiakkal tart, a nagyúr s fejedelme Abaffi ellen fel-lázadván, s a mint ez kitudódott, be is záratott, Szamosújvárt, ezért szükséges parancsolni a váradi, jenei és egri pasáknak, hogy a magyarokkal és erdélyiekkel jó levelezésben álljanak, mert különben ezt a lázadó Bánfit könnyen megsegítik és megmentik a németek. 6. Végül óhajtható, hogy a vezér vagy a kihája írjon a magyarok tábornokának Sebeski Pálnak, hogy ne bocsássa el a seregét és tudják a magyarok, hogy védelemben részesülnek és legyen engedélyök, hogy Erdélybe mehessenek és practicálhassanak.

IV.

1675. febr. 15.

Teleki levele Beaumont-hoz.

Magnifice domine mihi confidentissime

Mirarer Magnificentiam Vestram a tanto tempore ab omni prorsus correspondentia. et informatione rerum abstinnisse. nisi expeditiones bellicas. aliaque praepedimenta occasionem ad silentium subministrasse scirem. In praesenti Magnificentiae Vestrae conferentiam praeterlapso autumno habitam, necnon christianissimi regis Galliarum labefactatis Hungarorum negotiis succurrendi benignam intentionem in memoriam revocare volui.

Quandoquidem obstaculum illud. Bánfi. quod negocium omne vel turbare, vel invertere poterat, ex iusto Dei decreto concidit. iam tempus esset et modus. intentionem cognitam resuscitandi et in effectum deducendi. Proinde Magnificentiam Vestram pro eo. quod mutuo fovemus. sinceritatis vinculo. rogo. ne cesset inchoatam semel tam salutarem intentionem apud christianissimi regis excellen-tissimum in

Polonia legatum promoveré, ut quandoquidem ratio temporis iam exposcit, deducatur ad operationem sopitum hactenus propositum, meamque personam de meliori nota commendet, quod si in praedeclaratis rebus mihi quidpiam commissum fuerit, eo intendam, ut realitas mea, et in negociis Hungaricis promptissimum studium ubique elucescat. Eandem de reliquo divinae commendans protectioni, maneo

Magnificentiae Vestrae

Fogaras 15. Februarij 1675.

ad serviendum promptissimus

Michael Teleki

Külczim: Magnifico domino Nicolao Beaumont, sacrae Poloniae regiae Mttis legionis cathafractorum vicecolonello. Dno amico confidentissimo.

(Egykorú másolat. Mellékl. Kindsberg június 17-diki jelentéséhez. Bécsben a titkos levéltárban. Turcica 1675.)

V.

1675. márcz. 2.

A szathmári parancsnok levele a biztosokhoz a császári katonák által elkövetett kihágások ügyében.

Generosi dñi mihi observandi.

Litteras generosarum Dnum Vrarum ex arce Cseh die 28. elapsi mensis Februarii ad me datas recte obtinui, ex quibus querelas ipsorum, quasi a milite caesareano pagi et villae Diosegienses ferro et igni depopulatae fuissent, intellexi, de qua devastatione mihi omnino nihil constat, et si casu quo a nostris aliquid attentatum esset, certe vagabundos rebelles ansam dedisse haud dubitandum est, siquidem iidem in his partibus, et maxime circa Zathmarinum, modo quo possunt illicito in abductione tam nobilium quam ignobilium personarum, pecorum et aliorum mobilium prosequuntur, neque cessare videntur; quibus ego insolentiis eorum non immerito motus, ad compescendam illorum temeritatem, qua in depraedandis pagis suae Mttis abutebantur, hisce diebus milites praesidiarios contra illos emisi, qui dum pervenissent ad pagos Sallass et Göcz et Ottomány rebelles et inimicos caesaris prosequentes, depulsis habita unica re contra ibidem rebellibus partem pecorum eorum abegerunt, ac postmodum se se huc receperunt, nullo illis pagorum incolis facto damno, aut injuria, nam ego incolis ex dictis villis.

casu ipsorum pecora unacum rebellium abducta fuissent. promissum dedi, si jure jurando affirmare poterunt, unum vel alterum pecus ipsorum esse educatum et enutritum proprium. me statim illis restitui permissurum, prout 240 pecora jam receperunt. Caeterum de damno ditioni Transylvaniae inferendo ego nunquam cogitavi, sed semper bonam vicinitatem observavi, persecutionem autem rebellium nullus mihi in malam intentionem vertet. cum et dnus capitaneus Somloviensis me per literas requisierit, si ipsius milites persecuturi rebelles in nostros incidant, ne aliquid mali cogitetur, sed commissum negotium sit. Quae generosis Dubus Vris juxta ipsorum petitum detegere et declarare, eosdemque bonae vicinitatis assecurare volui, manendo in reliquis Grum Dnum Vestrarum

servitor et vicinus paratissimus
et benevolus

E. P. S. comes a Süys mp.

Zattmarini die 2. Martii, 1675.

Külczim: Specbus, grosis, nobilebus ac egregiis dnis dnis deputatis et commissariis celmi principis et status regni Transylvaniae pro tempore existentibus
in arce Cseh.

Szathmári commendans levele az commissarius urakhoz a végbeli dolgokról. Fogaras 1675. Martii.

(Eredeti, Nemzeti múzeum, Tunyogi gyűjtemény.)

VI.

1675. márcz. 2.

A császár levele az erdélyi rendekhez Bánffy Dénes adósági ügyében.

Leopoldus dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae etc. etc. rex. Spectabiles, magnifici, egregii et nobiles, prudentes item ac circumspecti, sincere nobis dilecti. Supplex Majestati nostrae factus fidelis noster nobilis et circumspectus Georgius Popovits civis et negotiator civitatis hujus nostrae Viennensis humilime institit: quod cum videlicet plurima apud Claudio-polenses, aliosque diversos partium illarum incolas et aequae negotiatores, prout etiam Dionisium quondam Bánffy debita non contemnendam pecuniae summam (uti haec omnia et singula ex binis ejusdem memorialibus, litteralibusque documentis et specificationibus hisce copialiter annexis clarius

ac uberius apparerent) constituentia habens. eadem nullatenus ab iisdem, ad iteratas quoque et placidas suas eatenus factas requisitiones, non sine jactura et dispendio negotiationis suae, reiue domesticae defectu gravibus et manifestis, rehabere potuerit, dignaremur ipsum apud vos hisce nostris eo promovere, quo praetacta sua debita ope et auxilio vestro citius et facilius acquirere possit ac valeat.

Cujus nos demissa instantia et supplicatione, veluti justitiae et aequitati communi consona, moti, vos harum serie benigne requirendos esse duximus, cupientes, quatenus ex dictamine dictae aequitatis et lege justitiae, quae alias etiam unicuique, quod suum est, reddi ac restitui jubet, eam rationem inire velitis ac studeatis, quo sine ulteriori dilatione et mora, superfluisque ac simul praejudiciosis et damnosis ipsi supplicanti prorogationibus, procurata satisfactione ac numeratione debitorum, ulteriorum quaerelarum et onerum ansas et occasiones praescindatis ac evitetis. Quo fiet, ut nos quoque officiosa hac voluntate vestra perspecta hujusmodi et aliis etiam benignitatis nostrae declarationibus pro occasionibus sese offerentibus vobis benigne propensi manere non desinamus, et simul aequitati causae praetendentium vos optime consultum esse voluisse gratanter intelligamus. Quibus in reliquo firmam valetudinem et prospera quaeque comprecamur. Datum in civitate nostra Vienna die 2-a mensis Martii anno domini 1675.

Leopoldus

Thomas Pálfi Ep. Nitriensis
Stephanus Orbán.

Ezen levélhez volt mellékelve:

Sacratissime Romanorum imperator!

Serenissime rex!

Domine domine clementissime.

Ex adjacenti serie debitorum meorum placeat clementissime intelligere, quatenus praememorati debitores mei, signanter vero illustrissimus Dionysius Bánfi 98 Tall. paratae et ex contractu mutui sibi datae pecuniae; praeterea hi subsequentes negotiatores: nempe Sárvári Meczger Tamás 1180 Tall. et 86 kr. Item idem Meczger veluti fidejussor pro Mezei János factus 312 taller. Nec non Monostori István pariformiter fidejussor pro Ráczkövi 311 taller. Idem praecitatus Monostori veluti fidejussor pro Nagy Márton 50 taller. Ita etiam Hajdu György 111 taller. et 75 kr., omnes (praeter Dionisium Bánffi) negotiatores, cives et inhabitatores civitatis Claudiopolis seu Kolosvariensis, ob

merces sibi bona fide et quidem mercantili concreditos in parata mihi teneantur summa pecuniaria, quorum obligatorias seu recognitiones de confesso debito in manibus tenui. Quod debitum per meum ibidem fratrem Gregorium Popovits, nec non alium quendam hominem ibidem existentem, iterato, imo frequentissime praevia benigna admonitione sollicitatum fuit.

Interim tamen (inmemores dati sui virilis verbi et praestiti beneficii) requisitio mea apud tales parum vel potius nihil ponderis habuit. Quia vero suprafatus et non ita pridem e vita sublatum Dionisius Bánffy, utpote Kolosvariensis capitaneus, supremusque illarum partium comes, potentiae suae confusus de tali debito acquirendo me iuvaturum promisit, in quem finem etiam attactas obligatorias debitorum meorum a me sibi dari expetiit, prouti etiam easdem frater meus dicto Bánffy tradidit. Quibus habitis saepius nominatus Bánffy, bona eorum, praevia executione et aestimatione nomine meo exequi curavit et occupavit, me vero ne in uno quidem numero contentavit, usumque ac fructum a quatuor annis integris percepit, quod vigore attestationis, hic quidem in paribus duntaxat, coram vero, si necessum fuerit, in specie producendis, uberius et fusius remonstrari poterit.

Cum igitur supraallegati debitores ipsum Dionisium Bánffy e vita sublatam esse intelligant, hi omnes bona eorundem pro me et ad nomen meum juris ordine executi vicissim reoccupare intendunt cum gravi damno et praepjudicio meo manifesto.

Eapropter sacratissimam caesaream regiamque Majestatem Vestram humilime exorare cogor, dignabitur mediante inclita cancellaria Hungarica principem Transylvaniae, praeterea status et ordines provinciae illius clementissime requiri facere, quatenus dicta bona jam semel pro me executi, mihi, seu plenipotentiarario meo consignare, vel vero pretium dictorum bonorum in parata pecunia numerare et refundere velint ac debeant. Pro votiva Majestatis Vestrae sacratissimae consequenda resolutione me humilime commendans et manens ejusdem sacratissimae caesariae regiaeque Majestatis humilimus perpetuoque fidelis vasallus

Georgius

Georgius Popovits

negotiator

civis et negotiator Viennensis.

(Másolatról)

(Másolatról Torma Károly gyűjteményében.)

Georgius Popovits

negotiator Viennensis.

VII.

1675. márcz. 24--jun. 9.

a)

1675. márcz. 24.

Szelepcsényi utasítása Lessenyey Nagy Mihálynak, Erdélybe küldött követének.

INSTRUCTIO generoso domino Michaeli Nagy Lessenyey, ablegato nostro, ad dnum principem Apaffium in Transylvaniam misso data.

Dum praesentem calamitosam rerum nostrarum statum mecum ipse recogito, et penitius considero, corde intimo dolore dulcissimae patriae, ac gentis meae charissimae tactus, non possum non ingemiscere illud Prophetæ: Quis dabit mihi lachrymas et quidem sufficientes, quibus possum de flere infortunium nostrum, quod in tantis et extremis ruinis nostris non sit, qui fidat posse inveniri modum, quo malis istis obviari valeat. Et licet me quoque tanto oneri, viribus iam ætate fractis imparem plane advertam, amore tamen conservationis communis et publicae salutis non leviter animor, ut nihil eorum, quae hoc in salutari negotio desiderari videro, intermittam, extremo etiam quocunque conatu spem in bono Deo collocans, quod tandem miseribitur nostri, et aperiet oculos eorum, qui cum bene se agere autumant, in perniciem et destructionem sui, ac totius Hungaricae nationis ultro ruant.

Quare cum ex una parte mihi bene perspecta sit, innata benignitas clementissimi domini mei, et ex altera parte extrema christiani nominis hostium in perniciem gentis nostrae molimina sint manifesta, non dubito, quin haec patriotæ et gentiles mei perpendentes, salutaribus a me proponendis, mediis, securae suae conservationi sint potius prospecturi, quam incertae belli aleae se exposituri. Sane semper, hucusque unitate et concordia res nostras contra communem illum hostem incrementa accepisse constat, discordiâ vero depressionem et extremas ruinas perpessus fuisse, quae adeo vera sunt, ut iam plane extremam periodum permansionis nostrae, merito timere debeamus.

Cum igitur Dnem Vestram generosam similibus in negotiationibus iam aliquoties non minus solícite, quam feliciter

insudasse sciam, eam prae aliis hoc in salutari opere dignissimam iudicavi, oratam habens, ut postpositis rebus suis privatis, amore propriae patriae et gentis mota suscipiat hoc nomine meo fatigium; nullus enim dubito, quod pro prudentia et dexteritate sua ubique ita sciet negotiationem instituire et promovere, ut plausibilem sit reportatura fructum, praesertim si hac sequenti methodo usa fuerit.

Primo ergo in itinere divertet Rosnoviam ad mea bona, ex quibus oriundus dicitur esse Joannes Mosik nominatus ille, et militaris adversae partis capitaneus, qui nuper, uti ex literis loci illius vicearchidiaconi et parochi mei habeo, fertur ausus fuisse cum Bassa Agriensi animose expostulare, illique in faciem dicere, se hucusque adhuc plus de pane christiani principis, quam Turcici comedisse. Per quod dictum non obscure prodidit, se necdum totaliter deposuisse suam erga christianitatem et christianitatis supremum monarcham obligationem; expediens erit ergo, si Vestra Dnao gnosa cum dicto vicearchidiacono penes credentiales meas contulerit in summo secreto, quatenus idem, vel per tertias personas cum dicto Musikio, vel per se ipsum opportuna occasione nacta tractet, qualiter hi intestini motus pro conservatione charissimae patriae et gentis tandem complanari et sopiri queant, assecurando eundem de gratia per me iam a sua Matte obtenta.

Cum enim memoratus vicearchidiaconus de Musikii in suae gentis et christianitatis propensione adeo commendabiliter mihi scripserit, procul dubio, haec ubi christianitatis et gentis nostrae permansioni et conservationi profutura viderit, amplectetur. Hunc in finem praesentabit Vestra Dnao eidem vicearchidiacono illas ipsas eius, quas hoc in passu ad me perscripserat literas, ut visis illis, tanto ferventius rem aggrediatur, in summo tamen secreto. Ad quod obligabit illum nomine meo sub interminatione gravissimae animadversionis nostrae.

Secundo, Rosnaviae confecto negotio, nihil prorsus dicat Vestra Dominatio, quoniam ulterius sit progressurus. Iter tamen inde suum recta per Scepusium, Cassoviam ad dnum Spankau acceleret, cui porrecto salvo conductu suae Mattis et his adiunctis meis credentialibus, acceptaque ab eodem pro securitate aliqua comitiva, pergat in nomine domini penes salvi passus literas ad celsissimum principem Appaffium, praesentando eidem credentiales meas, in quibus revoco eidem in memoriam nuper per nuntium suum ad me perscriptum et nuntiatum erga regnum hoc, gentemque Hungaricam affectum, quo offerebat, se quicquid

pro publica. quiete et salute gentis Hungaricae peropportunum viderit, velle omnibus viribus amplecti.

Tertio. Cum igitur ex hac principis syncerisatione videam suam Celsitudinem in salutari hac sanguinis Hungarici conservatione cordialiter velle adlaborare: ego quoque ex hac parte paratus ero, in aula suae Mattis caesareae, cui proprium est misereri et parcere, omni conatu adlaborare, quo utriusque nostrum sancta intentio ad optatum publicae tranquillitatis exitum deducatur, et regnum hoc, ac natio Hungarica semper gratam et aeternam utriusque nostri memoriam recolat.

Quarto. Quod si postea Vestra Dominatio eundem principem ulterius etiam sincere cooperari velle animadverterit, ita disponat illum, ut deputentur hinc a me duae aliquae bonae, mansuetae, et publicae quietis et salutis amantes personae, et exinde quoque sive ab altera parte aliae duae, quae in uno loco penes salvum eiusdem principis et adversae partis conductum convenire possint.

Quinto. In salvo autem illo domini principis conductu apponi poterunt nomina rissimi dni epi Orbavien-sis Francisci Mokezay, et alterius generosi domini Francisci Nagy Lessenyei; quod si postea Deo propitio negotiatio cum spe boni eventus in (!) conficienda, ego ipse, si ita opus fuerit, in persona amore nationis meae charissimae non gravabor ad bona usque mea Bodokiensia transire, ut inde tanto celerius tractatus exitum suum sortiri et cum debitis modis ac formis perfici valeat.

Sexto. Dum autem Vestra Dnao adierit dictum dnum principem, mittat statim has meas credentiales ad revmum dnum Martinum Kaszony praepositum Dömössiensem ut Vestram Dnem quantocius conveniat, et in his omnibus, ac aliis pro re nata occurrentiis lumen eidem praebeat. Quod si vero is tantum efficere poterit, ut a moderno domino principe, sicut et ab aliis ad nos (quemadmodum antea transmitti solitus erat) nunc quoque mitti posset, tunc enim vero speravero infallibiliter salutare domini principis intentiones effectum desideratum sortituras.

Plura tempus, occasio et in publicam quietem ac tranquillitatem amor generosam Dnem Vestram edocebunt, qualiter in hoc salutari regni huius Suae Mattis et gentis nostrae conservandae negotio ac publico bono fructuose debeat laborare. Ego quoque interim nihil intermittam, eorum, quae ad hunc finem inservitura animadvertero.

Proinde haec omnia prudentiae et dexteritati suae committuntur, pro quibus manebo semper

Eiusdem Dnaonis Vestrae generosae

amicus addictissimus

Georgius Szelephény

Archieppus Strigoniensis.

Posonii 14. Martii 1675.

Kivülről: Instructio Michaelis (*chiffre*: Nagy). Instructio pro domino Michaeli Nagy ad principem Appaffium in Transylvaniam misso de dato Posonii 14. Martii 1675.

(Egyk. mása Bécsben a titkos ltárban: Hungarica Fasc. 180.)

b)

1675. máj. közepe.

Kornis Gáspár jelentése Lessenyei küldetéséről.

Relatio baronis Casparis Kornis e partibus Transylvaniae circa medium mensis Maj.

Comitia Transylvanica 27. praesentis inchoabuntur Albae Juliae pro rectificatione negotiorum praesidia tangentium indicta; ea commoditate etiam causae tabulam concernentes revidebuntur.

Legatus Suecicus non fuit in Transylvania, nec Fabianus Farkas in Gallia, verum in Porta Ottomanica, unde plerisque suis rebus infectis rediit, quo de praesenti nullae e Transylvania, aut a rebellibus legationes sunt institutae.

Gallicus in Polonia residens per specialem suum hominem desiderabat et intendebat armorum Suae Mattis per Transylvanos distractionem, misitque secretum curso-rem ad Portam, sed quo fine, non constat.

Legatus Poloniae in Transylvania nomine sui regis in eo institit: quatenus interponat se princeps pro pace, inter ipsum et Turcam tractanda, neque necessitate, sed alio respectu videatur pacis conditiones amplecti, ubi maxima de facto est quaestio circa promissum a defuncto rege annuum 22. millium aureorum tributum, relicto prae manibus Turcarum Kaménicio, ad quae quidem ipsa respublica accedere non vellet; verum timendum, et est fere certius, quod modernus rex intuitu solii sui regalis conservandi, ea clam Turcis sit praestiturus.

Ablegatus Michael Nagy nomine principalis sui in eo institit apud principem Transylvaniae, ut se interponat apud Suam Mattem in negotio reducendorum rebellium. modo enim esset tempus. Ad quod tale responsum accepit: Ita, si Sua Matas, vel duus archiepiscopus ad instituendos huiusmodi tractatus denominarent benemeritas et qualificatas personas nationales; qua occasione unus e consiliariis illis ad dictum Michaellem Nagy ait: sed non tales fraudulentas ac mendaces, sicut est Franciscus Nagy, tu vero quis sis, te non novi, nisi quod audiam, te praedicti Francisci fratrem esse.

Parum abfuit, quin rebelles principem induxerint, consentientibus in id nonnullis etiam consiliariis, ut nomine memoratorum rebellium cum Sua Matte inter arma pacem ineat, opportuno scilicet tempore, antequam Turca cum Polonis paciscatur. Interim, allata huc institutae per Suam Maiestatem commissionis, ac certarum eum in finem deputatarum personarum fama, hic quoque acceptatur omnino et approbatur, modo propius huc, Szathmarini, vel in civitate Nagy-Bánya tractatus illi instituantur; vicissim ex parte etiam rebellium sufficientes plenipotentarii deputabantur.

Stephanus Petróczý cum uno ex filiis suis, ad latus Emerici Tökölý se sustentat, alii duo ipsius filii sunt Varadini. Ladislaus Gyulaffý apoplexia tactus obiit.

Külczim: Relatio baronis Caspari Kornis e partibus Transylvaniae ratione comitiorum Transylvanicorum.

(Bécsben a titkos lvtárban. Hung. Fasc. 180.)

c)

1675. JUN. 9.

Szelepcsényi levele az udvari cancellárhoz Wessélényi küldetéséről.

Excellētissime domine fautor et patrone colendissime. Recte hac hora accepi gratissimas Excellen. Vrae ad me medio Michaelis Nagy transmissas literas. Verum in quantum ex aliis advertere potui Transylvanicam eiusdem ablegationem, respectu forte etiam mei, a cancellario Hungarico, Stephano Csáký, et quodam alio, varie sugillari eo, quod haec resolutio Suae Mattis, antea commissio illarum triumvirum, opera cancellarii instituta, eisdem minime innotuisset. Ex quo apparet, quod hi boni vini omnia, uti

dicat divus Jacobus apostolus: Quaecunque ignorant, blasphemant; persuadendo sibi, quod haec eadem Suae Mattis prior dispositio contrairetur, et praeiudicat ipsorum commissioni, quod tamen non est ita. Ego quicquid feci, iussus feci, monitus feci, Suae Matti obsequendi studio feci, amore conservandae in tranquillitate patriae meae feci: quod si in aliquo exorbitasset Michael Nagy (quod tamen illi tantum mero istorum livore impingi iudico) dabit ille rationem; verum mihi neque adeo indiscretus, neque adeo bibulus videtur, qui haec sibi commissa ita facile hinc inde propalare ausus fuisset, sed ideo tantum bonos hos viros torqueri adverto, quod negotiationes ipsius penetrare non potuerint, uti ex his Stephani Csáký ad me datis manifeste eliceretur. Quantum vero meam pro illis partibus ablegationem attinet, de facto quoque id sentio, quod antea, eam pronunc. et prima statim fronte, vix absque gravi Suae Mattis caesariae praeiudicio accidere posse; primo, quia si talis ac ego (licet indignus sim) primaria in regno persona exmitteretur, bardi illi et indiscreti homines in extremam ruerent praesumptionem, et sibi persuaderent Suam Mattem eousque necessitari, et per hostes premi, ut exemplo hactenus inaudito primatem suum ad ipsos, alias inferioris conditionis homines expedire necessitata fuerit. Secundo, quod cum illi expostulent restitutionem praedicantium et templorum, essetne conveniens, ut is, qui est summus ecclesiae Hungaricae pastor, quique iudicialia sententia una cum tabula regia condemnavit rebelles praedicantes, idem in contrarium vertat temonem, et restitutioni eorum cooperetur. Mitto alias mille inconvenientias; sufficiat: nunquam pro talibus occasionibus adeo subito et praecipitanter deputatum fuisse archiepiscopum, sed semper cancellarios Hungaricos, uti Valentinum Lépes, Stephanum Semieý, Georgium Lippáý, ac meam quoque personam, quando non solum Ratisbonâ in Transylvaniam, sed post etiam in Poloniam ad Georgium Rákoczý, et ad ipsos Kosakos ablegatus fui. Eat ergo nunc quoque, et fungatur hoc sibi incumbente munere cancellarius Hungaricus; verum haec ille, prout ego perspectum habeo, conatu omni effugiet, uti et ante aliquot annos periculosam illam Novisoliensem commissionem, quam mihi, licet superiori suo, artibus nescio quibus imponendam principi Lobkovichio persuaserat. Sane prouti populos illos intelligo, contra illum unanimiter exacerbatos, qui ei soli hanc miserrimam rerum revolutionem imputant, si casu quo ipsum in partibus illis habere possent, nunquam mea opinione ab ipso sibi temperarent.

Ast manu de tabula. Ego actate et viribus iam confectus, nihil amplius ambire possum, quam ut Deo et caesari, quod semper in symbolo meo habui, serviendo extremos dies meos claudere valeam. Interim nova, quae ex partibus superioribus accepi, Excellentiae Vrae communico, non ut iis me venditem, aut taedium Vrae Excellentiae causem, sed ne ullius negligentiae et debitae meae, erga Excellentiam Vram obligationis arguar, supplicans enixissime, ut Vra Excellentia haec Suae Matti caesareae domino meo clementissimo saltem tali quali pro lumine repraesentare non gravetur. Et his maneo, quoad vivo

Eiusdem Excellentiae Vrae

servitor semper obligatissimus

Georgius Szelepcheny

Archieppus Strigonen.

Posonii die 9. Junii A. Dni 1675.

Excel. dno cancellario aulico.

Kivülről: Episcopus Strigoniensis ad supremum aulae cancellarium de dato Posonii, 9. Junii 1675.

(Ered. Bécsben a titkos lvtárban. Hung. Fasc. 180.)

VIII.

1675. márcz. 16.

Teleki Mihály levele Beldi Pálhoz.

Mint uramnak szolgálók Kgldek.

Ki nem írhatom, mint bánom, Kglmed ki nem jöve, nem beszélheték Kgldele. Lesznek vala sok beszédim, Kgldek maga dolgairól is, magamérül is. Értettem némelyektől Kglde mostani dolgokban való panaszkodásit. és hogy azokban énnékem is tulajdonítana, de mivel tiszta lelkem esméreti, én el nem hittem, sem hiszem, mert én Kgldek gondolatommal is nem vétettem, tovább is nem véték és Kglde szolgálatja mellől el sem állok. Volnának ugyan nekem magamnak is conceptusim, kikből kihozhatnám, hogy még sem volna nekem Kglde előtt egész hitelem, de azokra is magam magamnak megfeleltem. Hitesse el magával, hogy én Kglde igaz szolgálja vagyok, leszek. Tudom, reménlem is, én is Kglde hozzám való affectiójában meg nem fogatkozom. Másképen is én megesmért jóakarómat. sok vétkére is, én nem szoktam megvetni, kötelessége mellől el nem állok könnyen. Egyébaránt az mindenképen fenforgó haza dolgai azt kívánják, egyet értsünk. Már én is Kgldelet gyermekségemtől

fogva ismerem. Higyje el, míg élek, Kglđ köteles igaz szolgálja kívánok lenni, elhívén, engem sem fogvatkozttat meg eddig való hozzám megmutatott jó akaratjában. Én azért, akárki mit mondjon, de el nem hiszem; elhiszem, Kglđ is azt követi, isten visszahozván, ez írásomnak okát adom, mindazonáltal válaszát addig is elvárom.

Gerenden valék, harcgom nagy volt, ott is Kglđ szolgálja voltam minden dolgokban; úgy találtam az dolgokat, mint Kglđ nekem azt beszélte, írta. Ott kész sokaknak az sententiájok, csak volna executorok. Csak nem lehet az vér vízzé.

Siessen Veselini Pál uram. Az isten megverjen, ha igaz szűbül nem írom és tudom, balúl veszi ő kglme, de izenek: bizony, félek, elvész, ha jól magúra vigyázna, még szolgálhat is nemzetének, én úgy látom, az fejedelemasszony, valaki az fiának affilét joval, nem tartja igaz szolgáljának.

Kglđ jovalása szerint írtam volt. Kende uram mit írt, Kglđnek elküldtem, kérem küldje vissza. Kapi uramnak eleget beszéltem, én úgy látom sinistradákkal nem akartak véteni. Kegtek lelkem uram az választ is veszitek. Isten is parancsolja az vétkeseknek való megbocsátását. Rédei uram is úgy látom, Kglđnek szolgálui kíván, lelkem uram, engedni kell az üdőnek sokat, egymásnak is, ne ne vessenek rajtunk az ellenkező felek. Kglđt kérem, igaz szívből származott írásomért, meg ne ítéljen, bizony Kglđhez való igaz szívbeli kötelességemből írom.

Kglmed tóháti biráját elhozattam vala egy darabig, mivel ökröket nem adott, de elbocsátám, Kgldre hadtam büntetését.

Ezzel három levelem leszen válasz nélkül. Uram, szintén megharagszom. Kglđt kérem, ha mi hírei lesznek, tudósítson. Isten öltesse Kglđt 16. Martii, 1675. Szent Péter

Kglđ szolgálja

Teleki Mihály mp.

Az lengyel követek Botlenben vendégeskedik, én is arra felé megyek. Kglđ tudósítson. Kende Gábort is, Husztou van-e, Urunk parancsolta. Íratott Kende Mátétül. Baxával szemben legyen és megmondjam, el ne szakadjon ő ngától, az töröktől is. Ezeket Kglmed így értse.

Külczm: Tek. nemz. Béldi Pál uramnak, bizodalmas uramnak adassék.

Kivül: Itt hagyá az posta, kitül el akartam küldeni ezt, azért késett.

(Fred. gr. Kemény J. Erd. Tört. Fred. Lev. XX. k.)

IX.

1675. ápr. 10.

A konstantinápolyi franczia követ levele a fejedelemhez.

Cels. princeps et due nobis colendissime.

Acceptis iis, quas sibi Cels. Vra ex summa benignitate ad nos scribere humanissimis litteris, ipsi quantum in nobis est, et esse poterit, gratissimi exhibemus animi specimen, et exhibebimus; quod omni obsequio sicut et nostrorum ad portam Otthomanam officiorum interpositione manifestum erit; nos ergo, ubi jusserit Cels. Vra, paratos inveniet, et in hoc clemmo, invictissimo et potentissimo regi et nostro morem gerendi praebebit occasionem; jam Cels. Vrae obtemperantes, ipsi suum sine mora remandamus tabellarium, ut et citius serenitati Poloniarum regis satistiat, et citius adhuc nostrorum innotescat ardor votorum, quibus nos profiteri valeamus cum effectu.

Cels. Vrae

humillissimus et ad servitium
paratissimus

Marchio de Nointel mp.

Datum in Perac Constantinopoli palatio nostro die
decima mensis Aprilis 1675.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XX. k.)

X.

1675. ápr. 30.

Meghívó a május 25-iki országgyűlésre.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae partium
regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Prudentes ac circumspecti fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Jó emlékezetiben lehet Hűségteknek, az elmúlt közelbik Fejérváratt celebráltatott közönséges országgyűlésén maradtanak fenn, kiváltképpen végbeli olyan dolgok, melyek igazításban nem vétetőldhetnek, kire nézve Hűségteknek tettünk volt ígéretet, hogy ez jelen való 1675-ben májusban közönséges országgyűlését promulgáltatnánk, melyet isten segítségéből akarván teljesíteni, becsületes tanácsúr híveink tetszésekből rendeltük Hűségteket egész

országol convocáltatnunk fejjérvári városunkban, az holott országgyűlése alatt agitáltatni szokott törvények is annak rendi szerint elővételnek. Parancsoljuk azért kegyelmesen és igen serio Hűségteknek, is az megírt helyre ad 25. proxime affuturi mensis Maji becsületes atyjokfiait küldeni és bocsátani el ne mulassa. Nec secus facturi sub poena in decreto et articulis expressa. Datum in arce nostra Fogaras die 30. Aprilis 1875.

M. Apafi mp.

Külczm: Prudentibus ac circumspectis magistro civium, regio et sedis iudicibus ceterisque juratis civibus civitatis nostrae Cibiniensis, Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije a nagyszebeni levéltárban. Nr. 1216.)

XI.

1675. máj. 6.

Páskó Kristóf jelentése Drinápolyból.

Mgos fejedelem, nekem kgls uram.

Isten kegyelmességéből 20-dik indulván Rosnyórúl, Ngod parancsolatja szerint sietvén, 10-ik napra. úgymint 30. Aprilis Drinápolyban érkeztem, gondolván azt, hogy a solemnitas 3. May elkezdődik, de kgls uram, az mint itt végére mehettem, még ez jövő holnapban kezdődik; ha negyven napig fog tartani, mint itt is a híre vagyon, elég, ha aratásra menekedhetem meg innét. A császárral való különös szemben lételem felől Ngodnak még bizonyost nem írhatok, de bizonyosan írhatom azt, hogy a mely filegórébül az császár, maga felesége és anyja a solemnitást nézni fogják, felkaftánozva előttök kell elmennem az ajándékokkal együtt. Mindezen solemnitások a mezőn lesznek; értettem a mellém rendeltetett fő csauztúl azt is, hogy nekem is sátor alá kelletik kiszállanom a solemnitásnak végeig, mivel az egész császári birodalomból idegyűlt sokaságot a mezőre kiszállítják. Mely dolgok felől most Ngodat bővebben nem tudósíthatom, isten életemet megtartván, a mint ez nagy malest¹⁾ genge elmémnel concipálhatom, Ngod méltóságos személye eleiben terjesztem váltaképpen.

3. May löttem szemben a tihajával, a Ngod levelét ajándékival együtt igen kedvesen vette. Ngod egészségét és

¹⁾ T. i. moles!

az ország békességét szorgalmasan megkérdezvén. Méltóságos kglmes uram, noha Ngod én reám ezen solemnitásokhoz tartozandó dalgon kívül semmit is instructió szerint nem bizatt, maga is Ngod eljövetelemtkor nem lévén bizonyos benne, miről tudósítsa a fényes portát, úgy én is magamtól semmit is nyelvemre nem vettem, hanem a tihaja kérdezkedésére nem itiltem illendőnek, hogy Ngod mentségére kevés szóval illendő választ ne tennék. Arra is penig ily dalag kényszerített, hogy a mely dalgak felől kapitihá uram Ngodat tudósította vált, azakra Ngod nem resolvált, azonban a váradiaktól is lött alattomban való vádlás, mely dalgak mia annyira vált a kedvetlenség, mint kapitihá uramtól értem, hogy már ő kglmét is a kapukon nem aly kedvességgel látnák, mint láttatatt azelőtt.

A tihaja közel hozzá leültetvén Boros uramat, parancsalá, hogy eleiben leguggadjon és csak lassan (hogy maga udvara ne hallja), talmácsoltatá ez dolgokat, 1. Báuffi Dienes uramat fordítá, de hirtelen lesütvén fejét, azt abban hagyá, 2. kérdé: a magyarországiaknak mint van dalgok, hol vadnak és Erdélyben vadnak-e benne? Arra kglis uram azt felelém: hls császáruk rendelkezéséből Várad vidékén vannak a hadak, a főrendek Erdélyben bejárnak, meg ki quártélyakban mennek. Erdélytől bántódásuk nincsen. Kérdi: hát a mint a kapitihára bízta vált a dalgat, arról mit tudak? Felelém: e siető alkalmatossággal az én kglis uram ő nga sem Ngodat, sem a fővezért nem tudósíthatta, várt most Ngod közölök becsületes embereket be, ha mi aly dolog leszen, Ngod tudósítani el nem mulatja; 3. kérdé a németek felől, nem cselekesznek-e valamit? Ez alkalmatosságot értvén kglis uram, én megjelentém, hogy Ngod a németek mia valóban megbúsult állapotallal volt, feles német és magyar hadakkal reá ütven Ngod és császáruk birodalmára, Diószeg nevő várast egynéhány falukkal felfervén és prédálták, a magyarországi hadakban levágtak, véletlenül quartélyakra ütven, kapitánt is fogva elvittek. Azon meg-rázván fejét, kérdé: kik cselekedték, s mennyi számú had merte azt próbálni? Én mondám: kglis uram a kassai general a szathmári generállal és Barkóczi István cselekedték aperto marte, lövő szerszám lévén vélek, mintegy négy-ezeren; kit is Ngod valóban sajnál, hogy birodalmának pusztítását csak hivalkodó szemmel kell nézni, mivel Ngod hls császáruk akarátja kívül eddig cselekedni semmit nem akart. Ez ebben marada.

4. Kérdé: hát a lengyelek felől mit tudsz? Úgy hallattuk, lengyel követ van a fejedeleemnél; mi végre? Arra

Kgls uram, azt felelém: igaz, hogy van ő ngánál lengyel követ, ki is jal lehet régen indult valt, de megbetegedvén az úton. Erdélyben is Vásárhelyen és Segesvárat doktorkakkal kuráltatta magát, azért érkezett alyan későn, és csak az én eljövetelem előtt, Ngod menten sietséggel az tanácsurakat convocáltatta és a dolgot megértvén, sietséggel tudósítja Ngod a portát a dalognak igazsága szerint, melyben ő ngak semmit is ne kételkedjenek, mert míg Ngod is az urakkal együtt a dolgot nem érthette, úgy voltaképpen nem is tudósíthatta. Kérdé: meglészen-e hamar? mondám: Kgls uram, úgy hiszem, már is ő nga embere útban vagyon. Ezeket jóvá és helyben hagyván, jobb szívvél kezde lenni, kávét, serbetet és füstölő eszközt hozatván, mely is jó szível való látásnak jele ő nállak; ígíré, hogy 3 vagy négy nap alatt a vezérrel is szemben leszek, noha kgls uram ezeknek mast nagy foglalatosságuk vagyon.

Nem kétlem kgls uram, hogy a fővezér ő nga többekről fog és fontosabban examinálni; én ugyan semmi derék dalgot nem illetem, de talám nem vétek vele, ha a kérdések szerint, ha mi nehézség valahonnan való vádak mia oriáltatatt volna, azokat lecsendesítem, mint a jó isten vezérrel, noha én bizony mindenekben a Ngodtúl való tudósításra relegálok, de ha a szükség úgy hozza, hogy Ngodnak némasággal valamit ártsak talán, a sem lenne jó, mert én úgy veszem itt eszemben, hogy isten Ngodat sak nagy dolgoknak végben vitelére rendelte, csak Ngodon se muljék. Úgy hiszem, a mely böcsületes hívére Ngod a fenforgó dalgakat bírza, leszen dalga, hogy esze legyen, meg is kívántatik.

Tudom, Ngod a sak írást nem kedvelli, mindazáltal az idő és alkalmatosság úgy hozta isten engedelmeiből, hogy Ngodat tudósítsam. Ngod előtt nagy dalog van, bizony bännám, ha más csalárdsága mia Ngod a portán hitelét elveszténé, vagy egyéb is következhetnék.

Irhatom Ngdnak kgls uram, a francziai király Konstantinápolyban levő oratorának levén itt Drinápolyban locumtenense, emberét küldötte vala hozzám, kérvén azon, hogy szállására mennék, én mentegetve magamat, hogy én audentiára készülök vezér és császár eleiben, módomban nincsen a hozzá való menetelben, maga jöve szállásomra, és hozá elő az Ngdnál levő galliai embernek dalgát, hogy az mely levelet Fogarasi Sándor uramtól beküldött valt is, a konstantinápolyi orátornak értésére adván, rescribált is nekie; kérdé, ha bejün-e, én mondám: igenis bejű, amint meg is írta, sok szó, beszéd után kifakasztá, hogy ők megírták

annak a gallusnak, ide be ne jűjjon. Űgy őrtem kgls uram a mellette levő emberétűl, hogy ezen oratornak locumtenense és maga is az orator az itt való német residenssel colludálna a mercatura kedvéjért is, és ezen személyek sak ajándékakat vennének a residenstűl, a közöttűk való vendégeskedés, és egymáshoz való járás bizonyosan megvagyon, melybűl azt itilem Kgls uram, talám az ajándékaktűl infascinatusak levén, uraknak is (ha mi jó correspondentiával a lengyel királyhoz valna) árulói lehettek. Ezeket azért compiscáltam, s azért is irom meg, hogy ha isten engedelmebűl Ngod leszen ezen hatalmas nemzetek között az interpositor, dolgaiban meg ne csalatkozzék; az att való gallust is a dolognak vége szakadtáig úgy bocsássa el mellűle. Mely dolgokrűl való discussiókat én hagyok Ngodra bölcs tanácsűr híveivel egyűtt. Ez tudósítással tartoztam. Ajánlván ezek után Ngodat a szent istennek kegyelmes altalma alá szerelmessível egyűtt. Drinápoly die 6. May, 1675.

Ngodnak alázatos híve és szalgája

Pasko Christoph mp.

(Eredeti, Nemzeti múzeum. Tunyogi gyűjtemény.)

XII.

1675. máj. 18.

Kraszna vármegye közönsége kéri Bėldy Pált, hogy sérelmeik orvoslására járjon közbe.

Alázatos szolgálatunkat ajánljuk Kgldnek mint urunknak, isten kedves jó egészséggel, jó szerencsével, hosszú élettel áldja meg Kgldet, szűből kívánjuk.

Mlgos őr, alázatosan kelleték Kgldet ez kis írásunk által látogatnunk, adja isten ez levelűnk találja Kgldet szerencsés órában. E mellett mostani alkalmatossággal nemes Erdély országának generalis gyűlésére becsűletes atyánkfiait bocsátottuk be mi is, holmi megbántódásink felől, és sűlyos terelviselésűnk felől, az melyek felől Kgldnek becsűletes követ atyánkfiaitűl szóval izentűnk. Kgldet kérjűk igen alázatosan mint mlgos urunkat, nevűnkkel mondanáo szavainak adjon hitelt és ezaránt való sok nyavalyáinkat és megbántódásinkat vegye respectusban és orvosolja is, mivel úgy tudjuk, hogy az partiumnak is gubernálása Kgldre bizattatott, és mi is isten után csak Kgldben bizűnk mindenféle nyavalyáinknak megorvosoltatásában mind az mi kgls urunk ő nga, s mind az nemes ország és somlyai

kapitány uram előtt. Ezek után isten tartsa és éltesse KglDET kedves jó egészségben. Datum in generali congregatione dnorum magnatum et nobilium comitatus Crasnaensis. Die 18. mensis Maij anno 1675. in confinio Somlyó celebrata.

KglDnek alázatos szegény szolgái

Kraszna vármegyebeli
egész nemesség mp.

Külczim: Az mlgos úrnak tek. Béli Pál urunknak (titulus cum pleno honore) etc. Nekünk mlgos urunknak ő kglmének adassék.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XX. k.)

XIII.

1675. máj. 25—jun. 22.

A fejeérvári országgyűlés törvényei s írományai.

a)

1675. máj. 24—jun. 21.

A Kolosváriak folyamodása az országgyűléshez sérelmeik orvoslása ügyében, mely alkalommal a lovas hadak eltartására fűvelő helyet, a vár fentartásához gratuitus labort s az 1674-iki Bánffy-féle török bizottság s az 1675-iki januariusi deputatio által okozott költségek megtérítését kéri.

(Közölte Jakab Elek; Kolosvár Város Története, Oklvtár II. k. 414—416. ll.)

b)

1675. máj. 25.

Belényesi István jelentése.

Acta comitiorum Albensium anni 1675. a die 25. Maji ad diem — continuatorum, quae quidem res majoris momenti animadverti et observari potuerunt.

Die itaque ipsa 25. Maii anni 1675. moventes nos Cibinio, nox fuit in Szeredahely, altera

Die 26. prandium in Szász-Sebes. Coena et nox Albae-Juliae in termino.

Die 27. Confluentibus mane de more statibus in aedibus regni pro comitiis destinatis, catalogo perlecto et facta utrinque salutatione et resalutatione inter celsimum principem et regnicolas, per secundi ordinis nuncios celsissimus princeps dnus regnicolis denunciat, antequam alia aggredierentur negotia, libenter vellet dominorum quoque statuum mentem intelligere, quid facto opus sit cum Turcis quibusdam, qui perhibebantur ad duo mille equites venire secundo Marusio penes Jófű districtum cum certis curribus commeatu onustis, quos vellent traducere per regnum immediate versus Szucsвам in Moldaviam. Tunc facto discursu de re, placuit, ne quidquam de ea re palam concluderent, ne scilicet ante tempus evolaret ad aures, quorum non deberet. Secedentes itaque nominanter vocati delegati solum ex statibus in palatium audientiale, decreverunt non esse omnino ullo modo admitte-
tendos eosdem Turcas, ut transeant per regnum ob aver-
tendam rem, quoad imposterum quoque mali exempli. Quo-
circa demandatum fuerat Hunyad et Albensi cottibus, quatenus praesto sint, et consurgant vigilandi ergo.

Die 28. mane rumor omnis praecedentis diei Turcicus evanuit; recipientibus se iis per aliam viam, quamvis jam major pars Jófű usque penetravisset. — Propositiones inter-
rim 6 punctorum (alibi in scriptis extantes et habitae) celsi-
mi principis praesentantur. Et quia statim in prima
illarum nobilitaris praerogativae laesiones et impetitiones
restitui pollicebantur, ideo dni status comitatenses quidem
seiuincti quisque in suo comitatu, Siculi vero de more
conjunctim sua postulata et querimonias compilandas per
hospitia sua confluunt, atque diem eundem, uti et

Diem 29. subsequentem in compilandis punctis iisdem
transigunt.

Die 30. Comitatusenses eoque die Albensis et de Küköllő
sua postulata grandioribus querimoniis onusta praesentant
et perleguntur. A prandii celebratur tabula judiciaria super
transmissione causae ratione hominum quorundam saginatorum
circiter No 182, introabactorum per dnum Joannem Vas
de Czege ex foeneto controverso Salyi nuncupato. Fiunt
exceptiones, haerentque die eadem dni assessores tabulae in
exceptione eadem, quod dnus querulans P. Haller penes
novum gratiosum volens suscitare causam eandem definitam
in sede infima tertiae diei, expositio novi ejusdem sonabat
pro tribus personis, Georgio, Ladislao videlicet et Joanne
Vas, quorum quidem unus Georgius pridem decessisset,
alter vero Ladislaus nunquam hac in lite interessatus fuis-
set; et sic quia clausula novi: rebus sicut praefertur stan-

tibus et se habentibus etc. non verificaretur, hac ratione urgebant pars actoris condescensionem causae. Super qua quidem quaestione diu multumque disceptatum, ac dies illa transacta est super questione eadem irresoluta, non sine favore aliquo quidem erga partem damnosam dnum Paulum Haller, dilata ergo quaestione et causa eadem ad diem sequentem, si quomodo partes pacificare vellent et possent.

Die 31. Leguntur postulata cottus Thordensis, cui succedit discursus ad supplicationem dni Sigismundi Mikola ratione possessionis Örményes jure uxorio praetensam. Sed quia in praecedaneis regni comitiis bona Bánfiana acquisititia articulariter pro se reservaverat regnum, cui quidem princeps ratione fisci contradixerat, post plurima hac de re lata suffragia tandem dilatus est discursus iste ad resolutionem principis ad postulata comitatum hac de materia porrectorum. A prandiis feriatum est.

Die 1. mensis Junii. Leguntur postulata cottuum Colosiensis et Dobocensis. A prandiis praesentavimus cum dno Bartholomeo seu Bartos litteras ampl. dni judicis regii ratione jobbationum fugitivorum responsorias dno cancellario simul ac cottus Albensis Tranniae comiti supremo, his iisdem dnis cum replicatione satis dura et indignabunda per eundem dnum Joannem Bethlen comitem supremum cottus Albensis, de quo quidem negotio per eundem dnum ac alterum Sigismundum Bánffi etc. per litteras requisitus fuerat spectabilis ac gen. dnus iudex regius Cibiniensis; cui quidem propter infirmitatem praesentibus his comitiis licuerat adesse minime.

Diebus 2. 3. et 4. Junii celebrata festa pentecostalia ab universis dnis regnicolis Albae Juliae.

Die 5. Leguntur rursus postulata cottuum Hunyadiensis, Szolnok interioris et mediocris, Maramarosiensis, Krasznensis et Zarand, uti et postulata duorum Siculorum: quorum quidem primum de libera coëmptione et venditione rerum venalium, puta tritici, ferri etc. ante diem nundinarum pro parte extraneorum sonans, ad instantiam nostram expunctum est. A prandiis tabula quidem judiciaria per dnum praesidentem indicta, verum celebrata minime.

Die 6. Leguntur supplicationes universitatis Saxonicae nationis, quae cum postulatis praememoratis duorum cottensium et Siculorum praesentantur illmae celsi principali atque consiliariis. A prandiis tabula judiciaria, verum receptae solum causae paribus demandandae.

Die 7. Resolutiones ad postulata cottuum Albensis et de Küküllő: qua quidem occasione acris contentio ratione

extraorbitantium officialium arcis Fogaras, qui penes liberum baronatum inauditos penitus usus, compulsoria respuendi, novum iudicium et appellationes nullatenus admittendi etc. introtulisse perhibebantur; reponentibus iis direttore, praefecto et procuratore fiscali punctatim, ad quas quidem resolutiones rursus replicatum est. A prandiis feria.

Die 8. Resolutiones ad postulata cottuum Dobocensis et Hunyad. Interveniente supplicatione comitis Ladislai Csaki ratione destructae arcis suae Almas. Item aliae supplicationales ejusdem ratione potentiosae invasionis, verberationis et vulnerationis jobbagionum quorundam suorum sales vehentium, et in pascuis Kercsediensium (uti quidem ii praetenderent) exmittentium, ab iisdemque Kercsediensibus intro abactorum etc. Super quo post longum discursum exmittuntur ambae partes ad tertium, quatenus die statim tertio iuridice in sedriae sede inferiori causa eadem iuridice revisa, si cui partium minime placuerit, appelletur et transmittatur immediate in praesentiam dñorum statuum et ordinum regni, tanquam sub diaeta casus et causa talis extraordinaria extraordinarie quoque revidenda. A prandiis feriatum.

Die 9. Concio mane dominicalis, exaudiente eam et praesente celsmo quoque principe; concionante vero rev. viro Michaelae Tholnay academico. A prandiis rursus concio etc.

Die 10. Dominis consiliariis intimis praesentibus acres quaerimaniae et contentiones dñorum statuum, signanter dñi Gregorii Bethlen et aliorum ratione primatus actuum potentiariorum supremi officiolatus sibi vendicationis et e manibus principis, uti quidem praetendebatur, extorsionis et supra inferioris ordinis dominationis, projectae praecipue erga dñum Paulum Beldi palam, et vice versa regerationes. A prandio nihil.

Die 11. Eaedem contentiones et querimoniae rursus reiterantur. Et a prandiis puncta quaedam per deputatos ad hoc specialiter pro vindicanda praerogativa nobilitari, quae hucusque vario modo ab omnibus ordinibus, supremis scilicet et mediocris status hominibus erga inferioris et infimi status et homines fuit dilacerata et transgressa; et quatenus lex et ratio juris multifarie exilium est passa, actus vero potentiarii summe dominarentur inter regnicolas; ideoque ut haec reformarentur et in bonum ordinem tandem aliquando redigerentur; hoc fine puncta illa a deputatis ad id ab ipsis dñis statibus et selectis ex quavis natione certis honestissimis, experientissimis et probatissimis

viris conscripta et dnis statibus repraesentata: quia non aequae omnium palato arrideret, quatenus videlicet contineret poenam in communi liga duorum statuum et ordinum in comitiis praecedentis anni 1674. occasione sententiationis Dionysii Bánffy inter se inita, specificatam, ideo punctorum hoc primum unacum reliquis etiam aliis de potentiis personis actibusque potentiariis majori ex parte cassantur et annihilantur, sub praetextu videlicet eo, quod nimis asperum videretur, ut propter levem quemvis defectum statim poena ligae quispiam condemnetur, quoniam homines sumus et impingimus facile. Interim hoc remedio rejecto, quid ulterius sperare possimus, perpendere licet: qui hucusque percussit, percutiat posthac magis; qui alteri violenter pallium ademittit, adimat et indusium posthac; verbo potentia decumple (*sic!*) majus sumet incrementum; eam quid aliud, quam discordia et dissensio? quid hac, nisi ultimum exitium nos omnes, unacum potentiariis ipsis et ipsam patriam quo celeriori cursu prosequatur, necessario manifestum est? Heu tempora! heu nequissimorum hominum impertinentissimos mores: et perniciosissimorum morum pervicacissimos mores! quae nos sic perimitis, necatis, et pessundatis! — Hoc singulariter hic annotandum est: inter puncta eadem ex parte universitatis Saxonicae nationis hoc erat conclusum: ut indifferenter omnes, qui posthac dum ex loco aliquo in alium transmigrare vellet, puta ipse quoque princeps Fogarasino Albam etc., nulli sit licitum id facere ope, auxilio et jumentis atque curribus miserorum Saxonum, sed suis viribus qui vult pergere, pergat, ne per hoc exhauriantur et enerventur miseri homines per amissionem tot equorum boum etc. occasione similium migrationum: cui dum omnes consentirent, interim unus vel alter interlocutorie curaverat addi: Excepto casu, dum quis magnatum ex mandato principis debeat quopiam proficisci in negotio regni vel principis; adeoque fiat selectio personarum et temporum ac rerum: cui dum nos reclamaremus, siquidem hoc ultimum additamentum, primum quod est quidpiam boni totaliter destrueret. Ideo dum a quibusdam, signanter dno Teleki exquireretur: anne ergo delendum est hoc punctum ex toto, vel saltem pars illa ultima: ad quod ergo dum festinanter reponeret dnus noster consul: delendum esse omnino, quod tamen alias caro noster pretio erat coëmdenda, illico cassatur; quod quidem post ne post plurimas quoque instantias recuperari potuimus.

Die 12. mane confluentibus dnis statibus, ad instantiam celsmae dnae principissae et respectum ejusdem lecta

supplicatione relictæ dnae Dionysii Banffi, Susannæ scilicet Bornemisza conterinae ipsi principissæ pro parte sua et filii Georgii Banfi, quatenus bona mobilia, pecuniaria scilicet et alia, quæ a patre suo Paulo Bornemisza et Paulo Nagy, ac Michaelæ Bethlen maritis, consanguineaque sibi spectlis ac gensi quondam Joannis Szentpáli relictæ. Catharina Bornemisza in aedes mariti Dionysii Banfi secum attulisset, ex clementia regni ea bona readjudicando restituerentur, quod post longum discursum sic factum est, immobilium autoritate et dispositione remanente penes articulum regni anno præcedenti occasione eadem conclusum. A prandiis tabula judiciaria, in qua nihil præter transmissionem et ejus revisionis continuationem causæ dni Pauli Haller supramemoratam.

Die 13. Mane deportantur resolutiones ad postulata dñorum Siculorum, et ad supplicationales dñorum Saxonum. hæc quidem cum tali continentia, quatenus ipsi dñi Saxones ostenderent viam, medium et modalitatem, qua ratione id, quod iidem postularent, effectuari possit; effectuatio scilicet et observatio rigorosa articulorum, siquidem in multis ipsimet viderentur esse rei et dari ansam violationi articulorum. Pro quo satis diu multum exposcebatur a dñis statibus, quo specificarentur illi, qui exorbitarent et ipsos his vel illis extorsionibus et aerumnis affligerent; dato etiam tempore, uti post prandium descripta proferrentur in medium duorum statuum, ita tamen, ut a vero illa non essent aliena; sic se scilicet posse tales refrenare, dum enim non scirent, quid quis fecissent, ignotos punire non possent; quantumvis conquerantur in genere. Verum ea a nobis neglecta sunt; et sic ipsi quoque domini status rejiciebant culpam in nosmet ipsos. A prandiis revisio et perlustratio litterarum et litteralium instrumentorum in archivio quondam Dionysii Banfi conservatorum, quatenus quæ spectarent ad familiam Banfianam, restituerentur iis, quæ ad alios, aliis; quæ vero concernerent familiam Bornemiszaianam, eae traderentur tutioris conservationis gratia illrmae dnae principissæ Michaelis Apafianæ. — Item a prandiis exorto incendio in civitate exteriori, sequuta est conflagratio trium domorum, bene quidem, quod tempore tranquillo contigisset, non ventoso; alias certum est majorem partem civitatis Albensis eadem die in cineres redactam iri; in platea vulgo Tövisutcza exorto incendio eodem atque perusta inter alias domo pauperculi Gombkötő János, quod quidem erat protunc hospitium spectlis ac gensi dni Francisci Rédei,

consiliarii et capitanei supremi Colosvariensis etc., factum ex incuria eorum, uti perhibebatur.

Die 14. Exorto similiter de mane incendio ex culina dni Teleki, tertia a vicinitate nostra domo, verum per tempestivum occursum depresso. — Item replicationes quaedam ad resolutiones postulorum dñorum cottensium puro mandatae transmittuntur de mane in praesentiam illrmae celsnis principalis; uti et supplicationes nonnullae; atque inter eas ex parte etiam universitatis; uti Brasso, Kis Sinck et Segesvariensis.

Die 15. Resolutionum ad eadem postulata et supplicationes delatio. A prandiis proficiscuntur nonnulli dñorum ad sepeliendum in vicinitate defunctam uxorem dni Balthasaris Macskási in Boros Bocsárd. Item adest Polonus quidam, uti circumferebatur pro impetranda aliqua conditione penes vel ad latus principis. pro parte dni sui ex majori stirpe Polona ex Polonia huc profugiente; procul dubio ob casum aliquem exulante.

Die 16. Dies dominicus pro more concelebratus.

Die 17. Secedunt dni nonnulli et ablegati eo fine ad domum audientialem convocati, quatenus de confiniis et resolutione fienda legato Turcico quidpiam boni concluderent. Qui quidem legatus Turcicus, uti perferebatur, urgeret decimas per ipsosmet Turcas in locis tributariis posthac exequendas, quae uti dicebatur, extenderet se juxta praetensionem eorum Medgyesinum usque etiam, quod Deus avertat. A prandiis continuatio in tabula judria transmissionis ejusdem dni Pauli Haller revisionis.

Die 18. Continuatio discursus ejusdem hesterni de confiniis; praecedentibus supplicationum quarundam in medio dñorum regnicolarum resolutionum perlectionibus.

Diebus 19. 20. et 21. Continuatio ejusdem de rebus confiniariis discursus. A prandiis tabula judiciaria.

Die tandem 21. a prandiis decisio longissimae illius causae seu transmissionis, ratione ducentorum et quinque uti ferebatur, saginatorum boum per gensum dñum Joannem Vas de Czege et viceofficiales cottus Thordensis ex controverso deserti quondam pagi Salyi vulgo nuncupati territorio introabactorum et per tertiae diei brevem judiciorum processum adjudicatorum et in varias partes distractorum, quae quidem pecudes fuerant spectlis ac magci dni Pauli Haller de Hallerkeő cottus de Küküllő comitis supremi et consiliarii celsmi principis supremi. Qui quidem boves in tabula suae celsnis judiciaria readjudicati sunt solvendi in parata pecunia, utpote par pro talleris imperiali-

bus viginti mox et de facto persolvenda. Et praeter hanc unicam causam ne una quidem sub longissimis hisce comitiis fuit revisa, nec adjudicata.

Die 22. Perleguntur articuli pure descripti, et supplicationum quarundam resolutiones inter plurimas disceptationes et discursus. -- Item ex voluntate dominorum statuum et ordinum accersitur legatus Turcicus Varadiensis, cui decimas 5 cottuum urgenti atque sollicitanti ex unanimi universorum dñorum regnicolarum consensu datur manifesta resolutio negative, se videlicet hoc nullatenus posse daturus et concessurus; siquidem ipsi quoque dñi regnicolae ex iisdem vivere et vitam suam trahere ac etiam potentissimo Turcarum imperatori tantam contribuere summam; paratos se potius pedibus suae potentissimae majestatis prosternere et suppliciter eandem potentiam exorare et humillimis supplicationibus demereri, sperantes se quoque gratiam nacturos, siquidem ipsi quoque dñi regnicolae et totum regnum fideles suae potentissimae essent majestati. — A prandii confluentibus rursus dñis statibus, factaque de more valedictione et obsignatis a dñis protonotariis articulis, atque catalogo perlecto, finis horum imponitur Deo opt. maximo volente comitiorum; dissolutis quisque ad propria dñis statibus ordinibusque atque delegatis, per exundantes licet undique supra modum per continuatos diu noctuque fere per 2 integras sub comitiis his septimanas imbres atque pluvias, fluviis atque fluminibus.

Die 23. sumpto prandiolo nos quoque moventes Alba, noctem transeginus in Omlas.

Die 24. prandio in silva Rosz-Czuriensi sumpto, Deo tandem benignissimo sic favente, salvi et incolumes redimus Cibinium. Unde ad praesentia haec comitia ablegati fuerant ampl. dñus Matthias Zemrigerus consul; Melchior Hermannus seu Stukort, Bartholomaeus Ruffinus et Georgius Breckoknerus, jurati cives senatus Cibiniensis; spectabili ac generoso ampl.-que ac prudentissimo dño Andrea Fleischero iudice regio propter infirmitatem domi remanente.

Praesente vero iisdem comitiis me etiam

Stephano Belényesi pro opportunitate temporis quantum fieri licuit diligenter collectore atque conscriptore.

(Eredetiye a nagyszebeni levéltárban.)

c)

1675. máj. 25.

A törvények.

Nos Michael Apafi Dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. memoriae commendamus tenore praesentium, quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem adnexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 25. mensis Maji anni praesentis 1675. in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplices nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes auctoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 25. mensis Maji anni praesentis 1675. ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis celebratis conclusi.

Articulus I.

Az dominus terrestrisek által transferált jobbágyok reductiójáról.

Az mely helyeken a dominus terrestrisek feleségek jószágiból maguk jószágiban, vagy magok jószágikról feleségek jószágiban és ellenben az domina terrestrisek is eddig transferáltak vagy ezután transferálnának s telepiténck jobbágyokat, deficiálván azon dominus vagy domina terrestrisek közül valamelyik, az olyan transferált jobbágyok pro fugitivis deputáltatván, az immediatus successorok és haeresek az fugitivus jobbágyokról emanált s az üdökhöz képest alkal-

maztatott articulások tenora szerint reducálhassák. nem obstatlván az, hogy elébbi dominus vagy domina terrestrisek transferáltak s telepítették őket.

Art. II.

Toroczkai patronusoknak s tordai atyánkfiaiinak az Aranyasszéki atyánkfiaival határ végett fennlévő controverziájokat hogy Nagyságod végső igazításban vétetni ennek-előtte is articulásban íratott kegyelmessége szerint most is igéri, alázatosan megiszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Art. III.

Mikor az aknákról szegénységink egész szám sőt nem vihetnek, azoknak harminczadlásokban és az czédula pénznek exigálásában a mostani új szokás tolláltatván a régi jó usus observáltassék, közönségesen végeztük.

Art. IV.

Az elmúlt 1674. esztendőben hatalmas császár parancsolatjából az élésszekerekkel megindult béreseik közül némelyek hópénzeket felvévén, az útból visszaszöktének, kik felől végeztük, hogy azon helybéli tiszték, az hol az illetén béreseik találtatnak, azon felvött hópénzt exigálván rajtok, adják a szekér mellett maradott és terhet elviselt béreseiknek, amellet azon fugitivus béreseket captiváltatván, öt holnapig erős fogságban tartassák s annakutána megpálczáztatván, bocsássák el; amely nemes atyánkfiai pedig magok jobbágyit küldötték magok szekere mellett, azok közül ha kik visszaszöktének, igazítsák magok azon nemes atyánkfiai dolgokat azoknak.

Art. V.

Kegyelmes urunk, hogy Nagyságod a sónak kisebb quantitasban való vágattatása felől kegyelmességét igéri, alázatosan megiszolgáljuk Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak.

Art. VI.

Noha ennekelőtte is voltak articulások, hogy az idegen nemzetnek falukról-falukra, városokról-városokra és havasok-ról-havasokra marhaszedésre, vaj, méz, sajt, turó, viaszgyűjtésekre ne merészelenek járni, hanem az haza lakosi gyűjtsenek,

szedjenek és azoktól vegyenek az idegenek; de ezzel semmit sem gondolván némely haza lakosi, melléjek adván magokat görögöknek, örményeknek, törököknek, mindenütt ez hazában széjjelhordozzák őket falukról falukra, havasokról havasokra: végeztük azért, hogy ennekutána görögök, örmények, törökök és egyéb ez hazán kívül való lakosoknak meg ne engedjék afféle széjjel való járás, vásárlás, hanem, ha olyak jönnek bé ez hazában, legyenek vesztég egy városban és szedessenek ez haza lakosival s vegyenek azoktól, amit akarnak venni, hogy az havasokban való járásokban valami bántódások történhetvén, annak alkalmatosságával az hazára valami búsulás ne hozzattassék, az olyan kereskedő rendeknek Brassóig, Szebenig, Szászvárosig, Kolozsvár felől Bánti-Hunyadig szabados bójövedelek engedtetik, de tovább és egyéb helyekre való menetelek interdicáltatik; ha kik pedig ez haza fiai közül melléjek adnák kalauzúl magokat, az olyanok megfogattatván, halállal büntetődjenek *mox et de facto*; az harminczadokon, vámokon s egyéb helyeken ha bébocsátatnak, azok az harminczadosok, vámosok, rationisták hasonlóképen bünhődjenek mint az kalauzok. Kötelesek is legyenek az harminczadokon lévő tisztek azon idegen kereskedő rendeknek megjelenteni, hogy az feljebb megírt helyeken kívül más helyekre való menetelek interdicáltatott; mely kereskedő rendek azzal nem gondolván, ha tovább mennének, az mellettek lévő ember megfogattassék, azon kereskedő ember pedig késértessék vissza az feljebb denominált helyek közül oda, amelyiket közelebb érik.

Salvus conductust pedig senki az ilyen kereskedő rendeknek ne merészeljen impetrálni *sub poena articulari irremissibiliter exigenda*.

Art. VII.

Sok panaszok jöttek elénkbe, hogy némely faluknak lakosi az úton járó szegénységet, kik határokon az szabad nyomáson marhájokat kieresztik, sacczoltalják őket. Végeztük azért, hogy ennekutána sohult-is a nyomásokat el ne szorítsák, csóválják, hanem mindenütt a szabad nyomáson, az úton járó szegénységnek szabados legyen marhájokat kieresztetni, akik pedig megháborgatnák, *comperta rei veritate, toties quoties* cselekednék, az olyan illetlen exactiókat tévő emberek azon vármegyéknek vagy székeknek tisztei tizenkét forintot *exequáljanak irremissibiliter*, melyek két része a panaszló felé, harmada az *executoré* legyen, insuper az rajtok tett exactiókról is contentáltassanak.

Art. VIII.

Az holdoltságon lakos jámbor szavahihető embereknek, akik valami elveszett marhák nyomában igazítják a káros embert, fassiójok ennekutána bevétetődni végeztetett.

Art. IX.

Alvinczi s borbereki lakosok között közönségesen és indifferenter az város közönséges határának, makkos erdőknek élése, szőlő pásztor állítás, piaczi és sokadalmi állapotok és efféle város közönséges java dolgából hogy a régi jó ususok megtartassanak s azokkal ellenkező abususok tolláltassanak, végeztük.

Art. X.

Hogy ennekutána a szolgák közül gyűlésekre való követek ne választassanak; főbiróságot s vice-tisztséget vármegyéken és székeken ne viselhessenek. ha kik pedig de presenti olyanok volnának, azok helyett post expirationem praesentis dietae intra quindenam mások választassanak, alioquin tiszteknek ne is agnoscáltassanak, végeztetett. Ide nem értvén az domina relictá-kat, mivel magok helyén ő kegyelmek szolgájakat szokták gyűlésekre küldeni.

Art. XI.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy Fejérvár körül való falukból s az universitásnak is itt közel való részéből bizonyos számú emberek rendeltessenek semel pro semper, kik a fejérvári s borbándi határokon az Ompolyon felül az Marosig bé a fiscus része földén való töviseket irtsák ki, mely kiirtandó helyből senki semmi részt ne kérhessen s ne appropriálhasson s fel se szánthassák, hanem praecise tartassék csak a Nagyságod udvara népe s Nagyságod udvarához jövő böcsületes hívei lovok számokra avégre, hogy ennekutána váradgyai, vinczi és borbereki s több nemes atyánkfiai rétjeken s füvelő helyekben a Nagyságod udvara népe lovai ne tartassanak s legeltessenek, mivel azon kiirtandó réttel a régi jó rend szerint megérik tisztességesen; kiirtásának pedig ideje légyen novembernek az elein, praefectus atyánkfia is egyetértvén az vármegyék és universitas tiszteivel, azon tereh viselésben tartozzék assistentiával lenni.

Art. XII.

Generalis országgyűlése ha a szükséghez képest egyszernél többször celebráltatik is, de diaeta alatt való tábla csak egyszeri országgyűlésén szolgáltatassék ki annuatim, és azon táblán is ennekutána series szerint pereljenek a causansok.

Art. XIII.

Némely szegény nemes atyáinkiai jószágokat néhai boldog emlékezetű fejedelmek publicáltatván a táblán, causájakat revideáltatván, judicialiter ab impetitione directoris absolváltassanak, melyek újlag mostani director atyánkfia neve alatt publicáltatván, szegény nemes atyáinkfiainak helytelen expensájakat s fáradságokat nevelik nyilvánvaló praejudiciumokra.

Végeztük azért, az Nagyságod kegyelmes consensusa is accedálván, hogy az illetén jószágok publicatiói, egyéb causáknak is Nagyságod kegyelmességéből való remissiói director atyánkfia előtt megvilágosodván, de facto remittálja, alioquin ha szinte successu temporis per non venit sententia extraháltatnék is ellenek, de azon sententia invigorosa legyen, az executurok is annak erejével executiót tenni ne merészeljenek, ennekutána senki is mások jószágát director atyánkfia és híre nélkül ne publicáltassa. Néhai Rákóczy György fejedelmek idejebéli publicatiók is cassáltassanak, melyeket ha prosecuálni akar director atyánkfia, újlag publicáltassa, ha kiknek remissiójuk azokról nem volt.

Art. XIV.

Az residentiátlan vicearendatorok és dézmások dolgából lévén eddig sok difficultások, végeztük, hogy ennekutána vicearendatorok kétszáz forint erő residentiájú vármegyebeli lakos emberek, főarendator atyánkfia főispán atyánkfiával és az vármegyével egyező értelemből creáltassanak, az universitáson levő dézmásoknak is annyi erő residentiájuk legyen ez hazában, kik is nem elébb, hanem aratáskor menvén ki dézmálni, tovább ott ne mulassanak, csak míg a gabonát onnan elszállíttathatják, bordézmálásra is nem elébb, hanem csak szüretkor menjenek ki. Sz.-Márton napig commoráljanak, addig a borokat elszállíttathatják, egyéb időben semmi fiscus hasznára való dolgok ott nem lévén, se magok se marhájuk ne élődjenek ott a szegénységen.

Art. XV.

Az elmúlt 1674. esztendőbeli 21. art. szerint rendeltetett commissarius atyámfiai az mostani gyűlés miatt az determinált napra ki nem mehetvén azon controversiának eligazítására, végeztük, hogy 22. affuturi mensis Julii bizonyos commissariusok, úgymint Bethlen Gergely, Nemes János, Mikes Kelemen, Dániel István, Horvát Kozma és Nagy Boldizsár atyámfiai s az universitásról is egy becsületes értelmes ember menjenek ki, és ott a megírt articulushban declarált helyen való controversiát istenes igazításban vévén végképen eligazítsák; ha kiket pedig azon commissarius atyámfiai közül valamely elkerülhetetlen okok meggátolnának, azok helyén más becsületes atyámfiai a tábla fiai közül kimehessenek.

Art. XVI.

Somlyóra amely marhákat a vásárba behajtanak és ott levágják, azoktól harminczaddal ne tartozzanak, amelyeket pedig eladnak és le nem vágják, azoktól az eddig observáltatott usus szerint harminczadoljanak.

Art. XVII.

Kraszna vármegyében kapuszám után öt-öt véka buza felszedésében és perceptiójában az commissarius úr atyámfiai köztök tött rendelések observáltassék ennekutána is.

Art. XVIII.

Az elmúlt 1674. esztendőbeli gyűlésben a nemes ország a mi kegyelmes urunk ő nagysága kegyelmességéből concludált volt, hogy ez hazában lévő minden nemesi és privilegiumi szabadsággal élő rendeknek szabadságok megbántódván, megorvosoltassanak. Isten már az előttünk álló gyűlésre juttatván bennünket, akarván sok rendbéli bántódásunkat, szabadságtalanságunkat helyreállítani, melyek úgy látjuk s vesszük eszünkben sok rendbéli querelákból, hogy inkább ez hazának felső, közép és alsó rendeitől estek, végeztük azért, hogy ennekutána afféle köztünk való sok megbántódások, törvénytelenések, hatalmaskodások közülünk teljességgel kitöröltessenek és ez alább megírt punctumok illaese tartassanak meg minden rendektől.

I. Mivel ez hazában egyik megbántódás, és kiváltképpen a nagy rendeknek egyenlensége következik abból, hogy ha valamelyik másnak tisztai alatt valókon akar jurisdictiót exerceálni: végeztük azért, hogy mind a vármegyék, székelység s végbeli szolgák és egyéb akárminémű rendei ez hazának kiki maga főtisztától, úgymint magok főispánjoktól, főkapitányoktól s fő-királybirájoktól dependeáljanak és így sem a vármegyék, sem az egész székelység, sem a végbeli tisztek békességnek idején immediate senkitől ne dependeáljanak, hanem csak a mi kegyelmes urunktól ő nagyságától és az egész tanács rendtől, kik is egyik a másik gabonájában ne vessék sarlójokat, és kiki alatta valóit az haza törvénye és a nemesi szabadságnak maga előtt való viselése szerint igazgassa sub amissione honoris et officii, megbizonyosodván mindazáltal a dolog. Megtartatván mindazáltal ebben is a fejedelmek autoritása.

II. Mind felső közép és alsó rend mikor valamelyik házánál lakása lészen, maga és szolgálói lovait tartsa és tartassa a magáén mind nyárban s mind egyéb időben, azon helyben bíró más patronusoknak és szegény embereknek birodalmára ne küldesse, ott quartélyban ne tartassa, hogy szomszédjának kárára ne legyen, sub poena articulari, az úton járókat ide nem értvén.

III. Amely megbántódott s károsított nemes avagy szabadsággal élő rend atyáinkiai pretendálják privata personáktól való megbántódásokat, rabságban vagy méltatlan kezességben való léteket, az rabságból de facto bocsáttassanak el és a kezesség alól szabadíttassanak fel, s ha kinek mi pretensiója, keresse suis modis; sőt ezután nemes ember, ha szintén számadó szolga volna is, és megfogná valaki, elegendő kezesség alatt elbocsátani tartozzék. Akik pedig erővel tétetnek szabad emberekből jobbággyá, azok is de facto ezen articulusunk erejével az jobbágyság alól felszabaduljanak. Az más rendbéli szolgákat is, akik valami excessus cselekesznek urok házánál, ha urok megfogatja, sokáig ne tartassa, hanem törvényt láttatván reájok, vármegye vagy székek tiszteit s több becsületes nemes embereket is adhi-beálván, amit a törvény hoz, azt cselekedjék vélek.

IV. Az liber quaestus ez hazában senkitől semminémű úton-módon ne impediáltassék, sőt az compilata constitutióban írt modalitas szerint azon articulusban való poena alatt observáltassék.

Ha ki pedig az haza fiai közül ezen dolog alkalmatosságával boszút űzne, és ezeknek akárminémű színek és praetextusok alatt akárholott s akárkiktől felbontására, vál-

toztatására való alkalmatosságokat keresne, és azok alól magát felszabadítaná, comperta rei veritate, a ligában specificált poenában incurraljon.

Art. XIX.

Az mi kegyelmes urunk ő nagysága első propositiójában kegyelmesen igéri a nemesi szabadságnak megorvoslását, de mivel már mostan az üdöből kifogytunk, abbéli kegyelmes urunk ő nagysága kegyelmességét fentartván, végeztük, hogy az jövőendő közönséges országgyűlésében igazíttassék s orvosoltassék meg is a nemesi szabadság megbántódása; ezt értjük mind a három natiókról.

Art. XX.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy bizonyos commissariusok, úgymint Teleki Mihály, Bethlen Gergely, Sárpatiki Márton, Mikes Kelemen, Lázár István, Sárosi György, Bodoni György és Torma István atyánkfiai menjenek ki szamosújvári, kővári és huszti jószágokban s szomszédságiban lévő mind nemesi s egyéb alkalmatosságokkal lévő controverziáknak eligazítására, hasonlóképen a kápláni gát felől való controversiát is a désiekkal. viszont ugyan Máramarosban Körtvéyes nevű falunak veszekedések a Toroczkóziakkal igazíttassék el azon commissarius atyánkfiai által; ez elrendelt commissariusok közül, ha egy vagy kettő betegsége miatt el nem mehetne, a mi kegyelmes urunk rendeljen mászt helyettek; ha mi difficultások interveniálnának, melyek igazításban vétetődhetnének, reportálják ide az ország eleibe.

Art. XXI.

Limitatiójok az míveknek.

Az közelebb következő országgyűléseig differáltott. úgy, hogy ha addig a míveknek felettébb való árok nem minuálódik. akkor limitáltassék; mindenféle míveknek illendő árok mi légyen.

Conclusio.

Nos itaque premissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum exaudita et admissa, prae-

scriptos universos et singulos nobis modo praemisso praesentatos praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus et ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae die 25. mensis Maji, videlicet die congregationis nostrae, anno domini millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto.

M. Apafi mp.

(P. H.)

(Eredeti nyomtatvány az Akadémia birtokában.)

d)

1675. jun. 18.

A somlyai kapitánynak adott utasítás.

Instructio pro Generoso Francisco Bialis alias Olasz, arcis et praesidii Somlyaiensis capitanei supremi ex generalibus trium nationum regni Transilvaniae et partium Hungariae eidem annexarum comitiis data anno domini 1675. die 18. Junii Albae Juliae.

1. Mindenekben az kapitány az mi kegyelmes urunktól ő ngától és az tanácsi rendtől függjön és dependáljon az nemes országnak mostani tetszése szerint.

2. Az somlyai kapuknak kolcsainak az kapitány kezénél kell állani és a régi jó szokás szerint az porkoláb tartozzék mindenkor kezében vinni az kapitánynak; az mikor pedig az kapitány honn nem lészen, az kit substituíál maga helyében, annak kezénél álljanak az kolcsok az kapitánynak visszajöveteléig. A kapitány is pediglen a végházak kapujának kinyitását jó rendtartások szerint a szükséghez képest alkalmaztassa, bezárlását is azon végekben eddig observált mód szerint, hazájához és az mi kglmes urunkhoz ő nghoz való kötelességét előtte viselvén mindenekben.

3. A várbéli gondviselés, cirkálás, strázsálás, vártállás az kapitány dispositiójában álljon, alkalmaztatván azokban

szorosabban, tágasabban kívántató mivoltát az szükséghez képest.

4. A várban lévő munitiókat, port. golyóbist, kanótot, salétromot és egyéb minden vár alkalmára s megtartására szükséges requisitumokat ő kglme igyekezzék maga jó industriájával szaporítani; Somlyó és Cseh várának kívül és belől való épületire, reparatiójára a mit szükségesnek és hasznosnak ítil lenni. pro sua prudentia szorgalmatoskodjék. megnyugodva lévén eziránt is ő kglme tökéletes hűségében és dispositiójában. Ha mit pedig ő kglme nem effectuálhat magától, requirálja az mi keglmes urunkat ő ngát és az tanácsi rendet. hogy így is a dologban fogyatkozás ne essék.

5. Az praesidiomoknak mindkét rendbélieknek, magyaroknak és németeknek, lovasoknak és gyalogoknak számok meg lévén mostan határozva. ha mivel ennekutánna szaporodnának, azoknak szaporodásokról, számokról, nevekrül tartozzék esztendőnként az mi keglmes urunkat ő ngát és az tanácsi rendet igaz regestrum szerint informálni és hír nélkül senkit se beírni. se kiírni, amál inkább tiszteket változtatni vagy azok helyében másokat állítani ne merészellen; az lovasokra pedig és gyalogokra légyen oly gondviselése, hogy illendő hadi készülétek légyen, lehessenek alkalmasak az haza szolgálattjára.

6. Mivel pedig az hatalmas nemzettül függ ez szegény hazának békességes megmaradása isten után, szükség az végbeli törökökkel, az mennyiben az haza veszedelme és az szegénységnek is romlása nélkül lehet, tartson jó correspondentiát velek, távoztatván mindazonáltal, hogy az törökök excursiója által az holdolt föld ne terheltelessék; ebben való maga alkalmaztatására maga discretiója s az idő mutatja meg *(így)*.

7. Az nemes országnak kiváltképpen való intentuma és célja az somlyai praesidium tartásában az lévén, hogy nevezet szerint Közép-Szolnok, Kraszna. Bihar és ugyan Biharvármegyének tartománya s részei Belényes, Petrelyén, Papmező, Bélyi vidékjerül és ezeken kívül is Békésvármegye, egy szóval valamelyek Jenő és Várad veszedelmével török birodalma alá estenek. azok két kard között maradjanak mindkét részrül, adójoknak idejében való beszolgáltatására köteles légyen a kapitány. Az ország is ha mit fog rájok vetni, azt is tartozzék administrálni az perceptornak. A holdolatlan falukat is mind a dominus terrestrisek s mind ország számára felholdúltatni igyekezzék minden elkövethető industriájával. Ebben pedig ő kglme magát úgy alkalmaztassa és a dolgokat úgy kormányozza, hogy a török nem-

zettel való békesség fel ne bomoljék, mely miatt az mi kglmes urunkra és az nemes országra váratlan búsulás ne következék.

8. Az felhódult szegénységet, nemességet, hajdú s mezővárosokat, falukat rendkívül való adózásra, terhviselésre ne erőltesse, sőt tolvajok s minden törvénytelen háborgatók ellen minden utakon módokon oltalmazza s valamit könnyebbségekre feltalál, elkövesse.

9. Hű embereket s kémeket jártasson Váradra, Szathmárra és egyébüvé is az hová kívántatik, kik által az híreket és dolgokat kitanulja és szüntelen az kolosvári főkapitányt ő kglmét és a sebesvárit is tudósítsa, egymást segítsék és mindenekkel az kolosvári főkapitánynyal jó correspondentiát tartson; ha mely hírek oly derekasok lesznek, melyek az haza és az mi kglmes urunk ő nga méltóságának megmaradására vagy megsértődésére szolgálának, idején az mi urunkat ő ngát és a tanácsi rendet tudósítsa.

10. Mindkét nemzetből álló praesidiariusoknak, lovasoknak és gyalogoknak törvények a kapitány székin decidáltassék ötven forintig, azon feljül való Kolosvárra bocsátassék appellációban a dolgoknak rendes folytatásáért, ne egyébrt.

11. Az Somlyóhoz tartozó vármegyéknek és az egész földnek, a meddig az somlyai erő kiterjed, eddig is dependentiájok az somlyai kapitánytól volt, melyre nézve némely résziben szokott törvényhelyben hagyatnak, némely részében modo subsequente distingváltatnak és moderáltatnak ekképpen:

1-mo. Biharvármegyének ritusa ez lévén (mivel az hajduság részéről is szolgabíró vagyon), hogy elsőben füstín kezdván a törvényt, amakutánna appellálja a szolgabíró eleiben, holott is ha az törvény nem tetszenék. appellációban Somlóban a kapitány revisiójára bocsáttatott a tizenkét forintos bírság az odavaló törvénytevőkre, ott finaliter eligazodott. felyebb való bírságos dolgok is, akármiből emergáltattak légyenek, appellációban bocsáttattak kapitány székre. A Berettyón innen való Biharvármegye és nemesség hasonlóképpen kezdje füstín és olyan modalitással procedáljon, hac declaratione specificanda, hogy száz forintig érő dolgokat, melyek de rebus possessionariorum emergálnak, indifferenter igazodjanak el finaliter a somlyai széken; minden adóságnak megfizetéséről s vételéről, mind pediglen az melyek az edictumban fel lesznek téve, azokban is hasonló hatalom adatik, ha száz forintot excedál valamely jószágnek kereseti, azt is per viam appellationis táblára kell appellálni.

2-do. Karasznávrármegyében a nemesség törvényes processusában ilyen mód observáltassék, hogy tudniillik az somlyai kapitány lévén előttök ispány helyén, mikor az szükség kívánja, a szokás szerint ante quindenam promulgáltassék vármegye széki, adhibeálván az közép-szolnokvármegyei tiszteket is, és törvényes széket ültetvén, igazodjanak vármegye székinél minden köztök indúlt perlekedések, akármi okból valók legyenek is azok, és hogy servatis de jure servandis procedáljanak; az mely törvényeket pedig az ország törvényi megengednek, appellációban is elbocsáttassanak az vármegye szokott pecségi, a kapitány és vármegye szolgabírái, notariussa subscriptiójuk alatt, ide nem értvén az edictumban praefigált casusokat és az török adózásából való requisitumokat, melyekről ide alább vagyon emlékezet. Az adósság dolgából tartassék meg az adósságnak megvételéről írott brevis processus a Compilatában folyó. (*átlúzu*: v. 76.)

3-tio. Középszolnok vármegyének fő és viceispánja lévén, megtartatnak mint eddig, úgy ezután is minden törvényeknek modalitásokban s causájokat is az eddig való szokás szerint táblára appellálhatják, az ki oda való, hanem ennyiben qualificáltatik, hogy az kik az edictum ellen vétének és az töröknek való adózásban inpingálnak, azokat a somlyai kapitány büntesse meg, törvényes úton prosequálván a vármegye assessorinak praesentiajokban, egyébiránt is az nemesség felültetésére a szükséghez képest a közönséges haza javára ő kglmének autoritás engedtetik; egyes latroknak megbüntetése, kik tudniillik nem az edictum ellen vétének, hagyatik az ott való tisztek kezében.

4-to. Mind az feljebb specificált három vármegyékben lakó nemesség dolgából akár némethhez való írogatásért, mely vagy maga személye, vagy mások által való vádlásra nézve lenne, annálinkább pribékségért, tolvajkodásért az büntetésben somlyai kapitány ilyen modalitást kövessen, hogyha tudniillik akárkinek indifferenter afféle áruló levele comperiáltatik, vagy pedig maga in facto delicti deprehendáltatik, mentest megfogattassék, sőt az kinek kétszáz forint érő residentiája nem leszen, csak vádlásra is megfogattassék és a mi kglmes urunk ő nga méltóságos udvarában küldessék jó gondviselés alatt, vagy hogy az mi kglmes urunk ő nga és az egész tanácsi rend, hogy ha nem notát illető dolog leszen, tegyenek igazítást dolgokban, hogy ha pediglen notát illető állapot forogna a dologban, az rejiciáltassék ország közönséges gyűlésére és igazítására. Az egyéb edictumbeli mulctalis vagy criminalis casusokban pedig citatione medianté prosequálja ő kglme a nemességet, elbocsátván appellá-

tióban azféle törvényeket is ötven forinton feljúl kolosvári székre.

12. Hogy az ország Somlyóra gyülendő adójában annál inkább tékozlás ne essék és az ország is minden proventusinak jobban végire mehessen, tegyen ő kglme olyan dispositiót, hogy mivel az adó beszédésinek helye somlyai vár léssen, az mely emberek az adót adminisztrálják, tartozzanak mindnyájan az czédulát kapitány eleibe vinni, kapitány uram is az somlyai deákkal mindennemű czédulákat vétessen rendes registumban.

13. Az külső sorompón belől csináltasson ő kglme egy korcsomáló házát. az holott légyen mindenkor korcsoma, nem obstatlván semmit az ellen az dominus terrestrisek kiinn levő korcsomája.

14. Az adónak behozása felől való cursusnak idején kibocsáttatására ő kglme igen reá vigyázzon, és ha kik az cursusnak későn érkezése miatt mulatnak az adó behozással, azoknak igaz mentségeket meghallgatván, ha menthetik magokat, nyargaló pénzzel bírságotolni azokat ne engedje.

15. Az mely vámospércsiek Léthában és Bagamérban telepedtek, azokat sarczoltatni ő kglme ne engedje, hanem az kik ott pénzen vettek házat, külső örökséget is bírnak, azok felényi adóval tartozzanak, a kik pedig olyan házakat vettek. mely után örökség nincsen, azok csak negyedrészszel tartozzanak, az kik pedig csak zsellérszámban vannak, örökséget nem bírnak, tizedrésznyi adót adjanak.

16. Az ki állandó compulsorioromoknak, novumoknak taxája ez ide alább specificált mód szerint légyen, úgy, hogy az novumért adjanak den. 50, az compulsorioromért denar. 12, az pecsétért denar. 6, per non venit sententiájért flor. Nro 100 (?) pecsétes utrumért denar. 12, levatáért denar. 6, apertáért denar. 3, az transmissióban lévő első arkusért denar. 40, a többiért denar. 10—10.

Michael Apafi.

(L. S.)
(C. P.)

(L. S.)

(L. S.)

(L. S.)

Loci sigillorum trium nationum regni Transilvaniae.

(Egykorú másolat gr. Teleki Miksáné lvtból.)

XIV.

1675. j u n. 16.

Daczó György portai kapitihja jelentése a fejedelemsasszonyhoz.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Ngodnak, mint kglmes asszonyomnak, isten nagyságát minden üdvességes jókkal megáldja, szüből kívánom.

Immár kglks asszonyom főkövet Páskó uramat az minemű dolog végett beküldötte volt Ngtok, mindeneket rendesen véghez vivén, haza bocsáták; mostan istennek hála, semmi gonosz hírek nincsenek, az melyről Ngodat tudósítanom kívántatnék, egyébaránt isten haza vivén főkövet uramat. Ngodat minden eddég itt való dolgokról voltaképpen tudósítja, továbbra én is szorgalmatosan vigyázván, ha mit hallhatok vagy érthetek, Ngdat tudósítani felőle el nem mulatom.

Az mi pedig kglks asszonyom az Zólyomi Miklós uram dolgát illeti, én nem akarván magamat semmiben avatni az Ngtok híre nélkül, de mégis nem nyughatom attól az Budai nevű szolgájától ottan ottan irogat és izenget én reám; mostan legközelebb ez estve érkezvén nekem főkövet urammal együtt levelünk tőlle, urunknak ő ngának szólló meg más; melyet főkövet uram megvivén ő ngának, Ngod megláthatja akarattjokat; úgy látom, ha az Ngtok kegyelmességében meg nem fogyatkoznék, ha az szerént kell hinni, az mint írja, hogy haza menne, már az Ngtok kegyelmessége, mi tevő leszen Ngtok; mindazonáltal nekem Ngtok írjon felőle, ha Ngtoknak kedve nem leszen hozzá, hadl tegyem le az nyakamról, ne búsíttassam miatta annyiszor.

Azomban kglks asszonyom alázatosan megiszolgálom Ngodnak mint kglks asszonyomnak, az mely pénzt kénszerítettünk főkövet urammal felkérnünk, méltóztassék Ngtok kegyelmességéből megküldeni. Az mi pedig kglks asszonyom az én dolgomat is illeti, már isten napról-napra elközelítvén az üdőt is, kimenetelem felől az Ngtok kegyelmességét alázatosan várom.

Ezek után adja isten, irásom találja Nagyságotat örvendetes jó szerencsés órában. Datum ex Drinápoly anno 1675. die 16. Junii.

Ngdnak alázatos legküsebbik szolgája alázatosan szolgál míg él

Daczó György mp.

Kívül: Az mlgos erdélyi fejedelemasszonynak nekem kgls asszonyomnak ő ngának alázatosan írák.

(Eredeti, Nemzeti Múzeum, Tunyogi gyűjtemény.)

XV.

1675. j u n. 21.

Károlyi László a cancellárhoz: a lázadás terjedéséről.

Translatio litterarum Baronis Ladislai Károlyi supremi comitis Szathmariensis, ad cancellarium Hungaricum Szathmarino 21. Junii datarum.

Hic rebelles non deficient, sed potius in dies numerus eorum multiplicatur. His enim diebus ex hac solum civitate 26 famuli transiverunt ad illos. Imminet mersis, quam vix quiete absolvemus, praesertim qui intuitu servandae fidelitatis, ad fortalitia et munimenta nos recepimus. Bona nostra continuo vastantur, uti praeterita etiam septimana de nocte ex solo oppido meo Károliensi 25 hospites subditos meos unacum uxoribus et prolibus curribus impositos abduxerunt: abactio quoque pecorum ne unica quidem die cessat. Profecto si taliter res ulterius quoque duraverit, homines harum partium nolentes, volentes, aut adhaerere illis, aut alio se transferre cogentur, aliter enim subsistere non poterunt. Praeterita nocte 20 milites germani profugerunt hinc, nuper autem Karolino quinque, nec ista videntur adeo bona esse indicia. Timetur etiam insurrectio Russicorum, ob continuas rebellium praedationes exacerbatorum, etiam fere desperatorum.

(Bécsben a titkos levéltárban. Turcica 1675.)

XVI.

1675. j u l. 4.

Teleki Mihály levele a marseillei püspökhöz, francia követ-höz Lengyelországban.

Excellentissime etc. Literas Excell. Vrae accepi quidem,¹⁾ sed quia chifris aliis, non quae Vesselino in Hun-

¹⁾ A levelet Javorov 1675. jun. 4-ről lásd Történelmi Tár 1890... III. f. 514. l.

garia traditae fuerunt. scriptae sunt, continentias earundem intelligere non potui. Quod quam difficile acciderit, Exc. Vra facile judicare poterit; nec modus alius investigandi sensum est, nisi ut clavis huc mittetur, quam etiam expectabo. Quoad resolutionem meam in causa dñorum Hungarorum, in ea subsisto fixus et immotus, nec alium intentionibus meis scopum proposui, quam qui ad recuperandas libertates et ampliendam coram orbe regis Galliae gloriam tendit. celsmo quoque principi dño meo clemmo optime resolutio et in bona dispositione existente, de quibus illum dñum Du Fresne aperte informavi.

Res et negotia ita disposita sunt, ut subsidium suae Mtis realis de facto subsequatur emptio, quam dñi Hungari exules aliique partibus eorundem faventes maximis desideriis expectant. Interea nihil amplius restat, ut modis omnibus allaboretur, ne tempus et tot rerum gerendarum occasiones e manibus nobis effluant, quod ut Exc. Vra praecaveat, spero, omnia sua consilia eo diriget.

Mandata, dispositionesque Exc. Vrae in posterum quoque expectans facturus sum, ut ad omnia, quae promovendis rebus conducant, paratum me inveniet. In reliquo etc. Datum in curia mea Sti Petri 4. Julii, 1675.

(Titkos irással vegyes másról. Petrovis-gyűjtemény a Magy. Tud. Akadémiában.)

Jegyzet. Az erre adott választ lásd Tört. Tár 1890. III. 515. lap.

XVII.

1675. aug. 8.

A lengyel király ajánlólevelei Prusak Ádám lengyel nemes számára.

a)

A fejedelemnek.

Joannes III. dei gratia rex^{us} Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaeque.

Ilme princeps grate nobis dilecte. Omnis ab Ilte Vra Mtis nrae compellatio, gratissimum in regis animo invenit locum. nec est, cur dubitet de compellanda, nulla enim de curis sollicitudineque regia, licet in rem communem christianam merentis, tantae importantiae materia, qua amicum

cum Ilte Vra commercium impediat. Proinde et praesentem pro gen. Adamo Bieniewsski Prusak instantiam benigne amplectimur, mandabimusque, quantum per leges licuerit, ut ei satisfiat, vel novo merito leges conciliari studeat, Ilte Vra suffragante, cui praeclare de re christiana merenti, hac praesertim tempestate, qua porta Ottomanica collectamur, uberrimam occasionem dii terrae dedere, nosque in testificatione grati animi non deerimus, qui Iltem Vram optima frui valetudine ac prosperrimo rerum successu gaudere cupimus ac eandem deo optimo maximo commendamus. Dabantur in castris nostris ad Leopolim die VIII. mensis Augusti anno dni MDCLXXV regni nostri II. anno. Joannes rex mp.

Külczim : Ilmo dno Michaeli Apaffi Transylvaniae principi, partium Hungariae dno et Siculorum comiti, grate nobis dilecto.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XX. k.)

b)

Telekinek.

Joannes III. dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyriae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniehoviaeque.

Magn. ac gen. sincere nobis dilecte. Quod Sinceritatis Vrae insigniumque ejus in rem christianam meritorum apud nos aestimum, idem et instantia ejus pro gen. Adamo Bieniewski Prusak interposita invenit. Gratissimo itaque illam suscepimus sinu. effectumque probare dignabimur, modo leges patriae permittant. quarum favorem hac praesertim rerum tempestate, qua a porta Ottomanica agitamur, praenominatus Bieniewski mereatur, suffragante Sinc. Vrae nisu. et componendo tam atroci bello, accedente ilmi principis auctoritate Sinc. Vra incumbere velit, quam optime valere cupimus, eidemque sinc. Vrae bonam valetudinem precamur. Dabantur in castris nostris ad Leopolim die VIII. mensis Augusti. anno dni MDCLXXV. regni nostri II. anno.

Joannes rex mp.

Külczim : Magn. ac gen. Michaeli Teleki arcis Kuwariensis et Hust capitaneo, comitatus Tordensis comiti supremo, ilmi principis Transylvaniae consiliario, sincere nobis dilecto.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XX. k.)

XVIII.

1675. a ug. 27.

A fejedelem sept. 19-ére Radnothra tanácsülést hirdet.

Michael Apafi, dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Sicularum comes.

Spectabiles ac generosi fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Lehet Kegyelmeteknek emlékeztetésben, az elmúlt napokban is ide convocáltattuk volna Kegyelmeteket bizonyos igen bizonyos dolgokban decernálására, de mi akadályokra nézve egészen nemcludálhatván, felőlek ugyanazon dolgoknak továbbá való contribuálására s promotiójára tetszett egyező Kegyelmetekkel consensusunkból, hogy ismét újólag azon dolgok végett ad 19. diem proxime affuturi mensis Septembris Szamos-Ujvárra convocáltassuk Kegyelmeteket. Annakokáért kegyelmesen és serio parancsoljuk Kegyelmeteknek, alkalmaztossa úgy házánál levő dolgait, hogy az megírt napon és helyen lenni el ne mulassa, kövessék el egyező akarattól, az mire Isten azon dolgokban és egyéb interveniálandó dolgokban segít; cui de reliquo gratiose propensi manemus. Datum in castro nostro Rodnoth, die 27. Augusti, anno 1675.

M. Apafi mp.

Külczim: Spectabili ac generoso Volfango Bethlen de Keresd, consiliario nobis sincere dilecto fideli nostro.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XX. k.)

XIX.

1675. a ug. 28.

Teleki Mihály levele a marseilli püspökhöz.

Excellentissime etc. Literas Exc. Vrae de dato 21. Julii debito honore accipiens, eadem cum dnis legatis fideliter communicavi. Ceterum cum irrecuperabili temporis jactura nihil inaestimabilius sit, et alioquin etiam negotiorum ratio celeritatem potius, quam moram deposcat. Ob id exhibitorem praesentium nobilem Daniele Absolon ad Vram Exciam emittendum perquam necessarium duxi, confidens eandem Exc. Vram relationi ejusdem, necnon

rerum et ex ulteriori dilatione emanandam extremitatum fidae declarationi fidem omnimodam adhibituram. Ego in facta semel resolutione constanter persevero. Exc. Vram divinae protectioni commendans sum et maneo.

(Titkos irással vegyes másról. Petrovics-gyűjtemény a Magyar Tudományos Akadémiában.)

XX.

1675. a u g. 28.

Bardócz István levele Béli Pálhoz.

Mlgos úr, nekem uram.

Az úristen Kgldet szerencsés boldog hosszú étellel áldja meg, kívánom.

Egynéhány napokban uram Kgldnek két rendbeli poroncsolatját vettem, melyekben mit poroncsoljon uram Kgld, értem; az elsőben uram poroncsol Kgld Becző István felől, én uram mingyárást oda elmenvén, beszéllettem ő kglmivel, és így resolválta magát, hogy mindenekben az Kgld szolgálatjára kész minden időben, sőt nyereségnek tartja házától való szolgálatját, de hogy continuus szolgálásra obligálhassa magát, azt Kgld bölcsen megítilheti, hogy abban módja nincsen, de most uram bizony dissenteriában betegeskedik, egy fiacskáját 23. praesentis temette el; három halott lévén akkor egyszersmind Alsó-Csernátonban. Az kaszálást uram az sok és rettenetes esők és vizek miatt in effectum nem vihetők, megindúltunk s vissza kellett térnünk, csak itt Torján egész öreg épületeket vitt el az víz. Az Kászon rétin való Kgld egyik helyén való széna rétit is az vásárhelyiek erővel megetették, a Matishelyihez valót, és az Ojtozban felfogott fülhöz se bízzunk uram, mert azért is szintén megfeszítnek vala, némely Kgldnek szemibe hízelkedő és háta megé vermet ásni ügyekező nem jóakarói intimatiójok és tanácsokból azt is mind elgázolták. Aratásra és az mi füve Kgldnek Szentléleken volt, arra gondom volt, salestrum is szépen vagyon. Úgy látom uram, hogy non omnes sunt sancti, qui calcant limina templi az emberek közül, az kikvel több jót tölt Kgld, itt telik uram be, hogy nihil terra homine ingrato difficilius portat. Kozma István uram is csak biztat minden órán, most Mikes uramékkal igen szokott ő kglme is conversálokodni. Az vitézlő rend uram, sem Vásárhely, sem Bereczk az régi szokások szerint jóakarátjokat Kgldtől meg nem vonják, praefectus urammal correspondeáltam, mire

fordítsuk, attól várok. 17. Augusti Bodonban költ Kglđ leve-
lét uram 23. vöttem, abban is mit poroncsoljon Kglđ, értem.
En uram az Kálnoki uram ő kglme dolgából is az mit elkö-
vethetek, elkövetem, de az mit ő kglme kíván, abban bizony
megmondottam, hogy semmi sem telik, noha Mikes uramék
feltötték vala irásokban, mint s hogy lészen, ha az ő kglme
leveleit látják, melyet el is próbálának, de úgy jövének ki,
az mint oda mentek. Dónát uramnak megírá, hogy ha mi
vásárlása ő kglnek lészen, nekem írja meg. Ezt uram fenye-
getéssel akarják Kálnoki uramék véghez vinni, de én abba
magamot nem avatom senki instantiájára Kglđ parancso-
latján kívül. Az Salamon uram emberi uram én hozzám
nem jöttek, most én is megírom ő kglnek az dolgot. Tót
Miklós is uram most bemegy, elpróbálja még egyszer; de
úgy értem, Kövér Ferencz uramtól vötte volt Horvát Tamás
uram azt, meg az lovat, olyan választ tött az Pál deák
uramnak írott Kglđ levelire. Azt is megverette Gyárfás Pál
uram. Török Miklóst is uram eltemetők, itt uram köztünk
halogatnak. Írja uram Kglđ, hogy Kálnaki uram Kglđnek
írt levelét én kezemben küldötte Keglđ s el ne vesszen, de
uram nekem nem hozták, nem is láttam, Mihálcz uramnak
Marosvásárhelyről írt Kglđ levelét láttam uram, melyet
másval nem is közlött, hanem velem, búsul, hogy nem tudja,
kiket kelljen megvallattatni azon materiáról, Philipezovicztól
tudakozza csak magától igen caute meg azt az dolgot, arra
beszélünk, mivel senki jobban nem tudja, minthogy inter-
ressatus volt abban az dologban. Az Kászoni vérekvel ezen
dologról Mihálcz uramnak sub poena decretalis calumniae
kötése vagyon, melyet is Kglđnek ígéré Mihálcz uram trans-
ferálni, az több successorokkal pedig már nekünk is sub
eadem poena vagyon conclusomunk. És hiszem, nemo potest
dare et in alium transferre, quod non habet, dotalista lévén
az asszony az őshen, az havasalföldi vajda fogadta volt,
hogy monasteriát csinyáltat, most arra fordította, hogy
azon fogadásiért ezer rabot vött és elbocsáttatja isten ked-
viért, melyet emberink szemekkel láttak. Ilvón feljül hozák,
hogy mint az pogányság tegnapra és mára takarodtanak
uram az Bozára; az kaszások várják, uram az Kglđ paran-
csolatját mindenekből. Az úristen Kglđt sok esztendőig
tartsa meg és éltesse. Futasfalva 28. Augusti anno 1675.

Kglđnek méltatlan alázatos szolgálja míg él

Bardocz István mp.

Külcsm: Az méltóságos úrnak tek. nemz. uzoni Beldi
Pál uramnak ő kglminek, az mlgos erdélyi fejedelemnek belső

tanácsának, Belső Szolnok vármegyének főispánjának, Háromszéknek, Sepsinek, Kézdivének és Orbainak főkirálybírájának, Erdélyországnak főgeneralisának, nekem minden időbeli uramnak alázatosan íram.

(Eredeti, Nemzeti Múzeum, Tunyogi gyűjtemény.)

XXI.

1675. szept.

Zólyomi Miklós ajánlatot tesz, hogy hajlandó a fejedelemmel s nejével kibékülni.

a)

Zólyomi Miklós uram levelének párja.

Mint kedves bátyám uramnak.

Istentül Kgldeknek sok jókat, jó egészséget kívánunk. Akarók Kgd't levelünkkel látogatni, kívánván, levelünk találja szerencsés órában. Nem hittük Kgd'hez, hogy ily elfelejtett atyafiai legyünk, nem érdemelvén Kgldtől ennyi esztendőktől fogva egy-két czédulácskáját, sem annyi számu várainknak, jószágunknak jövedelméből való részeltetését. Kgl'det azért kérjük szeretettel, rólunk el ne feledkezzék, hanem jószágink jövedelmiből küldjön, kit Kgl'd jó emlékezetivel költ-hessünk el. Annakfelette elhittük, ellenségink sok hamis híreket költettek felőlünk, melyek ha úgy löttek volna, bizony uram eddig régen országunkban, hazánkban megvizsgáltuk volna; de tekintettünk az égre s az földre, az megromlott hazánkra s az sok szegénységre, azokat nem akartuk követni. Hogy Kgl'd Bánfit, főellenségünket, Achythophelünket elvesztette, Isten sok jót adjon érette, a ki nekünk is egyik főtanácsadónk erre az bejövételünkre. Igazán Kgl'd kígyót kebelében tartott, tanult. Az pacificatiótól, édes bátyám uram, én jó mód alatt nem vagyok idegen, ha Kgl'tek egész országúl jó módot talál benne s az én kívánságim is mindenekben meg lesznek egész országúl Kgl'tektől. Immár én közel el is jöttem Kgl'tekhez, mert az erdélyi házban beléje költöztem. Erre az levelünkre Kgl'dtől egész országúl, három nemzetül a választ meghitt bizonyos embertül elvárjuk hova hamarébb, mind Kgl'dtől s mind az nemes országtól külön erős hitlevelet kívánunk sub bona fide etiam. Költséget elegendőt küldjön Kgl'tek kezünkben; hintót, kocsit, társzekeret lovasokkal együtt. Az Kgl'tek követi cum plena auctoritate jűj-

jenek be hozzánk, kibén mind mi is, s mind Kgltek megnyughassunk. Annak felette a mi igaz szolgálknak csauzunknak, nemzetes Huszain Cselebi uramnak külön Kgldtől, külön az országtól assecutoria adattassék, in summa minden rendbeli szolgálknak Kegyelmedtől s az nemes országtól amnestia s assecutoria adattassék. Ajánljuk ezek után Istennek KglDET. Szeptemberben, az erdélyi háznál, 1675.

Kgld köteles atyjafia.

Külczim: A mi kedves atyánkfának, bátyánknak, tekint. N. Apaffi Mihály uramnak adassék.

b)

Mint kedves ágyom asszonyoknak.

Istentől sok jókat s jó egészséget kívánunk. Akarók KglT levelünkkel látogatni, kívánván, levelünk találja szerencsés órában. Bátyám uramnak mi okon kellett írnom, Kgld leveléből megláthatja, melyre okot adott az ő kglme kapitihája Dávid deák Drinápolyba küldött csauzunknak. Azért ha Kgltek akaratjából egész országtól van az dolog, lássa Kgltek. Édes asszonyom ágyom, én az békességtől jó mód alatt, kibén megnyughassam nem vagyok idegen, mert igazsággal írjuk Kgldnek, ha az égre, földre s az megromlott hazára és a sok szegénységre eddig nem tekintettünk volna, régen országunkban meg is nyughattunk volna, kit Kgltek is egész országtól jól tudhat; a jó szerencse kezünk között háromszor volt. Levelünkre Kgldtől választ várunk. Septemberben 1675.

Kgld atyjafia
Z. Miklós.

Külczim: A mi kedves ágyunknak T. N. Bornemisza Anna asszonyoknak adassék.

Teleki Mihály kezével rájegyezve: Zólyomi levelének párja.

(Gróf Teleki Miksáné levéltárából.)

XXII.

1675. sept. 11.

A lengyel király Telekinek: tudatja, hogy a fejedelem s az ő levelét megkapta.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czernihoviaeque.

Magn. ac gen. sincere nobis dilecte. Redux non ita pridem e Transylvaniae partibus tabellarius noster, responsorias nobis tam ab ilmo principe. quam a Sinc. Vra attulerat literas. His vero diebus expressus Iltis suae ad nos pervenit, a quo veluti plena (testimonia) proni sinc. Vrae erga nos studii accepimus; ita in promovendo ipsius itinere omnem eidem testatam fecissemus benevolentiam, verum temporis et praesentium personarum circumstantia tulit, quod continuandi itineris ulterioris sublata fuerit necessitas, quemadmodum ipsemet uberius coram exponet. Caeterum expediendum ad nos Iltis suae legatum pando praestolaturi affectu; Sinc. Vram optime valere cupimus. Dabantur in castris nostris regiis ad Leopolim, die 11. Septembris 1675.

Joannes rex. mp.

Külczim: Magn. ac gen. Michaeli Teleki de Szék, ilmi Transylvaniae principis consiliario, Torda et Maramaros supremo comiti, arcium Hust et Kővár supremo capitaneo, sincere nobis dilecto.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XX. k.)

XXIII.

1675. sept. 25—28.

Baló Mátyás követsége a császárhoz.

a)

1675. sept. 25.

A császár válasza a debreczeniek ügyében.

Leopoldus dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus ac Germaniae, Hungariae. Bohemiae etc. etc. rex.

Illustrissime Princeps, nobis honorande!

Ea, quae Sinceritas Vestra per peculiarem suum ablegatum, egregium nempe Mathiam Balo Majestati nostrae penes litteras suas credentiales ex parte civium Debreczeniensium ac aliorum subditorum suorum querulose detegenda repraesentandaque habuit, dolenter intelleximus. Nunquam etenim illius fuimus, nec de facto sumus intentionis, ut provinciae Sinceritatis Vestrae ullae a quibuscumque fidelibus subditis nostris injuriae ac damna inferantur, quin potius ab initio statim suscepti felicitis regiminis nostri illud semper benigno, eoque fraterno intendebamus affectu, quo bonae pacis et vicinitatis consolidandae ac firmandae ratio ab utrinque illibate conservari et foveri posset, benigne nobis persuasum habentes Sinceritatem quoque Vestram pro beneficio utriusque nostrorum subditorum, ac declinandis, avertendisve quibusvis molestiis id ipsum reciproce facturam, proutque sui erga Majestatem nostram affectus declarationes et sincera pacis ac publicae tranquillitatis colendae studia contestaturam.

Ut autem benignae nostrae erga Sinceritatem Vestram inclinationis testimonium tanto luculentius appareat, certam propediem praetactarum querelarum complanandarum ergo Cassoviae instituendam determinavimus commissionem, ad quam Sinceritati quoque Vestrae suum licebit ablegare nuncium, quo illic investigatis melius iisdem querelis, aequa praetensionibus ejusdem, comperta rei veritate, impendi valeat satisfactio.

Interim autem seria, eaque severa ad generalem nostrum partium illarum superiorem comitem a Strasoldo, et cameram nostram Scepusiensem mandata, quatenus videlicet ab omnibus tam militaribus, quam cameralibus excessibus abstinenceatur, ac ulteriorum hujusmodi querelarum et gravaminum ansae praecaveantur, expedienda commisimus, firmam in reliquo Sinceritati Vestrae valetudinem, cum prosperis rerum suarum successibus animum exoptantes.

Datum in civitate nostra Vienna die 25-a mensis Septembris, anno domini 1675.

Leopoldus

Thomas Pálffy
episcopus Nitriensis
Stephanus Orbán.

(Másolat Torma Károly gyűjt. 23. l.)

b)

1675. sept. 25.

A császár megsürgeti Popovics kielégítését.

Leopoldus dei gratia imperator.

Illustrissime princeps! Nobis honorande.

Apprime recordabitur Sinceritas Vestra, qualiter eandem diebus hisce proxime praeteritis ad humillimam fidelis nostri egregii et circumspecti Georgii Popovits civis et negotiatoris hujus nostrae Viennensis instantiam occasione certorum quorundam liquidorum suorum debitorum Claudiopoli et alibi quoque in Transylvania habitorum vigore benignarum literarumstrarum interventionaliū requisivimus.

Cum autem ipsum Popovitsium nullam eatenus satisfactionem (uti id ex annexis recentibus ejusdem supplicibus libellis Majestati nostrae porrectis et exhibitis clarius ac uberius appareret) consecutum fuisse dolenter intelligamus, eapropter Sinceritatem Vestram hisce denuo faventer requirendam ac simul interpellandam esse duximus, velit haud gravatim jam dicti supplicantis, tam nostri, quam communis quoque justitiae (quae unicuique, quod suum est, reddi ac restitui, imo hujusmodi liquida debita cum gratiarum actione potius, quam incommoditatibus quibuscumque refundi persolvique juberet) ob respectum rationem habere, idque, quo idem ope et auxilio Sinceritatis Vestrae voti sui compos reddi ac effici, eoque pacto uberiores ea de causa iterandam sollicitationis molestiam deponere valeat; nequo vero ad alia contentationis media quaerenda necessitas detur. Gratum equidem fiet Majestati nostrae declarandum erga fideles nostros hac in parte Sinceritatis Vestrae studium. Cui nos quoque pari benevolentiae affectu responsivos offerimus, firmam eidem in reliquo valetudinem cum prosperis rerum successibus animitus comprecantes.

Datum in civitate nostra Vienna, die 25. mensis Septembris anno domini 1675.

Leopoldus

Thomas Pálffi
episcopus Nitriensis
Stephanus Orbán.

(Másolat Torma Károly gyűjteménye 175. l.)

Jegyzet. Pálffi Tamás nyitrai püspöknek ugyancsak Baló követségére vonatkozólag 1675. sept. 26-án a fejedelemhez írt levelét l. Családi Lapok 1856. évfolyam II-ik fele 1063—4. ll.

c)

1675. sept. 28.

Gr. Lamberg válasza a fejedelemnek.

Cesissime princeps
domine colendissime.

Celsitudinis Vestrae ad hanc caesaream aulam missus egregius Mathias Baló de Nagy-Bacson, fiduciarius ejusdem ad me 28-a Julii datas litteras recte mihi reddidit, simulque quae in mandatis habuit, singulari attentione et prudentia exposuit. Imprimis hisce celare nequeo: me, licet ex sacratissimae suae caesareae regiaeque Majestatis clementia et benignitate primario in hac aula loco, non tamen principis dignatum esse honore. De reliquo aliquot abhinc septimanis podagra detentus, non valui quidem ea, qua par est observantia dicto de Nagy-Bacson assistere, non defui tamen partibus meis, quin in promovendis eidem commissis negotiis omnem contulerim operam, prout suppono, ipse ea, qua huc usus est, dexteritate Celsitudini Vestrae pluribus referet. Quibus ad ulteriora servitia paratissimus semper permanens, Eandem supremae tutelae animitus commendo.

Viennae 28-a Septembris anno 1675.

Celsitudinis Vestrae ad servitia paratissimus
comes a Lambergk.

Kívül: Albae Juliae 19. Nov. anno 1675.

(Másolat Torma Károly gyűjt. 25. l.)

d)

1675. sept. 28.

Szelepcsényi válasza a fejedelemnek.

Méltóságos fejedelem!

Nékem bizodalmas kedves uram fiam.

Noha a Kegyelmed méltósága követje és jámbor szolgálója Baló Mátyás Gyórré vévén útját, előbb szemben nem lehetett vélem, hanem csak levele által kért, recommendáljam ő felségének s belső ministerinek ő kegyelmére bízott Kegyelmed instantiáját; kit meg is cselekedtem, mindazonáltal ideérkezvén személyem szerint is, azon instantiát recommendálni el nem mulattam, kész lévén tovább is a Kegyelmed ő felségéhez való sincera affectióját manu-

teneálnom és mind ő felségénél, mind pedig főministerinél szolgálnom kegyelmednek, aminthogy egyebet sem tapasztal bennem annál, aki vagyok s maradok Kegyelmed méltóságának.

igaz szolgálja atyja
Georgius Szeleptséni
archiepiscopus Strigoniensis.

Bécsben 28. Sept. 1675.

(Másolat Torma Károly gyűjteménye 26. l.)

XXIV.

1675. sept. 29—nov. 27.

Csáky László követsége a császárhoz.

a)

1675. sept. 29.

Csáky László megbízólevele.

Sacratissima Caes. Regiaque Matts

Dne dne clementissime.

Praesentium exhibitor ablegatus meus spectabilis ac magcus comes Ladislaus de Csák cottus Dobocensis comes supremus, fidelis meus sincere dilectus, propriis licet necessitatis negotiis, aulam Mattis Vrae caes. visitare intendat, praegnantibus nihilominus de causis, ut et voto ipsius satis fierit. et negotia sibi concredita commodius perficeret, operae pretium arbitratus sum, eundem in praesentiam imperatoriae Mattis Vrae talibus instructum mandatis expedire, medio cujus uberius ea, quae necessaria videbantur, repraesentare, ac humillime insinuare possem. Proinde ut verbis meo nomine proponendis, ita privatis praetacti fidelis mei humilimis et aequitati consonis instantiis fidem indubiam adhibere. illas promovere et cum omni satisfactione remittere dignetur, submisso peto. Sacram Caes. ac Reg. Mattem Vram quam diutissime salvam et incolumem pro bono totius christianitatis cum felicibus rerum suarum successibus valere desiderans

Sacrae Caesareae ac regiae

Matts Vrae servus humillimus.

Datum in arce mea Szamos-Ujvar die 29. Sept. anno 1675.

(Hasonló tartalmú s ugyanazon napról keltezett levele Apafinak egyik bécsi ministerhez.)

b)

1675. sept. 30.

Csáky László utasítása.

Instructio pro illustrissimo comite Ladislao de Csák, comite comitatus Dobocensis supremo ad Sacratissimam Romanorum ablegato nostro fideli nobis syncere dilecto, data. A. D. 1675. die 30. Septembris.

1. Isten ő kglmét útjában boldogítván, mind az útban, az kikkel lehet jó alkalmazatossággal, s mind oda fel az magyar urak közül elsőben szemben legyen, nevünkkel ő kegyelme-
ket nagy szeretettel és böcsülettel köszöntse, leveleinket is megadván. Azonban álljon szabadságában ő kgyelmének, ha betér Csáki István uramhoz, mely, hogyha az dolgoknak akadályá nélkül meglehet, nem árt, ő kglme lévén egyik deputatus commissarius az magyar dolgokban.

2. Meg kell az magyar uraknak ez boldogtalanságra jutott szegény magyar nemzetnek siralmas sorsát jelteni, mely noha eddig is nem kevés romlást hozott Magyarországra, de mi jühessen még ki belőle az egész keresztyénségre, csak nemsokára általláthatja, kinek Isten ítéletet adott és az dolgokat tudja. Melyre nézve tetszésekkel kell élni az magyar uraknak, micsoda és mi formán való utat s módot kell ő kglmeknek az dolognak rendesebben való folytatására elkövetni.

3. Mivígre kellett most az magyar hadaknak előttük járóit behivatnunk és köztük rendelést tennünk, meg kell, az kiknek illik, jelteni.

4. Római császárnak ő felséginek levelünket praesentálja ő kglme, alkalmaztatván szavait és dolgait úgy, az mint az magyar urak fogják ő kegyelmének javallani.

5. Hasonlót kövessen ő kglme az ő felsége ministerivel való szembenitelnek alkalmazatosságával is.

6. Eddig mi okon nem küldtünk fel, azt is megjelenteti ő kglme méltó okaival együtt.

7. Azt intimálni kell az nagy rendeknek, hogy noha az testi szabadság kis megbántódása nehéz és terhes, mégis orvoslása is kívántatik; de súlyosabb és keservesebb az lelki szabadságtalanság, scholák, collegiumok, templomok elfogaltatások, papoknak megfogattatások s kiűzetetések.

8. Az fogságban levő szegény papok szabadulásáról is szorgalmatoskodják ő kglme.

9. Már sok ízben requiráltuk ennyihány rendbeli megkárosított híveink felől római császárt ő felségét, de mindeddig is gyümölcsit annak nem érzettük sem mi, sem megkárosított híveink.

10. Mostan is azért ő felségének azon instálni kell, nevezet szerint az ide alább megírt híveink állapotjokról.

Balássi Imre uram Rimaszombatot, Szentgyörgyöt, Bozint, Litkát felesége nevére elfoglaltatta, kinek felesége Kapi György urammal és Bethlen Farkasné asszonyom anyjával egy testvér lévén, csak egy része illette volna: hogy azért Kapi György és Bethlen Farkas uraméknak az említett jószág resignáltassék, instálni kell római császárnak ő felségének.

Betlen Farkas uram keziben, feleségire nézendő adóságának alkalmatosságával palatinusné Veselényi Ferenczné asszonyom modo hypothecae bocsátotta volt Murány várához tartozó Szömölcese nevű faluját keziben, kirúl egy rendbeli interest fel is vett volt, melyet ez mostani üdőnek boldogtalanságának kezdetiben palatinusné asszonyom alkalmatosságával foglaltak ki keziből, melyről noha mind expressus embere, s mind penig levele által, sőt magunknak is mediatióunk lévén ezen dologban ennyihány ízben, csak haszontalan volt minden dolog és fáradság. Ezen dologról bővelben informálja ő kglmét Betlen Farkas uram.

Rhédei Ferencz uramtúl ő kglmétül is mily törvénytelenül foglaltatta el Rákóczi fejedelemasszony Szaniszló nevű faluját, nyilván vagyon.

Tholdi György uram Szatthmár vármegyében levő falujit és jószágit az kamarához foglalták egiszlen.

Udvari papunk Tophaeus uram bányai házát is minden igaz ok nélkül elfoglalták.

Szeginy Kemény Simon uramnak is Szatthmár vármegyében három faluját Kemény Jánosné fejedelemasszony nevezése alatt elfoglalták.

Néhai Váradí Inczédi Mihály özvegyének néhai Csókási Kata asszonynak Bodrog-Keresztúrt levő nemes házát, hozzátartozó szöleit, már öt esztendeje, hogy elfoglalták, melyről noha kétszer is requiráltuk az szepesi nemes kamarát, de még csak választ sem adtak reá, jöllehet vagyon már 14 esztendeje, hogy az megírt szeginy asszony azon gyermekivel, kiket illetnének azok az örökségek, mind Erdélyben laktanak Várad elveszése után, az egy szüreti alkalmatossággal ha kiment valamelyik közülök.

Mi midőn ő felségitül ő felsége ditiójában lakó megkárosodott rendek állapotjokról requiráltattunk, minden kisé-

delem nélkül satisfactiót tettünk; hasonlót kíváuván azért az igazság, szorgalmatosan instálni kell ő felséginek és az kiket illik, azonkívül is requirálni kell, ezen dolgot promoveálják, megírt böcsületes híveinknek jószágok adattassék meg, azt kívánja az igazság.

11. Arra ő kglnek szorgalmatos vigyázása legyen, oly emberekkel communicáljon instructiójában feltett dolgokat, hogy legkisebb alkalmatossággal is azok miatt vagy egy, vagy más alkalmatlanság ne következék belőle.

12. Reá vigyázzon ő kglme arra is felette igen, hogy haszontalanul ott fenn ő kglmivel időt ne töltsenek, hanem ha olyat venne esziben, válasz után ott ne várokozzék, csak eljőjön.

13. Instructióját ő kglme visszahozza, megkívánjuk. Azonban Isten ő kglme útját boldogítsa és közinkben örvedes állapotban meghozza.

Datum in arce nostra Szamosújvár anno et die prae notatis.

M. Apafi mp.

(P. H.)

(Ered. Orsz. Levár Erdélyi Fiscalis Levéltár. XVI. Instruct.)

c)

1675. nov. 27.

A császár válasza.

Leopoldus Dei gratia rex.

Illustrissime Princeps! Nobis honorande.

Literas Sinceritatis Vestrae die 29. proxime praeteriti mensis Septembris in arce Szamosújvár exaratas ac per ablegatum ejusdem, utpote spectabilem ac magnificum comitem Ladislaum de Csák, supremum comitatus Dobocensis comitem Majestati Nostrae praesentatas gratanter accepimus, quarum et continentias et simul ea, quae Sinceritas Vestra medio ejusdem ablegati sui ore tenus referenda et proponenda habuit, benigne intelleximus.

Gratus itaque nobis exstitit Sinceritatis Vestrae candor, repositaque constans in benevolentia nostra fiducia, de qua eandem in posterum etiam bene sperare volumus, nihil enim prius aut magis in votis habemus, quam ut christianae reipublicae salutis et populorum quieti ac tranquillitati quam optime consultum prospectumque esse possit ac valeat. Ceterum qualem jam antelatus Sinceritatis Vestrae

ablegatus circa puncta nobis partim scripto, partim orali-
ter proposita a Majestate nostra obtinuerit resolutionem,
eandem ex ipsomet clarius ac uberius est intellectura.
Proinde nulli dubitamus, quin Sinceritas Vestra cepta
boni erga nos affectus argumenta deinceps quoque sit con-
tinuatura et oblatam in promovenda publica quiete ac tran-
quillitate promptitudinem suam ulterius quoque optato cum
effectu contestatura.

Cui nos in reliquo firmam valetudinem ac felices rerum
successus ex animo comprecamur.

Datum in civitate nostra Vienna die 27. mensis
Novembris anno domini 1675.

Leopoldus

Thomas Pálffi
episcopus Nitrensis
Stephanus Orbán.

(Másolat Torma Károly gyűjteményéből.)

d)

1675. nov. 27.

A resolutió.

Sacratissimae caesareae regiaeque Majestatis ac do-
mini domini nostri clementissimi nomine spectabili ac mag-
nifico comiti domino Ladislao de Csák, comitatus Dobro-
censis supremo comiti, ac celsissimi principis Transylvaniae
domini Michaëlis Apaffi ablegato praesentibus benigne signi-
ficandum. (*L. ez egészset Bujdosók Oklevelei 243. l.*)

Et haec erant, quae alteneminata sua Majestas ipsi
ablegato ad porrecta ejusdem postulatorum puncta prae-
mentionato principi referenda clementer intimata esse voluit.
Eidem in reliquo gratia benignitateque sua caesarea et
regia Majestas jugiter propensa manens.

Per sacratissimam caesaream regiamque Majestatem
Viennae 27-ma Novembris anni 1675.

Stephanus Orbán.

(Másolat Torma Károly gyűjteménye 147. l.)

e)

1675. dec. 2.

Szelepcsényi György válasza a fejedelemnek.

(L. Családi Lapok 1856. II. fele 1042. l.)

XXV.

1675. oct. 7—nov. 13.

A huszti ügyek eligazítására küldött országgyűlési bizottság irományai.

a)

1675. oct. 7.

A fejedelmi parancsok.

Commissariusoknak urunk nevével, praemissis praemittendis.

Eddig is az nemes ország végezése, az Kglmetekre bízott dolgoknak igazítására el kellett volna Kglteknek menni, de az kedvetlen időket látván, nem kívántuk Kglteket fárasztanunk, már szinte kifogyván ez időből, kellették Kgldek is parancsolnunk, hogy házánál való dolgait alkalmazzassa úgy, az ország articulusa mehesse effectumban, mely hogy jobb módjával lehessen, szükség Kgldek is t. Teleki urammal egyetérteni, holott mikor egyezzenek meg, és melyik helybeli dologhoz fogjanak elsőben, mivel az többi közelebb való helyeken vadnak. Ha azutánra halad is, könnyebben elmehetni azon helyekre, noha mi úgy akar-nók, ha lehetne, az egész Kgltekre bízott dolgok vitetnének jó rendben ez egy úttal.

Mindazonáltal minthogy szerelmes atyánkfia feleségünk sok pénzt adott ki Husztért, most is felesen sok lévén az ott való difficultások, egyáltalában megkívánjuk, úgy rendeljék útjokat, hogy minden bizonnal 2-a Novembris Huszton legyenek, ottan elkezdvén dolgokat, subsequenter, az több városbeli difficultásokat vegyék jó rendben. Azomban körtvélyesi, torocskozi határ dolgát, úgy az désiekkal való bajoskodást is Haller Györgyné asszonyommal hogy eligazítsák, vagy ha ugyan semmiképpen nem lehetne az jövő országgyűlésre reportálják, ezen két utolsót visszajövő útjokban is végben vihetik.

Commissariusoknak asszonyunk nevével, praemissis praemittendis.

Az uram ő kglme leveléből az dolgot Kglld is megérti, kérem én is Kglldet, ne szánja abbeli fáradságát, isten éltetvén, kedveskedésemmel köszönöm meg Kglnek, tudván bajos útját azon helynek lenni és hogy költséggel jár az utazás, küldtem Kglnek t. t. Isten Kglldel. Datum . . .

Barkóczi Sándor uramnak urunk nevével, praemissis praemittendis.

Már sok ízben admoneáltattuk Kglldet, feleségét az asszont ő kglmét, hogy alkudjék meg huszti praetensiója felett, most is ex superabundanti kegyelmesen intimáljuk Kglknek, pro die 3 vagy 4-a Novembris vagy Kglld az asszony plenipotentiájával, vagy az asszony maga is Kglldel együtt Huszton legyenek jelen, akkor ott levő böcsülletes híveink előtt, ha Kgltek akarja, végben mehet ez alkalom. Többször Kglteknek erről nem írunk etc.

Kivül: 1675. 7. Octobris Husztra kimenő commissariusoknak urunk s asszonyunk ő ngok nevek alatt, mind penig Barkóczi Sándor uramnak írt levelek minutáinak párja.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XX. k.)

b)

1675. nov. 13.

A bizottság határozata Hatvani Péter követelése ügyében.

Mi széki Teleki Mihály, az mi kglmes urunk ő nga tanácsa, nemes Thorda és Máramaros vármegyéknek főispánja, Huszt és Kővárnak és vidékinek főkapitánya, az mi kglmes urunk ő nga fiscalis dézmáinak főarendátora, körösdi Bethlen Gergely, az mi kglmes urunk ő nga táblájának hites assessora, csicsó-keresztúri Thorma István, Belső-Szolnok vármegyének főispánja, szárhegyi Lázár István Csík Gyergyó s Kászon székeknek főkirálybírája, zabolai Mikes Kelemen, azon megírt ő nga táblájának hites assessora, tarpataki Sárpataki Márton, Erdélyországának egyik ítélőmestere, vajdaszentiváni Bodoni György és pókai Sárosi György, feljebb megírt kglmes urunk ő nga táblájának hites assessori recognoscáljuk per praesentes: hogy az nemes ország az elmúlt fejezvári gyűlésében rendelt volt bennünket az huszti jószágban levő controversiáknak dirimálására, mi is ezért in anno praesenti millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto, quinta

et subsequentibus diebus mensis Novembris Huszton és Técsőn Máramaros vármegyében végezvén, die duodecima ejusdem mensis Novembris Szigethen Máramaros vármegyében dolgunkhoz kezdvén: nemes Hatvani Péter producálá mi előnkben exhibitáit, megolvassván, deliberáltunk ez szerént: Hatvani Péter Báthori Gábor donatióját producálja, cum exemptione donationis in anno millesimo sexcentesimo decimo tertio emanáltatta per hoc stat juxta approbatam constitutionem. Melyről mi is adjuk ez kezünk írásával és pecsétünkkel megerősítettett testimonialis levelünket futura pro cautela fide nostra mediante. Datum in oppido Sziget die decima tertia mensis Novembris anno dni millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto. Teleki Mihály mp. (p. h.) Bethlen Gergely mp. (p. h.) Torma István mp. (p. h.) Lázár István mp. (p. h.) Mikes Kelemen mp. (p. h.) Sárpataki Márton mp. (p. h.) Bodoni György mp. (p. h.) Sárosi György mp. (p. h.)

(Eredetije a Magy. Tud. Akadémia levéltárában.)

XXVI.

1675. oct. 10—1676. jan. 14.

Gyerőffy György lengyelországi követsége.

a)

1675. oct. 10.

Ajánló levél Gyerőffy számára.

Excelsissime et ilme princeps
dne mihi observdme.

Innotuit jam pridem mihi Exlae et Ilmae Dnis Vrae illibatus et intemeratus erga me, animi sui candor et affectus, cui ut reciproco gratitudinis argumento respondere possem, unicum esset meum votum. Quare praesentium exhibitori ad ser. Polonorum regiam Mtem expedito ablegato meo spec. gen. Georgio Gyerőffi comitatus Dobocensis comiti supremo et ex praecipuis aulae meae familiaribus, ut Excell. et Ilmam Dnem Vram quam officiosissime cum pio omnis generis voto salutaret, demandavi; ac proinde referenda nonnulla injunxi, rogans, quatenus verbis meo nomine dicendis indubitatum adhibere fidem, ac in promovendis negotiis operam subungere suam non dedignetur, quo facto me tandem magis magisque sibi devinctum, et ad quaevis officii genera paratissimum reddidisse sciat, velim. Excel. et Ilmam

Dnem Vram de cetero divinae commendans protectioni,
 maneo

Excell. et Ilmae Dnis Vrae ad officia paratissimus

M. Apafi mp.

Datum in castro meo Radnoth die 10. Octobris anno
 1675.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XX. k.)

b)

1675. oct. 10.

*Apafi Mihály fejedelem utasítása Gyerőffy György Lengyel-
 országba küldött követe számára.*

(Megjelent a Török-Magyarkori Államokmántár V. k. 355.
 s köv. II.)

c)

1675. oct. 10.

A titkos utasítás.

Instructio grosso Georgio Gyerőfi (titulus) ad sacram regiam Mtem Poloniae sermque rempublicam Polonam expedito data in castel. nostro Radnoth, anno etc. etc.

Mivel azelőtt való hetekben talált vala meg lengyel király ő fge méltóságos levele által, hogy az fényes portán magunkat interponálni ne neheztelnők. ha hlmas császár és az fges lengyel respublica között mostan fenforgó hadakozást valami illendő békességre vihetnők: ilyen istenes kívánságát ő fgnek mi is el nem mulattuk. tartozó kötelességünket esmervén ilyen keresztyéni szolgálatra. azért haladéknélkül bizonyos belső emberünket a portára elküldtük volt. honnét mostan érkezvén hozzánk, szükségesnek itiltük a királyt ő fgét és az felséges respublicát feljebb említett becsületes hívünk által ne csak köszönteni. hanem ez dolgokról is illendőképpen tudósítani. Azért ő kglme ez egy-néhány szokat szeme előtt viselje:

1. Az lengyel állapotot és udvart alkalmasént esmervén, ő kglme reá vigyázzon, hogy ha cum confidentia et sinceritate akarnak-e ő kglmével a dolog felől beszélni, avagy csak színezés vagyon a dologban, mert igen el kell

távoztatni, ne halászhassanak ő kglméből oly szokat ki, melyet visszamagyarázhassanak, és ha akarnak is, veszedelmünkre fordíthassanak akármely helyeken is.

2. Nem lehet egyéb benne, szükségesképpen kell illetni, micsoda indulattal légyen a porta ehez a dologhoz, azért a nekünk tett válasznak summája ebben megmutatja alkalmason, melynek summája ez, hogy az mi interpositióuk előtt alkalmas idővel tatár chám ő fge magát interponálván ezen materiában, ő felsége által a fényes porta istenes és a békességre illendő conditiókat tett volt fel, melyeket értésére is adott régen a fges tatár chám a lengyel respublikának, s ha kedvek lett volna a megegyezésre, még akkor előttök lett volna, de arra oly választ tett a fges lengyel respublica, hogy embernek nem volt ajakára felvehető a választétel, melylyel megmutatták, hogy csak az időt akarták előbb-előbb halogatni a lengyel részről; hasonló feltött czélt hiszen lenni a fényes porta mostan is ezen materiában, egyébaránt az jó békességtől a hlmas császár egyszer sem volt idegen.

3. Itt már szükségesképpen kellett subsistálni az mi emberünknek, s csak ezen válaszszal megjönni, mert nem hogy ő, de mi magunk sem tudjuk azt, micsoda conditiókat tett volt tatár chám által fel a fényes porta, az melyeket az fővezér az békességhez illendő conditióknak nevez írásiban; hasonlóképpen az sem constál előttünk, micsoda választ tett a fges respublica arra az tatár chám által proponált punctumokra, az mely felől is azt írja ugyan a fővezér ő nga, hogy oly választ tettenek a lengyel részről, hogy embernek ajakára vehető sem volt a választétel. Ha azért a fges respublica ezt a tractát félben metszeni nem akarja, megkévántatik, szükségesképpen informáltassunk, mik voltanak a fényes porta tatár chám által tett punctumi, mi lett arra a válasz is a felséges respublica részéről, annak felette arról is, mivel az a választétel nem tetszett anna portának, amellől recedálni akarnak-e, miben: mert ezek nélkül az informatiók nélkül az interpositió nem continuáltathatik, ilyen nagy dolgot penig függőben hadni alig lehet, mert ha egyik fél veszteg ülne is, félő, a másik fél nem ül. Erről már többet szólni nem kell, mert igen világos a dolog.

(Eredeti fogalmazvány, Országos Levéltár. Erdélyi Fiscális osztály XVI. instructio.)

d)

1675. nov. 24.

A lengyel király válasza Apafinak.

Joannes III. dei gratia etc.

Illustrissime princeps, grate nobis dilecte. Constans Illustritatis Vestrae in nos studium ac mutuum semper vendicavit, singulariter tamen ad praesens, gratum invenit sinum ut merito eum amore benevolentiaque plenum Illustritatis Vestrae offeramus. Opportune enim spectabilis ac generosus Georgius Gerőffi comitatus Dobocensis comes supremus ex praecipuis aulae familiaris Illustritatis Vestrae ablegatus nobis dudum notus, et gratus in aula nostra comparuit. Dum finitis gloriose castris comitiis generalibus accingimur, christianos principes exitialis ab oriente belli monemus, componendisque eorum animis incumbimus, quo efficacius communi adsint causae, dum pacis media justa et utrique parti honesta, aestate praeterita a commissariis nostris proposita superbe rejecta docent, serenissimam ac potentissimam portam, cujus favoris arcana quadam inclinatione ambiebamus, illustrissimumque et excellentissimum vezirium, cujus fidam amicitiam amplectabamur, ac mutuo nobis pollicebamur, nec regni vires explicabamus, defensive, non offensive, castra metabamur, animum a nobis, regnisque nostris avertasse, affectumque nostrum verum et sincerum dispexisse, nisi, quae acta sunt, ignorent. Cum Ibrahim passa limitaneas oras teterrime populatus, deditas civitates nullis armatas praesidiis ultra pactum delevit, cautaque et stipulata per juramentum populis libertate, captivos duxit, fidem etiam hosti servandam, imo nomen serenissimae portae semper honorandum denigravit, fecitque ut fortiora meditemur, universasque regni vires coire, et vocare cogamur, nisi Illustritatis Vestrae prudentia pacis media suggererit, a quibus non credat nos alienos; imo cogitet inter certantium acies viciniam innocuam plecti, malitque concuti, et quassari: si campos Valachiae et Moldaviae considerat, infinito nostro dolore, qui eximata teneritudine vicinis compatimur, ac innocentem eo in passu mentem, deo exercituum contestamur, quo vero luculentius constet, non omnem omnino nos in serenissimam portam ejusque illustrissimum et excellentissimum vezirium exuisse propensionem. Deponimus (in) sinum Illustritatis Vestrae ea, quae pacis sunt. Operetur Illustritas Vestra, quantum potest,

maturret, faciatque, ut tempestive ante comitia ad initium futuri anni celebranda contestare nobis possit, bellumne parandum, an pax amplectenda? quam honestam semper fidam, injustam vero, semper imbecillem nemo negaverit. Quod fusius per expressum nostrum Illustritati Vestrae explicabimus, cujus dona mutuo amore complectemur, beneque valere cupimus, ac prospera quaevis apprecamur. Dabantur in arce nostra Zolkieviensi die XXIV. mensis Novembris anno domini MDCLXXV. regni nostri II. anno.

Joannes Rex mp.

Külczim: Illustrissimo domino Michaeli Apaffi Transylvaniae principi, partium Hungariae domino, et Siculorum comiti, grate nobis dilecto.

(Másolat, M.-Vásárhelyen a gr. Teleki cs. ltárában Miss. No 312.)

e)

1675. nov. 25. Zulkiaevia.

Maria Casimira lengyel királyné Bornemisza Annához. Megköszöni a levélben tett üdvözlétét s az ő és férje — Apafi Mihály — ajándékait.

f)

1675. nov. 26.

Celsme et ilme princeps,
dne mihi observandissime.

Quae ab ore famae de vero et sincero meo in Exciam Vram affectu feruntur, ea omni officiorum genere, studioque probare ducerem felicitatis, ut non minoris, quod me per generosissimum dnum ad sac. reg. Mtem, dnum meum clemum ablegatum compellare dignata sit. Nec inter patricios censeri mererer, nisi Ilmae Cels. Vrae amorem, quem in pactanda republica testatum parat, obsequiosissima obligatione pensarem. Praeconem itaque gloriae suae ubique me credat, ac coram republica curaturum Ilmae Exciae Vrae, in favorem eiusdem, fidum testem. Qui insuper generosissimo dno ablegato candidissimo pectore belli ac pacis rationes, et momenta detexi, quae fusius brevi, per expressum a sac. reg. Mte, dno meo clemismo Ilmae Excel. Vrae exponentur. Interim Ilma Excel. Vra apud sersm portam, plena pro mediatione curet mandata, mea autem, omni occasione, sincera utatur promptitudine, qui divinae benigni-

tati Ilmam Exciam Vram cum profundissimo voto com-
mendo ac maneo

Ilmae Exltiae Vrae

ad officia paratissimus

Joannes Guinski

palatinus Culmensis

Datum Zolkieviae 26. Novembris anno dni 1675.

g)

1675. nov. 23.

A lengyelországi francia követ válasza Telekinek.

Teleki uramnak.

Spectabilis ac generose dne, due mihi confidentissime.

(Megjelent a Történelmi Tár 1890. évf. 517. l.)

Spectabilis ac Grosae Dnis Vrae

servitor obsequentissimus

Th. de Forbin de Janzon, eppus

Massiliensis, christianissimi Galliarum

regis extra ordinem in Polonia legatus.

(Egykorú más. Orsz. Lvtár. B. Tört. Emlékek. Fasc. 25. No. 29.)

h)

1675. nov. 23.

A francia követ válasza Absolonnak.

Absolon uramnak.

Magnifice dne, due mihi amantissime.

Magnificae Dnis Vrae litteras cum gaudio accepi, sed jam decretorium aliquid et certum de iis, quae ad optatam nos perducere metam possunt, edoceri exoptassent. Non dubito, quin Magca Dominatio Vra omnia illrsmo dno Teleki exposuerit, quae ipsi credidi, sed tam cito responsum, quod necessarium est, procurari non potuisse facile mihi persuadeo, cum et hujusmodi propediem futurum spero, ut possint serio manus operi admoveri secundum regis mei consilium. Etiam si nulla commissa inter principem Condeum et Montecuculum pugna fuerit, tamen Montecuculo consvetius visum fuerit contra expressum caesareum mandatum exercitum suum cis Rhenum reducere, quod pugnae aleae cum Condeo se committere. Totam igitur nostris Alsaciam vacuam reliquit et copias suas in Sreviam

et Franconiam duxit. Iam Condeum fama est Rhenum trajicere non incassum existimo. Auras-Jonensium princeps copias suas in hyberna reducere dicitur. In Catalonia semper superiores sumus et in Sicilia res nostrae feliciter procedunt. Sveci bellum immortale Danis denunciaverunt et tot jam copias in Germanicas, quas possident, ditiones immittunt, ut brevi aliquid magni momenti tentaturi esse videantur. Nihil illic omunicabitur, cui opportunum putat. celari ista debere Magca Dtio Vra, cui interim bonam valetudinem precor et sum

Magcae Dnis Vrae ad omnia paratissimus

Th. de Forbin de Janzon, eppus

Massiliensis christianissimi Galliarum stb.

Zolkieviae 23. Novembris anno 1675.

(Egyk. más. Orsz. Lvtár. B. Tört. Eml. Fasc. 25. No. 29.)

i)

1676. jan. 14.

A fejedelem válasza a lengyel király 1675. nov. 24-ki levelére.

Sacra regia Majestas!

Domine mihi clementissime.

Expeditus ad officia nomine meo Vestrae Majestati humillime repraesentanda in praesentiam ejusdem generosus Georgius Gyerőffi de Gyerő-Vásárhely, comitatus Dobocensis comes supremus ad me redux, tam benignas, quas ad me dirigere dignata est literas reddidit, quam etiam ea, quae negotio praesenti proxima esse possent, sat luculenter exposuit, quibus (ut rei exigebat necessitas) juxta meum posse pensatis, ex hoc quasi primordio ac origine totius Christianitatis pendere cum cernam quietem aut bellum, eo oculatus, ut ea quibus manus esset admovenda, tractarem, calcar addidit; necessarium quocirca visum est, inter pacis bellicae consilia, utrum in animo habeat, potentissimae Ottomannicae portae quam tempestivius expectorare mentem, ut tam Vestra Sacra Regia Majestas, quam serenissima Polonorum respublica experiri posset fidam ex parte mea fore omnium rerum informationem, quidquid tandem rerum progressus secum trahet. Expedivi itaque ad praedictam Ottomannicam portam e fidelibus meis huic negotio insudaturum tantae rei non imparem, aulaeque imperatoriae non primum speculatorem, ex cujus reditu pendet res tota. Quem dum opperior Vestram Majestatem de his informare

non est in potestate mea situm; spero interim non longam mei ablegati fore moram, quo redeunte omnia, quae necessaria forent, nota reddere non differam, optans ut deus Vestram Majestatem Regiam ad emolumentum orbis christiani diutissime conservet.

Datum in castro meo Ebesfalva, die 14-a Januarii anno domini 1676.

Vestrae Majestatis

obsequentissimus servus

Michaël Apaffi.

(Másolat Torma Károly gyűjteménye 175. l.)

XXVII.

1675. oct. 13--november 9.

Jelentések Béli Pálhoz.

a)

1675. oct. 13.

Ugrai Gergely jelentései.

Alázatos szolgálatomat ajánlom Kgldek uramnak, kívánatos jó egészséggel és szerencsés hosszú élettel áldja isten Kgldek.

A mely 300 forintját Kgldek kiosztottam volt, azt helyére szerzettem már hiba nélkül, de a jövő fizetés nem tudom, honnét telik ki, ha az újonnan felvetett adóból nem pótolja ember. Ez elmúlt esztendőben kétszer fizetett a perceptor, azért tölt ki, de nekem nyolczor kelletvén fizetnem. nem tudom, másképpen hogy telik ki, hanem a mint feljebb íram, Zotaitúl Kglk egy levelet írtam; úgy vagyon Zotairúl is írtam, de egyébrül is, Kd uram kérje elő tüle, ha meg nem találta adni. Az udvari embereket visszabocsátók uram. A falunak megírtam, mind mezőn maradott boglyák felől, mind az árpa mostani eladása felől alkalmaztassák az szél számára esküdt bírónak magokat, mivel azt egész tanúsággal bocsátám vissza. A darutollak felől meghadtam a bírónak, hogy a szolnaki alaj bék fiától szerezzenek, mert annak elég vagyon. Debreczenből, azt gondolom, a németek, ha az oda futottak javait kiindíthatják, magok is el fognak menni. Strasoldo a váradi pasának írt Debreczenből amicabiliter, úgy érttettem, csendesén tett választ is; egyébaránt az urat Veselényi uramat eléggé biztatja a pasa, de semmi dolgokban nem promoveálja, elég confusióban vadnak máris a magyarok szegények mind az

igirt fizetéseknek eddig halogatása, mind a németek Debreczenben jövételek miatt. Tovább mi lesz, isten tudja. Éltesse isten KglDET sok esztendeig szerencsésen.

KglD

alázatos szolgálja
Ugray Gergely mp.

Semlye, 1675. die 13. Octobris.

Külczm: Mlgos uramnak tek. nemz. uzoni Béli Pál uramnak, nekem uramnak adassék.

(Nemzeti Múzeum. Vegyes levelek.)

b)

1675. nov. 9.

Cserey György jelentése.

Méltóságos úr!

Az úr isten uram KglDET kívánsága szerint való szerencsés hosszú élettel áldja meg.

Én uram magam bémegyek vala KglDhez. Kapitány uramnak írtam az gyűlésre való regalisnak kijövetelét, s az háromszéki gyűlés is hogy nem halad sokára, minthogy uram akkor be kell mennem, halasztom akkorra KglDhez való meneteletem, akarék mégis KglDhez beküldeni, ha mit parancsol nekem, azomban küldtem KglDnek vagy négy madarat, nem tudok mivel KglDnek kedveskedni, ha kaphatok, többet is küldeni el nem mulatom. Az úr isten uram KglDET számos esztendőig éltesse jó egészségben.

Baróth, 9. Novembris 1675.

KglD

alázatos szolgálja
Cserey György mp.

Külczm: Az mlgos úrnak Béli Pál uramnak ő kglnek. etc., nekem bizodalmas uramnak adassék.

(Eredeti, Nemzeti Múzeum, Tunyogi-gyűjtemény.)

XXVIII.

1675. oct. 25.

Meghívó a nov. 25-iki országgyűlésre.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, Partium Regni Hungariae dominus et Siculorum Comes etc.

Spectabilis ac generose fidelis nobis sincere dilecte.
Salutem et gratiam nostram.

Mivel isten után (megjelent egész terjedelmében a *Török-Magyarkori Államokmúnytár V. k. 357. l.*)
Datum in civitate nostra Alba Julia die 25. Octobris
anno 1675.

Külczim: Spectabili ac generoso Paulo Beldi de Uzon *stb.*
(Eredetije Erd. Múzeum: gr. Kemény J. gyűjteménye XX. k.)

XXIX.

1675. nov. 25—dec.

A fehérvári országgyűlés törvényei s irományai.

a)

1675. nov. 25.

A fejedelmi propositiók.

Propositiones suae celdnis principalis
universis regni Transylvaniae statibus exhibendae.

1. Az mindenható isten az ő búsulásának ugyan tárgyává tette szegény hazánkat és nemzetünket, az mint az rajtunk forgó külömb-külobb látogatásiból szomorúan tapasztaljuk, és ha ő fge rajtunk nem könyörül, többek is következnek, vehetjük eszünkben. Szükség azért az nemes országnak elmélkedni ezekről és az istent ingerlő vétkes alkalmatlanságoknak csendes szívvel s egyező tanácscsal keresni és követni is istenes orvoslását, hogy napról napra házunk s nemzetünk romlására ne harapózzanak.¹⁾

2. Az fges mindenható istennek bő kegyelmességéből hazánk békességes megmaradása külsőképpen áll az fényes porta contentatiójára tartozó adónak idejében való adprae-statiójában: erről is az nemes ország hogy jó alkalmatossággal disponáljon, szükséges; az körül forgó akadályokat is vitetvén jó igazításban.²⁾

3. Birodalminkban lévő némely véghelyek és erősségek. kiváltképpen Kővár és Déva nem kevés fogyatkozással vadnak, sőt ez hazának már hódolt, és hódolásra szorongattató nagy része mely keserves szorongattatások

²⁾ *Teleki oldaljegyzete:* Ide az szép egyesség s az dolgoknak rendes administratiója és sokféle alkalmatlanságoknak istenes igazítása kívántatnék. Verum oh tempora! Oh mores!

³⁾ Az nemes ország exactióján expedíálhatják és az 4. punctum.

között légyen, kétségben nem lehet. Ezekre is hogy az nemes ország kegyes gondviselését terjeszsze, méltó és szükséges dolognak ítéljük.¹⁾

4. Vadnak fiscusunk kárát terjesztő akadályos dolgok is, mert az időnek mivolta és egyéb tekintetekre nézve is sok helyeken az kapuszámok megfoggyatkoztak és az adózásra szegénységünk nem érkezhethvén. elromlanak teljességgel. Némely helyeknek határi, fundusik és egyéb appertinentiák is, az arendák és dézmák is sok helyeken jure perpetuo biratván, periclitálnak, külömb-külobb akadályok miatt orvoslások nem lehetvén; ezekről is az nemes ország concludálván, mutasson rövid utat istenes orvoslásokban.²⁾

5. Több, hazánkat szorongató nehézségek között nem utolsó az külső haszonvívó helyek terméketlensége is, melyre nézve feles költségekkel is sok nehézségekkel kelletvén avagy csak az borok vásároltatását követnünk, tegyen az nemes ország dispositiót ez iránt való nehézségünknek orvoslásáról is, végházaink szükségére és magunk alkalmatosságára kívántató vectura rendit is jobb karban állítván.

6. Nem utolsó nehézség ez hazában az sok rossz pinznek is eláradása, jó pinznek idegen országra való hordása, melyekről mint egyebekről is vadnak ugyan feles articulások, de ezeknek kevés hasznát tapasztaljuk; ezekről is hogy jó modalitással concludáljon az nemes ország, igen szükségnek látjuk.

Kívül: Ország gyűlésében lett propositiók.

(Fogalmazvány, Teleki oldaljegyzeteivel és javításaival Országos levéltár. Erdélyi kincstári osztály. XIX. No 2232.)

b)

A catholicusok sérelmeinek tárgyalása.

1.

Az erdélyi romano catholica religio vicariususa és az egész clerus, mint religiójok pástorinak gravameni rendszerint ezek:

¹⁾ Az praesidium tartása Kővárban. De van az épületek, item Kalotaszeg, Dés vidéke, Szamos mellike ügyiben.

²⁾ Super defalcationibus juxta const. R. a. 1670. art. 38. Justum, mert ha nem de (falcál)tatik is, de azoknak adajok sacz képekben nem szállhat az szegénységre, mivel az nemesek és zsellérek is capitatum egy-egy tallért adnak, juxta C. R. 72. art. 34. (tollhiba 1671 helyett). Igeni határ. Dézmákról és arendákról vide producta. Super fundis vide producta.

1. Liberum exercitium nem engedtetik némely helyeken. mert keresztelésre, esketésre, úr vacsorája feladására és temetésre be nem eresztetünk. Némely helyekre pedig isteni szolgálatra menvén, kövel s sárral, tyúkmönnyal hajigáltattunk, sőt feles gyülekezet is isteni szolgálat alatt kövel hajigáltatott meg.

2. Az pápisták közül némelyeknek minden ok nélkül feleségeket elvévén, másokkal egyben adták, kiért ez mai napig is vadnak, a kik lelkek és testek nagy sérelmével feleség nélkül vadnak, törvintelenül mások bírván feleségeket.

3. Az pápisták közül ha kik gondolatlanul bár csak valami homályos böcstelen szót találjanak mondani más reli-gió ellen, mingyárt tömlöcsezéssel sanyargattatnak. kövel agyonverettetnek érte. A pápisták ellen pedig mások ahár-mely éktelen káromkodásokat, és rút gyalázatos szidalmazáso-kat tegyenek is, nemhogy legkisebbet is megbüntettetének. de még csak meg sem fenyegettetnek érte. Az efféle sérelem pedig és büntetésbéli excessus esik ez okon. hogy az ilyen reli-giót concernáló criminalis causákban az assessorok peresek is, egyszersmind bírák is; mivel kiki magának és a maga fele-kezetinek kegyes bírája szokott lenni, azt kívánja az unio és a közönséges igazság, hogy a religiók és ezeknek tagjai között ha mi contraversia esik, annak eligazítására és tör-vínnyel való meglátására a négy recepta religiókból len-nének egyenlő számban az assessorok. hogy így annál iste-nesben szolgáltatnék ki a közönséges igazság, és távoztatnék el, hogy egyik religió is az másikat meg ne bántsa, se ne opprimálja.

4. A más becsületes recepta religióknak papjai. mes-teri, deáki idegen országokból szabadoson. minden kérés és kérdés nélkül jönnek s mennek, a pápista papok pedig. mes-terek és deákok megfogattatnak. arestumba detineáltatnak, minden ok nélkül árulóknak, kímeknek kiáltatnak.

5. Nem kicsin, hanem nagy lelki fájdalommal és testi szenvedéssel szoronganak és nagy türéssel nyomorganak tizenöt esztendőktől fogva a kolosvári catholicus atyafiak. a nemesség is mikor ott vagyon, egy udvaron. télbe, nyárba, minden égi háborúban, hóban esőben csak künn a levegő ég alatt kényszerítettven isteni szolgálatot hallani. templumok nem lévén.

6. Nemcsak magokat a pápistákat némely helyeken, de még minket patereket is a hol religiók gyülekezetinek szolgálunk, dézmálásra és quartálásra erőltetnek a praedi-cátorok ő kglmek. a mint ez elmúlt két szüreteken is itt való fejrivári becsületes praedicátor ő kglme potentiose meg-

tartóztatván az itt való pater szekerit s mustját, erővel egynehány veder mustját elvötték; holott a memoria hominum paterék Fejérváratt se quartát se dézmát soha nem adtanak. Ezen megbántódása felől az itt való pater ő kglme kglmes urunkat alázatos supplicatiója által megtalálván, ő nga kegyelmesen resolvált. hogy elébbi fiscalis uram ő kglme informálja ő ngát, ha adtanak-e a fejérvári paterék quartát avagy nem. A pater helyes relatoriát producálván elébbi praefectus uramnak, semmiképen ő ngát nem akarta informálni, hanem azon potentiát continuálván, az elmúlt esztendőben is hasonlóképen potentiose mustját elvötték.

Vadnak sok egyéb particularis és personalis megbántódások. ugymint éktelen szidalmaztatások. felettébb való despectus és contemptus a városokon, a hol pápistáknak gyülekezetek vagyon, még papi rendek közül is voltak, a kik az isten székiből hallgatójokat arra intették és tanították kemín szókkal. hogy pápistáknak ne is köszönjenek, vélek ne is barátkozzanak, keresztkomaságra ne hiák őket. se hozzájuk ne menjenek, ilyen számkivetésben és gyűlötségben vadnak Erdélyben a pápisták. Vadnak olyanok is, a kik feleségeket iszonyú és holt számig való verésekkel kényszerítik hűtök elhagyására és tíz-tizenkét esztendeig isteni szolgálatra egyszer nem bocsátják őket.

Könyörgünk azért Ngtoknak s Kglteknek egész nemes országúl három nemzetül, és instálunk alázatosan, ilyen súlyos megbántódásinkat vegye istenes consideratióban, és megemlékezvén az unióra, istennek tött szent hitről, méltóztassék kegyesen meg is orvoslani a közönséges szeretetnek egymás között való öregbülésére és megmaradására. Kiért az isten is a nemes országot csendes békességgel, Ngtokat és Kglteket egészséges és boldog hosszú élettel áldja meg.

(Orsz. levéltár. Erdélyi kinestári osztály. G. Fasc. 13.)

2.

Resolutio ad postulata dnorum romano-catholicorum.

Ad 1. Valaholott ő kglnek az országnak constitutiói szerént annakelőtte exercitiuma engedtetett, most sem interdícáltatik; többet ő kglmek is méltán nem kívánhatnak.

Az mi a hajigálódásokat illeti, arról inkább mi panaszkodhatnánk méltóbban, melyet megbizonyítani igen könnyű volna, csak az idő engedné, magok ő kglnek embe-reivel is.

Ad 2-dum. Declaráljuk ő kglmek, hol és mi formán esett olyan dolog, mert mi nem értettünk affélét. Noha ha arról kellene szólni, szólhatnánk bővön abból származott alkalmatlan dolgokat ő kglmek között lenni. Ugymint: Damukos Gábor feleségét elvették, hogy már atyjafia volna, és más közelebb való atyjafiának, Henter Andrásnak adták. Szeredai János feleségét másnak adták s ellene holtig odatartották. Apor András feleségét Mihác Mihálynak adták. János Gerébét elválasztván feleségétől, mind az hármat ad secunda vota transmittálták, Krakкаи Györgynek is felesége lévén, mással copuláltak. Ilyeneket többeket is bővön számálhatunk.

Ad 3-tium. A kik ő kglmek vallását böcstelenséggel illették, azt nem jól cselekedték, de azinánt is méltábban lehet panaszunk, mert ugyanis mennyi becstelenséget szenvedjen keresztyén vallásunk, tagadhatatlan dolog. Egyébíránt az káromkodások állapotjáról ő kglmek úgy gondolkodjanak, akármicsoda valláson lévők legyenek azok, de ha isten ellen való káromkodásban comperiáltatik, isten és az ország törvénye szerint büntetéseket bizony el nem kerülík. Ellenkezőt ő kglmek sem kívánhatnak, kiknek is megbüntetésekre és dolgoknak igazságosan való eligazítására más rendbeli bírákat nem választhatnak azokon kívül, kiket az régi usus és ország törvénye s az helyeknek privilegiuma admittál.

Ad 4-tum. Hogy valamivel szorosabban való vigyázásban kell lenni ő kglmek vallásán levő papoknak ki s bejárásokra, oka ez, hogy némely szeizetbeli rendek ő kglmek papjai közül ez hazában való lakástól megtilalmaztattak, kíváltképpen hogy csak nem régen is némelyek olyak jötenek be, kiknél minémő irások találtattak, ő kglmek kiküldöttük, nem csoda azért, ha a vigyázásnak meg kell lenni, ország régi articulusát nem bontogathatván, melyet nem mi, hanem régi pápista fejedelem idejében csináltak volt ez hazában.

Ad 5-tum. Kötelesek lévén ez hazában recipiált religióknak szabadságokban való megtartására, másokét ő kglmek nem adhatjuk, articulus sem bontogathatunk. melyben világosan meg van írva, holott engedtetett ő kglmek templomoknak erigálása; vagyon ő kglmek Monostoron templomok, holott cultusokat szabadon véghez vihetik, nem lévén isten kegyelmességéből oly akadály, mely miatt ő kglmek régi szokott helyeken isteni szolgálatjokat nem peragálhatnak; sőt intjük ő kglket kegyelmesen, régi szokott helyekre redeáljanak.

Ad 6-tum. Ő kglmek méltán erről nem panaszkod-

hatnak, mert az fejevári paterek difficultása törvény szerint eligazítottatott, másként az törvénytevőknek vagy on eziránt méltó panaszok, kik igaz törvénytételekért sok becsstelenségekkel illetetnek; az holott ő kglmek eddig dézmával nem tartoztak, ezután is ő kglktől nem kívánják.

Ad 7-mum. Afféle alkalmatlan dolgoknak követését nem hallottuk s nem is jóvalhatjuk, lelkeken való uralkodás istené és nem emberé lévén, hogy ennekutána keresztyéni szeretettel folytassák ő kglmek beszédeket, és így az egyetlenségre való alkalmatosság eltávoztatódjék, megintjük, ő kglmek részéről is hasonlót várván; egyébiránt hasonló és nagyobb panaszokat tehetünk részünkről is felőle Kgltek ellen.

Ezekről ő kglmek ekképpen resolválván, minémű nagy megbántódásokról való írást adtanak be papjaink, in paribus ő kglmek küldöttük, várván mi is ő kglktől azoknak meg-
orvosoltatását.

Az mi nagyobb. úgy informáltatunk bizonyosan, hogy az ő kglmek vicariusa, noha titkolja, de valósággal püspökséget visel az országnak régi articulusi ellen, az minthogy az dolog is azt bizonyítja, a minémű authoritásokkal s apparatusokkal halljuk lenni, mivel minden püspöki requisitumi megvannak, úgymint pontificálója, püspöki (*üres hely egy szónak*) püspöki öltözeti és püspöki pálczája, gyakorolja is tisztit, mert onnan feljúl leérkezvén, Lengyelországba útjában papot is szentelt, így ide be bizonyos helyben volt parochus, harangot keresztelt, kápolnát solenniter consecrált, mind azokból az látszik ki, s több efféle hasonló dolgokból, melyekkel ő kglmeket most nem terheljük az időnek rövid volta miatt, hogy nem vicariusságot, hanem valósággal püspökséget visel.

Intjük azért ő kegyelmeket kegyelmesen, moderálják úgy magok dolgait, ne szolgáltatassanak alkalmatosságot az dolgoknak tovább való folytatására, mert hogy ha meg fognak bizonyosodni azok, ha mi kedvetlen dolgok fogja találni az articulus ellen cselekedő személyt, nem mi leszünk okai alkalmatlanságának.

Mindezek után kívánnók szívből, ha az mi keresztyén vallásunk volna más országokban oly böcsületben, minémű böcsstelenségben van az ő kglmek vallása közöttünk.

Kivül: Resolutio ex consilio, anni 1675.

(Országos levéltár. Erdélyi kincstári osztály. Fasc. 13.)

3.

Ad postulata cleri, ac vicarii romano catholici datam resolutionem humillima replicatio.

Ad 1. Kolosváratt az udvaron husvét estin exercitiu-monk lévén, anno 1674. és 1675. kövel hajigáltak a catholicusokhoz. Marosvásárhelyt a barátokat hajigálták. Nagy-Enyeden pedig egy barátot megverték vére folyásáig, és a breviariumját elvették.

Ad 2-dum. Ha kiket a mi religiönkban elválasztotunk, a mi canonink szerint cselekedtünk, avval ő kglknek injuriát nem töttünk, mivelhogy azok mind catholicusok a mi religiönkon valók. De hogy ő kegyelmek a mi religiönkon lévőnek feleségeket elvették (ügymint Galgai Rácz János uramnak Alvinczen; nemzetes Motnoki Balázs uramnak Déván, nemzetes Orbán Pál uramnak hasonlóképpen és vitézlő Szabó Istvánnak Tordán) arról tettünk panaszt. A kik pedig a canonink ellen úgy élnek, azok ellen nem procedálhatunk, brachiumunk nem lévén.

Ad 3-um. Nem tudjuk, mivel illettük volna becstelenséggel ő kglmeket, mert mind szóval, cselekedettel ő kglknek böcsületeket megadtuk s adjuk.

Ad 4-um. A mivel vádoltatunk, abban semmit sem tudunk, mert a mi az Tyukodi pater uramnak írt levelet illeti, semmibe is tudósok nem vagyunk, merjük is fide nostra mediante assecurálni ő ngokat. hogy afféle suspectus papok közinkbe nem jöttek, sem egyéb személyek.¹⁾

Ad 5-um. Tudjuk mi is szokott helyünket, de Monostort beholdoltatván az hatalmas közel való nemzetség, s a jó isten tudja, mire szakadhat ki, miképpen lakhassuk meg békével, istenesen, megítilheti Ngtok s Kglhmetek.

Ad 6-um. A mi illeti az dézmálást és quartálást, törvény nem volt, hanem potentia, a kit a nemes ország előtt authenticite meg tudunk bizonyítani; elégséges relatoriánk lévén róla.

Tiszteletes vicarius uram dolgát a mi illeti, minden bizonynyal való dolog, hogy erdélyi püspök nem más, hanem Szenttamási Gergely uram, mostani csornai prépost uram ő nga.

Hogy pediglen vicarius uramnak bizonyos ideig bizonyos facultások engedtetek, melyek közönséges papoknak

¹⁾ *Eredetileg:* Ad 4-tum. A mive' vádoltatunk, abban semmit sem tudunk. Mert a mi láttatnék kihozatni az Tyukodi paternek írt czédulából, az nekünk nem constál. Jötenek bé ugyan paterek hárman vagy négyen is, de azok, mi úgy tudjuk, secularis papok.

is meg szoktak engedtetni, a hol püspökök nem lakhatnak, úgymint török-birodalomban sok helyeken engedtetett. Ez pedig a facultás határozva adatott, úgymint négy esztendeig, és ha annakutánna azokkal akar élni, tartozik azokat a facultásokat újonnan megnyerni.

A mi pedig a püspöki apparatust illeti, avval nemcsak a püspökök, hanem apát urak, praepositusok és vicariusok szoktanak élni, de avval nem püspök. Hogy pedig Lengyelországban papot szentelt volna: azt mondja ő kglme, hogy még világi korában volt negyvenhat esztendővel ezelőtt, azután nem volt; hogy szentelt volna hát Lengyelországban papot?

Kívül: Replicatio ad resolutionem datam 1675.

(Országos levéltár. Erdélyi kincstári osztály. G. 13.)

c)

1675. december hó.

Anno 1675. mense Decembri. Sub generali diaeta dominorum regnicolarum generoso domino Joanni Daczó ad Portam Otthomanicam legato Transylvaniensi Instructio.

(Közölve egész terjedelmében Török-Magyarkori Államokmánytár V-ik k. 360. s köv. ll.)

d)

1675. nov. 25.—dec.

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 25. mensis Novembris anni praesentis 1675. in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplicantes nobis humillime, ut nos omnes es sin-

gulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, auctoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 25. mensis Novembris anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi quinti ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis celebratis, conclusi.

Art. I.

Innepek és szent vasárnapok megszenteléséről s templomok frequentálásáról írt articulusok indifferenter ez hazában minden helyeken megtartassanak és minden napon az isteni szolgálatokra s könyörgésekre dologra való kimenetel előtt a község (idejénkorán harangoztatván azon helynek lelkipásztora), bémenjenek, s az isteni szolgálatot elvégezvén, azután menjenek ki dolgoknak végbenvitelére, mely ellen a mely parasztember háromszor egymásután impingálna, méltó mentsége nem lévén, vezettség kézi kalodában és mindaddig ott tartassék, míg a praedicationiót vasárnapon elvégezi a lelki tanító, Nagyságod tetszéséből concludáltak.

Art. II.

Becsületes atyáinkiai rendeltettenek volt Segesvárra a perceptoroktól 1669. esztendőtől fogva való számvételre, és azon atyáinkiai előtt a fiscalis tisztekre vetett adónak nem administrálásából löttenek bizonyos difficultások s restantiák; melyek adassanak ki mostani praefectus atyáinkfiának, és ő kegyelme megírt 1669. esztendőtől fogván ez ideig való fiscalis tiszteket s azokat is, kik azon adók forgása alatt fiscalis tisztségeket qualitercunque letöttek s restantia vagyon rajtok, convocáltatván, igazíttassa el ő kegyelme és kedvezés s fogyasztás nélkül ezen kiadott restantiákat post expirationem praesentium (*sic!*) dietae ad bis quindenam felszedje és ahová az ország rendeli, administrálja egy corpusban; ennekutána is a fiscalis tisztekre vetendő adót praefectus atyáinkfia szedje fel rajtok; akiken pedig restantia találtatik s admi-

nistrálni nem akarják, authoritást adtunk praefectus atyáncfiának, hogy akiknek közülők jószáguk vagyon, azoknak jószágokból, akiknek pedig annyi erő jószágok nem találatnék, magokat nyakon köttetvén, a triplumot exequáltassa rajtok vigore praesentis articuli.

Art. III.

Megtekintvén, a mi kegyelmes urunk kővári vicekapitány Katona Mihály és főporkoláb Bucsí István atyáncfiainak mind ő ngához s mind a nemes országhoz eddig mutatott s ezután mutatandó hűséges szolgálatjokat, Közép-Szolnok vármegyében Kővár vidékén azon Katona Mihály atyáncfiának egy Kolcsa nevű falut, megírt Bucsí Istvánnak is egy Jugasztra nevű falut conferált, melyeken mi is, mint fiscalis jószágokban, donatiójokban specificált summáig confirmáljuk egész országu.

Art. IV.

Mivel a sóval való kereskedésben találatnak némelyek, kik a fiscust defraudálják, nem a portuson, hanem más helyeken adván savokat az hajókra, decernáltuk azért az ilyenek felől, hogy a compilatában az ilyenekről írt articulusok, melyek per contrarias regni constitutiones nem tollálattanak, ezután observáltassanak mindenekben, és a portusi inspector requisitiójára tartozzanak mind a vármegyei tisztek s mind a regius fundus-i tisztek kimenni, s comperta rei veritate, haladék nélkül az executiót azon articulus szerint peragálni.

Art. V.

A borok vételéről és hordók nézéséről az approbata constitutióban, Part 3. Tit. 84. Art. 1. írt articulus ennekutánna is observáltassék indifferenter minden helyeken, mely ellen ha kik exorbitálnak, azon helybéli tisztek ad instantiam partis querelantium (*sic!*) toties quoties cselekednének, flor. 12. exequáljanak rajtok, melynek két része legyen a panaszló felé. Ha pedig azon helybéli tisztek executiót nem tennének, a director de facto, nullo remedio obstante, akár a vármegyén, akár az universitáson lévő tiszteken a duplumot, úgymint flor. num; 24. vigore saltem praesentis articuli toties quoties elmulatná, executiót tétessen, melynek is fele a panaszló felé legyen.

Art. VI.

A sok rossz hamis pénzveretés is igen elszaporodván ez hazában, végeztük, hogy afféle hamis pénzveretőkrül és vezetőkrül az approbata p. 3. Tit. 55. art. 1. írt articulus observáltassék indifferenter minden helyeken, mind akik eddig vezették s mind akik verték. kiknek annuentiájok arra nem volt, a nemesek s privilegiatusok ellen, nullo remedio obstante, a director sub poena quingentorum flor. hungaric. vigore praesentis articuli, de bonis ejusdem directoris per officiales sub eadem poena irremissibiliter exequendorum procedáljon; a parasztokat pedig azon helybéli tisztek, ahol deprehendáltatnak, exequáltassák, kiknek a mi kegyelmes urunk gratiát ne adjon. Akik pedig ennekutána ország híre s annuentiája nélkül a pénzveretést sollicitálnák, azok is a citált articulus szerint büntetődjenek, a pénzveréshez való példázó vasakat pedig minden városokon és helyeken azon városnak, vagy helyeknek tisztei fide mediante tartozzanak beszédni s praefectus atyánkfia kezében beadni; pénzveréshez való egyéb instrumentumi akiknek vannak Nagy-Enyedén, onnan vitesse el s fordítsa maga egyéb ususára, alioquin az enyediék penitus deleálják.

Art. VII.

Sok panaszok jöven előnkben, hogy generalis perceptor atyánkfia a folyó pénzt idejénkorán azon helyekre, az hol jó pénzzé kell tenni, ki ne adja, mely miá félő, hogy a derék adónak idejénkorán való béindíttatása ne akadályoztassék meg. Decernáltuk azért, hogy ennekutánna a viceperceptorok generalis perceptornak s generalis perceptor minden helyekre a folyópénzt jó idejénkorán adja ki azok kezében, kiknek jó pénzzé kell tenni. A görögöknek is az ötezer tallerra való folyópénzt tempestive administrálja, hogy idejénkorán jó pénzzé tehessék s szolgáltatthassák be fogyatkozás nélkül.

A székely atyánkfiak pénzeket pedig praecise csak a görögök birája kezében administrálják jó pénzzé tételre az praefigált terminusra.

Art. VIII.

Jöttek olyan panaszok is előnkben, hogy az partumban való dézmások az ott jószágot bíró nemes atyánkfiak jószágokban lévő birájokon, gondviselőjökön, szabadosokon, pásztorokon és egyéb szabados embereken is, kik földesuro-

kat lovok hátán, vagy mívekkel szolgálják, az egy-egy forintot, a perceptorok is, ahol a fiscusok dézmája vagyon, az sarlópénzt minden emberen exigálják magok számára; hogy azért ennekutána az olyan dézmások és perceptorok semmi törvénytelenségeket és magok számára való illetlen exactiókat, nevezet szerint pedig a sarlópénzt exigálni ne merészeljék, *communi voto concludáltak*.

Art. IX.

A tilalmas utak állapotjáról az approbatában írt articulusok mindenkben és minden helyeken observáltassanak; ha pedig afféle tilalmas és álutakon parasztember deprehendáltatik járni, megfogattassék és halállal büntetessék.

Art. X.

Belső-Szolnok vármegyében Magyarország és Máramaros felé való rosz utaknak reparálására, az ott közel levő faluk alkalmatlanok lévén, minthogy ennekelőtte is vármegye csináltatta, ezután is azon vármegye a régi mód és rendtartás szerint reparálja, melyre a vármegye tiszteinek legyen vigyázások, és akik az ellen impingálnának, flor. 12 exequáljanak rajtok. Ezzel pedig a tisztek ne abutáljanak.

Art. XI.

Gyula-Fejérváratt lakó zsidók hogy ez hazában minden helyeken Törökországból hozott béléseket, szíjszerszámokat és egyébféle minden török marhákat szabadon árulhassanak, úgy mindazonáltal, hogy felettébb való áron ne adják árújokat, amely béléseket s egyetmásokat tőlök elvettenek, azokat is restituálják *sub poena flor. 200 communi voto concludáltak*.

Art. XII.

A közelebb elmúlt gyűlésünkben emanáltatott 20-dik articulusunkban írt controversiáknak eligazítására rendeltük volt bizonyos commissarius atyánkfiait, mely atyánkfiai kimenvén, jobbrészt dirimálták, de az időnek rövid s alkalmatlan volta ő kegyelmeket azon controversiáknak egészen való eligazításától praeccludálta. Végeztük azért, hogy azon commissarius atyánkfiai viszont menjenek ki, és a fenmaradt controversiákat mind a gerlei nemes atyánkfiai difficultásban fenlévő controversiákkal együtt vegyék végső

igazításban. Ezen commissarius atyánkfiai közül pedig ha egy vagy kettő ki nem mehetne is, de a kimenendő atyánkfiai peragálják modo supra notato mindenekben.

Art. XIII.

A toroczkai és tordai atyánkfainak az aranyosszékiekkel határ dolga végett fenlévő controversiáknak eligazodása felől már egynehány ízben articulus iratott, de mivel kegyelmes urunk mindeddig is nem érkezett igazításban vétetni, melynek eligazítására, ha maga Ngod ki nem érkezik menni. Nagyságod kegyelmességéből végeztük, hogy azon becsületes commissarius atyánkfiai, kik ezelőtt kimentenek volt, megírt toroczkai és tordai atyánkfiai requisitiójokra egy bizonyos terminust rendelvén, újlag menjenek ki és azon controversiát finaliter dirimálják.

Art. XIV.

Mikola Zsigmond és Gyerőfi György atyánkfiai között szamosfalvi út dolgában való controversia proponáltván előtünk, per voces ítéletben vöttük, melyről ex communi voto concludáltuk, hogy az elébbi deliberationkban megírt commissarius atyánkfiai menjenek ki újokban ad faciem loci, akkor t. i. mikor Rédei Ferencz atyánkfia érkezik és azon helyen convocatis vicinis et commetaneis inquiráltatván az utak alkalmatosságáról és a testisek ha subinferálják, hogy közönséges út foglaltatott el, mely másoknak akadályokra s bántódásokra volna, azon utat szabadítsák fel a compilatában írt articulus szerint. Egyébiránt való injuriájok, akadályok ha mi ő kegyelmek között oly vagyon, ki nem szenvedhető, procedáljanak servatis de jure servandis.

Art. XV.

Az universitas atyánkfiai instantiájokra fejevármegye-béli woldorphi és n.-sínkszéki, n.-sárosi határok között való controversiák eligazítására végeztük, kegyelmes urunk, hogy bizonyos commissariusok, úgymint egyik itilőmester, Bethlen Gergely, Nemes János, Bethlen Elek, Fejevármegye-béli egyik főbíró atyánkfiai és az universitásról azon universitáson való comes atyánkfia ő kegyelme maga, vagy arra rendeltetett embere megírt nagysárosiaktól requiráltatván, egy bizonyos terminust rendeljenek, melyen ad faciem loci litigiosi kimenvén, azon két felek között lévő controversiát

finaliter igazítsák el; hogyha pedig valamely akadály miatt valamelyik azon atyánkfiai közül nem compareálhatna is, a dolog el ne múljk, hanem peragáltassék.

Art. XVI.

Ugyan Fejérvármegyebéli kövesdi atyánkfiai panaszokból értjük, hogy nem régen is emberhalál esett légyen azon kövesdi és n. sinkszéki vérdi határok között controversiában forgó darab határ felett való egyenetlenkedés miatt, hogy azért emmekutána afféle rendkívül való casusok többé ne interveniáljanak közöttök, concludáltuk bizonyos commissarius atyánkfiait, úgymint egyik ítélőmester, Bethlen Gergely, Nemes János, Bethlen Elek, Fejérvármegyebéli egyik főbíró atyánkfiait és az universitásról egy értelmes becsületes embert kimenni ad requisitionem patronorum Kövesdiensium és a megírt darab hely felől való controversiát (non obstante és ha valamelyik megírt commissarius atyánkfiai közül ki nem mehetne) igazítsák el finaliter.

Art. XVII.

Küköllő vármegyebéli bábahalmi és dicső-szt.-mártoni határok között controversiában forgó határnak eligazítására, mivel mindkét felektől értettük, emberhalál is interveniált közöttök, bizonyos commissariusokat rendeltünk, úgymint egyik ítélőmester Kendi János, Betlen Gergely, Mikes Kelemen, Macskási Boldizsár és azon vármegyében lévő két főispán atyánkfiait ad faciem loci litigiosi kimenni, és a megírt controversiában forgó darab hely felől végső igazítást tenni. Ez commissarius atyánkfiai közül pedig, ha valamelyik ki nem mehetne betegsége vagy egyéb elkerülhetetlen akadály miatt, az compareálandó commissarius atyánkfiai procedáljanak.

Art. XVIII.

Fejérvármegyebéli hévizi, dakki, bogáthi és hidegkúti falubélieknek határok felett való controversiájoknak végképen való dirimálására rendeltünk bizonyos commissariusokat, úgymint Nemes János, Mikes Kelemen, Dániel István, Horváth Kozma, Kálnoki Sámuel, Dániel Mihály atyánkfiait, kik requiráltatván hévizi possessor atyánkfjától, non obstante hogy egy avagy kettő azon atyánkfiai közül ki nem mehetne is, az compareálandó commissarius atyánkfiai finaliter igazítsák el.

Art. XIX.

Lugos és Káránsebes vidékiről kijött s mások háta megett nyomorgó residentiatlan szegény nemes embereknek egy-egy talléros adajokat három esztendeig relaxáltuk, hogy inkább épülhessenek, residentiat szerezhessenek magoknak.

Art. XX.

Noha a damnificatusok contentatiójáról, kik az haza szükségére pénzeket és egyéb ezüst marhájokat kiadták, avagy kivették tőlök, iratott volt azelőtt is articulus, de mivel azoknak nagyobb része contentatió nélkül vagyon ma is, végeztük újabban Nagyságod kegyelmes consensusából egész országu három nemzetül, hogy mindenféle restantia pénzek, melyek most készen vadnak, de facto adassanak Macskási Boldizsár atyánkfia kezéhez.

Amely része pedig még künn vagyon, fel nem szedetett, szedessék fel és administráltassék ugyan Macskási Boldizsár atyánkfiának, melynek erogatiójában ilyen mód és rend tartassék, hogy Haller Pál, Haller János, Mikola Zsigmond, Bethlen Miklós, Bethlen Elek, Kálnoki Sámuel, Haranglábi Zsigmond, Sárosi János atyánkfiái és az universitásról két becsületes emberek előtt compareáljanak Segesváratt, a közelebb következő terminuson, minden felől a damnificatusok hiteles quietantiájokkal, relatoriájokkal, donatiójokkal, vagy hitek, szerint való fassiójokkal elhitessék, hogy mennyi summát erogáltak, vagy erogáltattak vélek ország szükségére, melyekről sem jószággal, sem pénzzel, sem egyéb bonumokkal nem contentáltattak és azon becsületes atyánkfiái, kinek mennyire való igazságát fogják legitime experiálni és adjudicálni, post diligentem revisionem et censuram, kinek kinek az ő kegyelmek deliberatiója szerint adjanak contentatiórul való testimonialist, melyet megírt Macskási Boldizsár atyánkfia exhibeálván, a damnificatusok ő kegyelmek, kinek kinek exhibeált testimonialisa szerint elsőben is az Ali pasa itthen járásakor pénzeket kiadott atyánkfiáinak s azok közül is elsőben a szegényebb és alacsonyabb rendeket s azután a teletösebbeket, mivel azon pénzzel az hazának vásároltak békességet és ezek után más rendbeli damnificatusoknak tégyen contentatiót, míg azon restantia pénzben tart.

Akik pedig ezen restantiákból nem contentálódhatnak ezután proveniálandó restantiákból mindaddig, míg szép renddel minden damnificatusok contentáltathatnak, tétessék satisfactio testimonialisoknak tenora szerint. Hogy pedig a

declarált terminusra a damnificatusok reá tudjanak tartozni, post expirationem praesentium (*így!*) diaetae minden vármegyéken, székeken, városokon meghirdessék mostani követatyánkfiai.

Art. XXI.

Porta contentiójára vetettünk a tavalyi adózás szerint kapuszám után tall. imp. 18. felét ad primum Aprilis, felét pedig ad primum Junii, melyet tartozzanak minden helyekről a tavalyi mód szerint generalis perceptor Lipcsei György atyánkfia kezében bészolgáltatni Fejérvárra. Erre pedig az főtiszteknek minden helyeken légyen szolgálmatos vigyázások, hogy a viceperceptorok a praefigált terminusokra bészolgáltatassák.

Egyéb minden rendek is mindenekben a tavalyi mód szerint adózzanak. és a perceptorok szorgalmatosan minden rendektől azon mód szerint exigálván administrálják fogyasztkozás nélkül.

Fogaras földéről administráljanak ezer 500 tallérokat. Medgyes-székek és Besztercze vidékének. a porta contentiójára felvetett adajokban relaxáltunk százhusz kaputól ez esztendőben való adaját.

Úgy mindazáltal, hogy az praesidium tartására való adót ez közelebb következő húshagyó keddre in toto szolgáltatassák be azon százhusz kapuról is, mivel azt nem relaxáltuk.

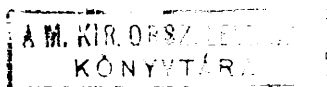
Az aknai lakosoknak is capitatum annyira engedték adajokat, mint a több aknákon levő sóvágók capitatum amennyit contribuálnak.

Görögök s egyéb idegen kereskedő rendek contribuáljanak in universum 1200 tallért. melyet is a görögök birája szedjen fel és administrálja generalis perceptor atyánkfia kezében fogyasztkozás nélkül.

Az praesidium tartására is az tavalyi articulus szerint kapuszám után vetettünk hetedfél forintot, melyet is a közelebb következő húshagyó keddre tartozzanak mindeu helyekről administrálni. Az vármegyék perceptori pedig magoknál ne tartsák, hanem adják be, az praesidium fizetésének percipiálására rendeltetett perceptor kezében.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum Magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transilvaniae et partium regni Hungariae eidem

annexarum ac incorporatarum exaudita et admissa. praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta, ratos gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus et ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harumstrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae die 25. mensis Novembris, videlicet die congregationis nostrae, anno domini millesimo sexcentesimo septuagesimo quinto.

XXX.

1675. nov. 27.

Daczó János portai követ jelentése Bély Pálhoz.

Mint uramnak Kgldek ajánlom szolgálatomat, isten KglDET kívánsági szerint való jókkal áldja, kívánom.

Akarám uram KglDET tudósítani, ide beérkezvén tegnap. úgy mint 25., az császárt itt ben nem találtam, mivel vadászni ment volt. Zólyomi uram levelei érkezének ma, úgy mint 26. Budai uram levelével együtt, melyeket urunk kezében küldöttem sietséggel, azokból Kgltek megértheti kívánságát. Kgltek vegye oly consideratióban az dolgot, hogy jövődőben veszedelmet és kárt ne szerezzen az hazának, engem pedig ne nehezteljen Kgltek azon dologhoz való materiákról elegendőképpé tudósítani, hogy én is minden, hazám s uram javára czélozó dolgokhoz tudjam magamot jobban alkalmaztatni. Ezekkel KglDET istennek ajánlom s adja isten, levelem találja jó egészségben Kglmedet. Datum Drinápol die 27. Novembris anno 1675.

Kldnek jó akaró atyjafia, kész szolgálja míg él

Daczó János mp.

Külczim: Tek. nemz. Béli Pál uramnak (cum pleno titulo) nekem bizodalmas jóakaró uramnak íram.

(Eredeti, Nemzeti Múzeum, Tunyogi-gyűjtemény.)

XXXI.

1675. dec. 2.

Ilosvay Péter levele Teleki Mihályhoz.

Ilosvai Péter Teleki uramnak írt levelének pariai Somlyóról de dato 2. Decembris.

Kegd 18. praeteriti mensis Novembris Kővárból írt levelét 29. ejusdem Püspökiben (vettem), tudja istenem uram, Kegd felől feledékeny nem voltam, tudom Kegdhez való kötelességemet, a melyet el is követtem, csak hogy annyira világoson nem mertem írnia, féltem a levelem eltévedésétől avagy felszakasztásától, mert az emberek sokfélék, kik Pálé s kik másé, és annyira megvesztegetődtek, többen vadnak Pálé; hogy penig uram Máramarosban hozzám nagy jóakarattját mutatta, az isten áldja meg Kegdt érette, bizony uram nem igazán vádoltattam Kegd előtt Körtvélyesiéktől, de hadl szenyvedjek én, teljes vagyok én azzal; én uram a békeségtől nem futok, kérem is uram, Kegmed munkálódja, menjen véghez, kiről sógor Pernyessi és Pekri Lőrincz uraméknak ő kegmeknek is írtam. A második Szent Péterről 25. költ levelét uram 1. Decembris estve későn Somlyón vettem. én uram nem várhattam a mi kegmek urunk ő nagysága annuentiáját, engedelmet bémenetelemre, mivel uram pénzben igen megszűkültem. 2. a feleségem írott levele Tordai mia pörről való megbántódása indított, az ki nagyobb, sógor Kende Gábor uram beszélgetvén. hogy e dolgokról méglen a pénznek plenarie kihozása nem leszen, innét bátorságosan informálhassam mindenekről Kegdet. A dolgok ebben vadnak. noha Farkas László uramnak jelentettem, nem tudom, ha megmondja-e uram Kegdnek. *Primo.* Bornemisza Mihály uram kijövetelivel azt hintegette közönségesen közöttünk, Sepessi Pál uram több dolgokkal nem ment a portára, csak azzal, a minémű instructiót az előtti deputatusok adtanak, kiből azt hozá ki, nem kell Erdélyhez azután is bízni. *Secundo.* A generalis szájából magam hallottam, hogy a reversalisát kikéri, panaszolkodván, mennyit szenyvedett, a hadakat miképpen tartotta, mégis azt kellett cselekedni, de ha ki nem adja a mi kegmek urunk ő naga, tisztit letészi, Hadadban megvonsza magát, ebben nincs egyéb, ha kivehetné: az roz dolgokat és szája izi szerint való állapotokat jobban követhesse el. *Terzio.* Mostan is alattomban munkálódja a dolgait, hogy a pénz kihozásba semmi leszen Faigel és mások által. *Quarto.* Mivelünk az

ki oly dolog, nem igen közöl semmit, hanem magátul inkább mindenféle választ téssen. Az mely német leveleket intercipiáltanak is, mind Nemessánival paríáltatta, az mit erővel kivethetük belőle, azokat közlette, a többit nem, kiket megmondottuk, hogy beküldje, nem tudom, ha' elkövette-e. *Quinto.* A quartélyokat, az kik azelőtti deputatusoknak volt, kik a hadaknak osztott ki, magának hagyott, hogy mégis jó módjával ne subsistálhassunk. sógor Kende uramnak nagy nehezen egy Attyaz nevű falut, öt emberbül állót kértem, magamnak annyi becsületem nem volt, hogy kérhessek, noha adhatott volna, mert csak Szócs Jánosnak vagyon kilencz faluja, jó quartélya, magának is feles, de ezt studio cselekedte, cselekszi is, bizony nem panaszkodhatik, mennyi jövedelme minden felől jó, nem bánhatja, ha mindenkor ideki quartélyoz is, mostan is ökre, marhája, juha sereggel vagyon, egyébre bizony nem is vigyáz úgy, mint az maga haszna, akárhogy jőjjen, keresésére. *Sexto.* Az mely pecsétet azelőtt csináltanak, a generalisnál van-e, avagy Fajgelnél, a kivel azelőtt sok rossz dolgot követtenek el, nem jó, hogy kezeknél vagyon, azt uram kezekbül ki köll venni, ne álljon nálók, a miről akarnak írni levelet, kiki maga pecsétével pecsételjen. *Septimo.* Minthogy uram kéntelenségbül bé kelletik mennem, Ubrizi uramot mentül hamarább Kende uram melléje küldje Kegd, a kinek híhesen, a kivel bátorságosan consultálódhassék, szűk az igaz ember, ha Farkass László uram benn marad is, de Ubrizi uramat küldje ki Kegd. *Octavo.* Az nagy hatalmú istenért uram Kegdet kérem, a hópénzt mentül hamarébb küldjék ki, az egész dolog azon függ, mindent akkoron bátorságosabban vihet végben az ember, a hitet praestálják mindnyáján az egész hadak, instructiójok jó legyen, azon kívül némelyeknek eleiben kell adni, ne tétovázzanak, egyenes mértékben legyenek, így osztán az dolgokat is jobban kormányozhatni s jobb rendben vehetni. *Nonno.* Az oda bé való magyarországi uramék ide ki ne járjanak, mostan is vagy ide ki valók, vagy oda bé valók, a töröket vagy Váradon alattomban, kiváltképpen Huszaint felindították, sokat mond, hogy mi Erdélyhez csatlottunk magunkat, a német császárhoz a mi kegmes urunk ő naga felküldett, de mint jár Erdély, meglátják, Sepessi Pálnak is a portán a feje esik el érette. *Decimo.* Majost a generalis Maramarosból örömet kihozná, kinek általam is izent, hogy megmondjam, most is mindjárt házáat elvették, javallja Szilágyban feleségestül letelepedni, de én uram nem mondom meg a követiséget néki, ha mások nem.

Váradí bassa kívánságárúl és a debreczenyi quártélyrúl sógor Kende Gábor uram Kegdet bővségessen levele által informálta.

(Egykorú más., az Orsz. levár. B. Tört. Eml. Fasc. 25. No 29.)

XXXII.

1675. dec. 7—1676. jan.

Debreczen elfoglalása Strassoldo által.

a)

1675. dec. 7.

Strassoldo levele a váradí basához.

Az hatalmas és győzhetetlen római császárnak, Német-, Magyar-, Csehországok királyának kglmes urunk ő felségének, komornyikja, belső titkos hadi tanácsa, rendelt obestere, Felső-Magyarországnak. benne levő hadaknak, végházaknak, vármegyéknek, erősségeknek és szabad királyi Cassa városának parancsoló fő generalissa, commendantja, gróf Strassoldo Károly.

Kegyelmednek szomszéd vitéz úr, jóakarómnak hozám illendő dolgokban ajánlom szolgálatomat, Istentől jókat kívánván.

Nem kételkedem benne, hogy Kglmed minapi választételemből meg nem érthette volna, hogy nem azok az ország latrai (kik Ketek engedelmeből tolvajkodnak), hanem még az hatalmas török császár vitézi és az szent békességet háborgatják, amint hogy az minap is megtörtént, mikor az egri török vetézek loppas farkas módgyára az mi hatalmas és győzhetetlen római császár és kglm király urunk ő felsége Nemesbékken levő hadaira ütvén erőssen megellenkeztenek és micsodás szégyennel tértek vissza. Ez és valljon s nem az békességgel ellenkezék-e? hogy azokat az ország latrait, égetőit és saczoltatóit magok tartják, táplálják és oltalmazzák, kiktől adót és vesznek esztendőnkint.

Az mi penig legnagyobb Ked vitéz úr jóakarónk Szathmár vármegyének nagyobb Szamos mellett való részét és Szabolcs vármegyét egészen adóvá s fizetővé tétette, melyet ha nem hitetne el magával Ked és kívánja, az holdóltatót faluknak neveket beküldöm, mely helyeket derekassan bir az váradí Huszaim aga, kit sem pénzen nem vett, sem penig nem az hatalmas és győzhetetlen római császár urunk ő felsége adta néki.

Mostan is azért jöttem hadaimmal Debreczenbe, az holott azok az égető, pogánynál pogányabb kuroczoknak vagyon fészkek, az honnét a mi földünkre kiütvén, az szegénységet pusztítják, marháit hajtják, az embereket levágják, és ismét az prédával ide az megnevezett helyben jönnek, hogy azokat erősen kergessem.

Azért Kgdet ez levelünk által akarnánk megtalálni, hogy ennek orvosló módját valahogy s valamint felkeresse, merit tudtára légyen Kgldek, hogy bizonyosan kölcsönt kölcsönért fognak adni, és útját s módját ezen dolgoknak felkeressünk, az Kgldek légyen értésére, hogy az mi keglmes urunk ő felsége semmi úton-módon ezen égben kiáltó vétkeket s dolgokat meg nem engedi, melyről Klgmed választát elvárunk.

Azomban Kednek ezt is értésére adni el nem mulattuk, hogy Isten segítségével által az mi kglmes urunk ő felsége hadai az svétet az imperiumból kiverette és minden bizonynyal ez jövő télen az gallussal és francziával megcsinálja az békességet és osztán legyen Kgldek tudtára, hogy kglis urunk minden hadait ide fordítja és ezen mi dolgokat meg fogja orvosoltatni, ha Kgl meg nem orvosolja.

Ezzel Isten legyen Kgdde. Datum in Debreczen 7. Decembr. 1675.

Kgdnek hozzám illendő dolgokban szolgáló úr jóakarója
gróf Strasoldo Károly.

(Bécsben a cs. és kir. titkos levéltárban: Turcica 1676. két példányban.)

b)

1675. dec. 20.

Apafi levele Strassoldóhoz.

Illustrissime Domine!

Nobis honorande.

Ex diversis iisque uniformibus multorum informationibus dum relatatum nobis fuisset, qualibus rebus Vestra illustrissima Dominatio proxime praeteritis diebus in oppido Debreczeniensi insudasset, rei vel multorum testimoniis verificatae vix poteramus fidem adhibere. Notum quippe nobis erat praecipuum dicti oppidi dominum (potentissimum nimirum Turcarum imperatorem) vix sine sensu subditorum illatas injurias et damna neglecturum, quorum expilatio ad tributa fortalitiis Turcicis praestanda impares procul dubio

eos reddidit. Nec regnum Transylvaniae, cujus itidem dominio jam fatum paret oppidum, suae ditionis subditos armis opprimi applaudere potest. Sed noxios forsitan aliquos illic receptum habuisse, contra eosdemque, non autem cives saevitum dicat quispiam, etiamsi haec omnia aliquo mihi videantur fundamento, non tamen hujus morbi haec medendi supererat ratio, nec intra terminos horum verborum semet continuit militaris licentia; quis enim sanae mentis persuadere sibi posset locum armis oppressum omni dominantis violentia expertem posse fieri? Dato, severis prohibitum edictis, ne talia tententur, quis singulos singulis substituerit custodes militibus, ne quidquam oppidanis noceant? Sed cum admiratione nobiscum perpendere cogebamur, qualiter clementissimi regis Hungariae non pridem exulibus iis, contra quos totus rei circumvolvitur actus, benignissimae oblatae gratiae ea, quae nunc Debreczini acta sunt, consonent. Clementia, ut fertur, verbis sat luculentis oblata est illis afflictis: opera autem Vestrae Illustrissimae Dominationis, sibi que subjectorum, asperrimum prae se ferunt bellum, nullasque praemittunt nocendi vias, etiam in eo, quod bona quorundam aulae nostrae familiarium nullo modo infelicis motus istius participum majoris securitatis ergo oppidanorum curae concredita, avara militum caesareanorum manu, absque omni justa causa extorquentur, communi praeda diripiuntur, summum ad nostri praejudicium et damnum eorundem manifestum. Si plus satis exulceratos animos talibus lacessere injuriis aliquid publicae conducere potest partium quieti, alii viderint, nos contraria metuimus. Sed quod factum, non factum fieri nequit; (absit omen) ne alterutrius, aut verius utriusque partis cladibus haec finiantur, non immerito metuendum.

Nec quaedam Vestrae Dominationi Illustrissimae proponenda adhuc desunt. Castelli Beltek praesidiarii quamvis numero pauci, iique imbelles, non desinunt molesti esse provinciae Transylvaniae ipsis conterminae, tam clam quam palam abigendo rusticorum pecora; consimilia quoque contra districtum Kőváriensem per suae Majestatis subditos ipsis vicinos fiunt frequenter, quos in ordinem redigendi nec occasio, nec facultas in dies deesset, nisi prius Vestram illustrissimam Dominationem de illis coercendis requirendi intentio ultionem distulisset. Utriusque item Bányá, superioris et inferioris incolae bonae vicinitatis non satisfaciunt officio, ne persolato quidem justo pretio volentes plumbi, aliarumque rerum suarum venalium nostris copiam praebere, a superioribus se prohibitos praetendentes. Fiat ista

prohibitio per quemlibet, notum Vestrae Dominationi Illustrissimae, aliisque quorum interest. facimus, tritico aliisque rebus necessariis e provinciis Transylvanicis refractarios illos (nisi ad sanam mentem redirent) non ulterius semet alituros; experiri intra paucos dies poterunt, utrum regnum Transylvaniae aut ipsi sentire incipient malae vicinitatis fructus.

Haec itaque omnia Vestrae Illustrissimae Dominationi amicabiliter notificare volumus, qui nisi aliorum extorqueant dissoni labores, bonae vicinitatis studiosos nosmet testari in animo habemus. manentes Ejusdem Illustrissimae Dominationis Vestrae

amici ad officia parati
Michael Apaffi.

Datum in civitate nostra Alba Julia die 20-a Decembris anno 1675.

(Másolat, Torma K. gyűjteménye 90. l.)

c)

1675. dec. 24.

Leopold császár Kindlsberg János Kristófhoz.

Eleje titkos írással írva. Azután cursiv írásban a rajnai seregről tudósítja, s tudtára adja, hogy ezen levelével együtt megküldi neki a fizetését. Majd Magyarországra tér át.

»Über dieses wirdet dir noch unentfallen sein, wass für grosse continuirliche Clagen wider die Türckchen, in specie in Ober-Hungarn etliche Jahr hero vorkommen. dass sie nicht allein mit der Excursion, Gefangennehmung der Unterthanen, und unmenschlichen Steigerung auch immerforth weitheren Extendirung der Huldigung, in specie in die Crafft des jüngsten Friedens für uns austrückchlich reservirte zwo Spannschaften, Zathmar und Zabolch, sondern auch Aufhaltung und Fomentirung der Rebellen wider den Frieden und gutte Nachbarschaft verfahren. So ist dir auch bekannt, wass Gestalt stäts geclagt worden, dass bedeuete Rebellen ihren maisten Unterschlaif in Debreczin gehabt, die Gefangene, das geraubte Viech und Sachen maistens dahin gebracht, und aldorten verhandelt, auss diesem Plaz die mehnisten Excursiones und Schäden verübet, in Summa olme Unterlass wider den Frieden würcklich gehandelt, alss hatt es sich begeben, dass der Obrist-

veldtwachtmaister graf Strasoldo disen immerwehrenden Feind- und Gewalttätigkeiten zu begegnen, einige Mannschaft zusambezogen, deren Vortruppen gleich eine Anzahl Rebellen angetroffen, desswegen auf sie lossgegangen, dass mitgeführte, geraubte Viech und Pferd abgenommen, und die Rebellen sich zu Fuess in Debreczin zu retiriren gezwungen habe, darauf Er, Graf Strasoldo mit der Mannschaft an Debreczin gerückt, alwo von Richter und Rath gleich die Thor und Quartier zu geben offerirt worden, welches die Truppen acceptirt, und in die Stadt gezogen, die Rebellen worden aber die maisten vorhero sich retiriert, sambt ihren Mobilien und zugehörigen Sachen in Arrest genommen, der Hofnung, dass durch disse Demonstration selbiger Ende, die Ruhe und Sicherheit der armen Unterthanen etwas bessers werde stabilirt werden khönnen.

Nun ist nicht zu zweifeln, es werden diese abgenötte Nothwähr die Türkchen viel anders nehmen und ausdeütten, als die Sach an sich selbstn sich befindet, dahero wir dir hiervon gnädigst Nachricht zu geben nicht unterlassen wollen. und in specie ist zu wissen, dass dem unss vorkommenen Bericht nach, Debreczin zwar auf des Fürstens in Siebenbürgen territorio gelegen und hatt die Statt mit denen Türckchen einen Pact, dass sie jährlich denenselben ein gewisses stückh Geld bezahlen, hergegen gehört auch ein Stückh von gemelter Statt in unsere Spannschaft Zathmar, anderten ist unserer Soldatesca dissfals nicht zu verdencken, diejenige Örther, wo allerley Gesindl zusamben khommen, ihnen Schaden zu fügen und den Frieden turbiren, haimb zu suchen, absonderlich nach so oft beschehener Warnung, in deme mann nicht allein die ungezimmende Receptacula gemelter Statt verboten, sondern auch gar eine Zeith lang die Commercia eingestellt, in Hofnung, sie auf bessern und nachbarlichen Weg zu bringen; ferners finden wir in denen alten Gränizordnungen, dass Jedesmahls unsere Gränizern verboten worden den Frieden zu turbiren und die Türcken zu irritiren, wann aber an ihrersseithen wider den Friden Excess begangen werden, Sie denen unssrigen Schaden zu fügen, und mann sie in flagranti erdappet, so sollen sie die Thätter verfolgen, wie Sie können und mögen, welches iezo mit Debreczin auch aso erfolgt ist und diesfahls die Unssrige nur das Jenige, was auf so vielfältiges Anbrigen und remonstriren, denen Türkchen vigore pacis lengst zu thun gebührt hette, nemblich, ne detur receptaculum aut fomentum malis hominibus, volbracht haben, dahero Du auf der Türcken Clagen alles dises clar vorstellen und beerbens dich auf

deine vorherige Remonstrationes begehrte Abstellung und protestiren, referiren wirst mit angehengter Sinceration. wassgestalt mann disseits wider den Friden und gutte Nachbarschaft niemahls wass gestatten oder vornehmen würde, wann mann sich nur an türckehischersseits auch fridlich und nachbarlich verhalten werde.

Welches wir dann auch durch unsern Hofkriegs-Rath Camerrern. Obristveldzeugmaistern und bestellten Obristen Freyherrn von Heister an den Veziren zu Ofen bey dissem Currier dergestalt bringen lassen, wie beyliegende Abschrift aussweist. Und wir verbleiben dir beerbens mit Kays. Gnaden wohl gewogen. Geben in unsrerer Statt Wienn den Vierundzwanzigsten Monathstag Decembris, im Sechzehnhundertfünff und Siebenzigsten, unserer Reiche dess Römischen im Achzehenden, dess Hungarischen im ain und zwanzigsten und dess Böhmeimbischen im zwanzigsten Jahr.

Leopold

Wolffg. Heister

Ad mandatum sac. caesareae

Maiestatis proprium

Christoph Dorsch mp.

(Bécsben a titkos levéltárban Turcica 1675.)

d)

1676. jan. 3.

Strassoldo válasza Apafihoz decz. 20-iki levelére.

Celsissime domine Princeps!

Domine mihi colendissime.

Servitiorum meorum paratissimam commendationem. Vehementiam Celsitudinis Vestrae ex literis ejusdem Alba Julia die 20-a Decembris anni elapsi ad me datis eo majori cum admiratione intellexi, quo certius mihi persuaseram Celsitudinem Vestram tanquam justitiae et aequitatis amantem principem solidis et ex ipso naturae gentiumque jure manantibus rationibus, quibus in ultimis meis Debretzini susceptis, justitiam causae nostrae ad oculum demonstravram. manus et aures prae buisse, quas cum sine dubio veras et legitimas esse agnoscat, potius dissimulare, quam earum vel verbo meminisse voluit. Tanta scilicet vis est veritatis. ut etiam acutissimas mentes splendore suo obruere valeat. Quod vero Debretzinum attinet, Celsitudo Vestra vel ipsa novit illam civitatem semper nidum et asylum rebellium fuisse, inde praedones illos publicos plerumque excurrisse,

regnum devastasse, castella et arces diripuisse, nobiles partim mactasse, partim captivasse, ingenti postea lytro redimendos, subditos ad contributionem coëgissee, mercatores spoliassse, templa sacrilegis manibus expilasse, sacerdotes nostros, sed et tam Helveticae quam Augustanae confessionis immanissimis cruciatuum inventionibus trucidasse, pueros abductos Turcis vendidisse, militesque suae Majestatis sacratissimae ubicunque locorum hostilibus armis persecutos fuisse, illuc praedas in nostris terris factas congerisse, ad novas faciendas identidem prodituros, eaque demum perpetrassse. quae diutius tolerari neutiquam potuerunt, ita ut siquidem omnem sibi oblata gratiam vel eluissent vel respuissent, ad eam resolutionem necessario perveniendum fuerit, per quam utpote communi naturae omniumque gentium juri, quo semper licuit vim vi repellere consentaneam, nemo nisi passione praeoccupatus, pacem cum Turcis factam aut mutuam cum Celsitudine Vestra colendam vicinitatem laesam fuisse censebit. Neque est, quod Eadem Celsitudo Vestra clementiae domini nostri clementissimi, gratiaeque illis perduellibus specioso verborum tenore oblatae (quae quidem a me dependet, nec ita promiscue, sicuti non nemo sibi vindicavit, oblata fuit), per me mihiq; subjectos contraventum fuisse praetendat, cum satis constet, non modo illis, qui eo tempore, quo ibi fuimus, sponte venerunt, inter quos Baxai cum multis aliis exemplum esse potest, plenariam cum restitutione omnium honorum datam, sed et adhuc cujus caesareae fores clementia apertas esse, cum eo contrario eo ipso tempore, quo Celsitudo Vestra legatum suum penes clementissimum nostrum dominum pro pace tractanda habuit, rebelles ex ejusdem Celsitudinis Vestrae terris et confiniis egredientes, aliquot suae Majestatis sacratissimae milites partim occiderunt, partim captivos abduxerunt, domos officialium suae Majestatis sacratissimae combusserunt, subditos, aestimavererunt, iisque perpetratis iterum atque iterum ad confinia et sub protectionem Celsitudinis Vestrae sese receperunt; imo adhuc nulla hostilia praetermittant, adeo ut si in omni jure is, qui delinquentes tuetur, se delictorum participem reddere censeatur, quid justitia caesareae nostrae hac in parte exigat, aut permittat, facile videre sit. Eapropter Celsitudinem Vestram, de qua alias semper optimam habui opinionem, quamquam nonnullorum turbulentorum hominum pessimis et in ruinam patriae tendentibus consiliis ita abripi doleo, et jam num inire rogamdam habeo, quatenus his omnibus bene et mature perpensis, praeinfamatos regis sui regnique rebelles, nec non publicos

illos patriae praedones non amplius tueri, aut ipsis in terris suis diverticula latrociniorum suorum praebere, sed potius bonam vicinitatem non verbis, sed reapte nobiscum colere dignetur. Alias tam nefarios hostes ubique persequendi et in ordinem redigendi justae causae partes et patrocinium suscipiet, et in capita autorum et fautorum tantorum facinorum omnia ista mala convertet, sicuti in simili materia legato Svetico eventurum praedixi, quod eventu jam verificatum esse ubivis notum est, imo et ipsi Turcae, qui nostros licet paucissimos et imparatos nuper in pago Nemes-Bik et alibi immensa equitum armorum turma ex improviso, non obstante sancta pace, opprimere conati sint, exemplo suo potiorumque suorum caedibus docent, victoriam non semper in multitudine hominum, sed in justitia causae consistere, sicuti Celsitudo Vestra ex annexis relationibus informari dignabitur. Quod porro Celsitudo Vestra ratione Beltekiensium militum conqueritur, superinde propediem exactam informationem capturus, eos, qui peccaverunt, debito modo castigari curare non intermittam; sicuti illustrissimus dominus comes a Strys jam aliquot ibi propterea punitos esse testimonium perhibet. Denique quod commercia cum regno Transylvaniae concernit, ea hinc inde omnimode libera esse compertum habeo. Quod autem ratione plumbi non cuivis promiscue vendendi prohibitio facta sit, in sequiorem partem accipi minime potest, cum id genus merces penes omnes gentes, si hostes habeant, pro contrabundis habeantur, et nonnisi nimis constet ejusmodi res postea rebellibus in nostra damna armandis vendi solere, et ut magis perspicuum sit, quantopere mutuam, quantum in nobis est, vicinitatem conservare studeamus, Celsitudo Vestra tantum recordari dignetur, quam cito nuper mercatoribus Claudiopolitanis satisfactio praestita fuerit. Quod si interdum victualia a circumvicinis pagis pro sustentando milite exigi debeant, ipsi pagorum incolae ea pro pecunia parata praestari cessabunt. Quae omnia cum revera ita sese habeant, non dubito, quin Celsitudo Vestra ex nostra parte bonam vicinitatem omnimodo observari prospiciens, eodem modo sua ex parte factura, necnon vere sincereque sufficientem illatorum damnorum restitutionem praestare factura sit. In qua fiducia permaneo ejusdem Celsitudinis Vestrae
paratissimus servitor

Carolus comes a Strasoldo mp.

Datum ex castris caesareis Sztaniszló die 3-a Januarii
anno 1676.

(Másolatról Torma Károly gyűjteményéből 100. l.)

e)

1676. jan. 6.

Bethlen János votuma Debreczen megszállása ügyében.

Kegyelmes Uram!

Nagyságod méltóságos levelét alázatosan vettem ez órában mind az inclusumokkal együtt, megolvastam az Strasoldo uram fenyegetőzését, levelét is.

Hogy Erdélyre mostan becsaphatnának, legkiváltképen annak belső részeire, lehetetlennek hiszem kegyelmes uram, mert az német hadsereg természeti s az mostani alkalmatlan téli idő nem hiszem, hogy azt elszenvedhetné. Az szélibe mindazáltal az erdélyi birodalomnak tehetnek kárt, ha el akarják követni, de az hol sokáig mulathatnának egy helybe, olyant is nem hiszem, hogy találjanak, mivel nincsen több Debreczen az orrok előtt, hanem eddig én úgy hiszem, hogy elvált, melyre akarnak menni s mit akarnak cselekedni azok a német hadak; ha azért Nagyságodnak oly híre érkezik, hogy eddig vissza nem tértek, hanem Erdélynek belső részei felé való utjokat continuálnák (melyet az feljebb megírt okra nézve én nem reménylek), in isto casu az hadaknak felülése felől hogy Nagyságod parancsolna. én illetlennek nem ítélem lenni, az két császár között való békességet nem is bontogatná Nagyságod az maga országának oltalmazása által. De ha eddig az német had visszatért, az hadi készületnek parancsolatja haszon nélkül lészen, azonban a törvényekben is akadály következik miatta. Én úgy hiszem, Kegyelmes Uram, hogy az én alázatos lételemnek Nagyságod méltóságos személye eleibe való érkezéseig jöhet Nagyságodnak bizonyos híre Strasoldo uram felől, Erdélybe bejött-e, útban vagyon-e, vagy vissza kezdett térni, mert eddig annak el kellett válni; az is tanítja meg Nagyságodat, parancsoljon-e vagy ne a hadak felülése felől. Hogy Erdélyt sedes belli-vé kezdenék evvel csinálni, abban is lehetetlenséget látok, mert Strasoldo uram hada kisebb annál, mintsem Erdélybe bizonyos helyen sokáig megállapodhatnék, anélkül pedig sedes belli-vé nem csinálhatja az országot. Midőn azért azt akarják véghezvinni, kétség nélkül nagyobb erő nyul a dologhoz, azki kedve ellen nem mindjárt fusson el, az ellenséggel meg merjen víni, sőt erősségeket is annak módja szerint megpróbálhasson s occupálhasson is. De a mostani német had kárt tenni elég, nagyobb dolgokra kevés, ha meg nem többül, mely ha több hadakkal meg kezdene

újíttatni, akkor csallhatatlanúl elhihetné akárki, hogy nem visszamenő szándékok vagyón, hanem nagyobb feltött czélt akarnak elérni. Megcsalako-zhatom ugyan opiniómban Kegyelmes Uram, de az hadi ratió úgy tetszik, ennél egyebet nem mutat, mert a téli idő erősségeknak formalis obsidióját nem szenvedí, efféle nélkül peniglen valamely országnak occupálása nem telik ki. Azért tavaszig ilyen nagy dologtúl én nem tudnék félni. Azt nem tartom lehetetlennek, hogy az erdélyi erősségeknak valamelyikét megpróbálják, ha meglophatják, de formalis obsidiót egyik helyt sem fognak elkezdeni.

Az Strasoldo uram leveléből legtöbbet azt tanulhatja meg akárki, hogy mi legyen az ellenünk való feltött szándék és cél, azt penig ha most télbe véghez nem vihetik is, mihelyt módját látják, félő, el ne kövessék rajtunk, melytől Isten oltalmazzon minket mindnyájan közönségesen.

Ezeknek utána ajánlom Istennek gondviselése alá Nagyságodat.

Datum in Nagy Teremi die 6. Januarii 1676.

Nagyságodnak alázatos szolgája

Bethlen János.

Külczm: Az méltóságos erdélyi fejedelemnek nekem kegyelmes uramnak adassék.

(Ered. Erdélyi Múz.-Egylet Grammatophylaceum Transylvanicum VIII. k. 187. l.)

f)

1676. jan. 20.

Strassoldo levele a szebeniekhez Debreczen elfoglalásáról.

Prudentes et circumspecti dni observandmi.

Salutem, servitiorum meorum paratissimam commendationem. Quamvis hactenus ad requisitorias cels. dni regni Transylvaniæ principis solidis argumentis nec non justis ac legitimis rationibus luculenter responderim, in quibus requisitoriis cels. dn. princeps partim Debrecinensium defendendam excurandamque cum vehementia suscepisse videatur. Tamen non abs re alienum esse duxi. justarum nostrarum causarum defensivam rationem compendiose Prud. ac C. D. V. detegere, tanquam patriæ eorundem boni publici aman-tissimis. uti feci reliquis. Notum enim Prud. ac C. D. V. non ambigo, quantum exitii attulerint exauthomata per-

duellium, nostrorum huic almae regno Huugariae, qui utque adeo christianorum antemurali, facem incendi ad extremam desolationem administrare non abhorreant. ac ad perniciem patriae cum naturali christianorum hoste colludent, patriam sine ulla misericordia immaniter devastent, eiusque accolae sine discrimine personarum tyrannice trucident, plerosque ad captivitatem abduxisse et quietem per multos ad apicem apium, seu montium, per horrendas torturas, ingenti et gravi lytro redimendos, castella et arces diripuisse, pagos, villas incinerasse, ingentem multitudinem pecorum abegisse, subditos ad contributionem coëgisse, templa, ecclesias sacrilegis manibus expilasse, sacerdotes nostros inauditis cruciatuum generibus affecisse. utique Helveticae ac Augustanae confessionis ministris parcebatur; quaestores, mercatores, negotiatores expilasse, sed et proh dolor! pueros abductorum Turcis vendidisse. Ex oppido Debreczeniensi continuis irruptionibus miseram plebem patriae vexantes, depraedantes, qui iterum tanquam ad nidum gravibus onusti praedis identidem se recepissem, quibus eiusdem loci accolae potius farinam subinde non solum victualia verum in perniciem nostrorum arma administrabant horum detestabilium malorum, partim Debreczini causa instituisse. et quod lugendum christianis vere esse deberet. Communi eaque naturali (*kimaradt*: hosti) christianorum januam ad exitium praeuisse compertum sit. Quae omnia P. ac C. D. N. zelo christiano perpendere haud graventur, quo respectu legitima ratione possit christianus quispiam utique iustitiae amans talium defendere causam, non dicam in receptaculum suum excipere et protegere hoc utique nobis persuadendum est, supremus iudex et iustissimus arbiter, tremendus deus, factorum nostrorum ac his omnibus strictissimam exquisitor est rationem et de malo ulciscatur. Justa vero causa triumphabit. In reliquo easdem Prudent. ac Circumspect. Dnes Vras felicissime valere desidero. Datum in Bélték 20. Januarii 1676.

Earundem Praelatarum Dnum Vrarum

ad servitia paratissimus

Carolus comes de Strasoldo mp.

Külcztm: Prudentibus et circumspectis dnis N. N. iudici primario liberae regiaeque civitatis Cibiniensis, caeterisque ejusdem inhabitatoribus et incolis etc. Amicis observandissimis. Cibinii.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

XXXIII.

1676.

Titkos jelentés a bujdosók tervéről.

Integro hoc elapso triennio in diversis diaetis et conventibus Transylvanorum et rebellium, interventu etiam legationis Turcicae, de eo semper potissimum consultatum fuit, qualiter nationi et patriae suae commodius prospici valeat. Et quamvis initio inter eos accordatum fuisset, sine assistentia Portae Otthomanicae et contributione eidem pendenda nihil fieri posse; accedente etiam dictorum Turcicorum ablegatorum animatione, quatenus Appaffy cum Transylvanis eruptionem in ditiones Mttis Vrae faciat, CASSOVIAQUE obtenta, inibi pro rege constituatur: facta tamen ulteriori inter se clanculo collatione, periculosum fore existimaverunt, ne dum Appaffius cum Transylvanis in Hungaria sedem sibi lucrari nisus fuerit, occasione illa Transylvania tota in absolutam Turcae transeat potestatem, et veterem Bulgariae sortem experiatur.

Quare legatis Turcicis abeuntibus, ulterius progredi voverunt inceptis suis considerationibus, ut videlicet quaerant sibi aliquem alium principem christianum. Et quia de Gallo, qui adeo ab illis dissitus est, minus sibi pollicerentur, ad modernum Poloniae regem consilia sua convertereunt; ut cum is et Gallo amicus esset et cum Turca in tractatu pacis existeret, accommodaret res suas cum utroque. Hoc enim pacto et eisdem imperaret et se non solum in Polonia, sed etiam Silesia, et Moravia magnum faceret. Fuerunt huius consilii primitivi et rei movendae mercurii Paulus Szepessy et Melchior Keczer; qui consensu reliquorum actutum se ad memoratum Poloniae regem conferentes, negotium hoc illi soli proposuerunt. — Post ad portam quoque Otthomanicam profecti, principis eiusdem assumptionem ita speciose proponere studuerunt, quod hac eius promotione non solum a Podoliae et Poloniae partibus, sed etiam ab Hungaria contributio portae solvenda accommodari possit. Hisque dolosis mediis persuasum fuit quoque reliquis, se et in Transylvania principem, et in Hungaria minori periculo quam si princeps Transylvaniae a regno suo dimoveretur, caput habere posse, solvenda imposterum tali aliqua, a principe suo Portae Otthomanicae summa pecuniaria, qualis etiam a Transylvania solvi consuevit: concludendo, pauciori lytro et contributione a principe suo

solvenda, se tutiores fore a Turca, quam si pagatim et oppidatim, uti hucusque, solvere deberent. Deinde quod mortuo aliquando isto extraneo principe, possent sibi tandem successu temporis etiam nationalem praeficere. Qua de causa postmodum etiam rex Poloniae uxorem suam per Dantiscum ad regem Galliae destinaverat, ut consensu et favore ipsius, sit rex beneficiarius ejusdem, nisi a quodam Gallico ministro et legato regina ad celandum negotium disuasa fuisset, promittente, se haec omnia apud regem suum secretius et feliciter confecturum, unde postea eadem praetextu curae acidularum ibidem remansit.

Hinc, ut pro sperato rerum successu in vicinitate rebellium hoc in passu attendi possit, missus est Scepusium cum aliquot centenis Polonis marschalcus Lubomersky, praetextu recreationis noviter sibi nuptae; interim tamen, prout paulo ante insinuatum est, ut ibidem invigilet, horumque omnium constitutionem exploret. Quae omnia dum persona haec intime (prout illa assereret) penetrasset, volens se periculis eximere, bona sua ampla, quinque videlicet cum tot pagis et oppidis castella relinquendo, se hoc ad securiorem locum cum tota sua supellectile transtulit, ad quod antea a consanguineis nunquam persuaderi potuit.

His ita praemissis, et rebus, uti persona haec retulit, se sic habentibus, videtur quasi nunc impleri illud Psalmistae: adstiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus, dicendo: dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis juga ipsorum. Verum qui habitat in coelis, irridebit eos et Dominus subsanabit eos; dummodo dolosis his moliminibus in tempore occurratur, et Polonus ille explorator, qui nuper cum literis ad rebelles scriptis interceptus fuerat, huc Viennam secreto quantocyus deducatur. Secreto inquam, quia periculum est, ne vel in via aliquo casu intercipiatur, vel ibi Cassoviaae intertenendus potius callide ab aliquibus persvadeatur; postmodum serio, et severe examinetur, quandoquidem (uti ex interceptis literis apparet) oretenus etiam plura rebellibus referenda habuisse dignoscitur. Deinde vero si Keczer, Sarosy, Szirmai, et Abauyvariensis cottus vice-comes praetextu aliquo huc evocentur. Hi enim, uti fertur, multa sciunt de moliminibus et negotiationibus Pauli Szepessi, et Melchioris Keczer: Unde et dicuntur hi ipsi, multos hinc inde suae Mttis fideles, etiam catholicos disponere, et res rebellium speciose colorare, favoribus etiam maiorum partium illarum regnicolarum.

Non abs re foret etiam, si residens Polonicus in

aula regis Poloniae dextre haec et valde secrete investigaret; ne, si forte haec narrata minus fulcirentur veritate absoluta, daretur absque necessitate occasio cujuscunque diffidentiae inter suam Mattem caesaream et regem illum Polonicum. Demum siquidem huc etiam expectatur sollemnis aliquis a Porta Otthomannica ablegatus; ageretur oblique per dextros aliquos mynistros, quatenus horum omnium aliquam saltem umbram expiscari possint. In his enim omnibus, ego adhuc fidem et iudicium meum suspendo, eademque ne debitae fidelitatis obligationi quoque ex parte desim, uti accepi, Matti Vrae Sacrsmae humillime insinuo.

Kivül: 1676. Diversa rebellium consilia de constituendo sibi rege.

1-o. Appaffium cum Transylvanis mediante porta Ottomanica Cassovia obtenta sibi proponebant.

2-o. Deinde consilia converterunt in regem Poloniae tanquam Galli amicum, et ideo per Dantiscum rex Poloniae reginam ad regem Galliae praetextu curae acidularum destinaverat: hinc etiam marschalus Lubomirsky exploratum Scepusium praetextu recreationis missus est.

3-o. Proposita haec per Polonum quendam una cum literis ad rebelles interceptis detecta sunt.

No 42.

Fiat copia pro Zierovskhÿ.

(Eredetije. a bécsi titkos levéltárban Polonica.)

XXXIV.

1675. dec. 26—1676.

Giski János követsége Erdélybe.

a)

1675. dec. 26.

Giski János Kázmér megbízó levele.

Joannes III. dei gratia rex Poloniae etc.

Illustrissime princeps!

Domine sincere nobis dilecte.

Exploratum non uno jam argumento Illustritatis Vestrae in Nos voluntatem et studium, in rem vero christianam amorem et zelum dum aequali ponderamus lance. in spem firmam erigimur, fore ut ex hac, quae nobis cum Illustritate Vestra intercedit amicae vicinitatis et fiduciae vicissitudine, non modo privatum pullulet solatium nostrum,

at etiam christianitati universae suum resultet emolumentum. Porro cum ipsiusmet Illustritatis Vestrae nonnihil interesse autumemus, ut ista, quae hactenus ab oriente in Poloniam detonabat, tranquilletur tempestas, non dubitamus quin illustritatis Vestra conciliandae pacis studia sponte sit tractatura. Qua in re ut eo fidentius rationes inter nos comeare valeant, fida generosi Joannis Casimiri Giski dapi-feri Owruensis, intimi aulici et ablegati nostri opera et manu Illustritas Vestra uti poterit, cui plenam haberi fidem cupimus; Illustritati Vestrae cum prospero animi recursu bonam praecaturi valetudinem.

Datum in palatio nostro Zolkiviensi die 26-a Decembris anno 1675.

Joannes mp.

(Másolat Torma K. gyűjteménye 167. l.)

b)

1676. jan. K ö v á r.

Teleki a marseili püspöknek. Megértette a mit az Ghysa által üzent, ajánlja a maga követét, Absolont.

(Teleki lt. Miss. 312.)

c)

1676. jan. 25.

Teleki Mihály válasza a lengyel királynak.

Serenissime ac potentissime rex
domine domine mihi clementissime.

Benigna sacrae regiae Majestatis Vestrae mandata ex magnificis dominis Gysa et Gyerőffio intellexi, post cujus ex Polonia reditum, quod celsissimus princeps hominem suum specialem ad portam Otthomanicam emiseric, sacrae regiae Majestati Vestrae ex literis suae celsitudinis huc usque innotuisse existimo.

Ratio pacis nitor sacram regiam Majestatem Vestram et fulgidam Portam, si vel solam foelicitatem serenissimae reipublicae spectaret, studia mea et sinceram operam contributorer. Iam quia et salus nostra et totius christiani orbis tranquillitas in eadem vertitur, effectuationem ejusdem eo ferventiori zelo promovendam esse censeo, quo majora damna ex vicinitate tam potentis belli et in hanc et alias provincias christianas redundare posse praevideo. Ego quicquid in cooperatione tanti boni, facto et consilio apud cel-

sissimum principem dominum dominum meum clementissimum (in cuius promptitudine pacisque tractandae summo studio sacra regia Majestas Vestra secure esse poterit) prodesse potero, faciam; ut et sacrae regiae Majestati Vestrae et toti reipublicae sinceritas mea aperte constet. qui summam in rebus humanis foelicitatem me attigisse putabo, si in pacando serenissimae reipublicae statu vel minimum instrumentum compertus fuero.

Ceterum, ut certas quasdam et singulares modernarum periclitantium rerum causas (quas sacram regiam Majestatem Vestram bene intelligere et sentire credo) quae quia intuitu celsissimi principis et mei, aliorumque interessatorum et ultro quaesitorum medelam, non nisi sub auctoritate sacrae regiae Majestatis Vestrae admitterent, ex fundamento intelligeret, ejusdem Majestatis Vestrae ablegatus ex ordine et dispositione celsitudinis suae in arcem hanc principalem ad me divertit, quem etiam ut ad aulam comitarer, mihi commissum fuerat, nec detractasse, nisi rationes inevitabiles et impedimenta domestica obstitissent. Hic igitur per dies aliquot subsistens memoratus dominus ablegatus, de rebus cum eodem sincere contuli, quia vero papiro vel calamo easdem committere minime consultum videbatur, nobilem Daniele Absolon ad sacram regiam Majestatem Vestram expediendum decreveramus, quam intentionem celsissimo principi ego humillime notificans, expeditionem hanc eo usque differendam placuit, donec celsitudo sua cum domino ablegato ipsa etiam loqueretur, et homo post adventum domini Győrffy ad portam emissus cum responso rediret. Accederet celsitudinem suam dominos consiliarios ad aulam convocasse ad consultandum de rebus, quibus peractis, vel praefatum Daniele Absolon, vel alium ad sacram regiam Majestatem Vestram emittendum statuit pro facienda super occurrentiis omnibus fundamentali informatione, quod brevi etiam subsequeturum spero.

In discessu suo abhinc dominus ablegatus literas quasdam dicto Absoloni perferendas tradidit, quas interea ad sacram regiam Majestatem Vestram ad evitandum vel minimum defectum per cursorem meum enisi, sperans eandem sacram regiam Majestatem Vestram etiam ex illis informationem habituram. Interim et ego sto in procinctu ad aulam, ubi et in emissionem expressi alicujus et tractanda pace ita allaborabo, ut sacra regia Majestas Vestra serenissimaque realitatem meam experiatur.

Legatus celsissimi principis post depositum tributum ex porta Otthomanica regressus, bellum ineunte vere cum

ingenti mole et potentia suscipiendum adornari certo refert, et jam universis viribus transmarinis tempus et ordinantia data ad movendum.

In reliquo sacrae regiae Majestati Vestrae vitam, foelicitatem, imo quicquid ad regionum desideriorum complementum pertinet ex animo desiderans maneo

Sacrae regiae Majestatis Vestrae.

Szélén: Expeditae in arce Kővár 25. Jan. 1676.

(Másolat a mvhelyi gr. Teleki lvtárában. Miss. No 312.)

d)

1676. jan. 30.

Béldy Pál válasza a lengyel királynak.

Sersme ac potentissime rex, dne mihi clemme, servitorum meorum parata commendatione praemissa.

Fluctuans hicce temporum status, pluries declarandae obsequiorum contestationis seriem interturbando, raras subministrat occasiones; haec tamen nunc praesto existens, officii mei esse duxi regias Sersmae Mtis Vrae manus praesentibus literis exosculari. Quarum latorem olim ab exteris regionibus huc advolantem, et aliquot abhinc annis honeste in magnatum servitiis hic commemorantem, nunc vero ad servitia Sersmae Mtis Vrae regiae properantem cognoscens, per eundem hicce devotissimis Sersmam Mtem Vram regiam felici cursu terminare totius christianitatis voto competitam magnae indolis molem cordicitus exopto. Hoc unum enixe optans, ut me favori Sersmae Mtis Vrae regiae insertum, inter devotos boni ominis clientes adnumerare non dedignetur. Et hunc ut solet regia benignitate admissum, ad quodlibet hujus orae ministerium prompte exequendum idoneum opinor inter Suae Sertis familiares, quare humilis se recommendatum habere voluit. Meque secundum meum posse quovis momento promptissimum servitorem Sacra Regia Mtas est expertura. Deus ter optimus maximus et annos et animum Suae Mtis voto terminare felici dignetur perenniter. Sumque in omnibus licitis sinceritatem demonstraturus

erga Sersmam Mtem Regiam, dnum mihi olemmentissimum,

Datum Sesburgi anno 1676. die 30. Januarii.

cujus existo devotissimus semper servitor
Paulus Béldi mp.

Külczm: Sersmo ac potentissimo regi dno Joanni III., dei gratia regi Poloniae, magno duci Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Cserniehoviae etc. Dno mihi clementissimo.

(Ered. gr. Kemény J. gyűjt. Erd. Tört. Er. Lev. XXI. k.)

e)

1676. febr. 12.

A lengyel király levele Telekihez.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Smolensciae, Severiae, Livoniae et Czerniehoviae.

Magn. ac gen. sincere nobis dilecte. Expeditum nuper ad illum Transylvaniae principem ablegatum nostrum gen. Joannem Casimirum Giski subdapiferum Owrucensem, aulicum nostrum cubicularium, his etiam instruximus mandatis, ut Sinc. Vram nostro amanter salutaret nomine, et quae commissa habet, coram exponeret. Quae cum universam rei christianae concernant tranquillitatem, cordi et curae Sinc. Vrae futura veluti non dubitamus, ita eidem majorem in modum commendata cupimus. Optimam caeterum Sinc. Vrae optamus valetudinem. Datum in arce Cracoviensi post felicem coronationem nostram die 12. Februarii 1676. regni nostri anno secundo.

Joannes rex mp.

Külczm: Magn. et gen. sincere nobis dilecto Michaeli Teleki ilmi principis Transylvaniae ab intimis consiliis, Thor-daiensi et Maramarosiensi comiti, arcium Hust et Kővár capitaneo.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

f)

1676. febr. 25.

A lengyel király a fejedelemléhez: tudatja, hogy megkoronáz-tatása véghez ment.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijo-

viae, Vohlhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniehowiaeque.

Ilme princeps, grate nobis dilecte. Eo erga Item Vram sumus et propendemus animo, ut quidquid faventior fortuna in nostram decernit partem, libenter cum Ilte Vra communicemus, omnique sortis nostrae participem reddere cupiamus. Indequae est, ut quamvis jam nuper Ilti Vrae per grossum subdapiferum Owrucensem ablegatum nostrum de peracta felicitis coronationis nostrae una et sersmae reginae consortis nostrae solennitate, cui secunda praesentis sacra fuit, notitiam dari voluerimus. Minime tamen affectui nostro satisfecisse videremur, nisi hoc ipsum Ilti Vrae per praesentes communicarem. Extra dubium enim nobis est, quin Iltas Vra ex prospero actus istius decursu in partem solatii, quod omnibus vicinis amicis nostris commune est, ventura est, plurimumque gavisura. Cui quod superest, prosperam valetudinem ex animo precamur. Datum Cracoviae in comitiis generalibus post felicem coronationem nostram die 25. Februarii, anno dni 1676. regni nostri secundo.

Joannes rex mp.

Külczim: Ilmo dno Michaeli Apaffi, Transylvaniae principi, partium Hungariae dno et Siculorum comiti, grate nobis dilecto.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

g)

1676. febr. 25.

A lengyel király Telekinek ugyanez üggyben.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Vohlhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniehowiaeque.

Magae ac gen. sincere nobis dilecte. Dedimus equidem nuper inter caetera ablegato nostro generoso subdapifero Owrucensi mandata, ut Sinceritati Vrae palam faceret, ferream, quam antea in castris contra hostes christiani nominis, gestavimus galeam, regia tandem commutatam esse corona. Pro eo tamen, quo Sinc. Viam prosequimur animo, hoc addendum videbatur, ut seorsivis etiam literis felicem nostram, simulque sersmae reginae consortis nostrae coronationem

die secunda praesentis peractam esse significaremus. Quemadmodum enim Sinc. Vram nobis, regiaeque domui nostrae addictissimam novimus, ita votivum praedicti actus eventum in partem laetitiae eidem fore confidimus. Bene insuper Sinc. Vram valere cupientes. Dabantur in arce nostra Cracoviensi die 25. Februarii anno dni 1676. regni nostri secundo.
Joannes rex mp.

Külczim: Magn. ac groso Michaeli Teleki arcis Kőváriensis et Hust capitaneo, comitatus Tordensis comiti supremo, ilmi principis Transylvaniae consiliario, sincere nobis dilecto.

(Eredetije az Akadémia irattárában.)

h)

1676. febr. 28.

Gisa Bélynek a koronázás megtörténtét tudatja.

Spect. ac magn. dne, dne et frater observandme.

Eodem vespere, quo Magn. Vra discesserat, hinc recepi unum cursorem, quem tenebam, pro literis instrui, quia ibi alter ad illas ferendas remansit, quem et omni momento expecto jam. Interim do partem M. V., quid mihi idem a gubernatore Stiryensi attulerit novi, nempe quod assignato die 2. Februarii coronatus rex dnus meus clemmus cum regina, quod factum est cum magna pompa et solennitate atque assistentia multorum legatorum externorum. De caetero comitia proseguuntur omnem suum bonum ordinem in rebus regni. Cum his maneo semper Spect. ac Magn. Vrae
addictissimus servitor et frater

Joannes Casimirus Gisa,
ablegatus S. R. M.

In Szegesvár 28. Febr. 1676.

Külczim: Spect. ac magn. dno dno Paulo Beldy de Bodola ab intimis consiliis cels. principis Transylvaniae etc., comitatus Szolnok interioris supremo comiti. nec non trium sedium Sicilicalium judici supremo ac per Transylvaniam exercituum generali, dno et fratri observandissimo.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

i)

1676. máj. 23.

A lengyel király levele Telekihez.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Massoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaeque.

Magn. ac. gen. sincere nobis dilecte. Luculentum ex literis gen. Casimiri Giza subdapiferi Owruensis accepimus testimonium, quo studio, quave pietate Sinc. Vra ad promovendum consilio et opera pacis inter nos et sersmam portam negotium se se hactenus applicuerit. atque in posterum pro dexteritate prudentiaque sua in id incumbere velit. Quo in passu veluti Sinc. Vra plurimum de re christiana meretur, ita regium animum et propensionem nostram plenius sibi devinciet, quam aliquando Sinc. Vrae re ipsa contestari non intermittemus. Uberius super his praedictus gen. Giza noster ad illum principem ablegatus cum Sinc. Vra conferet. Quam interea optime valere cupimus. Datum in palatio nostro Javoroviensi die XXIII. Mai anno dni MDCLXXVI-to.

Joannes rex. mp.

Külezim: Magn. ac gen. sincere nobis dilecto Michaeli Teleki ilmi Transylvaniae principis ab intimis consiliis, Thor-daiensi et Maramorosiensi supremo comiti, arcium Hust et Kővár capitaneo.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

k)

1676. máj. 31.

A lengyel király: a fejedelelemhez a békeközvetítés ügyében.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviae.

Ilme princeps sincere nobis dilecte. Tenet nos hactenus in suspensio expectatio declaratorii responsi, quod super punctis et propositionibus e consilio et consensu comitali ad grosum Giza ablegatum nostrum nuper datis a magno

vezirio auscultamus. Eumque in finem grosium Absolonium tantis per ad aulam nostram commorari consuluimus. ut accepta ab Ilte Vra cathégorica declaratione, quidquid e re videbitur, decernamus, et quantocius per praedictum Absolon Ilti Vrae secure nunciare valeamus. vesyrio dun-taxat deferendum. Interea prosperis successibus, bonaque valetudine Iltem Vram pollere cupimus. Dabantur in palatio nostro Javoroviensi, die 31. mensis Mai, anno dni 1676. regni nostri anno tertio.

Joannes rex mp.

Külczim: Ilmo dno Michaeli Apaffi Transylvaniae principi, partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti, grate nobis dilecto.

(Eređeti, Nemzeti Múzeum, Tunyogi gyűjtemény.)

1)

1676. jú n. 29.

A lengyel király Gisa visszahívása ügyében.

Joannes III. dei gratia rex Poloniae etc.

Illustrissime princeps! Grate nobis dilecte.

Nihil equidem nobis facilius fore pollicebamur, quam ut a serenissima Porta propositionum nostrarum punctis per Illustritatem Vestram insinuatissimum maturum expediretur responsum.

At vero dum diuturnas usque et usque intercedere videamus moras, quod enim ultimis Maji resolutum iri sperabatur, necdum elabente jam Junio habemus, non aliud inde, quam studiosam magni Vezerii metui licet cunctationem, quam nobis ille hactenus objiciebat, dum ad speciem et in protectionem omnia a nobis fieri suspicaretur; quamvis candido et sincero cuncta ageremus studio. Imbram etiam Passa juncto cum Moldaviae, Valachiae et aliis provinciarum palatinis exercitu Hocinum versus tendit (quod nobis generosus Karvoroski a palatino Moldaviae redux ex itinere suo significat) nulla inchoati tractatus reverentia aut respectu. Imo Hami Crimensis filius, cum insignibus sagittarum copiis, dum spe pacis lactamur, jussus nostras invasit et depopulabat ditiones, majora ausurus, nisi nostrorum occursum et clade suorum repressus fuisset. Hae itaque rationes eo nos permoverunt, ut generosum Gissa subdapiferum Owrucensem, aulicum et ablegatum nostrum ab Illustritate Vestra revo-

caremus, cum nullum residentiae ibidem suae videamus, imo verendum sit. an nobiscum ipsi jam tuto correspondere liceret? Causa itaque nostra arbitro deo permissa Illustritatem Vestram optime valere cupimus. Datum in palatio nostro Javoroviensi die 29-a Junii Anno 1676. regni vero nostri anno tertio.

Joannes rex mp.

(Másolat, Torma K. gyűjteménye 171. l.)

m)

1676. júl. 11.

Apafi válasza a lengyel királynak.

Serenissima Regia Majestas!

Domine domine benignissime.

Acceptis jam pridem serenissimae Regiae Majestatis Vestrae literis, perspectaque regia voluntate per ablegatum suum generosum Dominum Joannem a Gysa ratione pacis Polono-Ottomannicae, quantum in promovenda ea allaboraverim. ut ad vota Serenissimae Regiae Majestatis Vestrae studium et promptitudinem meam compertam reddere possem, notum esse non ambigo, quid nihilominus tot tantisque sollicitationibus obtinere potuerim, quidve a serenissima Ottomannorum porta receperim, quae tandem impedierint obstacula, quominus desiderata pax optato cum fine ad umbilicum deduci potuisset, ex inclusis illustrissimi domini magni vezerii literis, extractoque literarum residentis mei in praetacta porta pronunc existentis luculenter patebit. Quid porro Serenissimae Regiae Majestatis Vestrae hoc in negotio serenissimaeque reipublicae Poloniae a re visum fuerit, parato semper praestolabor animo, nihil operi, nil denique (si quae placuerint) dehinc etiam parcituri labori. Interim operae pretium arbitrarer, si inchoatam nec perfectam hactenus pacificationem ulterius quoque opportunis quibusvis mediis prosequi vellet Serenissima Majestas Vestra. ne forte labefactatis serenissimae reipublicae Poloniae rebus, luctuoso vel Hungarorum exemplo tristes fortunae vicissitudines et volubiles rerum progressus serali tandem suo damno experiri et post fata quasi pullatas ad inchoanda negotia denuo admovere manus debeant ac teneantur. Ceterum diffiteri non possum me non mediocriter a praefato Serenissimae Regiae Majestatis Vestrae ablegato disgustatum fuisse, quem in honorem Serenissimae Regiae Majestatis

Vestrae singulari benevolentia complecti, omnique honoris studio amplecti paratus fueram; nescio tamen, quo ductus affectu, in derogamen mei a Serenissima Regia Majestate Vestra pro sustentatione sua pecuniam sollicitare non erubuit, cum ex superabundanti ipsi de omnibus et dragoneriis sibi adjunctis omniumque equis laute provisum fuerit, et quod maximum, minaces subinde denotabat voces, et nescio quae non regno Transylvaniae intentabat mala. De literis vero interceptis, ut praetendit, jure merito conqueri non potest, cum omnes illae ad loca debita fuerint fideliter transmissae praeter quasdam famam et honorem meum verberantes. Fateor, Serenissime Rex, aegre manus huic calamo me admovisse, singularis tamen Regiae Majestatis benignitas meaque erga se obligatio eo induxit, ut haec demisse Serenissimae Regiae Majestati Vestrae detegerem. Interim me sibi devotum et ad quaevis obsequii genera pro bono totius Christianitatis obligatum perbenigne sciat, demisse velim. Felices de reliquo ac prosperos rerum successus Regiae Majestati Vestrae apprecans.

Datum in castro meo Radnoth, die 11-a mensis Julii anno dni 1676.

Serenissimae Regiae Majestatis Vestrae

servitor paratissimus

Michaël Apaffi.

(Másolat Torma K. gyűjteménye 232.)

n)

1676. júl. 21.

A lengyel király Giza visszaérkezéséről.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Smolensciae, Livoniae, Severiae, Czerniechoviaeque.

Ilme princeps, grate nobis dilecte. Expres si Iltis Vrae cum literis de castro Radnoth die 11. mensis Julii scriptis in aula nostra comparentes, reditum ablegati nostri gen. Joannis Giza paucis de rebus anteverterunt; et quo majus, studium in Iltem Vram, ac propensionem benevolam foveremus, sollicitum eo magis invenerunt. Iltem Vram contra praenominatum ablegatum queri, minimeque ab eo satisfactam. Multum ille et in Mtem nostram peccavit, cum pro sustentatione sui sumptus Iltis Vrae sollicitare non erubuit, licet a thesauro nostro ita provisus fuisset, ne amicis impor-

tunus fieret. Nec eam status nostri afflictam sortem, quin ministris provideamus; unde seria animadversione non carebit. Credat attamen Iltas Vra, nulla unquam in literis ejus fuisse contra Iltem Vram monstra, imo candore tractatus, et mediatoris ita adumbraverat consilium nostrum, ut plane securam et imparatam rempublicam hostis invenisset, si adormentari se diutius passa fuisset. Viderit itaque sersma porta, quo feratur consilio, cum media pacis negligat. vel contemnat innocuam rempublicam adorta, imo omne malorum genus a rebellione Kozakorum perpessam, quod Ponto Euxino infestos noluisse, armaque illorum ab Asia Minore prohibuisset. Abominari, non proteggere rebellionem porta sersma jure merito et conscientia tenebatur, amareque rempublicam, quae portae causa tot, tantaque bella pateretur. Sed quoniam proditionem ac proditorem caelo et terris invisum legitimo anteposuit magistratui, nos causam nostram et innocentis reipublicae justitiae dei et protectioni committimus, haud ignari plura dei benignitate, quam virium fortitudine geri. Fati propitii legem expectabimus, pleno tamen semper in Iltem Vram affectu. Quo factum, quod causam nostram imo communem, curae et arbitrio Iltis Vrae permiserimus. Unde studium Iltis Vrae in nos et rempublicam intimo semper fovebimus sinu, quam bene valere cupimus et dei benignitati commendamus. Dabantur Javoroviae die XXI. Julii anno dni MDCLXXVI. regni nostri tertio anno.

Joannes rex mp.

Külczim: Ilmo dno Michaeli Apaffi Transylvaniae principi, partium Hungariae dno et Siculorum comiti grate nobis dilecto.

(Ered. Gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

XXXV.

1676. jan. 26—febr. 26.

Portai tárgyalások.

a)

1676. jan. 26.

Brankovics jelentése.

Urunknak ő ngának írt levelemnek parájja, melyet az fővezír követje Czafir aga elvesztett menet útjában egy faluban.

Kgls uram, ma az fűvezír palotáján létemben az tihaja magához hivatván, meghagyá: Ngdnak írjam meg, hogy az fűvezír belső és nagy ember kapucsi basája megyen Ngodhoz, azért Ngod igen nagy böcsülettel excipiálja, amellet Ngod rígi jóakarója lévén, ennekutána is arra igéri magát az tihaja, csak Ngod alkalmaztassa onnat az dolgokat, most is mely számtalan hírekkel terheltetett legyen az porta németek részéről, többi között várat és hidat csináltattak az győzhetetlen császár birodalmában, azon kívül is az egész végeket környüs-körül fogta bé az német had, mi lehessen az oka, hogy Ngod az fényes portát még sem tudósítja ez ilyenekről. Erre kgls uram mentsígem ez volt, hogy emlékezzék ő nga jól azon dolgokról, eddég valamennyi követ-sígek Ngdtől jöttek. az német riszírül való megbántódásokat Ngod mindenkor megírta s megizente és értísire adta az portának, csak én általam is majd minden esztendőben tudósította Ngod effélikről, hát több böcsületes hívei által, ki tudná számát, mennyiszer volt az tudósítás Ngod részéről. de az porta csak halasztásban hadta eddég, így ezaránt Ngod semmiben sem okoztathatik, mert Ngodon semmi sem múlt el. Arra kgls uram azt mondá: úgy vagyon, de ezekről az építésekéről is kellett volna tudósítani, mindazonáltal az mint emek előtte is mondottam, csak legyen azon az fejedelem, hogy az lengyelek ellenkezísit zárja be és csendesítse, úgy hogy az velek való békessíg menjen vígben, mind az két Magyarországotak birtoka alá veszi és mind az kettőnek ura legyen. Ezen kívül kgls uram Ngodat tudósíthatom, hogy az egész vígbeliek mindenünnet jűnek s mennek, szűneti nincsen, az sok németek ellen levén panaszkodkál etc. Adreanopoly, 27. Januarii, 1676.

(Eredeti. Nemzeti Múzeum, Tunyogi-gyűjtemény.)

b)

1676. febr. 12.

Zólyomi levee a kapitihához.

Adjon Isten sok jókat Klgdnek kapitih György deák uram. Édes kapitih uram, nem tudhatjuk mire vélni az dolgot, mert eddig egynehány rendbeli leveleinket küldöttük Kgdnek, bennünket nem tudósított. Inmár Kgtek lássa: mi az békességre hajlottunk volt, azon emberek vagyunk, szónknak megállunk, hanem ha Kteknek tetszik, az fejedelemmel ő kglmével, az nemes országgal együtt minket akarátjok

felől tudósítson; hogyha pedig válaszunk nem jó mostan hamarjában, többször nem fogunk mi is Kgdnek írni, mivel láttuk, hogy írásunkra nem jó semmi válaszunk, hanem Ktek talán csak tréfára akarja venni az dolgot s prima áprilist akar velünk jártatni, azelőtt is írtuk volt, hogyha az fejedelem ő kglme s az nemes ország várainkat, kastélyainkat, faluinkat, jószáginkat megadja, mi is az békességre hajlunk s szónknak megállunk, magunkat leteszszük s uraságunkkal megelégszünk s fejedelemséget nem kívánunk addig, míg az fejedelem ő kglme él, ha holott nem, mi is Istennek kegyelmességéből az hatalmas császárnak fényes kapujára megyünk innét is alá, ott dolgunkat elvégezzük. Ezek után Istennek ajánljuk Kgteteket.

Írtuk Sztambolban az erdélyi háznál 12. Febr. 1676.

Kgd barátjuk
Zólyomi Miklós.

Külczim: Nemzetes kapitih György deák uramnak ő kglmének etc. Nekünk jóakaró barátunknak adassék Sztambolból Edernében.

c)

1676. febr. 13.

A kapitih jelentése a fejedelemhez.

Méltóságos fejedelem, nekem kegyelmes uram.

Ngod méltóságos parancsolatját vévén, az hol illet, az dolgot voltaképen declaráltam, második parancsolatja is érkezvén Ngdnak. hasonlót követtem el. Kegyelmes uram. az mi az lengyelek békességét illeti, elméiket ezeknek úgy látom, ott jár, hogy az mit egyszer elvettek, azt lengyeleknek vissza nem fogják adni, hanem ha az keresztyénség erővel venné el tőlök. Egyébaránt az summa adó felől való dolgokat ha felteszik, az porta mutathatja engedelmes kegyelmességit az lengyelekhez, némely nagy rendek e szerint emlékeznek itt. Ha peniglen ezután sem szakad vége békességeknek, az tihája azt mondja, már ők sátorokat felvonták az Bucsák széliben, kitanulták annak az helynek is járását, nem fognak sokára lengyelek után járni, mi hasznok volna, ha az lengyelek kívánságára lépnének, hatalmas császárnak mely számtalan költségében tölt arra való hadakozása; ultimarie ezt mondá, tudják az lengyelek porta kívánságait, alkalmazzassák ahöz magokat, mindazonáltal az fővezértől nincs még resolútióm most utóbbszori Nagyságod küldött levelére. Az mint itt

értem kgl's uram, ha az lengyelek mégis reménykednek, ezek Ilyvóval s Lyublyóval álmodoznak, hogy az lengyelekkel a tájékán csináljanak véghelyeket.

Datum Adrianapolis 13. Febr. 1676.

Ngd méltatlan alázatos szolgálja
Brankovich György mp.

(Egykorú másolatok a mvhelyi gróf Teleki ltárb. Miss. No 312.)

d)

1676. febr. 26.

Apafi válasza a portai levelekre.

Fővezér levelére való válasz. Die 26. Februarii, anno 1676. expedita.

Ilme atque Excellme dne mihi honorande.

Ad instantiam dñorum militum Varadianorum mihi missas Vrae Excell. Dñis literas debito cum honore humilime accepi, quibus perlectis, video, qua de re potentissimi imperatoris fulgidissimam portam contra me et regnum Transylvaniae ipsi sine omni verecundia et veritate molestare non erubuerunt, cum de jure debebant solam veritatem dicere. Ne itaque ulterius potentissimi imperatoris aulae molesti esse possent, per expressum meum et regni Transylvaniae hominem, lucidius omnia de re tota in veritate aulae suae Mttis exponere volui; demandavique (capitulae) meo et hujus regni, ut ea exhibeat, perfectam et plenam totius rei notitiam Vra Cels. ex ipso habebit. Deus Vram Excel. Dñem diu felicem conservet. Optat ejusdem humilimus servus. Datum etc.

Az fővezér tihájának meg mást kell írni, csak szintén abban kell variációnak lenni, hogy annak az titulusa legyen Illustrissimus, addálni kell azt is, Domine amice mihi observandissime etc. Alól: Amicus et servitor paratissimus.

Fővezérnek szőlő levél.

Ilme atque Excellent. dne mihi gratiosissime.

Dñus Kapuczi pasa ad instantiam militum Varadianorum ad me missus dum literas Cels. Vrae exhibuisset, perlectis earundem continentiis debitaque cum subjectione intellectis, qua temeritate ipsi in potentissimi imperatoris aula talia sine fundamento dicere praesumerint, satis

demirari nequeo, nec possum ulterius silentio ipsorum facta protegere, de quibus veritatem dicere salvo eorum honore liceat. uti justitia et patientia afflictissimi hujus Transylvaniae regni in tota hac causa coram Vra Celsne aulaque imperatoria constet. Dum annis proxime praeteritis aliquoties praedicti dni Varadiensenses causam suam in fulgidissima Otthomannica porta plus justo sollicitassent, praemonitus sum a Vra Celne per literas, quatenus concordiam cum praedictis militibus Varadiensibus iniremus. Quamvis cerne-remus sine ingenti regni Transylvaniae damno cum toties dictis dnis Varadiensibus difficillime posse rem componi. mandatis Cels. Vrae interim obtemperare volentes, quicquid potuimus facere, fecimus. Vivente tunc Dyonisio Banfi et officium capitaneatus Colosvariensis gerente, ipsum cum certis Transylvaniae proceribus ad locum huic rei destinatum expedivimus, aderant ex parte adversa dni Varadiensenses praecipui ferme omnes, quorum nomina in literis contractualibus tunc ex utraque parte conclusis lucidius constabunt. Ante omnia expositis dni Varadiensenses praetensionibus suis, dum in diversis regni Transylvaniae provinciis tales civitates, oppida et pagos sibi subijci optarent, quorum nonnulli in rerum natura unquam fuissent, quaedam autem oppida essent in meditullio plane Transylvaniae, nec possent secus a regno Transylvaniae sejungi, nisi cum eversione et ruina praedicti regni indubitata, ipsimet dni Varadiensenses, quae impossibilia plane erant, erubuerunt ulterius ea urgere, ad tractatumque condescendentes ex mutuo ambarum partium consensu. qualiter et quibus sub conditionibus de re tota. modalitatibusque ejus sit conclusio facta, verissima totius negotii paria in manus capithiae meo transmissi Vrae Celdni humilime porrigenda. Si autem aliqua ex parte haec negare ipsi incipiant. subscriptionibus, sigillisque ipsorum munitas contractuales literas in originali quoque transmittere paratus sum, si oportet. Excell. due, ut dni Varadiensenses dicant et faciant aliquando veritatem. Ego et afflictissimum regnum Transylvaniae multis in rebus, vel cum jactura ingenti hujus regni ex proprio jure multum dnis Varadiensibus cedentes. consensum praebuimus huic contractui, satisfacere volentes jussis Vrae Celdnis, ut jam tandem desinerent Transylvanos accusare in praesentia Vrae Celdnis. Oro itaque eandem humilime et debita cum observantia, ut jam tandem demandet dnis Varadiensibus, post conclusionem semel initam ne sint regno Transylvaniae molesti, colant pacem, si aliquae circumstantiae rerum conclusarum nondum effectui sunt demandatae. saltem per honestas lite-

ras admoneant me (quamvis restare aliquid nesciam), congruam habebunt satisfactionem absque dilatione. Si enim haec illorum contentio adhuc ulterius durabit, certo certius potior Transylvaniae pars desolata jacebit, miseraque plebs in regno potentissimi imperatoris haereditario subsistere non poterit. Ut de his omnibus capithiae meo humilimas hujus regni instantias exponenti plenariam adhibeat fidem, testataque erga me et regnum Transylvaniae Vrae Celdnis clementia in causatam justa ad me et meos redundet, demisse oro.

Deus Vram Celdnem diu felicissimam conservet, optat ejusdem obsequentissimus servus. Datum etc.

A tihájának is kell egy levelet írni. ott az titulust kell csak variálni, nem az dolgot.

(Fogalmazvány, Nemzeti Múzeum, Tunyogi-gyűjtemény.)

e)

1676. márcz. 31.

Brankovics kapitihá jelentése a fejedelemhez.

Mlgos fejedelem nekem kglmes uram.

19. Januarii írt levelemre Ngod méltóságos választételit alázatosan vettem, melyben nagy szomorúsággal és szívemnek igen megkeseredett állapotjával értem az Ngod fejedelmi rajtam árasztott nehézsígit, hogy az dolgot más-képpen tapasztalná Ngod írásimnak alkalmatosságával, mintsem az merituma concernálná és hogy másszor valóságos, nem pedég bizonytalan dolgokrúl tudósítsam Ngodat; kihez képest könyörgök igen alázatosan Ngodnak. méltóztassék azon fejedelmi kegyes füleivel mentsigemet is meghallgatni. Minden hiba nélkül kgylmes uram most is meg kell azt vallanom Ngod méltóságos személye előtt, hogy az tihája szavai a szerint voltak, az mint Ngodnak megírtam. méltóságos consideratiójában vevén Ngod akkori levelemben. az hol azt írom (sok vádaskodásokkal legyenek az végbeliek Ngod ellen) hogy az hódoltságon levő impedimentumiban, annak alkalmatosságával szándikinkat inkább vígben vihes-sík, mely vádaskodásuknak explorálásuk ezek, hogy Ngod az török földön commoráló magyarországi urainknak előttük járóit megváltoztatván. maga embereit helyeztette helyekben; azomban nemet s lengyel királyokhoz jártatván Ngod embereit porta ellen, több nem jóakarói Ngdnak e mai nap is ilyen hírt hintetgetnek itt, hogy Ngod birodalmábúl segítség megyen az lengyeleknek porta ellen való hadakozásra

etc. kit tihaja nem rígen is hánya szememre, és mennyire isten segített. Ngdat mentettem, életemet kötvén benne, hogy az az dolog hazánk s Ngod riszirül fel nem talál-tatik, lehet hogy az Ngod gonoszakarói költötték volna, de Ngod nem az az ember, kit az porta nagyobblnak alit-ván az egynéhány vármegyéknek Erdélytül való elsa-kasztásánál s váradiaknak való adatásánál, efféle idege-nítő vádlásoknak meg nem engedísivel kedveskedhetett az tihaja Ngodnak, elvervén az végbelieket; midőn Ngodat mentettem volna (hogy mind azon vádlásokat fel ne tegyik) ugyanazon levelemben írt mód szerint, de Kgl's uram nem írtam én azt, hogy az tihája kedveskedésinek alkalmatossá-gával az váradiak innét semmire se mentek, és nekik szük-síges válaszuk nem lett volna, sőt az hol az megírt leve-lemben írom, hogy (az tihája intimálja Ngodnak, hogy az végbeliekkel igazíttassa Ngod az dolgot, panaszokkal ne jűjjenek ide) azt úgy értik itt portán, hogy az Ngod vég-beli tiszteivel igazíttassa Ngod úgy, hogy az váradiak abbeli fogvatkozásukról portát többé ne busítsák, hanem bene con-tentusok legyenek Ngod riszirül, mert nagyot teszen az előttük: a hol azt írom ugyan akkori levelemben, hogy (porta parancsolatját vitték volt Ngodnak, de Ngod azzal semmit sem gondolt) ultimarie azt írom ugyanazon levelem-ben, hogy (az füvezír követje Ngodhoz menvén, parancsolatját megértheti Ngod, és mire akar Ngtok lépni, Ngtokon álljon) nem azt teszem fel azzal, hogy váradiak válaszát nem tudtam volna akkor, s csak más fictumokat írtam volna Ngodnak, hanem hogy felettébb megértvén, igen tudtam, s láttam, hogy Ngodnak kedvetlen híre, és édes hazáuknak pusztulandó romlására légyen, látván az tihájának is dexterizálását, hogy az dolgot inkább megértse Ngod, az fundamentum és cir-cumstantiák mellől írásimban távul jární nem akartam, minthogy az töröknek tulajdonsága az, hogy minden funda-mentumnak két kiváltképpen való circumstantiái legyenek, tudniillik az valóság mellett szóval való izenetek, kikben hízelkedni is szoktak, és távul való híreknek hallási. kiket níha maguk közt is költvén, elhíresítik; nem is írtam Ngod-nak az tihája hízelkedő dexterizálását, úgy mint magam tudósításimat, hanem mint ő meghagyott parancsolatinak mondását, s ugyan ő akarván Ngoddal elhitetni, hogy sok dolgokban tudna Ngodnak szolgálni, ha Ngod sűrű ajándé-kokkal keresné kedvét, mint más keresztyén királyok s feje-delmek, és így az fundamentum mellett mégis megmaradván, minthogy ezután is ennél igazabbat Ngodnak írni nem tudok, Ngodat tudósítottam ilyen formán, hogy az füvezír-

nek követje megyen Ngodhoz, az circumstantiákban pedig nem akarván sem kivenni, sem hozzá tenni, az tihaja szavait rei veritate szórúl szóra Ngodnak megírtam, tudván azt, hogy Ngod bölcs ítéletivel megérti, melyek legyenek én tudósításim, és melyekben írjam mások szavait; de ha Ngod in omnibus csak nekem tulajdonítja bizontalan hazugságúl. és nem annak, a ki általam Ngodnak izente, akarom ez aránt való parancsolatját Ngodnak, hogy megértettem, úgy hogy csak az kézben tapasztalható dologgal tudósítsam Ngodat, circumstantiákból álló szóval való izenetekkel. s híreknek hallásával Ngodat ne tudósítsam; most is könnyen elkerülhettem volna, de gondoltam azt, hogy Ngod előtt kedvet találjak véle, hogy az dologban küljebb nem terjedtem, hanem azért mint itt folytak, a szerint követtem el.

Utolsó mentsígem ez is kglmes uram, hogy az tihaja izeneti a szerint levén, az mint Ngodnak megírtam, annak utána jobban is vigire mentem, hogy az váradiak, midőn látták volna, hogy nem szintén kedvek szerint való válaszuk volna, egy Sziaus nevű füvezír sógorát megkerülvén, az által vitték végben, hogy Ngodra olyan kemény parancsolat expedíaltassék füvezirtül. Azomban idegeny ember vivén levelemet, gondoltam azt is, hogy a miben homályosnak láttatnék is Ngodnak írásom, megértvén Ngod embere által, világosabban tudósítottam volna Ngdat azon dolgokról, de hogy jobban is igazságom elucescáljon, és tiszta arczczal állhassak Ngod előtt, ha az Ngod kgyelmes tetszése is hozzájárúl, egy böcsületes ide bejövő Ngod híve előtt megkírdem az tihaját, ha nem a szerint izente-e Ngodnak. Most kglis uram sietséggel futamodik olyan hír itt, hogy az császár mindenestül Kostanczinápolyban menne sok különböző híreknek folyása miá, melyek is még dubiumban levén. Ngodat azzal nem terhelem, megértvén ezután bizonyosabban. Ngodat tudósítani el nem mulatom. Az váradiakkal való contractusra, és az lengyel követ dolgárúl Ngodnak való választételekre nem resolvált még az porta. Ezek után isten Ngod dolgait mindeneben boldogúl vezírelje, életit s szerencsés országlását számos időkre megtartsa, mint kglis uramnak alázatosan kívánom.

Adrianopoli ultima Martii, 1676.

Ngod méltatlan alázatos szolgája még él

Brankovics György mp.

Külczim: Mlgs erdélyi fejedelem, nekem kglmes uramnak ű ngának.

(Eredeti, Nemzeti múzeum, Tunyogi-gyűjtemény.)

f)

1676. febr. 2.

Brankován Konstantin Boer Zsigmondnak híreket ad.

Nekünk becsületes jóakaró urunk szomszédunk, Boier Zsigmond uram. Fogaras várnak kapitánya, az úristentől Kgldek minden jót, jó egészséget kívánunk. Mi is istennek hála jó egészségben vagyunk.

Kgldek nekem írt levelét, melyet nekünk írt Kgldek, embere meghozta, melyből értjük Kgldek egészségét, melyen is igen örülünk. Az mi azért az hírek dolgát illeti, három hete múlt, hogy az tatárok az kozákokkal és lengyelekkel az Prut mellett megütkeztek, az mikor az az rettenetes üdő volt, úgy hiszszük Kgldek is olyan üdő lehetett, nagy széllel és hóval elegy; az harczak abban az rettenetes üdőben hat nap tartatt, sem az tatárok meg nem verheték az kozákakat és lengyeleket, sem az kozákak és lengyelek az tatárok, nem állhatván tovább az rettenetes üdőt, az tatárok mentek Bucsak felé, az kozákak és lengyelek Jászvásár felé nyomultak, Petriczajba vajda pedig értvén, hogy az lengyel hadak Lengyelországból jüttek, eleikben indúlt. Melynek lehet egy hónapja; de még eddig bizonyosan nem tudják, ha Moldova felé jütnek-e vagy Kanicz alá mennek. Az tatárok is készültek, hogy az kozákokkal és lengyelekkel újlag megharczaljanak. Az hlmas császár felől pedig írhatjuk Kgldeknek, hogy Drinápolyban vagyan s szándéka az, hogy Kostanczinápolyban menjen, hadban való készületi pedig nagy nincsen. hanem Babánál vadnak valami hadak. Ezzel ajánljuk isten oltalmában Kgldek. Költ ő szám szerint Januariusnak 23. napján 1684. esztendőben, Bukarest városában.

Kgldek jó akarója, kész szolgálni.

Brankován Kosztandin mp.

Kívül: Brankován Kosztandin uram levelének fordítása.

(Eredeti gr. Kemény J. gyűjteménye.)

XXXVI.

1676. febr. 20.

Az oláhországi főszpátár Brankován Erdélybe meneteléről.

Ilme ac celsme princeps due due mihi clementissime.

Ngodnak mint kgl's uramnak s ml'gos fejedelemnek szomszédságos alázatos szolgálatomat ajánlom és istentől hosszú és egész szerencsés életet s minden ellenségi ellen biradalmát is terjeszsze, szívesen kívánom.

Ez mostani alkalmatossággal Ngod hívének Kosztandin Brenkován sógor uramnak történvén bejövetele az Ngod országában jószágának látogatására, noha kgl's uram eddig nem lévén alkalmatosságom, hogy Ngodal ismerkedtem volna, mostanság azért látván az Ngod méltóságos fejedelmi szeretetét az itt való Kantakuzena familiához, kiknek házaiban az Ngod méltóságos neve mindennap dicsírtetik, én is az ő kgl'mek vér szerint való hűgát tartván, akarok Ngod szolgálja lenni, s jó akaró szomszédja, kívánom istentől, levelém jó egészséges szerencsés életben s örömdetes órában találja Ngodat. Ez alkalmatossággal kgl'mes uram nem lévén egyébbel mivel kedveskedni, küldettem sógor uramtól Ngodnak egy paripát, a minemű találkozott. Ngodat kérem, mint kgl's uramot, vegye kedvesen, nem az ajándéknak méltatlan voltát nézvén, hanem az én Ngodhoz való szeretetemet s jövődöbeli szolgálatomat; kérem azért Ngodat, mint kgl's uramat, engemet azért ezután tartson jóakaró szomszéd szolgájának s méltóztassék parancsolni, az miben elégséges leszek Ngodnak, híven szolgálni kész vagyok minden üdöben. Tartsa meg isten Ngodat sokáig jó egészségben kedvesivel együtt. Datum ex Bukurest die 20. Februarii anno 1676.

Ngodnak alázatosan szolgálni kész minden üdöben

Lupuly Buhus

fő szpátár

(Oláh aláírás.)

Külczm: Ilmo ac cels. principi dno dno Michaeli Apafi, dei gratia Transylvaniae principi, partium regni Hungariae et Siculorum comiti etc. dno dno mihi clementissimo.

(Eredeti, Nemzeti Múzeum, Tunyogi-gyűjtemény.)

XXXVII.

1676. márcz. 14.

A lengyel király a fejedelemnek ajánlja az oláh vajdát.

Joannes tertius. dei gratia rex Poloniae.

Illustrissime Princeps! Grate nobis dilecte.

Exigente rerum nostrarum praesentisque temporis ratione, ut cum magnifico Moldaviae palatino super certis negotiis tam per literas, quam per expressum nonnihil conferamus, delegimus generosum Joannem Karvaroski rothmagistrum, unumque ex familiaribus aulicis nostris, qui hanc exequeretur functionem. Cui veluti per Illustritatis Vestrae ditiones iter suscipiendum erit, omittere nolumus, quin tam commodam occasionem opportunitatem incompellandae salutandaeque Illustritatis Vestrae pro amica nostra in eodem voluntate adhiberemus. Jam vero si eidem generoso Karvaroski diutius apud memoratum magnificum palatinum commorandi incubuerit necessitas, in mandatis a nobis accepit, quatenus literas suas ad Illustritatem Vestram destinet, quam amanter sollicitatum volumus, ut easdem ad capitaneum nostrum Strigensem per suos expedire velit tabellarios; factura est Illustritas Vestra rem Nobis gratissimam et ad mutua devincientem studia. Cui ceterum bonam a Deo valetudinem precamur.

Datum in arce nostra Cracoviensi, die 14. Martii, anno domini 1676. regni nostri secundo.

Joannes rex.

(Másolat Torma K. gyűjteménye 169. l.)

XXXVIII.

1676. márcz. 25 —27.

Tanácsurak votumai Péter Jósá küldetése ügyében.

a)

1676. márczius 25.

Béldi Pál votuma.

Kglmes uram, mlgos fejedelem.

Ngod kegyelmes parancsolatját az inclusával együtt alázatosan vevén, az mint érthetem kívánságát Strazoldinak

(minek előtte ehhez nyúlnék) noha az tanácsnak egynehány-szori conclusomát tudván az censura írásról, mint kellene lenni; mindazáltal, mivel az dolognak vontatásában több akadált láthatnék (vékony értelmem szerint) mintsem az iránt az censura adásban. úgy tetszik, minek előtte Ngodat requirálná Strasoldo mostani követ által, régen azelőtt Ngod elkövette más útban ezeket, holott Ngod pénzének megigérésének idején, Ngod megparancsolá, hogy ennek túl az kóborlásnak, magok vérek, tagjok praedálásának békét hadnának az magyar hadak. azért erre könnyű az felelet, különben is elhihetni, az mit Ngod kglmes uram az urakkal együtt. haza és közönségesen mindnyájunk javára és az békesség megmaradására feltalál, elköveti, kire az jó isten vezérelje Ngodat. Ajánlom ezekkel istennek Ngodat.

Ngodnak

alázatos híve

Béldi Pál mp.

Datum Bethlen die 25. Martii 1676.

Külczim: Az mlgos erdélyi fejedelemnek ő ngának, nekem kglmes uramnak alázatosan adassék.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

b)

1676. márcz. 27.

Teleki Mihály votuma.

Kglmes uram s fejedelmem.

Ngod méltóságos levelét alázatosan vöttem, kegyelmes parancsolatját alázatosan értem. Hogy velem is méltatlan hívével Pater Józsa hozta dolgokat közleni méltóztatott. Ngodnak alázatosan megszolgálom. Én kglmes uram a mit vele magával is beszéltem. beadott irását s vitte leveleknek pariait látom. Az dolgokat is a kik most fenforganak, mind Ngodra, hazánkra, nemzetünkre, vallásunkra nézve fentartván a portai s lengyelek s imperiumbeli dolgokat, vékony ítéletem szerint hamar való elbocsáttatását nem javallom s akkor is az egész tanácsnak convocáltatását szükségesnek ítélem és hogy ő kglmek nélkül elbocsátassék. sem egyszer, sem másszor nem javallom, mert elhigye Ngod kglmes uram. az ő expeditiójához sok discursus kívántatik. Isten Ngodat sok esztendeig szerencsésen éltesse. Szigeth 27. Martii 1676.

Ngodnak

alázatos szolgája

Teleki Mihály mp.

Külczim: Mlgos erdélyi fejedelemnek ő ngának nekem jó kglmes uramnak adassék.

(Erdélyi Múzeum könyvtárából Grammatophylaceum Transylvanicum. VIII.)

c)

1676. márcz.

Bethlen János votuma.

Kegyelmes Uram!

Sok vélekedésem után fogtam ez alázatos írásomhoz, tartván attól, hogy az én személyem nem lévén mindeneknél kedves, netalám akinek személye gyűlöltetik, annak nem szintén haszontalan opiniója is könnyen unalomba mehetne némelyek előtt; de vigasztalásommal látom az szentírásból, hogy az Úr Jézus Krisztus szent és ártatlan volt, mégis sok méltatlan és illetlen szókkal illetetett, hát én bűnös ember lévén, ha nem tetszhetem mindennek, rész szerint talán magam adván okot arra, rész szerint azok a jóakaró uraim is keresvén alkalmatosságot reá, nem ítélfhettem elégséges oknak, hogy eféle tekintetekre nézve istenemhez, kegyelmes urunkhoz s édes hazánkhoz való kötelelsségemnek meg ne feleljek.

Látván azonban azt is, hogy noha az én Istenem mind magam s mind mások reménsége kívül az halál kapujától most egy kevésé visszatérített és könnyebbséget engedett, nem tartván lehetetlennek (magam érezvén gyengeségemet), hogy csak egy óra alatt újabban oly nyavalya találhat, melylyel alkalmatlanná tétetem minden közönséges szolgálatra: ilyen tekintetekre nézve akartam a mostan fenforgó dolgokról e kis írásom által alázatos opiniómat Nagyságod méltóságos szemei eleibe terjesztenem, melyet hogy ilyen vén és megöregedett szolgájától kegyelmesen végyen, és ha szintén derék dolgot benne nem lát is, akárcsak a jó igyekezetet teljességgel meg ne vesse, alázatosan kérem Nagyságodat, mint kegyelmes uramat.

Mindenekfelett két megvizsgálásra való dolgot látok ez haza előtt mostan fenn lenni. Elsőnek tartom a váradi vitézeknek a hódoltság felől való controversiájokat, melynek megorvoslása nélkül lehetetlenségnek hiszem, hogy más dolgokhoz nyúlhasson Nagyságod és ez haza; azért kegyelmes uram, azokkal a szomszédokkal való tractához mindjárt kellenék nyúlui; de nem látom szükségesnek, hogy mostan

Nagyságod méltóságos személyében fáradna arrafelé annak végbenvitelére, hanem mind lakóhelye, mind tisztí Rhédei Ferencz uramnak annak végbenvitelére alkalmas, Nagyságod s édes hazájához való hűségében s jó keresztyéniségében is én nem kételkedhetem; elkezdéséhez is a dolognak nem szükséges sok személyeket ő kegyelme mellé rendelni, a török deák, avagy más egy közép renden lévő híve elégséges Nagyságodnak arra; sok personát rendelni nem kell, mert bizony soha meg nem egyeznek, semmi sem telik a dologban, mindjárt országgyűlésére kezdenék halasztatni némelyek véle. azonban nem vizsgálván azt meg, hogy a mi gyűlésünktől nem függ a más fél, nemkülönben cselekedvén aziránt az ilyen emberek, mint akinek háza gyúlna meg, az országgyűlésére halasztaná a megoltását.

Itt már Kegyelmes Uram, szükséges, hogy Rhédei Ferencz uram rendeltetvén annak a dolognak tractálására, mivel ő kegyelmének belső nagy értékét kételkedve hiszem, sőt ha volna is, nem látom kötelesnek arra, hogy a maga saját költségén végyen mindnyájunk számára békességet pénzen, azért méltó, hogy a közönségesből tétessék elégségesnek ő kegyelme, hogy ajándékot oda küldhessen, de megczégyezés nélkül, amelylyel barátokat csináljon az ügy mellé.

Én amennyire az hazában bírok, nem vonzom ki magamat annak az adónak terhétől, cselekedje azt más jóakaró uram is, mert ha valaha ország szükségére költ valamely pénz el, bizony nevezet szerint az a költség arra lesz. Jusson eszünkbe a körösi boldogtalan példa, ott sokkal kevesebbet kívánnak vala a török vitézek annál, amennyit utolszor elvevének tőlünk, ma is oda vagyon ez hazának rettenetes kárára, most pedig annál sokkal nagyobb az ellenkező fél praetensiója, mely ha sokáig függőben marad, öregbülhet kára is, ezt is csak csekély elme is általláthatja Kegyelmes Uram! Hogyha a váradiakkal való dolog függőben fenmarad, azon a magyarországi dologhoz kellek akármilyen formában nyúlni, oly tumultust csinálhat a váradi vitézeknek az hódoltság felől való kijövése, hogy az egész dolognak esze vész miatta; általlom, nem is mérem kiírni a sok inconvenientiákat, melyek innen fognak következni. Isten oltalmazzon mindnyájunkat tőle.

Szükséges, mindnyájon eszünkben tartsuk azt is, mennyire bízhatunk eziránt a porta kegyelmességéhez; a törvénytévő török, a peresek is mi ellenünk törökök, mi azok nem vagyunk.

Annakfelette nekünk minden fundamentumunk volna az Ali pasa adta hitlevélben, de azt a porta régen elron-

totta, azzal sokkal ellenkezőbb rescriptumot pecsételvén meg az hatalmas császár is, eddig nem nekünk, hanem az időnek kedveztenek, senki bár az hallgatásban ne vesse reménységét.

Ha az Uristen boldogítaná a Rhédei Ferencz uram munkáját, Nagyságodnak kellene bölcs tanácsival Gyalu felé úgy menni a conclusumra, egyikünk se kedvezne az itt való mulatásban magunknak, valakiknek az Isten annyira valót adott, ha az hazánkban szolgálai akarnánk.

Ezt ebben hagyván, a magyarországi dolgot is illetem egynehány szókkal. Itt annyi a difficultas, amennyi a dolognak az ága, nem hogy emberi, de talán angyali elme is ebben bizonyos tanácsot nem adhatna. mert a teremtettt állat csak a külső dolgokból is a mediumokra nézve szokott ítéletet tenni, mégis gyakran megcsalatik. Egyedül a mindenható Istennek tulajdona az, a jövő dolgokat mind tudni s mind igazgatni, mindazonáltal mivel keresztyén religióm. megnyomorodott nemzetem s édes hazám interessében jár a dolog, ha hibázom is, kéntelen kell hozzá szólanom.

Elsőben szükség e dologban megvizsgálnunk a magunk gyengeségét, mindenekelőtt megtekintenünk, Erdélyben mi formában vagyunk? Religióban különbözünk egynehány részre: az romano-catholicus atyafiak lelki boldogságnak tartják azt, hogy az ő kegyelmek vallása egész Magyarországnak nagy nevedést vett, minthogy in conscientia is tartoznak úgy hiúni, ellenben a mi keresztyén vallásunkon valók legnagyobb keserűségnek és bántódásnak esmérük azt, amelyen más örül. Az unitarius atyafiakat magokviselése megmutatja, melyik résznek mennyire favorisálnak. A szász natióon valók ő kegyelmek mely igen közelgessenek a romano-catholicus atyafiaknak vallásokhoz, aki akarja, megtapasztalhatja, hogy ha politica ratiók nem volnának ő kegyelmek előtt, signanter a klastromok sok jószáginak bírása és azoknak feltétele, nem tudom, mennyire buzgólkodnának a dologhoz, sőt mostan is mennyire fogják a hadakozásnak terhét szenvedni?

De a religiók respectusát mindnyájunkra nézve félretévén, vagyon közönségesen mindenekelőtt nagy scrupulusunk a portától ezen materiáról, ide Erdélyben egynehány ízben küldött leveleknek tenora, melyben megtiltatik, hogy a magyarországi dologhoz ne nyuljunk, sőt a némettel a békességet szentül megtartsuk.

Ezt tudja Erdélyben minden rend; száma nélkül volt eddig is szó arról, hogy minden erdélyi méltóságos fejedelmek conditióiba belé vagyon írva, hogy egy keresztyén nemzet ellen is offensive fegyverhez ne nyúljanak. Ehhez képest nem

mernek. nem is tartoznak a porta parancsolatja ellen cselekedni. Ennek a difficultásnak megorvoslására talán némelyek helyesnek itélnék, ha a portáról parancsolat jőne a felülről.

De én az akadálnak öregbülését, nem megorvoslását provideáлом eziránt, mert a magunk sollicitálása nélkül annak a parancsolatnak ideküldését nem fogja hinni az ország, a nyughatatlan elmék azt kezdik vizsgálni, hogy ország híre s consensusa nélkül contra statuta regni ki mert hadra való menést sollicitálni? Itt nem szükség nékem sokat írnom, mert ennek értelme világos, akármelyik valláson valók legyenek, de valakik az hadakozásnak terhét viselni sajnálják, a magok mentegetésére elég pokróczot találnak. Ha szintén nagyobb rossz nem következne is belőle a hadra való menésnél. Isten oltalmazzon eziránt is bennünket.

De menjünk elébb a magyarországi atyafiak állapotjára. Az oppressio egész Magyarországon vagyon, de nem egy gradusban. Sokan ő nagyságok, ő kegyelmek közül magok házuknál laknak. de boldogtalanul; mert akik romano-catholicusok, religiójokban ha szintén persecutiót nem szenvednek is, minthogy az egy lévén, nem is szenvedhetnek. de minden nemesi szabadságok elvétetett, új gubernium ült nyakokra, hitelek becsületek semmi sincs, sokféle mesterséges színek és nevek alatt nincs száma a számtalan exactióknak rajtok és jószágokon; akik pedig azoktól különböző vallásuak, a feljebb megírt minden akadályokat is szenvednék, tetéződvn nyavalyájok ezeknek a religiónak persecutiójával.

Mindezeket a keresztyén lélek méltán számlálhatja, ha az igaz magyarságnak meg akar felelni, de az ő segítségekhez bízni gorombaság volna, azért mert nemhogy ezek mást megsegíthetnének, oly igen opprimáltattak. hogy ha az Ursten rendkívül való irgalmasságából szabadítást nem nyújt valahonnan nékik, megmocczanni, sőt szólni sem mernek. valamig a dolognak súlyát más véghez nem vinné, a fött étekre pedig könnyű vendéget találni.

Amely része pedig a magyarságnak hazájából kiszaladván, alkalmas időktől fogva exiliumban nyomorog, hol török árnyékában, hol a partiumban quartélyozván, ezeknek nyavalyásoknak erejekhez mennyire lehessen bizodalom a debreczeni felveréstől fogva, e máig folyt dolgok megtaníthatják embert arra. Azelőtt közönséges szó vala az, hogy csak jőne ki a német az erősségből, ki lenne válasza. Am kijöve a német Debreczenbe, csak azt nem cselekedé, amit nem akara; onnét kijöven, négyfelé oszla. Strasoldo az Ér felé, a többi más helyekre. Melyik részét verék fel ő kegyel-

mek azoknak, erről nem szólok, mert maga a dolog megmondja.

De talám másoknak confederaatiójokhoz s segítségekhez bíznak ő kegyelmek? Nincsen a világon olyan keresztyén király, se respublica, amelylyel confoederatiójak volna; noha még a confoederatióban is igen meg kellene vizsgálni, mennyire való módja van benne a confoederatusnak, hogy embert megsegélje s miképen is akarja megsegíteni?

De mivel eféle semmi realitas nincsen, egyébaránt való szép szókat én csak aérnek tartok, aki maga ereje nélkül csak czimborával akar szántani, nem rak az asztagot.

De talán a porta iránt való kegyelmességében helyhez-tetik némelyek fundamentumokat. Hol arról való athname, melyben assecuráltatott volna Magyarország, hogy hatalmas császár őket megsegíti elégségesképen, semmi határit el nem foglalja, szabadságában megtartja, és amely honorariumot néki ígérnek, azzal megelégszik? Ilyent nem hiszek lenni, nem köteles hát semminek megállására az az hatalmas nemzet; sok ezer embernek fegyverével és halálával ha halász, kétség nélkül magának halász, úgyis hiszem, hogyha abban az hadakozásban belé elegyedik, nem szab rendet senki neki, hogy mennyi embert küldjön oda, hanem annyi ereje leszen, melynek más nem fog parancsolni; sőt inkább ő szab másnak rendet. Ehez képest valaki annak az hatalmas nemzetnek segítségéhez oly igen bízik, reménységével ellenkező gyümölcsét megtapasztalja. Mindezeket azért én így hívné, nem tartom bátorságosnak és nagy akadálytól üresnek a magyarországi dologhoz elegyedni, ha az Ursten több és jobb mediumokat nem mutat a megszabadításra. De mondhatnák kétség nélkül sokak, miképen felelsz meg hát keresztyénségnek, ha őket szegényeket meg nem segítheted? Fegyverrel nem nyúlsz az akadályok megorvoslásához? Magánosan tőlünk aki ezt kívánja, ha tudja kevés számunkat és erőtelenségünket, midőn lehetetlenséget kíváu tőlünk, semmit kíván. Az meglehet, hogy beléelegyedvén elveszhessünk vélek együtt, de ha miáltalunk rendszerint megszabadulásokat ő kglmek reménlik, együgyüen ítélnék. Mi hasznok tehát benne, hogy elveszszünk mi is? Mindezek azért az akadályok és sokkal többek fenn lévén a dologban, kételenség alatt azt kell javallanom, hogy a bécsi udvarral való tracta continuáltassék, melynek a magyar nemzethez sokszor megmutatott és mostan is naponként fennlevő keménykedését tudom, értem azt, hogy a megayomorodott magyar nemzet keservesen érzi, ehez képest nem ok nélkül lehet nagy félelem szegények előtt a tracta és annak gyümölcse felől. De mit tudok mon-

dani, midőn az Uristen minden eszközöket elvett szegény nemzetünk elől. hiszem jobb ezt a félelemmel és vélekedéssel teljes mediumot elkövetni. mintsem ezt is elmulatván, csak hanyatthomlok ugratni a veszedelembé ama mondás szerint: Praestat aliquo modo quam nullo modo esse; ha most csak tolerabiliter lehetne is a szegény magyar nemzetnek pihenése. és szabadságinak ha nem in toto, saltem in parte helyreállítás. talán az Uristen jobb alkalmatosságot szolgáltat a megorvoslásra. De ennek a tractának nem pompásan sok commissiókra és solennis legatiókkal kellene lenni. ha a bécsi udvar sincere kívánja a békességet és Erdélynek is elveszését nem tette fel czélul, hanem oly titkos alkalmatossággal, hogy az hatalmas nemzetnek ne menne fülében. így a realitása meglenne a dolognak pompája nélkül is. Nagy-Bánya nem messze az erdélyi határhoz, az oda való küldése az ő felsége embereinek is meglehetne sokféle praetextussal, ami embereink is Kővárból elég alkalmatosságot találhatnak a vélek való szembe lételre és tractára czégér nélkül. De ezt objiciálhatná valaki, nem egyez soha meg az exul atyafiaknak elméje azon, hogy ez az bizonytalan és könnyen változó békesség tractáltassék. Felelet: Minthogy egy gradusban nincsenek; hanem desperatió vagyon némelyekben ő kegyelmek közül, kétség nélkül úgy kell hiinni, hogy meg nem egyeznek, de mivel (amint feljebb vagyon írva) nincsen más medium fenn, kételenség alatt az kell követni embernek. amit lehet; annakfelette mivel kétség nélkül sem a megbékélésben sem az hadakozásnak continuálásában nem fognak ő kegyelmek mindnyájan megegyezni. annál inkább kell a tractát continuálni, mert félő, csak az egynehány desperatus személy marad fenn, a többi per partes imígy amúgy visszamennek a magyar nemzet közönséges megbékélése nélkül. Ezt pedig félő, hamar meg ne bizonyítsa az experientia. miként egy sereg elkezd. a többi könnyen követi. Ha ennek a tractának jó móddal való elkezdése lehetne, azután kellene a conditiók felől consultálódni; hogyha pediglen ennek a tractának semmi egyéb haszna nem lehetne is. mind Isten előtt, mind ez világ előtt nem leszen Nagyságod, sem Erdély-országa oka annak. ha az hatalmas nemzet által Magyarország megrontatik és sok ezer keresztyén esik rabbá; mert csak a legkisebb keresztyént is valaki szántsándékkal rab-ságba viszi. nagy számadásra mégyen Isten eleiben. Ezeket akarám Nagyságodnak Kegyelmes Uram alázatosan jelentenem, nem oly feltett czállal, hogy mások elméjének igyekezném praescribálni véle. (mely távol legyen tőlem), hanem kötelességemben járó dolognak tartottam. amit csekély elmémnel

felérek, el ne titkoljam; hosszas súlyos betegségem miatt én a dolgokat mind nem is tudom, amennyiben érthettem, úgyis szólhattam hozzá. Vezérelje az Uristen Nagyságodat becsületes híveivel együtt az ő dicsőségére, sok esztendeig való megmaradására, szerencsés virágzó állapotját kívánja Nagyalázatos vén szolgája

Bethlen János.

Oldalt : Fogaras die 30-a Martii 1676., mely a levél vétele napját jelenti.

Jegyzet : Naláczy votuma megvan a Török-Magyarkori Államokmánytár V-ik k. 366. l.

(Másolat Torma Károly gyűjteményéből.)

XXXIX.

1676. ápr. 13.

Meghívó az ápr. 23-iki értekezletre.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Spect. et gen. fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. Noha ennekelőtte is írtunk vala Kglteknek az Pater Jósa követsége felől, mindazonáltal mivel nagyobb részent ott járt Kglteknek elméje, hogy Kglteket convocáltatván, egyező tetszésből adnánk választ nékie, és úgy bocsátanánk vissza, arra nézve és hogy a lengyel királynak is szintén hozzánk érkező, útban levő követjének is követsége ezen alkalmatossággal interveniál; most is újlag kegyelmesen és igen serio parancsoljuk Kgldeknek, alkalmaztassa úgy házánál lévő dolgait, hogy ad 23-am praesentis itt Fogarasban udvarunkban jelen lenni el ne mulassa, hogy Kgltekkel együtt mind a két részre adhassunk egyező tetszésből való illendő választ. Cui de reliquo gratiose propensi manemus.

Datum in arce nostra Fogaras die 13. Aprilis anno 1676.
M. Apafi mp.

Külczim : Spect. ac gen. Paulo Beldi de Uzon consiliario nostro intimo, comitatus Szolnok interioris comiti supremo, trium sedium Siculicalium Sepsi, Kézdi et Orbai judici regio, ac universorum exercituum regni generali itidem supremo etc. Fideli nobis sincere dilecte.

Más kézzel : 15. Apr. Komlod 1676.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

XL.

1676. ápr. 24—26.

Bethlen és Beldy elfogatására vonatkozó iratok.

a)

A fejedelem térítvénye.

Mű Apati Mihály Erdélyországának fejedelme, Magyarország hozzá tartozó részeinek ura és székelyek ispánja, adjuk tudokra mindeneknek, az ¹⁾ illik ez levelünknek rendiben, hogy midőn vádoltattak volna előttünk tekintetes nemzeti Bethlen János, Beldi Pál és Bethlen Miklós uraimék bizonyosan, személyünk, fejedelmi méltóságunk, becsületes híveink feles személyek ellen való feltett bizonyos veszedelmekre czélozó dolgokkal, arra nézve magunk. híveink veszedelmét, hazánknak romlását el akarván távoztatnunk. meg kellett fogatnunk, tartóztatnunk. Ezen írásunk által azért keresztény igaz hittel assecuráljuk ez dologban fenforgó minden híveinket, hogy mi azzal ő kegyelmeket nem okozzuk soha, sőt mindenek ellen ő kegyelmeket protegáljuk, ő kegyelmek mellől el sem állunk, ő kegyelmek ellen ezen dologból senkit *(így)* akárki szovára is hitelt nem adunk. senkivel ő kegyelme nélkül titkon vagy nyilván nem tractálunk. meg sem hallgatunk, félre tévén ebben akármi okból jóvalható alkalmatosságot, kedvezést; ha mikor elbocsáttatni akarjuk is, ő kegyelmek akaratjából cselekeszszük és hírekkel nem különben.

Fogarás. 1676. 24. Aprilis.

Apati Mihály mp.

(P. H.)

(Eredetije a gr. Teleki-család ltárából Missilisek 224. r.)

b)

1676. ápr. 26.

Körlevél Bethlen és Beldi elfogatásáról.

Michael Apati dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Spectabiles et generosi egr. et nles. agiles, fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Sok időktől fogvást

¹⁾ *Kiknek* kimaradt.

alattomban forgó nyughatatlanságok ellenünk s fejedelemségünk ellen nap fényre jöven világosan, kéntelenítettünk arra lépni, hogy a közönséges gonoszt és az haza s magunk veszedelmét megelőznünk: arra nézve Béldi Pált és Bethlen Miklóst megfogattuk, lévén oly dolgok fenn, melyek haladást semmiképpen nem szenvedhettek. Így értvén azért Hűségtek az dolgot, intünk minden rendeket kglmesen, sőt élete, javai vesztese alatt hozzánk s hazájához való kötelességére kényszerítünk s parancsoljuk serio, alkalmaztassák úgy magokat s dolgokat. Istentől áldást, tőlünk pedig kglmességet várhaszanak. Elhitetvén magokkal Hűségtek, hogy az mint eleitől fogvást az jó békességnek megszerzésénél egyébben nem munkálkodtunk, úgy minden utakat-módokat továbbra is a jó csendességnek megmarasztásában elkövetünk, akár mint hazudozzanak ellenkező dolgokat az nyughatatlan elméjű emberek. Mivel pedig nem kevesen vadnak minden helyeken, kik homagiumokat nem praestáltak, melyre nézve Kglmeteknek, főtiszt uramék, kglmesen és igen serio parancsoljuk, az olyanokkal minden késedelem nélkül praestáltatni el ne mulassák. Quibus secus non facturis gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Fogaras die 26. Apr. A. 1676.

M. Apafi mp.

Külcztm: Spectab. ac generosis egr. et nlibus agilibus supr. et vice judicibus regiis, jur. assessor. ac notar. item primor. potior. primipilis peditibusque pixidar. toti denique univer. dnor. Siculor. libertinor. sedis Sicul. Udvarhely etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

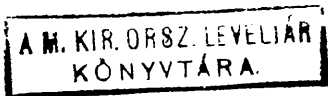
XLI.

1676. ápr. 28.

Teleki Mihály utasítása a Kővárral szomszédos végek megvédése ügyében.

Instructio pro spli ac grosso dno Michaelae Teleki, celsmi principis Transylvaniae dni dni nostri clementmi consiliario, arcis Huszt et Kővár supremo capitaneo, comitatum Maramaros et Torda comiti supremo, decimantium fiscalium arendatori supremo ex consilio data.

1. Noha kolosvári főkapitány Rédei Ferencz uramnak és somlyai kapitány uraméknak az végbeli dolgokról elege-

dendő instructiójok vagyon, az szükség mindazáltal úgy hozván, kételenítettünk Teleki Mihály uramnak ő kglnek is az ide alább megírt mód szerint instructiót adni az váradi törökök executióji és hódoltatási ellen.

2. Hogyha azért az váradi törökök Kővár vidékén lévő határon akarnak római császár pártjára hódoltatásra és rablásra általmenni, arra nézve teljes tehetségével ő kglme ellenek álljon, és ha külömben nem lehet (melyet mindazáltal teljes tehetsége szerint távoztasson ő kglme) fegyverrel is resistáljon.

3. Hogyha Dés felé kimenne az váradi török, és Dést vagy valamely hódolatlan helyet meg akarná hódoltatni. eo in casu jó correspondentiát tartván kolosvári kapitány és somlyai kapitány uramékkal, minden úton-módon assistentiával lenni, és az váradiak feltött gonosz szándékának ellene állani, ha külömben nem lehet, fegyverrel is, el ne mulassa ő kglme.

4. Ez instructiónkat peniglen adjuk ő kglnek közelben következő országgyűléseig, látván külömben az hazának nem kevés részeinek veszedelemben való forgását.

Datum in arce nostra Fogaras die 28. Aprilis, anno 1676.

M. Apafi mp.
(P. H.)

Anno 1676. die 19. Decembris Albae in generali dñorum regnicolarum trium nationum, et partium Hungariae eidem annexarum congregatione, praesentes literae instructionales sive annuentionales in omnibus suis punctis et articulis in vigore sunt relictæ et confirmatæ.

Martinus Sárpataki
magister protonotarius mp.
Joannes Kendi
magister protonotarius mpr.

Kívül: Az rabló törökek ellen való instructió. 1676. ez el ne tévedjen avagy el ne vesszen. Vissza vevén.

(Eredeti, Nemzeti Múzeum, Tunyogi-gyűjtemény.)

XLII.

1676. máj. 26.

A szebeniek térítvénye a fejedelemnek.

Mi Szeben városának főtisztai, tanácsa, centum pateri és egész lakosi assecuráljuk az mi kgl's urunkat az méltóságos Apafi Mihály urunkat ő ngát, Erdélyországának fejedelmet. Magyarország részeinek urát és székelyeknek ispánját, és ő nga igaz híveit keresztyéni hitünkkel arról, hogy akármi változásoknak alkalmatosságával városunkban bejövő ő nsga igaz híveit se személyekben, se javokban igaz ok nélkül és offensive meg nem háborgatjuk semminemű iniuriával, kárral, böcstelenséggel, bántódással nem illetjük. sőt valameddig ő ngához való igaz hűségben megmaradnak, egész tehetségünk szerint városunkban megoltalmazzuk, ki nem adjuk és senki kívánságára sem magokat, sem hozzájuk tartozandókat, se jóvokat megháboríttatni, bántatni nem engedjük, hanem tehetségünk szerint megoltalmazzuk, valamint az magunk feleségünket, gyermekinket és javainkat vérünknek mellettek való meghullattatásával is: de úgy mindazáltal, hogy azon ő nsga hívei is soha semmiképen személyünkben, becsületünkben, rendtartásinkban, jóvainkban, szabadságinkban és privilegiiuminkban bennünket és hozzájuk tartozandókat megháborítani semmi lött okon és módon ne igyekezzenek sem magok, sem mások által, sem cselekedettel, sem tanácscsal, hanem ex suo proprio éljenek, élések felől annak ideiben provideáljanak, vélünk mind az ő nsga mind az haza jóvára és magunk megmaradására czélzó dolgokban egyetértsenek és az állapotok lecsendesedvén, ad sua pacifice redeáljanak. Mindezeknek egymás között való megtartatásában minden kétség nélkül bizván. assecuráljuk és fidáljuk mégis ő ngát és az ő nsga igaz híveit bona fide christiana praesentium sub tenore et sigilli nostri publici munimine. Cibinii die 26. Maji, anno domini 1676.

Idem, qui supra.

Kívül: A szebeniek contractusa, egynehány rendbeli.

(Orsz. lev. Gyulafehérvári oszt. miscellaniorum cista 1., fascic. 6., No. 4. Apafi idejében vett hivatalos másolatról.)

XLIII.

1676. jú n. 4.

Tanácsurak votuma a német hadak pusztulásai ügyében.

a)

Haller János votuma.

Kglmes Uram!

Az Ngod méltóságos levelét alázatosan elvévén. mit parancsoljon, megértettem, megvallom azt Kglmes uram, én is értettem becsületes jó akarómtól olyat, hogy az német kérekedett volna olyan dologgal is, hogy volnának neki Erdélyben baráti, kik híják is őket; mely igaz-e nem-e, én nem tudom. arra nézve az megírt forma szerint, hogy Ngod parancsoljon és serkengesse az embereket, nekem tetszik. Ha pedig arra kél az dolog, hogy fel kellessék ülni, tudom akkor újlag parancsol Ngod; akkor is isten adván érnem. vékony tetszésemet alázatosan megjelenteni Ngodnak kész leszek.

Istennek oltalmában ajánlván Ngodat minden üdöken.
Szent-Pál 4. Sz. Iván havának 1676.

Ngodnak alázatos híve és szolgálja

Haller János mp.

Külczim: Az erdélyi mlgos fejedelemnek etc. nekem kglmes uramnak ő ngának.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

b)

Naláczy votuma.

Kglmes Uram!

Az Ngod méltóságos levelét alázatosan vettem. abban való kegyelmes parancsolatját értem. (*Megjelent Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 377. l.*)

Mindazonáltal mindezek álljanak Ngod bölcs tetszésében.

Ngod

alázatos szolgálja

Naláczy István mp.

Bábolna 4. Junii 1676.

Külczim: Az mlgos erdélyi fejedelemnek ő ngának, nekem kglmes uramnak.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

XLIV.

1674. jun. 26 — jul. 5.

A fejedelem levelei Telekihez.

a)

1676. jun. 26.

Sietteti bejövetelét.

Áldja meg isten Kgdet minden jókkal!

Kgd levelét az odakin való hírek tudósításával együtt Kglmedtől kedvesen vettem: alig várnám, hogy Kglmeddel szemben lehetnék, mivel az dolgok késedelmet nem várnak, s hozzá is kell fognunk isten segítségéből. Isten is hozzá jó egészségben Kglmedet.

Balásfalva. 26. Junii 1676.

Kgmednek minden jókot kíván
Apafi Mihály mp.

Az egész Apafi írása.

Külczim: Meghitt becsületes tanácsúr hívünknek, tek. nemz. Teleki Mihály uramnak ő kglmének.

(Fred. gr, Telekiek lvt. Miss. 187.)

b)

1676. jul. 5.

Sietteti, hogy bejövetelét ne halasztza.

Áldja meg stb.

Örömmel értettük Kgd Szent-Péterre való érkezését; mi azért Kgd látogatását ezen levelünket megvivő főinnyadónkat Bárczai Pált küldöttük, intvén Kgdet kglmesen, ha holnap nem is, keddről tovább bejövetelét ne halasztza, hogy minek előtte az urak bejönnének, a dolgokról Kglmeddel beszélhessünk. Isten hozza stb.

Radnót. 5. Julii 1676.

Kdnek minden jókat kíván
Apafi Mihály mp.

*Az egész Apafi írása.**Külczim:* Meghitt stb. Teleki Mihály uramnak stb.

(Fred. gr. Telekiek lvt. Miss. 187.)

XLV.

1676. júl. 6.

Hirkó páter vallomásai.

Ilme Dne, juro Deo vivo, integerrimae indivisaeque trinitati, quod omnia quae audiui, genuine referam.

1. De bello gallico hoc audiui certo, quod Gallus bellico processu primo et ante omnia intendat Romanum imperium, tanquam ab antiquo suam concernens familiam. Hoc quoque audiui, quod jam Coloniensem archiepiscopum, qui est etiam unus electorum, sede sua turbaverit, per consequens aliquot imperiales civitates ditioni suae adiecit. Ipsius vero confederati sunt Anglus et Svecus. Bavarus hucusque neutralista. Utrum vero habuerint conflictum nec ne, penitus ignoro, audiui quidem, quod ad initium currentis mensis debuisset fuisse, an fuerit vel non. nihil scio, cum jam tertia hebdomada agitur ex quo captivus suum (*így!*). Hoc etiam audiui, quod longe superet numerus militum Gallicorum numerum militum caesareanorum, unde colligere est, quod magis afficiantur principes imperiales Gallo, quam imperatori.

2. Audiui quod Svecus cum Dano habeat rem, ne Danus succurret imperatori, habet enim certam correspondentiam cum Gallo Svecus, quos autem immediatos adhaerentes habeat regno suo vicinos dictus Svecus, nescio. Hoc est quidem verum, quod contra Austriam agat, agendo contra Danum, nam elapso anno eruperat contra Silesiam.

3. Polonia qualem correspondentiam habeat cum Austria occasione moderni coronati regis, nescio.

4. Audiui ex discursu multorum, quod plena intentio sit Germanorum, ut tota Ungaria reddatur tributaria, ita ut nulla antiqua jura ei suffragari possint; de succursu autem alicujus principis vel ducis contra Ungariam, sic audiui, quod sua Mtas caesarea intendat ducere in uxorem filiam ducis Bavariae, quo facto, ejus miles jam in campo existens, convertatur contra Ungaros, ille autem miles constat circiter viginti millibus. Qualem vero ordinantiam habeat dnus generalis in ordine ad resistendum viribus exulum Ungarorum, nescio.

5. Prorsus nihil scio, quinam sint illi, qui ex parte exulentium Ungarorum habeant occultas correspondentias cum Germanis.

6. Ex porta Otthomanica hoc auditur, quod ille velit continuare initum foedus cum imperatore ante 13 annos, nec velle succurrere aliter Ungaris, nisi patiendo illos sub ditione sua, cum confugerint ad portam Otthomanicam.

7. Meo videre et prout etiam ex certis hominibus intellexi, possunt esse in superiori Hungaria Germanorum et Croatorum octo vel summum novem millia, ex quibus possunt quinque millia ad campum prodire!

8. Alios ego, ita me deus amet et salvet. in dictis, tredecim comitatibus nescio ita esse adversos Ungaris exulibus seu ex plebanis, seu ex baronibus, dominabus, nobilibus, nisi qui sibi intimos habent Jesuistas, ut domus Rakocziana, alii certo interne gement hunc Ungarorum deploratum statum, ardentique cupiunt felicem tandem reparationem.

9. Supponat certo Ilma Dnio Vra, quod ego sim unus plebanus, qui nunquam interfui magnatum consiliis, qui sunt igitur illi, qui contra cels. principem Transylvaniae adversa consilia tractant cum Germanis, mutuasque habeant correspondentias nescio, alias si scirem genuine faterer.

10. Hoc audiui in discursu, quando proferebatur futura pacificatio inter Germanos et Ungaros. Hoc intendunt, inquit exules Ungari in stabilitione pacis, ut Germanus totaliter exeat ex regno Hungariae, Jesuistae quoque ablata restituantur cum refusione damni medio tempore facti, templa similiter omnia restituantur, magistratus ungaricus ut ut nominandus reparetur! Ad hoc sic est responsum in discursu: Bene faciunt, quod multum petant, quia aliquid ex multis obtinebunt. Sed ut sua Mtas militem suum totaliter educat, hoc non faciet, imo parata est potius sua Mtas cum sui manifesto detrimento cum Gallo facere pacem, quam contra auctoritatem imperatoriam cedere subditis suis. Et haec ad puncta. — Coeterum hoc ego saepius audiui, quod quamprimum vel debellabit Poloniam porta Otthomanica, vel certam pacem inierit cum illis, extunc aggredietur Germaniam, sed integrum hoc non efficiet, non dabit apertum succursum Ungaris exulibus, de lege enim sua cum duobus tribus monarchis non apponet simul offensive. Hoc quoque est certum, quod eis et transdanubiani Ungari utriusque status graviter sentiant contributionem, repartitionem accisam, proinde occasionem duntaxat expectant, parati obviare praejudicioso malo, jurium et antiquarum libertatum regni Hungariae, dummodo habeant modum. Sed et hoc audiui, quod et haereditariae provinciae imperatoris vix vix jam ferre prosint graves contributiones, ex quo data occasione quid sequi possit, judicet prudens iudicium.

Actum in castris Ungarorum exulantium ad campum Újlak positis. Die 6. Julii. anno 1676.

Pater Joannes Hirko
plebanus quondam oppidi Jászó mp.

Háttlapján: Novellae per patrem Hirko fide mediante relatae sub dato 6. Julii 1676.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

XLVI.

1676. a u g. 12.

A moldvai vajda titkárja Apafinak.

Ilme ac Cels. princeps due dne mihi clementissime. Gratissima mihi etiam nunc accidit occasio, qua Ilmam Celsdnem Vram cum humillimis obsequiis meis profunde veneror, summis divinam Mtem fatigans votis, ut felicitati Ilmae Cels. Vrae addat perennitatem. Quoniam vero a multo temporis intervallo favorem et clementiam Ilmae Cels. Vrae mihi hucusque experiri licuit, dum inter tot bellorum quassationes et armorum strepitus mihi supplicanti dederit literas suas liberi passus, ducendi et evehendi res meas ex regno, quas instantibus periculis duxeram ad civitatem Vásárheiemsem, modo dum adducerent mihi quatuor frameas meas, et duo sclopeta domum. ne rubigine consumerentur, quidam Andreas teloniator Briekcensis, puto, sine scitu Ilmae Cels. Vrae illas res sub aresto detinuit; quod alto Ilmae Cels. Vrae subjicio iudicio: verum ego homo extraneus et advena. deberem subiacere aresto. an incolae hujus provinciae, si aliquis ex regno Ilmae Cels. Vrae habet aliquam in Moldavia injuriam, juris processu requiratur, et obtinebit satisfactionem. ego autem munitus literis libertatis Ilmae Cels. Vrae deberem gaudere immunitate. Dum igitur plena spe erigor indubitatae erga me ab antiquo clementiae Ilmae Cels. Vrae, cogor eandem enixe postulare, ut jussu et mandato Ilmae Cels. Vrae et res meae detentae mihi restituantur. et ille teloniator, qui ausus est sine scitu Ilmae Cels. Vrae illas arestare, subjaaceat animadversioni, nam ego fretus clementia Ilmae Cels. Vrae, majora mihi semper pollicebar et polliceor. modo autem talem ex inadvertentia hujus teloniatoris patior contemptum. Interim me cum propensissima obsequiorum

declaratione gratiae et favori Ilmae Cels. Vrae devotissime recommendo. Jassis die 12. Augusti 1676.

Ilmae Celsnis Vrae dni mihi clementissimi

humillimus servus

Stanislaus Kienarski

secretarius principis Terrae Moldaviae mp.

Külczim: Ilmo ac cels. dno dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti, dno mihi clementissimo. Cito, citius, citissime.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

NLVII.

1676. a u g. 16.

A lengyel király Telekihez: Absolont visszabocsátja.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czernihoviaeque.

Magce ac gen. nobis sincere dilecte. Abire grosam Absolon ad illum Transylvaniae principem nolumus, quin paucis hisce Sinc. Vram compellaremus, constantisque nostrae erga eandem propensionis certam redderemus. Porro tam etsi omnia quae hactenus desideratae in rem christianam paci impensa sunt studia, in irritum cesserint; minime tandem de bona et firma sinc. Vrae in nos, regnumque nostrum voluntate, et officiis imposterum ambigimus, inter praecipua reponentes desideria, ut sinc. Vrae benevolentiae nostrae realia exhibendi specimina commodae nobis suppetant occasiones. Bene interim sinc. Vram valere cupimus. Dabantur Casimiriae die 16. Augusti anno dni 1676.

Joannes rex mp.

Külczim: Magn. ac grosso Michaeli Teleki de Szék, ilmi principis Transylvaniae consiliario intimo, comitatum Torda et Maramaros comiti, arcium Huszt et Kővár, districtusque ejusdem capitaneo, ubique supremo, sinc. nobis dilecto.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

XLVIII.

1676. aug. 22.

Jelentés Telekihez a felső-magyarországi mozgalmakról.

Minap Baranyai György uram által lőtt intimatió szerint oda fel való két ember elküldtetett volt, az egyike még oda vagyon, az másika az ki a végbeliekhez volt, megjött. beszéli, hogy midőn az egyik várba érkezett volna, az ott való kapitány porkolábbal együtt igen jó szívvel látta, és onnét másnap maga a kapitány véle együtt Lévára ment. az hol is kívánságunk szerint elvégezvén dolgainkat. ment Korponára és az ott való derék emberekkel szemben lévén. midőn elvégezték volna, hogy három becsülletes vitéz embert küldjenek ide hozzánk véle együtt, és immár induló félben löttek volna, azomban azon emberünk egy hites ember által küldött volt három kis német levélkét Selme czre egy derék ember kezilhez, az mely tavaly még lutheranus ember volt. de azóta, hogy itt voltak ezek az emberek. pápistává lőtt, vévén azon levélkéket, az embert jól tartván, végére ment. hol legyen azon emberünk, és mindeneket megtudván. az ott való kamarának a dolgot megjelentette, az mingyárt parancsolt Korponán levő nyolczvan lovas horvátok kapitányának, hogy ott ilyen háznál s ilyen embert mingyárt megfogják, és igen erős fogságban tartsák, az melyet meg is cselekedték. azután maga a kapitány sok szép szókkal rajta volt, hogy kivegye belőle, kihez jött. sőt száz tallért mingyárt akart neki adni és egy paripát nyergestül, szer számostúl, csak mondja meg, borral itatta. de midőn semmit ki nem vehetett volna rajta. szombaton lévén a dolog, elvégeztetett, hogy hétfőn megkénosztassék. Midőn ezek löttek volna, az főrendek, tisztek mesterkedtek az ő kiszabadításában. (mert azokban az végekben ebben az conspiratióban vadnak négyszáznál többen, azok között a java az embereknek) de semmiképpen nem lehetett. hanem hétfőn. midőn az horvát kapitány azon emberünket Korponáról Selme cz felé megindétoíta volna. tíz horvátot adván melléje, az erdőkön huszonöt gyalogot rendelvén, azok felverték őket, az tizedest úgy lötték. hogy mingyárt megholt, az mely legény köte zve vitte, látván ezeket. hogy éppen fejét akarta venni. akkor azt is meglőtték. a többi megszaladott. Azon emberünket oztán derék legények. arra rendeltetett lovasok éppen Egerig elkésérték. és az ő úti levelét, az melyet méltóságos generalis uram ő nga neki adta volt. magoknál tartván. megmondották.

hogy két hétre minden bizonynyal egynehányan lejönnék oly levelekkel és dolgokkal, hogy az egész magyarság megerőlt. csak legyenek készen; azt mondja, hogy ha ez a casus nem interveniált volna, mingyárt most vele együtt lejöttenek volna. Hatod napja, hogy Egertől megindult, ahhoz képest e jövő héten ide várhatjuk azon embereket. avagy Túrra. Ez elmúlt nyáron is pünkösöd után nem győzvén innét várni, küldöttek volt ide katonákat levelekkel az egész magyarsághoz, de reájok akadván ónodi katonáink, mindenből kiforgatták. magokat megeskettették, hogy visszamennek, a leveleket elszaggatták, azt is mondja, hogy az mint feljebb is fel volt téve, ott a tájan vadnak ebben a conspiratióban circiter ötszázan, de másokkal együtt, az kik oda feljebb laknak. reá telnének három ezerre. Azonkívül Illyava táján most a föld népe feltámadott, tizenkilencz papot megöltek, vadnak ötezren, csuda mit nem mívelnek. előttek járójok egy főember. de a nevét elfelejtette. Immár ott úgy megértek az dolgok, hogy csak az egy indulásunk héjával vadnak, isten kegyelmességéből reménységünk kívül való készséggel várnak bennünket. Ezekben ben vadnak vármegye tisztjei, és notariusok. s több főrendek, reménkedvén, siessünk, hogy se magunkat, se őket el ne veszessük; vadnak oly reménységben, hogy az pápisták is hozzánk állanak. csak siessünk. Hisszük istent. hogy a másik emberünk is. az mely a vármegyékhez és a városokhoz ment. jó válaszszaal fog járnai, az melyet is óráinkint várjuk.

Anno 1676. die 22. Augusti.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered Lev. XXI. k.)

XLIX.

1676. sept. 3.

Gligoria Habaseszk bujdosó oláh bojár folyamodása Apafihoz.

Hosszú életet, boldog országlást tiszta és igaz lelkiismerettel az felső ban lakozó uraknak urától kívánok szívem szerint Ngodnak kglmes uram királyom.

Nem mulathatám el Ngos kglmes uram s királyom. hogy Ngodnak, mint isten után egyetlen egy reménységemnek. dolgaimnak processusa felől ne írnék. mivel (necessitas omnia experiri cogit) úgy vagyom, lelkem ismerete szerint megvalom azt, hogy számlálhatatlan. az melyet már recompensálni hogy magam ereitől tudhatnék, arra incommodus vagyok.

hanem amaz életnek halálnak urát az egy istent kérem szívem keserűségével s lelkem fájdalmával minden tehetségem szerént, hogy legyen remunerálója Ngod én hozzám megmutatott jóvoltának, az az isten Ngodat protegálja háborúságának idején s segedelmet is adjon az ő lakó szíhelyéből, hogy tudjon kimenni és bejönni Ngod az istennek népe előtt hatalommal és okossággal, hogy az én könyörgésem Ngodért isten előtt ne legyen infrugifera, expostulálom szívem szerént Ngodnak az lelki testi békességét az én hozzám megmutatott benevolentiajáért. Hogy már penig Ngodnak értésére adhasam, utaimban mennyire procedálhattam, istené legyen az dicsőség, mind eddig, úgy mint Bereczkig Ngod segítsége által csöndesen jöhettem, de itt már meggátolódtam utaimnak elkövetésében, mivel responsióját még az vajdának nem vehettem, már míg válaszom nem jó, Ngod szárnya alatt kell életemet takargatnom és Ngod segedelmének accedálásával magamat, házam népét, marhámmal együtt kell gyámolítanom mindaddig, míg bizonyos válaszom jönne, de igen arbitrium csak az res, azért édes atyai igiretihez Ngodnak necesse kelletik támaszkodnom s bíznom, mert isten után nagyobb reménségemet, bizodalmmat nem helyeztethetem, mint Ngodban, mert nincsen több gyámolítom, nincsen több segélőm isten után Ngodnál; most is erre nézve Ngodhoz mint kglmes királyomhoz kelletik folyamodnom egész körülöttem lévő cselédimmal ragaszkodnunk mint egy kőszálunkhoz kelletik; Ngod segedelmit óhajtom s várom s kívánom, mivel szorulásom elérkezett; ide be való nyomorúsággal teljes hajlékban ígéré Ngod, bogy ha nekem válaszom nem jönne az vajdától, térnék vissza, Ngod szárnya alá folyamodván; úgy vagyon, hogy semmi válaszom nem jöven még eddig, kelleték visszatérnem Ngod szárnyainak árnyékában, de mivel elküldöttem az vajdához, addig ki nem mehetek Ngodhoz, míglen onnan vissza nem várok választ, feles magammal vagyok, úgy mint kik Ngodtól rendeltetett kenyeret kelleték ennünk, ötvenen vagyunk, lovaim nyolczvanon, és így Ngodat megtalálván, ennyi sok eledelt kívánó folyamodunk Ngod édes atyai segedelméhez, azért méltóztassék Ngod addig az ideig oly helyben engemet vitettetni, az hol Ngod jó volta által életemet gyámolíthassam, most bizony szűkölt állapottal egyik erszényemhez nem bízhatom, mert istenre mondom, hogy az időtől fogva, miolta édes hazámból való eltávozásomnak nyomorú és szigorú kenyerivel élődöm, elfogyatkozott minden költségem, mely által gyámolíthatnám szegény életemet; ezt keserülő szemmel lássa Ngod, essék meg rajtam Ngod szánakozó szíve, hogy így egy alkalmas helyben való

vitettetéseem által patientiám szolgáltassék ki és reám való gondviselése Ngodnak terjedjen ki mindaddig, míg az isten megörvendezteti füleimet jó hírek hallásával, addig kérem alázatosan Ngodat, mutasson oly hajlékot, az melyben lehessen lakásom s nyugovásom, isten nekem is módot mutatván dolgomnak exitusa felől. Ngod jó tetteről soha el nem felekezem, sőt minden időben kötelezem magamat arra, hogyha mostani ügyemben segítőm, gyámolítom leszen Ngod, tehát engedelmességemet, hűségemet és alázatosságomat Ngodhoz megmutatom, csakhogy Ngod ebbeli kívánságomnak legyen satisfactora, mert incertus atque dubius vagyok dolgomnak s utamnak elkövetésében, mutasson Ngod nekem oly szállást, oly falut vagy várost és abban oly sátor, melyben tudhatuám házam népét s marhácskáját takargatni addig (míg Ngod után s isten után elérem túl régen már, hogy távol estem, meglátni) az kívánságomnak is satisfaciáljon az én istenemet kérem szivesen, hogy Ngodat az mi kglmes asszonyunkkal együtt őrizze, oltalmazza, az menyeyei örömmel örvendeztesse, az hatalmasságnak, józonságnak, szent életnek fényes fiom palástjában öltöztesse fel, hogy lehessen Ngod az Izrael közepiben felvont Sionnak sátorában ülő igaz Jósue; adja az úristen amaz szegény nyomorultakon való könnyörülő szívet, lelket Ngodban, hogy én rajtam könnyörülhessen Ngod, az én rajtam való szánakozását pedig az isten úgy igazgassa Ngodnak, hogy lehessen nekem s megnyomorodott igyemnek előmenetelére s felépíttetéseemre, én pedig obligálom magamat Ngod engedelmességéhez és hűségéhez és arra is, hogy ha isten még életben az én elhagyatott hazámban bevinne is, mind hűségemmel, mind engedelmességemmel, mind könnyörgésemmel Ngodhoz, certissime fide mea mediante mondom s írom, hogy kedveskedni meg nem szünöm, hanem az Ngod mellett való sok jótéteményének előttem való viselésében és annak megköszönésében s hálálásában perseverálok és Ngod hűsége mellől soha el nem állok, hanem abban végig megmaradok, az míg isten életemet megtartja, Ngodnak hűségesen szolgállok. Ezt is kelletek Ngodnak írnom, mivel midőn jutottam volna Kézivásárhelyre, találtam két havaselföldi böcsületes boerokra, úgymint Juan Kapitan uramra s Jamandian Kolcsar uramra, az kik számos ideje, hogy országokon s édes hazájokon kívül bujdosnak s számkivetésnek kenyerit eszik, már azok is igen szűkölt állapottal vadnak, folyamodnak Ngodhoz én általam, hogy Ngod lenne nekik is valami jóakarattal, akár parancsolatját ha vehetnék itt Háromszéken levő széket ülő böcsületes nemesi rendek jóvoltokat vagy az székek jöve-

delmiből vagy egyébből megmutatnák, emlékezetre méltó dolgot cselekszik Ngod ő kglmekkel, ha vagy levelét vagy egyéb szolgálja által való izenetit Ngod tőlük meg nem vonja, mivel az mely havaselföldi Lagophet Raduly boer velem Ngod előtt praesentálta vala magát, az is ott marada Kézdivásárhelyt, Ngod ne ferálja sőt oltalmazásban tartsa mindaddig, míg dolgát elvégezném az vajda előtt; hogy pedig ő kglme ott maradt, erről inkább Ngod parancsoljon, hogy legyenek valami segítséggel ily szükségeknek idején, obligálják magokat, hogy ha isten még egyszer kedvében veszi, bizony soha el nem feledkeznek Ngod jó tettéről. Ngod legyen jó tétellel, vagy egy supplicatiót adjon Ngod ő kglmek. az melyet látván az nagy rendek is, lássák abból szánakozásra méltó siralmas voltunkat; Ngod ezt végben vivén, kedves dolgot mind istennek, mind nekünk cselekszik Ngod. Ezzel isten Ngodat sok időig éltetvén, boldog országlásnak végbenvitelére kívánom szívemből.

Raptim in oppido Bereczk anno 1676. die 3-a Septembris.

Ngodnak alázatosan s hűségesen, isten életemet terjesztvén, szolgálók

Grigoria Habaseszk Hechmann.

(*Oláh aláírás.*)

Isten Ngodat áldja meg lelki testi áldásokkal.

Ezért kelleték Ngodat megtalálnom, hogy ha isten nekünk boldog választ vehetünk az vajdától (*így!*) mikor annak az ideje leszen, hogy indulásom lenne, tehát parancsoljon Ngod valami úton-módon, hogy adjanak nekem postolovat Tatrosig, gondolván ezt, hogy az mi szekereink arra alkalmatlanok, hogy azon mennénk be, azért az bereczkieknek Ngod parancsoljon s küldjön egy levelecskét, melyet látván az bereczkiek, hitelesek lehessünk előttük. Ezzel az isten Ngodat boldog végekre igazítván, tartsa meg.

Grigoria Habaseszk Hechman.

(*Oláh aláírás.*)

Külczím: Illustrissimo ac celsmo dei gratia Transylvaniae principi, partium regni Hungariae clemmo dno, trium sedium Siculicalium excell. ac magn. comiti, nobis naturaliter clemmo dno.

(Eredetije gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

L.

1676. sept. 11.

Wesselényi Pál jelentése Apafihoz.

Mlgos fejedelem nekem jó kglmes uram.

Isten Ngodat minden dolgaiban boldogítsa, s szerencsés hosszú élettel, kívánatos egészséggel megáldja, szívem szerint kívánom.

Ngodat mint kglmes uramat akartam most is tudósítanom. Debreczenből kijövén, Beszermény alá szállottunk vala, kinek mind küldöttünk s mind közönségesen is alá mentünk, ki akarván tanulni erejeket, de kijönni nem merének, hanem gondolván azt, talám annak segítségére inkább kicsalhatjuk őket, Doroghra mentünk vala tegnap, úgymint die 10-a Septembris, melyet öszveégeténk kglmes uram, s a lakosiban is afféle ráczok lakták, igen lator emberek, felest vágtunk le, egy része a némettel együtt a templum kerítésében szaladott. Most kglmes uram Nánásra szállottunk, itt vagyunk. Tovább mit fogunk cselekedni, isten s az idő megtanít minden napon. Úgy hallom, Strasoldo is ide Tokajban érkezett, felesedmagával lenni nem hallatik, csak olyan szín alatt jött volna, hogy fizetni akar, de abban practica is lehet, örömost nem hadnók a többivel megegyezni, nem tudom, isten mire vezérel bennünket, s őket is mire bocsátja. Minden órán várnék itt is kglmes uram a Ngod kegyelmes parancsolatjától, mihez kellene tovább magunkat alkalmaztatnunk. Mostanság micsoda német leveleket intercipiáltnak és kezemhez hoztanak kglmes uram, Ngodnak azokat is alázatosan elküldöttem, miben legyenek a német dolgok ó köztük, alkalmasint kiláthatni csak ezekből is. Ngodat kérem igen alázatosan, Kglmes uram, nekem, legkisebbik alázatos szolgájának parancsolni méltóztassék kegyelmesen minél hamarébb, mert én mindenekben várok a Ngod kegyelmességétől s kegyelmes parancsolatjától.

Maradván életem fottáig

Ngod

igaz alázatos szolgája

Wesselényi Pál mp.

Nánás 11. September 1676.

Külcztm. Mlgos erdélyi fejedelemnek ő ngának etc. nekem jó kglmes uramnak ő ngának adassék igen alázatosan.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

LI.

1676. okt. 15.

A moldvai vajda Apafihoz egy károsult bojár ügyében.

Ilme ac cels. princeps dne dne amice et vicine nobis benevole.

Ez mostani alkalmatossággal kelleték Ngodat szomszédságosan ez levelünk által requirálnunk, böcsülletes meghűtt boérunk Urszáki Viszternik dolgáért, mely ezekre az részekre keresdésért (kereskedésért *helyett*), sok társasági voltanak sokakkal, nevezet szerint Ilvóban lakó Balayban áros emberrel is levén közü, s erős reversálisok levén egymás között, alkalmos kezek irások, az mint Ngod bővebben megnevezett boerunk szavaiból és reversálisiból meg fogja érteni, elolvasván. Az az áros ember pedig Balaban az alkalmnak és maga reversálisa ellen cselekedett, hogy sok áros embereket, kik Muszkaországból jöttek Lengyelországon által, arestálta őket, mely arestumért az lengyel királynak is értésére adatott az dolog, úgymint hogy Balaban panaszt tött volna, azt mondotta, hogy ő neki injustitiája volna az megnevezett boérunk résziről, és az lengyel király az ő panasza szerint azt mondotta volna, hogy Balaban mellé az király maga hűtös emberit küldi, hogy legyenek az számvetésben evvel az mi boérunkkal; ehez képest mi is maga mellé emberséges boérokot küldtünk oda az szélyben ez dolognak eligazítására; mely dolognak okáért Ngodat szomszédságos jó akarattal, szeretettel kérjük, mind késérőül, mind az ki igazság mellett tudjon szólni, küldje melléje oly bizonyos emberit Ngod, melyet Ngodtól igen kedvesen veszünk. Ngod is minekünk parancsoljon, minden mi tőlünk megtehető dologban Ngodnak szolgálni, kedveskedni el nem mulatjuk. Ezeknek utána istennek kegyelmes oltalma alá ajánljuk Nagdat. Datum in Jas die 15. Octobris 1676.

Ilmae ac Celsmae Magciae Vrae amicus et vicinus benevolus

Antonius Ruszett P. M.
(*Oláh aláírás.*)

Külczim: Ilmo ac Cels. principi dno Michaeli Apafi dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti, dno dno amico et vicino nobis benevolo etc.

(Eredetije az Akadémia irattárában.)

LII.

1676. sept. 25—oct. 20.

*A bujdosók megsegéllése ügyében tartott tanácskozások
írományai.*

a)

1676. sept. 25.

Az evangelicus statuson levő tanács, főurak, rendek, főispánok, főtisztok hitlevele, hogy a velük közlendő dolgokat senkinek sem jelentik ki. 173 aláírással ellátva.

) 74

(Bujdosók Levéltára 36. l.)

b)

1676. sept. 25.

A votumok a bujdosók megsegéllése ügyében. 164

105-en (a tanácsurak, rendek, főispánok s tisztok közül) arra szavaznak, hogy két-három becsületes hazafia küldésék ki voluntarius vitézekkel a bujdosók megsegéllésére.

(Ugyanott 39. l.)

c)

1676. sept. 25.

Bethlen Farkas, Alvinczy Péter, Kabos Gábor, Bethlen Elek, Bethlen Gergely a porta előleges megegyezésének kikérését javasolja. Utólagosan még 19-en írták alá a rendek közül. 24

(Ugyanott 40. l.)

d)

1676. sept. 26.

A fejedelem térítvénye ugyanez ügyben.

(Ugyanott 42. l.)

e)

1676. sept. 26.

Tizenkét bujdosó főúr térítvénye, hogy a veleek közlendő titkot el nem árulják.

(Ugyanott 46. l.)

f)

1676. sept. 27.

Tizenöt bujdosó főúr térítvénye, hogy a nekik adandó segélyért állandó hűséggel lesznek a fejedelem iránt.

(Ugyanott 47. l.)

g)

1676. sept. 29.

Ugyanezek térítvénye a fejedelemasszonynak.

(Ugyanott 52. l.)

h)

1676. oct. 7.

A bujdosóknak a vajdai mezőn kelt térítvénye.

(Ugyanott 48—51. ll.)

i)

1676. oct. 15.

A catholicus és unitarius status külön votuma.

(Ugyanott 43—46. ll.)

k)

1676. oct. 17.

Pernyeszi Sigmond és még hét erdélyi nemes votuma.

(Ugyanott 41. l.)

l)

1676. oct. 20.

A Telekinek adott utasítás.

Instructio pro spect. ac grosso Michaelae Teleki de Szék, et exercituum Hungariae pro deo et patria militantium supremo generali. Datae 20. Octobris anno 1676. in Alba Julia.

Istennek ő szent felségének ez szegény magyar nemzetnek minden felől kiterjedt súlyos látogatási és abból s azzal együtt birodalmunkra következhető sok gonoszok szemünk előtt levén, noha sok gondolkodással az emberi elmét feljülhaladó sok alkalmatlanságokkal rettentetünk, mindazonáltal mindeneket félre tévén, és mindeneknek kimenetelit amaz mindenen uralkodó s minden dolgokat szent akarata szerint való végelme igazgató istenre bízván, bocsátottuk tek. úr hívünket, melléje rendeltetett két böcsülletes meghitt fő renden lévő híveinkkel együtt, nemz. losonczy Bánfi Farkas és Barcsai Mihály uramékkal, hogy az szegény magyar nemzet lelki és testi szabadtalansága orvoslása mellett, minden rendes utakat és módokat elkövesse-nek, melyben hogy jobb módjával boldogúljanak, adtuk ez alább megírt instructiónkat következő mód és rend szerint.

1. Mindeneknek előtte azért az feljebb megírt hadak eleiben cum plenaria et omnimoda jurisdictione fő generalisnak rendeltük megemlített kedves meghitt tanácsúr hívünket. tek. nemz. Teleki Mihály uramat, kit hogy minden rendek képünket viselő becsülletes személynek ismerjék, és mindenekben mindenütt, mint főgenerálistól úgy függjenek, engedelmisségeket úgy fentartsák és hozzánk való kötelességeket akképpen megmutassák, kegyelmesen, serio parancsoljuk, megkérvünk.

2. Ez akaratumkat és parancsolatumkat így értvén, Veselényi uramnál az mely instructiók és egyéb requisitumok eddig való tisztére nézve voltanak, mindazokat megírt tek. tanácsúr hívünknek Teleki Mihály uramnak szolgáltatasson kezéhez fogtatkozás nélkül menten.

3. Mivel pedig eddig is az sok rendeletlen cselekedetek nem kevés alkalmatlanságokat hoztanak az dolgoknak akadályoztatására, arra nézve parancsoljuk kegyelmesen és igen serio, hogy ennekutánna akármely itthon lakott akármiféle renden és religión lévő külső és egyházi rendeknek,

patereknek, barátoknak, se másoknak akár kiknek. nemes és nemtelen rendeknek üldöztetések, károséttatások, személyekben, javokban, vallásokban semmi szín és praetextus alatt meg nem háboríttatván. azokon kár és boszúságtétel. annál inkább égetés, rablás, életektől való megfosztatás ne legyen, sőt ha kik kéznél volnának is, mentest elbocsáttassa mindennemő megbántódás és károséttatás nélkül; hanem mindeneknek csendesség és békesség, lelki és testi szabadság engedtessek.

4. Minden dolgokban ő kglme maga mellé rendeltett két becsülletes erdélyi fő renden levő híveinket és az magyarországi atyafiak között az kiket és mennyit szükségesnek ítél, adhibeáljon.

5. Minden dolgokról ottan ottan bennünket tudósítson. mivel sokszor az tüllünk való választételig az dolgoknak függőben való tartása alkalmatosságot hozhatna, arra nézve ő kglme az dolgokban és állapotokban közelebb valamit isten dicsősége, Magyar- és Erdélyország javára, lelki és testi szabadságának helyreállttatásában és nekünk is méltóságunkhoz illendőnek lát, az alkalmatossághoz képpest elkövesse, rávigyázván szorgalmatosan arra, hogy szép szín alatt magára velle lévére (*így!*) isten dicsőségére, reánk, nemzetére és hazájára kárt, akadályt és böcstelenséget ne hozzon.

6. Megkévánjuk azt is, hogy mihelyt ő kglme az hadak közé kérkezik. az hadaknak edictumokat adjon, melyhez kiki magát abban specificálandó poena alatt kötelesnek tartsa s mind tulajdon magunk jelenlétünkben megkévánjuk akármely rendtől is.

7. Az hadakhoz érkezvén ő kglme, mingyárást közönsegesen öszvegyülvén az magyarországi atyafiak ő kglmek. mingyárást négy vagy öt becsülletes fő renden levő atyjokfiat udvarunkban beküldjék. kik mellettünk lehessenek az dolognak vége szakadásáig.

8. Portára, Budára becsülletes atyjokfiat válaszszák. kiknek ha kívántatik. zálogúl való ott maradhatások lehessen. más végvárakban is hasonlóképpen. ha az szükség úgy fogja kívánni.

9. Az végbeli passákkal, bégekkel mindenütt jó correspondentiát tartson ő kglme.

10. Egy szóval magát mindenkben alkalmaztassa úgy ő kglme, hogy istentől áldást. tőlünk kegyelmességet, mindenektől dicséretes emlékezetet nyerhessen; mi pedig meg lévén nyugodva az ő kglme hozzánk való hűségében, kívánjuk azt, hogy az úr isten ő kegme fáradságos munkálkodását boldogétsa. s vigye végben azt, a mi szent szemei

előtt kedves, az szegény megnyomorodott magyar nemzetnek lelki s testi szabadságtalanságának helyben állítására, és ez megnyomorodott két szegény hazának örökös és állandó békeességének megszerzésére nézendő.

Mivel peniglen (kitől isten ő kglmét óltalmazza), ő kglnek is köz a betegség és az halál is, arra nézve in eo casu, ő kglme mellé rendeltetett becsülletes erdélyi fő renden lévő híveinktől Bánfi Farkas és Barcsai Mihály uraméktól legyen dependentiájok minden rendeknek mindaddig, miglen töllünk újabb ordinantiát vesznek, megkévánjuk.

Veselényi uramnak fáradtságát és az magyarok dolgokban való forgolódásit tekintetben véve, ő kglmét is illendő respectusban tartsa, úgy mindazonáltal, hogy ő kglme is, mint mások, engedjen. tanácsúr hívüktől függjön.

Az fenforgó állapotokhoz képpest megkévántatván az, hogy kopjás hadak legyenek, azt is felvetvén, semmi úton módon el ne mulassa ő kglme.

Hogyha isten az ő kglmek dolgát boldogétaná, és ha valamelyik várat, úgymint Ecsedet, Szatmárt kézben adná, oly vigyázással legyenek, hogy valamely formán az helyek újokban idegen kézre ne jussanak; Szatmár felől nekünk mi tetszésünk, szóval ő kglmének megmondottuk, értsen abban, egyébben is a magyar atyafiakkal együtt ő kglmekkel.

Az mely Hirko pater Balkóék kezénél vagyon, azt ő kglme menten bocsássa el; az mely rabot peniglen Veselényi uram maga kezéhez vett, mennyit az hadaknak Veselényi uram érettek letett, azt refundálván Veselényi uramnak, tartozzék oda adni, az kiknek feleségek, gyermekek rab.

A mely pénzt mostan az hadak szükségére kiküldöttünk, azon pénzből, a mennyire kitelhetik, részeltesse ő kglme az nemesi rendeket.

Az mikor peniglen patenseket bocsát ő kglme, tiszteinknek titulusát praemittálja.

Mindenben magát úgy alkalmaztassa ő kglme, hogy isten dicsősége, a magyar nemzet és erre a szegény hazára nézendő dolgok előmehessenek, és meg ne gátolódjanak. az magyar nemzetnek lelki testi szabadsága előmehessen.

M. Apafi mp.

(P. H.)

(Eredeti, Nemzeti Múzeum, Tunyogi-gyűjtemény.)

LIII.

1976. oct. 21.

Meghívó a nov. 21-iki országgyűlésre.

a)

*Teleki Mihály meghívója.*Michael Apafi *stb.*Spectabilis *stb.* Salutem *stb.*

Mivel isten után ez hazának megmaradása s békesége áll egyedül az adónak a fényes portára idején korán minden fogyatkozás nélkül való beszolgáltatásában, hogy azért abban jobb módot követhessünk el, illik jó idején gondot viselnünk róla, avégre akarunk ország közönséges gyűlését a jelen való esztendőben die 21. mensis proxime affuturi Novembris fejevári városunkban Klmeteket közönségesen convocáltatván, celebráltatni. Minek okáért klmesen és igen serio parancsoljuk Klmednek az megírt napon és helyen személy szerint jelen lenni el ne mulassa, hogy Kegmeddel együtt az haza megmaradására való dolgokban mentől hasznosabban munkálkodhassunk. Mely alkalmatossággal törvények is fognak agitáltatni, ha kinek az iránt való dolgai léznek, azok is elővételődnek. Secus *stb.* Datum in civitate nostra Alba Julia, die 21. Octobris, anno 1676.

M. Apafi mp.

Külczim: Spectabili ac gener. Michaeli Teleki de Szék *stb.*

(Eredetije a gr. Teleki család lvtárában. Miss. 187.)

b)

Rácz István meghívója.

Michael Apafi dei gratia princeps Trauniae partium regni Hungariae dnus & Siculorum comes.

Gener. fidelis nobis dilecte salutem & gratiam nram.

..... (*mint az előbbi*)
 Secus sub poena in decr. & articulis expressa minime facturus
 Datum in civitate nra Alba Julia die 21. Octobris a. 1676.

M. Apafi mp.

Külczim: Generoso Stephano Rácz de Galgo fideli nobis dilecto.

(B. Orbán Balázs gyűjteményéből.)

c)

1676. oct. 21.

Udvarhelyszék meghívója.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

Sples Gen. Egr. et Nobiles Agiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nram. Mivel Isten után ez hazának megmaradása áll egyedül csak az ország adajának a fényes portára idején korán és minden fogyatkozás nélkül való beszo-
gáltatásában; melyet hogy ennek utána is jobb móddal elkövethessünk, akarván idején korán gondot viselnünk róla: a végre ez jelen való esztendőben ad diem 21. proxime affuturi mensis Novembris fejevári városunkban Kglmeteket convocáltatván, közönséges országgyűlését akarunk celebrál-
tatni; parancsolván Kglmeteknek kglmesen és igen serio, az megírt napra és helyre értelmes és becsületes atyjokfiat küldeni el ne mulassa, a kik velünk együtt az haza meg-
maradására való dolgokban, mentől hasznosabban lehet, munkálkodhassanak, *a perceptorok is ratiójok igazítására való jó készüllettel, s a restantiákkal is compareálván.*¹⁾ Azon alkalmatossággal törvényes dolgok is fognak agitál-
tatni és a kiknek szükségek leszen reá, azért való kívánsá-
gokra elé is vétetődni. Secus sub poena in decreto et articu-
lis expressa minime facturi. Datum in civitate nostra Alba
Julia die 21 mensis Octobris a. d. 1676.

M. Apafi mp.

Külczim: Spectabili gener. Egr. et nlibus agil. capitaneo et judici regio supr. vicejudicibusque regiis juratis assessoribus ac notariis; item primoribus, potioribus, primipilis, peditibusque pixidar. dominorum Siculorum libertinorum sedis Siculicalis Udvarhely etc. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

¹⁾ Oldalt a fejedelem kezével.

LIV.

1676. oct. 23.

Cserey János fogarasi várkapitány levele a fejedelemhez a raburak ügyében.

Kglmes urunk!

Az úr isten Ngodat szerencsés hosszú étellel boldogítsa, szívből kívánjuk.

Ngod méltóságos parancsolatját alázatosan vettük, de continentiáját bizony igen szomorúan értjük, látván, hogy ellenünk való vádak nemhogy szünnének, sőt inkább nevednek (noha kegmcs urunk mind az előbbiekbcs, annál inkább az mostaniban is Ábelek vagyunk), látjuk, hogy mind életünkben, mind becsületünkben, ha az igazat látó isten meg nem gátolja. az Ngod kegyelmessége is szegény méltatlan szolgálához nem járúl, igyekeznek megrontani. Honnét, mi végre s mi alkalmatosságra czélozó okból származott azon szó, mi azt kglmes urunk nem tudjuk, sem alkalmatosságot arra bizony nem szolgáltatunk, holott kötelességünk szerint az rab urak körül való vigyázásban oly szorgalmatosan munkálkodtunk, hogy semmi hiba eddig abban nem volt. Mert az Béldi uram ajtaját szüntelen az Ngod udvari káplára őrzí tized magával, de azokat is mégis elegyítettük várbeli praesidiumosokkal avégre, hogy ha valami collusióra fokadnának is ki az rabok, el ne követhessék. Az mellett az ablakát magyar gyalog éjjel-nappal cirkálja, hogy onnét is valami szót be ne vehessen. Az Bethlen Miklós uram ajtaját egy német és egy gyalog, azonhan az mely házakban vadnak, azoknak hátulját is éjjel négy cirkáló, az kapukat megint többen, úgy, hogy continue huszonnégy cirkáló cirkál, az két kapuja az várnak szüntelen fel van vonva azolta, hogy itt tartatnak, magunk penig csak egy pillantásig sem lépünk ki az vár kapuján úgy. hogy valamelyikünk az várban ne legyen; az strázsamester penig szüntelen az cirkálók között, és így kglmes urunk ennyi számu praesidiariusok között akárki is külömb dispositiót nem tehetne, mert nem apportálhatnak, sem penig nagyobb és szorgalmasabb vigyázással akárki is nem curálhatna; ehcz képest, hogy dob és sípszóval lehetne kimenetelek, ítélje meg isten és Ngod. Collusiójok penig kivel és mi formában lehetne. nem tudjuk. holott az mint megírtuk Ngodnak, az czirkálókat is mind megelegyítettük nímettel és magyarral, avégre. hogy collusió ne lehessen; magunk részéről penig isten csak

gondolatjától is oltalmazzon bennünket; holott kglmes urunk ha lelkünk veszedelmével Ngtokhoz való kötelességünk mellől recedálni akarnánk is, de hazafiai, feleséges, gyermekes, residentiás emberek lévén mind az egész praesidiummal együtt, micsoda respectusra nézve ejtenők veszedelembé magunkot, az hatalmas istenért, Ngod bölcsen megítélheti. Mi istennek tartó lelkünkre, keresztyén hűtűnkre írjuk kglmes urunk, nemhogy valami valóságot, de csak szikráját vagy árnyékát is az rabok részéről eszűnkben nem vettük, annál inkább magunk részéről, isten csak gondolatunktól is távoztassa, hanem mint igaz tökéletes szolgálkhoz illik, úgy alkalmaztattuk eddig is, ezután is magunkat az Ngod hűségében, sőt assecuráljuk Ngodat, hogy nemcsak az rab urakat meg nem őriznők, de kit isten szent fájáért távoztasson. akárminemű változásokban is, mint Ngodnak köteles szolgálái, igaz hívei fejűnk fenállásáig mind az egész praesidiummal együtt bizony meg is maradunk az Ngod hűségében. megbizonyítván azzal is, hogy nem az emberek halitéletek szerint való állhatatlan szolgálk vagyunk. Könyörgűnk Ngodnak igen alázatosan: az embereknek vádlásokra az mi hűségűnkben Ngod semmit ne kételkedjék, sőt hitelt is méltóztassék afféléknek addig ne adni, valamig az dolgok valósága Ngod előtt nyilván nem leszen, sőt akármi úton módon Ngod cirkáltassa ki, ha az rab urak tartásában az Ngod instructióján és parancsolatján kívül csak miben is recedáltunk. annál inkább ha collusióra való szándékunk is ha volt: magunk sententiázuk meg magunkat, mind magunkat, feleségűnköt, gyermekűnköt hányassa Ngod kard élire, ha elszaladnak is, különben hanemha Ngod kegyelmességéből bocsáttatnak el; ha miben Ngod parancsolatjából könnyebbedett fogságok, az Ngod kglmes (?) parancsolatja azontúl kezűnkél lévén, az ellen nem reluctálhattunk, azokban mi nem is okoztathatunk. Az magam részemről penig, kglmes uram, mind praedecessor Barcsai Akos fejedelem sok változásiban, midőn még gyermek állapattal voltam, azonban miolta isten Ngodot méltóságos tisztében állította, azolta boldog és boldogtalan állapotjában mind ez ideig az minthogy igazán híven szolgáltam, bizony kglmes uram, mostan, azután is mág isten Ngtokot élteni, azon hű és alázatos szolgálja akarok lenni Ngtoknak, semmiben nem vádolván lelkem ismeretit. Hogy penig Kglmes uram mind életem, hitelem, kötelességem így naponkint ne periclitálnék, alázatosan könyörgök Ngodnak mint kglmes uramnak, Ngod kegyelmességéből jó karban hagyván az várat, mehessek Ngod méltóságos udvarában, magunk mentségére vethetűk le az gyanót magunkról,

melyet Kglmes uram az halálánál bizony terhesebbnek tartok. Tartsa meg isten Ngodat ez szegény hazának megmaradására számos esztendeig.

Ngodnak alázatos

Cse(rey) (*a név aláírás ki van szakítva*).

Fogaras, 23. Octobris 1676.

Külczim: Az erdélyi mlgos fejedelemnek etc. nekünk jó kglmes urunknak ő ngának adassék.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

LV.

1676. nov. 5—9.

A fejedelem levele Telekihez a tervbe vett támadás ügyében.

a)

1676. nov. 5.

Sürgeti elindulását.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Spect. et grose fidelis nobis syncere dilecte, salutem et gratiam nostram. Amint magunk is Kgldnek megparancsoltuk, úgy ez levelünk által is kegyelmesen és serio parancsoljuk: hétfőről indulását ne halasztza, hanem a végezés szerént akkor meginduljon. Secus non facturo gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 5. mensis Novembris anno 1676.

M. Apafi mp.

Külczim: Spect. ac groso Michaeli Teleki de Szék, consiliario nostro intimo, comitatum Thordenis et Maramarosienis comiti, arcium nostrarum Huszt et Kővár, districtusque ejusdem nominis Kővár capitaneo, ac universarum decimalium fiscalium in Transylvania arendatori ubique supremo, fideli nobis sincere dilecto.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

b)

1676. nov. 5.

Újabb sürgetés ugyanez ügyben.

Michael Apafi dei gratia stb.

Spectabilis et grose stb. Salutem stb. Az mint Kegdnek szóval már egynehányszor megparancsoltuk. az magyar hadak közé való kimenetelit, mégis ex superabundanti kegyelmesen és serio parancsoljuk. alkalmaztassa úgy minden dolgait. hogy az jövő hétfűn okvetetlen sorostélyi házától megindulhasson és eleiben adott instructionkat isten segítségéből követhesse. Neque secus facturus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 5. Novembris 1676.

M. Apafi mp.

Külczim: Mint az előbbin.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. l.)

c)

1676. nov. 6.

Rendeli, hogy az elindulással várjon.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae. partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Spect. et grose fidelis nobis syncere dilecte, salutem et gratiam nostram. Úgy vagyon, parancsoltunk volt Kgdnek. hogy indulását ne halaszsa, úgyis akarjuk. hogy útját continuálja Kővárig, de Kővárból, miglen újabb parancsolatunkat nem veszi, élete, feje, jószága vesztese alatt. senki instantiájára és kívánságára meg ne induljon, külömben ha mi akadályá lészen, magának. nem mi nekünk tulajdonítsa. Secus non facturus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 6. mensis Novembris anno 1676.

M. Apafi mp.

Külczim: Spect. ac. grosso Michaeli Teleki de Szék, consiliario nostro intimo, comitatum Thordensis et Maramarosiensis comiti, arcium Huszt et Kővár, districtusque ejusdem nominis capitaneo universarumque decimalium fiscalium per regnum Transylvaniae arendatori ubique supremo etc. Fideli nobis sincere dilecto.

Teleki kezével: Ki nem menetelemről.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

d)

1676. nov. 9.

Különböző ügyekben.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Spect. ac grose, fidelis nobis dilecte, salutem et gratiani nostram. Az mely ezer forintokat hoztanak Debreczenből, annak ötszázát Barcsai Mihály uramnak conferáltuk, a mint-hogy meg is adtuk itt ő kglmének; kegyelmesen parancsoljuk Kglmednek, az hátra levő ötszáz forintból Bánffy Farkas uramnak is (mivel isten ő kglmének többet adott) adjon négyszáz forintokat; s azonban, hogy Vér György uramnak el kelletik Kgldelel menni, az száz forintját adja ő kglnek. Cui de reliquo gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 9-a Novembris anno 1676.

M. Apafi mp.

Külcztm: Spect. ac groso Michaeli Teleki de Szék, consiliario nostro intimo, comituum Thordensis et Maramarosiensis comiti, arcium Huszt et Kővár ac districtus ejusdem nominis Kővár capitaneo, decimarum fiscalium per regnum Transylvaniae arendatori ubique supremo etc. fideli nobis sincere dilecto.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

LVI.

1676. nov. 11.

Szentgyörgyi Mihály Bélydy Pálnénak a háromszéki vallatások ügyében.

Isten ő felsége vigasztalja édes asszonyom Kgldet.

Nem én vétkem asszonyom, mert Laczkót egy óráig sem tartóztattam. Azomban Albert János uramtól írtam, Kutit kételen tartóztatnom kellett, hogy ha lehet, bizonyost írjak, de mivel nem lehet, el kelle őt is küldenem, de mindeniket Fogaras felé küldtem. Az mi az itt való dolgokat illeti, tegnap lón Háromszék gyűlése, magam is ott voltam, az az commissió, ki felől Kglde ír, hogy bejött, hogy csak vallassanak, igaz, hogy ide is beérkezett, de mivel Mikes uram csak megírta, hogy nem jó, mert maga is igen beteg, visszaírtak, hogy ketteje itt van, ha véghez vihetik-e vagy

nem, kire nézve még eddig semmi benne nem tölt. de várják minden nap az választ, meg is van poroncsolva, hogy az egész nemességeket megesküttessék. Az utrumokat az kikkel az régi utrumokat többitették, kiküldte: kilátszik, ki dolga, az is, mit töttenek fel. Én mindazáltal Donáth urammal az mit legjobbat itéltünk. ide be elkövettük, kire nézve pecsétés instructióval innen is úgy küldetik ki az embereket, hogy az mit rájok biznak. megmondják, erről Kglmeddel magával többet beszélek. Az választott embereknek az nagy Kálnoki Farkas, Kálnoki Bálint, Apor Lázár, Gábor deák, Jakab deák, Eresztevényi András, de jól bocsátták el, mert az urfiak ő kglmek nevekkal supplicatiót kelle beadnunk, az mint másoknak is tetszését vettük. Az deákok még jó szót sem adának, noha énnékem mindenik jó barátom, kire nézve kapitány uramhoz kelle folyamodnunk. PálJános Pál protestatiót küldött ide be, hogy Kgltek meg akarja fogatni és károsítani, melyet az széken elolvassván, hár minden jószágáért fel ne vőtte volna, az mint vele bánának. Én. Asszonyom, nem kétlem, hogy Kglnek búsulása ne legyen, de bizony nekünk is elég jut benne, mivel én nekem Asszonyom olyan feltött czélom volt. hogy az gyűlés előtte Kgldehez kimenjek; ha szerit tehetem, el is megyek, de ha udvartól ide késén érkezik az válasz, kételen késnem kell, kire nézve Geréb Jánosnál Komlódon vadnak nekem leveleim, kik közül vadnak, az kik az gyűlésre szükségesek, bízam ugyan szóval Albert Jánosra. de hogy fogyatkozás ne legyen benne, Kglde hozassa alá öket az gyűlésre, mert én, még itt az dolognak vége nem lesz, ki nem indulhatok, de ha vége lesz, mentest megyek, fogyatkozás eziránt is az dologban ne essék; volt egy csomó levél, az kit régen, hogy ott áll, azt ha nem küldi is, de az relatoriákat és az törvényes processualis leveleket, az kiket most utolszor keziben adtam, azok el ne maradjanak, küldjön Klgd olyan embert. az ki tudjon hozzá. inkább hozzák mind alá, mintsem fogyatkozás legyen; az Ebeni familiával való leveleket mind elküldtem, az többit az kiket gondolhatok, hogy szükségesek, magam elviszek. Én Asszonyom úgy félek, hogy halogatjuk az dolgot: kettő lehet benne, avagy az, hogy haladjon, avagy az, hogy mi semmit ne mozdúlhassunk. éppen mikor az gyűlés léssen, akkor akarják végben vinni. Itt mindazáltal mi fundamentumoson töttük fel az dolgot. Úgy látom, az egy istennél több reményünk nincsen, bizony ő felsége nem hagy el. csak ő fgiben bízunk, álmodban is megláttam. Posztót küldtem asszonyom három véget, itt még marad három. Az itt való emberekkel némelyekkel nem hogy véget érhetnénk, de közel sem térünk

hozzájok. mert már feladták az levelet s nem mernek. Az Kgló maga kezivel írt írásra, gondot viseltem még ennek előtte. attól nem kell félni, én valamire adja isten, de az többtől sem igen félhetek. Az úrfiak ő kglmek. istennek hála, jó egészségben vadnak, de szintén ma vém Kelemen uram írását, hogy ott is halni kezdettek, de az ember az ki a levelet hozta, azt mondja, hogy vérben, immár nem tudom, mindazáltal nem árt kivetetni ő kglmeket, írjon Kgló oda, mert én addig kiindulok, isten egészségemet adván. Itt mi valóban nagy félelemben vagyunk, mert minden nap két s három halott vagyon, ki sem merünk menni. László az lovász meghala, az német kovács most beteg, Farkasnak csak az felesége maradt.

Az utrumok az kikkel az régieket többítették. ezek.

1. Tudsz-e fejedelem és személye ellen való böcstelen emlékezeteket avagy írásokat.

2. Az 1675. esztendőbeli magáról írt articulusokat ha bontogatta-e.

3. Az ország articulusinak olvasásakor ő ha nga előtt mondott-e olyan szókat, hogy az csak scissióról való alkalmatosság.

4. Az elfoglalt nemes emberek kibocsátása ha meg volt-e.

5. Maga vagy szolgálinak törvények tisztek előtt prohi-beáltatott-e, hogy elő ne vétessék.

6. Házához vagy távol való nemes emberekhez volt-e oppressiójuk.

7. Veres Péterné jószágát maga akarátja ellen hogy nímetekkel elfoglalta volna.

8. Az liber quaestust ha impediálta és ez haza és idegen országbelieket czédula pénzzel terhelt volna.

9. Az húzával való kereskedést ha tiltotta-e meg.

10. Szebenben megfogott nemes emberek elbocsátásáról való commissiónak megszerzése ki által lött.

Az szakács és sütő asszonyom ki megyen. Az cselédek, istennek hála, jó egészségben vadnak, az háznál is semmi fogyatkozás nincsen. Három sing granátot küldtem azelőtt. ismét küldök három singet. Ajánlom ezekkel istennek asszonyom Kgldet. Datum Uzon 11. Novembris. anno 1676.

Kglmed méltatlan szolgálja

Sz. Györgyi Mihály mp.

Én Asszonyom leginkább félek Péterlaki Mihálytól. mert itt is igen emlegeti vala az levelit. inkább had maradna

ki az gyűlésből, hogysen mint úgy járjunk, mint az tökéletlen porkolábbal. Az marhában semmi kár, istennek hála, eddig nincs.

Jegyzet. Írva Bélydy Pálnénak.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

LVII.

1676. nov. 19.

A lengyel király tudatja visszatérését a tábornoktól.

a)

A fejedelemnek.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czernihoviae.

Ilme princeps grate nobis dilecte. Eam nobis animo cogitationem volventibus, ut Ilti Vrae de reducta Poloniae tranquillitate, coalescenteque denuo inter regnum nostrum et vicinas amicasve provincias commerciorum et correspondentiae securitate, certam daremus notitiam: opportune lator praesentium supervenit. Per quem veluti solitae Iltis Vrae erga nos humanitatis grata accepimus argumenta, ita vicissim constantis nostrae in ipsam propensionis tesseram eidem coram exponendam commisimus. Prosperrima caeterum desuper una cum optima valetudine Ilti Vrae precamur. Datum in arce nostra Zolkieviensi die 19. Novembris 1676. regni nostri anno III-o.

Joannes rex mp.

Külcztm: Ilmo dno Michaeli Apafi Transylvaniae principi partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti, grate nobis dilecto.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

b)

1676. nov. 19.

Telekinek.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhiniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaequae.

Magn. ac grose sincere nobis dilecte. Gratissimum nobis accidit illud humanitatis officium. quo nos Sinc. Vra e castris non ita pridem reducem per expressum suum excipere voluit. Porro ut reciprocam propensam nostrae erga sinc. Vram voluntatis exhiberemus significationem, brevissimis hisce eandem vicissim compellare non intermittimus: idque per praesentium latorem, qui et ipse coram expositurus est: quam bene sinc. Vram velimus. Cui optimam desuper precamur valetudinem. Datum in arce nostra Zolkieviensi die 19. Novembris anno dni 1676.

Joannes rex mp.

Külczim: Magn. ac groso Michaeli Teleki de Szék, ilmi principis Transylvaniae consiliario intimo, comitatum Torda et Maramaros comiti, arcium Huszt et Kővár districtusque ejusdem capitaneo ubique supremo, sincere nobis dilecto.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXI. k.)

LVIII.

1676. nov. 19.

A moldvai vajda titkárjának levele Apafihoz.

Ilme ac Cels. princeps dne dne mihi clementissime.

Dum grosus dnus Vrsaki thesaurarius in negotiis suis ad ditiones Ilmae Cels. Vrae iter suum instituit, et gen. dnus Paulus Kontusz dapifer supremus in publicis ab Ilmo principe ad sersmum Poloniae regem munus legationis obit, ego etiam commodam nactus occasionem, non cesso a transmissione per eundem humillimorum obsequiorum meorum, fundens ad supremam maiestatem vota mea pro bona valetudine Ilmae Cels. Vrae et felicibus eiusdem successibus. Desidero desi. . . . i in persona mea, praesentiam Ilmae Cels. Vrae. . . . meis oberrare oculis, et de incolumitate eiusdem. . . . re. jamque fui in procinctu itineris, sed alia negotia me abtinuere. Exosculor itaque absens Ilmae Cels. Vrae manum, et me pristino favori ac clementiae Ilmae Cels. Vrae diligentissime recomendo. Jassii die 19-a Novembris. 1676.

Ilmae ac Celsmae Dnis Vrae
servus humillimus
Stanislaus Kienarski
sec. ilmi princ. terrarum Moldaviae mp.

Külcztm: Ilmo ac cels. principi dno dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae et Siculorum comiti dno mihi clementissimo.

(Eredetije az Akadémia irattárában.)

LIX.

1676. nov. 21—dec. 21.

A fohérvári országgyűlés törvényei s irományai.

a)

1676. nov. 21.

Belényessi följegyzései.

Acta comitiorum regni Tranniae anni 1676. Albae Juliae celebratorum his punctis summatis complexa.

Praesentia haec comitia erant indicta ad diem 21. mensis Novembris.

Pridie die movimus Cibinio post prandium. Nox in Omlas.

Die ipsa 21. Prandium in Szász-Sebes. Ad vesperam ventum est Albam Juliam.

Die 22. Dies dominica sacra ex ritu, debito, et ordine peracta.

Die 23. Perlegitur catalogus. Propositiones, quia non erant paratae, dilatae ad crastinum.

Die 24. idest Martis praesentantur et perleguntur propositiones 7 punctorum, decerniturque, ut status a prandiis ad consveta hospitia pro compilandis postulorum punctis confluerent.

Die 25. et 26. Consumuntur dies in compilandis postulatis praescriptis a dnis statibus.

Die 27. Perlecta generali supplicatione comitatensium ratione laesae libertatis nobilitaris; interveniunt dnae captivorum magnatum. Post hoc legitur rursus supplicatio Siculorum, per eundem fere sensum, quem habebat praecedens supplicatio cottuum; adeoque deliberatur, ut redigeretur in unum corpus, atque sic redacta, transmitteretur nomine trium nationum etc.

Die 28. Praemissa generalis instantia seu supplicatio ad purum descripta, perlecta, transmittitur ad celsum principem atque consiliarios.

Die 29. Dominica scilicet sacris vacatur.

Die 30. Postulata dñorum statuum praesentantur. Diu cunctatur, an debeant legi, antequam ad supplicationes suas resolvatur. Interim celsmus princeps denunciat, quod si quid haberent ad suam celsnem transmittendum, facerent; alias agerent rationes contributionis: de cetero liberum esset discedere cuivis. Posthaec multum diuque disceptantes, ultimarie deliberant, postulata quidem reviderent, non tamen eo fine, quod transmitterent, antequam ad instantiam suam generalem resolutionem nanciscerentur, sed solum, ne tempus frustra tererent. Lectis ergo postulatis; inter comitatensium primum erat ad instantiam patronorum Mohaiensium ratione commissariorum contra Lebnekienses in sede Kőhalom, uti et frustra satis superque nobis remittentibus obtinuerunt. Alterum erat, ne ante dies nundinales civitatum incolae integro curru ferrum, caseum, lanam praeoccupare ausint, quod etiam obtinuerunt. Inter Siculorum postulata primum erat ratione mechanicorum, quatenus duplicia opera manualia tempore nundinarum possint vendere; uti et cerdones tingere, item quod limitatio operum elaborata fieret; quae et omnia obtinuerunt. Contradicientibus tamen nobis contra haec omnia. Interea data supplicatio a Cserei Farkas inspectore contra Coronenses etc. — Postulata universitatis erant: 1. Penes Segesvarienses, 2. Kőhalmienses, 3. Coronenses, 4. Szász-Sebessenienses, 5. et 6. Contra postas seu cursores, eorum excessus, et ne ex una sede ultra alteram ducerentur equi, currus. 7. Contra susque deque vagabundos. 8. Contra vecturas. 9. Contra quartiria.

D e c e m b e r.

1. Die perleguntur praedicta dominorum Siculorum postulata.

Die 2. Perleguntur et approbantur postulata universitatis, nullo reprobo.

Die 3. Transmittuntur postulata dñorum statuum. Adjuncta humillima instantia, quatenus ad praecedaneam eorum generalem supplicationem sua Celsdo gratioseolvere vellet. Ad quam sua celsdo reponit, id negotii suam celsnem sub his comitiis omnino facturam, nec praetermissuram.

Die 4. Factum nihil.

Die 5. Supplicationes quaedam perleguntur, uti et dñi Balassi contra dñum Kapi.

Die 6. Dominica ex ritu peracta.

Die 7. seu Lunae. Cunctatur rursus et firmissime proponunt se nolle attingere eousque resolutiones postulatorum a sua celsne demissas. priusquam resolveret sua celsdo ad praecipuum suum postulatam. Interea dnus Balassa rursus instat, quatenus rem suam aggrediantur: sed differtur ad praesentiam dnorum. Interdum celsmus princeps scriptum quoddam curat exhiberi in eum sensum, ne investigent festucam in oculo suo, neglecta trabe in aliorum oculis etc. Sed ad hoc rursus instituunt replicare suae celsni primo quidem per dnum praesidentem verbis tantum, siquidem deo et hominibus licitum foret supplicare. Compacato ad eorum denunciationem aliquantum principe, aggrediuntur res postulatorum, oppugnantibus acriter nobis, ne commissarii decernerentur ad Moha. Adest fama de militibus Hungaris.

Die 8. Praesentantur et perleguntur litterae missiles dnae principissae Rákóczianae, cujus ablegati etiam verbotenus sua proferunt. Interim continuantur postulata. Continuatur fama de militibus, propius intrantibus.

Die 9. Resolutiones et replicae ad postulata dnorum Saxonum et Siculorum. Interim replicatur rursus suae celsni in scriptis, ut ex innata sui mansuetudine ne quidquam erga suos fideles sinistri cogitando, solum modo penes avitam libertatem, in qua suae celsnis primores vixerunt, ac ut etiam successores felicissime olim vivere possint supplicantibus sua celsdo clementissime resolvere velit, instant denuo iterum atque iterum humillime etc. A prandiis tabula iudiciaria primo.

Die 10. Supplicationes. Causa dni Balassa coepta, sed intermissa.

Die 11. Post longas disceptationes tandem decernuntur arbitri ex dnis statibus pro dirimenda causa Balassiana.

Die 12. Continuatur idem, publicis interdum sepositis.

Die 13. Dies dominica.

Die 14. Rursus continuatio ejusdem causae Balassianae. Adest dnus Teleki.

Die 15. Replicationum resolutiones ad postulata perleguntur. Praecipuum erat ratione excontentationis de Görvény ad instantiam dni Balintit Sigmond.

Die 16. Praesentibus dnis consiliariis statuitur sentiendus Stephanus Bakos. Verum datur tertium et paria. Plures alios proclamari curat director, sed frustra. Redeunt dni consilarii. Inter haec fit lectio supplicationis dni Christophori Kalman seu Gottzmeisteri, ad stuporem omnium

etc. Protestatur contra easdem satis. — A prandiis confluitur ratione negotii Balassiani, sed ob temulentiam quorundam et absentiam dni protonotarii factum nihil. Rursus instant acriter, quatenus sua celsdo resolveret ad primum postulatam.

Die 17. Volentes aggredi rem contributionis, instant ablegati dnae Rákóczianae; datur resolutio ipsis haud exoptata, quod quia dna principissa in multis injuriaret Transylvanenses, usque dum hujatibus satisfaceret, ne in justa quidem causa progressum speraret etc. Posthaec querulabundus dnus Bethlen Farkas, ostendit dnum Balassi esse perjurum et per hoc postmodum causa ejusdem nunquam amplius revisa.

Die 18. Prae rebus confinariis perleguntur articuli quidem recenter facti, acriter nobis oppugnantibus res nundinarum, celharum et cerdonum. Sed frustra, non sunt deleti illi articuli. Post hoc intrant palatium internum ratione rerum confiniorum et ecclesiastica concernentium.

Die 19. Continuantur res confiniorum et ecclesiarum. Vesperi urgentibus rursus dnis statibus resolutionem ad primum eorum postulatam; resolvit tandem sua celsdo fusissime, quatenus ea missa faciant etc. in priorem fere sensum.

Die 20. Dominica scilicet sacris vacatur.

Die 21. Taxa regni contributaria ex aequo divisa et imposita Segesvariensibus et Kőhalmiensibus facto aliquo sublevamine. Ad iteratas rursus statuum instantias quatenus sua celsdo adhuc benignius se resolveret ratione duorum captivorum; denunciante principe, dum sua celsdo Fogarasinum perveniret. ibique commorabitur, convenienter de ipsis provisuram suam celsnem. Lectis posthaec articulis recenter conditis, confirmatis, consignatisque iisdem, atque catalogo perlecto, tandem finis comitiorum imponitur.

Laus verbo incarnato etc.

(Belényesi István írása. Nagy-szebeni levéltár.)

b)

1676. nov. 21.

Kacyai Tamás följegyzései.

Anno 1676.

Generallandtage, welcher sich angefangen den 21. Novembris undt continuiret bisz

auff den 22. Decembris folgendermassen welhentliche (*sic!*) puncta.

1. A dito 21. Novembris nachdem herren landtstanden von drajen löblichen nationen ankommen, haben selbige gantzer dray tage mitt einander gar voll gezechet, unndt sich aller erst unther einander beredet, expressive sich resolviret, gantz nichts vor die handt zu nehmen, weder dem gemeinen nutz unndt landtfrieden zum besten, nach einzige privatsachen, bisz so lange sich ihr hochfürstlingen Gnaden sich resolvieren, auszer vasz ursachen sie die 3 herren verarrestiret. Darauff denn balldt auch also der verarrestirten herren frawen vor dem edlen lande ihre unthetigste mitt niederfallungh zu der erden eingebenen supplicationen nach eines jeden excusation praesentiret; dasz gantze landt sich dero supplicierenden in gebührender massen angenommen, unndt ihre hochfürstliche Gnaden durch sollenische legation bittlichen umb befrewung selbiger gefangner herren angehalten aber gar mitt schlechtem event unndt auszugeh. wie hernacher zu ende dieses landtages zu sehen ist.

2. Nachdem ihnen der wein aus dem kop ist kommen, unndt sie sich recolligiret haben, wegen der dray herren supplicationen, alsz haben ihro F. G. resolviret, ihm pfall. sie sonsten nichts anders zu thun hätten, sollen sie den zinsze unndt landes contribution anschlagen, unndt ihm nahmen Gottes nacher hause verreisen, dasz würde ihro F. G. sehr angenehm sein.

3. Dieses hatt gewehret gantzer 8 tage, darnach ist H. Kornisch unndt H. Csaki nacher hause gereiset, weilien die sach mitt ihnen auch unklar wasz; doch mitt der landtherren bewilligungh.

4. Als diese fohrt sein, so hatt mann alsoballdt die postulata verlesen, darinnen ein jedere nation ihr bestes heill unndt verbleiben suchette; darauff sein articuli No 26 gemacht worden, unther wellchen etliche cassiret, ausgeloschen etliche aber in vigor unndt krafft erhallten worden. Ein artikell ist unther andren sehr notabel wegen der posterey.

5. Zwischen denen beiden groszen hern Kapi unndt Balaschi ist von dem edlen landt keine composition unndt vertrage nicht geschehen kennen, sondren sein apparteisch doch ohne zwitracht von dem landt abgewiesen, sich freundlich mitt einander zu vernehmen wegen der Barcyischen jószág, wasz güldene unndt silberne sachen belanget, warauff obengedachter herr Ballaschi geschworen hatt, ist ilhme restituiret worden.

6. Etlige privilegien der Sachsischen städte sein moriret worden, aber dieselbige haben wie die stumme hundert darüber das tace gesungen, undt haben solches die Unger erhalten.

7. Ihn dero letzten advent wochen an dem montage desz morgends, ist desz gantzen landes Siebenburgen contribution vor den 3 landt statibus et ordinibus vom H. Telleki in anhörung desz gantzes landes (wasz ein jeder contribuiret undt wo es hinkompt) fray offentlich verleszen worden, nehmlich annuatim oder jährlich in summa imp. 90,00090064 dast ist neintzigtausent neinhundert vier undt seschtzig taller.

8. Nachmittage bisz zu abendt desz montages von ur 2 bisz umb glock 8 ihn die nacht, ist das landt abermall in der taffelten stuben zusahmen gewesen, undt haben etlige sachen rectificieret undt ferbeszert, alsz auch wegen der fallschen münzten der Bokosch István goldtschmidt wegen der fallschen münzte zum tode verurtheillet.¹⁾ Darnach aber ist umb glock 6. desz abends ausze dem inneren pallota oder fürstenstuben herauskommen der H. Haller János und Redei Ferencz Clauszenburgh obercommandante mitt sich bringendt einen groszen brieff, mitt allerhandt puncten wegen der 3 gefangennen herren. gantz compendiose undt gantz stättlich zusahmen getragen. dem gantzen lande klein undt grosz, ahrmen undt reichen. edel undt unedel auff diese form undt weise vorgelesen worden!

Puncta wieder die gefangne herren.

H. B. et J. Dasz wir ausz vatterlicher vorsorge desz ahrmen undt elende betrübden vatterlandes heill undt assecuration ihn vorigen jahren nicht durch dieses herren helff undt bejstandt haben erlanget, ist auszer allen zweiffel mannigligen wohl bewust. Nachdem sich aber etlige verlauffene handel und
N. B. B. D. unsrer regierung gantz wieder parteische occasionen mitt deszen bevillingungh undt consens zugetragen haben, welches wir unsz alsz so einem verstendigen undt mehro dasz vatterlandes haill suchendem patron als sein und der seinigen befiederungh bisz in den todt versehen hätten, wollen wir auch zu seiner zeitt doch in kurtzem aller velldt kundt und offenbahr machen, denn es spricht die schrift: ausz deinem munde sollt du gerechtfertiget, unnd ausz deinem munde sollen geurtheillet werden.

¹⁾ *Lapszálen*: Merk gar eben drauff.

(*Lapszele*n: H. Beldi dieses punct musz ich beszer nach forschon, denn es hat ein grosze bedenckung unndt ist nitt jedermanne zu trawen.)

H. B. Mih.

Dieszer hatt wahrmen hirsch gefreszen unndt hatt dasz maull verbrendt, hätte er die taschen über fürstlicher Gnaden tisch zugehalten, unndt nictes wegen seines herren vatters geschwätzet, so were auch herr Matskási nitt auff den eyde gedrunge worden, sein übermuth undt stoltzheitt grosz hatt ihn sampt seinen conspiranthen zu hohn unndt spotte gemacht; gott unndt die zeitt wirddt von ihnen (wenn es darzu kompt) ein grössers offenbahren.

Dieszes habe ich mitt fligender feder dem hoch edlen herrn Simon Bernhardt ihro furstligen Durchleuchtigkeit in Siebenbürgen obern kapitan undt befehlhabern dero leib-guardien undt Teutscher volcker zu ewigwerender gedächtnisz geschrieben

Thomas Literati Kacyaj Trans.

interpres ejusdem.

Actum Albae-Juliae

anno die ut supra

Tó Fejérvár.

(Eredetije Nagyszébeni levéltár.)

c)

1676. nov. 21—dec. 21.

Belényessi végjelentése.

Acta comitiorum regni Tranniae in anno 1676. pro die 21. mensis Novembris indictorum ac subsequentibus continue diebus Albae Juliae celebratorum etc.

In nomine sanctissimae trinitatis. Ipso die 21. Novembris, quia erat sabbatum; sequenti vero 22. die sabbatum domini. factum est nihil praeter sacra consveta. Delegatis itaque Cibinio ipsis dnis officialibus, utpote dno Matthia Zemrigger iudice regio, dno Georgio Arumpruszter consule, dno Christiano Reichardt senatore ex senioribus, dno Joanne Wenyholt notario provinciae, necnon dno Gabriele Hendler a dispensis pridie praesentis mensis vigesima scilicet die Novembris itineri sese accingentibus, ac etiam loco sese a prandiis moventibus, die

eadem sub seram vesperam venimus ad Omlas. ubi pernoctantes, die sequenti lauto prandio excepti in Szász-Sebes ab ipso et in aedibus prudentis et circumspecti dñi Michaelis Serker iudicis regii loci ejusdem; unde moventes sub vesperam intramus locum consvetum comitiorum Albam Juliani. ubi die sequenti, uti dictum est, sacris vacantes.

Die 23. seu Lunae, unacum aliis jam praesentibus. quamvis satis paucis dñis magnatibus primatibus proceribus ac nonnullis ex dñis regni statibus, circa horam nonam ex palatio principis, praeunte dño comitiorum praesidente, digrediuntur status ad ipsas aedes, seu palatium diaetale. ubi peracto catalogo statuum, exinde fit festiva adsalutatio celsnis principalis per comitem dñum Ladislaum Csáky; per quem viceversa resalutatio celsmi principis ad ipsos status. Qui hoc utrinque peracto dissolvuntur ad prandium quisque hospitiatque sua; siquidem nec dum erant conscriptae propositiones principales.

Die 24. Confluentibus, rursus regni statibus propositiones principales per duos Wolffgangum Bethlen pronunc substitutum regni cancellarium dñis statibus praesentantur et exhibentur. Quibus coram statibus perlectis dissolvuntur rursus ad hospitia quisque sua cum eo edicto, quatenus hora pomeridiana quorumlibet statuum delegati confluant ad consveta loca pro compilandis de more postulatis suis.

Die 25. uti et 26. consumantur in parandis et praeparandis postulatis praescriptis. Multum interdum comitantes et dñi Siculi mussantes, imo firmiter inter se concludentes, ne quidquam eousque aggredierentur negotii, usque dum magnates captivi luci exponerentur, vel sub eorum personis, aut occasione casus eorundem vel certo casu eorum. utpote contra jura regni praeter et ante jus incaptivatorum communiter laesa nobilitaris libertas vindicaretur. Quid fiet, subsequenter edocebunt dies. Hoc eodem die confluentibus etiam dñis universitatis ablegatis, transmittuntur ad eosdem a dominabus captivorum dñorum conjugibus supplicationes, quatenus rem praescriptam maritorum suorum aequo animo agere velint etc. Interea ablegatus ¹⁾ Tartaricus adferens nuncium pacis initae inter Polonum et portam Ottomanicam. praemium exposcit. Quidnam obtinuerit, aut obtenturus sit, noverint ipsius scrinia; scio enim pro certo Tartarus siquidem barbarus nequidquam ex eo mecum communicaturus, barbaramente discedet. utinam ad tartara, ubi in pace requiescat vel ipsa memoria eorum omnium. Amen.

¹⁾ Tulajdonképen *eb-nek* írva.

Die 27. Confluentibus more solito et ad locum consuetum dnis statibus, porrigitur atque perlegitur supplicatio dnorum ablegatorum ex cottibus, prae postulatis eorum hoc sensu: certum est juxta morem et antiquissimam consuetudinem totius Hungaricae gentis, regnique hujus Tranniae annuatim comitia celebrari erant solita. uti et hoc anno praesenti juxta indictionem principalis celsnis confluerunt dni status et ordines. sed quo eventu? exponunt quotannis singuli status, imo singulae personae sua querimonia. proponunt postulata, ad quem pulcherrimae, imo desiderabiles omnino subsequuntur etiam resolutiones. sed nequiquam earum observationes; conduntur articuli, statuuntur decreta, sed mox dissolutis comitiis ab ipsismet quamprimum eadem violantur, rumpuntur, abrogantur usu, potentia, violentia, temeritate eorundem conditoribus. Dilacerata nimium et mirum in modum laesa, vulnerataque nobilitaris praerogativa per quot annos promittitur reparari, restitui et restaurari, sed contrariis expertis exemplo (sine ullo litis, legum, juriumque intermedio) incaptivatorum dominorum N. N. magnatum et procerum patriae; desperatione de postulorum reali remedio coacti, de postulorum exhibitione dni cottenses supersedere volunt, usque dum de praemissis promissa reali effectui demandentur.

Supplicationalibus adeoque dnorum cottensium praemisso fere tenore coram universis dnis statibus publice perlectis, ac praesentibus quibusque ad stuporem quasi sese invicem contemplantibus subque eo tempore ad praescriptam dnorum cottensium normam, suas similiter, modo simili intentione, fineque mox per omnia pari dnis Siculis supplicationales pariformiter porrecturis, supervenere dominae conjugum incaptivatorum ac incaptivati similiter dnorum Joannis Bethlen de Keresd consilarii suae celsnis principalis intimi, regni aulaeque cancellarii comitis cottus Albensis Tranniae, prae ceteris denique regni procerum (salvo eorum encomio) grandaevi venerabilissimi ac antiquarum aequae et recentium notitia rerum constitutionumque omnium in orbe ac patria hoc in solo politissimi et expertissimi, Pauli Beldi de Uzon consilarii pariter intimi celsnis principalis, trium sedium Siculicalium judicis regii, exercituumque Tranniae generalis ubique supremi, herois in Trannia dignissime primi, ac Nicolai Bethlen sedis Siculicalis Udvarhely capitanei procidentes et adgeniculabundae cum lacrymis porrigunt supplicationales quaequae suas penes suos maritos et ratione causarum earundem ad inclitos regni status litteras, earum perlectionem, perlectisque iis ad conspectum clementissimi dui dni principis et consiliariorum ejusdem, adjuncta eorum-

dem dñorum unanimi penes eosdem et liberationem eorum instantia, transmissionem. humillimae et usque ad intimam compassionem lacrymosissimae flagitantes, ac recedere jussae, usque dum perlegerentur, neutiquam digressae. constantissime expostulantes, dum petitioni earum satisfit, recedunt; quibus digressis, porrigunt et dñi Siculi supplicationes suas per omnia fere, uti dñorum comitatensium erat, similiter et in eundem sensum confectas, quibus etiam perlectis post multos variosque tandem partium clamores concludunt, quatenus eadem ambae supplicationes in unum corpus (toto earundem sensu permanente), redigerentur et quia sensus earundem universos status et ordines trium nationum concerneret. adeoque sub titulo trium nationum ad insequentem diem ad purum descriptae praesentarentur.

Die 28. Supplicationes itaque generales illae trium nationum regni ad purum descriptae praesentantur ac universorum statuum auditui perlectae per magnum dñum Casparem Kornis sedis Siculicis Marus capitaneum ad illum dñum principem cum supplicationibus praedictarum dominarum querulantium solenni legatione transmittuntur; quibus praesentatis, illius princeps renunciat, perlectis iisdem benigne se ad easdem resoluturum. Quod expectaturi, dissolvimur. Antecedenter tamen, priusquam supplicatio illa ad conspectum principalis celsis duceretur, dñus Martinus Sárpataki regni protonotarius exurgens, querulabundus exponit graviter se ferre, quatenus a quibusdam clam eo sugillaretur, quatenus supplicationum earum rei que in iisdem contentae totalis author, fundator, dictator et suggestor ipse extitisset, qui tamen ab aliis complacatus est. -- Dum haec aguntur, pridie interea spargitur supremum vezerium fato functum, locoque ejusdem kajmechamum in supremum vezirium suffectum et creatum. Cujus famae qui fructus, et eventus, futura acta probabunt etc.

Die 29. Ut pote dominica sacra ex ritu et officio rite peracta.

Die 30. Postulata dñorum statuum puro mandatae ostentantur, prius tamen plurima praecedat statuum disceptatio, an illae perlegi debeant, antequam resolutionem ad dictam supplicationem seu generale statuum postulatum reciperent. de remedio vulneris laesae libertatis nobilitaris inflicti. Tandem unanimi voce conclusum, ne tempus frustra tereretur, legenda quidem et conferenda statuum postulata, sed non transmittendi gratia, verum expectandi solummodo causa, quid et qualiter interea fieret resolutio ad praedictas querimonias. Dum sic fluctuatur, tandem dñus praesidens coactus

revelat denunciatum principis ad status hoc tenore: celsmus princeps ad status haec infit: hoc praesenti conventu quod si habent dui status et ordines ad suam celsnem aliqua de suis gravaminibus proponenda et transmittenda pro remediatione, ne tempus frustra teratur, velint transmittere, quod si non, rationem contributionis seu vectigalis regni aggredierentur, qua bene disposita, liber omnium discessus atque suam celsnem pluribus aliisque praegrandioribus regni curis intentam, praemaxima liberaturi essent sollicitudine ac inquietudine. Quibus sic exauditis, post varia suffragia consenserunt tandem dui status, quatenus puncta postulatorum legerentur, ea tamen praesuppositione, ut quando eadem ad suam celsnem transmitterentur, renunciaretur eidem, quod quamvis haec nunc illi transmitterent, quae quidem particulares eorum concernerent quaerimonias, quia tamen jam de generali eorum uti et aliorum statuum difficultate alias praemisissent ad suam celsnem supplicationales litteras, seu generale postulatum, ne in hoc deficere, vel ab hoc desistere viderentur, instant humillime, quatenus dum sua haec ad celsnem suam transmitterentur postulata, intercederetur simul et super hoc, quatenus primo et ante omnia ad illud generale eorundem postulatum, quod ex his excludere minime vellent, imo vel maxime his omnino praeficiunt, resolveret sua celsdo ex consilio intimo.

Sub hac ergo eorum protestatione leguntur tandem postulata cottuum, consentientibus ipsis imo ex sua parte idem facientibus ipsis etiam dnis Siculis et Saxonibus. Primum cottensium postulatum tangebat negotium terrae controversae inter Moha in cottu Albensi Tranniae et Lebnek in sede Saxonicali Kôhalom existentis pagorum. Mohenses patroni ad revidendam et decidendam controversiam terrae ejusdem litigiosae commissarios expostulantes, renitentibus contradicentibusque satis superque dnis Saxonibus, quos qualiter obtinuerint, dies 7. sequentis mensis docebit.

Prima die Decembris perleguntur postulata dnorum Siculorum, inter quae praecipuum contra dnos Saxones (quod et in cottensium postulatibus insertum erat) fuerat ratione sutorum, cerdonumque atque limitationum operum manualium, puta calceorum, cothurnorum etc. Quae frustra reclamante universitate Saxonica omnino transmissa in praesentiam suae celsnis et consiliariorum, nobis e contra in eadem materia eidem principali celsni et consiliariis, quatenus in privilegiis nostris conservaremur et protegeremur, supplicationem porrigentibus: qualis tandem subsequutura resolutio et quis rerum eventus fiet, tempus docebit.

Die 2. Decembris Recipiuntur et perleguntur pacate postulata dñorum Saxonum, ne unico quidem ex iis repudiato. Post haec leguntur supplicationes nonnullae privatarum personarum.

Die 3. Postulata dñorum statuum puro mandata cum nonnullis supplicationibus ad suam celsnem transmittuntur, adjuncto iisdem vel penes easdem nuncio, quatenus prae aliis omnibus ad praecedaneam eorum generalem supplicationem desiderarent status a sua celsne resolutionem. Ad quam eorundem petitionem renunciatum a principe ratione ejus rei sub his comitiis se omnino suam celsnem resoluturam iri, nec ulterius hoc negotium transgredi. Interim dilabuntur.

Die 4. Factum nihil, praeterquam esse, bibere, cui fortuna quomodo svadebat.

Die 5. Supplicationum praelectionibus tempus insumitur, inter quas solennis erat dñi comitis Emerici Balassa contra magcum dñum Georgium Kapi omnia comitis bona mobilia utpote argentea, aurea, clenodia, et res omnes pretiosas occupantis ac etiam nunc apud se retinentis. Quod quidem negotium differtur ad proximum diem Lunae, usque dum convenient inter se; alias status regni inter eosdem controversiam diriment. Ubi perlectis aliis etiam multorum querulantium supplicationibus, tandem dissolvuntur.

Die 6. utpote dominica, omnibus de ritu consuetudine sacrorum peractis.

Die 7. tandem, quia ante triduum, videlicet sabbati dñi status et ordines omnino firmissime imo constantissime proposuissent. quamvis sua celsdo replicationes suas seu resolutiones ad postulata dñorum statuum ad eosdem, uti viderent, transmisisset; se tamen easdem attingere vel loqui ad illas neutiquam vellent. antequam ad saepius repetitam jam illam generalem eorum ratione laesae libertatis seu praerogativae nobilitaris, suae celsni praesentatam et exhibitam instantiam catheticam suae celsni obtinerent resolutionem. Quae dum sic aguntur, quia controversia inter dnos Kapi et Balassa in hunc diem fuerat rejecta, ideo dictus dñus comes Balassa per procuratorem suum Stephanum Polos rursus orditur proponere suas querelas et difficultates contra dñum Kapi. et Barcsaios, ab omnibus rebus pretiosis ipsum expoliantes ac ex loco habitationis nimirum Nagy-Barcsa eundem excludentes. Verum dum dñus Kapi se nobilem et in regno nobili atque juridico per procuratores suos se esse reponeret, post multas tandem contentiones decisio controversiae hujus inter ipsos differtur, ad id tempus, cum dñi

consiliarii descenderent, praesentesque fierent ob magnitudinem scilicet negotii.

Interim dnus Wolffgangus Bethlen et Stephanus Naláczy consiliarii reportant replicationem suae celsnis ad postulata dnorum Siculorum, simul adjungens monitionem a sua celsne ad status, quatenus ne futilibus rebus insumerent tempus, sed maturarent finem comitiorum. Praesentatis simul et aliis litteris suae celsnis, resolutionem scilicet ad solennem illam, generalemque dnorum statuum supplicationem continentibus pro vel maximo in his comitiis memorabili: in hunc ferme sensum: Non sine maxima admiratione cogitur intelligere sua principalis celsdo inquietudinem et impatientiam dnorum statuum, quod quamvis bis terque denunciasset sua celsdo ad eosdem mediantibus fidissimis consiliariis rem dnorum incaptivatorum curae sibi habere, nec praesentia haec comitia praetergredi quin effectui mandentur et expediri faciat celsdo sua, nec tamen fidem habent; utique id facientes ut festucam indagent in oculis suae celsnis, trabem negligentes in alienis; constat equidem omnibus, se a potentissima gente in hoc fastigium principatus evectum et quanti constet suae celsni eodem suo principatu pacem patriae partam fuisse, quondam uti et conservari, quoad praesens ac etiam in posterum; atque ita monentur, ne tantam de sua celsne et suae celsnis paterno in patriam affectu in corde et animo atque prae se ferant diffidentiam, persvadentes sibi pro certo, quemadmodum hucusque ita et de praesenti ac quoad futurum omnibus nervis in id intenturam, quatenus desiderata pax et tranquillitas omnium fidelium suorum in hoc regno conservetur et tueatur; econtra vero omnia patriae, quae possent accidere adversa, quo meliori et commodiori modo praevertantur atque praecludantur etc. etc.

His ab omnibus exauditis et intellectis, obstupuerunt steteruntque comae et vox faucibus haesit omnibus et cuncti intantum continuere, ut per semi quadrantem aut plus horae quis, quid et qualiter loqueretur, non erat, praesens illa instantia inexpectate feriendo cunctos; cum post aliquantum tandem temporis intervallum rursus itum in eam sententiam, quatenus iterum atque iterum instantionales super eadem materia admovent ad celsnem suam arietes, deo namque ac dno licitum esset ter quater, imo usque dum complaceretur, etiam decies orationem porrigere. Dum haec ita agitantur, conclusum tandem est, mediante dno praesidente oretenus instituendam rursus humillimam super eadem materia instantiam et placandi animi causa submississimam requisitionem, denunciantes se quidem jam deo volente

aggressos particularia alia et res suas privatas concernentia juxta replicationem suae celsnis revidere et de more in articulos redigi facere: verum dum haec fiunt, supplicant denuo suae celsni, quatenus ratione dñorum captivorum et communis cujusque nobilitaris praerogativae adhuc benignius dignaretur sua celsdo se resolvere, persuasum namque sua celsdo habere velit, sese neutiquam omnino gratia irritandi et injuriandi suam celsnem praemissam suam solemnem instantiam instituisse, sed humillime solum id, in quo male haberent, proposuisse, ad remediandum, confidentes in paterno erga regnum et regnicolas suae celsnis affectu. Quod dñorum statuum ad illum principem denunciatum dum sua celsitudo a dño praesidente recepisset, resoluit se benignius, promittens id effecturam in praesenti materia suam celsnem, quod rectius foret. Exitus interim acta probabunt.

Perleguntur interim replicationes ad postulata dñorum cottensium, inter quae ad primum seu secundum primum frustra reclamantibus dñis Saxonibus et contradicentibus, denique commissarii denominantur ratione metae seu terrae controversae inter Mohenses et Lebnekienses in sede Saxonicali Kőhalom, quatenus ii controversiam inter eos dirimant et rectificent. Hac die interim solenni prandio excipiuntur primates quique ex dñis consiliariis atque statibus per dñum Stephanum Nalaczy aulae magistrum et consiliarium suae celsnis intimum, quod prandium scilicet (uti vulgo ferebatur) erat introductorium ejusdem in coetum consiliarius: cui praebendo cum me imparem sentiam, ideo et consiliarii officium nullatenus omnino sustinere velim.

Haec inter circumfertur militum Hungaricorum aliquot. turmas Tranniae fines intravisse, ibique quarteria sua exercere; timendum, ne et ulterius in meditullium regni irrepant.

Die 8. Confluentibus mane dñis statibus, imprimis prae omnibus aliis perleguntur litterae missiles celsmae principissae Sophiae Bathori etc. ad regnum credentiales, pro expeditis e se, Francisco Kerczegi et N. Apagyi primariis aulae suae familiaribus, ad status et ordines hujus regni allegatis, hoc expetens, quatenus verbis eorum nomine suae celsnis proferendis adhiberetur fides, et in quibus annuentiam dñorum regnicolarum postularent, id obtinere possint. Inter quae primum erat, quatenus pro portione seu possessione suae celsnis Somlyensi avitica, vellet sua celsitudo deponere summam, pro qua levanda expedirent certos fidosque suos ablegatos in Huszt, quo vellet transmittere summam. 2. erat ratione decimarum Somlyensium etc. Quae qualem sortientur

a dnis statibus resolutionem, tempus docebit. Interim continuatur lectio postulorum duorum cottensium cum replica; frustra rursus reclamantibus nobis, ne commissarii ordinarerentur in Moham et Lebnek. A prandio celebratur tabula judiciaria, ubi nos quoque proclamati per dnum Joannem Bálpataki ratione quatuor jobbagionum juxta praetensionem suam Szecsesiensium suorum ac pro nunc in Sina portioneque duorum Cibiniensium residentium et commorantium, non restitutorum. Item sua celsdo in privato dni Naláczy aulae magistri inter pocula hilaritati indulget.

Interim de mane continuatur fama milites Ungaros jam usque ad Hidalmás pagum duobus milliariis Claudio-poli dissitum penetrasse, de quibus multum inter se dni status tumultuantes et discurrentes, tandem nunciatur de illis ad illrum principem, qui renunciat eosdem bono et securo esse animo, demandasse enim jam nunc quoque recenter illis, ac etiam dno capitaneo Somlyensi, quatenus se illinc statim reciperent. Quo effectu? tempus docebit.

Die 9. Mane confluentibus dnis statibus, leguntur replicae ad postulata duorum Siculorum, uti et Saxonum. A prandiis tabula judiciaria. Paria etc.

Interim mane fit conceptus replicatorius ad resolutionem suae celsnis praeinsertam ad solennem duorum statuum instantiam, qui ex unanimi voto duorum statuum sequenti die suae celsni transmitteretur in hunc fere sensum: Quoniam ex resolutione suae celsnis ad humillimam duorum statuum generalem instantiam intellexissent dni status suam celsnem contra sese vehementer excauduisse, atque iratam esse, ex hoc ingenitae suae celsnis clementiae atque mansuetudini confisi coguntur rursus per 2-darias has complacatorias et deprecatorias suas humillimas instantionales litteras celsnem suam principalem submississime exorare, imo declarare etiam semet ipsos, quatenus neutiquam omnino sese animo vel in minimis suam celsnem offendendi instantiam suam porrexisset persuasum sibi habeat celsdo; verum quia occasione duorum incaptivatorum contra jura regni ab antiquis suis praedecessoribus acquisitam, remanentemque ab iisdem ad sese libertatem nobilitarem (in qua laudatissimi etiam celsmi dni primores ac praedecessores quondam florentissime vixerant) non nihil laesos et perturbatos sese advertissent: in hunc finem ergo solummodo coacti sunt supplicare perquam humillime, quatenus sua celdo principalis clementissime efficere dignaretur, quatenus in eadem avita libertate sua dni liberi hujus patriae regnicolae ex benignitate sua paterna perseverare possint et valeant. Quod extendatur in

futurum ad suae celsnis etiam charissimos quosque etc. A prandiis rursus tabula judiciaria.

Dies 10. insumitur supplicationibus nonnullis privatarum personarum perlectione. Interim etiam causa inter dnum Balassa et dnum Georgium Kapi ex praetensione dicti dni Balassa comitis ob pretiosa quaeque per dnum Kapi a se violenter ablata; et per dnos Barcsaios ob exclusionem sui ex Nagy-Barcsa potentiarios volebat juridice revideri a statibus juxta resolutionem ad supplicationem celsmi dni principis ad supplicationem (sic) dni comitis factam. In quem finem advocati quoque erant ipsimet dni consilarii intimi; verum quia iisdem ita placuit, quod si causa praesens per ipsosmet dnos consiliarios una cum statibus regni discuteretur et de ea pronunciaretur; quod si alterutri non placeret, recluderetur via appellationis; quo enim appellandum esset? neque enim suam celsnem sine consiliariis tribunal posse considerare? Hoc dicto surgentes revertuntur ad palatium suae celsnis. Post hoc multum diuque consultatum et disceptatum. Allegante procuratore dni Balassa se non desiderare aliud, quam universa bona per dnum Kapi violenter accepta ac etiam de praesenti potentiose apud se habita simpliciter restituere vellet, uti et litteras omnes, sine quibus omnis ad litigandum ipsi facultas reclusa esset, postmodum si quae esset contra dnum comitem ipsi dno Kapi praetensio, ageret et quaereret ipsum jure, uti et resolutio suae celsnis sonaret. Contra haec et similia dni Kapi procuratores identidem regerebant se evocatos juxta tenorem praeceptoriarum litterarum, ergo agerent de jure juxta brevium judiciorum processum etc. adeoque scriberetur Levata. Supra hoc dni status et ordines deliberaturi concludunt rursus sese non esse regnum sine dnis consiliariis, cum tamen celsdo sua cum consiliariis rejecisset causam hanc ad praesentiam totius regni dirimendam, deliberatur ergo nihil; sed differtur ad diem sequentem et praesentiam rursus dnorum consiliariorum, atque ita dissolvuntur.

Die 11. Praesentibus rursus dnis consiliariis causa eadem rursus per omnia fere simili quo heri modo proponitur per procuratores ambarum partium. Pensitatis utrinque difficultatibus et rationibus, tandem instituunt sic, ut tabula judiciaria, adhibitis eisdem nonnullis ex regalistis ac ex quovis comitatu, sedibusque tam Siculicalibus quam Saxonicallibus persona singula, per hos controversia eadem finaliter omni spe ulterius provocandi utrinque abscissa revideretur, discuteretur ac determinaretur. In quem finem (quia jam tempus lapsum esset) convenirent iidem jam denominati

arbitri hora prima pomeridiana. Factumque est ita, verum ad seram usque vesperam pro et contra juxta allegationes et exceptiones procuratorum, veluti in re tam ardua, effectum est nihil, remanente negotio in sequentem diem. N. B. Mi lector! ob privatum hoc negotium jam per tres dies imo fere septimanam integram publica regni negotia, ob quae expensae dantur ablegatis undique, in asperrimo hoc hyemali tempore et omnium tam paucis vini foeni praecipue et pabuli aliarumque ad victum necessariarum seu utensilium rerum summa penuria, suspensa silent; nec ullus hiscere audet: cur ob quod huc confluxum est. non id, sed privata quorundam solummodo aguntur, fabricatis interdum forte aliis, utinam non ad publicam vicissitudinem et perniciem. Verum de hoc sit satis. N. B. Hodie ad insequentem noctem vel maxime tantum fuisse frigoris, quo majus vix unquam dari possit etc.

Die 12. Continuatur idem negotium seu causae ejusdem Balassianae discussio, verum necdum finis impositus.

Die 13. Dies dominica secundum consuetudinem ex ritu peracta.

Die 14. Continuatur rursus discussio ejusdem causae Balassianae. Interim adest ex Kővár dnus Michael Teleki interrupta ad tempus ob certas rationes expeditione, quam susceperat contra Germanos etc. Satis.

Die 15. Confluunt mane dni status ac propter nimietatem frigoris seu alias ob causas non in consveto regni seu comitiorum palatio, verum ubi sua celsdo prandere consuevit in triclinio seu coenaculo illo consistentes, ad replicationes dnorum statuum resolutiones quasdam suae celsnis factas perlegi curant. Inter quae erat praecipuum ad instantiam dnorum statuum penes causam dni Sigismundi Balintith ratione excontentationis suae ex arce Görgényiana, promittens sua celsdo, dummodo litteras suas de vera sui praetensione ad proxime affutura comitia possit producere et non factam contentationem verificare, tunc temporis finalem sortietur excontentationem.

Pro dnis Saxonibus erat benigna resolutio de scribendis, ac imposterum stricte observandis articulis contra postarum, quarterizantium, gratis hospitantium etc. insolentias. Videbimus, hoc licet videre in articulorum hujus anni serie.

Die 16. Confluentibus ad eundem locum dnis statibus, desiderantur dni consiliarii, qui descendentes, proclamatur ad notam imprimis quidam Stephanus Bakos nomine, uti ferebatur, falsarum monetarum cursor, cujus, uti dicebatur prae manibus inventae fuissent tales monetae; frustra reni-

tente et contendente dno direttore, dantur paria. Fit cum ipso tandem fiet, sequentia tempore docebunt.

Altera proclamatio dni directoris erat ratione cujusdam foeminae conjugis per machinationem seu potius meretricationem mariti quondam sui Petri Fekete a moechis suis interfecti et quia ob mortem ejusdem plures etiam alii in continua persecutione erant coesi; quia tota causa in uxorem hanc nefandam redundarat. ideo ad notam sententiatæ. Verum prius illa se clam receperat in Moldaviam. De ott más bíró járása vagyon.

Volebat itidem tertiam aliam resuscitare causam contra orphanos cujusdam N. Csiszár de Borberek nomine ex eo, quod parens eorum ob bigamiam notatus, sententia inexecute remanserat, jam vero revivificare volens, ex eo, quod patrator demortuus fuisset, causa quoque demortua et expirata esse judicatum est. quare hucusque dnus director non suos adperuisset oculos.

Tertia similiter jam aliquoties penes postulatum cottus Dobocensis agitata causa post ter factas instantias, quatenus matrona illa ob intexicationem, uti suspicio est dnae quondam Gyulaffianae et Macskasianae, Fejérvári Boldizsárné vocata, nunc in arce Szamosujvár captiva, per fidejussionem dimitteretur, ac in suo foro competenti, nempe cottus lite prosequeretur. Tandem in fine finali resolutum est. nequaquam in foro cottus illam causam posse discuti, verum quia casus adeo esset extraordinarius, in proxime affutura dieta seu termino octavali per dnos tabulae assessores primo et ante omnia dirimeretur. Interim dnus Kereszturi István fidejussionem suscepit pro ipsa in fl. 500.

Postquam dni consiliarii intrassent domum audientialem suae celsnis, perlectae sunt supplicationes nonnullae; inter alias sarcastica quaedam supplicatio prudentis et circumspecti Christophori Calmanni seu Gottzmeisteri de Cibinio, praejudicans. et in despectum serviens toti universitati et comitis officialiumque Saxonicae nationis, praetendens idem supplicans bona quaedam argentea tempore obsidionis Cibinianae per dnum quondam Joannem Boros apud se et in domo sua deposita, et rebus sic exigentibus per principem Achatium Barcsai in communem ejus temporis necessitatem, redemptionem videlicet pacis publicae conversa ac sub quietantionalibus litteris ex domo ejusdem tunc ablata; pro quibus quidem bonis licet postmodum possessiones integrae Kutyffalva et Pojenamorul ad manus ejusdem in contentationem eorundem bonorum fuissent data et concessa, quae per aliquot annos etiam possedisset, usum fructumque earun-

dem possessionum percepisset, ac postmodum pro iisdem possessionibus inscriptionalem summam levasse, proprio tamen ductu incitatus, eatenus supplicavit dnis regnicolis, quasi vero per fraudem et fraudulentas machinationes dni quondam Andreae Fleischer iudicis tunc regii civitatis Cibiniensis etc. jam vero fato functi a contentatione ejusdem summae defraudatus fuisset. atque eadem careret et ad praesens contra jura regni etc. Quia vero de juribus regni fecerat mentionem etc., ideo status rejecerunt supplicationem ejusdem hoc pacto: Quod si esset contra jura regni factum, quaereret praetensionem suam a successoribus et posteritatibus dicti Andreae Fleischer secundum jura regni, quod nulli esset prohibitum. Ex altera vero parte dni officiales Cibinienses consurgentes, protestati sunt sollemniter se hoc omnino jure vindicatos, quod insciis invitisque ipsis tali per omnia sinistra informatione sit ausus onerare regnicolarum aures etc., quae omnia aliter se omnino haberent. Perinde etiam procurator dnae relictæ Fleischerianae uti et Tobiae Fleischer filii, dicti Andreae Fleischer Elias Czejbort protestatus est coram universis statibus sollemniter se omnino jure prosequi, nec inultum relicturos ob scomma illud et sarcasum in et contra defunctum jam dnum Andream Fleischer innocenter projectum. Quae omnia uti et omnes status alii sic vel maxime universitas tota Saxonica factum tam audax, temerarium et impertinentissimum non sine admiratione et vindicanda obstupefactione excepit et intellexit. Uti et rem dignam, quae sine vindicta non relinquatur. Quod et puto fiet.

A prandiis conventum erat ut residuum controversiae adhuc inter dnos Balassam et Kapi ultimate decideretur. Verum quia ex assessoribus aliqui plus potui indulserant debito, maxime vero dnorum protonotariorum alter (quid si ex composito?) a quodam magnate prandio exceptus ob crapulam, licet vocatus, se non posse ascendere excusasset, factum est nihil.

Urgentibus interim summe dnis statibus resolutionem principalem ad praecipuum suum postulatum, de quo satis supra. Quid enim ipsis prodessent articuli contra particulares alias querimoniae, quod si libertas eorum in incaptivatis patriae rixas et contentiones ultimate per dnum praesidentem admoniti sunt, ne clamitarent. Sua enim celsdo nunc etiam recenter denunciasset per ipsum, pacato essent animo, suam enim celsnem sub ista adhuc diaeta se de ea re benigne resoluturam, nec ultra dilaturam. Verum quando hoc fiet effective pro voto, tempus docebit, vix tamen sperabatur.

De cetero quia post prandium erat, omnia ibant secundum vim et effectum vini. Unus enim objurgabat alterum, alter contendebat cum altero, ita ut ablegati cottuum quia per dñum Bethlen Gergely objurgati et reprehensi fuerant, quod unus et alter eorum ratione hujus materiae auderet de hoc mentionem facere et loqui, frustra reponentibus ipsis, non unum et alterum ac unam privatam personam, sed quia non possent simul omnes loqui, per illam singularem personam omnium unanimem proferentem sensum, loqui sese omnes et totam communitatem dñorum statuum, utpote quia primario et ante omnia hoc fine fuissent expediti et ablegati ex suis comitatibus et sedibus ut hoc curarent, urgerent et serio proponerent. Verum et ad hoc rursus contentiose per eundem dñum Gregorium Bethlen objurgati, tandem exclamare coacti sunt cui nam ergo esset bono legatos venire ad comitia, dum vel a singulari persona sic tractarentur et tali in honore haberentur atque exciperentur. Res videbatur omnibus certe satis acris et amara. Quales prodent fructus, tempora, utinam non ad omnium communem perniciem! docebunt. His ita peractis dissolvuntur.

Die 17. Cofluentibus mane dñis statibus per legatum dñi consiliarii a sua celsne expetuntur, qui a sua celsne deorsum missi, quatenus de punctis contributionis annualis regni tractaretur, ageretur et concluderetur; quia vero ratio exactionis de praecedentis anni contributionis difficultatibus non erat perfecta, facta in hac dilatione. Tandem ablegati duae principissae Rákóczianae duae Sophiae Báthori meritum legationis suae proponunt: quatenus juxta factam ante aliquot dies verbis duae principissae petitionem, eorum, quia videlicet in comitiis praecedentis anni regnum bona Somlyaina suae celsnis restituenda compromiserat, dum modo pecunia seu summa per suam celsnem deponeretur: itaque jam volens sua celsdo summam eandem in arce Huszt delegatis ab hoc regno in hunc finem cum congruentibus quietantionalibus hanc materiam spectantibus deponere, ideo desiderarent merito, quatenus regnum hoc seu regnicolae eidem suae promissioni ad aliquem diem affuturi proxime mensis Januarii ex communi omnium voto praefigendum vellet satisfacere, ipsique suae celsnis principalis voti compotes reddituri ad suam celsnem dominamque principem possent revertere. Hoc super proposito antequam discursus fieret, procuratores dñorum bona Somlyaina nunc possidentium reposuerunt taliter: quoniam medio tempore postquam bona illa Somlyaina ob certas causas fidejussionis scilicet etc. duo Georgio Gyerőffi fuissent adjudicata, occupataque ab eodem.

interdum ad hoc usque tempus perquam variorum possessorum manibus devoluta. nunc tandem sub recentissimi possidentis existerent, quorum ratione idem modernus dnus possidens quia ad hanc querimoniam neque citatus, neque certificatus esset, quod tamen nobilitaris praerogativa exposceret. quo fine praesentia quoque comitia vel maxime continuarentur, ideo ad praemissam dnae principissae per ablegatos suos factam propositionem, qualiter et an possit pro voto dari resolutio, committerent iudicio inclyti regni. Super hoc deliberaturi, dni status ambas partes secedere iubent. Quibus digressis, post varios discursus, accersitis partibus deliberatio seu resolutio partim per dnum protonotarium Joannem Kendi, partim per ipsummet et quidem majori ex parte dnum Michaellem Teleki datur talis: Quamvis nobilis nonnisi legitime citatus et certificatus in libero hoc regno respondere tenetur, quam quidem viam erga dnum modernum possessorem dni querulantes praetermisissent, ideo si ad meritum rei propositae respondendum esset, merito obverti posset; quia vero in ditionibus signanter Munkacsianis dnae principissae Rákóczianae homines et incolae Trannenses citra jura regni capiuntur, caeduntur, mactantur, depraedantur, bonaque eorundem rapiuntur et dissipantur, prouti non ita quoque pridem in recenti exemplo et antea saepius contigit, super quibus requisita dna principissa et officiales ejus multis vicibus per celsum principem, regnum, regnique officiales admoniti fuissent; ac ne vel responsum, multoque minus revisionem seu discussionem causae, contentationemque hoc minus obtinere potuissent, ideo nec dna principissa in hoc, vel etiam alio negotio ullo resolutionem a dnis regnicolis potest expectare, sperareque ullam, nec unquam, priusquam querulantibus ex hoc regno erga suam celsnem vel ejus homines, aliosque in Hungaria potentiarior (contra quos etiam promiscue plurimae undique instituebantur querelae) ex asse satisfaceret. Quo illi audito licet dnus Kerszeghi aliquid quidem reponere satagebat, sed quia praemissarum omnium fere primarius author et causa ipse perhibebatur ad faciem dnae apud dnam principissam, ideo obmutescentes tantum, conticuerunt etc. etc.

Post hoc exordiens verba dnus Bethlen Farkas querulabundus proponebat taliter, quod quamvis indigenae et ex alieno regno, uti et Hungariae lucusque querulandi ex quocunque negotio causa ad hoc regnum, uti quotidiana experientia testaretur, honestae semper resolutiones, imo et contentationes fierent, factaeque essent semper, uti recenter cum duo Balassa factum est, tolerando tamen laud aequum

videretur, quod in aliis regnis et provinciis hujatibus non aequè fieret contentatio, imo nec supplicationum exauditió subinde fieret. Ideo quamvis ante triduum aut quatrídium duo Balassa (uti et dno Kapi ad restituenda omnia ablata) super bonis controversis juramentum fuisset impositum ea ratione, quatenus juramento suo vellet firmare, post mortem et decessum dñae suae quondam conjugis Catharinae Kapi nec quidquam ex bonis ejusdem dñae vel minimam partem dedisset, abalienassetque quidquam cuiquam; super quo ille promptissime juraus, imo quod ne vivente quidem eadem dña conjuge sua, ex adverso tamen collarium quoddam seu cinguli formam habens ex unionibus seu margaritis concinnatum publice produxit, quod post mortem dñae conjugis dedisset, vendidissetque ipsi dno Michaeli Barsai, uti ipsemet dñus Barsai fassus est publice. Adeoque quia in tali perjurio deprehensus fuisset (quoniam extarent multa etiam alia quaeque, quae taliter distraxisset post mortem ex bonis dictae dñae) ideo non esset dignus, cum quo amplius res ageretur, imo poenam perjurii mereretur. Sed quia jam tempus effluerat, nihil de hoc est conclusum, sed consurgenter quisque vadit ad sua. A prandiis, quia c. poculis vacat, factum nihil. Cursor interim Paládi nomine ex porta Ottomanica dicebatur adtulisse recentem vezerium Tranniae bene affectum etc. etc.

Die 18. Mane priusquam res confinium revidere discutereque aggredierentur, fit interim perlectio articulorum quorundam jam recenter conditorum. Inter quos quod laesionem privilegiorum Saxonicae nationis, ceharum, signanter cehae sutoriae tangebatur, ut contra privilegium ejusdem cehae sutoriae cerdonibus quoque licitum foret deinceps tingere, perigereque varii coloris pelles ac cutes, atque illas in liberas universitatis civitates, aut quemcumque locum in fundo regio nundinarum tempore inferre atque vendere. Contra hoc contradicentes protestati sumus serio et solenniter, de quo testimoniales etiam a dno protonotario extraximus pro futura cautela. Dum sic articuli perleguntur, nominantur ex delegatis statuum selecti, iidemque vocantur ad palatium internum seu audientiale suae celsnis. Quid ibi conclusum de rebus confinium, noverint, qui interfuerunt. Praecedenter tamen admonitio fit per dñum praesidentem talis: quod qui duorum statuum reformati seu Calvinistae essent, hora secunda ad dictum palatium suae celsnis audientiale convenirent, discursuri ibi inter se dñi, ac etiam ipse celsmus princeps de quibusdam ecclesiastica concernentibus. Uti et factum est.

Die 19. Ratione ecclesiasticorum, confinialiumque negotiorum rursus dicti ad hoc selecti homines in palatium coenatorium inclusi, quia nos, ac omnes alii praeter selectos excludimur, ideo quae ibi facta, quia me latent, adnotare non licet etc. A prandiis continuatur idem. Quibus tamen peractis, perleguntur rursus articuli noviter descripti. Post haec ad continuatas duorum statuum identidem petitiones et instantias, quatenus sua principalis celsdo juxta benignam suam compromissionem, antequam negotium contributionis aggredierentur, articulosque de rebus suis privatis ad confirmandum suae celsni transmitterent, vellet sua celsdo ad supplicationem seu postulatam de instantia eorum generali ratione captivorum duorum magnatum, inque personis eorum laesae libertatis suae communi ad suam celsnem transmissum, gratiosa sua resolutione eosdem duos status seu ablegatos eorundem clementer exhilarari facere. Ad quam eorum inquietam quasi toties factam sollicitationem ultimarie tandem aliquando prolixissima quaedam ad duos a sua celsne in scriptis transmissa est cum plurimis exaggerationibus in ea materia resolutio, cujus meritum ferme non erat aliud, quam quod: nossent optime dui status, a quonam sua celsdo ad hoc principatus fastigium atque thronum gubernationis esset evectus, non a regnicolis videlicet et eorum libero suffragio, verum a potentissima gente Otthomannica. atque ita dum celsdo sua peccantes contra se justa ulciscitur vindicta, missum faciant investigare festucam in oculis suae celsnis, curent potius trabem in oculis aliorum haerentem indagare, secus sua quoque celsdo, dum innata sibi mansuetudo permetteret, facile nosset, quid talia inquietorum promererentur genia atque ingenia. Cur Joannes Bethlen in eo, de quo conquestus est, fiat statu, ratio est uti dicitur: consilium (ma)lum consultori pessimum. Ad talia namque ille saepius celsnem suam re voluit suis consillis, quae si secutus fuisset, in perniciem et ev(entum) pro certo tam suae celsnis, quam patriae inservissent. Pau(li facta) Béli uti luculenter constarent aequae tam contra suam celsnem quam patriam talia saepe molitus et machinatus est. quae si in effectum deducere potuisset, eversionem certissimam procreassent. Nicolaus Bethlen vestigiis parentis, ac etiam D. Béldi mordicus, mirabilesque per artes ac machinationes insistens: ne parva scintilla maximum excitet incendium, principiis obstandum fuisse nunquid rectissime consultum erat, patri patriae supremo regni hujus procuratori atque magistratui; ne ob invigilantiam principalis sua celsdo a successoribus hujus patriae incolis aeternum dam-

naretur. -- His et horum similibus per longum et latum a dnis statibus ex aequo auditis et diu multumque haerentibus, resolutum denique iterum est, dum haec ita essent. quid ergo ipsis fieret? quid poenam eorum sua celsdo accelerare condignam et ab eis promeritam juxta leges patriae retardaret? De quo per ablegatum atque nuncium suum instant rursus perquam humillime suae celsni. Post haec leguntur supplicationum nonnullarum resolutiones atque dies ista in his consumatur.

Die 20. Sacra in locis consvetis ex ritu peraguntur.

Die 21. Confluentibus mane dnis statibus, vectigal seu contributio regni ordinaria ordinarie imponitur atque impartitur, difficultatibus circa illam discussis et in ordinem quomodo redactis. Segesvariensium atque Kőhalmiensium ob conflagrationem eorum ratione habita: quot portae praecedenti anno Medgyessiensibus et Bistriciensibus relaxatae erant ex tot portis, duabus his etiam sedibus, puta Segesvariensibus ex portis nonaginta, Kőhalmiensibus triginta, contributio regni ordinaria paterne relaxata atque concessa est. Insuper in aedificationem fortalitorum Segesvariensium donati quingenti imperiales; prout haec omnia articuli super haec recen-ter conclusi uberius docebunt. Mane et a prandiis desudatum super hoc contributionis negotio. Ac post, perlectis iterum supplicationum quarundam resolutionibus, ac interea ad pridie factam de negotio duorum captivorum instantiam, sua celsdo dum Deo volente Fogarasinum perveniret, quatenus ibi de congrua circa eos provisione prospiceret, resolvisset; perlecto de more duorum procerum regalarum ablegatorumque undique statuum ac nobilium catalogo, cum bono deo his plerumque uti animadverti potuit, modis et ordine praedecclarato, praesentium horum anni praesentis 1676. Albae Juliae mense Novembri die 23. inchoatorum ac in sequenti etiam mense Decembri continuatorum regni Transilvaniae comitorum, die tandem 21. Decembris sub seram vesperam finis imponitur. Ac tum de ipsa nocte ob instantia etiam festa Christi natalia ad propria quibusvis strenue properantibus, nos quoque Alba Julia moventes, sequenti die Cibinium cum bono deo attigimus et pervenimus. Super haec omnia

Laus in aeternum deo ter optimo maximo, filio ejus. spirituique sancto in sempiterna saeculorum saecula Amen.

(Belényesi írása. Nagyszebeni levéltár.)

d)

1676. nov. 21.

A törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 21. mensis Novembris anni praesentis 1676. in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos in eodem conventu communiibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos Supplices nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos, gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi conservare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignamur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 21. Mensis Novembris anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi sexti, ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis, celebratis, conclusi.

Az álutakra való vigyázásról és parasztrédek urok híre s annuenciája nélkül idegen országra való ki nem bocsáttatásokról.

Art. I.

Végeztük, Kegyelmes Urunk, hogy ez hazában indifferenter minden helyeken az álutakra szorgalmatos vigyázások legyen a tiszteknek és akik ez hazából akármelyik nemzetből való paraszti rédek, kivált az oroszok és oláhok közül más idegen országokra ki akarnának menni, számosan avagy csak egyenként is, azokra az harminczadosoknak, vámosoknak

szorgalmatos vigyázások és gondviselések lévén. különben csak egy is közülök ki ne bocsáttassék, hanem akiknek földesuroktól, jó és helyes levelek leszen szabados elmenetelek és bocsáttatások felől. Ha kik pedig ezen articulusunk ellen véteni comperiáltatnak. in poena articulari per directorem irremissibiliter exclusis omnibus juridicis remediis exequenda convincáltassanak az approbata szerint.

Art. II.

Az vásároknak napjának elteléséig hogy semmi bonumok szekerstől el ne foglaltassanak.

Jöven ilyen panaszok is előnkben, hogy sokadalmoknak idején a városi rendek vasat, sajtot, gyapjat és egyéb bonumokat is mind szekerstől elfoglalnak, és két áron adják a szegénységnek, mely abusos hogy tolláltassék és ennekutána a városi rendek a vásárokra és sokadalmokra vitt bonumokat sem benn az városon, sem a városon kívül a sokadalom napjának elteléséig szekerstől el ne foglalják, hogy a szegénység egyenként kettőnként vasat és egyéb szükségére való jókat vehessen szabadon maga szükségére; ez ellen pedig ha kik cselekednének, toties quoties cselekednék, comperta rei veritate, az városi rendek tisztai tizenkét forintot exequáltjanak rajtok, melynek két része az executoroké, harmada az panaszló felé legyen; azon helybeli tiszték pedig ha az executiót elmulatnák, director atyánkfia az olyan negligens tisztéken az articularis poenát exclusis omnibus juridicis remediis et processibus, irremissibiliter exequáltassa, melyek mindazáltal régi privilegiumok elromlására ne czélozzanak.

Art. III.

Hid-Almásai harminczad tolláltatásáról.

Az hid-almási harminczad Ngod kegyelmes resolútiója. szerint tolláltatott. úgy hogy ott ennekutána sem harminczad, sem semminémű egyéb expensa ne exigáltassék, hanem csak arravaló vigyázás continuálódjék, hogy az harminczadok ne defraudáltassanak.

Art. IV.

Béresek contentatiójáról.

Végeztük. kegyelmes urunk. hogy 1675. esztendőbeli negyedik articulus effectuáltassék ez hazában minden helyeken és az élésszekerek mellett végigszenvedett s megmaradott béreseknek a vicetiszték plenarie fizetessenek meg.

Art. V.

Törökföldi bagariczás szekerekről.

Hunyadvármegye felől Török földéről feljáró bagariczás szekerek az vámokon és harminczadokon megvizsgáltassanak, és sóval való kereskedésre sub poena articulari per directorem exclusis omnibus juridicis remediis exequenda fel ne bocsáttassanak, kik ha valami mesterséggel feljöhetnének is, de az aknákon sub eadem poena só nékiek ne adassék. végeztük.

Art. VI.

Postálkodásról és postalovak tartásáról.

Jöllehet az országnak extálnak articulusi arról, hogy hol és micsoda helyeken tartozzanak postalovakat tartani, és postálkodni, de avval némely helyeknek lakosi nem gondolván, postalovakat tartani nem akarnak; végeztük azért, hogy az illetének magok terheket más helyek lakosival ne supportáltassák, sőt sub poena articulari per directorem exequenda postalovakat tartani és a postálkodást supportálni tartozzanak.

Art. VII.

Marosszéki havasnak eligazítására amely commissarius atyánkfiái ennekelőtte az 1673. esztendőbéli 13-dik articulusban rendeltettnék volt, azon commissarius atyánkfiái midőn a mi kegyelmes urunk parancsolatját vészik, kimenjenek, és azon articulus continentiája szerint azon controversiát finaliter complanálják. Mely commissarius atyánkfiái közül ha egy vagy kettő betegsége vagy egyéb elkerülhetetlen akadályja miatt ki nem mehetne is, az compareálandó commissarius atyánkfiái tegyenek végképen való igazítást.

Art. VIII.

Udvarhelyszéki, kápolnás-oláhfalvi és zetalaki lakosoknak lévén egynehány falubéli lakosokkal Kecskévész nevű hely felett és a szentegyházas oláhfalviaknak csikszéki, csicsói és mádéfalvi lakosokkal egy darab határ végett bizonyos controversiájok, és ugyan udvarhelyszéki homoródmellékieknek is az Havasban lefolyó Fenyéd vizének régi folyásából való kivétele miatt nagy megbántódások, mindezeknek azért complanálására és finalis decisiójára bizonyos commissariusok rendeltettnék, úgyminth Bethlen Gergely, Mikes Kelemen,

Daczó János, Daniel Mihály, Ugron Ferencz és a kőhalmi királybíró atyámfiai, kik is kimenvén, a megírt felek között való controversiát tollálják és finaliter dirimálják.

Art. IX.

Kolozsvármegyebelie szopori possessoroknak és incoláknak lévén az frátaiakkal bizonyos darab határ felett való controversiájok, melynek finalis decisiójára bizonyos commissariusok, ugymint egyik ítélőmester Sárpataki Márton, Bethlen Gergely, Mikes Kelemen, Bethlen Elek, Gyerőffi György, Toldalagi János atyámfiai, kik is requiráltatván a szopori possessoroktól, ad faciem loci litigiosi kimenvén, a megírt két felek között fenforgó controversiát igazítsák el végképen. Ha penig valamelyik azon commissarius atyámfiai közül nem compareálhatna is, az jelenlévők vegyék végső igazításban.

Art. X.

Fejérvármegyében Moha lakosinak, ugyanazon vármegyében Kőhalomszékből Lebnek és Sibera lakosival bizonyos rész határ felett régtől fogván fenforgó controversiájoknak finalis decisiójára bizonyos commissariusok, ugymint egyik ítélőmester, Bethlen Gergely, Bethlen Elek, Daniel István, szebeni királybíró, polgármester és fejérmegyebelie egyik főbíró atyámfiai rendeltettek, kik is Moha lakosinak requisitiojokra ad faciem loci litigiosi kimenvén, ott azon Lebnek és Sibera lakosi mi előnkben producált régi metálisokat újlag azon atyámfiai elejekben producálni tartozzanak, melynek contentiája szerint a két felek között való controversiát vegyék végső igazításban, hogy ekkéig következett alkalmatlanságok tovább ne harapózzanak, sőt kinek kinek igazsága szerint satisfactiojok légyen végképpen. Hogyha penig ezen commissarius atyámfiai közül valamelyik betegsége, vagy egyéb elkerülhetetlen akadálya miatt ki nem mehetne is, a dolog avval el ne múljk, hanem finaliter peragáltassék.

Art. XI.

Galgai Rác István atyámfia panaszából értjük, hogy ez elmúlt 1674. esztendőbeli őszi fejérvári gyűlésünkben barczai tohányi falubéliekkel egy darab havasalföldi havas felől való controversiájoknak eligazítására rendeltetett commissarius atyámfiai kimenetelek alkalmatlanságával azon commissarius atyámfiai előtt Brassai Hermány Mihály

atyánkfia a tohányiak mellett producálván oláhlul irott rukaviák neveik alatt költ pecsétes testimonialisát, mely mellett juramentumát is deponálván, annak alkalmatosságával károsított meg, mely kárát az megírt commissarius atyánkfiái deliberatiójok szerint a Rukaviákon akarván keresni, a vajda előtt a divánban azok mind porkolábostól megtagadták, hogy azon testimonialist nem ők adták, sőt hírekkel sem volt. Végeztük azért, hogy azon Hermány Mihály megírt Rácz István atyánkfiától requiráltatván, együtt és nem külön menjenek be Havasalföldébe és ugyanazon Rácz István atyánkfia előtt rectificáltassa a divánban megírt commissarius atyánkfiái praesentiajokban producált testimonialisát, melyet juramentumával is azon atyánkfiái előtt confirmált; ha pedig azon maga testimonialisát oda bé a divánban nem rectificáltathatja, tartozzék Rácz István atyánkfiát káráról contentálni plenarie minden imide-amoda való halogatás nélkül. Az tohányiak részéről megmaradván intacte a deliberatum.

Art. XII.

Nem kevés megbántódások lévén Szék városának lakosinak ebben is, hogy némelyek közülök magok személyére armalist extrahálnak, s civilis fundust birván, közikben contribuálni s terhet vélek együtt supportálni nem akarják, sőt mentől erősebb commissiókat extrahálhatnak, olyanokat extrahálnak: végeztük azért, hogy a modo deinceps az 1674. esztendőbeli 8. articulus megtartassék közöttök, és ha kik ennekutána a mi kegyelmes urunktól azon articulusunk ellen való commissiókat extrahálnának, in poenam ducentorum florenorum hungaricalium incurraljanak.

Art. XIII.

Cserei Farkas atyánkfia töröcsvári s hozzávaló filialisoknak inspectora supplicatiójából értjük, hogy az harminczadoknak akadályokra sok helyeken abusosokat vettenek volna bé a fiscus jövedelmének kisebbitésére, kiváltképpen brassai atyánkfiái: hogy mikoron idegen kereskedő rendek ez hazában bójónek, kiknek dolgok nem lévén Brassóban, mégis az Barczán általmenni nem engedik, hanem Brassóban, vagy akarja vagy nem, csak béviszik és 15 napig onnét el nem bocsátják, mikor elbocsátják is mindazokat s mind akik magoktól bémennek, meg nem engedik, hogy idegen szekereket fogadjanak terhek alá, hogy annál drágábban magokhoz tartozandó szekereket kételenségből fogadjanak, amellet mind a

városban lakó takácsok, mind pedig más kereskedő rendek a vászonnak és egyéb materiáknak szabados kereskedésében nemcsak a városban, hanem a városon kívül és a Barczán is másokat impediálnak és ugyanazon szöcs czéh is az áros embereket, ha kik idegen országból vad bőröket hozván, szabados kijárásokat akadályoztatják. őket károsítják, amint ez esztendőben is történt ugyanott Brassóban: a havasokon lévő mind városi és azon tartománybéli esztenákról is a városban bé nem vivén, künn adják el juh gyűjteményeket, melyet csak harminczad nélkül visznek el. Lévéen ezért ezen dolgok a fiscusnak nagy kárára és a liber quaestusnak nagy impedimentumára, végeztük, hogy ennekutána semmi szű és praetextus alatt szabad quaestus ne impediáltassék sem a vászonnal való kereskedésben, sem egyéb dolgokban, sőt amely vad bőröket azon szűcs czéh elvett volt, ha idegen országból hozták, mox et defacto restituálja ott lévő harminczados kezében, ki is azon megkárosított görögöt contentálja, nehogy más ez országban lévő kereskedő embernek légyen más idegen országban bántódása miatta. A megírt esztenákról is ennekutána a városban és falukban sajtot és egyéb juh gyűjteményeket bevivén, ott adják el, akik pedig a kereskedő rendek közül Brassóban bé nem akarnak menni, a bémenetelre ne kényszeríttessenek, akik pedig bémennek, azoknak engedjenek szekereket fogadni, kiket magok akarnak, mind Brassóban, Kézdi-Vásárhelyt, Szigeten, Oláh-Láposon és több helyeken is, mind azon helybéli, mind más idegen szekereket is. Mely dolgok ellen ha kik cselekednének indifferenter akármelyik helynek lakosi közül is, toties quoties cselekednék, az articularis poenát director atyánkfia exclusis omnibus juridicis remediis et processibus exequáltassa kedvezés nélkül. Ezekben mindazáltal a régi ususok tartassanak meg.

Art. XIV.

Az universitáson lévő szegénység panaszából értjük, minémű rendkívül való executiókat tegyenek köztök a posták postálkodásnak színe alatt; végeztük azért, hogy a falukon és városokon bírák, folnagyok sub poena flor. 40 irremissibiliter exigenda, a postákkal megalkuván, pénzt, búzát, zabot és semmi egyéb bonumokat nekik ne adjanak; a falusi emberek is sub eadem poena a posták alá rendeltetett lovakot vissza ne váltsák; a mely posták pedig a falukat húzzák vonszák, saczoltatják, az olyanokat megkülömböztetés nélkül, akárki postája légyen, megfogják és méltó jutalmának elvételére vigyék Ngod udvarában.

Art. XV.

Ugyanazon universitás instantiájára Nagyságod kegyelmes resolútiója szerint concludáltuk, hogy akiknek a Nagyságod udvara népe közül lovok quartélyban találtatnak, azok kiigazítottassanak. A czimerek is, melyek nem oly tisztelnél vadnak, kiknél a szükséghez képest kívántatnék lenni, mind a quartélyra való commissiókkal együtt beszédessenek, sőt ha kik ennekutána találtatnak olyanok, kiknek bizonyos útjok nem lévén, csak magok és lovok elődtetésére mennek ki és úgy quartélyoznak, avagy arra való commissiókat extra-hálnak, in poena articulari convincáltassanak, melyet director atyánkfia exequáltasson.

Art. XVI.

Mivel a partiumban némely faluk többire végső pusztulásra jutottanak, melyek, hogy annál is inkább el ne romoljanak, kolozsvári és somlyai főkapitány atyánkfiái egyetértvén, legyen szorgalmatos gondjok, az elébbi mód szerint tegyenek rendelést az olyan nyomorúlt falukról, és mivoltok szerint adajokat defalcálják.

Art. XVII.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy a Körösből bėjővő sós szekerek ha Bánfi-Hunyadon sőt találjanak, ott rakodjanak meg, ha pedig ott sőt nem találjanak, azon hunyadi bírótól czédulát vegyenek és avval menjenek az aknára sóért. Különben az aknákon megírt hunyadi bíró czédulája nélkül sub poena articulari só ne adassék nékiek, hanem compilatabéli articulus tartassék meg. Akik pedig az haza fiai közül sőt visznek Bánfi-Hunyadra, nemcsak azon hunyadiaknak, hanem másoknak is eladhassák s mások is szabadoson megvehessék. Kiket a hunyadiak sub poena articulari ne impedialjanak; akik pedig azon haza fiai közül Hunyadról tovább akarják vinni, elvihessék, hasonlóképen akik a Szilágyságra visznek, azok is nemcsak Somlyóig, hanem tovább is elvihessék szabadoson a liber quartusról írt articulus szerint.

Art. XVIII.

Jövéen ilyen panaszok is előnkben, hogy a szinnyei, alpreti, drági, brédi, paptelki, haroklyáni és cigányi vámokon gyakorta kétannyt szoktak exigálni, mint rendszerént kellene,

végeztük azért, hogy ennekutána azon vámokon csak fele vám legyen, mint azelőtt volt, úgy mint egy szekértől egy pénz, melyektől ha meg akarják venni, a hidakat, utakat csináltassák meg; ha pedig a hidakat, utakat meg nem csináltatják, és fél vámnál többet exigálni akarnak, az articulus szerint minden vámbéli jussokat amittálják.

Art. XIX.

A vasárnapok és három sátoros innepek megszenteléséről az approbatában partis quintae edicto quinquagesimo primo és az 1675. esztendőbeli templom frequentálásáról írt első articulusok mind a szitkozódók és átkozódók ellen való articulusokkal együtt megtartassanak, melyekre ennekutána szorgalmasan vigyázzanak a vármegyéknek és székeknek vice tisztai és kedvezés nélkül járjanak el tisztekben sub poena viginti quatuor florenorum hungaricalium, melyet a főtiszték a viczéken exclusis omnibus juridicis remediis irremissibiliter. toties quoties impingálnak, exequáltassák. Amellett a falusi bírák és esküdtek is kötelesek legyenek az alattokvalókra vigyázni és akik a megírt articulus szerint a templomot frequentálni nem akarják, verjék magok autoritásokból a kézi kalodában, melyet ha elmulatnának, a földesurok avagy tiszték magokat a bírákat és esküdteket veressék a kézi kalodában. Ezt peniglen értjük ez hazában lévő minden nemzetekről.

Art. XX.

Végeztük, kegyelmes urunk, hogy amint Kővár vidékin, úgy más helyeken is indifferenter a fiscalis várak építésére mindenütt a donatariusok jószágai két hétig való gratuitus labort annuatim supportáljanak, mely terehviselés alól egy donatarius is jószágát ki ne vegye sub poena articulari, ezenkívül pedig, többel sub eadem poena ne terheltessenek. Ez peniglen értessék csak a fiscalis jószágokban való donatariusok jószágairól. Kővár vidékin pedig az eddig való usus tartassék meg az gratuitus labor dolgából.

Art. XXI.

Hogy ennekutána a generalis országgyűlése pünkösöd után egy héttel legyen, Nagyságod propositója szerint végeztük, ugyanitt Fejérváratt meglenni.

Art. XXII.

Az ország adaja percipiálására rendeltetett perceptornak Lipcsei György atyánkfia azon percipiálásra s erogálásra inspectoroknak rendeltetennek Hallér Pál és Hallér János atyánkfia.

Art. XXIII.

A z a d ó r ó l.

Porta contentatiójára vetettünk most fel a tavalyi adó szerint kapuszám után tall. 18., egyéb minden rendek is a tavalyi adózás szerint adózzanak, ezt peniglen minden helyekről szorgalmatosan adminisztrálják generalis perceptor Lipcsei György atyánkfia kezében, felét húshagyó keddre, felét ad primum Junii. Ezen adó vettetett fel pro annis 1677. és 1678. minden rendek ehez tartván magokat a compilata constitutió szerint.

Mivel penig Segesvárnak és Kőhalomnak hozzá való két faluknak nagyobb részekkel elégett, azt a százhusz kaput, melyet tavalyi esztendőben Medgyes és Besztercze székeknek elengedtünk volt, most ő kegyelmek sublevamenjekre fordítottuk, úgy hogy Segesvárra tudódjék kilenczven kapunak az adaja, Kőhalomnak és ahoz való két faluknak harmincz kapunak az adaja.

Besztercze vidéke és Medgyesszék azon százhusz kaputól is a több adajokkal tartozzanak contribuálni.

Ugyan segesvári atyánkfiainak szükségekre végeztük, hogy perceptor atyánkfia Lipcsei György ez esztendőbeli megmaradott adópénzből adjon tall. ötszázat . . . 500.

Art. XXIV.

A praesidium fizetésére vetettünk kapuszám után a tavalyi adózás szerint flor. 6. den. 50. Az holdoltságon adózzanak a tavalyi adózás szerint, úgymint felényit. A praesidium fizetésére vetett adó el nem engedtetett sem segesváriaknak, sem a kőhalmiaknak, mely adó mindenütt szolgáltatassék bé húshagyó keddre.

Art. XXV.

A somlyai praesidium fizetésére rendeltetett pénznek percipiálására és erogatiójára rendeltetett perceptornak Teremi András.

Conclusio.

Nos itaque, praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus et ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest seu intererit, observari faciemus. Ino acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Datum Albae Juliae die 21. Novembris, videlicet die congregationis nostrae, anno domini millesimo sexcentesimo septuagesimo sexto.

(Pecséttel hitelesített példányról M. T. Akad.)

e)

1676. dec. 1.

Vallatás Bély Pál ügyében.

Illustrissime ac celsissime princeps, domine due nobis clementissime.

Fidelitatis, fideliumque servitiorum nostrorum in gratiam Celsitudinis Vestrae debitam, humilemque semper oblationem.

Vestra clementer nosse dignetur Celsitudo, nos literas ejusdem compulsorias pariter et attestatorias pro parte fisci Celsitudinis Vestrae in persona generosi Samuelis Szent-Ivani de Sepsi-Szentivány causarum Celsitudinis Vestrae fiscalium directoris confectas et emanatas, nobisque inter ceteros Celsitudinis Vestrae fideles servitores nominanter in iisdem scriptos praeceptorie sonantes et directos summo, quo decuit, honore et obedientia recepisse, quos ob eorum prolixitatem praesentibus quidem inserere praetermisimus, verum cum eisdem praefato exponenti generoso domino directori tradendas esse duximus. Quibus acceptis, nos Celsitudinis Vestrae mandatis, uti semper et in omnibus par

est. obedire et satisfacere volentes, in hoc anno praesenti millesimo sexcentesimo septuagesimo sexto, mensis ejusdem praesenter currentis Octobris et Novembris videlicet diebus, necnon locis infra specificatis testes repertos, juxta utrum super eo nobis praescriptum, exacto prius ab ipsis firmissimi juramenti sacramento, diligenter examinasse, veritatisque certitudinem ab eisdem inquisivisse. Quorum testium fassiones sequuntur in hunc modum.

Die 22. Octobris Albae Juliae in armamentario Celitudinis Vestrae, vulgo Kendervár vocato repertus

1. Testis. Nobilis Paulus Pál János de Zalánd in sede siculicali Sepsi existente habita, annorum circiter 50 juratus examinatus fassus ad 1. Én az belső titkos dolgokat nem tudom, mert velem azt nem közlötté, hanem az környűlálló dolgokban az mit láttam, azt mondhatom. Láttam Bethlen Miklós uramot tavaly szent György nap tájban, hogy Bodolára jött Béli uramhoz ő kglme s benn tractálódtak. Ugyan a tájban küldötte el Kurtán Jánost a Duna mellé Barilla felé Donát László uram által (mely Kurtán János az úr jószágában Nyámban lakik, tatár vagy oláh nemzet), Kit midőn megjött volna kérdeztem, miben járt, azt mondotta: nem mondhatom, mert fejem esnék el, noha barátom vagy, megmondanám, de nem merem. Lisznai István deákot kérdeztem, Kurtán János miért járt oda, mert nékem meg nem mondá, így felele: Legény, a bizony hadért járt, azért nem meri megmondani. Kérdeztem azon István deákot: az istenért, hol vetted azt a szót? De legény, a honnét én azt vettem, bizony nincs a külömben, így felelt, mert most egyszer fejedelmek akarunk lenni. Tovább is kérdeztem, kitől vette, így felelt: attúl, a ki introbb; én azt mondám arra: a bizony Sz. György nekem így felel, nam tudod. Item. Mikor a mi kglk urunk Bodolán volt, azelőtt három hét tájban azon Kurtán Jánost s Gyepesi Matist expedialta a Dunán túl a törökök közzé levelekkel, még az én mentémet adá az úr Gyepesinek, azon leveleket pedig Donát László által expedialta Szabó András házáatúl Bodolán, azon alkalmatossággal ott láttam Daniel István uramot is. Ad 3-tium' Hallottam azt Béli asszonyom szájábúl a maga házában Bodolán, hogy mondotta asszonyunk ő naga felől: inkább szokott a Kgdhez, hogysem a Nagodhoz. Hallottam az udvar népétúl a titkon való sisogást, hogy bizony fejedelem változik: arra Franciscótúl magátúl hallottam: hadd légyen, légyen ember, ha lészen. Láttam az háznál nagyra való készülődést is. Ad 6-tum. Tudom azt is, hogy tavaly: Sz. Jakab tájban gyűlés formában Bodolára hivatá a három-

széki székelyeket, nemességet s főrendeket, csak Nemes János s Daczó János nem voltak jelen, de mivégre gyűltek volt, nem tudom. Ad 11. Tudom, hogy Beleni Buda János nevű nemes embert megfogatván, mindaddig fogva tartotta, valamig arra nem obligálá magát, hogy holtig szolgálja. Badonyi Andrást is megfogatta, addig el nem eresztette, valamig esztendeig való szolgálatra magát nem kötelezte, magam eskettem meg. Item. Tudom azt is, hogy magamot is megfogatott, az setét házban vasban harmadfél esztendeig tartatott, magam nem leheték magamnak hóhéra, hanem reversalist kelle adnom, hogy holtig szolgálom az száztiz talléroknek depositiója felett; de ő kglme nekem kölcsön adott volt száz tallérokat csak, mely száz tallérokat én Gyulai Istvánnak adtam, ki kapitiliaságában holt meg Constantinápolyban. Ad 15. Szemerján lakó Geréb Miklós jószágát elfoglaltatta velem; micsoda szin alatt, nem tudom, az vérek ma sem nyúlhatnak hozzá, kirül váltig protestáltak szegények. -- Ad 16. Tudom, hogy tavaly, nyártájban száz kopjajasakat készítettett Béli uram, 50 Bethlemből hozának, 50 én csináltattam Bodolán, mely most is helyben vagyon, az 50 Uzomba vitték. Ugyanakkortájban magam tégláztaték az szabókkal harmincznégy lobogókat, két-két ágúakat, kettei tafota, a többi veres bagaziák voltak.

2. testis egregius Ladislaus Balog de Székely-Kocsárd, annorum circiter 38. die 9. Novembris in aedibus eiusdem in dicto Kocsárd juratus examinatus fassus ad 2. Hallottam másoktól, Bellány Sigmond uramot Szathlmárra lovakért hogy küldötte volna Béli uram, de egyébert hogy jártatta volna akárkit is, nem tudom. Ad 5-um. Hallottam közhirül, hogy az Rósahegy alatt deési határban ezen esztendőben nemzetes Teleki Mihály uramot ő kglmet lesték volna, de kik s ki akaratjából, nem tudom. Ad 6. Tudom, Csáki László s Kornis Gáspár uramék ő nagok compareáltak Bethlemben fogsága előtt Béli uramnak, de micsoda dolgok végett, nem tudom. Ad 11. Tudom az commissariusok Sárosi János és Inczédi Sigmond uramék Bethlemben véghezvitt inquisitionnak peragálásakor magam is ott lévén más becsületes vármegye tisztjeivel együtt, egy Kükösi nevű székely nemesember szabadíttatott meg, kit majd öt esztendeig tartatott fogságban. Item. Egy Haraklyáni Márton nevű csizmadia nemes személyt is megfogatván, István deák tiszti jobbággyává akarván tenni, ezen commissariusok inquisitionjának alkalmatosságával producálta nemességéről való armalisát, kit annakelőtte elbocsátott volt oly véggel, hogy jobbággyúl szolgáljon, holmi javaitul is fosztatott meg, mely-

nek némely részét az inquisitiókor adták meg, ki végre ugyancsak elsőként, az commissariusok inquisitiójakor jött elő. bátorságot vévén megmaradhatása felől. Ad 16. Hallottam másoktól, feles zászlókat hogy készítettett, de micsoda színeket s mennyit, nem tudom. Item. Láttam feles kopjafasakat, hogy az lakatos a Bethlemben a palotára vitt fel, de mívégre, azt sem tudom.

3. testis egregius Michael Köpeczi de Jod die 11. mensis Novembris anni praemissi in civitate Maros-Vásárhely platea Poklos-uccza vocata in aedibus Stephani Váradia alias Lakatos repertus, annorum circiter 51. juratus examinatus fassus ad 15. Tudom azt. Belső-Szolnok vármegyében Szinie nevű falu felett Radák Lászlóval Béli uram veszekedvén, azon falut elfoglalván, esztendeig is praesidiumot tartatott benne, Désen is hasonlóképpen egy kőházban.

4. testis generosus Sigismundus Haranglábi de eadem die 14. mensis Novembris in possessione Vajda-Szent-Ivány repertus, annorum circiter 47. juratus examinatus fassus ad 11. Tudom, hogy az ő kglme bethlemi tömlőczében fogva lévén egy legény (ki neve, nem tudom) Bethlen Farkas uram ő kglme küldvén engemet elbocsáttatása felől Béli uramhoz, ki mellett instáltam, bocsássa el; azután bocsátotta-e, nem-e? nem tudom. Ad 15. Tudom, Bethlem mellett a mely Oroszi nevű falu vagyon, Nádudvari János uram emberi szállottak vala belé a Mézes Andrásné jószágá felébe, én akkor jövök vala a falum által, a bethlemi praesidium kiveré belőle a Nádudvari János uram embereit, de az úr maga Bethlemben akkor nem volt.

5. testis egregius Joannes Erős de Széplak 15. Novembris in aedibus Joannis Piros in possessione Szász-Szent-György sede Saxonicali Besztercze comitatu Dobocensi repertus, annorum circiter 40 juratus examinatus fassus ad 11. Tudom, egy Rettegi Lakatos Mihály pro refugio az több urakkal együtt Bethlemben menvén, midőn már az haza az ellenségtől üresedett volna, ki akarván júni azon lakatos is, Béli Pál uram ki nem bocsátotta, hanem megfogatván, két esztendeig is fogva tartotta, sőt mindaddig, valámig jobbágygyá nem kötelezte magát; hanem az ő kglme fogsága után vett osztán szabadulást magának. Item. Azt is tudom, hogy Nagy Pál fiait ő kglme megfogatván, jobbágyává akarta tenni, hanem az elmúlt esztendőben celebrált ország gyűlésében az olyanokról írt articulusnak emanatiója után bocsátotta el, kiket Haller István uram ő naga nemesített volt meg.

6. testis egregius Stephanus Kereszturi de Sajó-Keresztur in aedibus judicis possessionis Veresegyháza in comitatu Dobocensi existentibus habitis repertus die 16. Novembris annorum circiter 46 juratus examinatus fassus est ad 11. et 12. Tudom Nagy Pált, ki most vármegyénkben lakó nemes ember, megfogatta volt Béli Pál uram, de az arról írt articulushoz emanatiója után mindjárt elbocsátotta. De caetero nihil.

7. testis egregius Joannes Balog de Szász-Czegöd praemisso die et loco annorum circiter 46 juratus examinatus fassus ad 11. et 12. uti 6. testis per omnia idem.

8. testis generosus Georgius Kollatovit de Várad in aedibus ejusdem in possessione Udvarhely existentibus habitis repertus annorum circiter 40 juratus examinatus fassus ad 9. Hallottam Bethlen Farkas uramtól s magától is kgl s urunktól a maga házában, hogy az 1675. esztendőben maga circumscriptiójáról írt articulussa ellen kívánta volna a generalisságot restituáltatni. Item. Tudom azt, hogy Ugrai Gergely nevű szolgáját két s három esztendő alatt borok vételére Szent-Job tájára expediálván, közönséges hírül hallottam, hogy Váradra is a törökökhöz mindenkor bément volna, de mivégre, nem tudom. Item. Azt is tudom, hogy Szathmárra is maga embereit küldözte ő kglme a generálhoz, de mivégre, nem tudom; azt pedig tudom, hogy hat lovakat is küldöttek onnan ő kglmének. Item ad 4. Hallottam közönséges hírül, hogy az elmúlt tavaszon szintén megfogatása előtt Teleki uramot Sz.-Benedek táján Kővárba bejövő útjában lesette volna és hogy előttök járójok egy Veres Imre nevű szolgája lett volna. Item hallottam Nagy György nevű becsületes katonától, ki is az magyar hadak között lakott, hogy Béli uramnak egy inasféle azon hadban menvén, bizonyosan azt beszélte volna: midőn Béli uram ellen az articulust a nemes ország írta, akkoron megesküdt volna Béli uram rajta, hogy avagy maga elvész, avagy bosszúját állja azokon, a kik azt cselekedték velle. Item azon katonától hallottam, midőn Béli Pál uram megfogattatott volna, hallván fogságban való esését Veselényi Pál uram, ilyen szókra fakadt: megírtam sokszor Béli uramnak, ne nyughatatlankodjék, mert bizony úgy jár, az mint járt. Item ad 8. Hallottam Bethlen Gergely uramtól, hogy egynehány nemes embertől reversalist vett volna, nevezet szerint Apor Lázár uramtól. Item ad 11. Tudom bizonyosan, hogy egy nemesi titulussal élő Lakatost megfogatván, mindaddig fogva tartotta, míg magát jobbágyának nem kötelezte, magam is eleget intercedáltam mellette, de

nem efficiálhattam semmit, mind az Béli uram megfogatásáig jobbágyságban tartatott. Azonkívül is hallottam többeket is, hogy megfogatott és fogva tartatott ő klmé, kiválképpen Háromszéken. Item ad 15. Hallottam Haller Péterné asszonyomtól, sokszor panaszolkodván, hogy földéit Bethlemben elvétette, kerteit levágatta, korcsmán való borát is kivágatta, rétjeit szolgálai lovaival megengedte gázoltatni. Item Bethlen Farkas uramtól hallottam, hogy az úrtól sok injuriát szenvedtek ő klmek is, még a közönséges halászó vizet sem engedte ő klmé halásztatni; ha az ő klmek embere odament halászni, elvonták hálójokat is. Item ad 16. Hallottam Nagy György nevű katonától azt is, hogy egy Nagy Mihály nevű, Béli uram szolgálja magyar hadak közzé menvén, azt mondotta -- hallotta azon Nagy Mihálynak szájából, hogy ő maga rakott el Bodolán harminczkét felszegezett zászlókat, két szekér lobogós vasas kopját, száznyolczvan bélelt farkasbőrt. Hallottam kuldui Kovács Istvántól, hogy egy Bethlen várához való szűcstől hallotta, hogy egynehány hétig csak zászlókat s lobogókat csináltak Bodolán a szabók, ő is ott volt közöttök.

9. testis nobilis Stephanus Polyak in oppido Bethlen residens, die 17. Novembris in arce Bethlen repertus annorum circiter 40 juratus examinatus fassus ad 15. Tudom, hogy Csekei Györgynek egy ház helyét elfoglalta itt Bethlemben, melyet még Haller Istvánné idejétől fogva békessegesen birt. Item. Az várostól is tudom, hogy mind az alsó s mind az felső mezőkben egy-egy darab rétjeket, melyet közönségesen fel szoktanak volt nyilahui, felszántatván, elfoglalta. Item tudom azt is, hogy Nagy Pál nevű nemes embert megfogatván, magát ugyan az ország articulusa szerint elbocsátotta, de itt való jószágát törvéntelenül elvévén ő klmé, ma is birja. Item tudom azt is, hogy a bethleni határban levő közönséges halászó vizeket más possessoroknak élni nem engedte, hanem az halászó embereket megfogatván, ide a várba hozták.

10. testis nobilis Georgius Szigethi de Bethlen, annorum circiter 40. juratus examinatus fassus ad 11. et 12. Tudom azt, hogy Nagy András és Nagy Pál itt Bethlenben lakó nemes személyek lévén, örökségeket Béli Pál uram elfoglalván, magokat megfogatta s fogva tartatta mindaddig, míg jobbággyivá tőtte; úgy vagyon, Nagy Pált az ország végezése szerint elbocsátotta volt, de Nagy Andrást mind egész magának megfogatásáig azon jobbágyságban tartotta, az örökségek ma is oda vagyon. Item tudom, hogy egy Kovács Márton nevű nemesi szabadsággal élő embert megfogatván, jobbággyává tőtt és az elmúlt tavaszig jobbágyságban tartott. Item

Lakatos Mihályt is, ezen vármegyében nemesi szabadsággal előtt öt vagy hat esztendeig is tartatott fogva, el sem bocsátotta, míg jobbbágyává nem tette, az elmúlt tavasszal ment el Rettegre. Ad 15. Tudom. hogy itt a bethlemi határon mind Bethlen Ferenczné s mind Haller Péterné asszonyaiméknak rétket elkerteltette; úgy vagyon. Bethlen Ferenczné asszonyom a kertet levágatta, de Haller Péterné asszonyomét mind az tavaszig bírta. Tudom azt is, hogy a falu nekem adván egy földeskrét, magam megszántatván, megszántva tőlem Béli uram tisztei elvették, ma is oda vagyon. Tudom. minden közönséges halászó vizeket is tilalmazott egyéb possessoroktól.

11. testis nobilis Georgius Czekei de Bethlen, annorum circiter 40. juratus examinatur fassus ad 11. et 12., a Nagy Pál fiai dolgát, Kovács Mártonét és Lakatos Mihályét uti precedens 10. testis. hasonlóképpen fateálja. Item ad 15. Tudom azt, hogy nekem is egy házhelyemet, melyet Haller Istvánné hagyott volt testamentomban, száz forintban bírtam is mintegy tizenkét esztendeig, hatalmasúl tőlem elvette, ma is odavagyon, magam is üldözésben voltam előtte. Item tudom azt is, hogy Bethlen Ferenczné asszonyomnak kapuja tövében csinált mészárszéket levágatta s az uteza közepire vendégfogadót csináltatott. Tudom azt is, hogy Bethlen Ferenczné asszonyom téglacsűrit, mely a Szalánczi István uram földén volt, miért a várból praesidiariusokat küldvén reá levágatta és egy néhány ezer számú tégláit egybenrontatta. Item tudom azt is, hogy Radák László Szinie nevű jószágára praesidiariusokat küldvén, elfoglaltatta s bírta. Item tudom azt is, hogy a szolgabiráknak lovokat elvétette, hogy Bodolára nem mentenek ő klméhez, ma is oda vagyon lovok. Item az falutúl elvett rétek felől úgy vall. mint az kilenczedik fatens. Item Haller Péterné asszonyom elfoglalt kertje s sövények levágatása felől is úgy vall, mint az 10. testis.

12. testis providus Paulus Lakatos in possessione Szeszarma ad arcem Bethlen pertinente residens serarius annorum circiter 36. juratus examinatus fassus ad 11. Tudom, hogy Tornóczi Andrást sokáig fogva tartatta az sacczának befizetése után is s hogy az ország eleiben ment panaszkod felőle, akkor bocsátotta el. Item Kükösi Pál is komlódi gondviselője lévén, hat esztendőnél tovább fogva, akkor bocsátatott el az úrtúl Béli uramtúl, mikor maga fogságban esett. Item Nagy Pál fiai felől is úgy vall. uti 11. testis, Lakatos Mihály felől is az szerint.

13. testis egregius Stephanus Váraliai alias Literati de Bálványos-Váralia annorum circiter 54. juratus exami-

natus fassus ad 11. Tudom, hogy a vajda megfogatván Nagy Pált az úr híre nélkül, midőn az úr megtudta, azt mondotta, bár aludt volna akkor a vajda, azután mindjárt elbocsátotta az országgyűlése alkalmatosságával, mivel ugyanakkor esett volt fogságban. Item tudom azt is, hogy az lakatostól kopja vasakat csináltatott, mintegy tizenháromig valót.

14. testis honestus Johannes Gavris provisor bonorum arcis Bethlen annorum circiter 40 juratus examinatus fassus ad 11. Tudom, hogy Lovas János fiait megfogatta az úr s mintegy két hétig fogva tartotta, kezességen bocsátatta el, hogy az urat szolgálják fizetésért. Item tudom, az Csekei György háza elégettetvén az ellenségtől, fundusát elvette s nem engedte birni tovább az háza helyét.

15. testis honestus Franciscus Nagy, castellanus arcis Bethlen, annorum circ. 56 juratus examinatus fassus ad 6. Tudom Kornis Gáspár és Csáki László uramék ő nagok jöttek ide az úrhoz, de mi végre, nem tudom.

16. testis egregius Nicolaus Fodor de Várad pronunc arcis ac praesidii Bethlen constitutus capitaneus annorum circiter 46 juratus examinatus fassus ad 16. Hallottam Kuldun lakó Kovács István nevű vármegye szolgabírájátúl, hogy Béli Pál uram ötvösöket s lakatosokat tartott sok üdőkig hol Bethlemben, hol Bodolán és ezüst tálakot s csészéket sokat s kopja vasakat sok számukat csináltanak s pallosokra s hegyes terekre való ezüst szerszámokat sokat csináltatott, valami száraz malmokat is, hogyha valami táborozás alkalmatossága lenne, mindenütt magával hordoztathatná, úgy rézdobot is.

17. testis, egregius Georgius Literati de Sajó-Udvarhely in comitatu Szolnok Interiori possessione Kuldu aedibusque providi Stephani Cziko generosi Martini Pongracz de Kuldu jobbagonis repertus, annorum circiter 48 juratus examinatus fassus ad 11. similiter, Nagy Pálról s Nagy Andrásról uti 10. testis.

18. testis egregius Stephanus Harasztosi de Bálvánios-Váralia annorum circiter 50. juratus examinatus fassus ad 11. Tudom, Lakatos Mihályt sokáig fogva tartotta Béli uram, de mi okon, nem tudom.

19. testis egregius Stephanus Kovács de Berzéte in praemissis die et loco repertus, annorum circiter 40 juratus examinatus fassus ad 11. Tudom, hogy Balog István Árpáston lakó urátúl manumissus lévén, az úrtúl Béli uramtúl megfogattatván, mindaddig fogva tartotta, amíg jobbágysággá tette, hanem commissarius uramék szabadították fel. Item tudom, hogy Sütő Mihálynak Beszterczén levő ládjából az

armalist kivétette Béli uram és magát megfogatván jobbbágygá tette, kit annakelőtte jámbor szolgálatjáért Haller Istvánné Barkóczi Anna asszony ő naga nemesített volt meg, ma is konyhamestere Béli né asszonyomnak. Item tudom, Tarnóczi Istvánt az saccza befizetése után három vagy négy esztendeig fogva tartván, erős reversalissal szolgájává tette Béli uram, ma is hopmestere az asszonynak. Item Lakatos Mihály felől is úgy vall, mint az 10. testis. Item tudom Bodon István nevű nemes embert Béli uram üldözte, jobbbágyává akarta tenni. Pongrácz Márton uramra executorokat is küldött érette, hogy kézbe nem adta, de ő kglme repellált.

20. testis generosus Stephanus Alvinczi de Dés in praefata Kuldu die et loco repertus annorum circiter 50 juratus examinatus fassus ad 11. Tudom Lakatos Mihályt Béli uram fogságban tartatta, de nemesi szabadsággal való élését azon Lakatosnak nem tudom, azt sem tudom, mi formában bocsátotta el az úr Béli uram, s mikor.

21. testis honestus Michael Lakatos in oppido Retteg commorans in praefato die et loco repertus annorum circiter 48 juratus examinatus fassus ad 2. Tudom, hogy lovakat küldött ki Szathmárra Béli uram, eladni-e vagy ajándékba, nem tudom. Item tudom, hogy hintót is hoztanak Szathmárról, de pénzen adták-e vagy ajándékon, nem tudom. Azt is tudom, hogy Béli uramnak megfogatása előtt Csáki László, Kornis Gáspár uramék, Bethlen Miklós és Veselényi Pál uramék is Bethlemben együtt voltak, de mit végeztek, nem tudom. Item azt is tudom, hogy magamat öt esztendeig fogva tartott s jobbbágyává tött, honnan megfogatása után commissarius uramék szabadították meg. Item Tarnóczi István felől similiter vall, mint az 19. testis. Item ad 15. Tudom azt is, hogy Szinyét elfoglalta, esztendeig gyalogokat is tartott benne. Item azt is hallottam Béli uram szolgája szájából, hogy négy étszaka vagyon már, hogy lobogókat s zászlókat varranak; mit akar az úr, nem tudja. Item kopja vasakat is csináltam huszonötöt másodmagammal, melyet azután Bodolára vittek.

22. testis generosus Martinus Pongrácz de Kuldu annorum circiter 25 juratus examinatus fassus ad 11. Tudom, hogy egy nemes embert Bodoni István nevű conventiós szolgámat valami homályos relatoria mellett tölem kérette jobbbágyagra, szolgatartó ember lévén, meg nem adtam, félvén attól is, ha nemes embert kiadok, magam károsodom meg; azalatt eltelvén esztendeje, tölem elment házához Sz.-Andrássra, kiért executorokat küldött Béli uram reám, de

repellálván, ma is abban vagyok a dolog. Tudom azt is, hogy Kulduhoz levő rétenre maga szekeres lovait küldötte s ott füveltette akaratom ellen, noha beteg lévén én magam, szolgálmtúl izentem ő klmének, hogy annál több rétem sincsen Kulduhoz, vitesse el az lovait ő klmé, melyet megértvén ő klmé, elvitette rúlla az izenetem után. Item ad 15. Tudom. Sziniét Béli uram elfoglalá, de az vérekké mint alkudt meg felőle, nem tudom. Item tudom azt is, hogy kuldui statutiómnak ő klmé contradicált, mit akarjon ő klmé tovább véle, nem tudom. Item tudom, hogy árpástói Balogh Istvánt, manumissus személyt, megfogatván az egy ház földén arról írott ország articulúsának emanatiója után is fogva tartatott, commissarius uramék bocsátották el. Item Makai uram árvái jószágát is ő klmé elfoglalta, mi okon, nem tudom.

23. testis egregius Martinus Széki de Ds vicecomes comitatus Szolnok interioris annorum circiter 34 juratus fassus ad 15. Tudom Bethlen János uram Kővárban magamot s atyámat sokáig tartatott fogva s kétezer forintot is fizettünk ő klmének praetendálván azt, hogy holmi eltévedt bonumiban participálódott volna az atyám radnóti tisztviselésében, comminálván, hogy bizony a török táborra viszen.

24. testis egregius Alexander Széki senior de Ds annorum circiter 60 juratus examinatus fassus ad 11. Árpástói Balogh István megfogatása és jobbágygyá tétele felől similiter fatetur, uti 19. testis. Item azt is tudom, hogy alsó-oroszfalvi portióját Nádudvariné asszonyomnak, micsoda praetensióval, nem tudom, elvette, ma is a várhoz birják. Nekem is Mező-Szt-Mártonon lévén Toldalagi Jánosné asszonyomtól zálogosított portióm két házhelyből álló Horvát rész, melyet Béli uram elvett tőlem, ma is birja ő kglmé. Tudom, az Barcsai Ákos fejedelemségében, Kővárban létemben huszonnégy ifjú legényt, a porkolábot, azon legények hadnagyát és Mikes Jánost Bethlen János uram megfogatván, elviteté ezen foglyokat és az mint értettem, ketteinek fejeket vétette Szejdí basa, az többit rabjaivá tette. Azon Szejdí basa engemet is vasba veretvén, midőn ezen foglyokkal már útban lőtt volna Bethlen János uram, az útból érettem is visszaküldött, hogy elvitessen, ha meg nem sacczok holmi reám fogott, elveszett bonumiért, de Bethlen Jánosné asszonyom el nem bocsátott, ezt mondván, hogy engemet az fejedelem ő kglmeknek adott holmi elveszett bonumokért, melyre nézve megsacczoltam ezer tallérokban. mivel esküdt Bethlen János uram rajta, hogyha nem sacczok, vagy a töröknek át s elviszen, vagy felakasztat.

25. testis egregius Michael Alóri de eadem annorum circiter 40 juratus examinatus fassus ad 15. Tudom Sziniét elfoglalta Béli uram, esztendeig praesidiummal is őriztette, de mi úton, nem tudom.

26. testis egregius Joannes Vas alias Vasas de Szelecske annorum circiter 43 juratus examinatus fassus ad 15. Tudom Sziniét és a dési cserepes házat a vérektől Béli uram elfoglalta, de miért, nem tudom s mi okon. Hallottam azt is, hogy Szinién emberhalál is esett.

27. testis honestus Stephanus Literati Lisznensis inhabitator, generosi Pauli Béli jobbágio, sed pronunc arcis Bethlen, annorum circiter 45 juratus examinatus fassus ad 11. Tudom Pál-János Pál nemesembert Béli uram két esztendeig s két hónapig fogságban tartatta, úgy annyira, hogy sok szenvedési után kételenítettett reversalist adni, hogy holtig szolgálja fizetés nélkül; magam írtam meg Mihács Mihály dictálása után a reversalist. Item tudom azt is, hogy Botosi István nemes személyt az úr Béli uram megfogatván, alkalmas ideig fogva tartatta, azután úgy bocsátotta el, hogy esztendeig szolgálja.

28. testis generosus Sigismundus Zodorai de Ér-Szt-Király annorum circiter 33 juratus examinatus fassus ad 15. uti 21. testis Sziniéről, de caetero nihil.

29. testis generosus Joannes Vas de Czegő, die 21. Novembris domi suae in possessione Czege existente habita repertus annorum circiter 40 juratus examinatus, fassus ad 15. Tudom, hogy néhai Ebeni István meghalván, testamentaria dispositiója kívül az úr Béli uram valami contractusnak színe alatt a közelb való vérektől jószágokat foglalt el, ma is keze vagyon rajta, requiráltatván túllünk mostani rabságában, ígérte a dolognak megorvoslását.

NB. 30. testis átvivő szóval a következő levél hiányzik, ki van vágva, valamint az utolsó levélnek is felső részéből vagy három újjnyi darab. S következik a 37. testis.

37. testis generosus Georgius Bodoni de Vajda-Szt-Ivány ultima Novembris in domo Pauli Literati relictæ in civitate Alba Julia existente habita requisitus, annorum circiter 50 juratus, examinatus, fassus Sütő Mihályról, sicuti 19. testis. Szinyének elfoglalása felől fatetur uti 3. testis. Item ad 15 Tudom, hogy magam ellen valami színes és hibás contractussal őstől maradt jószágomnak felét birja, mely megbizonyosodott törvényes processussal is mind az terminuson s mind az vármegye székén, fenyegetőzéssel is sokkal volt Béli uram ellenem.

Seriem itaque ejusdem praemissae attestationis et inquisitionis, rescitaeque veritatis, uti per nos exstitit expedita, nominibus et cognominibus testium praeannotatorum, terminum ad praesentem Vestrae Celsitudini fide nostra mediante sub sigillis nostris suo modo referendas et rescribendas modis omnibus duximus. Eandemque Celsitudinem Vestram ad vota diutissime vivere valere et gloriosissime regnare animatus desideramus. Datum in civitate Alba Julia, die prima mensis Decembris anno domini millesimo sexcentesimo septuagesimo sexto.

Ejusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humiles fideles, perpetuique servitores.

Georgius Szécsy et Michael Illyefalvi mp. cancellariae Celsitudinis Vestrae majoris scribae et jurati notarii e curia ejusdem per eandem ad praemissa peragenda specialiter exmissi.

Külczim: Illustrissimo ac celsissimo principi dno dno Michaeli Apaffi, dei gratia principi Tranniae, partium regni Hungariae lno et Siculorum comiti etc. Dno dno nobis naturaliter clementissimo.

Más kézzel: Anno 1676. Apertae per Franciscum Lugasi secretarium.

(Ered. a gr. Teleki-család marosvásárhelyi lvtárában m. 233.)

LX.

1676. dec. 23.

A fejedelem Bethlen Gergelyt udvarhelyszéki főkapitánynya nevezi ki.

Michael Apafi dei gratia princeps Tranniae, partium regni Hungariae dnus et siculorum comes etc.

Spectabiles gener. egr. et nles agiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Mivelhogy eleitől fogva emlékezetes minden jó dolgoknak, nemcsak ez hazának, hanem lelkének is ismeretét az jó rendtartás és az által való rendes igazgatás, melyre dicséretes emlékezetű praedecessorink is vigyázván, éltették alattvalóikat és mi is az iránt való hivatalunknak megfelelni akarván, gondolkotunk Kglmetek felől is dispositionunkat gyakorlani kglmesen. Kihez képest méltó tekintetben vevén tekéntetes és nemzeti Keresdi Bethlen Gergely uramnak. egyik böcsületes

meghitt főember hívünknek boldog emlékezetű praedecessor fejedelmek ideivel nevekedett érdemes magaviselését és mi hozzánk s édes hazájához is gyakorlott hűséges kedvességét: Kglmetek udvarhelyszéki székebeli főkapitányságnak hivatalával jutalmaztatni kívánjuk kglmességünkéből, rendelvén becsületes tanácsúri és főrenden levő híveinket, tekéntetes és nsgos Hallerkövi Haller Pál, Mikes Kelemen és Daczó János uramékat Kglmetek eleiben való installatiójára, ezen ő kglme hivataláról iratott installationális leve-lünknek rendi és tartása szerint változtatlanúl. Minekokáért megnevezett becsületes úri és főrenden levő híveinknek ő kglmeknek nevünkkel mondandó szavuknak teljes hitelt adván, és engedelmeskedvén rendeléseknek egész székestől, ismerje ezentúl Bethlen Gergely uramat érdemes és illendő becsülettel egyik fő tiszteknek és előttök járójoknak főkapitányságának tisztiben agnoscálni, acceptálni és tisztelni Kglmetek. Quibus de reliquo secus non fact. gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 23. Decembris a. 1676.

M. Apafi mp.

Külcztm: Splibus gener. egr. et nlibus supr. ac vice judicibus regiis et reliquis jur. assessoribus ac notar. nec non primoribus potior. tam equestris quam pedestris ordinis: toti denique universitati dnorum libertinor. Siculorum nostror. sedis siculicalis Udvarhely etc. Fidelibus nobis dilectis.

Alább: 1677. die 6. mensis Januar. exhibitae et praesentatae per assessor. et jur. notar. sedis Udvarhely in oppido Keresztúr.

(Ered. Udvarhelymegye lvtárában.)

LXI.

1677. j a n. 7.

XIV. Lajos Teleki Mihályhoz: Bethune megbízatása ügyében.

Saint-Germain 7. Janvier 1677.

Monsieur Teleki, vous apprendrez par le Sieur marquis de Bethune, chevalier de mes ordres et mon ambassadeur extraordinaire en Pologne les dispositions, où je suis de vous donner des marques de mon affection, et que je contribuerai volontier au succès des affaires, que vous lui avez proposées. Je serai bienaise, que vous ajoutiez une créance entière à ce qu'il vous dira de ma part sur

ce sujet et que vous soyez persuadé de ma bienveillance pour vous etc.

(Másolat. Petrovics-gyűjtemény a Magy. Tudom. Akadémiában.)

LXII.

1677. jan. 28.

Teleki Mihály de Bethune marquishoz: a portai viszonyokról értesíti.

Sorostély, 1677. január 28.

Illustrissime etc. Tametsi informationem meam de statu rerum et occasione suspensae actionis Exc. Vram hactenus accepisse non dubitem, volui tamen per correspondentiam ulteriorem realem et intemeratam observantiam porro contestari, ut praesentem totius negotii imaginem in sua forma plene et profunde cognoscat.

Legatus principis Transylvaniae ex porta rediit feliciter, qui tam ab imperatore Turcarum, quam supremo vesirio honorificentissime acceptatus est et habitus. Argumenta tulit majoris erga principem Transylvaniae affectus, quam vel credere, vel sperare poteramus, adeo, ut consideratio propter suspectum supremi vesirii in novam fiduciam versa sit, qui loco indignantis, uti suspicabatur, animi, specimina dedit ingentis propensitatis. Ita saepe munera placant hominesque deosque.

Nobilis, quem exules pro residente ad portam expediant, sub nomine et umbra principis Transylvaniae acceptatus est occulte, solito tamen residentes tractandi modo propter patriam. Ad praesens omisso legato regis Poloniae in fulgida porta expectato acceptandus siquis a sua Mte mittetur singulari pompa et solennitate Constantinopoli, quo imperator Turcarum cum universa aula eum in finem propediem profecturus est; suntque manifestissimae apparentiae imperatorem Turcarum ad ratihabitionem et conservationem conclusae cum rege Poloniae pacis omnino intentionatum (esse).

Quod statum rerum hungaricarum attinet, supremus vesirius, qui juxta regulas et dispositiones antecessoris tam vasti moderatur habenas imperii, ad promotionem earundem per principem Transylvaniae propensissimus est, nec obstaret operationi, nisi quandam adhuc reflexionem haberet ad pacem rex Poloniae, de cujus firmitate dubius cum sit, declinare videtur arma contra duos hostes, secus in casu

ratificatae cum rege Poloniae et republica pacis manifestam in rebus operationem non abnegat.

Proinde cum solidum et rigorosum suscipi, quod possit, hac parte diversionis fundamentum dependeat a plenitudine pacis, Exc. Vram ad stabilimentum illius apud regem Poloniae cooperaturam spero, ut sic remotis omnibus obstaculis, manum operi adhibeamus cum securitate plena, pondere et efficacia.

In Valachia et Moldavia cum et in istis partibus varii rumores sparguntur de rege Poloniae, sed cum fortitudinem et magnanimitatem suae Mtis et summam in rebus incipiendis sapientiam felicitatemque noverim, contemsi et contemno omnia, quaecunque malevolorum perversitas in vulgus seminat, certissimus suam Mtem non minori gloria conservaturam, quam fecit haec ad facilitandam, optari et indubius est gradus statusque publici summum stabilimentum; ratificata enim pace, finitoque cum Exc. Vra tractatu, longe utilius erit pacem habere a fulgida porta propter nomen et famam, quam molem immensam virium.

De effectu et promptissimis serviendi studiis cels. principis dni mei clemi sua Mtas secure sit. Novi sinceritatem et devotissimum suae celdnis animum, quem per realia obsequia in omni occasione erga suam Mtem et sersmam rempublicam contestabitur.

Pluribus nolo hac vice Exc. Vram onerare, sed remitto ad relationem dni Absolon propediem. – Summa rerum, cujus finalem determinationem Exc. Vra omni conatu promoveat, necesse est, ita nullum amplius obstaculum, nulla mora, sed apertus campus, plena facultas. In me Exc. Vra cognoscet nullum vel defectum, vel tergiversationem, sed sinceritatem et alia serviendi studia ex benigno indultu principis Transylvaniae alacriter praestanda. De cetero etc. etc.

(Titkos aláírással vegyes, hibásan magyarázott más szerint. Petrovics-gyűjtemény a Magy. Tud. Akadémiában.)

LXIII.

1677. febr. 2.

Apafi rendelete Buda János portai kapitányához a bujdosók ügyében.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes.

Grose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. Az oda ki nyomorgó magyarországiak küldvén követjeket

hozzánk kétszer is, kívánják, hogy oda be dolgokat urgeálnók és solicitálnók. Melyre mi, az mint eddig, úgy most is készek lévén, Radits András nevű ő kglmek atyjokfiát küldöttük be, böcsületes híveinknek s mind pengig magoknak ő kglmek tetszésekből, ki micsoda levelekkel megyen, instructiójával együtt megláthatja: lévén poroncsolatja róla, hogy Kglldel communicálja; kivel és az szerént Kubuni urammal is Kglld egyetértvén, munkálkodjék azon, hogy jó válaszszaal jöhessen ki. A mellett azon bujdosó szegény magyaroknak elébbeni quartélyok is hogy restituáltassék, arról is jó választ és levelet extrahálni és szerzeni igyekezsek, lehessen hon való commorálások, míg isten az dolgoknak jobb folyamját adja, tudósítván azonban minden ott ben forgó occurrentiákról bennünket, s arra is vigyázván, hogy instructióján kívül más egyéb dolgot ne solicitáljanak.

Adaték az is értésünkre, hogy Biharvármegyében búza szűksége lévén, az török vitézek megtiltották volna, hogy az búzáat onnét oda ne hordanák, mely is nem egyébre való lévén, hanem hogy drágaság lévén azon helyben, az magyaroknak ott való quartélyozások ezentúl ne lehessen, azért Kgltek abban is munkálkodjék, hogy az a quaestus is szabadíttassék fel.

Azonban mi az portához való hűségünkötől viseltetvén, Kgd által akarók értésére adni az fővezérnek és tihájának, hogy mostanában is az császártól commissariusok jötenek le, kik az magyarokat minden jószágoknak visszaadásával és károkról való contentálásokkal és minden ígéretekkel hitegetik az gratiára. Melyhez félő lévén, hogy az mint ezelőtt egynehányan közülök az gratiára visszamentenek, úgy az többi is visszamenvén, idején akarjuk jelenten, ha dolgok mégis tovább halad, ne desperáljanak dolgok felől, tarthatni attól; mi is peniglen ne okoztassunk, hogy idején értésére nem adtuk az portának.

Somlyai kapitány Olosz Ferencz hívünk adá értésünkre, hogy az váradiak újabb factiót kezdetek forralni, és követeket az portára beküldeni, solicitálván azt, hogy az Bihar vármegyeiek Erdélyhez semmit ne adózzanak. Mely ellen is Kglld szorgalmatosan vigyázni, és az dolgot in contrarium forgatni el ne mulassa, megmondván azt is, az hol kívántatik, hogy anélkül az erdélyi adónak nagy csorbája és hijánossága esik, semmiképpen ki nem telhetvén. — Mindezet Kglld így értvén, kegyelmesen és igen serio poroncsoljuk, hasznoson procurálni, és minden részeit jó effectumban hozni és minket mindenekről tudósítani el ne mulassa. Secus nec facturus. Datum in arce nostra Fogaras die 2. mensis Februarii anno 1677.

Kívül: Buda János uramnak szálló levelének pariaja.
Anno 1677. die 2. Februarii.

(Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

LXIV.

1677. febr. 16.

A lengyel király Telekinek. Tudatja, hogy a fejedelem levelét megkapta.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Volhyniae, Kioviae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae Czernihoviaequae.

Magn. ac grose, sincere nobis dilecte. Juxta literas, quas recenter ab ilmo Transylvaniae principe accepimus: non ingratum sane nobis fuit a sinc. Vra officiosissime compellari. Veluti enim hac ipsa ratione constantissimi Sinc. Vre erga nos studii specimina metimur; ita in partem satisfactionis accidimus literaria ab eadem habere officia. Porro veluti mutuo erga Sinc. Vram propendemus affectu, ita eidem et prospera quaeque et bonam apprecamur valetudinem. Datum Varsaviae, die decima sexta mensis Februarii, anno dni millesimo sexcentesimo septuagesimo septimo. Regni nostri anno tertio.

Joannes rex mp.

Külczim: Mgco ac groso Michaeli Teleki de Szék, ilmi Transylvaniae principis consiliario intimo, comitatum Torda et Maramaros comiti, arcium Huszt et Kővár districtusque eiusdem capitaneo supremo, sincere nobis dilecte.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXII. k.)

LXV.

1677. ápr. 12.—júl. 10.

Macskásy Boldizsár követsége Bethune marquishoz.

a)

1677. ápr. 12.

Macskásy Boldizsár utasítása.

Instructio

pro generoso Balthasare Macskási de Szent-Márton-Macskása, tabulae nostrae judicia-

riae assessore jurato, legato nostro ad excellentissimum dominum marchionem de Betune extraordinarium legatum christianissimi ac serenissimiregis Franciae ad potentissimum ac serenissimum regem Poloniae, data in arce nostra Fogaras die 12. Aprilis anno 1677.

Igen szükséges, hogy szemes légyen ő kegyelme, vigyázzon mindenekben az mi méltóságunkra, az magyar atyafiak követivel egyetértvén mindenekben, kikre is igen rá vigyázzon, ha az elikbe adott instructiók szerint procedálnak és mivel Betune uram Absolon uram által punctumokat küldött ki, azokon kívül tractálni sem lehet sem ő kegyelmének, sem az magyar atyafiaknak; de mindenekelőtt megmondja ő kegyelme s jól declarálja, hogy mi eleitől fogva az magyar dolgokat szívesen segítettük. ki mellett sokat is költöttünk; ezután is azont követjük, de mivel mi az hatalmas nemzetnek subjiálva vagyunk, absolute nem végezhetünk az franczia királylyal ő felségével, úgy Betune urammal is; azon vagyunk mindazáltal, hogy a portán is efficiálhassuk, hogy nyilván is megengedtségük segítőnk az magyar nemzetet személyünkben is; ha az nem lehetne, bizonyos hívünk által, melyre nézve legelsőbbben is fel kell tenni, ha az porta semmiképen meg nem engedné, vagy ha megengedné is, de bennünket revocálna, akkor az tractából s dologból kiállhassunk. Mely ha lenne is, ugyanazt az jó correspondentiát megtartanók és jóakarattunkkal segítőnk. Az kiküldött punctumokra azért így felelhet ő kegyelme.

Ad 1. Azon leszünk.

Ad 2. Minél több hadnak szerét tehetjük, annyit szerzünk, ha az török nyilvánvaló segítségünket megengedi, lövő szerszámokat is küldünk vagy vitetünk, az mennyi lehet. Az franczia király híre nélkül az császárral nem tractálhatunk.

Ad 3. Ugy is kell lenni.

Ad 4. Rendes kívánság.

Ad 5. Hogy az mi küldendő meghitt hívünk Teleki Mihály uram mellé az magyar atyafiak közül rendeltessenek tizenketten, javaljuk, kiknek tanácsokkal cselekedjék Teleki uram ő kegyelme, de azoknak külön praesidensök hogy legyen, nem javalhatjuk; az ki az hadban is első léssen, az tizenkettőnek is azt javaljuk praesidensének lenni.

Ad 6. Igenis hóra kell fizetni, de mivel az hadnak jó része eloszlott, az pénznek idején kiem kell lenni, annyi-
val penig. az mennyivel húszezer embernek megfizethetni.

Ad 7. Igenis ő felsége emberének kell lenni, ki az hadaknak fizessen. registrum szerint megmustrálván őket.

Ad 8. Az pénzzel az ő felsége emberének júniusnak az elején vagy májusnak az utolján kiinn kell lenni Máramarosban vagy Kővárban.

Ad 9. Az mi birodalmunkban az pénz felől felelünk. úgy isten kivívén bennünket vagy emberünket az magyarországi határba.

Ad 10. Nem is cselekeszszük.

Ad 11. Isten az alkalmatosságot kiszolgáltattván az hadakozásra, valamit elkövethetünk, el nem mulatjuk.

Ad 12. Az porta parancsolatja érkezvén is, valamedig subsistálhatunk országunk veszedelmeztetése nélkül, vissza nem jövünk, vagy Teleki uramat vissza nem hívjuk, kit idején is értesítést adunk ő felségének, az magyarok penig, úgy hiszszük, félben nem hagyják úgyis dolgokat.

Ad 13. Csakhogy azoknak is mitőlünk avagy kiküldendő embereinktől légyen dependentiájok és illendő disciplinában tartassanak, erről külön parancsolatjok légyen, kikkel készen legyenek az lengyelországi határon belől, hogy mihelyest előttök járó tiszttól requiráltatik, jöhessen oda ahova az szükség kívánja, jöveletekben is kárt ne tegyenek az szegénységnek.

Ad 14. Az mi részünkről is titokban tartatik. Azt meg kell mondani, mivel így kéz alatt annyi hadat nem gyűjthetni össze: az pénz annyi légyen, hogy az had összevgyűjtésére több szokott elsőben kitelleni, fogyatkozása ne légyen az három hópénznek.

Azt sem kell elfelejteni, hogy az mely hívei franczia király ő felségének kiinn lesznek, mind az, ki a dolgokra fog vigyázni, mind az ki fizetni fog, velünk, vagy Teleki urammal egyetértsenek és ha valaki olyat mondana is néki, magoktól hitelt ne adjanak, hanem vagy nekünk, vagy Teleki uramnak adják értésére az dolgot, azonban semmi hadi igazgatásba magokat ne elegyítsék.

Azt is meg kell mondani, ő felsége is az némettel ne tractáljon hírünk nélkül; azonban ha tractára menne, az némettel az magyarok dolgairól ne végezzen legkissebbett is minálunk nélkül, az hadaknak fizetéséről pedig, míg az magyar dolgok fentartatnak, illendőformán assecuráltassunk. arról is, hogy a pénznek refusióját mitőlünk nem kívánja; sem mitőlünk, sem az magyaroktól, sem azért semminemű praetensióját fenn nem tartja.

Ha az portán mi bajunk érkeznek, francia király ő felsége költséggel, követséggel realiter et potenter segítse dolgainkat.

Ordinantiájuk legyen az lengyelországi szélbéli tiszteknek, correspondentiát tartsanak velünk.

Az három hópénzen kívül is legyen pénz, hogyha várak vitélére s azokban levő praesidium dispositiójára s egyéb szükségekre kívántatnék, pénzből az iránt is fogytkozás ne lenne az ő felsége híveinek.

Kende s Keczer uramék követségeket referálhatja, azonban declarálja, hogy az magyarok részről való követek is az mi annuentiánkból mennek és egy értelemben is lesznek: kiváltképen penig Absolon urammal egyetértsen.

(Minuta, Orsz. lvtár: Erdélyi kincstári osztály. Instructiók VI.)

Jegyzet: Ezen utasítás alapján pontokba szedettek Apafi követelése s ez okmány közölve van a Török-Magyarkori Államokmány tár V. k. 419 — 421. ll.

b)

1677. ápr. 11. és 12.

Apafi két levele Bethune marquishoz, melyekben tudatja, hogy Macskássy Boldizsárt nevezte ki követévé: ad facien-dam super propositis punctis finalem conclusionem. s melyek közül egyet Macskássy s egyet Reverend abbé kézbesített.

Történelmi Tár 1886. évf. 349. és 350. ll.

c)

1677. ápr. 2.

A bujdosók egyeteme Bethune marquisval tudatja, hogy Farkas Fábiánt, Fajgel Pétert és Absolon Dánielt felhatalmazta, hogy »juxta puncta ipsi per nos data« tárgyaljanak.

Ugyanott 352. l.

d)

1677. ápr. 2.

Theököly Imre a francia királynak: hódolata bemutatásával Absolont bízta meg, ki azt személyesen fogja neki átadni.

Ugyanott 480. l.

e)

1677. ápr. 21.

Teleki marquis Bethunenel tudatja, hogy személyes érdekei képviselésével Absolon Dánielt bízta meg.

Ugyanott 351. l.

f)

1677. máj. 8.

Macskásy Boldizsár levele a fejedelemhez.

Kgls uram.

Ngdt mint kgls uramat alázatosan akarom tudósítanom. Márón isten hírével az esten érkeztem ide most reggel die 8. Maji, mindjárt indulunk Zamborról. Az franczia Fogarashól expediáltatott ember után kellett Stryjben egy nap mulatnunk, ki is elérkezék mostan; ad diem ultimam Aprilis várt az Marchio, nem fognak tartóztatni az válaszszaal az mint eszemben vettem kgls uram; utunkban is nem késünk, csak-hogy rettenetes drágaság van, egy magyar forintnál feljebb jár egy véka zab, városokon kívül nem is kaphatni, hertelen az szállás kedvéért utunkban ki is kelvén térnünk, reménlem 8 napra helyben mehetnünk. Egyéb új hír kgls uram nincsen, hanem az gyűlés 24. április bomlott el, nehezen végződhetett, lengyel szokás szerint nehezen egyezhettek. többi között egy kapitány contradicálván, megnehezteltek. az ablakon akarta az király kivettetni, nagy kérelem szerint nyertek gratiát, mindeneknek subscribált; az követ is portára még el nem ment, házánál van, rövid nap mindazáltal megindúl; továbbá is Ngdot mint kgls uramót tudósítani az interveniákról el nem mulatom. Isten Ngdt boldog szerencsés országlással s hosszú étellel megáldja.

Zámboron, 1677. die 8. Maji.

Ngd alázatos szolgája

Matskási Boldisár mp.

(Erdélyi Múzeum-Egylet levéltára. Gál László: Carthophilacium.
Tom. XVII.)

g)

1677. máj. 29.

Bethune marquis mint a francia király meghatalmazottja egyfelől s Macskásy Boldizsár mint az erdélyi fejedelem követe s a bujdosók követei közt másfelől: létrejött szerződés.

(Megjelent Történelmi Tár 1890. 519. s köv. II. s az aláírások nélkül Török-Magyarokori Államokmántár V. k. 413. l.)

h)

1677. júl. 10.

A francia király ratificálja a szerződést.

P r a e f a t i o.

Ludovicus dei gratia rex Franciae et Navarrae. Omnibus has praesentes visuris salutem. Viso et examinato tractatu die 27. May anni 1677. nostro, et chari ac nobis dilecti consanguinei nostri Michaelis Apafi principis Transylvaniae, et porro charorum ac nobis dilectorum statuum Hungariae pro defensione suae libertatis confoederatorum nominibus per charum ac nobis dilectum marchionem de Bethune nostrorum ordinum equitem et in Poloniam extraordinarium legatum ex una, et dnum Balthasarem Matskasi de Szent-Marton, ministrum et deputatum dicti principis Transylvaniae ab altera, et porro per dnos Fabianum Farkas de Farkasfölde, Petrum Faigel de Bethlenfalva et Danielem Absolon, deputatos et plenipotentiarior dictorum statuum Hungariae a tertia, partibus, virtute plenipotentiae eorum respective sive virtute literarum plenipotentialem singulis a suis principalibus datas, (azt teszi kevés szóval az a plenipotentiae respectivae) icto et concluso. Voluimus ergo nostrae obligationi, in quam descendimus, satisfacere, ut intra quindecim septimanas dictum tractatum ratificaremus, cujus quidem tenor sequitur hoc modo:

Conclusio. Acceptantes dictum tractatum in universis et singulis ejus articulis, per praesentes nostra manu subscriptas et signatas laudavimus, approbavimus et ratificavimus, laudamus approbamus et ratificamus, promittentes sub fide et verbo regio, quod implebimus et observabimus et observari curabimus syncere et bona fide, neque patiemur, ut unquam directe vel indirecte ob quancunque causam aut quavis

occasione, quaecunque tandem illa fieri possit, huic tractatui contraveniatur. In cujus testimonium nostrum sigillum praesentibus apponi curavimus. Datum Vercellis, 10. Julii, anno 1677. Regni nostri anno 35.

Duplicata.

Ludovicus.

Ex mandato regis.

Arnold.

(Egykorú más. Tunyogi-gyűjtemény. Nemz. Múzeum. 1679. jún. 8-iki levéllel egy iven.)

LXVI.

1677. máj. 13.

Bánffy Sigmond tanácsos votuma.

Kglmes uram mlgos fejedelmem.

Ngod poroncsolatját kglmes uram alázatossággal elvettem. melyben mit poroncsoljon Ngod értem. Kglmes uram én igen szükségesnek itélem, hogy Ngod országgyűlését hirdessen. mivel kglmes uram úgy látom. hogyha egy néhány ezer tatár ment volna is által az országon, annyira meg nem esett volna az szegénységnek. mint ennek az rézpénznek mi volta; ha mégis meg nem orvoslódik, énnekem az tetszenék kglmes uram, Ngod bölcs ítéletiből rendelné olykorra az gyűlést, hogy kiki az innepre érkezhetnék haza házához, az dolog két-három nap alatt eligazodhatik; úgy tetszik énnekem kglmes uram az is, hogy Ngod convocáltassa mindazokat. valakiket szoktanak országgyűlésére convocálni; az mi pedig az mustra dolgát illeti kglmes uram, isten immár haza vivén, mingyarást megmustrálom Ngod kegyelmes poroncsolatja szerint. Az jó istennek áldása legyen Ngodon s Ngod házában. Datum in Zah 13. May anno 1677.

Ngod alázatos szolgája szolgál

Bánfi Sigmond mp.

Külczim: Az én kglmes uramnak ő ngának, az erdélyi mlgos fejedelemnek adassék.

Más kézzel: 1677. 15. Maji mp.

(Ered. gr. Kemény J. Ered. Tört. Ered. Lev. XXII. k.)

LVII.

1677. máj. 14.

Meghívók a fejevári máj. 30-iki országgyűlésre.

a)

*Teleki Mihály meghívója.*Michael Apafi *sat.*Spectabilis *sat.* Salutem. *sat.*

Minemű alkalmatlansági legyenek az hazának a sok hamis kamarákon költ rossz új pénzeknek elbővülése miatt, nyilván lehet Kldnél, lévén minékünk is ottan-ottan mindenfelől miatta való búsíttatásunk és látván az hazának is veszedelmét bizonyosan következni belőle. Melynek igazításban való vételére s mind penig az hamis pénzverőknek és azzal csalárdul élőknek méltó büntetésekre a dolognak szükséges volta kényszerítvén hennünket: Kegteknek egyező tetszéséből rendeltük az ország statuissinak ad 30. praesentis fejevári városunkban országos gyűlést hirdettetni, azt kívánván ezen dolognak nagy volta. Kegdnek azért klmesen és igen serio parancsoljuk, e commissióukat vévén, a megírt napra és helyre compareálni el ne mulassa, hogy a megírt dolgokat velünk együtt rendes igazításban vévén, az hamis pénzverőknek és azzal csalárdul élőknek is méltó büntetések felől decernálhassunk, méltó consideratióban vévén az haza békességének ezek miatt való periclitálódását. Secus *stb.* Datum in civitate nostra Alba Julia die 14. mensis Maii a. 1677.

M. Apafi *mp.*

Külczm: Spectabili ac generoso Michaeli Teleki de Szék *sat.*

(Ered. a gr. Teleki-család levéltárában. Missilisek. 187.)

b)

1677. máj. 14.

Udvarhelyszék meghívója.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Sples gener. egr. et nles agiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nram. Minemű bajoskodási legyenek ez hazának a sok hamis kamarákon költ rossz új pénzek miatt,

nyilván lehet Klmeteknél, lévén mi nekünk is ottan minden felől való búsíttatásunk miatta, és látván az hazának is veszedelmét bizonyosan következni belőle. Melynek jó igazításban való vételére, s mind peng az hamis pénzverők és azzal csalárdul élők ellen való animadversióra méltóságos hivatalunktól viseltetvén, böcsületes tanácsúr híveinknek egyező tetszésekből rendeltünk Kglteknek pro 30. praesentis fejérvári városunkban országos gyűlést hirdettetni, azt kívánván ez dolognak nagy volta. Minek okáért Kglmeteknek kglmesen és igen serio parancsoljuk, ez commissionkat vevén. az megírt napra és helyre magok közül való értelmes, hazáját szerető atyjokfiait székből delegálván, bizonyos instructióval expediálni el ne mulassa, hogy ezen dolog felől Klmetekkel együtt az haza javára s megmaradására rendes igazítást tehessünk, s az hamis pénzverők és azzal csalárdul élők ellen is méltó poenát decernálhassunk. Secus sub poena in grli decreto expressa non facturi. Datum in civitate nra Alba Julia die 14. mensis Maii a. 1677.

M. Apafi. mp.

Külczim: Spectab. gener. egr. et nlibus agilibus, capitaneo et judici regio supremis, vicejudicibusque regiis, primoribus, potioribus, primipilis toti denique universitati dnor. Sicular. libertinorum sedis sicalicalis Udvarhely etc. Fidelibus nobis dilectis.

A. 1677. die 25. Maji exhibitae et praesentatae sunt per Michaellem Ajtai jur. notar. sedis Udvarhely.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

LXVIII.

1677. máj. 15.

Levelezés havasalföldi szökevények ügyében.

a)

A havasalföldi vajda levele Apafihoz.

Ilme ac cels. princeps, dne dne frater, amice et vicine nobis benevole.

Ngodnak az dologot kelleték tudtára adnunk, mivel-hogy értésünkre adatván valami oly emberek felől, az kik megtanulták az országnak hamisan ok lenni és az hatalmas császárnak. az mint felkelvén innét, az Ngod biradalmában. az melyek talám nem hogy valami nyomorúságok miá mi

töllünk, az mint Nagod tudja, hogy erőlködtünk, hogy öszvegyűjtsünk mindeniket mindegyig, hogy találkozzanak és erőlködjének az császár szolgálatjának felemelésiben. és mindeneknek erőlködtem igazsággal és kegyelemmel az ő szolgálatja és igazsága szerint, hogy legyen; most pedig jövén az hls császár paroncsolatja, hogy hadba menjünk az hova paroncsalatuunk van, ők mint valami hamisak, az császárnak hogy ne menjenek, más földiekkel hogy szolgáljanak, elszöktek az országból, az mint más rendekben is így cselekedtek; az melyek az ország urai kezességek előtt is levén valami pénz felől is, az kit adósságra felvöttek volt valami törököktől és valami árosoktól, az kik idegenek voltak Törökországjának menvén az ő házokhoz és eladván marhájokat, gabonájokat és mindeneket, és elvevén azokat az pénzeket és a törökök pénzt, hogy költségekre legyen, az havason általmentek, Hátszág vidékire, most az mely boerok kezések voltanak érettek, gondba, panaszba és adósságba maradtak értenek, az kezességet, (*így!*) az mely dologért tudván Ngodot egész atyafiúságban és szomszédságos szeretetben kívánjok, ilyen hamisokat megfogván, erős arestomban és őrizetben tétesse, ott levén, az míg számot adnának, az mely hamiságot cselekedtenek. nemcsak nekünk, ha elsőben az császárnak és az uroknak és az ország földinek, okot látván ember, hogy az császár szolgálatja ellen az mely nagy nehézséget és kárt indítana erre az földre, így ilyeneknek büntetések levén az ők cselekedetek szerint és érdemek szerint, mások is tolnolnának (*így!*) nyomdosni akár mi töllünk Ngod felé s akár Ngod felől mi felénk, tudván, hogy az mi szomszédos szeretetünkben az gonoszoknak megfizetések töllünk nem lesz eltitkolva és lehadva az hamisoknok. Ihon az ők kezések is irának és megmutatók az ők panaszokat Ngodnak, az melyből Ngod megérti az ők cselekedeteket, mely nagy bosszúságot cselekedtenek így, az mint Ngod tudja. Hogy eddig az Ngod kívánságából ki nem maradtunk, ezután is a Ngod paroncsolatjából magunkot ki nem vesszük mindenkor. Ajánlván ezzel isten gondjaviselésiben Ngodat. Datum in Bukurest die 15. mensis Maii anno 1677.

Ilmae dnis Vrae fratris et vicini benevoli

(*Oláh aláírás.*)

Külczim: Ilmo principi dno Michaeli Apafi dei gratia principii Transylvaniae, partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti etc. dno dno fratri, amico et vicino nobis benevolo.

(Eredeti. Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

b)

A bojárok levele Apafihoz.

Ilme ac cels. princeps dne dne nobis gratiosissime.

Tudósítjuk Ngodot mint kglmes urunkot valami gonosz tolvajságú és cselekedetű emberek felől, hamis állhatatlanok, csalárdok levén, az ország urának és az országnak az melyek adósok voltak valamely törököknek és törökországi idegen árosoknak. mi akarván mutatni jócselekedetünket hozzájuk, kezesek löttünk érettek, hogy mehessenek az ő házokhoz addig, az míg az ők marhájokat jó áron eladják és azután meghozván az pénzt. megfizet(vén) szerkezzenek (*így!*) azoktól az adósoktól: de ők mint gonosz cselekedetű hamis emberek, minden marhájokat eladván és az pénzt felvevén s azzal az pénzzel, az kit az árosoktól azelőtt felvöttek volt, felgyűtvén az pénzt, általmentek az havason az Ngod birodalmában Haczag vidékire, értvén, hogy érkezik parancsolatunk az hatalmas császártól, hogy hadba készüljünk, mert egynémelyeknek közülök nem első dolgok ilyen gonosz rossz dolgokat cselekedniek, most mi már kglmes urunk nagy kárba és panaszba maradtunk. méltó minden nyomorúságra az ők hamis cselekedetekért, kezesek levén mi érettek, azokért az hamisokért, ha kérjük Ngodot mint kglmes urunkot, hogy legyen igazságunk és kegyelem mi hozzánk Ngod előtt, hogy az mint cselekedtek, érdemek szerint legyen büntetések, mint család gonosz cselekedetű embereknek és árulóknak, országrontóknak. mi is mint Ngodnak alázatos szolgálai készek vagyunk mindenkor az Ngod parancsolatjára, valamiben Ngod minköt elégségesnek ítélne, s erre való parancsolatjában mi felőlünk kétség kívül Nagod meg nem fogyatkozik. Ajánlván ezekután isten gondjaviselésiben Ngodot mint jó kglmes urunkot. Datum in Bukurest die 15. (*így*) anno 1677.

Ilmae Dnis Vrae

ad omnia servitia humillimus et
paratissimus servus.
(17 oláh aláírás.)¹⁾

(Másolat gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXII. k. ki hibásan aug. 15-re teszi keltét.)

¹⁾, ... vel vornik, Serban vel logofet, Hrizea ... , Radu ... , ... , ... Stanco ... , Costandin ... , Dumitrascu vel pit (ar ?) ... , ... , Costandin

LXIX.

1677. máj. 20—22.

• *A lengyel király válasza az erdélyi levelekre.*

a)

1677. máj. 20.

A fejedelemnek: a határigazítás eszközlésére biztosokat fog kiküldeni.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Volhyniae, Kijoviae, Podoliae, Podlachiae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviaequae.

Ilme princeps, grate nobis dilecte. Pergrato semper et ad praesens animo acceptamus Iltis Vrae bonae sinceraeque amicitiae tesseram, mutuis amicisque eandem pensaturi contestationibus. Quod autem commissas attinet injurias, quas nobis Iltas Vra exposuit; ea in causa commissarios nostros delegabimus, qui unacum magno terrarum Russiae palatino seria animadversione inquirent in authores facti, oportunam omni meliori modo procurabunt injuriatis medellam, et pristinam in futurum restituent illis locis tranquillitatem. Jam vero ea. quae fiducialiter Iltas Vra nobis deferre voluit, in argumentum benevoli affectus acceptamus, eumque benevolentia nostra regia omni occasione prosequi non gravabimur. Adpraesens vero peramanter desideramus, quatenus eandem erga nos resque nostras propensionem constantiae suae esse ducat. Cui prosperrima quaeque ex animo precamur, nuntiaque ab Ilte Vra crebriora amica contigere vovemus. Datum in regia nostra Varsaviae die XX. mensis May, anno dni MDCLXXVII. Regni nostri tertio anno.

Joannes rex mp.

Külczim: Ilmo principi dno Michaeli Apafi, Transylvaniae principi, partium Hungariae dno et Siculorum comiti grate nobis dilecto.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXII. k.)

b)

1677. máj. 22.

Telekit biztosítja jó indulatáról.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae sth.

Magnifice sincere nobis dilecte. Grate accepimus Sinceritatis Vestrae litteras, quibus continuatum suum erga nos affectum testari non desinit, et plenam in nobis reponit confidentiam gratiae nostrae regiae quavis occasione libenter ipsi contestandae. Nihil enim aeque desideramus, quam iis, quorum benevolentiam novimus, in effectum demonstrare, non frustra collocatos illorum esse in nos affectus, nec ullum meritum a nobis praeteriri irremuneratum. Potest omnino Sinceritas Vestra certa existere, quod in omni occasione non deerit illi unquam gratia nostra et protectio. Exposuimus hoc sufficientius latori praesentium, quantum Sinceritatis Vestrae virtutem aestimemus eandemque diligamus, ac quod nobis desiderium sit, cuiusvis Sinceritatis Vestrae incrementi. Quam divinae tutelae commendamus. Datum Varsaviae die 22. Maij anno domini 1677. regni nostri tertio anno.

Joannes rex mp.

Alut: Comes Teleki.

(Eredetije a gr. Teleki-család lvtárában Missilisek 196. sz.)

LXX.

1677. máj. 30. P o r u m b a k.

Apati Telekinek. Minthogy az elbővült sok rosz pénz miatt sok bajoskodása van, többi közt, hogy a portai adót nem lehet beszedgáltatni, szeretne ez ügyben gyűlést tartani. Adja censuráját kell-e ez ügyben s mikorra gyűlést hirdetni.

(Eredetije a gr. Telekiek m.-vásárhelyi ltárában.)

LXXI.

1677. máj. 31 — jú n. 7.

A fejezévi országgyűlés törvényei s irományai.

a)

A törvények.

Nos Michael Apati dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc.

memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique univarsi status et ordinis trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 31. mensis Maji anni praesentis 1677. in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro celebratis congregati exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infra-scriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos: Supplices nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, in generalibus eorum comitiis ad diem 31. mensis Maji anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi septimi, ex edicto suae celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis celebratis conclusi.

Art. I.

Az új pénz végett mennyi sok egyenetlenség jött be ez hazában a sok latrok miatt, kik sem az Isten, sem az emberek törvényét szemök előtt nem viselték. hanem rossz magok verte pénzzel megelegyítették, melyből látjuk ez hazának romlását, melyre nézve kéntelenítettünk egészen letenni, magunknak nagy kárával; hogy azért azok miá az ország adójában a szokott terminusra hiba ne essék. végeztük, hogy amely új pénz eddig generalis perceptor és portusi inspector atyánkfiái kezekben administrálódott, azok nem sokra terjednek; hanem az tavalyi adóból maradt restantiából pótolják, amit avval nem érnek, adják az görögöknek, kik is tartozzanak jó pénzzel tenni, mivel azok jó ligában vert pénzek; amennyit pénzzel a tavalyi restantiából pótolnak, azokat a generalis perceptor atyánkfia reserválja sub bona fide christiana, hogy rossz ligában vezetett pénzen el ne cserélje.

Art. II.

Az mi adó-pénz még az partialis perceptorok kezeknél vadnak, melyet nem administráltak, mivel azokat igen meglátogatták, akkor sem vették el a rosszát, hanem sub bona fide christiana tartozzanak visszaadni a szegénységnek vagy földesurának, és az dominus terrestrisek az új pénzt jó pénzül, ugymint tallérul vagy aranyul tartozzanak beadni a partialis perceptoroknak minden halogatás nélkül; az ő sustákokat peniglen administrálják generalis perceptor atyánkfia kezében a partialis perceptorok, egy holnap alatt a die tertia Junii computando, alioquin ha egy holnap alatt a partialis perceptor kezénél lévő sustákokat nem administrálná, mivel eddig is az articulus szerint administrálni kellett volna, generalis perceptor atyánkfia nem tartozik bévenni usualis pénzül, hanem tallérul vagy aranyul.

Art. III.

Az székelység és universitas ő kegyelmek magok adajokat az articulus szerint tartozzanak jó pénzzé tétetni.

Art. IV.

Udvarhelyszékrül és Marosszékrül mostan idehozott adópénzt, ha szintén új pénzek is, csak jó ligában legyenek, a görögök tartozzanak bévenni és az elébbi articulusok szerint jó pénzzé tenni; ezután ha hoznának is új pénzt, ne tartozzanak bévenni a görögök.

Art. V.

Hogy azért tovább afféle új pénzeknek verése, veretése ez országban ne legyen se lengyelországi susták formájára és egyéb semminemű féle pénznek formájára ez hazában ne veretessenek, mind vármegyéken, székeken és az egész universitáson lévő tiszteknek legyen igen szorgalmatos vigyázások reá és akik olyanok találatnának, akármicsoda rendbéli emberek legyenek, minden kedvezés nélkül azon helybéli tisztek authoritásából megfogattassanak sub amissione universorum bonorum praescriptorum officialium.

Art. VI.

Az görögök a mostani letétetett pénzeket semmiképpen beváltani ne merészeljék minden javok elvesztések alatt,

hogy eziránt is, ha mi hasznok jöhetne belőle (mivel az haza fiait vallottak kárt azaránt), haszon is ha mi jöhetne belőle, vehessék az haza fiait, valakit rajtakapnának az pénzváltáson, azon helybeli tisztek minden javoktól priválják.

C o n c l u s i o.

Nos itaque, praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos praesentibus literis nostris de verbo ad verbum sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae die 31. Maji. videlicet die congregationis nostrae, anno domini millesimo sexcentesimo septuagesimo septimo.

(Eredetije az Akadémia birtokában.)

b)

1677. jú n. 7.

Apafi rendelete az adó beszolgáltatása ügyében.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae et Siculorum comes etc.

Spectabilis gener. egr. et nles agiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Isten után ez hazának békességes megmaradása állván az fényes porta kedve keresésiben, és a szokott adónak idejekorán való beszolgáltatásában, melyre nézve Klmetek s Hűségtek is egész országúl, az elmúlt ország generalis gyűlésében itt Fejérvárattn újolag is concludált, hogy a tavalyi mód szerint ezen szűkségre contribuáljanak minden rendek ez 1677. esztendőben is, melynek adminisztrálására első terminust is rendelt úgy mint húshagyó keddet.

Akarván azért mi is erre szorgalmatos gondot viselni, parancsoljuk annakokaért Klmeteknek és Hűségteknek klmesen és serio, mindjárást székiiben az adót felvetvén és felszedetvén, folyó pénzül administráltassa az görögök birája kezihez, hogy ő is azon adót tempestive jó pénzzé tehesse. Ezt penig minden restantia nélkül administráltassa az tavalyi restantiával együtt, hogyha a Klmetek és Hűségtek székiiben efféle volna. Secus non facturi. Datum in civitate nostra Alba Julia die 7. mensis Januarii a. 1677.

M. Apafi mp.

Külczim: Spectabili ac gener. egregiis et nobilibus agilibus capitaneo, et judici regio supremis, vicejudicibusque regiis jur. assessoribus ac notar. sedis siculicalis Udvarhely etc. Fidelibus nobis dilectis.

A. 1677. die 19. Jan. exhibitae et praesentatae in oppido Udvarhely per Michaelem Ajtai j. notar.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

LXXII.

1677. máj. 2—jú n. 10.

A mustra megtartására vonatkozó rendeletek.

a)

1677. máj. 2.

A fejedelem rendelete Udvarhelyszékhez.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hung. dnus et Siculorum comes etc.

Gener. fidelis nobis dilecti salutem et gratiam nostram. Noha Istennek hála a szomszéd nemzeteknek ennyi sok felháborodott állapoti között is édes hazánkra közelítő veszedelmet nem látunk, bízunk is Istenben ő felségében, attúl Klmeteket velünk együtt megoltalmazza. Mindazáltal előbbeni méltóságos praedecessoraink dícséretes példáját követvén a dologban akarók, Klmeteket serkengetni kötelessége szerint való gondviselésére, parancsolván kglmesen és igen serio, tisztai alatt levő híveinket hosszas haladék nélkül mustrálja meg, szorgalmatosan is reá vigyázzon Klmed, senki az nemes ország constitutiója felett másokat valami szin alatt ne mentegessen a hadtúl, mert a fiscus hogy ezt megengedje a haza kárával, lehetetlen. A lovasnak ne csak szóval, hanem ugyan valósággal legyen lova, rendi szerint való köntöse s

fegyvere; aki szinte venni nem akarna is, rá kényszerítse Kld különben is. Hasonlóképen a gyalogokkal puskát vétessen, köntöst szereztessen, ne mondják annak idejében, hogy kglmes parancsolatunkat későn vették s nem érkezhettek reá; hogy Kglmed is alatta levő híveinkkel együtt szolgálhasson a hazának illendőképen; mi is vehessük kglmesen Kglmetektől. Cui de reliquo sic facturo gratiose propensi manemus. Datum in curia nra Porumbakiensi die 2. mensis Maji a. 1677.

M. Apafi mp.

Külczim: Generoso Gregorio Bethlen de Keresd tabulae nrae jriae jur. assessorii et sedis siculicalis Udvarhely capitaneo supr. etc. fideli nobis dilecto.

A. 1677. die 18. Maji exhib. et praes. sunt per Michaellem Ajtai j. not. sedis Udvarhely.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

b)

1677. jú n. 2.

Utasítás Kornis Gáspárnak a mustra megtartása ügyében.

Instructio pro spect. ac mgco Casparo Kornis de Ruszka, sedis siculicalis Marus supremo capitaneo, fidele nobis dilecto, in civitate nostra Alba Julia, die 2. praesentis mensis Junii anno 1677. data.

Az szomszédságbeli német pártról elvegyes rendeknek, ez hazának szélyhatári, és lakosi híveink ellen harapódzván naponként sokképpen való feles nyukhatatlanságok, súlyos károsítatások és némelyeknek erőszakos szomorú esetek is; melyekre képest, hogy az non putaram váratlanabb példákkal is ne borítson bennünköt, fejedelmi hivatalunkhoz és nevelte édes hazánkhoz tartozó kötelességünknek ismertük, hogy efféle ösztönöző okadásoknak, és ellenkező indulatoknak megelőzésére, s híveinknek is védelmezésekre mennél szemesebb és serényebb vigyázásunkkal succurrálhatnánk minden órán.

Annakokáért mellettünk lévő böcsületes meghitt tanács úr hívünknek egyező tetszésekből ezen szükséges és országos alkalmatossággal az haza szolgálatjára szorgalmatos vigyázásnak okáért: Belső-Szolnok vármegyebeli Kereő nevű faluhoz táborban szállani, legközelebb hivatalja alatt lévőkkel deputáltuk Kglmedet.

Parancsolván kegyelmesen, hogy minden személyvágatás nélkül és minden szabadsággal élő lovas és gyalog

alatta levő rendeket jó hadi készülettel és elégséges élésbeli készséggel felvévén. az feljebb megírt helyre minden órán maturálni is ügyekezzenek okvetetlen Kglld. legkésébbre ez jövő szombathoz egy hétre, holott is másoknak minden károsíttatások nélkül továbbá való parancsolatunkig ez ide alább megírt mód szerint tartózkodni;

Böcsülletes tanácsúri. tek. nemes és nemzetes Kús-Rhédei Rédei Ferencz, és széki Teleki Mihály uraméknak kolosvári. huszti és kővári fő- és vicekapitányinkkal, máramarosi fő- és viceispányinkkal. és somlyai kapitányunkkal (parancsolatunk lévén ő kglmekhez is felette) gyakor correspondentiát elkövetni és egyetérteni minden jóban szolgálmatoskodjék gyümölcsösön.

És ha rész szerint az szükség, avagy az továbbá való egyéb más dolgok is úgy kívánnák, hogy távoljabb való mozdulásokat is az hadaknak disponálnók: rendelésünk és az occurrentiák szerint továbbá is correspondeálni semmi lött képpen el ne mulassa Kglmetek.

Végezetre peniglen ez hazának határra. és híveink ellen következő akármely ellenkező s kóborló német, török feleknek is (de igen egymás értésével Rédei Ferencz urammal) teljes tehetsége szerint resistálni. prosequálni. sőt ha különben az olyaténokhoz megfogatásokkal hozzájuk nem férhetnének, öletni. vágotni is industriálkodjék foganatoson Kglmed. Datum loco, anno dieque in praenotatis.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXII. k.)

c)

1677. jú n. 10.

Kornis levele a mustra ügyében.

Kglmes Uram.

Kívánom isten Ngodat dolgaiban boldogítsa.

Alázatosan akarám Ngodnak mint kgl uramnak jelenteni, mivel Kérő igen alkalmatlan az tábornak, elsőbbsen kglmes uram Apahidához szálllok ki. ott jó karban revén az hadakat, Szamosújvár felé, onnan előbb szálllok. Nekünk penig kls uram edictum kívántatik. melyet várok az Ngod kegyelmes dispositiójából. Ezzel ajánlom istennek Ngodat kls uram. Ngod

alázatos szolgálja

Kornis Gáspár m. p.

Datum in Gyeke 1677. 10. Junii.

Külczim: Ilmo ac clsmo principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dno, Siculorumque comiti, dno dno mihi clemmo.

(A M. T. Akadémia birtokában levő eredetiről.)

LXXIII.

1677. jú n. 4.

Apafi Mihály levele a lengyel királyhoz, erdélyi alattvalóknak lengyelek által történt megkárosítása ügyében.

Serenissima regia Mtas,
due benignissime.

Prompta in occurrentiis omnibus et ad serviendum parata, erga Sacr. regiam Mtem Vram, serenissimamque rempublicam Polonam mea affectio induxit, praesentibus eandem congrua, ut par est, observantia requirere. Non possum silentio praeterire, quosdam dnorum Polonorum non satis bonam cum fidelibus meis Transylvanis colere vicinitatem; contra quos, si quas habuerint praetensiones, coram iudicibus eorum ordinariis, non comprobata praetensionum aequitate, quoscunque Transylvanorum in Polonia negotiationibus incumbentes nacti fuerint, proprio ausu, pecoribus aliisque rebus spoliunt, quamvis iustitiae administratio nunquam ipsis in Transylvania denegaretur. Sicut non pridem fidelibus nostris Georgio nimirum Nemess, et alteri Gregorio Danes viginti duos boves ademerunt; nec desunt plures fidelium meorum similia passi. Cum autem talia bonae vicinitati valde sint dissona, demandatumque serio per me, provinciae Transylvaniae Poloniae conterminae officialibus, ut iustitiam unicuique fideliter administrent, nec plebem juribus bonae vicinitatis violari patiantur. Vram igitur sacr. regiam Mtem demisse rogatam volo, quatenus officialibus suis dignetur serio demandare, ut pecora praeteritis diebus adempta damnificatis restitui curent, nec alios, cum ingenti utriusque regni quaesti jactura, similia perpetrare patiantur. Ego ut tali iustitiae et modestiae litent, diligenter prospecturum spondeo. Eandem de caetero Vram Sacr. Mtem divinae protectioni commendat

Ejusdem Sermae regiaeque Mtatis
obsequentissimus servus

M. Apafi mp.

Datae in civitate nostra Alba Julia die 4-a Junii
anno 1677.

Ad serenis. Poloniae regem.

Iltris ac magn. dne, amice nobis honorande.

Negare non possumus, non sine disgustu nos intellexisse, qualiter nonnulli duorum Polonorum aliquas contra fideles nostros Transylvanicos praetensiones praeseferentes, illis, de quibus querebantur, coram iudicibus ipsorum ordinariis, in jus non vocatis, in propria ipsorum causa ipsimet iudices; nec comprobata uti par est praetensionis aequitate, proprio ausu negotiatores Transylvanos quibuslibet bonis exuunt, sicuti non pridem Georgio Nemes, et alteri Gregorio Dánes viginti duos boves vi ademerunt. Non ita esset bona vicinitas colenda. Vram quocirca Magcam Dnem monemus, jubeat ademptos restitui boves, enormitatesque tales cohibeat, fiat reciproca utrinque administratio justitiae. Alias procul dubio e talibus initiis rixae, mutuaeque rerum arestatio non sine dispendio commercii sequetur. Quae ut nostri praecaveant, nec causam malorum praebeant, severe ipsis injunctum est. Eandem divinae commendamus protectioni et manemus

Ejusdem Ilris ac Magn. Dnis Vrae
amici et ad officia parati.

Datum in civitate nostra Alba Julia die 4. mensis Junii anno 1677.

(Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

LXXIV.

jún. 20—júl. 4.

A radnóthi tanácskozás irományai.

a)

1677. jú n. 20.

A fejedelem Bélyt tanácsülésre hívja.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Spect. ac grose fidelis nobis syncere dilecte, salutem et gratiam nostram. Occurrálván oly dolgok, melyeket Kgl-tekkel együtt discursusban vévén, igen szükséges; Kgl-dnek azért kegyelmesen és igen serio parancsoljuk, ez commisióunkat vévén, hamarább lévő dolgait oly rendben hagyja, hogy ad tertium Julii proxime sequentis Radnóton okvetetlen jelen lehessen, ha csak estvére is, hogy másod napon reggel, úgymint quarta ejusdem, azon dolgokat discursusban vehessük fogatkozás nélkül. Secus non factururus. Datum in civitate nostra Alba Julia die 20. Junii, anno 1677.

M. Apafi mp.

Külczim: Spect. ac groso Paulo Béli de Uzon consiliario nostro intimo, comitatus Szolnok Inter. comiti supremo ac trium sedium Siculicalium Sepsi, Kézdi et Orbai judici regio itidem supremo. Fideli nobis syncere dilecto.

(Ered gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXII. k.)

b)

1677. júl. 7.

A térítvények.

(Közölve egy részök a Bujdosók Lvtára 252. s köv. ll. A bujdosók által kiállított térítvények U. o. 55 — 59. ll. olvashatók.)

c)

1677. júl. 7.

A tanácsurak térítvénye.

Mi az mi kgl's urunk ő naga, méltóságos Apafi Mihály erdélyi fejedelem tanácsi renden levő hívei recognoscáljuk per praesentes, hogy in hoc anno currenti 1677. die 7. mensis Julii midőn volnánk Radnóthon az mi kgl's urunk ő naga méltóságos házában, forogván fenn mielőttünk a magyar nemzetnek utolsó veszedelemben forgó állapotja és a némettől való oppressiója, s ha kell-e segíteni mostani extremitásokban vagy nem? Az mi kgl's urunk ő naga maga méltóságos szavai által bizonytságot tőn arról, sem egyszer sem másszor annak segítésére tekintetes nemzeti Teleki Mihály uram atyánkfia ő kgl'me ő nagát arra nézve nem ingerlette, sem ezen alkalmatosságnak keresője nem volt, hanem ő naga keresztényi indulatjától, Istenéhez, vallásához, nemzetéhez való búzgó szeretetétől indíttatván, vitetett arra, hogy azt az magyar nemzet javára czélozó közönséges jót segélje és a magyar nemzet elébbi szabadságát reparálhassa, melynek operatiójára rendelte megemlített becsületes atyánkfiát többekkel együtt; melyre ő kgl'me mielőttünk nagy obtestatióval mondá: ha mi tanácsul ő kgl'me elmenetelit nem jajaíjuk, el nem megyen, kész inkább vasat viselni, és valamit jószágával felér, maga személye nélkül segíteni azt az igyet. Mindazonáltal a mi kgl'ms urunk ő naga parancsolatjának kelletvén engedelmelkedni, látván a magyar nemzetnek ily extremitását s abból ez hazára következhető nagy rosszat, annuálni kelle, járulván ehhez a mi közönséges tetszésünk és megegyezésünk is. Mihez képest mi ő klmét és a mely böcsületes emberek

s hazafiai ő kglmével lesznek, assecuráljuk bona fide nostra christiana. hogy ez ő klme mostani indúlatját mi akaratunkból és megegyezésünkől löttnek ismerjük; ezért ő kglmét, feleségét, gyermekit nem károsítjuk, sőt mint magunkat és magunkét úgy oltalmazzuk, jó s gonosz szerencséseket a magunkéval egybekötjük, mindenek ellen teljes tehetségünkkel ő klmének, szerelmesinek minden igyekben, javokban oltalommal lenni el nem mulatjuk, és kitől Isten oltalmazzon, ha casu quo szerencsétlenségek miatt meg kellett né is fordulniok, mint kedves atyánkfiait közinkbe minden szó és zúgolódás nélkül visszafogadjuk, mind ez haza statusi s mind akárik előtt, az holott kívántatik, mellőlök el nem állunk, minden mostani tisztiben, böcsületekben, jószágokban, javokban megtartjuk, oltalmazzuk. Melynek nagyobb bizonyosságára adjuk ez mi levelünket fide nostra christiana mediante pecsétünkkel és kezünk írásával megerősítvén. Datum in castro Radnoth die ac anno supranotatis.

Bethlén János m. p.
Béldi Pál m. p.
Bethlen Farkas m. p.
Bánffi Sigmond m. p.
Haller Pál m. p.

Rhédei Ferencz m. p.
Kapi György m. p.
Haller János m. p.
Naláczi István m. p.

Én is annuálok és assecurálok eszerint ő kegyelmét mindenekben és szerelmessit Baló László m. p.

Én is annuálok és assecurálok eszerint ő kegyelmét mindenekben magát és szerelmesit. Székely László m. p. *(Mindeniknek neve alatt saját pecsétje.)*

(Eredeti Teleki levéltár. 3533.)

d)

Teleki Mihály térítvénye.

Én széki Teleki Mihály, az mlsgos Apaí Mihály erdélyi fejedelem kgl s urunk ő naga tanácsi renden levő egyik híve, Torda és Máramaros vármegyéknek főispánja. Huszt és Kővárnak s ennek vidékének főkapitánya, és a fiscalis mindenféle dézmáknak főarendatora. recognoscálok tenore praesentium: Hogy in anno 1677. die 7. mensis Julii a mi kgl s urunk ő naga ide alább megirt tanácsuri és főrenden levő becsületes hívei Radnóton engemet ez szerént assecuráltak: Mi az mi kglmes urunk sat. *(itt szószerént berezetre az assecuratoria egészen).*

Én is azért ő klmeket közönségesen assecurálom bona fide christiana, hogy ezen dologban ő klmekhez való atyafiságomat, jóakaratomat, barátságomat s szolgálatomat hasonlóképpen fenntartom.

Melynek nagyobb bizonyosságára adom ezen levelemet,
bona fide mediante, kezem írásával és pecsétemmel megerősítvén. Datum.

(Másolatban és a befejezés Teleki correctiójával. Teleki-levéltár
233 n. Missilisek.)

LXXV.

1677. a u g. 10.

*Kende Gábor Konstantinápolyból tudatja Telekivel követ-
sége eredményeit.*

Kende Gábor uram levele párja.

Nem reméltem, már több levelet írjak Konstantinápolyból Ngodnak, a közönséges dolgokról nem szükséges írnom, mert Radics uram mindeneről informálja Ngodat; noha az urunk emberének bejövő alkalmatosságával szakad itt vége az dolgoknak. noha elég nyomorúságos szennyvedésünk, betegeskedésünk és költségünkkel mégyen véghez; az sem utolsó a nyári takarodás és télre való szerzésnek alkalmatossága cselédünkre nézve is kimene az kezünkből; de az mind hadd múljon, csak isten adja jó végét dolgainknak, mivel nem jutalomért cselekeszszük, másképpen is rajftunk semmi el nem múlik szóval, a kit véghez vihetünk; noha úgy látom, ők is az szóért csak szóval fizetnek, noha itt kellett volna inkább, mint másutt, kit eszébe veszen Kgltek, hogy itt a franczia és mások jóakarattja haszontalan, ha itt fundamentumot nem csinál ember, itt levén sarka az dolgoknak. Tudom uram, sokféle iteletben vannak felőlünk, és késedelmeskedéssel vádoltatunk, de addig ne ítéljenek meg, úgy nem leszen, mert mi is ki tudtunk volna innen menni, és bizony meg is lött volna, de resolútióval éltünk, és bizony megszorogattuk az portát, és nem tudnak mit velünk csinálni, el sem nyelheti s ki sem köpheti, de jó végét adja isten várakozásunknak, jobb jó fundamentumra építeni, hogy sem mint rosszúl indúlni, ha októberben fogunk is munkához, nem messze megyünk, télben is szabad a magyarnak hadakozni. Vajki nagy dolgok voltak uram itt fenn, már istennek

hála nem félünk, s az urunk személyét is nem félhetjük, noha intimatio is jött hozzánk az urunk személye iránt, de mi csak állottuk nyomban. A magyarok kapitihája felől gondolkodjanak és el is készítsék. Kubinyi uram nyavalyás megvakúla; követ is fog ide hivattatni, hamar csak készüljenek reá. Ideben nem csuda uram, ha nehezen folynak is itt az dolgok. mivel igen meg voltak a dolgok vesztegetődvé az urunk és Erdély részéről, és már régen az elméjekben révén azon dolgokat, mind más újabb dolgokat kellett fejekben vetni, megvesztegettük volt az portát a sok rossz informatiókkal. ha tekintjük, magunknak töttünk volt kárt, már az urunk bejövő emberének alkalmatosságával válnak el az dolgok, de nekünk válaszuk jó lesz, remélem; most sok írással KglDET nem terhelem, kívánván, isten szencsésen éltesse KglDET.

Constantinapoli 10. Augusti 1677.

Hátlapján: Kende uram nekem írt levelének párja.

(Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

LXXVI.

1677. aug. 14.

Teleki Mihály Absolonhoz; közli vele az Erdélyben történt dolgokat.

Kővár, 1677. aug. 14.

Licet Dnatio Vra particularem rerum delineationem (si ad manus eiusdem pervenire potuit) a me acceperit, sciat tamen formalem earundem cursum a Julio usque ad praesentem diem talem. Decretum erat in Radnoth, ut secundum tractatum (in cujus executione dnus Forval ita fervide se gessit, ut ne unius quidem diei dilationem permitteret) ad initium Augusti, praecise vero ad octavum, tam militia hungarica ex omnibus partibus, quam subsidiariae ex Polonia cohortes cum residua pecuniae summa praesentes essent, et quia dnus Forval coram principe, dnis consiliariis et tunc praesentibus in aula dnis exulibus, ex fundamento secretae suae instructionis (modo res ne differatur) pecuniam copiasque ex Polonia praesentes fore dicebat; ideo ordines ad omnem militiam missi sunt, et Dni Vrae intimata rerum constitutio. His ita conclusis congregatio soluta erat. Ego quoque domum me contuli cum severo principis mandato, ut me praepararem. Postquam circa 24. Julii ad aulam, ut

ultima mandata acciperem, valediceremque, profectus fuisset, venit servus principis ex porta cum literis dñorum Kende et Keczer, in quibus me et dñum Tököli obtestantur, ne actionem sine praescitu et consensu portae incipiamus, hujus enim facti posset et principem et regnum paenitere. Extra hoc etiam cum aliae maximae considerationis res essent, princeps eas votis et censurae dñorum consiliariorum decidendas reliquit. Licet autem jam tunc ingenia quamplurimum (sicuti Dnao Vra rationem status aulae nostrae bene novit) literis illis deterrita fluctuare coeperunt, tamen inter tot etiam contrarietates vacillantes animos sic disposui, ut prima resolutio steterit, cui quilibet sese, et ego etiam me accomodando, discessi ex domo mea 30-a Julii versus arcem Kővár cum omnibus apparatus ad agendum. Jam cum nullas amplius inconsequentias praeviderem vel metuerem, venit ad me in via servus residentis principis Transylvaniae in porta, praecipiti cursu expeditus a supremo vesirio inaudita temporibus nostris celeritate, qui quia literas vesirii et licentiam ubique accipiendi quietos equos habuit, ideo cum literis praedicti residentis, item dom. Kende, Keczer et universalis christianorum portae interpretis 19. Julii Constantinopoli datis, intra 10. dies Radnotlinum venit ad aulam, in quibus principi, mihi et communitati dñorum exulum cum ingentibus obtestationibus scribunt (habebant enim antecederet de suscipienda operatione a nobis informationes) ne praecipitemus actionem, quin potius cum summa cautela agamus, quia et princeps et Transylvania versatur in periculo, rebus autem hungaricis nunc imponent luctuosum finem. Ratio est, quod porta peregrina auxilia admittere non vult, sed promittit, quod nos quam citissime cum sufficienti succursu dimittet. Unde mandatum est principi, ut hominem sibi fidum et alicuius considerationis intra viginti dies ad portam emittat ad tractandum cum supremo vesirio.

Haec cum intellexerit princeps Transylvaniae, convocavit ad 4-um Augusti consiliarios, mihi etiam, ut reverterer, mandavit, sed propter certas rationes (quas discretionis Dñis Vrae submitto) redire non potui, tamen opinionem meam pura et recta conscientia scriptotenus ad aulam misi, prius cum dom. exulibus communicatam. Continuando iter ad Kővár cum dñis exulibus, qui in Transylvania fuerant, jamque constitutis in via militibus in Transylvania congregatis, tormenta quoque vehebantur, tantum dñi Forval, Reverend et Clanleu in aula remanserant. Iam consilarii pro praefixo termino congregabantur, et qui interessati sunt, metu perculsi, alii rapiebant tam speratam occasionem ad

intentiones contrarias. Sic ingenium principis Transilvaniae (quem tamen culpae scelus foret) fluctuare incepit. Et licet mihi occasione istarum rerum jam ante serio mandatum esset ab aula, ne ex Kővár ulterius progrederer, tamen novi ordines venerunt, postquam princeps Transilvaniae dñum Tököli ad mandatum supremi vezirii emisisset ad portam, ut ad novas resolutiones illius sim in loco, militia vero hungarica redeat ad quarteria sua antiqua, militibus in Transilvania solvam, si dñus Forval pecuniam dederit, teneamque illos in uno corpore, id quod etiam in aula idem dñus Forval promisit, sed hic neque istis solvere vult. Magnates, quos mihi adjunxerat princeps Transilvaniae, dimisi ad domos suas. Interim si deputati Gallici huc venerint, laborabo in eo, ut secundum promissiones in aula factas solvatur militiae hungaricae, dimittaturque ad quarteria.

Quoad rei summam: mihi quantis obtestationibus scripserint dñi Kende et Keczer ex porta, ne me et causam in extremum discrimen praecipitarem, Dnao Vra si legeret, miraretur. Quae omnia cum tunc demum accepissem, quando jam milites hungarici cum congregatis in Transilvania totum hunc districtum occupassent, cogitet Dnao Vra inter gentem tot miseriis taediisque defatigatam, totiesque frustratam, quali in anxietate fuerim. Veniebant enim ex omnibus partibus magno numero ad me clamitando »ad arma praesentes sumus secundum ordines et mandata publica« proinde faciam satis scriptis dñi mei, exeam, pogrediar et plura alia, quae Dnao Vra facile cogitare poterit, verba denuntiationesque, quae principaliores erant et magis propriae, horrendum esset scripto exprimere. De his omnibus consului cum dño Tököli aliisque dom. exulibus. Interim dd. deputati gallici 11-a die mensis praesentis huc venerunt. Statim igitur per omnes honestos modos rem iisdem et impedimenta proposui; cum et ipsi in aula super eo promissa fecerint, et quod caput et summa rei, cum positum sit expresse in tractatu, quod rex non vult, ut per protectionem suam porta offendatur. Iam vero tales obtestationes venerunt a legatis ex porta, judicet igitur dom. de Bethune. Ex quibus rationibus cum ad exiguum tempus suspendi debuerit actio, nec aliud medium sit retinendae militiae, quam ut eidem solvatur, propositum est dño Forval, ut in consideratione dignitatis reputationisque regis, aliarumque rationum, etiam ex vi promissi, quod fecit, subministraret pecuniam pro uno mense; sed nullo modo eidem hoc persuaderi potuit; excusationem hanc praeten-

dens: habet suos ordines, a quibus non potest recedere, considerando factam supra omnem spem nostram, ex parte hac, mutationem. Rebus in hoc statu positis, cum et legati et militia hic expectent, nec tempus moram admittat, etiam in consideratione desolatae terrae, aliud facere non potui, quam ut literas nuperas et modernas ad dnos generales mitterem. Legatorum etiam ingenia per declarationem voluntatis portae mitigando, dimisi ad exercitum, ut eidem informationes reales proponerent, videretque fratrum et legatorum suorum ex porta factas cum protestationibus obtestationes. Adhortatus sum illos, ut licet negotium hoc propter causas maximae considerationis aliquantisper differri debuit, sint tamen in modica patientia propter suum et patriae emolumentum.

Interim post triduanas dnorum Tököli et Fajgel cum dno Forval factas disceptationes, dni deputati tandem se se resolverunt. daturus se pecuniam, si militia hungarica in certo loco hostilis terrae congregata ex illa certos officiales huc miserit pro levanda pecunia, ita tamen ut dnus Clanleu mutato habitu ad ipsos eat, videatque militiam, secus nullo modo solvat.

Haec debui summatim et genuine Dni Vrae explicare. Fateor, non exiguas anxietates habeo; scio enim, quando defectus fiunt, mihi imputantur, licet talia quam immerito patiar, deus novit et mea conscientia. Quia si confusiones istas praevidere potuissem, longe aliter accommodassem etiam ratione personae meae negotia, acceptando tam a principe Transilvaniae, quam ab aula requisita ad id necessaria, sine quibus jam aliquid tentare frustraneum. Acceptatio meae personae ab Hungaris dubia est, ad quos neque instructionem, neque literas credentiales habeo, et sine his non me acceptabunt, sicuti recognovi, quod a parte mea periculosum est. Domesticos enim meos inter tot contrarietates derelinquere sine provisione sufficienti conscientia mea non permittit.

Mitto ad conscientiam Dnis Vrae, quid nunciaverim de securitate domesticorum meorum, rebusque necessariis, meo et aulae ejus statu dno de Bethune per dnum Reverend, praesente Dne Vra: Quod si necessitas ita postulaverit, in mea persona non frustantur. Justas et convenientes praetensiones habui, ex quibus tamen ne minima quidem impleta fuit, etiamsi, quod Dao Vra audivit, dni Reverend et Forval me accusaverint. Licet igitur ad denuntiationes meas satisfactionem nullam acceperim, hoc tamen non obstante, quam primum d. Macskás et Fajgel ex Polonia

redierunt, Albam Juliam profectus sum, multaque cum dno Forval collocutus, inter alia dixi et hoc, si mea persona uti volunt. dent saltem 16,000 millia ducatorum, sed neque ad hoc accepi responsum, quin potius inhaerendo suae contumaciae, relegavit me nudis verbis. in quibus omnibus praesentes erant dni Tököli et Fajgel.

Tandem Radnothini cum intellexisset displicentiam portae in casu, si Hungari subsidium pecuniae et armorum acceptaverint, incepit quasi mecum tractare, sed jam tarde erat. Quoad apparatus meos d. Forval se accommodat instructioni suae, meam et miserorum Hungarorum in periculis versantem sortem ridere videtur. Quomodo igitur nos possemus causari?

Proinde etiam si causam hanc esse credam, sed sancto coram deo et per salutem animae meae hoc scribo, quod ego nullius causa sum. Ex voluntate et interessentia domini mei paratus sum omnia facere. Satis superque me obtuli. sed si media non sunt subministrata, ego non sum in culpa. Duo millia ducatorum dono dederant. Quantopere me asscurarunt de expensis meis factis et faciendis, certe pro istis haec non est sufficiens satisfactio. Et hanc pecuniam illo vespere, antequam discessi, mihi dederunt. neque recessi a meis. antequam eandem inter creditores meos non distribuisssem. Ego omnia sincere scripsi et candide. Datum etc.

Postscriptum. Summa summarum. Propter metum a porta debuit suspendi negotium. Quod differtur, non aufertur. Ego certissimus sum tam ex literis, quam relatione hominis ex porta, quod in initio Septembris possit suscipi actio. facta jam determinatione portae sive in bonam, sive in malam partem. praesertim ex parte dnorum exulum. Ego cum interessentia principis Transilvaniae omnia faciam; extra hanc cum media administrata non fuerint. quid potuisssem facere sine mediis necessariis? Dni Kende et Keczer mihi sub firmissima fide in secreto scribunt, si etiam principi. ut in sua persona exeat, porta non concederet, tamen ad minimum, ut me mittat, infallibiliter permittet.

(Egykorú másolatról. Petrovics-gyűjtemény a Magyar Tudom. Akadémiában.)

LXXVII.

1677. sept. 1 -20.

Apafi levele Teleki Mihályhoz.

a)

1677. sept. 1.

Adjon isten Kglldnek jó egészséget.

Két rendbeli leveleit vettük Kglldnek kegyelmesen. bő írásának olvasása nálunk sem unalmas. mindazáltal az mikről Kglld tudósította hpmesterünk. ő is mindeneket értésünkre adott, s azokra kegyelmes resolútiókat is veszi. Nincs nagyobb csudánk. miért tudnak Kglldnek veszedelmére igyekezni, holott Kglld szolgálni kívánt mindennek, mint sem ártani; isten az övéit nem hagyja, Kglld ne búsúljon, s mi sem hagyjuk Kglldet, míg élünk.

Az fogadott hadak quártélyoztatása tanács tetszéséből van. úgy az többié is, míg az portáról tudósítás jó, mit fogják azt Kglldre, az mi közönségesen tanács megegyezéséből lött. melyben Kglld jelen sem volt. Az ember senkinek nyelvét meg nem foghatja. De az ilyen magok fejére szokott fordúlni.

Nem csak az Tökölyi uram levelét, de az mint már ezenkívül is Kglldnek megírtuk, akárhonnan jőjjenek nekünk szóló levelek, Kglld bizvást felszakaszthatja.

Helyesen írja Kglmed. jobban esett volna, ha quartérokban visszamentenek volna. de az mi meglőtt, lehetlenné nem csinálhatjuk, már az végső válasznak terminusa kevés napokra szorúlván. ez mostani dispositióban kell megmaradniok az hadaknak, melyben is ha meg nem maradnak és némely csábítók szavát fogadják. beleugratnak fundamentum nélkül. vagy másképpen álmodozzák dolgoknak jó karban való állótásokat, nekünk ne adjanak nyereségekben. Mi is isten s ez világ előtt protestálunk arról. okai nem leszünk veszedelmeknek. és senkit ezután mást ne, hanem magokat s rendeletlen cselekedeteket okozzák csak.

Az instructió Radnóton maradott. de mind instructiójában s mind az tőlle küldött levelekben az vagyon. Eddeg sem cselekedtünk semmit. úgy ezután is míg onnan annuentia nem adatik, nem cselekeszünk. Mi arra senkit nem szabadítottunk, addig már cselekedjenek legkisebbet is. Nem is tudjuk meggondolni édes Teleki uram. mi csoda lélek kez-

dette elméjeket változtatni, holott mindnyájan az követek olyan revelatióval mentek el innét, az portai resolútiót csendesen megvárják és akármilyen választ hozzanak, azután is mindent az mi tetszésünkben cselekesznek mindent.

Azt véghez vihetik, ha ugyan nyughatatlankodnak, mind az két császárt ellenségekké tehetik ő kglmek, elég erejek pedig nincsen egyik ellen is megállhatni.

Mihocza istentelen cselekedetét megégettük, hitesse el Kglld magával, el nem szenvedjük; Kglld tetszése szerint most iratunk ki az vallásunkon levő tanács rendnek, s megjövén tetszések, azt követjük el, valami ő kglknek tetszik, az ítélőmestereknek is vesszük censurájokat. Megleszen válaszok, az kik pártját fogják.

Az francia mi akaratunkból ki nem megyen, inkább azon leszünk, már közelítvén az posta megérkezésének ideje, behivatjuk, isten holnapot adván érnünk, iratunk és hivatjuk tisztességesen az akkori consultatióra, és az más francziának való válaszzal Vásárhelyről elküldjük Kglldnek az levelet.

Az mostani fogadott hadakat minemű hitnek formájával kellessék beesküdtetni, hagyjuk és bízunk egészen az Kglmed discretiójára.

Az szászok gyalogi felől nekünk is irtanak, nem tudjuk: kellenék-e hittel kötelezni vagy nem, holott nem udvari gyalogok, azomban az honnan küldették, csak számunkra hitesek és többire mind haza fiai is, mi elbocsáttatások felől azt az választ adjuk: az tanácscsal megegyezett értelemről az haza határainak oltalmazására rendeltetvén oda, elbocsáttatásokhoz nem szállunk, meglesz arra is válaszok, hogy sem vármegye, sem székelység fen nincsen.

Az magyarok hogy követjeket expediálják most be, nekünk semmiképpen nem tetszik, s Kglld be se bocsássa, várják el az egynéhány napokat, azután szabadoson mehetnek.

Az hadakkal mint lőtt az dolog, Kglld tudósítását elvárjuk, úgy fizettettünk nekik, mint az nagy fejedelmek. Quártély felől az országgal kell concludálnunk. Minket Kglmed ezután is mindenekről tudósítson, kegyelmesen vesszük és ajánljuk isten oltalmába Kglmedet. Görgény 1. Septembris 1677.

A többi mind Apafi kezével:

Kglldnek minden jót kíván

M. Apafi mp.

Értjük az az hadak között való sok confusiót is, nem sokára Székely László tudósítása mind azokat a zsbongá-

sokat lecsendesíti s minden vélekedéseket az embereknek elmetszi.

Küldzím: Meghitt becsületes tanácsúr hívünknek, tek. nemz. Teleki Mihály uramnak ő kglmének adassék.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXII. k.)

b)

1677. sept. 2. Maros-Vásárhely.

Apafi Telekinek. Tudatja, hogy Radics megérkezett, elküldötte hozzá, »mennyire gyenge egészsége megengedi«, hogy jelentést tegyen ez neki. Beszéli, hogy már Székely László is útban volna.

(A Telekiek m.-vásárhelyi levéltárából.)

LXXVII.

1677. sept. 8—11.

A francia követek sürgetik Apafit, hogy kezdje meg a táborozást.

a)

1677. sept. 8.

Forral levele.

Ilme ac Cels. princeps, due due mihi colendissime.

Demisso meo cultu et promptissimis obsequiis meis Vrae Cels. renovatis, renovare etiam primas instantias meas convenire mihi ex officio meo credidi, nec non et Vram Celdnem humiliter deprecari, ut aliquid tandem circa praesentia negotia statuere realiter et significare nobis dignetur, octavus jam Septembris praeterlabitur dies, hyems proxima imminet, nec plus in rebus, de quibus a tam magno tempore agitur, nos esse provectos, quam in primo ipso die video, milites Polonici urgent, clamant, conturbantur, in limitibus mille periculis expositi, nec unde vivant, nec ubi tuto se reponant, habent, et tumultuarie petunt, ut vel ipsis intrare liceat, vel omnino recedere, nonnulli jam etiam ad castra Polonica desecerunt et minis quibusdam perterriti aufugerunt, quod statim atque rescivi ipsis bono publico summopere semper attentus scripsi, rogavi et obtinui, ut ad quindecimum, ad octavum et decimum praesentis mensis

diem ad summum continerent se, et expectarent, et resolutionem intrandi haberent, quod eo magis ad executionem dari posse modo video, quod dnus Radiz a porta regrediens, nihil coniunctioni militiae hungaricae cum polonica contrarium attulerit, imo dni legati scribant, posse illam tuto fieri, neque summum vesirium, dum a gallis praestitam ipsis fuisse pecuniam, declaraverunt illam male habuisse. Cum igitur Cels. princeps tot malis ex omnibus partibus remedium dandi apertae sint viae et occasiones dentur, tutissima etiam Vra Celsne et inclyto regno suo, rogare non desino et suppliciter orare, ut uti ipsis bene et prompte non dedignetur, et ita res disponere et ordines suos dare, ut milites polonici ad praedictum terminum, quem impatienter expectant, conjungere se possint cum hungaricis, qui Vrae Cels. ordinibus et voluntati, prout debent, devoti semper et submissi rem non retardabunt, dum Vram Cels. et illam non impedire intelligant, ita amicabile praesens et non contemnendus succursus non evanescet, causa justissima promovebitur et Vra Cels. immortale sibi nomen et memorandam omnibus temporibus gloriam comparabit. Sum et maneo cum solito meo et debito respectu

Vrae Celdinis

addictissimus et obsequentissimus
servus

Lanfr. C. de Forval mp.

In arce Cuval 8-a Septembris 1677.

(Eredeti. Nemzeti Múzeum. Tanyagigyjtemény.)

b)

1677. sept. 11.

Reverend abbé levele.

Celsme princeps dne dne mihi colendissime.

Jam ab hesterna die Cels. Vrae indispositionem magno cum dolore acceperam, sed cum hodie illam continuare intellexi, et me Vram Cels. adire non posse, dupliciter mihi condolui, et quod sua incommoditas non recesserit et quod in manibus ipsius, quas ab ilmo dno de Forval pro Vra Cels. accepi litteras, reponere non valerem, sicut et de rebus, quas ad me scribit, Vram Cels. informare non liceret, a magn. dno aulae magistro rogaveram, ut quod per me efficere non possem, per ipsum et cum ipso conferendo praestarem.

Quod speraveram, ignarus consuetudinis regni Cels. Vrae, quae ipsi non permittit colloqui cum ullo legato extraneo, nisi in praesentia ipsius Celdnis Vrae, aut alicujus ex consiliariis intimis, quod si prius rescivissem, ita importune non premisssem. Parcat igitur mihi Cels. Vra, demisse rogo, si illam hisce litteris tam intempestive turbare ausus fuerim, sed res satis magni momenti mihi visae sunt, ut illas Vrae Cels. citius communicarem. Copiae enim polonicae, aut potius ipsarum officiales, qui militum suorum nimiam desertionem apprehendunt, scribunt se amplius expectare non posse, victus deficere, generales imminere, et ulla quaque ratione milites continere non valere. Videntur itaque aliquid velle tentare, quod si mediante Vra Cedne impedire possemus, libenti animo faceremus. Sed quod nos magis ad recurrendum Vrae Cels. inducit, illud est, quod ita tempus urget, quod remedia propter nimiam distantiam locorum ab excellmo dno marchione expectare non possimus. Sicut erga Vram Cels. de istis rebus praemonere, sic et solitae suae clementiae recursum habere debuimus, ut velit favere transitu copiarum polonicarum in Hungariam, ubi se jungere possint cum dnis exulibus et sic in loco commodiori ordines Cels. Vrae et adventum cursoris ex porta othomanica expectare valeant. Quod si Vra Cels. mihi responsum reddere dignatur, diligenter ilmo dno de Forval et copiis in Polonia significare debebo. Hunc favorem a Vra Cels. confidenter promitto. Cum sim et maneam Cels. Vrae omnem incolumitatem et omnia fausta apprecando,

Celdnis Vestrae

obsequentissimus et obligatissimus
servus

D. Reverend mp.

In Radnot 11-a Septembris 1677.

(Eredeti. Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

Jegyzet. Reverend abbénak ugyan e tárgyban Telekinek Vincz Sept. 11. és Fejérvár Sept. 20. írt két levelét lásd Történelmi Tár 1890. 525. l.

LXXIX.

1677. sept. 16—18.

Béldivel folytatott levelezés.

a)

1677. sept. 16.

(*Apafi levele Béldihez 1677. sept. 22-iki kelettel (12. helyett), megjelent Török-Magyarokori Államokmágytár V. kötet 449. l. Ugyanezen levélre van írva Béldi sajátkezű válasza:)*

Méltóságos fejedelem.

Kegyelmes uram.

Nagod kegyelmes parancsolatját ma szerdán déljest egy órákor vettem aláztatossággal. Nagod bölcs itéleti, postának is elég (*kitörölve*) hosszú út s rövid idő. Külömben kglmes uram Baló uram írását az mennyiben érthetem, vékony censurámat én megírtam, noha nagy részében homályosok előttem dolgok. Bodolán, 16. Septembris 1677. Apor András.

Hátán Béldi kezével: 15. Septembris Bodolán Apor uram étekfogó hozta 1 órákor délben, benne az válasza Baló uramnak is úgy. 16. Septembris.

b)

1677. sept. 17.

Haller János levele Béldihez.

Mint kedves uram sógoromnak ajánlom szolgálatomat Kgldek etc.

Jámbor szolgálja szintén Radnóton létemben adá meg az Kgl levelet, mert ide való jövetelünkről parancsolt volt ő nga egynéhány rendbeli dolgokra nézve, mivel az Brandenburgus, váradi török, s onnét kívül jött levelek és dolgok kívánták az uraknak öszvegyűtéseket, tartottam attól, hogy beteges állapottal lehetett kgl, hogy el nem jött. Az mint írtam annakelőtte is, megnyugodjék abban Kgl, hogy jószágára s egyéb dolgaira is, az melyekben elégségesnek tart, igaz atyjafia, szolgálja maradok, míg itt leszek, talám három hét múlva az adónak kézben szolgáltatása Brassó felé indít. Fejérvármegyéből érkezék az tisztektől olyan levél, hogy némelyeknek jószágáról, az bírák be nem szolgáltatnák az adót, az Kgl jószágáról sem, akarám azért értésére adnom Kgldek, hogy parancsoljon felőle.

Semmi új híreket nem tudok írni, mint egy titokban szabású vagyron, de én úgy sajdítottam, hogy az magyarországi hadak mintegy meghasonlásban vadnak, és nem mindenik akarna Teleki urammal tartani, sem az németek. sem az vitézlő rendek közül. olyat hallok, hogy egy része Veselényi urammal lengyel haddal akarná magát összeadni. mely lengyel had is már közel volna Máramaroshoz és nem sok volna Teleki uram mellett; már nem tudom, ha úgy vagyron az dolog vagy másképpen. Feleségem is vele való Kgd apró atyjafiaival szolgálival Kgdet becsüllettel, köszöntik, most egészségben vadnak. Gerebenesre szorúltunk. mint igen elhatalmazott az mirigy halál mindenütt. Isten oltalmazza minden veszedelemtől kgdet. Radnót, 17. Szent-Mihály havának 1677.

Kgdnek kész szolgálja sógora

Haller János s. k.

Külcztm: Tekintetes nemzetes Béli Pál uramnak (tit.) kedves uram sógoromnak adassék.

(A M. T. Akadémia birtokában levő eredetiről.)

c)

1677. sept. 18.

Olasz F. levele Béli Pálhoz.

Spectabilis ac gen. dne ac patrone mihi semper observandissime.

Demissam servitiorum meorum semper commendationem. Isten jó szerencsés hosszú élettel áldja meg uram Kgdet, szívből kívánom.

Kgd levelét böcsülettel vöttem uram. írását értem mind az Ugrai uram ő kglme levelével együtt, melyet Kgd levelében includált. Az Ugrai uram ratióját, a ki irta uram, hüttel mondotta szemében Ugrai uramnak Vér Mihály uram ő kglme itt jelenlétében, hogy az administratio feljebb ment az erogationál, többet percipiált ő kglme, mint amennyi a praesidium fizetésére erogálódott, hova tötte, maga tudja, de én hüttel merem uram írni, hogy az én hópénzem: kívül többet nékem semmit nem adott, azt is nagy bajjal vöttem meg. Én jó szívvel segítséggel lennék uram az restantia felszedésében is, de itt még ratióját se mutatta. noha kértem, de elő nem adta, annál inkább holott legyen restantiája, nem tudom, magát se láttam, se restantiájáról való regisztrumát itt nem hagyta. Úgy látom uram, Ugrai uram csak mentegeti magát egygyel is, mással is, azért küldené uram

Kgd egy böcsülletes szolgáját, szemben lévén itt előttem Ugrai urammal, igazítódnék végképpen el szemtül szemben, ne hálózna annyi felé, Kgd előtt is lenne uram bizonyos voltaképpen a dolog. Úgy hallom, búzája feles termett volna uram ez idén itt Nagyfalu; ha tetszenék uram Kgdnek egy commissiót urunktól ő ngátul extrahálni annak Kgd számára való arestálására, én mindjárt megtartanám, sava is nagyon, a mint Kgdnek írtam vala, melyből talám kitelnék. Hogy pedig Kgd pénzét én ű kgltól kikértem volna uram kölcsön és azokon váltottam volna uram ötszáz tallérokat, az is nem úgy van uram, mert én pénzt ő kgltól nem kértem, hanem még inkább én nekem kellett kölcsön adnom többire majd minden fizetésen, hanem az ő ngok székelyhídi jószágébéli pénzek lévén akkor kezemnél, azon váltottam ő ngok számára, kit be is küldöttem. Ha míg itt volt, avagy Kgd parancsolta volna uram, avagy az asszony ő kglme, bár csak egy kis levél által tudósított volna, én megvehettem volna uram rajta, de mióta Radnóthon Kgdnél voltam, azolta Ugrai uramat nem is láttam uram. Így munkálkodik ő kglme az restantia felszedésben, nemhogy ide jött volna és reá vigyázott volna, kik felhozzák az adót most is, ha van-e restantiája nálok avagy nem. Ismét sok helyekre ittlétében kiküldöttem volt uram, kiket restantiában írt volt ő kglme és csak behozták az ő kglme quietantiáját, hogy semmivel nem tartoznak, az ratiójában pedig restantiában írta, melyben Kgd uram bőlesen megítélheti, miképpen lehessen igazítást tenni. Olyan faluk is lehetnek uram restantiában, kik Papmező és Belényes vidékén lévén, soha ide nem holdúltak, hanem elég az uram, hogy amit a praesidium számára fizetett, az ő kglmének egészen kitölt, még annál több is.

Az hírek felől egyebet nem tudok uram írni, hanem az magyar hadak között sok és nagy confusió van, mert egy része a franczia és lengyel hadak segítsége elejiben mennek, Majos Ferenczet a maga hadával és Petróczy úriakkal rendelték előljáróban, az nemességnek is egy része elmennek, más része az török mellől nem akar elállani. Az végbeliek itt kevesen maradtak, azok is kimentek felesen Túron levő házok népéhez. Elég az, hogy ezt a földet teljességgel elpusztíták, itt uram semmi sem maradott; melyből az ő dolgokban semmi jót nem remélhetni, csak isten tudja, mi vége lesz.

Önmét feljül hoztak volt uram valami nyomtatást, az úr Teleki uram küldvén kezemhez, én per curiositatem pariatattam és Kgdnek uram párját elküldöttem, igaz-e avagy nem, elég az, hogy ide nyomtatásban hozták volt. Ha mi egyéb hírek ezután lesznek, Kgdet tudósítani el nem mulla-

tom. In reliquo eandem Spect. ac gen. dñem Vram diutissime et felicissime valere desiderans, permaneo

Ejudem Spect. ac gen. Dñis Vrae

servitor devotissimus

Olosz Ferencz mp.

Somlyó die 18. Sept. anno 1677.

Rogo Splem Generositatem Vram, dignetur huc mittere aliquem ex suis, ut hic decidatur negotium cum duo Ugrai, illi quoque scribat, ut hic veniat, quia tantum cavillat, et mittent commissionem, ut triticum et salem (*így!*) sequestretur in rationem Spect. gen. vrae, quia multum est debitor, quia sua cista habuit duas claves, una foeminina et alia masculina.

Apotecaria bene facit quod servom (?) amat, mihi quoque aliquid remanebit.

Külczim: Spect. ac gen. dno Paulo Béldi de Uzon etc. (titulus cum pleno honore) dno ac patrono mihi semper observandissimo.

Az aláírást s utóíratot Olosz Ferencz írta.

(A M. T. Akadémia birtokában levő eredetiről.)

LXXX.

1677. sept. 30.

Apafi levele Teleki Mihályhoz.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dñus et Siculorum comes etc.

Spec. ac grose, fidelis nobis syncere dilecte. Salutem et gratiam nostram. Kglđ 27. praesentis költ levelét az estve vacsora után vettük, melyből a Tökölyi uram ő kglme dolgában viselt maga alkalmaztatását értjük, és nem is kevésse álmélkodunk rajta; de mivel mi előttünk erős hittel való obtestatióval, Kglđ neve alatt és tetszéséből viselt ő kglme, úgy tetszik, nem lehetett hitelt ő kglmének nem adnunk. Kglđ penig a dolgot arról való parancsolatunkkal ellenkezőképpen tudván, értésünkre adhatta volna, azalatt a dolgoknak halasztása is nem lett volna akadályos. Mindazáltal úgy hiszszük, az isteni gondviselés ennek világosságra való hozásával nagyobb alkalmatlanságoknak távoztatására nyitott utat. Már tovább mint fogja magát ő kglme alkalmaztatni, Kglđ tudósítása által elvárjuk. Forvalnak és az hadaknak is ellenkező magok viselését, úgy hiszszük, nem egyéb szer-

zette; de különben lenni ha a dolgot már megértik, magokat azok is alkalmaztatják. Az inclusák értelmét látjuk, tovább is affélékről való kglđ tudósítását elvárjuk. Ha mi újabb levelek jöttek kezünkhöz, Udvarhelyitől Kglđnek a dolgok valóságához tartozó egynéhány punctumokkal együtt elküldöttük az mostan kgl küldte levelek igaz parájával együtt. Melyek is az oda küldött punctumink rendiben levén, elvárjuk azokhoz képest tetszését, tovább való maga alkalmaztatását is kívánván. Eidem de reliquo sic facturo gratiose propensi manentes. Datum in castro nostro Radnóth, die 30. Septembris anno 1677.

M. Apafi mp.

Külcztm: Spect. ac groso Michaeli Teleki de Szék consiliario nostro intimo, comiti comitatum Tordensi et Maramarosensi, arciumque nostrarum Huszt et Kővár ac districtus ejusdem nominis capitaneo, decimarum denique fiscalium arendatori ubique supremo etc. Fideli nobis syncere dilecto.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXII. k.)

LXXXI.

1677. sept. 30.

A moldrai vajda deákja híreket küld Apafinak.

Sersme ac Celsme princeps, due due mihi gratiosissime.

Isten ő fge Nsgat mint nekem jó kghmes uramat sokáig éltesse az Ngod tisztelendő fejedelmi székiben, biradalmánok, szép hazájának sok szerencséire, mint minden keresztényeknek kegyelmes jó akaró urát, tiszta szüből kívánom Ngodnak nekem kghmes uramnak. E mellett ez kevés írásonnak oka semmi nem egyéb, hanem nem tűrhetem és nem akarom elmulatni, Ngod legküsebbik szolgálja levén, hogy Ngodot ne tudósítsam mint kghmes uramot mostani híreink felől, az kik történyének most ebben az 1677. esztendőben ezeken az rész helyeken, jövőn mi most is, az táborba Tiginiához érkezvén és az Neszteren által költöztvén, elérők az mostani szaraszkeri pasát az török hadakkal, és elindulván, húsz nap Czeherink várához érkezének. Ugyan augusztus havának 4. napján Czeherin alatt az hadak megszállván, kezdék az törökök víni az várat, és huszonhárom napig mind erősen vítták az várat éjjel és nappal mind egyképpen, semmit penig nem árthatának nekik, mert igen választva jó hadakozó emberek lőnek az várbeliek, és ők harczolván, másfelől

az vizen az várbelieknek minden nap jó vala segítségek, és látják vala az törökök, jövőn és bemenvén nekik, ellenek nem állhatnak vala, hogy ne hadnák bemenni az várba az segítséget, mert erős helyek vala, jó móddal az bemenetelben, és az mint akarnak vala, azt cselekeszik vala és számot revén az törökök harcizásoknak, számban sem vették vala őket, ha még rút halált cselekesznek vala rajtok minden nap, mert mintegy tizenkétezeren veszték az törökök főrendekkel együtt. Azután az tatár hán is az ő ereivel, az krémi és az nohaji és az bucsaki tatárokkal elérkezvén, rövid nap alatt az török az várat viván, elérkezett Ramadanoczi is, az muszka császár főgenerálisa az kozákokkal az Neper vizen túl, más sok muszka hadakkal együtt, hogy belepték az mezőt túl az Neper partján, az hol nekik általkelő révek vala, hogy az törökkel megharcoljanak, és így híre levén benne az chámnak, hogy jönnek, minden ereivel eleikbe méne az tatárokkal és az bosznai basával együtt egy részhaddal, törökkel és vagy hat ágyúkkal, gondolván, hogy innét az Neper partra elé vigyék ellenekbe, hogy ne hadnák által költözni őket, az míg talám megvehetnék Czeherin várát, de az muszkák azt látván, az ő ágyúikat elrendelvén, löni kezdettek az vizen által az tatárokbá és az törökökbe, és messze így közel sem eresztik vala őket az parthoz és üzik őket az révtől, mert az ő ágyújuk messze érnek vala az mezőre az vizen által úgy annyéra, hogy széllyel kergetik vala mindenfelé az tatárokat, és sokan veszték az főrendekben. még egy nagy ember is, melyet Murtaza béknek hínak vala, elveszett, de az kozákok és az muszkák azomban semmi félelem és kár nélkül, akaratjuk és kedvek szerint költöznek vala által a Neper vizin, és így akkor látván az tatár hán, hogy nem állhatnak ellenek, sem tehetségek nincsen, hogy megharcoljanak velek, most az egyszer hátraállottak az bosznai basával, és a főbasának az szaraszkiernek megizenték, hogy hagyjon békét az vár vevésnek és álljon hátra, mert nincs lehetőség, hogy megharcoljanak azokkal az hadakkal, az kik mostan jönnek. Akkor az basa nem várhatta, hogy által költöznék még fele is azoknak az hadaknak, ha éjjel az sánczból visszavonatta az ágyúkat, és ugyanazon éjjel visszaszűkék nagy gyalázattal, és így sok károkkal esék az elfutások (és így Czehrin vára éppen marada meg az mint vala) mivel hogy az Buh vizitől fogva az mennyét mentek vala tíz nap Czehrinig, most öt nap jöttek az Bhu vizig és onnét lassabban az Neszterhez és Tiginához elérkezének, és ide érkezvén, egy török jöve, az ki fogva rab volt az törökök közül, és megszabadulván, azt monda, hogy híre lőtt benne

az generalisnak Ramadanoczkinak, hogy az török tábor elszökött, nem engedte több hadnak általköltözni, ha csak az kivel ő azelőtt általköltözött volt Czeherinhez jött, és az mennyre török veszett volt a vár alatt, mind kiásták s tűzben megégették az holttesteket, azután az vártúl távol jó darab földet eljedzett, hogy sánczot ásanak és erős bástyákat csináljanak az várnak erősségének okáért. Eddig; az mit tudtam, Ngodnak nekem kglmes uramnak értésére adtam; ezután is Ngod nekem legkisebbik szolgájának parancsoljon, jó szível szolgálni el nem mulatom. Ezzel isten gondja viselésiben ajánlom Ngodat. Datum in Tigina die 30. mensis Septembris anno 1677.

Sersmae ac Celsmae dnis Vrae

humillimus et obligatissimus
servus.

(*Oláh aláírás.*)

Külczim: Sersmo ac celsmo principi dno dno Michaeli Apafi dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti etc. Dno dno mihi gratiosissime.

(Eredeti. Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

LXXXII.

1677. sept. 30.

Bethlen Farkas a fejedelemnek Kapi követsége ügyében.

Mlgos fejedelem, kglmes uram.

Ngod méltóságos levelét Kapi György uramnak portára való menetelinek akadémikoztató okáról, és in causa necessitatis másnak denominálásáról, alázatosan vettem. Ez én előttem nagy consideratióra való dolognak látszik, megvallom, de mindazokat félre tévén, mivel Ngod méltóságos parancsolatjához képest nem arról való discursust, hanem más követnek (ha ennek változása történik) denominálása kívántatik, nékem az tetszik. Sárosi János uram kapiteluha levén, vigye be az adót és Székely László uram mint főkövet praesentálja be császárnak, elebbi követségének válaszát peniglen Ngodnak írja meg, cum omnibus circumstantiis; egyébaránt álljon az Ngod és az urak ő kglmek tetszések mindenekben meg. Eltesse isten Ngodat szerencsésen. 1677. 30. Septembris. Szent Lélik (*így!*)

Ngod alázatos híve

kisebbik szolgája
Bethlen Farkas mp.

Külczim: Az erdélyi fejedelemnek ő ngának nekem kglmes uramnak adassék.

(A M. T. Akadémia birtokában levő eredetiről.)

LXXXIII.

1677. november.

Cantacuzen Constantin levele Bély Pálhoz.

Spect. ac gen. due.

Servitiorum meorum semper paratissima recommendatione praemissa, a deo prospera foeliciaque precor etc.

Midőn pennámat kezemben vevén, írni akarnék Kgldeknek, gondolkozván, hogy két-három s ezzel negyedik levélemre kgldtől semmi választ nem vehetnék, ottan érkezék a Kglde böcsülletes levele is. melyet böcsüllettel vevén, s nagy szeretettel olvasván, látván a Kglde jó egészségét, örvendeztem. hálákat adván istennek ő fgének. Mi is. istennek hála, Kglde szolgálatjára (noha ez egész nyáron súlyos betegségben forgottam. mely miá előbbi egészségemet még nem recuperálhattam mind eddig is) élünk. Ha itt való híreket tudni akar Kglde. itt csak a sok zűrzavar és elviselhetetlen angaria. A lengyelek felől a kisebbik követ visszament, a másik még helyben van, semmi exitusa dolgának még nincsen, isten tudja kimenetelét. A török tábor elszélyedt telelni. csak vagy egy basa maradott Thiginél strázsának okáért; oly hír forog köztünk. hogy tavasszal nagy erővel indul meg a török; készülnek is, némelyek mondják, hogy maga a császár személye szerint indulna meg, némelyek azt, hogy a vezér. és így csak a jó isten tudja mindennek kimenetelét. Kérem Kgldet, tudósítson engemet is Kglde az oda fel való állapotok felől. kinek virágozik az szerencse, az olaszoknak vagy a németnek? A felföldi magyarok. halljuk, hogy török után járna segítségnek okáért, de félek, úgy ne járjanak. mint az Esopus Rókája az kos (?) után. megbocsásson Kglde, Kglde nekem minden illendő dolgokban parancsolván. telhetőségem szerint csalhatatlanképpen szívem szerént szolgálni Kgldeknek el nem mulatom. Ezzel istennek ajánlom Kgldet. Datum Bukurestini die . . Novembris anno 1677.

Spect. ac grosae Dnis Vra amicus et vicinus benevolus
Constantinus Cantacuzénus mp.

Külczim: Spect. ac generosissimo dno dno Paulo Béli etc. (cum pleno titulo) Dno vicino mihi honorandissimo.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXII. k.)

LXXXIV.

1677. nov. 1.

A debreczeniek sérelmei.

Gravamina civitatis Debreczen ad illustrissimos dominos dominos serenissimae caesareae regiaeque Majestatis delegatos commissarios in confinio Kálló humillime exhibita.

Primum. Ratione repartitionis illustrissimis Dominationibus Vestris humilime supplicamus, siquidem nos cum comitatu de Szabolcz nullam unquam contributionem praestitimus, neque ullam cum iisdem habentes correspondentiam, ad eandem praestandam amplius ne cogamur.

Secundum. Opifices nostri a divis quondam regibus privilegiis ornati de opificiis et mercibus suis propriis manibus et artificio confectis, ad nullam hucusque tricesimam persolvendam fuerunt coacti, ac nunc in contrarium adiguntur.

Tertium. Mercatores etiam nostri de rebus universis in regno coemptis tricesimam solvere nunquam coacti fuere, de quo etiam domini tricesimatores nobiscum contestari poterunt, ad ea quoque persolvenda non pridem compulsi sumus.

Quartum. Justi pro injustis debitis et aliis quibusvis sinistris informationibus contra privilegia nostra et per suam Majestatem clementer confirmata ubique locorum liberrime tam in persona, quam rebus arestamur, damnificamur.

Quintum. Graviter conqueritur civitas Debreczen de hoc etiam, quod sylvam eorundem magnam et prohibitam dominus commendans Beszermenyiensis cum Hajdonibus ibidem degentibus juxta suam voluntatem desecari curavit et in usum Beszermenyiensium privatum convertit.

Sextum. Id quoque lamentabiliter sentiunt incolae Debreczenienses, quod foenum eorum alias copiosum et praesertim civitatis integrum cumulum aliquot centum currus comprehendentem iidem Beszermenyienses potentiose per nostros, suos et alienos currus asportarunt, dietimque asportant.

Septimum. Ex parte hebdomadalium nundinarum etiam conqueritur eadem civitas, nam praesertim illo tempore iidem Hajdones vicini excursions facere solent, sicque itinerantes et ad nundinas hebdomadales proficiscentes vexare, turbare. despoliare et turmatim abigere non desistunt.

Octavum. Accidit et id saepe saepius, quod milites hungarici, civitatem Debrecen ingredientibus, ibidem magnas insolentias peragunt, cistas perfringunt, bona diripiunt, equos ex stabulis, frumenta ex domibus et molendinis auferunt, pecora et jumenta in campis, viis et aratris reperta libere abigunt, sic non ruri quiete, non domi secure, vitamque honeste et quaesturas libere exercere inter tantas angustias valemus.

Quare illustrissimas Dominationes vestras humilime exoratas esse volumus, praesentia gravamina nostra humiliter exhibita complanare, illata damna refundere, malefactores refrenare, nos in antiquis privilegiis et libertatibus a divinis regibus nobis gratiose collatis et concessis conservare, desiderataque cum resolutione remittere et in pristinum libertatis statum reducere non graventur. Quam illustrissimarum Dominationum vestrarum gratiam et protectionem humiliter fidelibusque servitiis nostris promereri studebimus.

Ablegati nuntii civitatis Debreczen.

Hátlapján: Ad manus illorum dñorum sacrae caes. regiaeque Mattis commissariorum.

Extractus copiae

responsi per me consiliarium et secretarium aulae bellicum suae Majestatis Petrum Franciscum Hoffman dominis ablegatis Debreczeniensibus die decima nona Novembris anni 1677-mi oretenus dati.

Commissum mihi est Vestris Dominationibus ad suam nuperrimam depositionem, ratione praetensionum Debreczeniensium hisce oretenus intimare: Totum hoc scilicet negotium suae sacrae cesareae regiaeque Majestati demisse relatum esse, eandemque desuper clementer resolvisse, quatenus modo dictum negotium per ejusdem dominum residentem in porta ottomanica penitus complanetur et hunc in finem certus cursor cum debitis mandatis ad illum expediatur, qui etiam proxime eo discessurus, indeque brevi cum relatione praefati domini residentis caesarei reversurus est, qua percepta, altenominata sua Majestas sese ulterius praetacto in negotio benigne resolvet.

Porro non minus domino generali partium illarum serio injunctum est, ne deinceps oppidum Debreczeniense per militiam suae Majestatis sibi conceditam, ullatenus infestari, aut incolas damnificari curet, quamdiu illi rebellibus.

eorumque adhaerentibus nullum amplius receptaculum, aut refugium praeberint, neque iis ope et auxilio adfuerint.

In puncto privilegiorum allegatorum ratione liberorum commerciorum per regnum Hungariae exercendorum et immunitatis a solutione tricesimali et teloniali sua Majestas minime contrariatur Debreczenienses penes eadem clementer manuteneat.

Quae igitur praemissa Dominationes Vestrae, utpote ablegati oppidi Debreczeniensis suis principalibus ordine referre ac cum bona pace domum redire, ibidemque antelatum ulteriorem suae Majestatis benignam resolutionem subsecuturam praestolari poterunt etc.

Háttapján: Dominis ablegatis Debreczeniensibus consignandum.

(Eredetiek Orsz. lvtár. Rákóczy lvtár.)

LXXXV.

1677. nov. 1.

Apafi Mihály levele Buda János kapitihához.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Gen. fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Mi dolog felől irattunk légyen fővezér uramnak. in veris paribus Kgltek kezéhez küldöttük. Kgltknek azért kegyelmesen és igen serio parancsoljuk: levelünket ő ngának megadván, és Scherlet uramot is magok mellé hajtván, igyekezzék tehetsége szerint jó választ venni, és a dolgokat úgy, a mint levelünkben feltettük, complanáltatni. Mivel penig mostan bemenő kapitihánk abbéli hivataljában új ember, ki többször abban nem forgott, Kgl d Buda János uram légyen mellette és instruálja, míg Kapi uram ottben való követséget continuálja; melyet Kgl d cselekedvén, kegyelmesen vesszük, kegyelmességünkben meg sem fogyatkozik. secus non facturis gratiose propensi manemus. Datum in arce nostra Szamosujvár, die 1. mensis Novembris, anno 1677.

M. Apafi mp.

P. s. Mikor Kgltek levelünket megadja Scherlet uramnak, a párt is ugyanakkor praesentálja.

Külczim: Gener. Joanni Buda de Galacz continuo roatori nostro et Davidi Literato de Marosvásárhely, turcicae linguae

interpeti in fulgida porta constitutis, etc. Fidelibus nobis dilectis.

Más kézzel: Turzay uram hozta ide Constantinápolyban 1677. 22. Novembris.

(Nemzeti Múzeum. Vegyes levelek.)

LXXXVI.

1677. oct.—nov.

Béldi Pál ligája.

a)

1677. oct.

A szövetkezés okirata.

Dícsiretes eleinktől véres tragoediákkal pecsétlett munkájok régi királyok és rend szerint következett monárkák confirmatiójával fénlett szabadságunk, melynek körülettünk fennálló keresztyénség, úgy az számlálhatatlan pogányság lehetnek bizonyági magyar nemzetünknek, de versengő (*elméknek*)¹⁾ példái serkentnek, faluk és városok számos pusztulási, azoknak pusztá kőfalai, felette²⁾ kimondhatatlan ezer lelkeknek kiknek kardra hányatása, kiknek számkivetése, vagy elraboltatása, még az hammai mondani sem szünetek édes hazánknak, hogy némelyek sem istennek félelmével, sem haza törvényével nem gondolván, közönséges jóknak nevezeti alatt hol titkos idegen országokkal való confederatiókat, hol ördögi sugarlás segítségével az ős haza fiai ellen mérges ligákat celebrálnak, az köznyugodalmat privátumos célra fordítani igyekezzvén, egész haza békességét bontogatják, mlgos urunkkal conditióit violáltatják, isten és haza törvénye megvetésével, kiből nem egyebet, hanem utolsó veszedelmet várhatunk fejünként. Tetszett azért, istent híván segítségül, az kik még az haza ős fiai közül sem reménségtől, vagy félelemtől el nem fojtattunk, mlgos fejedelemünk székeinek megerősítésére, megromlott szabadságunknak helybeállítására új modalitást tegyünk és cunctis viribus valaki igaz haza fiának tartja magát, felkeljen, az uniót restauráljuk, átkozott lévén, ebben valaki vagy ambi-tiót, vagy ultiót praesupponál; lévén pedig felesek, kik az közjónak suppressálásával magoknak előmenetelt vendicál-

¹⁾ Az eredetiből kihagyva.

²⁾ Az eredetiben tollhibából *felejem*.

nak, az igaz ügyöt szaggatják, netalám ártatlan vérrel kereskednek, hogy az mótely zaboláztassék, és versengésre ne fakadjon, valakiknek ilyen cselekedeti világosodik. non obstante nobilitari praerogativa, míg az közjó feltött czélt nyerhet, captiváltassék sine respectu personae et loci, életében és javaiban minden részeiben semmivé légyen. Ezen censurám mellől semmi időben ki nem állok, aequivocatióval nem élek, sőt fejem fennállattáig ezt az casust nem recusálom bona fide christiana, velem ebben egyetértőket assecurálom, legkisebb ügyét is magaménak tulajdonítom és egyező értelemmel oltalmazom, isten engem úgy segéljen és úgy adja lelkem üdvösségét.

Csáki László mp.

Apor Lázár mp.

Damokos Tamás mp.

Mihacs Mihály Sepsi széknak

Béldi Pál mp.

vicekirálybirája mp.

Külczm: Béldi és Csáki öszveesküvése velek valókkal együtt.

(Eredetiben és egykorú másolatban, hol a névaláírások hiányzanak, Országos levéltár. Erdélyi kincstári osztály. XIX. 2177. Egy másolati példányról, de lényeges eltérésekkel, kiadta Deák Farkas Béldy Páljában 166. 1.)

b)

1677. nov. 9.

Páskó küldetése Konstantinápolyba.

Mű Erdély országának három nemzethűl álló édes hazánknak utolsó romlásához közelítő meghanyatlott állapotján megindult minden rendei, kik ez ide alább megírt dolgokat és punctumokat subscribáltuk: Elsőben is az mindenható nagy istent igaz igyekezetünkben és igyünkben segítségül híván, az egész keresztyén világnak, legközelebb édes nemzetünknek akarjuk igaz hitünk szerint tudtára adni: hogy nem valami intestivum odiumtúl, s egyéb privata injuriátúl, sem az mi kglmes urunk ellen való hűség-
telenségűl viseltetvén, hanem egyenesen csak az szegény haza megmaradására igyekezzvén, midőn már ennyi esztendőktől fogva sok úttal experiáltuk, de naponként tapasztaljuk, hogy az mi jámbor jó kglms urunkat ő ngát némely ártalmas emberek (az ő nga keresztyéni kegyességével abutálván) mind oly dolgokra tanácsolják és veszik, melyek egyenesen az jó békességnek és országunknak eversiójára,

régi őstől maradt s eleitől fogva szántalan vérontással oltalmazott s világi életünkkel öszveköttetett szép magyar szabadságunk teljességgel való elfogyatására czéloztanak és czéloznak:

Hogy azért azt az minden órán fejünk felett való veszedelmünket megelőzők, nem lévén már ebben semmi medium, melylyel azt elkerülhessük, kellett becsületes atyánkfíát Paskó Kristóf uramat ahoz az hatalmas nemzet-hez expediálnunk. kinek isten ő fge az mi bűneinkért alája vetett, és az kitől való dependentiát még az szegény hazának boldog és virágzó állapotjában élt dicsiretes emlékezetű fejedelmi is átok alatt meghadtanak, melyet valakik azoknak successori meg nem tartottanak, szörnyű változásokkal magok személyeknek is, de még édes hazánk határainak rettenetes kárával, végházainak elvesztésével, adónknak öregbítésével keservesen érzették. Annál inkább ebben az dologban és boldogtalan állapotunkban midőn az az hatalmas nemzet számtalan tartományoknak, az keresztyén világ-nak nevezetes erős helyeinek és bástyáinak elvételevel, és sok győzelmekkel felemeltetett, kellett volna s kellenék is kedvét keresniünk, parancsolatit szorosan tartanunk, és az kíváncsatos jó békességet magunk engedelmeskedésével támogatnunk: de mindezekkel azok az ártalmas, hazánk és szabadságunk romlására született emberek semmit nem gondoltanak, hanem az portának annyi ízben való erős tilalmi ellen ország híre nélkül, jámbor kgls urunkkal fegyvert solicitáltattak, ma is solicitáltatják. ország s tanács híre nélkül francziával s más idegeny nemzettel ő nga conditiói ellen confoederatiókat csináltattak, noha ugyan keresztyén hivatalunk, az vér is azt kívánná, hogy minden tehetségünkkel succurrálnánk véreinknek, hogy ha szegény hazának nyilván való veszedelmét következni belőle nem látnók. Bizonyos számú hadaknak quártélt igitenek, idegeny követéseket tanács és ország híre nélkül hallgattanak és expediáltattak, idegeny hadakat Lengyelországból hazánk határain általhozottanak, melyet az portán erősen tagadtak s ma is tagadnak; ország s tanács híre nélkül hadakat kiáltattak, kikkel az nemesség jószágit saczczoltatják, pusztítják. Az szomszéd országokkal, kikhez semmi közünk nem volna, az szegény országot öszvevesztették, és nagy veszedelmünkre ellenséginkké csinálták. Idegeny nemzettől nagy summa pénzt leváltak, hihető, olyan végre, az mint az példák mutatják, hogy nem az közönséges jót, hanem magok privatumát promoteálhassák, tanács nevezeti alatt haza békessége, az törvény és haza szabadsága ellen ártalmas dolgokat végez-

tenek, tanácsot adtanak, portára küldendő követségeket expediáltattak ország, az jó hazafiaiból álló tanácsi rend hírek nélkül, és az onnan jövő követségeket, híreket mind azoktól, mind pedig az országtól titkoltanak, ma is titkolnak.

Mindezek és több számtalan hazánk jó békességét sértő, veszedelmét siettető keserves dolgok kényszerítettenek bennünket (nem említvén most az sok és elő nem nevezhető nemesi szabadságunknak megbántódásit, melyek is azon ártalmas emberektől származtanak) hogy az fényes portát megtaláljuk, és értékre adjuk, és miglen minden órán reánk következhető utolsó veszedelem annak az hatalmas nemzetnek parancsolati ellen való engedetlenség és afféle ártalmas dolgoknak eltitkolása miatt bennünket el ne boritana, magunkat mentegetnők s ártatlanságát az szegény ország megmutogatná, ezíránt is maga polgait securitásba hozhatná.

Esküszünk azért az nagy istenre, ki atya fiú szentlélek teljes szent háromság egy igaz isten, minket úgy segiljen, hogy ebben az méltó ügyben (mint országunk romlását szánó igaz hazafiai) állhatatosan magmaradunk, egyetértünk, fejünk fennállásáig egymást el nem hagyjuk, oltalmazzuk. Ez dolgot nem prodáljuk. Az kik pedig szántsándékkal ez közjóban egyet nem értenek, és hazánk veszedelmire akármi szín és praetextus alatt praktikálnának, mint ellenségünket úgy tartjuk, valamig hozzánk az igazságra nem térnek, és ha kiket s miket afféléket érthetünk, megjelentjük, az olyanokkal nem colludálunk sem titkon, sem nyilván, minden privatus respectust, boszszúüzést, előmenetel ambiálást excludálván, igyenesen csak az szegény haza megmaradására, fejedelmünk méltóságára és szabadságunknak orvoslására czélozunk mindenebben. Melyben hogy kinek-kinek közülünk nagyobb securitása lehessen, elméje is megnyughassék, ez levelünket kezünk írásával és pecsétünkkel megerősítettük. Datum Coronae, die 9. Novembris, anno 1677.

Kívül: Fejedelem Tanácsurai végezése az hazának megmaradhatása iránt. 1677. Publicumot néző dolog.

(Fogalmazvány vagy egykorú másolat. Országos levéltár. Erdélyi kincstári osztály D. fasc. 23. Misc.)

LXXXVII.

1677. decz. 1.

Háromszék levele sérelmeinek orvoslása tárgyában a fejedelelemhez s fejedelemasszonyhoz.

1.

A fejedelelemhez.

Mlgos fejedelmünk, nekünk jó kglmes urunk.

Nagy fájdalommal és szübeli keserőséggel értettük volt kglmes urunk elsőbben csak fülhegygyel, de annak utána sűrűséggel jöven közinkben, hogy némely ártalmas emberek és nem jóakaróink Ngod méltóságos füleit terhelték volna olyan alkalmatlan hirekkel, melyeknek csak kigondolásától is isten oltalmazzon bennünket, hogy mi köteles hűségünkről elfeledkezhvén, Ngod ellen rebelláltunk volna. Nem is csudálhatjuk teljességesen kglmes urunk, mert efféle formált hirekkel tavalyi esztendőben is bennünket sok úttal Nagodnak kedvetlenségében hoztanak, és méltatlanul vádolni nem szüntenek, melyért semmi animadversiót nem vevén, ma is veszedelmünkre igyekeznek, és minden félelem, szegény nélkül Ngod méltóságos udvarát afféle koholásokkal inficiálni nem átalják; bizonyítjuk az élő istennel, ki előtt semmi titok nincsen, hogy ez mint tavaly is, úgy mostan is Ngod méltósága ellen való motust nem vöttünk eszünkben, sőt valamint az Ngod fejedelmi székének erősítésére, szegíny, romláshoz közelítő édes hazánk békességének stabilitására feltalálhatunk, abban életünk fottáig fáradozó igaz hívei vagyunk és leszünk Ngodnak, hazánknek.

Könyörgünk igen bizodalmas alázatossággal Ngodnak, ha mi suspiciót Ngod méltóságos elméjében efféle hírek nemzetenek volna, fejedelmi szokott kegyelmessége szerint tegye le, és mivel már efféle vádlások ellen, úgy látjuk, semmi orvosságot egyebet nem találhatunk az haza törvénye szerint való mediumoknak elkövetésinél, ártatlanságunknak kijelentéséért Ngod nehézségét ne érdemljük, assecurálván igaz keresztényi hűtünk szerint Ngodat, nem egyebet, hanem Ngod méltóságának és édes hazánknek megmaradására vigyázunk abban is, sőt hogy ennyi számú mind Ngod és boldog emlékezetű praedecessori mellett való hív szolgálataunknak legyen méltó tekinteti, mintsem ez haza békességét rontó, felforgatni ügyekező ártalmas embereknek vádlásoknak,

kiért istent ő fge Ngodat szerencsés országlással boldogítsa, szívéből kívánjuk. Datum ex generali congregatione nostra in possessione Maxa celebrata. die 1. Decembris 1677.

Ngodnak

alázatos igaz hívei
egész Háromszéknek minden
szabadsággal élő rendei.

Titulus: Az mlgos erdélyi fejedelemnek ő ngának etc. nekünk jó kglmes urunknak alázatosan adassék.

2.

A fejedelemasszonyhoz.

Mlgos fejedelemasszony kglmes asszonyunk.

Isten Ngodnak méltóságos házát és előtte levő szerelmes csemetéjét boldog napokkal virágoztassa, kívánjuk.

Ritka dolog lévén kglmes asszonyunk ebben az mi szegény, majd utolsó romláshoz közelítő hazánkban az, hogy ilyen közönséges megbántódásunknak orvoslásának útját nem abban az rendben folytathassuk, az melyet boldogúl kimúlt eleinknek jó rendtartása, törvénye és szokása nekünk maradékjoknak például hagyott volna, ha más oly rendkívül való eszközhöz kételenítettünk nyúlui, az elszenvedhetetlen és egeket verdeső hazánkban levő sok külömbfélé vétkek áradása és abból származott istennek ostroma szegény édes hazánk békességének is némely nyughatatlan elméktől való megzavarása kényszeríte ahoz való ragaszkodásra, mert látjuk, akármely egyéb közönséges útnak elkövetése szegény hazánkat jó rendben nem hozhatja, az minthogy sokszor minden utakat annak megorvoslásában elköveltünk, de az Ngtok széles ez világon kiterjedett méltóságos házának kereszténységgel jó jámbor kglmes urunk ő nga szelídségével virágzott ékessége némely azzal gonoszúl élő nyukhatatlan emberek cselekedetek által hervadoz, mutál sokszor úgy, hogy soha az mi méltó és siralmas panaszink Ngtok méltóságos házának megnyílt ajtaját úgy nem találhatták. minekelőtte azok, az kik nemzeti szabadságunk romlásával kereskedtenek, és azzal hazánkunk unióját hontogatván. dolgainkat balra magyarázták, Ngtokat ellenünk fel nem indították volna. Jóllehet kglmes asszonyunk az üdőnek hosszú voltával ártalmatlanságunknak kinyilatkoztatása azokat meghamisította. de mind olyan lelkek ismeretek haza békessége ellen való cselekedede-

tekirt nem hogy megbüntetés. de még csak pirongást sem vötte nek. hanem újabb és nagyobb vakmerő bátorságtól viseltetvén. most is nemcsak meg nem szűnnek szokásos cselekedetektől, sőt inkább Ngtok méltóságos személyét és füleit hazug hír költésekkel, nem becsületét szerető, hanem te monád hordozásokkal terhelik. az mellett pártütésünkkel. zászlók emelésével. hűségtelenségünkkel vádolnak, mocskolnak és keserítnek; melyek miatt az hazának néhul való lakosi fellázadván, szekerek hátán vadnak. magok is penig egyik helyből az másikban költözködnek. hogy annál inkább az hazugságot valósággá csinálhassák. az melyben hívjuk bizonyoságul ez világot, és esküszünk is az. élő istenre (kinél titok semmi nincsen) mind ez óráig és szempillantásig Ngtok személye és maradéka ellen sem egyszer, sem másszor nem ügyekezünk gonosz szándékkal, vagy csak gondolattal is lenni, mert mi az Ngtok méltóságos fejedelemségével s kegyelmességével meg voltunk, volnánk is elégedve, csak az gonosz emberek hadnának csendességben. Annakokáért kegyelmes asszonyunk, mivel az királyoknak székit az isteni félelem, az igaz ítélet és az irgalmasságtétel szokta volt megerősíteni, az isten is ő fge ott lakozik. az hol az egységnek és békeségnek ülő széki vagyon, könyörgünk Ngtoknak igen alázasatosan, méltóztassék eziránt való panaszinkat kegyelmes szeme eleiben venni. jó és jámbor kglmes urunkkal azon azon gonosz Hánánoknak ¹⁾ tanácsoknak elfordításával sok és keserves inségben nyögő és megkeseredett nemzetünket amaz halhatatlan emlékezetű Esther királyné asszony törekedésével felszabadítani. mert már annyira megkeserítettünk, hogy azokhoz kételenítettünk nyúlui, az melyeket látunk hazánk békeségének megmaradására való utaknak, nem azért, hogy mi az Ngtok fejedelemségében megbotránkoztunk volna, isten oltalmazzon szent fiájért az gondolatjátúl is. hanem hogy látjuk azt, hogy Ngtok kereszténységével annyira gonoszúl élnek némelyek, hogy bántódásinkban való orvoslásának minden útjait elrekesztették. hogy semmiképpen dolgaink kívánt czélra nem mehetnek; hanem mégis igen alázasatosan könyörgünk Ngodnak. az mi kglmes urunk és jó fejedelmünk ő nga előtt kormányozza úgy dolgainkat, hogy két-három ember tekintetijért egész nemzetséges hűségünket ne vesse el méltóságos szemei elől, melyért is Ngodat isten mlgos kglmes urunk és fennálló szerelmesével boldog esztendőkre juttassa, édes hazánk megmaradására éltesse.

¹⁾ T. i. Hámán, a bibliában előforduló tanácsadója Ahasverusnak.

Datum in communi congregatione nostra in possessione
Maxa celebrata, die 1-a Decembris 1677.

Ngodnak alázatos hívei
Háromszéknek minden szabadsággal
élő rendei.

(Egykorú másolat. Orsz. lvtár. Acta Trannica Fasc. 3. No. 58.)

Jegyzet. Kolosvármegyéhez s az universitashoz intézett
levelet lásd Török-Magyarkori Államokmántár V. 472. A többi
hatóságokhoz Deák Farkas: Bélyd Pál élete 163.

LXXXVIII.

1677. decz. 14—21.

Kornis Gáspár küldetése Háromszékre.

a)

1677. decz. 14.

A Kornis Gáspárnak adott utasítás.

INSTRUCTIO

pro spect. ac magn. Caspare Kornis de Ruszka
sedis Siculicalis Maros capitaneo supremo,
ac generosis Clemente Mikes de Zabola et
Balthasare Macskási de Sz.-Márton-Macskássa,
tabulae nostrae judiciariae juratis assesso-
ribus ad universos status et ordines trium
sedium siculicalium Sepsi, Kézdi et Orhai
expeditis anno 1677. die 14. mensis Decembris.

1. Legelsőben isten ő kglmeket bevívén, nevünkkel
közönségesen ő kglmeket köszöntse, s minemű nagy fájdal-
ommal, megbántódással értettük légyen ő kglmek rendelet-
lenül feltett cselekedeteket, meg kell jelenteni, kiváltképpen
Istennek ő szent fgének csak nem régen házukra szállott
súlyos látogatási között minemű keservesen esett ez minden
igaz ok nélkül való búsíttatásunk, akárki, magában szállván,
jó lélekkel megtiltheti.

2. Mi üdönkben a székely nationak ő kglk szabadsá-
goknak romlása hogy lett volna, senki méltán nem mond-
hatja, sőt hogy annak tekinteti előbbeniek felett mi idönkben
öregbedett, könnyen megmutogathatni.

3. Hogy valaki ő kglmeket közönségesen, vagy személy
szerént előttünk vádolta volna, istennel s környülöttünk levő
belső híveinkkel bizonyítjuk, nem volt. De szerén szerte

kibocsátott magok írási elegendő tanúk. Melyek nemhogy magok mentségire szolgálnának, de sőt inkább magok ellen, a dolgokat bővön mutogatják.

4. A kibocsátott irások peniglen és az alatt fekvő dolgok nem hogy méltóságunkat erősítgetnék, hazánk megbomlott szabadságának helyben állítására néznének, vagy következhető romlásának megelőzésére céloznának, sőt inkább azzal ellenkező minden jó dolgoknak felforgatási mutatód-nak ki.

5. Hirdették némelyek, úgy értjük, olyan igyekezetünket, mintha mi Háromszékre feles hadakat quartirban küldeni akarnánk; de az is csak olyan igaz mint a többi; látják minden rendek, megmutatja az üdő is hamisságát.

6. Ertenők örömet, mit tegyenek ez néhány rendbeli dolgok, s mire magyarázzák ő kglmek? 1. Micsoda fondor-kodók azok, akik hamis vádlásokért csak pirongatást sem vettek? 2. Kicsodák azok, akiktől megbántódtak ő kglmek? 3. Micsoda megbántódások vagyon? 4. Kicsodák azok, akik a kezünkben a regiment kivették és az haza szabadságán erőt vettek? 5. A két-három személyen kiket értenek ő kglmek? 6. Micsoda levelet subscribáltak ő kglmek és subscribáltattak is némelyekkel? 7. Micsoda manuscriptumok lehet-nek még azok, melyeket ki nem bocsátottak? 8. Mi módon holt meg az igazság Erdélyben? 9. Mit értenek azon, hogy csak a fegyver maradt mi kezünkben? 10. A szerén szerte folytató leveleket közönségesen írták-e ő kglmek, avagy bizonyos személyek közönséges név alatt? Mert noha ezek könnyen általlátható dolgok, de ugyan mégis kívánjuk magok magyarázatját is értenünk. Mi javallanók, az megaludt tüzet ne gerjeszgetnék és ne piszkálnák ő kglmek, és ha egyességre céloznak, egyenletlenségre nagyobb kaput ne nyissanak. Kövessék inkább példájokat dicsíretes elejeknek, kik urok s hazájok szép szabadságok mellett véreket ontották és sokan életüket is letevén fejedelmekhez való hívségekért.¹⁾ Bizonyítják ezt sok példák és örök emlékezetre méltó viselt dolgok.

7. Noha azért, ez elméket lázasztó és szép szín alatt békességet bontogató állapotok megindíthattak volna bennünket, mindazáltal a csendes utat választván inkább, mint azzal ellenkezőt, aszerint kívánunk mindeneket leszállítani. Ez az oka, hogy az egyenletlenséget ez hazában látván, minekelőtte ő kglmek requiráltak volna bennünket, tanácsúr

¹⁾ Az utolsó 3 szó helyett eredetileg *feles halmokat örök emlékezetre magokból rakattak* állott.

híveinket convocáltattuk. kikkel is egyenesen csak azon dolgokról consultálkodtunk.

8. Meg kell azért ő kglmekkel közönségesen, kicsintől fogva nagyig azt értetni, hogy Kglteket is a végre küldöttük be ő kglmek között, hogy ha kiknek mi megbántódások vagy. ő kglmek által megérthessük. Azomban ha mik most el nem igazodhatnának, ez következő s nemsokára leendő generalis országgyűlésén complanáltassanak.

9. Megkérjük peniglen, hogy nemcsak oda be szólló levelünket. hanem ő kglmek eleiben adott pecsétes instrukciónkat is, melytől ő kglmek semmiképpen ne recedáljanak, az nemes és vitézlő rend előtt közönségesen elolvastassák, oly közönséges helyen, az honnét választ is közönséges meggyezett tetszésből hozhassanak előnkben.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXII. k.)

b)

1677. decz. 21.

Háromszék válasza a Kornis Gáspár által közlött pontokra.

Resolutio universi status libertinorum trium sedium Siculicalium Sepsî, Kézdi et Orbai ad instructiones per spect. ac magn. Casparem Kornis de Ruszka, grosos item duos Clementem Mikes de Zabola, ac Balthasarem Macskási de Sz. Márton Macskása ab ilmo ac celsmo principe duo dno nostro clemmo ad nos expeditos, in generali sedium nostrorum congregatione, ad diem 21. praesentis mensis Decembris, anni millesimi sexcentissimi septuagesimi septimi in possessione Uzon celebrata, humiliter facta.

1. Az mi kglmes urunk ő nga hozzánk közönségesen fejedelmi kegyelmessége szerint való atyai szeretetiért közünkben bocsátott böcsületes úr és főrendű hívei által tölt kegyelmes affectiójáért igen alázatos engedelmséggel való hűség mutatását életünk fottáig tartozó kötelességünk szerint igaz hűségünköt ígérjük ő ngának mlgos házával együtt közönségesen.

2. Hozzánk egész nemzetül azon böcsületes hívei által ígért kegyelmes jó indulatjáért (melyet mindenkor egész reménységgel hittünk) alázatosan igyekeznünk megszolgálni, könyöröggén alázatosan ő ngának azon. ha mi akármely úton

ő nga méltóságos elméjében ellenünk való idegenség ébredhetett volna is, mindenkor tapasztalt igaz hűségünkben méltóságos elméjét méltóztassék megnyugtadni és kegyelmességét mű rajtunk fentartani.

3. Ő ngához és hazánk szép uniója szerint ez haza több statusihoz jó reménség alatt küldött leveleink honnan és kiktől költenek, arról közünkben jött böcsületes úr és főrendei által valóságos relatiót vehet ő nga, egyszersmind akkori subscribált levelünk mivoltáról is. Kiknek is magyarázatja miénk lévén, híjuk istent bizonyságul s keresztyén lelkünk ismértei szerint írjuk, az ő nga méltóságos személyére nézve is minden igyekezettel, annak végég való megmaradására czéloztunk mindenekben, melyet ő nga is, az dolgot megértvén idővel, tekéletesen elhihet mi felőlünk.

4. Részek szerint való kérdésére ő ngának kegyelmes igéreti szerint ezen fenforgó hihetlenségek orvoslását várván, az ő nga fejedelmi kegyelmességit alázatos instantiánk által annak ideiben egészen reméljük. Assecurálván arról mindeneket, hogy senki személye ellen feltött gonosz elménken nem volt, csak naponként közünkben érkező hamis hírek eltávoztatásában az ő nga méltóságos szárnyai alatt egyezettünk volna fáradozni, indítván erre bennünköt nemzetünk ellen soha nem is gondolt akkori hamis hírek futamodásának közünkben érkezése, melyeknek, hogy isten ő ngának kegyelmes igéreti szerint jó végben vitelére szent lelkit adja, alázatosan kérjük ő felségit. Datum in generali congregatione nostra. Anno et die ut supra etc.

c)

1677. decz. 21.

A fejedelemhez írt levél.

Egész Háromszéknek minden szabadsággal élő rendei közönségesen.

Kegyelmes urunk mlgos fejedelmünk.

Ngod fejedelmi kegyelmességiből kegyes indulattal közünkben bocsátott becsületes úr és főrendű hívei ezen hónap 21. napján közönséges gyűlésünkben Ngod kglmes parancsolatját megadván, egyszersmind ő kglmek elejekben adatott instructiójok tenorát is előttünk kitötték, melyet alázatosan vévén, az mennyire csekély értelmünk bocsátott, Ngod kegyelmes parancsolatja szerint igyekeztünk olyan resolútióval ő kglket elbocsátani, melylyel Ngod méltóságos elméje ez

mostani nagy hihetlenségek között csendesüljön, várván mindenekben az Ngod mi reánk alázatos híveire terjedő kegyelmességét, melyben egészlen magunkat ajánlván, maradunk mind végég

Ngod alázatas igaz hívei
egész Háromszékeknek minden
szabadsággal élő rendei közönségesen.

Datum in communi congregatione nostra in possessione
Uzon die 21. Decembris 1677.

(Fogalmazvány gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXII. k.)

LXXXIX.

1677. decz. 17.

Meghívó a szent-ágotai országgyűlésre.

Michael Apafi *stb.*

Spectabilis *stb.* salutem *stb.*

Jóllehet az nemes országnak generalis gyűlési arról csak nem régen emanáltatott articulusa szerint mense Maji Fejérvárott celebráltatni rendeltetett volna és noha mi is annak bontogatására nem igyekeznénk: Mindazáltal ez hazában fenforgó sok holmi alkalmatlanságokra nézve kételenítettük Kglmeteknek generalis országgyűlését promulgáltatni, Klmekkel együtt megegyezett értelemből rendelvén annak napját és helyét. Isten mind az két részről azt adván érniünk, ad diem 24. proxime affuturi mensis Januarii anno 1678. az pestises idő miatt is szent-Ágotán lenni. Az holott gyűléseken agitáltatni szokott causák és az pénzverésnek alkalmatosságával captiváltatott személyeknek is dolgok elé fognak vétetni. Klmednek azért klmesen és igen serio parancsoljuk, ez commissionkat vévén, az említett napra és helyre comparálni, és ha mi oda való causái lennének, azokhoz való jó készséggel is lenni el ne mulassa. Secus *stb.* Datum ex castro nostro Ebesfalva die 17. Decembris. A. 1677.

M. Apafi mp.

Külczim: Spectabili et generoso Michaeli Teleki de Szék *stb.*

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. Miss. 187.)

XC.

1677. decz. 20—21.

Vajda László küldetése a portára.

a)

1677. decz. 20.

Az oláhországi vajdának írt levél.

Ilme princeps, dne frater et vicine nobis observandissime.

Bizonyos dolgaink végett kelletvén a fényes portára beküldенünk nemz. Vajda László meghitt postamesterünket, ki által akartuk KglDET is meglátogatni, kívánván KglD felől jó híreket mindenkoron meghallani. Kérjük KglDET atyafiságosan, ha miben megírt postamesterünk megtalálja, mutassa jó akaratját, mely által útját mind menet és visszajövet alkalmatosabban követhesse. Mi is abbeli KglD jó akaratját hasonló dologban megköszönni el nem mulatjuk, s KglDET isten gondviselésébe ajánljuk. Datum in castro nostro Ebesfalva, die 20-a Decembris, anno 1677.

Ilmae Dnis Vrae fratres et vicini benevoli.

(Egykorú minuta. Országos levéltár. Erdélyi osztály.)

b)

1677. decz. 21.

A nagyvezér tihájának írt levél.

Illustrissime domine, nobis observandissime.

Exhibito rem praesentium, generosum Ladislaum Vajda, cubicularium nostrum intimum, ac cursorum nostrorum magistrum, ad fulgidam portam certis de negotiis nostris expedivimus, cui nonnulla vestrae illustrissimae dominationi oretenus referenda commisimus. Confidenter rogantes illustrissimam dominationem vestram, ut verbis ejusdem nomino nostro referendis indubitata fide adhibere et negotia nostra loco debito promovere ne gravetur. Quam illustrissimae dominationis vestrae benevolentiam quavis occasione regravificari non intermitteremus. Eandemque divinae commendamus. Datum in castro nostro Ebesfalva die 21. Decembris 1677.

Eiusdem illustrissimae dominationis vestrae benevoli.

(Minuta. Orsz. levéltár. Erdélyi osztály.)

c)

· 1677. decz. 21.

Kapinak a portai főkövetnek írt levél.

Kapi uramnak szóló levél minutája.

Minemő dolgok forogjanak fen, és micsoda gonosz siettető, elméket vesztegető irások bocsáttatták ki Háromszékről, Kglđnek in verissimis paribus megküldöttük. Ama hitván Paskót is úgy értjük, bizonyosan elrándult, nem kételkedünk benne, hogy portára ne menne, és ott vagy Zóloomi mellé adván magát, vagy egyébaránt, ha másoktól expeditus, az reá bizott dologban ne forgolódnék. Mi azért Kglđ hozzánk mindenkor megmutatott hűségében meg levén egészen nyugodva, akartuk értésére adni, parancsolván kegyelmesen, hogy ha hol és mi ellenünk, és ez haza békeségét megháborítható dolgok forganának fen a portán, azokat minden úton módon megelőzni és azzal hozzánk való hűségét megtetézni el ne mulassa, várván érette mindenkori kegyelmességünket.

d)

Kapitiháknak szóló levelek minutája.

Minemű rendeletben és minden igaz ok nélkül való irások bocsáttattanak ki Háromszékről szerint szerte az országban, Kapi uramtúl ő kglmétül Kgltek megérthetné ugyan, de mivel nem tudjuk, éri-e levelünk oda be ő kglmét vagy nem, ahoz képest Kglteknek is megküldöttük in paribus. Ama rosz Paskó is elillantott, elhiszszük portára megyen, nem is kételkedünk benne, hogy magát avagy Zóloomi mellé csapja, avagy némelyeknek dolgát agálja. Így értvén azért Kgltek mindkét rendbeli dolgot, serény vigyázásban legyen, és a hol s ki előtt illik, ha mi ellenünk és ez haza békeségét bontogató dolgok kezdődnének, megelőzni el ne mulassa, megemlékezvén mindenekben hozzánk való kötelességéről. Azomban bennünket gyakorta tudósítson mindenekről.

(Egykorú minuta. Orsz. levéltár. Erdélyi osztály.)

e)

1677. decz. 21.

Vajda László megbízólevele.

K a p i k i h á n a k.

Nemzetes Vajda László meghitt postamesterünket küldöttük be az fényes portára bizonyos dolgaink végett, Kgldek azért kegyelmesen és serio parancsoljuk, nevünkkel Kgldek mondandó szavainak teljes hitelt adván, magát ahhoz tartani s dolgainkat effectuálni el ne mulassa, megemlékezvén az iránt hozzánk való kötelességéről, s várván érette minden bizonynyal fejedelmi kegyelmességünket.

Dávid deáknak is az szerint írnak.

(Egykorú minuta. Orsz. levéltár. Erdélyi osztály.)

f)

1677. decz. 21.

Skerletnek szóló más levél.

Praeteritis proxime diebus ex communi nobilium sorte oriundus Christophorus Pasko, homo nauci, ac nullius pretii, fungus potius hominum dicendus, nescitur, qua vesania ductus, naturaliter fraeneticus ac delirans, dilapidatis prius, quae habebat, bonis et consumtis omnibus, Transylvania excessit, et Moldaviam versus aufugit. Quia vero certis indiciis, nec vulgaribus documentis Bisantium tendere cognovimus, eapropter I. D. Vram requirendam duximus, ita rebus nostris prospicere velit, ne pro Zolomio (cujus famulatio olim aggregatus fuerat) vel pro alio quopiam acturus, aures excell. dni vezirii supremi aggravare permittatur, multo minus eidem fidem adhibeat, quinpotius dignam prodictionis suae poenam experiatur. Legationes quidem nonnullas ille ad fulgidam portam obiverat, certum est, verum id ipsum non meritis illius, sed angustiae temporis attribuenda sunt. Nos negotia nostra indubitato I. D. Vrae favori ac benevolentiae committimus, assecurantes de continua erga eandem benevolentia nostra, et gratificandi semper studio. Cui re reliquo fausta quaeque ac felicia precamur.

(Egykorú minuta. Orsz. levéltár. Acta Trannica Fasc. 3. No 59.)

XCI.

1677. decz. 26—1678. jan. 28.

Jelentések Páskó konstantinápolyi újtjáról.

a)

1677. decz. 26.

Sárossy János kapitálya jelentése.

Mélgos fejedelemasszonyom, nekem jó kglmes asszonyom, isten Ngodat minden jókkal, jó egészséges boldog uralkodással megáldja. szüből kívánom.

Kglmes asszonyom, Ngodhoz való kötelességem szerint akartam Ngodat is ez írásom által az itt levő állapotok felől tudósítani. Az mint közönségesen kglmes urunknak írt levelünkben megírtuk és főkövet uram ő nga is Ngodnak külön írt levelében világosan megírta, én is írhatom Ngodnak, hogy az dolgok ezen az portán az szerint forognak, nemcsak mi kicsin alkalmatosság szolgálatik is, itt készek mentest az garázdálkodásra, kihez képpst igen szükséges, hogy mind Ngtok, mind az nemes ország ügyekezze úgy magát alkalmaztatni, hogy semmire okot ne adjon. Az dolgokat Ngod az urunknak szőlő levélből egészen megláthatja, annak megírásával én mostan Ngodat nem terhelem. Én kglmes asszonyom teljes tehetségem szerint Ngtoknak és édes hazánnak éjjeli nappali fáradságomat nem szánván, ha miben tudok, szolgálni ügyekezem, csak hogy többi között két dolog kívántatik leginkább, egyik, hogy Ngtok ide gyakor postákat jártatni ne sajnálja, mivel olykor oly állapot lehet itt, hogy posta nélkül én Ngtokat nem tudósíthatom, mind Ngtoknak búsulása, mind az hazánnak nagy kára foroghat benne. Másik, ismét kívántatnék, hogy ha költség volna kezem között annyira, hogy adom által mehetnék az dolgoknak idején végire; de az én nállam igen szűk, mivel kglmes asszonyom táborra való indulások bizonyos lévén, lovaimat el nem mertem adni, hanem igen drága költséggel kell tartanom, annyira, hogy Erdélyben két anyi font húst vennék azzal, az mennyi oka szénát itt kellennem, különben is táborra kelletvén készülnem, attól félek, hogy ha Ngtok kegyelmessége nem succurrál, sok adósságba kell főzedeznem. Ez is kglmes asszonyom nem kevés megbántódásomra esett, hogy nekem Ngtok erre az utamra talleros 250 adott, Buda uramnak peniglen tavaly egészen talleros 300. Én nem tudván oda haza,

Ngtokat nem busítottam, de itt megértvén, nem kevés kisebbségemnek tartom lenni, holott ha másképpen nem is, de ebben az szolgálatban és az igaz hűségben alábbvalónak magamot nem tartom, isten segítsége velem lévén. Ngodat azért mint jó kglmes asszonyomat alázatosan kérem, méltóztassék kegyelmességét hozzám mutatni, és költségemet, mint előttem való kapikihának, megküldeni, és azonkúl is az hadi alkalmatosságból valamivel subleválni, hogy Ngtok méltóságos állapotjának ez idegen nemzet között felelhessek becsülettel meg. Ngod fejedelmi kegyelmességét én is minden igaz alázatos hűséggel meg ügyekezem Ngtoknak és hazámnak szolgálni. Ezek után isten Ngodat jó szerencsés állapotban s kívánt jó egészségben sokáig éltesse. Datum Constantinopoli 26. Decembris anno 1677.

Ngod alázatos szolgálja

és igaz híve

Sárosi János mp.

Külczim: Az erdélyi mlgos fejedelemasszonynak etc. nekem jó kglmes asszonyomnak alázatosan írtam.

(Eredeti. Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

b)

1677. decz. 27.

Kapy György főkövet jelentése.

(Megjelent — decz. 22-iki kelettel — Török-Magyarkori Államokmántár V. k. 481. s köv. II.)

Jegyzet. Kapy első találkozása Zólyomival karácson ünnepén volt. L. Zólyomi levelét a Török-Magyarkori Államokmántár VII. k. 594. l.

c)

1678. jan. 22.

Kindsberg jelentése a császárhoz.

»Am 18-ten December ist der Currier Rudolf Dané mit E. Kay. Mayt. allernedigsten expedition von 16. und 17. November auch angelangt, worauf über auf ein gesante Audienz beý dem Vesier getrungen, in deme mir bewust der Cappi Georgi Siebenbürgener Abgeordneter mit dem jährlichen tribut an die Porte kommen und mit dem praesent vor dem Vesier sich begeben, und also er befragt, wass

vor rumores in Sibenbürgen, hatt er geantwortt, es seie im landt alles ruhig, ausser dass auf deme Ungarischen Gränizen die Rebellen wider die Teütschen fechten thetten.

Nach Ihme wurde Christophorus Pasco, ein von dem sambentlichen Sibenbürgischen Ständen gevollenrechtigter unwissendt des Cappi Georgi mit schreiben auch zu ihm Vesir introducieret, der sich in nahmen besagter Stände hauptsächlich wider den Teleki des Apaffi Schwager und seines übl. guberno beschwarte vorgebendt, wann mann nicht zeitlich remedirte, würde ganz Sibenbürgen verwuestet werden auss Ursachen gedachter Teleki ein Krieges corps formiren undt frembde Vöckher auss Pohlen an sich gezogen. mit undt neben denen Rebellen wider die wohlarmirte Teütschen vorzubrechen, bittendt, Ihme Teleki undt seinen adhaerenten dergleichen motus einzustellen undt dass der Apaffi ohne rath undt einwilligung der Stände hinführo nichts vornehmen soll.

Der Vesir entrüstete sich ob solchen Vortrag, dass Sibenbürgen möchte verwuestet werden undt vermeldete, wir wollen solchem Übel vorkommen.

Alss Ich nun communication von des Vesirs dem Pasco gegebener Autworth hatte, undt besorgete, der Vesir möchte einige Türckische Vöckher zu remedirung obiger Excessen nach Sibenbürgen undt Ober-Hungarn verordnen, undt hierdurch auss ein kleinen ein grösseres Übel, ja gahr eine offene ruptur erwachsen, habe Ich Ihme Pasco zu mir begehrt und seines Vatterlandts Verderben vor Augen gestellt dafern die Türckhen mit den waffen Ihr der Sibenbürger selbstaigene Unthatten corrigiren solten, Er solle nur alleinig ein schreiben mit einen Aga von Authoritet begehren, der die Rebellen undt frembde Völcker auss Sibenbürgen abschaffe, dem Teleki und die seinigen bestraffe, oder vom Landt verjage; Ich wolte auch zu solchen endt mit den Vesir reden, damit alles sine strepitu armorum möchte hin undt beygelegt werden.«

(Turcica 1678. cs. és k. állami levéltár, Bécs.)

XCII.

1678. jan. 2.—febr. 1.

A Beldi mozgalom ügyében a fejedelemhez írt levelek.

a)

1678. jan. 2.

Bethlen János mentegetőző levele a fejedelemhez.

Nekem jó kglmes uram!

Ilyen sok súlyos betegségim között. a melyekkel isten ő fge naponként az én bűneimért látogat. megkeseredett szívvel kényszeríttem méltatlan szenvedésemet a Ngod fejedelmi lábaihoz kiöntenem s megpanaszlanom.

Úgy értem. kglmes uram, hogy a mely sokféle elegyebelegy dolgok, miolta én betegen Elbesfalváról haza hozattam magamot, naponként fenforgottanak, az én ott nem lehetésemet kapván alkalmatossággal némely jó féle barátim, boldogtalan személyemet bele keverték, s a Ngod méltóságos személye előtt gyanúságban akarják hozni. Mondtanak volna olyant felőlem, hogy én Szebenben menvén. az oda gyülekezett szász natiót igyekeztem volna corumpálni és a Ngod hűségétől elcsalván ő kglmeket, az háromszéki atyafiakkal igyekeztem volna megegyeztetni. Tovább menvén a dologban, a Páskó Kristóf elmenésit is szemtelenül rám akarják fogni, nolia magok tudják, hogy mindezekben egy szó sincsen igaz, mert vizsgálja meg akárki, nemhogy a szász atyafiak közönséges congregatiója előtt én erről a materiáról vagy egy szót szoltam volna, de minekelőtte ő kglmek összevgyűltenek, előbb annál ki is jöttem a városhól, sőt privatim is nem félek soha attól, hogy a becsületes szász natióból találkozzék csak egy is, a kivel én valaha szoltam volna erről a materiáról. Szorgalmatoskodtam sőt inkább a doctor és három szebeni becsületes ember jelenlétébe azon, hogy nem csak szóval mondanám meg, hanem valósággal is megmutogatnám a doctornak a derekamon való rettenetes szakadást (az mely szerző oka nagyobb rész nyavalyáimnak) s az ellen orvosságokat készíttetnék, ha lehetséges volna. Látván a doctor, mi karban legyek, mind a többivel együtt nagy álmélkodással csaknem kifutának a házból is, megmondhatják lelkek szerént, ha valaki kérdezi tőlök. A Páskó Kristóf állapotját a mi illeti, alig tudok dolgáról valamit írni, oly távol jár minden munkája az én interessentiámtól, mert midőn Ngod méltóságos udvarától megüresítettett, mit vétett volt mit nem,

azt sem tudom, soha attól fogva nálam nem volt, velem nem beszéllett, emberit, levelit nem láttam. Hanem közhírrrel jött fülemben, hogy az ország adajának elkészítésekor, ott sokat mulatozván, adósságot sollicitált volna, kikkel hol mit csinált, beszéllett, én abban nem tudok semmit, azok szólhatnak felőle, akik közelebb voltak az dologhoz, nem tudomnál tovább ebben a marteriában soha sem mehetek; kik legyenek Kglmes uram az én vádlóim, nem szükség nékem azt megneveznem, mert a magok cselekedeti napfényre hozta mindenekelőtt személyeket. Ezt megtapasztalhatja akármely jólelkű ember, hogy sem tavaly, sem az idén soha csak egy szóval is engemet nem mertek szemben vádlani, mert az igazságtalanságot nehéz a más fél jelenlétébe bepokróczozni. Vajha kglmes uram tavalyi esztendőbe a fiscus igazításban véteti vala végképpen az én dolgomot, hogy a Ngod méltóságos füleit sem terhelnék az én vádlással, s másoknak is világos példája lettem volna eddig, mert annak helyén megkívántam volna, hogy bizonyítsák rám, a mivel vádolnak, ha igaznak találhatik szavuk, megérttem volna egy pallossal. De mivel csak hallgatással múlték el az akkori dolog, az bátorította a mostani igazságtalan vádnak is mondására. Folyamodom azért Ngodhoz mint kglmes uramhoz, mint ez hazában summus justitiariusomhoz, esedezvén a Krisztus érdemére, méltóztassék Ngod ilyen megnyomorodott beteg vén szolgájának igazságot szolgáltatni, ne adjon hitelt a mások háta megé titkon mondott vádaknak, ha ki mit tud, mondja szememben, annak helyén hallhassam az én vádlóimnak szavait, ha legitime convincálatom, úgy terjeszsze isten áldását mindenekre, hogy nekem gratia ne adassék, hogy ha peniglen absolváltatom, mehessek tiszta orczával koporsómban. Mert kglmes uram valameddig ilyen igazítás nem léssen, soha az újabb-újabb hazugságnak formálásától az én ellenkezőim meg nem szűnnek, az Ngod istenes keresztyén füleit is szüntelen terhelik, úgy hogy majd alig marad egy emberséges ember az országban, az kinek személyét gyámságban nem egyenlitené az mostani csudás világ.

Emlékezem arra a közönséges mondásra is Kglmes uram: *Intempestiva excusatio plerumque reputari solet pro tempestiva accusatione.* De mit tudok tenni a titkon suttogó, csalárdon járók ellen, kételen kell kglmes uram előtt igazságos mentségemet megjelentennem, lehet talám, többekkel is vádolhatott valaki olyan igazán mint ezekkel, de akár mi legyen az ellenem való vádlás, s akárkitől származzék, nem kívánok kglmes uram egyebet a szemben szöllásnél s istenes igazításnál, ragaszkodván mindezekben a Ngod fejedelmi

kegyelmességihez, kérem is alázatos könyörgéssel az én istenemet, vezérelje ő fge Ngodat szent lelkének általa, hogy esmerhesse meg közülünk mind igaz híveit s mind penig a kik különböznek azoktól. Azomban a Ngod fejedelmi székít erősítse meg az ő nevének dicsőségére.

Datum ex Keresd 2. Januarii anno 1678.

Nagyságodnak

alázatos beteg vén

szolgája

Bethlen János mp.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXIII. k.)

b)

1678. j a n. 19.

Deidrich Simon levele.

Illustrissime et celsissime princeps, domini domine mihi naturaliter clementissime.

Fidelium humillimorumque servitiorum meorum in gratiam Illustrissimae Celsitudinis Vestrae debitam omni tempore subjectionem.

Nagyságodhoz tartozó állhatatos és igaz kötelességünkre emlékeztető méltóságos fejedelmi commissióját alázatosan elvettem, melybéli continentiáival Nagyságod kegyelmesen mint keresztény fejedelmünk Páskó Kristóf kijövetelének alkalmatossága által édes szegény hazánkra következhető gonoszoknak eltávoztatásáról prospiciálván, semmit nem kételkedem, hogy Isten ő felsége Nagyságodat méltóságos meghítt úrtanácsi híveivel együtt azaránt is oly rendes remediumokra ne vezérelje, melyek által mostani félelmes hírekből folyó veszedelmek eltávoztathatnak, kiért kérem is Isten ő felségét, hogy Isten ő felsége Nagyságodat minden keresztény és ez szegény hazánk megmaradására czélozó igyekezetiben szerencsésen boldogítsa. Mi formában értettük legyen Páskó Kristófnak Havasalföldében való érkezésit, arról Nagyságodat, Nagyságodhoz tartozó alázatos kötelességem szerint, mindjárt tudósítottam, de mint látom, még azelőtt volt Nagyságodnak híre ez dolog, de mivégre jött legyen s hova czélozzon, senkitől meg nem érthettem, leszen oly szorgalmatos vigyázásom arra, miképpen megérthessem kijövetelének módját és mihelt megérthettem, Nagyságodnak hova hamarabb értésére adni el nem mulatom, mindennemű alkalmatosságokkal Nagyságodhoz tartozó igaz kötelességemnek

állhatatosan satisfaciálni akarván, minthogy eddig is Istent híván bizonyságúl, legkülsőbb gondolatomban sem volt, hogy Nagyságodhoz tartozó kötelességemről és hűségemről az hűségtelenségnek útjára cedáljak, most is arra obligálván magamot, mint Nagyságodnak igaz alázatos híve, fideliter és tökéletesen megmaradok abban. Tudván kiváltképpen, hogy omnis mutatio periculosa, az sok színes és mézes változásokból igen mérges veszedelmek és nagy romlások követék ez szegény hazát, melyet Isten ő felsége most is kegyelmesen elfordítson rólunk. Mostani alkalmatossággal is értvén Nagyságodnak Fogarasban való érkezését, egész városunk akaratjából három hőcsületes polgár atyánkfiait expedáltunk volt Nagyságod méltóságos fejedelmi látogatására. Ő kegyelmek meg is indulván és Vledényik elmenvén, az sok zűrzavaros hírekre nézve megtértek. kiváltképpen onnét kívül ilyen hír jövé, sokféle hadak összegyűlvén, az embereket, kit hol találnak, sine ullo respectu mindenekből kifosztanák, innét belől is sokszámú török zúgását hallván, közönségesen megfélemlítettünk attól. Valóságosan megtapasztaltatjuk Nagyságoddal, hogy Nagyságodhoz tartozó igaz hűségünkben semminémű üdöben fraus nem lészen. De caetero Illustrissimam Celsitudinem Vestram feliciter valere desidero.

Brassó 19. Januarii anno 1678.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae
humillimus et perpetuus fidelis servus
Simon Deidricius mp.

Külszím: Illustrissimo ac celsissimo principi domino domino Michaëli Apafi dei gratia principi Transilvaniae, partium regni Hungariae domino et Siculorum comiti, domino domino mihi naturaliter clementissimo.

(Eredetije a M. T. Akadémia birtokában.)

c)

1678. j a n. 29.

Egy későbbi levél Deidrichtől.

Illustrissime et celsissime princeps, domine domine mihi naturaliter clementissime!

Fidelium humillimorumque servitiorum meorum in gratiam Illustrissimae Celsitudinis Vestrae debitam omni tempore subjectionem.

Treiner Péter úr ő kegyelme és ő kegyelme mellé rendeltetett több polgár atyánkfiaival Fogarasbúl Nagyság-

godnak méltóságos udvarlásáról haza jöven, ő kegyelmek az includált Nagyságodnak méltóságos levelét mutatták. jelentvén, mikor ő kegyelmek Fogarashól megindultak volna. egy inas adta volna ő kegyelmeknek, hogy Béldi uramnak elküldjék; látván azért ő kegyelmek is Nagyságod méltóságos secretum sigillum alatt költ levelét, ő kegyelmek mindjárt még az elmúlt éczaka egy városunk szolgájától elküldötték, de sohult el nem érhetette, mondják, még az éjjel ment volna Boza várárúl el, kihezképest nem tudván immár ki kezében szolgáltatnunk, helyesnek itiltem lenni, hogy Nagyságod méltóságos kezéhez küldjem, maradván Nagyságodnak ezzel igaz alázatos híve. De caetero illustrissimam Celsitudinem Vestram feliciter valere desidero.

Brassó 29. Jan. 1678.

Illustrissimae Celsitudinis Vestrae humilis et perpetuus fidelis servitor

Simon Deidricius mp.

Külczm: Illustrissimo et celsissimo principi domino domino Michaeli Apafi dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae Domino et Siculorum comiti. Domino domino mihi naturaliter elementissimo.

(Eredetije az Akadémia levéltárában.)

d)

1678. febr. 1.

Rhédey Ferencz levele.

Kglmes uram!

Ngod méltóságos kegyelmes parancsolatját alázatosan vettem, bizony kglmes uram eddig is örömet az Ngod kegyelmes parancsolatján kívül is elmentem volna Ngodnak s szegény hazámnak az miben tudtam volna szolgálni. de semmiképpen nyavalyám miatt Kglmes uram el nem mehettem, mindazáltal ha csak mennyire könnyebbít is isten, azon leszek, hogy mingyárt elmenjek az Ngod kegyelmes parancsolatjára, sietek is az mennyire túllem lehet. Kolosvári német kapitányért pedig kglmes uram mingyárt beküldöttem, mivel magam mind itt feküszem, az nyavalya is itt érvén el, s mingyárt el is küldöm, ha magam annyira nem lehetek akkorra, hogy elmehessek. Isten Ngodat számos esztendőig jó egészségben szerencsésen éltesse. Gyéres, 1. Februarii 1678.

Ngodnak alázatos szolgája

Rhédei Ferencz mp.

Külczm: Az erdélyi mlgos fejedelemnek ő ngának etc. nekem jó kglmes uramnak.

(A M. T. Akadémia birtokában levő eredetiről.)

XCIII.

1678. j a n. 7—14.

Béldi Pállal folytatott levelezés.

a)

1678. j a n. 7.

Mikes Kelemen levele Béldy Pálhoz, a vele folytatott tárgyalás eredményéről.

Tekéntetes úr.

Hogy az úr isten KglDET szerencsés új esztendőkkal boldogítsa, szíből kívánom.

En uram tegnap érkezém ide, KglDET becsülettel követem, hogy magam kötelességem szerint KglD udvarlására most nem mehetek, de mihent az lovakkal érkeznek, azt sem mulatom el. Micsoda formában volt urunk s az urak előtt KglTEK válaszáának reportatiója, az Kornis és Macskási uramék levelekből megérthette, elég az, hogy urunk jól megcsendesedvén, mivel mi is az dolgot valósággal referáltuk; azonban az gróf uram bejövetelének híre érkezett ő ngához, mivel udvarhoz be nem tért, meg kell vallani, nem kevés scrupulus vala az dologban, de azonban az Bethlen Ferenczné asszonyom levele érkezék az fiaihoz, melyben írja, hogy azért jött gróf uram, hogy az sáárfalvi jószágot elcserélje, vagy eladja, mely dologról engemet is megkérdeztenek, s én is mondtam, hogy volt olyan végezésünk, hogy az mely kevés jószág szegény Kálnoki uram leányit is illethetnék, azt computálnák, és úgy, egy egy helyben az mi kevés lenne, nem darabolnák.

S így mégis megcsendesedék azon dolog. Teleki uram is KglDnek egy levelet küldött, melyet is KglDnek oda küldöttem, szóval is beszélek, isten velem lévén, KglDEL felőle.

Kapi uram felől még udvarnál semmi hír nem vala, de Pasko uram felől Havasalföldéből úrtanak holmit. Mind evvel adjá az úr isten KglDET uram találhatnom jó egészségben. Én pedig mindenkor maradok KglD

köteles szolgálja
Mikes Kelemen mp.

1678. 7. Januarii Coronae.

Külczim: Tek. nemz. Béldi Pál uramnak, az mi kglmes urunk ő nga belső udvari úr hívének, Belső-Szolnok vármegyének főispánjának, Háromszéknek fő királyi bírájának, nekem bizodalmas uramnak ő kglmének adassék.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Fred. Lev. XXIII. k.)

b)

1678. jan. 14.

Bánfi Zsigmond levele Béldihez.

Kgdnek szolgálok mint bizodalmas uramnak s kedves öcsémnek, és hogy az úr isten Kgdet mostani beteges állapotában könnyebbítse s vigasztalja, kívánom.

Kgd nekem küldött levelét nagy böcsülettel vettem, és hogy Kgd róllam jóakaró atyjafiáról el nem feledkezett, hanem levele által látogat, azt Kgdnek megiszolgálom; én édes öcsém uram az Kgd szolgálatjára még élek, noha bizony igen beteges állapottal, az szemeimmel kiváltképpen valóban rosszúl vagyok, azzal is leginkább az egyikével. Kgd betegségét értvén, bizony szívem szerint búsulok rajta, kívánom isten előbbi jó egészségét adja meg Kdnek; igen akartam volna, ha isten Kgdnek annyára való egészséget adott volna, hogy Kgd alá jöhetett volna, úgy látom, urunk ő nga is jó szívvel látta volna Kdet, ennek utánna is ha isten Kgdet annyira könnyebbíti, azt el ne mulassa, hanem csak bátorságosan eljöjjen, mert ő nga Kgdet akármikor jó szívvel látja. Az itt való s mostan fenforgó állapotok felől írhatom Kgdnek: tegnap urunk ő nga concludála velünk, hogy Kornis uramot és Macskási uramot oda küldi Kgtek köziben, mi dologért és mi végett, Kgdnek is hírivel leszen. Országgyűlése is leszen vagy Nagy-Sinken vagy Szent-Ágotán huszadik vagy 25. Januarii. Páskó uramot, mi úgy halljuk bizonyoson, hogy csak elment volna, Moldova felé ment által. Az magyar atyafiak Böszörményt ma kilenczed napja hogy megszállották, isten kegyelmességéből igen megfeleledtek, horvátal és francziával együtt közel tízezeren, ha nincsen több, hanem öt vagy hatszáz lovas héja az derék lovasnak, de cseléddel együtt bizonyoson vadnak tízezeren, ha isten már Böszörmént kezekben adná, ismét szépen megfelelednének. Kapi uram levele is érkezék tegnap ő nagyságához, úgy látom az ő kglme leveléből, hogy oda be sincsenek semmi oly rosz állapotok; az császárt írja, hogy Bábára készül telelni, hogy ott hadait készítse az muszkára

az fővezér tihaját megváltoztatta; egyéb semmi oly új híreket nem tudok Kdnek írni, kérem Kgdet. továbbra is ne nehezteljen engemet levél által tudósítani egészsége felől, nem szánván egy darab papirosát töllem. Kgd is én nekem parancsolván, maradok

Kgd jó akaró atyjafia szolgája

Bánfi Sigmond mp.

Ebesfalva anno 1677. (így: 1678 *helyett*) die 14. Januarii.

P. S. Az én jóakaró asszonyomnak ő kglnek ajánlom köteles és kész szolgálatomat, istentől jó egészséges hosszú életet kívánok ő kglmének megadatni.

Külczim: Tekint. nemz. Béli Pál uramnak ő kglmének (tit.) nekem jóakaró bizodalmas öcsém uramnak adassék.

(A M. T. Akadémia birtokában levő eredetiről.)

XCIV.

1678. jan. 10.

A kolosváriak a háromszékiek levelét átküldik a fejedelemhez.

Ilme ac celsme princeps dne dne mihi clementissime.

Fidelium perpetuorumque servitorum meorum in gratiam Ilmae Cels. Vrae humillima commendatione praemissa.

Isten Ngodat kglmes jó egészséges hosszú élettel, boldog országlással áldja meg szegény hazánknak megmaradására.

Ngod méltóságos parancsolatját alázatos engedelmességgel vöttük, melyre hogy eddég késedelmeskedtünk resolválni, nem engedetlenségünknek (követvén alázatosan Ngodat) hanem tek. főispán uraméknak ő kglmeknek sok akadályos dolgainak tulajdonítsa Ngod. Az háromszéki atyafiaknak is ő kglmeknek közinkben küldött leveleket is vöttük. contentiáját megértvén, arról írott Ngod kegyelmes parancsolatja szerint, mi arra sem nem resolváltunk, sem nem izentünk, hanem azon ő kglmek leveleket Ngodnak in specie beküldöttük; kihez képest az mint Ngodhoz expediáltott becsületes követ atyánkfiai, nemz. Kabos Gábor és Havaseli László uramék. úgy ez levelünk által is Ngodat mint kglmes urunkat assecuráljuk. Ngodhoz igaz és tökéletes hűségünket, homágiumunk szerint életünk fottáig fenntartjuk, és Ngodnak igaz hívei maradunk. Szegénységinken levő quár-

télyozó katonák felől is becsületes követ atyánkfiái által Ngodat requirálván, ebből is az Ngod kegyelmességét alá-
zatosán várjuk istennek kegyes oltalma alá ajánlván Ngodat.

Datum Claudiopoli in generali congregatione nostra
anno 1678. die 12. mensis Januarii.

Ngod alázasos hívei és szolgálói

úri, fő és nemesi rendei mp.

Külczim: Ilmo ac celsmo principi ac dno dno Michaeli
Apati, dei gratia Transylvaniae principi, partium regni Hun-
gariae dno et Siculorum comiti etc. dno dno nobis clementissimo.

(Eredeti. Nemzeti Múzeum. Tunyogi-Gyűjtemény.)

XCX.

1678. j a n. 15.

A fejedelem Teleki Mihályt tanácskozáásra hívja meg.

Áldja meg isten Kglmedet.

Mi úgy értettük, hogy Kglmed be akarna jűni, mind-
azonáltal bizonyosak nem vagyunk benne, mert mü Kglmed-
nek azt nem parancsoltuk, hogy most bejűjön, hiszem ha
ugyan meglesz az gyűlés, nem lehet még késő Kglmetek
bejövetele; parancsoljuk Kglmednek, legyen vesztegségben
s oly készséggel, hogy mihelt második parancsolatunkat
veszi Kglmed. nemcsak maga, hanem az hadakkal együtt
jöhessen Kglmed, mivel úgy látszik, háromszéki híveink
csak nem akarnak csendesedni, melyet megláthat Kglmed
Nemes János és Mikes Kelemen uramék levelekből; örö-
mest idegen hadakat nem hoznánk az hazára, de ha az
kételenítő szükség úgy kívánja, annak is meg kell lenni.
Holnap Kglmednek mind ezekről újabban írunk. Istennek
sth. Datum Fogaras 15. Januarii anno 1678.

Kglmednek minden jókat kíván

Apati Mihály mp.

Külczim: Meghitt stb. Teleki Mihály stb.

(Eredetije gr. Telekiek lvt. Miss. g. 295.)

XCVI.

1678. jan. 28 — febr. 25.

Zólyomi mozgalma a portán.

a)

1678. jan. 28.

Zólyomi levele Ladányi Jánoshoz.

Édes kedves öcsénk.

Tekint. nemzetes Ladáni János uram, isten Kegyelmedet oltalmazza minden szomorú keserves változásoktól s hazáján kívül való bujdosástól. Akarók KglDET is levelünkkel látogatni ez bujdosásunknak földérül, kívánván. levelünk találja KglDET boldog órában. Mi, áldassék isten. ez világnak minden ennyi sok zűrzavar háborús hánkódási, hányattatási között is élünk még az KglMED szolgálatjára, azont kívánván istentől KglDNEK. Nem hittük KglDET édes öcsém uram, hogy ily elfelejtett atyafiai, szolgálja legyünk KglDNEK, az erdélyi nagy dicsőségben, boldogságban immár KglD rólunk szintén elfelejtkezett, ily bujdosó atyafiárul, szolgáljárul, holott csak egy kicsin czédulácskáját is nem láttuk KglDNEK ennyi hosszú bujdosásink alatt, nagy szent embere lévén istennek KglD, az mint halljuk, mostan országunkban, kinek szerencsáját hogy isten annál is jobban nevelje, szívből kívánjuk, talám édes öcsém uram az erdélyi papiros malmakat el ha fogta szinte az erdélyi sok árvíz, az okon nem küldhetett levelet hozzánk, vagy az posták mind az vizekben el ha vesztenek szerencsétlenségünkre. De azt ebben hagyván, KglMED által az fejevári, kolosvári becsületes tudós Kripsser uramékat ő kglMEKET mint ismeretlen jóakaróinkat s atyánkfiait szeretettel s becsülettel köszöntjük sok jóknak kívánásával. Ajánljuk ezek után isten oltalmában KglDET. 1678. 28. Januarii. Sztamboldban.

KglMED bujdosó köteles atyafia

Zólyomi Miklós m. p.

Külczm: A mi kedves atyánkfiaának szerelmes öcsénknek tekint. nemzetes Ladáni János uramnak adassék Erdélyben, Sztamboldból.

(Eredeti. Nemzeti múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

b)

1678. febr. 21.

Zólyomi levele Kindsberghez.

Illustrissime domine nobis confidens.

His literis nostris visitatoriis volumus I. D. V. tam visitare, quam amicitiam ac fraternitatem mutuam ac invicem comparare hac occasione nostra peregrina. Itaque I. D. V. laudetur ter optimus maximus Deus, nos valemus bene, ad servitia Ill. D. Vrae eundem comprecaturus Ill. D. V. Oretenus Ill. D. V. per causam nostram gen. Franciscum Budai nuncia dedimus, rogamus amice ac fraterne in omnibus fidem ei dare non dedignetur. His Ill. D. V. Deo ter optimo maximo commendatum 1678. 21. Febr.

Ill. D. V.

frater confidens

Nicolaus Zólyomi.

Külcztm: Illustrissimo domino Joanni Christophoro de Kindspergh augustissimi Romanorum imperatoris consiliario et ad portam Ottomanicam Residentem, etc. Dno fratri nobis confiden.

Gyűrűs pecsét.

(Turcica 1678. Cs. és k. állami levéltár, Bécs.)

XCVII.

1678. jan. 30.

*Meghívó a febr. 15-re Fogarasba hirdetett országgyűlésre.*Michael Apafi *sat.*Spectabilis *sat.* Salutem *sat.*

Miképpen kellett volt haladni feljebb elmúlt napokban promulgáltatott generalis országgyűlésének, azt kiküldött leveleinkből Kld megérthette, annyiival inkább minemű rendeletlen és ez haza szabadságát rontó követséget hordozott legyen Páskó és minemű gyümölcse lett légyen odavaló fáradozásának. azt is mindenfelé kibocsátott írásunkból megérthette; továbbá midőn minden istenes utakon módokon abban igyekeznénk, hogy ez közönséges veszedelmet siettető zürzavarokat mentül rendesebben leszállíthatnók, öt rendbéli részönről és tanácsúr híveink részökről is kétrendbéli hittelt tett assecuratoriánkkal semmiképen nem bírhatók arra

némely nyughatatlan embereknek elméjét, hogy csendes úton-módon való eligazítására, megbántódásoknak mindkét részről való fegyver letételével közönséges országgyűlésére elül jön-nének, hanem más ártalmas utat forgatván elméjekben, Havasalföldében egynéhányan által állottanak, elvívén egynéhány személt magával Béli uram ötig-hatig valót, vele egyetértőket, kik hihető ez szegény hazának nem békeségének megszerzésére, vagy megromlott szabadságának színes helyben állítására igyekeznek, sőt ha isten reá bocsátja, félő, utolsó romlást és veszedelmet ne hozzanak. Mindezekre és egyéb sok szükséges okokra nézve kellették kegyelmeteknek közönséges országgyűlését promulgáltatnonk tanácsúr híveinknek megegyező tetszésekből pro die 15-o futuri mensis Februarii anni praesentis fogarasi városunkban. Kldnek azért klmesen parancsoljuk, ez megírt napon és helyen jelen lenni el ne mulassa, végezlessönk minden jót hazánk megmaradására klmednek egyező tetszéséből. Secus sat. Datum in arce nostra Fogaras, die 30. Januarii, 1678.

M. Apafi mp.

P. S. Egyébíránt való törvények is jöllehet ezen országgyűlése alatt nem agitáltotnak, mindazonáltal az pénzverők dolgát nem halasztjuk okvetetlen judicialiter dirimáltatni.

Külczm: Spectabili ac generoso Michaeli Teleki de Szék sat.

(Eredetije a gróf Teleki-család levéltárában. 187.)

XCVIII.

1678. febr. 8.

Apafi levele Telekihez sürgősen hívja Fogarasba.

Áldja meg stb.

Kglmed maga mentegető levelét ide való jövelete felől vettem, Nalácsi uramnak írt levelét is olvastam. Az ott kinn való dolgok úgy folyhatnak, jobb édes Teleki uram, hogy ha ide be az országba levő motusukat s Kglmed személye aránt való difficultásokat lecsendesítjük. Kgd azért jó biztatásokkal s jó dispositiókkal hagyván az odakinn való dolgokat, mégis Klgmedet klgmesen intjük, bejöni el ne mulassa, sokat fog nyomni az dolgoknak lecsendesítésére a Kglmed praesentiaja; mi is Kglmedet assecuráljuk, ne tartson semmit is, mert senkinek is Kglmedet megháborgatni vagy böcstelenítni nem

engedjük, sőt mindenek ellen megoltalmazni igyekezzük.
Isten hozza jó egészségben Kglmedet.

Fogaras 5. Febr. 1678.

Kglmednek minden jókat kíván

Apafi Mihály mp.

Külcsm: Meghitt stb. Teleki Mihály stb.

(Eredeti a gr. Telekiek lvtárában. Miss. 187.)

XCIX.

1678. jan. 31—april.

Boér Sigmond követsége a portán.

a)

1678. jan. 31.

Boér Sigmond térítvénye.

Én Bojér Sigmond recognoscálok per praesentes, hogy az mi kglis urunk ő nga, mlgos erdélyi fejedelem Apafi Mihály urunk ő nga, és ugyan mlgos erdélyi fejedelemasszony, Bornemisza Anna ő nga kglmes asszonyunknak sok rendbeli kegyelmességeket vettem, azért ő ngokhoz és az ő ngok szerelmes gyermekekhez, mlgos ifjabbik Apafi Mihály uramhoz ő ngához mindenekben igaz, hív leszek, barátjuknak és jóakarójuknak jóakarója, ellenségeknek és gonosz akarójuknak ellensége és gonosz akarójok leszek, sem titkon, sem nyilván semmi kimondható, írható, mondható színek alatt, sem ígéretékért, adományért, nagyobb reménségért, bosszúságért ő ngokat el nem árulom, sem életek veszedelmére, károokra senkivel egyet nem értek. annál inkább magam ő ngok ellen való dolgokban magamat nem elegyítem, sem cselekszem, sőt ha csak mi legkisebb dolgot is ő ngok ellen valót értenék, minél hamarébb teljes tehetséggemmel hírré adom, és ha kinek ő ngok mit külték, azt egészen annak megadom fogyasztás nélkül, egyszóval mindenekben magamat úgy viselem, mint ő ngok hív és igaz szolgálók. Ha pedig hitemet és ő ngokhoz való kötelességemet meg nem állanám, mint afféle hiti szegett szolgálóknak, életem halálom és büntetésem álljon az ő ngok kegyelmességében. Megállója pedig az mint leszek, az igaz isten meg is úgy segéljen és úgy adja lelkem üdvöségét. Fogaras, 31. Januarii 1678.

Bojér Sigmond mp.

(P. h.)

(A M. T. Akadémia birtokában levő eredetiről.)

b)

1678. február végén.

Boér előterjesztése a nagyvezérhez.

Sigismundi Boér, celsissimi Transylvaniae principis ad excellentissimum dominum supremum vesirium pro hoc tempore ablegati, ad eundem dominum dominum clementissimum humilima supplicatio.

Excellentissime domine, domine mihi clementissime. A celsissimo principe meo ad Excellentiam Vestram ablegatus, intellexi principem et dominum meum clementissimum a quibusdam perduellibus et formidine scelerum suorum poenae ex Transylvania transfugis, coram excellentia vestra adversus invictissimum imperatorem et portam ejus fulgidissimam infidelitatis accusari, quorum accusationem tanquam purum putum mendacium quam paucissimis verbis diluere e re mea esse duxi. Excellentiae vestrae notum est probe, quomodo princeps et dominus meus clementissimus Transylvaniae regnum invictissimi imperatoris haereditarium excellentiae vestrae ac beatae memoriae vesirii demortui (cujus anima jam in paradiso requiescit) auspiciis annis jam abhinc quindecim feliciter moderatur; cujus inimici quamvis contra eundem, invictissimi imperatoris, ac Excellentiae Vestrae aures fictis criminationibus identidem replere non destiterunt, hactenus tamen universa eorum mendacia evanuerunt. Anno proxime elapso, cum princeps meus clementissimus Paulum Beldi cum quibusdam invictissimi imperatoris non benevolis clanculariam animadvertisset collusionem (procul omni dubio ad pacem Transylvaniae subvertendam) in captivitatem posuit. quem per aliquot menses ita detentum post longam ejusdem benevolorum intercessionem ac supplicationem, acceptis ab eodem litteris reversalibus, sub juramento per omnipotentem Deum de fidelitate deinceps praestanda confectis, ex captivitate dimisit. Acceptam igitur ex ea re injuriam ulisci satagenti commodior ipsi via non est inventa, quam si fideles quosdam portae hujus fulgidissimae, ac principis mei clementissimi (qui in exulum Hungarorum, erga invictissimum imperatorem fidelitate retinenda non exiguam navarunt operam) apud Excellentiam Vestram falso accusando, exitium illis struerint, ut sic postea principem meum facilius opprimere, suumque propositum executioni demandare possent; sed cum in hac nefanda intentione sua sese frustratos esse cernerent, aliam viam sunt aggressi, et

quia qui semel verecundiae fines transierint, oportet eos esse impudentes, principem meum clementissimum inauditis imo ab ipso nec unquam certe excogitatis rebus, vel rectius mendaciis coram excellentia vestra deferre et gravare non erubuerunt; cujus delationis falsitas vel ex eo manifesta esse potest, quod ille Pasko in prima sua pseudodelegatione eundem principem (quem nunc conviciis afficit) laudare et ad coelum usque evehere non dubitavit.

(Egykorú másolat, a Boér-család fogarasi leveles-ládájából.)

Jegyzet. V. ö. Apafinak 1678. febr. 28-án a fővezérhez küldött levelével, mely e szavakkal kezdődik: »Praeteritis proximis diebus per ablegatum meum Sigismundum Boér stb.« tehát Bethlen Farkasék előtt küldetett a portára.

c)

1678. márcz. 10.

Apafi rendelete Boér Sigmondhoz.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Sicularum comes.

Generose fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram. (Kegyelmet) portárul való tudósítását Turzai György egyik étekgónk által az fenforgó dolgok és állapotok felett kegyelmesen vettük, várjuk is minden alkalomatossággal. Most mutathatja meg is a szükségnek idején nevelte édes hazájához tartozó s hozzánk való köteles igaz hűségét, melyről feledékenynek (Isten halasztván életünket és rendelvén jó véggel dolgainkat) nem is akarunk tapasztaltatni. Mivel pedig annak a tökéletlen s csalárd lelkekkel inelkelkedő Paskó Christophnak ügykezeseti mind mi tőlünk, az mint hallatik, elfajúltanak s továbbá való olyan ártalmas dolgokra is céloznak, melyekkel, ha Isten meg nem zabolázza többekkel együtt szándékokat jó voltából, teljességgel utolsó veszedelmünket közelíteni siettetik; de bízván Istennek hasonló jó voltában, hogy igazságunk mellett nem halasztja áldását ügykezesetünkre is terjeszteni, és az mostani újabb formán kezdett hazugságinak duplász és rossz ízű gyümölcsit maga veszedelmire vonni: Annak okáért Istent híván segítségül, valamiket a mi, és édes hazánk javára s megmarasztására feltalálhat kegyelmetek (az ország követinek bemenetelekig is) kövessen el kegyelmetek, és bėjutván, munkálkodjék

mind jobban, melyről írtunk becsülettel és kártuk Sceherlet uramat is, hogy az bément feleknek régi bizodalmunk szerint igyekezze ő kegyelme minden indulatjokat megzaboláztatni, sőt méltó jutalmokra is pártolkodásokat fordítani. A mi pediglen levelében feltett kívánságát illeti, aziránt is feledékenyek nem lévén, fogja sengéjét is kegyelmességünknek tapasztalni. Eidem de reliquo gratiose propensi manemus.

Datum in nostra civitate Fogaras, die 10. mensis Martii, anno 1678.

M. Apafi mp.

Külczim: Generoso Sigismundo Boer de Recse arcis nostrae Fogaras castellano supremo ac ad fulgidam portam Otthomanicam ablegato nostro etc., fideli nobis dilecto.

(Eredeti a Boér-család fogarasi leveles-ládájából.)

d)

1678. ápr. 6.

A fejedelemasszony levele Boér Sigmondhoz.

Isten minden jókkal áldja Kegyelmeteket.

Kegyelmetek levelét elvöttem; hogy tudósított az ott való dolgokról, igen jól cselekedte, áldott Istennek nagy neve érette, az ki az mi igazságunkat napfényre hozta az hatalmas nemzet előtt és arra vezérlette, hogy eszében vegye; továbbra is az Isten ő felsége lágyítsa szivét, az ki eddig gondot viselt reánk s felvött bennünköt, viselje gondunkot s hozza napfényre igazságunkat jobban is. Azonban, hogy Kegyelmeteket béküldtük, magunk is igen akarjuk, tudván azt, minden hamisságokat reánk fognak, kivált mikoron szomorúságban voltunk, akkoron készítettek veszedelmet, s ő kegyelmek reánk akartak jönni, mostan is nem kétlem, hogy az mit el tudnak reánk költeni, el nem mulatják, kivált Páskó reám való mocskos szavait elköveti, de az Isten az szerint fizessen meg neki, én kivált néki nem vétettem, s az többinek is, sőt szabadulásában fáradoztam. Azonban ha oly igen megunt személyek voltunk volna is, az mi veszedelmünköt ne nézték volna, hanem az szegény hazánk veszedelmét, az miut kegyelmek írja, mely is igen közel volt s még mostan is közel vagyon, hanem Isten ő felsége, az ki csudálatoson eddig megmarasztott mind magunkot és szegény hazánkot, ezután is vezérelje az hatalmasságnak elnéjít. Isten kegyelmeket

vezérelje és hozza vidám orczával hozzánk vissza kívánatos hírrel.

Fogaras 6. Apr. 1678.

Kegyelmeteknek sok jót kíván

Bornemisza Anna mp.

Külczim: Nemzetes Boér Sigmond, Szeghalmi András
fényes portán lévő híveinknek adassék.

(Eredeti, a Boér-család fogarasi leveles-ládájából.)

C.

1678. febr. 10.

Béldy és társai körlevele az erdélyi törvényhatóságokhoz.

Három nemzetből álló nemes ország. Ngtoknak. Kglteknek alázatosan szolgálunk; isten Ngtokat. Kglteket boldog napokra virrasztja és szomorú változástól oltalmazza, kívánjuk.

Boldog emlékezetű eleinknek virágzása, sőt őstől maradt szabadsága hogy bennünk homályt kapván, jámborságnak színe alatt tyrannis indulatokkal practicason borittatik. élve hol halva sem nyughatik. minden istenit szerető, hazáját becsülő rendeknek keserves méltán lehet. amaz régieknek axiomájok szerint: vivit enim post funera virtus; siralmas megbántódásunk után talám szintén tizenhét esztendeje kglmes urunk uralkodásának, mindez utolsó óráig úgy tudtuk. hogy az elméket futtatóknak nyughatatlankodások miatt némely hazájokat utáló, magok privátumát feljebb becsülő ambitiosus elméknek mesterkedése legyen hazánk törvényinek meglapodása egyenlő összeköttetett csatlással; kiknek megzabolázására nem lévén sem tekinteti száma nélkül való instantiáknak. tek. nemz. Paskó Christoph atyánkfia első mi és fürendek akaratjokból portára expedíáltatván mlgos urunk székinek megerősítésére és azon embereknek (kik sem isten, sem haza törvényével nem gondolnak) rendes úton való megzabolázására; noha elhiszszük. némelyek sub suo privato szokott dexterizálások szerint magokat immunitálhatták, ez pedig történt azért. hogy feljebb tölt célunk (édes hazánk jóvát nézvén) seríny hamissággal el ne nyomattassék. nem szolgálhatván az mi kglmes urunknak világosan. titkon is véghez ment; melynek bizonyosságára az fényes porta igaz ügyünket látván. siralmink orvoslására, szabadságunk, régi törvényiünk szerint való helyben állatására kapucsi pasáját küldötte, ennek becsülettel való excipiálására. egyszers-

mind az reánk jövő fegyver közelítése miá kinszerítettünk az senkit meg nem bántó oltalom fegyveréhez nyúlunk, hogy az közönséges szabadságtalanságot egyező akarattal megörvösölhatnók, kívánván az mellett az unio rendén, minden statusok és szabadsággal élő rendek segítsék igaz ügyünket, azalatt pedig mindennemű alázatos könyörgésünket és ő nga személyéhez való hűséges declaratióinkat elköveltük, melyet az irígy világ és elméjeket futtató gonosz emberek visszamagyarázván, complanálni akartanak ős nemzeteknek véres tragédiájokkal, kiknek vagyunk mi eleven példái. De valljon azon gonosz elmék miatt melyik conditió maradt ép állapotjában, mi bennünk ő nga méltóságos személyéhez való hűséges kötelesség nem vivén csorbulást, itilje meg az isten, mely keserves legyen az, hogy a mely órán Vai Mihály által hittel való ígéreti lött ő ngának, ugyanakkor Jankó Boldizsár atyánkfia hittel való assecuratióját is hozta ő ngának közinkben, hogy szállanánk le és ragaszkodnánk az ő nga kegyelmes-ségihez, melyek hűséges megmutatásával is engedelmeskedvén, oltalmunkra felvött fegyvert is letívén, azon órán tracta fenléte alatt contra jura gentium az ő nga és tanács egyező dispositiójokból, mely ezen törvénytelenésre rendelteltetett kapitányoknak nekünk írt levelekből kitetszik, az keresztyén világön irtózásra méltó például felmészárlásra rendeltettünk; áldassék istennek szent neve, csudálatosan az hóhérok markából kiszabadulván, Földiákrul Bodolára, Bodolárul az havasalföldi határig continuo prosequáltattunk; és nem keserves-e sok száz esztendőktől fogva tús gyökeres ős eleinkrül kézrül-kézre reánk maradt szép házaink, ős jószágink, személyünket keserítő édes zálogink mellől kiűzetetésünk? vagy hallatott valaha ily szomorú példa az hazában, az mely mi rajtunk történt, itilje meg akármely istenes lélek. Tetszett azért, hogy Ngtoknak, Kglteknek in brevi compendio ezt világosétanók, melyet oly lélekkel írunk, az kinek isten ítélő széki előtt az utolsó napon számot kell adni, nem vezéreltetvén sem punita vindictátul, sem ambitiótúl, hanem most levén ideje haza oltalmának, gondolja meg az rajta fenforgó törvénytelenégeket, szabados voxá senkinek nem lehetvén. hányan atyánkfiái közül ok nélkül keserves rabságot szenvedtenek? hányan jószágoktúl fosztattanak? hánszor életek koczkáztatott? sűrűn böcselenséggel, szidalommal illettetnenek? Ne felejtse megromlott hazánk füstölgő üszögét, melyeket is az nyughatatlanok titkos factiókkal ez hazára siettetnek; se félelemtől, se reménségtől el ne fojtódjék; nemzetünk, szabadságunk helybenállításával egyébre nem czélozunk. Elhiszszük azt is, hogy az nemes országot erőszakos pecsétlésekre színes praetextus alatt cor-

rum pálni igyekeztek némelyek, az mint csak máris elkezdettek. Isten úgy boldogítson lelkünkben, testünkben, soha magunk promotióját nem szomjúhoztuk, nem is szomjúhozzuk, hanem régi szabadságunknak restaurációjára igyekeztünk, igyekszünk ma is, sem megromlott hazánk határait elidegeníteni nem akartuk, nem is akarjuk, de ha az három nemzetből álló nemes országnak úri és fő rendei akármely nevezet alatt velünk megegyezett, haza megmaradására czélzó dolgunkban magokat subtrahálják és hűtellel tölt, pecséttel corroborált fényes portára expedíált követtséggel alienumot (?) követnek, isten és az egész világ előtt nem mi, hanem Kgltek leszen okai. Nekünk is pedig igaz hazafiainak veszedelmünkben ne munkálódják, mert ha annak is oltalmával az szegény hazát valami veszedelem találja, maga serinkedő munkájának tulajdonítsa mindenekben. Ezzel istennek dücsőségét, hazánk, nemzetünk megmaradásával szabadságunknak megmaradását kívánjuk.

Datum Bukurest 10. Februarii anno 1678.

Ngtoknak, Kglteknek

szolgálunk
mi hazánkból minden igaz ok nélkül
küüzetett igaz hazafiai, szolgálai és
atyafiai.

Külczim: Nemes Küküllő vármegyei követeknek ő kglmeknek.

(Országos levéltár. Acta Trannica Fasc. 3. No 56.)

CI.

1678. febr. 15—márcz. 4.

A fogarasi országgyűlés irományai.

a)

1678. febr. 15.

Belényesi jelentése.

Acta comitiorum anno 1678. regni Transilvaniae ex edicto suae celsitudinis principalis Fogarasinum ad diem 15. anni praesentis mensis Februarii indictorum, in quantum quidem ea percipi et observari poterant, sequenti ordine punctatim redacta.

Die 14. praesentis mensis Februarii ad instantia haec se moventes domo, Cibinio scilicet domini officiales, ampl.

dni Mathias Zemriger, judex regius Joannes Haupt alias Fejes consul et prudentes ac circumspecti Bartholomaeus Rufinus alias Veres repraesentans senatorium ac totius civitatis ordinem. Joannes Boros alias Wenyholt notarius, necnon Matthias Henningh a dispensis.

Die 16. Pervenerunt circa vesperam ipsum Fogarasinum. Die 17. factum nihil.

Die 18. Mane circa octavam confluentibus dnis statibus in templo extra arcem oppidi Fogaras Ungaricali, ibique paucis desideratis ac qui praesentes aderant, sese invicem consulantibus, perlectoque tandem catalogo magnatum, procerum, ordinumque ac inclytorum statuum regni nobilissimi, de more fit adsalutatio principis per ablegatum spectabilem ac magcum dnum Casparem Kornis capitaneum Marosszekiensem eo fine ad suam celsnem transmissum, atque per ipsum eundem resalutatio ejusdem vicissim suae celsnis ad universos status et ordines regni reciprocata, cum promissione gratiae et omnimoda suae celsnis favoris benignitate; ac intimatione etiam propositionum a sua celsue mox et de facto de more coram iisdem atque iisdem omnino dnis statibus exhibendarum.

Post dimidiam ferme horam adducuntur atque praesentantur puncta propositionum suae celsnis per spectles atque magcum dnos Joannem Haller de Hallerkeő comitatus Thordensis et Wolfgangum Bethlen Albensis Tranniae comites, quarum 1. erat de ablegandis ex trina natione dnorum statuum pro complanatione et in bonum ordinem reductione atque redactione horumce tumultuum ad fulgidam Otthomannorum portam nunciis atque falsificatione legationis Christophori Pasko his prope saltem diebus nomine regni ibidem perfunctae, per quam scilicet legationem suam ex eadem porta atque supremo vezerio pro complanandis nonnullis in hoc regno Tranniae superviventibus differentiis Kapucsi passam excivisset, atque in hoc regnum secum induxisset. In quem finem sunt nominati dnu Wolfgangus Bethlen suae celsnis, dnu Valentinus Szilvásy cottuum, dnu Clemens Mikes de Zabola Siculorum atque villicus Coronensium prudens ac circumspectus Georgius Drautt (*lapszelen jegy alatt jegyzethen*: hujus Drautt missioni a dnis Saxonibus non assensum, quapropter ab ipsis designatus dnu Gallus Mollerus notarius Mediensis pro legato missus) Saxonum personas repraesentaturi, ibidemque res sibi juxta instructionem ipsis praescribendam de re, riteque acturi. Punctum 3. erat ratione contributionis, quatenus de ea in tempore et rite administranda diligenter provideatur.

4. de discussione causarum suspectorum et incaptivatorum ratione cusionis falsae monetae. 5. laesae libertatis, immunitatum atque praerogativarum dnorum regnicolarum utriusque ordinis, siquidem praesentibus hisce comitiis, quo tempus suppetat, incommodum censeat sua principalis celsdo pro iis remedendis et in contentationem omnium partium ad bonum ordinem redigendis alium terminum, brevi occasione certo certius praefigendum promittit sua celsdo. Quia vero omnium praecipuum fuerat punctum 2-dum tendens contra et adversus spectlem ac magnificum dnum Georgium Kapi, uno altero verbo meminisse, quae circa hoc acta sunt, attingere dignum videtur. Quia ergo propositionis suae celsnis punctum 2-dum exigebat, quatenus ab ipso dno Kapi, tanquam cum dica seu regni tributo atque censu ad portam Otthomannicam supremo ablegato ratio exigere-tur atque accuratissime disquireretur, qualiter se ibi gessisset et quia non levis subesset suspicionis argumentum, ne ille ibidem cum Nicolao Zolyomi tanquam uno ex competitoribus principalis fastigii, aliisque adversarum partium hominibus, signanter vero cum Christophoro Pasko, tanquam factiosorum collateralis ablegato collusissent, iidemque sese mutui egregie intellexissent, diligentissimo examine discuterent et perquirerent ab eodem omnia. Qua de causa nimirum in civitate Brasso post terminum duabus integris septimanis haesisset cum tributo, et quare post tres se dies post Pasko movisset? cur suas ipsi vestes et equum, quibus ad supremum vezirium iret, concessisset, cur de nullis contra suam celsnem ibi in porta per Paskonem actis suam celsnem ne semel quidem certificasset? cur Nicolao Zólyomi decies circiter mille imperiales ex suo saltem lubito dedisset? cur hominibus suae celsnis Paskoni ad supremum vizirium comitivam dare vellent, minas intentasset? Cur denique Ladislaum Vajda aliosque suae celsnis famulos cum litteris et nunciis suae celsnis ad portam fulgidam ituros revocasset, persvasissetque illis, ne ulterius procederent, confictis nonnullis rationibus ad redeundum induxisset? cur vectigal regni non caesari, prout oportebat et moris fuit, sed solum vezirio praesentasset, atque omnia ibi disordinate relinquens reversus fuisset? Et his similia, quae quidem omnia ex contextu ipsarum propositionum clarius liquent. Juxta quae ut dui status melius possiunt procedere, desiderarunt dimitti dnos consiliarios, sine quibus non se integros esse cernerent. Quibus itaque accersitis, dum continentiae earundem propositionum in praesentia praefatorum dnorum consiliariorum perlectae fuissent, et ratio de supradictis a dno Kapi expo-

stulata fuisset, ille quidem verbotenus, in quantum poterat, libenter expedire satagebat. Verum copiam eorundem postulanti, quatenus in scriptis postmodum ad illa omnia ampliorum posset nancisci resolvendi campum, deliberatum diu, tandem majori ex voto conclusum ita: tametsi posset observari animis hominum, ne idem quoque dominus ad exemplum dñi Pauli Béli et sociorum magnatum fuga sibi consuleret, de aresto posset provideri; quia tamen non in tantum privatae ipsius personae dedecus et incommoditatem exinde subsecuturam intuentes; quam bono publicae libertatis nobilitaris consulentes, ne ex hoc res mali exempli consequatur, dum hac occasione potius ad remediendam libertatis omnium statuum jacturam ad praesentia comitia primario fine confluiscent; ideo praeter arestum dñus Kapi sit paratus post triduum rationem reddendi exactam totius itinerationis suae juxta regni articulum; interim fiscalis regni director agat, quod sui interest; uti et certificatus postmodum est per dños tabulae suae celsnis judiciariae scribas et juratos notarios. Sequentia eventus docebit.

Die 19. Confluentibus de mane, communi omnium voto dispersi sunt ad sua quique competentia hospitia pro compilandis postulationum suarum punctis juxta instructiones a suis principalibus sibi datas. Et dies haec transsumitur in hoc.

Die 20. utpote dominica, peraguntur res ex ritu dominicae.

Die 21. Confluentibus de more circa horam octavam ad locum consvetum, idest templum oppidanum dñis statibus, iisdemque ibidem modico temporis intervallo praestolantibus cum certa quadam consignatione, adest nuncius celsmi principis spectlis ac magcus Ladislaus Gyulaffi de Rátoth, primarius aulae ejusdem celsnis familiaris, verbo suae celsnis impositioneque ejusdem significans: velle suam celsitudinem illico praesentari neoconsiliarios recenter iuxta placitum ejusdem ab eadem sua celsne creatos ac etiam neocancellarium regni praesentari. Prouti post quadrantem horae adest spectlis ac magcus dñus Joannes Haller de Hallerkő etc. et dñus Stephanus Nálácz de eadem aulae magister suae celsnis etc. atque verbo principali suae celsnis dñis statibus omnia prospera apprecans significat, quatenus sua celsdo principalis cernens defectum consiliariorum suorum intimorum, adeoque de paterna sui in permansionem hujus patriae prosperitatis permansione, atque boni publici, placuit indecedaneorum consiliariorum locum adlegi sequentes: dñum nimirum Wolffgangum Bethlen in recenter demortui Joannis

Bethlen, fratris sui patruelis et cancellarii locum in regni cancellarium; Sigismundum Mikola de Szamosffalva; Gregorium Bethlen de Keresd capitaneum sedis Siculicalis Udvarhely, Joannem Nemes de (*iüres hely*) capitaneum trium sedium Siculicalium Sepsi, Kézdi et Orbai, ac amplum prudentem ac circumspectum dñum Mathiam Zemrigger judicem regium Cibiniensem in consiliarios regni denominant atque praesentant, similem in modum dñum Clementem Mikes de Zabola in regni protonotarium, dños vero Joannem Petki, Joannem Tholdalaghi, Joannem Daczó, Michaellem Barcsai et Michaellem Daniel in tabulae judicariae assessores annunciantes, qui deposito de more ratione officiorum suorum juramentorum suorum singillatim sacramento, ad condigna quique loca sua per dñum praesidem collocantur.

Quo peracto tandem spectlis ac magus dñus Georgius Kapi instat universis dñis ordinibus, quatenus ille recognoscens se esse hominem et creaturam infirmam casuique obnoxiam, neque libenter velle via juris decertare cum dño suo, imo malle demereri humillimis suis meritis gratiam et clementiam suae celsnis principalis, rogat, obtestatur dños regnicolas, quatenus iidem respicientes multiformiter volubilem mundi hujus statum ac unus quisque etiam eorum, quid de se futurum contingere poterit, aequa ratione considerantes, velint intercedere apud suam celsnem, quatenus eadem sua celsdo causam illam ratione supranotatorum punctorum per dñum fiscalem directorem contra se motam et inchoatam ex principalis suae clementiae plenitudine remittere clementer dignaretur. Cujus submissa instantia dñi status et ordines benigne exaudita, recedente paululum dño supplicante, communi tandem suffragio, quatenus sese interponerent atque pro eodem intercederent, dignum judicantes, in hunc finem decernunt ex utrisque statibus et ordinibus certas quasdam personas huic muneri accommodas, qui sequenti mane hocce peragerent.

Die 22. Itaque laborantibus in hoc apud suam celsnem strenue iisdem dñis hoc fine delegatis, coriphaeum inter eos agente dño neocancellario, reportant tandem sese nihil omnino apud suam celsnem licet animitus et ex sincero corde laborassent, efficere potuisse, quinimo cum summo animi motu et vehementi indignatione taliter suam celsnem dñis statibus renunciassent; qua nam de causa hoc rerum dñi status cordi non ducerent? cur in rebus tam arduis ac certam omnino totius patriae et per hoc suae quoque celsui intempestive praeveniat, ruinam et perniciem creantibus, tam segniter occurrere vellent, cum pro certo sciant se cum toto

regno atque domo suae celsnis certissimo perituros, si haec ita impune transire patiantur: adeoque non aliter, quam omnino via juris vellent contra praememoratum dnum Kapi procedere ac exinde quod juris et justitiae ordo secum ferret, ex eo postmodum posse suam celsnem clementiae suae benignitatem, quantum ratio et christianitas suaderet, impertiri. Imo vellent dni status alios etiam hujus farinae homines in ditione suae celsnis existentes diligenter inquirere et expiscari, quo ad meliorem frugem reduci possint: nisi mediante silentio omnes velint perire.

Ad quod omnibus attonitis fit tandem proclamatio inter haec aut post hoc per dnum directorem fiscalem cusorum falsarum monetarum, qui ante annum scilicet ex hac suspicione captivati huc usque tenebantur. Quorum levatis conscriptis tandem per eundem directorem fit proclamatio etiam dni Georgii Kapi. Cujus etiam causae levata postquam fuisset conscripta: ut post triduum in omnibus contra eos exhibendis paria darentur, tandem consurgentes dni status ad sua quique hospitia pransuri remeant.

Interdum vero postquam fuisset relatio per dnum neocancellarium resolutionis celsmi principis in re dni Kapi, eadem sua celsdo nunciabat, quatenus dni status aliqua alia aggredierentur regni negotia, quod esset publicum et cujus mora facile periculum et quidem totius regni summum imo ultimum posset creare, maturarent praeparare et adornare instructiones pro dnis ablegatis, ut quantocius possint se movere et maturare propositum iter ad portam Othomannicam, falsificaturi pseudodelegationem (uti quidem nunc communi voto recognoscerent et asseverarent universi status) Christophori Pasko, ad eandem portam fulgidam; pro quo svaderet sua celsdo, ut accerseretur Turcicus legatus, vulgo kapucsi bassa ad componendos modernos regni tumultus, ex eadem porta in hoc regnum expeditus. Quo tandem accersito, unanimiter (in praesentia ejus nos omnes tecto quae fiebant exaudientes capite) universi status per interpretem eidem curarunt significari, extra scitum et consensum ac voluntatem omnino eorum ivisse Christophorum Pasko ad portam Otthomannicam et quidquid ibi egisset (ex missione, ipse scit, quorum tumultuariorum) non ex velle et consensu, imo praeter voluntatem omnino illorum omnimodam furtim eo migrasse et quicquid ibi gessisset, nequiter factitasse, utpote tanquam talis desperatus, qui omnia, quae hic habuisset, abligurivisset et dislapidasset. Quo et his similia Turca exaudito, respondit, se haec omnia ita esse certo certius comperisse vel ex hoc, cur isti dni cum dno Béldi transfugi, si veri homines et

sincera hujus regni membra fuissent, cur ad iteratas, imo tertias quartasve litteras suae celsnis ad praesentia haec comitia non venissent neque comparuissent, rogantes interim dñi primates, praecipue ii, qui ad portam ablegati proficiscerentur, ut in eadem porta fulgida atque ipsi supremo vezerio haec omnia, prout omnia vidisset et expertus esset. rite vellet referre, atque omni benevolentia eosdem dños legatos ibidem juvare tanquam (prout videret oculis) genuinos hujus regni ablegatos nuncios. Ad quae ille omnia sanctissime semet compromittens, regno valedicens, excessit. Pereat utinam cum tota sua phalange! Amen!

Interim dñus neoconsul a magco dño Paulo Haller de Hallerkő hac ipsa die, die nimirum carnisprivii vulgo húshagyó kedd tanquam catholico Romano ad solenne prandium invitatus, circa horam 5. subvespertinam laute tractatus rediit.

Die 23. Confluentibus de more dñis statibus atque iisdem loco in consveto praestolantibus, admonentur interim a celsmo principe, quatenus maturarent instructiones atque litteras, ad quos expedit, pro dñis ad portam Ottomannicam ablegandis conficere, neque enim expedire hic eos diutius morari etc. Pro quo dñus neo regni cancellarius proponit et urget assecurationem ab universis dñis statibus pro sese, quid si in eadem porta ipsos aliquod infortunii et sinistri eventus contingeret, quod pro eorum eliberationibus toto conamine adlaborare vellent, atque etiam familias eorum domi remanentes per omnes eventus suis protectionibus et subsidiis fovere velint. Post longum tandem discursum deliberatur ita, sufficere dños status subscribere sigillisque suis usualibus atque ternis statuum sigillis confirmare instructiones suas, iisdem dñis praescribendas, nec esse opus speciali aliqua alia assecuratione, quod hucusque nunquam fuisset moris.

Die 24. Perleguntur supplicationes quaedam privatorum. Inter cetera dirimitur controversia inter dños Stephanum Ráczi uti plenipotentiarium uxoris suae quondam Stephani Boer de Fogaras relictæ et prudentem et circumspectum dñum Michaellem Herman de Brasso, ratione abactionis pecorum quorundam ex certis quibusdam alpbibus intra terminum hujus et regni Transalpinensis dirimentibus totam controversiam litteris principis ac vajvodæ regni ejusdem Valachiae Transalpinæ non cum exigua confusione dicti Stephani Ráczi coram regnicolis domi vero uxoris suae praedominantis. Interim fit discursus de rebus confiniariis.

Die 25. Fit perlectio conceptus a dño neocancellario

generalibus terminis uti videlicet pro bono patriae et suae celsnis in porta juxta conscientiam atque deo patriaeque et dno debitam fidem conducere viderent et animadvertere exequerentur. Perlectis etiam ad supremum vezerium atque oratorem christianorum dno Szkettzell (t. i. *Skerlet*) factis litteris, iisque ab omnibus comprobatis.

Tandem consultatur de novo tributo juxta portas in regno congerendo ratione adipiscendi athname pro futura incolumitate regni. Quod approbantibus aliis, soli dni Saxones recusant novam contributionem praeter id, quod in aliis etiam praecedentibus regni dietis Albae Juliae celebratis hoc fine promisissent, septem millia nimirum imperialium se nullam omnino aliam contributionem praestare atque per pensionem novi alicujus alterius tributi egestatem suam nullo omnino modo sese augere velle obtestantibus.

Post haec fit proclamatio rursus dni Georgii Kapi per directorem, qui dnus Kapi coram regno fatetur ingenue se omnino nolle libenter cum dno suo jure decertare, pro quo instat rursus, ut dni status de remissione litis ejusdem per gratiam apud suam celsnem intercedere vellent. Verum pro et contra negotio a primatibus senatorii ordinis discusso, decernunt tandem: 1-o, non potuisse dnum directorem talem nobilem ad tertium proclamari fecisse, utpote qui non fuisset sub dieta in aliquo facto deprehensus, verum solummodo accusationibus quibusdam infirmitatus. Adeoque 2-o, dnus director supersedere vellet interim, usque dum juxta articulum regni super eo factum rationem legationis suae reddere, ac postquam se hoc modo ex eo expedire nequiret, tunc foret campus dni directoris jure contra eundem agendi, atque postea videret, quid faceret; dum ante triduum etiam ad id erat dnus Kapi admonitus solum, quatenus se praepararet ad rationem dandam super praedicto negotio et expediendum se a punctis supra fuse descriptis insimulationum. Atque ita dum juxta propositiones punctatim ei reponendum erat, ad contentationem fere omnium videbatur ad singula satis honorifice se expedire, pro quo deliberatum est a dnis statibus, tam propositionum puncta, quam copiam replicationum punctatim repositarum transmittenda esse ad suam celsnem, quibus sua celsdo revisis, viderit, quid postmodum sua celsdo pro suae celsnis autoritate facere dignabitur, intercessione penes eundem rationabilibus quibusdam de causis, ne scilicet eo plus exacerbaretur sua celsdo, pronunc intermissa.

Die 26. Confluentibus rursus mane dnis regnicolis, post varios tandem ac longos discursus spectlis ac magus

dnus Haller de Hallerkő in supremum opulentissimi totius regni thesaurarium communi omnium voto aclamatur. ac juxta puncta quaedam ab eodem conscripta in amplissimo hujusmodi officio per assecurationes quasdam articulariter consolidatur et inauguratur.

Postmodum fit revisio causarum cusorum falsarum monetarum, qui post multas supplicationes (iis quidem de quibusdam rationibus non admissis. ne scilicet rei aequaliter habeant ac innocentes et sententiatis quoque postmodum non existente sera gratia etc.) non exauditas. per procuratores respondere coacti. Enyedienses nimirum. quos pronunc sors tetigerat. respondere cogantur. Contra quos documenta directoris per inquisitionem conquisita deteguntur. Verum iisdem remissionem supplicantibus. deliberatur: quod si obsides aut fidejussores vulgo kezesekek possent pro sese statuere, ad proxime futura comitia exmittentur. intra quod tempus providerent de inquisitione in defensionem sui. quosdam statuere possent. vinculis non eliberaturos etc.

Die 27. Dies dominica peragitur ex ritu et consuetudine.

Die 28. seu ultima Februarii tota die factum nihil. praeterquam nobis in palatio principali praestolantibus. quid rerum agatur? Interdum intra parietes principales parabantur puncta instructionum pro dnis ad portam Othomanicam ablegandis nunciis et litterae ad imperatorem Turcarum, ad supremum vezerium et dnum Scherlet interpretem christianitatis. in eadem porta fulgida atque credentiales litterae aliorum. quo expediebat. atque erant necessariae. Quibus die hac praeparatis:

Die 1. Martii. Perleguntur eaedem publice coram dnis statibus atque litterae eaedem instructionales obsignantur. sigillis et subscriptionibus confirmantur omnium et singulorum tam privatorum quam omnium trium statuum et ordinum comitatum scilicet seu nobilium. Siculorum quoque et dnorum Saxonum authenticis communitatum sigillis. Diesque haec transigitur in hujusmodi obsignationibus usque ad meridiem.

Die 2. Post valedictiones mutuas dnorum ablegatorum, confluentibus interim ad locum consuetum dnis statibus, perleguntur supplicationes nonnullae privatorum. inter quas postulata etiam nostra dnorum Saxonum seu universitatis, atque etiam (tametsi difficulter) supplicationes dnorum Segesvariensium, quatenus aliquid ex erogatione triginta millium imperialium tempore Ali bassa hic in regno grassantis facta aliquam saltem partem in tanta illorum ob praecedentis anni totius fere civitatis et aedificiorum. templi,

turrium, propugnaculorum etc. luctuosissimam conflagrationem, necessitate, vel saltem moti christianae pietatis zelo propter Deum ex restantiis a tributo regni aliquid refundere vellent, ac in sede Saxonicali Kőhalom possessionum Lebnec et Siberek ratione metalis controversiae cum Mohensibus, ac etiam in sede Medgyessiensi possessionis Argyes ob combustionem, quatenus juxta articulum regni tributum ipsis per triennium relaxaretur, perlecta fuissent, approbantur duci ad conspectum suae celsnis et consilii interni. *N. B.* Dni cottenses et Siculi nullatenus permittere volentes, quatenus legerentur etiam supplicationes dnorum Medgyesiensium ratione refusionis expensarum tempore Ali passa erogatarum, ac etiam Barankutiensium, querulantium de damnis in proprio ipsorum territorio ipsis illatis, vix non ejecto publice per fores templi, horum scriptore pro tunc supplicationum earundem publice lectore, tanta indignatione flagrabant praedicti dni status, tantam subeundo ab iisdem indignationem fidelis dnorum Saxonum sine ullo merito indignationem (*sic!*)

Perlectis itaque hoc modo supplicationibus, atque iisdem ad suam celsnem transmissis: adducuntur rursus cusores falsarum monetarum captivi, quibus enunciatum publice, qui fidejussores pro sese statuere possent, liber exitus ad futuram dietam, at quousque eos non statuerent, eousque paterentur molestias carcerum et captivitatis. Et sic dni status ad sua quisque dissolvuntur hospitia.

Dum haec aguntur, dni ablegati solvunt interim et sese movent cum ablegato Turcico opulenter ditato, donato, remuneratoque (uti vulgo ferebatur) mille imperialibus et octo equis praestantissimis, praeter id, quod antea a dno Paulo Béli in Bodolya ex altera parte accepit; eodemque die perveniunt in Sárkány. Heu miserum felicitis quondam regni Tranniae statum; Heu Dacia quondam gloriosa! quae immanissimorum quondam hostium tuorum praepinguibus per unanimem concordiam mirifice ditabaris: ecce nunc per multiturpiformem ad varias partes scissionis discordiam qualiter vastaris; propria virtute conquisitis, vel certe multorum innocentium et pauperum ad incitas redactorum violenter extortis et ad extremum expilatis sudoriferis opibus et fortunis mire depilaris, exspoliaris? usque dum tandem unacum pelle veluti agnus efferis lupis immanissimis barbaris hostibus tuis infensissimis barbaris, per diabolicam Machiavelistici juris machinationem praeda opima, cades! O deus! O coelum! O tempora! O mores! Quousque tandem vos belluina capita tantos scissionum tumultus excogitare, exci-

tareve in perniciem propriam et inauditam cladem vestram, subtus vobis praescindentes arborem, sub vobis excavantes foveam, ultimum accelerantes dulcissimae pratriae vestrae, vestrorumque omnium dulcissimorumque aequae ac charissimorum otium nefarie pergitis. Expergiscimini obsecro, excutite somnum, arrigite aures, erigite tandem quando oculatos animos! atque per mutuae concordiae unanimum solertiam jamjam periturae certo certius patriae consulite, dum adhuc tempus adest, favet coelum, deus propitiabitur! Secus (quod deus clementer avertere dignetur) metuendum pro certo (prout vel ipsae circumstantiae indignant) ne horrendum omnium dissidentium omnium typum et exemplum miserabile toti mundi brevi exhibeatis. Haec affectus sinceri ingeminatio!

Die 3. Redeunt resolutionales a sua celsne ad postulata universitatis cum denuntiatione per dñum Gregorium Bethlen neo consiliarium omnimodae gratiae et favoris compromissione, quibus ad imposterum velut sua celsdo protegere et defendere universitatem Saxonicam contra omnes eam impetitores et intra eos grassantium, eosque diu ac noctu enervantium insolentias; tam suae scilicet aulae homines, quam alios quosvis annuncians omnibus dñis regnicolis, ne imposterum talia attentare ausint, sub seria et severa omnino animadversione suae celsnis, dum ipsi etiam dñi officiales Saxonicae nationis, puta villici, jurati etc. ansam nullatenus praebeant, cum postis aliisque id genus hominibus considerando, computando, neque quisquam eorum permittendo, ut ex una sede ulterius, quam ad aliam perducerentur equi cursorii etc. Et haec omnia usque quo tandem? tempus docebit.

Adducuntur similiter etiam resolutiones, licet frigidae ad supplicationem Segesvariensium cum excusatione, dummodo esset unde suppeteret, libenter pro voto eorundem gratificaturos, sed necessitate legem violante hic et nunc in patientia possideant cor et animam suam. Argyenses vero obtinent immunitatem a tributo per triennium juxta articulum regni, ob conflagrationem. Supplicationes Lebnek et Siberkiensium in sede Kõhalom ratione metalis controversiae cum Mohensibus per fraudulentam Pauli Nagy unius Mohensis patroni supplantantur; verum describuntur aliter et ex dñi praesidentis favorabili oblatione praesentantur consilio, die sequenti.

Die 4. Martii, utpote ultima comitiorum per consalutationes et valedictiones mutuas atque perlectionem catalogi finis dietae hujus imponitur. Sub hoc adest resolutio propria manu principis ad supplicationes Lebnek et Siberkiensium

ex consilio, facta, ne scilicet Mohenses ratione territorii illos ullomodo impetere ausint. usque dum per commissarios ad id destinatos vel destinandos controversia illa inter ipsos juxta articulum regni finaliter dirimatur: verum sinant Mohenses partem alteram in quieto et pacifico dicti territorii sui dominio; quemadmodum fuerunt hucusque a memoria hominum. Et sic dissolvuntur.

Die 5. Nos quoque moventes Fogarasino. ad noctem pervenimus usque in Kercz, ubi amplissimos dnos consulem et Bartholomaeum Ruffinum podagrici dolores summe invadentes, atque ex hoc multo plusquam alias aegroti facti; ac etiam ob difficultatem et molestias pessimi itineris.

Die 6. Non ultra quam ad Castahocz (*talán* Kastenholz) usque pervenire valentes, ubi noctatum est.

Die tandem 7. ad proprias perveniunt domos Cibinium. dni officiales atque nos etiam cum illis, qui fueraus comites, de cetero in pace. Et sic:

Tantae tandem molis fuerat praesentia haec continuasse finivisseque comitia.

Anni 1678. mensibus Februario et Martio Fogarasini celebrata.

Horum. prout percipi poterant, in ordinem redactore et annotatore

Stephano Belinyesi de Várad mp.

(Eredetije a nagyszebeni levéltárban.)

b)

1678. febr. 28.

A rendek utasítása a portára küldött követeknek.

Instructio statuum et ordinum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae annexarum ac incorporatarum prospectabilibus et generosis, *sth.* per eosdem status et ordines extradata die 28. mensis Februarii a. 1678.

(Közölve egész terjedelmében Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 494. s köv. ll.)

c)

1678. febr. 28.

A fejedelem utasítása a portára küldött követeknek.

Instructio pro spectabilibus ac generosis *stb.* ad fulgidam portam expeditis legatis nostris. Anno 1678. die 28. mensis Februarii data.

(Közölve egész terjedelmében Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 506. s. köv. ll.)

d)

1678. Febr. 28.

A fejedelem s a rendek levelei s credentionalisai a portai tolmácsnak, a nagyvezérnek, tihájának, reis efendinek.

(Közölve Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 503. s köv. ll.)

e)

1678. márcz. 2.

A fejedelem levele a portán levő francia követnek.

(Közölve ugyanott V. k. 516. l.)

f)

1678. márcz. 2.

A fejedelem felhatalmazványa portai követeinek, hogy ott kölcsönt vehetnek fel.

(Közölve ugyanott 517. l.)

CII.

1678. febr. 28.

A kolosvári catholicusok protestatiója az országos böjt megtartása ellen.

Én Járay Sámuel nemes Kolosvármegyének egyik hűtös szolgabirája, adom tudtára az kiknek illik, hogy in anno

praesenti 1678. die 21. mensis Februarii kolosmonostori ecclesiának plébánosa tiszteletes Fenesi Mihály pater uram ő kglme az ő kglmek itt Kolosváratt Torda-utczában levő házokhoz gyülekezett kolosvári becsületes romano catholicus emberekkel együtt salariumomat megadván, küldé el engem tisztem szerint az kolosvári tanácsháznál akkoron egyben gyűlt nemes tanácshoz az végre, hogy az ő kgktól in scriptis előmben adott instructiót az nemes tanács előtt praesentálván, elolvassám, mely szóról-szóra így vala írva, etc:

Kglmetek, ugymint itt kolosvári becsületes reformatia és unitaria ecclesiák tiszteletes elei az elmúlt napokban isten ellenünk felgerjedett méltó haragjának megengesztelésére bőjtöket és innep napokat végezvén, jóllehet egy romano catholicus sem volt jelen ebben a Kgltek végezésében, de ezen dolog felől jelentést tevén kgltek paterünknek tiszteletes Fenesi Mihálynak ő kglmének, tött volt ezen megnevezett paterünk ilyen resolutiót kglteknek Viski Pál és Jó János uramék által: hogy mivel nekünk számos innepeink az nagy hosszú bőjtön, kántorokon, innepek vigiliáin kívül minden héten két bőjt napunk szokott esni, nagy terhnek és igának láttatik lenni, hogy több rendkívül való innepeket és bőjtöket kelljen felvállalnunk; kihez képest e mostani ő kglmek ezaránt való végezéseknék parancsolat szerint nem akarunk annuálni, mert még az nemes ország végezését is ezen materiában, bizonyos gyűlések alatt nem acceptálta a catholicus status az feljebb említett okokra nézve. Hanem látván mi is ez édes hazánkban indulni kezdett veszedelmes commotiók, és legkiváltképpen az iszonyú dőghalálnak köztünk való gyarapodását, rendelünk mi is nagy örömet egynéhány napokat istenünk haragjának megengesztelésére. Az izenet Kgltekhez így lévén: Hirdetett volt is a paterünk a Krisztus Jézus öt sebeinek emlékezetire öt napokat, hogy megbőjtölnők és megillenők, kit szorgalmatos ájtatossággal tehetségünk szerint be is töltöttünk.

Azonban némely atyánkfiai ezek után az öt megillett és megbőjtölt napok után következendő kedd napon dolgozván, a város directori a tanács eleiben törvényre citálták érette, a becsületes tanács akaratjából-e, vagy csak magoktól? nem tudjuk. Melylyel is láttatik Kgltek bennünket továbbra való bőjtölésre és innep illésre erőltetni, religió exercitiumjában nekünk mint vasallusinak büntetés alatt parancsolni, az kire kglknek sem decretumban, sem articulusokban még eddig authoritas soha nem adatott. Azokáért solenniter protestálunk, se most, sem azután soha religiónk exercitiumiban, melyek közé szoktak efféle devotiók is számláltatni, kgktól

nem akarunk függeni; hanem ha az közönséges szükségért kellek extraordinaria devotióval mennyei szent atyánk irgalmasságának ajtait zörgetnünk. melyet elkövetni mi is igen jóvallunk. admoneáltassunk. készek leszünk mi is az mi ecclesiánkban bevött régi szokásunk és módunk szerint a közönséges jóért extraordinaria devotiót rendelnünk; de hogy a más religiók az ő módjok szerint való bőjtre és innep illésre erőltessenek bennünket, semmiképpen ennek engedni nem akarunk, sem most sem in posterum. Ha kiknek pedig ez nem tetszenék. vagyon négy recepta religióból való nemes országunk. ezt találják meg s eligazítja ez iránt való controversiánkat. ha szabhat-e törvént egyik religió az másiknak religió exercitiumában. Mert hogy a városok edictumokat csinálhatnak a civilis dolgokban, non sequitur. hogy a religió dolgában is hasonló edictumot csinálhassanak; mert ebből sok inconvenientia jöhetne ki minden religió ellen.

Hogy pedig ezen dologban citatus és in causam attractus atyánkfia több innepet nem illett annál. amint az papja az isten székiből eleiben rendelte. nem tartozott véle. — En azért az megírt napon, esztendőben és helyre elmenvén. az fenn megírt helyben összevgyülekezett kolosvári romano catholicus uraimékkal együtt, és ott az nemes tanács előtt azon instructiókat, és abban feltött protestatiójokat ő kglknek elolvassván, az nemes tanács párt kérvén azon instructióban. intra 8-vum diem írásban töttek ő kglmek ilyen resolutiót.

— Resolutió: Csudálkozunk rajta. mi októl viseltében fakadhatott ki Kgltek tolllunk, ez várasnak regimene kezünkben két religión valókon levőktől. ily közönséges ellenünk felgerjedt istenünk haragjának engesztelésére, kedd napokat bőjtelésre rendelt napoknak meg nem illetéséért protestatió tételre ellenünk. még pedig oly személynek alkalmatlankodása és botránkoztatása miatt, ki is czéhbeli személy lévén, minden ez város végezésire, és előtte járóihoz való obtemperálásra is homagiummal obstringálta magát, el annyira, hogy semmiképpen az ott fel s alá járóknak botránkoztatásokra munkájában való maga gyakorlását nem úzhetette volna homagiuma ellen, és nemcsak neki ily szükséges dolgot, de még Kglknek sem illenék improbalni s ily dologban akadály lenni, mivel oly dologért rendeltetett ez bőjtnapunk. mely is úgy köz Kglkel mint mivelünk, melyhez képest nem illett volna Kglknek ily dologra ellenünk kifokadni. holott semmi jussa ez hazában való directióra. sem semmi jurisdictióra Kglknek nincsen. és az mi nagyobb. ennyi számos időktől fogva is Kglknek maga igireti s fogadási. és az Approbatában Kgltekről írt articulushoz rendi felett is szárnyunk alatt

isten után kegyesen tartván és patialván Kglteket, inkább háladatosságot méltán várhattunk volna Kglktől, mintsem ily közönséges jó dologban és kegyeskedésünkben Kgltek által való megbántóztatásunkat. Hogy azért mi valakit lelki ismeretiben és religiójában impediáljunk, azt nem cselekeszszük; de egyébaránt valaki in territorio hujus civitatis regimenünk alatt van, azokhoz való jussunk szerint (másoknak még eddig isten kegyelméből regimenünk nem adatván) az mint illik, animadversiónkat az ellenünk járók ellen véghez vinni el nem mulatjuk, s másnak ebbéli dologban directionkat nem is engedjük, hanem végezésünkhöz tökéletes obtemperálásokat megkívánjuk.

Mely dolog így menvén végben, írtam és adtam pro futuro testimonio ez írásomat fide mea mediante subscrip-tiómmal és szokott pecsétémmel muniálván. Datum Claudiopoli die 28. Februarii, anno 1678.

Idem qui supra.

Corr. per me

Samuel Jarai

alr. vicejudlium comitatus Colosiensis mp.

(P. H.)

Kívül: Kolosvári catholicusok a városi bőjtölés és innep illésről való protestatiója.

(Országos levéltár. Erdélyi kincstári osztály. XXII. Fasc. 13. G.)

CIII.

1678. febr. 25.

Apafi Mihály rendelete Theököly Imrehez, hogy hadait az erdélyi területről vonja vissza.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Ilme comes fidelis nobis dilecte, salutem et gratiam nostram! Csudálkozással értettük az magyarországi dolgokban fenforgó hadaknak birodalmunkban naponként beljebb-beljebb való nyomulásokat, holott Kgld jó tudja, afféle dologról soha engedelmiünk nem volt. Vévén azért ez levelünket Kgld. moderálja úgy az dolgokat, hogy elébbeni quartélyokra visszamenjenek ha kik bejöttenek volt is, mert egyáltalában bizonynyal higgye el, meg nem engedjük, és ha ugyan semmiképpen ezaránt való kegmes intésünket meg nem fogadják, másképpen is birodalmunkat attól megoltalmazzuk. melyre

hogy ha lépni kénytelenítettünk. ne másnak, hanem magoknak tulajdonétsák. Kglđ is azomban gondolkozzék maga arról, hogy ez hazában szép residentiája vagyon, és ha ország ellen s parancsolatunk ellen opponálja magát, consequentiáját általláthatja; mégis azért ex superabundantia parancsoljuk Kglđnek, hogy azokat az hadakat, a kik beljebb nyomultak. kivigye, mert bizony semmiképpen birodalmunkban meg nem engedjük őket lenni. Nec secus factururus. Datum in arce nostra Fogaras die 25. Februarii, anno 1678.

M. Apafi mp.

Külczim: Ilmo Comiti Emerico Theököly de Késmárch etc. fideli nobis sincere dilecto.

(Eredeti. Országos levéltár. Történelmi emlékek osztálya.)

CIV.

1678. febr. 22—márcz. 27.

Cobb levelezése Teleki Mihálylyal a háború megszüntetése ügyében.

a)

1678. febr. 22.

Cobb levele Telekihez.

Spectabilis ac magnifice domine observandissime.

Cum praecedentibus annis et temporibus Szathmariensem commendantem egissem, diversis vicibus bonam propensionem animi et confidentiam Ejusdem Dominationis Vestrae Magnificae in occurrentibus negotiis Sacr. Caesariae Regiaeque Majestatis servitia concernentibus, experiebar, quod et iam de factis recenti meae memoriae inhereret, nunc quoque egregius Dnus Johannes Vitezi in pprivatis ejus ac genitoris sui negotiis huc veniens et proprias instantias coram generalatu detegens, mecumve colloquens occasionaliter proposuit et aperuit, et commissionem sibi a Dominatione Vestra Magnifica concreditam retulit canđide, se ex proprio ore Magnificae Dntionis vestrae multa bona in desideratum emolumentum, tranquillitatem et permausionem hujus pacem suspirantis patriae audivisse, quam resolutio videlicet animo sit Dominatio Vestra Magnifica etiam de praesenti ut ad complacationem augustae sacrimae caesariaeque Majestatis aulae servire hoc in turbulento rerum statu possit eadem Dntio Vestra Magnifica. Hoc quidem

certo persvasum habetur istos congregatos rebelles vel potius ad omnes excessus patrandos inclinatos homines potiori ex parte consiliis Dnionis Vestrae Magnificae frui et acquiescere, qui jam plane ad oculum vident per Gallicam factionem multum illos esse deceptos et promissis frustratos, cum et pecunia pro eorum stipendiis convertenda defecisse dicitur, haec autem patria per eorum inordinatam et illicitam vitam ruinetur et jam fere ultimum agonem agit, et nisi a consuetis excessibus supersederint, vitamque eorum correxerint, patriaque pacificata fuerit, majores et plures militares copiae et regimina de novo praeterea, quae actu habentur, has partes ingredientur, et per consequens miseri regnicolae et subditi eo magis aggravabuntur et damnificabuntur, regnumque hoc tam famosum in orbe christiano celebre, propter tot bella pessum ire erit necesse. Imo quivis scit, si medio tempore vicinitates quoque, cum proximus paries ardeat, aliquales turbationes ex hoc regni Hungariae motu et tumultu non patientur vel huic novercae sorti non involventur. Cum nulla sit salus bello, pacem te poscimus omnes.

Fateor Magnifice Dne me in illius boni viri Vitézi dictis non modicum fundare et de Magnifica Dominatione Vestra meliorem spem et praedicamentum quam nonnulli spargebant concipere, atque etiam polliceri mihi, quod si Magnifica Dntio Vestra manum sinceram apposuerit, modernae rerum vicissitudines et tot christiani sanguinis profusiones cessabunt, regnumque ipsum Hungariae reddetur pacificum. Sciat igitur certo Magnifica Dominatio Vestra, quod et ego pro parte mea, in quibus opus erit, justis et licitis modalitatibus in aula augusta suae caesariae Mattis dni dni nostri clementissimi sincere allaborabo. Saltem confidenter jubeat Dnao Magnifica, spesque magna menti meo affulget, meam etiam supplicem instantiam apud suam Mattem pro dno magnifico, si sibi placuerit, instituendam pondus habituram. Responsum a Magnifica Dominatione Vestra praestolaturus; mea enim intentio nulla est alia, nisi ut mediante clementia domini domini mei clementissimi, hoc regnum Hungariae ad statum tranquillum et pacificum reducat, cui proposito unusquisque Christianus subscribere potest. Si igitur Magnificus Dnus adverteret, quod illi rebelles armis depositis gratiam suae Mattis dni dni mei clementissimi amplecti vellent et sese humiliarent, assecuro, quod ultra eorum spem partes ipsorum agam et gratiam Suae Mattis actualiter citra morem ipsis daturus sum. Responsum confidens a Dominatione Vestra

Magnifica expectaturus. Eundem diu saluum et incolumem foelicissime valere desidero. Datum Cassoviae die 22. Febr. 1678.

Ejusdem Spectabilis ac Magnificae Dnaonis Vrae
amicus ad servitia paratus
Volfgangus Fridericus Comes a Cobb.

b)

1678. márcz. 27.

Teleki válasza.

Responsoriae ad Easdem.

Illustrissime Dne mihi observandissime.

Literas Illmae Dnaonis Vestrae Cassoviae de dato 22. Febr. emanatas decima quinta praesentis cum honore accepi, tranquillitatem gentis Hungariae cum omnimoda satisfactione conjunctam amarem et ego ipse; omne quippe bellum ob eam causam suscipitur, ut bona pax subsequatur. Declarationem autem Illustrissimae Dominationis Vrae affectus grato animo recipio et me ad servitia ejusdem paratum polliceor, quam de reliquis salvam et incolumem diu valere desiderans maneo

Illustrissimae Dnaonis Vestrae

servitor paratissimus

Michael Teleki.

Datae in Kővár 27. Martij. 1678. Superscriptio.

(Petrovics másolatában az Akadémia birtokában s egy másik egykorú kézirat gróf Teleki Miksáné lvtárában.)

CV.

1678. febr. 26—ápr. 13.

Tárgyalások a franczia szövetség ügyében.

a)

1678. febr. 26.

Teleki Mihály de Bethune marquihoz.

Kővár, 1678. Februarii 26.

Exclme etc. Gedano 30. Januarii datas Vrae Exc. literas summo cum honore recepi. Evidentissima singularis ejusdem benevolentiae et favoris testimonia officiosissime agnosco, ac quod in conservanda autoritate,

stabiliendis privatis meis interessis, denique adhibendis remediis tanta promptitudine providere dignata est, sincera devotione recolo, immortalesque ago gratias. Credo interim meas quoque de statu et cursu harum partium ad Excel. Vram, ser. item et christ. suam Mtem dnum dnum nostrum clemum humillime scriptas, una cum sufficienti magn. dni Absolon informatione jam accepisse, ex iisque humillimam et obsequiosissimam meam erga christ. suam Mtem devotionem, fidelitatem et inserviendi promptitudinem in copia intellexisse. Fateor ingenue et cum candore reali, literas Vrae Exc. me ad promptissime exequenda christ. suae Mtis fidelia officia summopere excitasse in tantum, ut de gratia regiaque ejusdem clementia et benignitate, spondente tanti nominis, auctoritatis, aestimationis et fidelitatis ejusdem ministro dubitare haud possim, cum de iis ut et de proprio suo in me favore et sincera rerum mearum promotione totaliter quietum me reddiderit et securum. Experietur certe deo bene propitio meam quoque erga Exc. Vram devotionem et obsequentissimum eidem inserviendi affectum. promptitudinem et fidelem animum. Cujus in gratiam et favorem me etc.

(Másolatról. Petrovics-gyűjtemény a Magyar Tudományos Akadémiában.)

b)

1678. febr. 29.

Teleki Mihály XIV. Lajoshoz.

Kővár, 1678. febr 29.

Serenissima etc. Ingens mihi clementiae Ser. et Christ. Mtis Vrae ex literis benignissimis ad me scriptis affulsit, quam ego cum tanta submissione veneror, quantam majestas tanti regis non solum a me, sed et omnibus ad gloriosissimum solium ejusdem confugientibus meretur et exposcit. Fateor Clem. Rex per benignitatem Christ. Mtis Vrae, quam mihi indigno licet clienti dignata est offerre, in tantum sum obligatus, ut jam totum deverim ad intentiones Ser. et Christ. Mtis Vrae efficiendas, non parcam ingenio, non exiguis facultatibus, imo et vitae meae, per omnes possibilitates cum summa diligentia et fidelitate et sine mora laborabo, ut clementiam Mtis Vrae Christ. incomparabilem et superioribus saeculis nunquam auditam. Nunc autem in conspectu omnium inclitis Hungariae statibus in exilio exi-

stentibus et libertati oppressae porrectam secundem, et in elaboratione eorundem pro immortalī gloria nominis Mtis Vrae, deo juvante, ad finem deducere intendam, et eo majori alacritate, quod excel. dnus marchio dnus meus colendissimus per sedulam administrationem clementiae Mtis Vrae omnia promoveat, credens firmiter Mtem Vram superinde suam Extiam informaturam, humillimasque instantias meas benignis auribus admissuram et clementi responso eas dignaturam. Benignitas interim regia cum inclitis statibus Hungariae non aliud, quam magnam felicitatem a clementia Mtis Vrae Christ. promanaturam nobis omnibus repraesentat, dum videamus a tam gloriosissimo et potentissimo rege causam justam vindicandam esse susceptam, cui deus ut ex alto successus felices et gloriosos in bonum totius christianitatis tribuat. cordicitus exopto et humillime supplico, Mtas Vra Christ. in mea obligatione et devotione, qua Mti Vrae sum devinctus, acquiescere ne dedignetur. In reliquo etc.

(Másolatról Petrovics-gyűjtemény. A Magyar Tudományos Akadémiában.)

c)

1678. márcz. 10.

Teleki Mihály de Bethune marquishez.

Kővár, 1678. márcz. 10.

Excellentissime etc. In qualem statum et dispositionem redacta sint negotia dnorum Hungarorum, ex literis ejusdem Exc. Vrae scriptis ut et informationibus ilmi dni Forval et dni Absolon uberrime dignabitur Vra Excia percipere. Super quibus omnibus et meis particularibus punctis ex speciali et consveto Exc. Vrae zelo erga res nostras optimas et citissimas accommodationes expecto. Nihil enim superest, quam ut Excel. Vra expedito Absolon ad regem christ. dnum dnum meum clemum, de rebus necessariis, sine quibus bellum continuare minime poterimus, in tempore providere Exc. Vra non dedignetur. Nullus enim ex parte nostra amplius defectus; faciemus sine mora secundum resolutiones semel factas, in quo ut Exc. Vra non dubitet, obnixē rogo. In reliquo etc.

(Másolatról. Petrovics-gyűjtemény, a Magyar Tudományos Akadémiában.)

d)

1678. márcz. 16.

Teleki Mihály de Bethune marquishoz.

1678. márcz. 16.

Excellentissime etc. Nolui praetermittere et denuo significare Vrae Exc. quod ex mea parte nullus defectus est aggredi operationem. Sum paratus quavis hora ire ad terram hostilem, obnixè rogo denique auxilia et pecuniam pro utraque militia suppeditari. Literas, quas mihi scripsit Kóp, cum responso a me dato, quod etiam feci ex consilio, Vrae Exc. transmissi; sic etiam paria literarum Maurocor-dati, quas scripserat principi Transilvaniae. Inposterum etiam de occurrentiis Vram Exciam informare non prae-termittam. Cum his etc.

(Titkos irással vegyes-másról. Petrovics-gyűjtemény, a Magy. Tudom. Akadémiában.)

CVI.

1678. márczius—május.

Portai tárgyalások a Bély-mozgalom ügyében.

a)

1678. márcz. 28.

Kindsberg jelentése a császárhoz.

»Am 16 Februarii langte Christoph Pasko aus Süben-bürgen an. ohne des Capiggi Bassi. welchen der Abaffi beÿ sich detinirt. hingegen aber den Pasko mit seinem anhang nidermachen wollen. wann er sich in Wallacheÿ nicht zeitlich retirirt hette.

Wie Pasko nun hat dem Kihaiá vorgebracht. dass der Abaffi uneracht dess Vesirs scherffe Verordnung den Teleki nicht bestraft. sondern forthin französische undt Pohnische Miliz negst an Sübenbürgen erhalte. mit allen viviers mitlen, ia auch munition und Artoleria versehe, und durch die täglichen hostilitaten die Gränizen völlig zu boden richte. überreiche benebens, vermüg beylag C) ein memorial. und bate. den gemeldeten Abaffi abzusetzen, und denen Sübenbürgischen Ständen zu erlauben, dass sie nach Ihrer alten observanz unter ihnen einen andern

fürsten ordentlicher wöhlen, und dass landt von dem verderben, in welches Es gedachten Abaffi und Teleki gebracht, erretten mögen. Der Kihaiia referirte alles dem Vesir, der dem Pasko zurückhbedeutet, sobald der Beldi und seine adhaerenten an die ottomanische Portten kommen, der Vesir selbe sambtlich neben des Abaffi hieher geschickhte bediente in contradictorien anhören, die notturfft umbständiglich erwegen und Sie darnach verbeschaiden wolle.

Entzwischen langet ein Courier nach dem anderen an aus Sübenbürgen, mit welchen der Abaffi dem Pasko für einen unruhigen aufwickhler beschreibt, dass Er mit den Teutschen correspondiren und Ihnen anhangen thue. Er hatt auch dem Vesir 12. tausendt goldt duggaten, dem Kihaiia 2 tausendt. und dem Canzler 1 tausendt. in allem fünffzehentausendt geschenckchet, sich neben dem Teleki in Posto zu erhalten, und über seine feinde zu victorisiren.

Der Pasko hingegen remonstrirt, das dises überbrachtes französisches geldt seie, mit welchen der Abaffi verführt worden, und darmit auch die Ministri an der ottomanischen Portten illudiren wolle. Er vertrautte mir ein extract von der französischen confoederation mit dem Abbaffi ut littera D), item die puncta E) so Er in dem negsten contradictorio dem Vesier neben dem vom Abbaffi violirten Sübenbürgischen conditionen F) einreichen werde, seine absagung zu motiviren.

Wegen dieser Sübenbürgischen Zwitracht habe Ich sowohl mit dem Hoff Canzler, als dem Staats Secretario und anderen vornehmen Türckchen naturali occasione geredet, verspühre aber, dass man noch auf dato über die Veränderung des Abbaffi nichts deliberirt.«

(Turcica 1678. Cs. és k. állami levéltár, Bécs.)

b)

A jelentés F) melléklete.

Extractus de conditionibus principi Transylvaniae praescriptis.

Conditiones. 3-ia. Quod nullo unquam tempore a fulgida porta defectionem faciet, neque regnum a fidelitate portae avellere intendet, sed portae in omnibus rebus gratificabitur, et obsequium debitum praestabit, et foedus Transylvaniae cum avitis invictissimi imperatoris factum

intacte observabit. legatosque suos ad portam secundum antiquas consuetudines expediet.

4-ta. Ut cum omnibus bonam vicinitatem, et pulchram pacem omni suo posse defendet, et observabit, et contra ullos bellum infensivum ducet, absque iusta data causa, sed si quae daretur etiam absque consensu totius status regnicolarum minime faciet, neque in porta sollicitabit.

5-ta. Nullas unquam legationes, quae ad res communes, et ad regnum spectant, absque consiliariis exaudiet, neque dimittet, neque ipsemet legationem instituet, confederationes etiam cum vicinis, et externis regibus vel regnis principibusque absque consensu, et voluntate totius status regni, et consiliariorum minime faciet, sed quae deberent fieri, in communi et publica congregatione regnicolarum [faciet].

7-ma. Quod liberam electionem regni nullo modo impediet, imo ipsemet eam procurare teneatur, et adlaboret.

8-va. Ut consiliariis statibus regni in omni congregatione regni, liberam vocem concedat. Nullos regnicolas minis, promissis donisque, et intimatione, vel alio quocunque modo impediet, et a libera voce avocabit, et pro libera voce nulli unquam indignationem faciet, vel minabitur, omnibusque querelis regnicolarum, et iustissimarum causarum proponendarum libertatem concedet.

9-na. Ut omnium trium nationum ab antiquo acceptatas, approbatas constitutiones, canones et in articulis scriptas libertates, et impedimenta (*sic!*) in prima congregatione regni sua celsitudo Principalis medebitur, et contra libertatem regni, articulos, si qui essent, unacum consensu regnicolarum tollet, imo imposterum quaecunque in emolumentum trium nationum regni Transylvaniae attinet, et in quibus consenserint, teneatur princeps confirmare. Quod si non faceret, etiam tamen in vigore maneat, et in articulis adscribantur.

10-ma. Quod dominos nobiles, et civitates, Siculos et Saxones in omnibus antiquis et legitime emanatis privilegiis, donationibus, inscriptionibus, et assecurationibus, consensibusque ab antiquo consvetis, salvo iure alieno, et libertatibus omnibus conservet.

11-ma. Quod secundum continentiam decreti, et articulorum omnibus, absque respectu personarum, leges secundum iustitiam administrabit princeps, et dignas executiones peraget, nullum in persona vel in bonis, substantiisque, absque iure regni impediet, aliisque impedire minime sinet. Magnates et nobiles, aliosve aliqua libertate utentes, ante viam iuris, nullo aliquo praetextu arrestabit, nisi qui legitima

via, et juris ordine, in foro, et iudicibus competentibus convictus et aggravatus esset, et nullas violentias. vel illegitimas causas in sua ditione patrare per alios concedet, sed secundum decreta regni teneatur cuique iustitiam facere.

12-ma. Princeps cuilibet libertatem concedet ad promovendas iustas suas causas, nullumve in causis suis ullo unquam praetextu impediet, neque immiscebit se per scripta, vel procuratores, vel imperato per alios effectum, neque cum aliquibus in rebus talibus colludat ad impeditionem iuris alterius. ut ad se, vel uxorem, vel proles suas res devolvere possit. existente decretali articulo per quod ad fiscum bona redire debeant.

14-ta. Ut modernos vel sequentes officiales regni, qui ab ipso principe una cum regno dignos judicaverit (*sic!*), in officiis suis retineantur, nolentes permanere non cogat. et nullo in tempore, utiles regnicolas propter alios extraneos respuet, vel posthabebit, sed servitiis illorum utetur. et quibusvis in suprema, vel intima conditione constitutis regnicolis debitum honorem tribuet, et illos nec ipse inhonestabit. nec aliis inhonestare permittet.

15-ta. Absque consensu omnium consiliariorum, res regnum concernentes nullo modo diriget, si qui vero ex consiliariis ad perniciem aliorum regnicolarum, vel ad detrimentum in jura regni nociva consilia darent principi. tales statim totis consiliariis indicare teneatur. ut a regno debito more puniantur.

16-ta. Ex alienigenis nationibus milites contra voluntatem regni nullo modo teneat. et illis supra bona, vel personam regnicolarum aliquas molestias. vel injurias patrare nullo modo concedat.

19-na. Ad percipiendos proventus regni ex praecipuis nobilibus thesaurarius ordinetur.

22-da. Nullo unquam tempore regnicolas ad dandas reversales adstringat, vel cogat.

23-ia. Regnicolas extra limites regni ad bella gerenda nunquam deducet, vel illos exire cogat, absque mandato portae.

24-ta. Princeps unanimi consensu vult consulere cum regnicolis ad emolumentum patriae, et non alio modo.

(Turcica 1678. Cs. és k. udvari levéltár, Bécs.)

c)

A jelentés D) melléklete.

Quod autem attinet securam deportationem istius summae, ejus rei curam excellentissimus dominus marchio per Poloniam habebit. De securitate plena in Transylvania et Hungaria providebit vel celsissimus princeps, vel dominus Teleki, de quo omnino spondent.

Celsissimus princeps Transylvaniae nec per se, nec per illustrissimum dominum Teleki, ita neque illustrissimi domini exules statuum Hungariae ulla ratione, et praetextu exercitum hunc quindecim millium diminuere, absque bello finito, vel regis christianissimi (*sic!*) poterunt, multo minus illas copias quas per alias partes excellentissimus dominus marchio subministrabit.

Quandoquidem summum in bello ordinate gerendo momentum delectus bonorum officialium est, celsissimus princeps, statusque confederati dominorum exulum omni cura in id intendant, ut colonelli supremi, et tribuni militum utriusque militiae ex variis capacibus, et rei bellicae peritis eligantur, qui commendamentum unius, vel alterius regionis sustinendo, aliis capitaneis et centurionibus praesint, observato in omnibus ordine et disciplina militari, in quibus ratio belli et rerum infallibilis successus fundatur. Et quia alibi, praecipue in Gallia periti in rebus militaribus inveniri possint, rogatur excellentissimus dominus Marchio, ut cum exercitu, qui aliunde speratur, mittat tales officiales, qui belli gerendi periti sint, valeantque consilio et armis.

Prout ex parte christianissimi regis excellentissimus dominus marchio gratissimo animo suscepit hanc resolutionem celsissimi principis Transylvaniae in subveniendo statibus foederatis regni Hungariae, ita pari ratione dignitatem suae celsitudinis in omnibus illaesam esse desideramus; refert se ad declarationem praememorati principis, et instructionem ejusdem celsitudinis ablegato datam, et in tractatu justificatam, ut si quando princeps Transylvaniae propter contrarios ordines portae, vel ejusdem absolutam inhibitionem in progressu belli contra caesarem procedere non posset, nihilo tamen minus dictus Transylvaniae princeps non deseret consiliis suis, autoritate et protectione secreta saepe nominatos status promovere et bellum hoc fovere, ac illustrissimum dominum Telekium ducem belli cum suo exercitu Transylvanico non revocare, quin imo

eosdem in gratia sua semper conservare omnique se negotio praesentem semper praestare; in casu autem imminentis alicuius manifestae ruinae, si princeps Transylvaniae progredi in rebus directe propter dependentiam portae non posset, reservet sibi in omni extremitate libertatem recedendi a tractatu, ita tamen, quod bonam correspondentiam conservare, ceptumque negotium occulte, et per manus domini Teleki cum exercitu suo sustinere, semper paratus esse velit, ad quem recessum, si, quod tamen Deus avertat, praefatus princeps devenire deberet, tunc tempestive notitiam de eo excellentissimo domino marchioni dare, ac per eum christianissimo regi idem reservare, recessumque hunc eousque suspendere debet, quamdiu sine exitio suae personae et regni progredi, bellumque continuare poterit.

Caveat etiam celsissimus princeps, et illustrissimi Hungariae status pro libertate foederati, quod sine consilio et assensu christianissimi regis ullam pacem statuam cum Romanorum imperatore, neque hoc bellum finiant sine permissu dictae Maiestatis, quin potius in omnibus arduis et perplexis consiliis et protectione christianissimae Maiestatis utentur, securi de omni amicitia, affectu et assistentia ejusdem.

Quod si autem contingeret, ut rex christianissimus pacem tractaret cum imperatore Germanico, omnia officia praestabit principi Transylvaniae et statibus regni Hungariae, ut si iisdem ita placuerit, in favorem ejusdem tractatus omnia ejusdem emolumenta procurentur. Quod si vero propter difficultates insuperabiles negotia Hungarica in tractatu generali finiri non possent (quod tamen omnibus modis intendit christianissimus rex) in eo casu obligat se christianissima Maiestas, quod protectione sua secreta eosdem status non deseret, quin potius promissum subsidium, et eandem summam pecuniarum, quae denominata est per tractatum, continuabit. Summa pro anno centum millia imperialium.

Külczim: Ex litteris confoederationis Transylvaniae principis cum rege Galliae, excerpta.

(Turcica 1678. Cs. és k. udvari levéltár, Bécs.)

Jegyzet. Maga az egész szerződés megjelent Török-Magyarokori Államokmánytár V. k. 413. s. köv. ll. Ez annak csak egy, a viszonyokra nézve jellemző töredéke. (Kelt 1677. máj. 27.)

d)

A vádpontok Apafi ellen.

M E M O R I A L E.

Tempore Rakoczÿ, et ab eo, adhaerentibusque ipsius, quam multa mala evenerunt regno, de quo modo quoque timendum est.

Rakocziani sunt isti moderni factores, et simili via volunt regnum subvertere.

Res istae, quae nunc in actu sunt, non ad utilitatem invictissimi imperatoris, sed pro proprio suo commodo agitantur a Telekio et adhaerentibus.

Interrogentur princeps et alii, contra quem sunt conducti exercitus, a quo habuit impedimentum?

Arma regis Franciae et Polonorum ad quid sunt, qua rationi adducti in Transylvaniam?

Quid vult efficere princeps cum quindecim millibus conductorum stipendiariis, et exceptis illis, iterum exercitum alium expectandis, una cum tormentis?

Si dicatur, volunt inservire imperatori, quare hoc non est factum ex annuentia portae?

Si invictissimus imperator vult, ut in regno suo avitico alienigenae regis exercitus praedominetur, nos non possumus contradicere.

Quare princeps Transylvaniae non vult aviticum regnum invictissimi, potentissimique imperatoris secundum a sua potentia data athnama gubernare?

Quare contra iuramenta et conditiones suas vult praedominari contra iura regni?

Magnates et nobiles Transylvani quare debent armis ienigenis persequi?

Si qui peccaverint, quare non lege justitiae, et secundum canonem dirimi vel puniri?

Reversalis in castello Radnot a dominis consiliariis pro parte Teleki quare postulata?

Omnia ista, quae nunc aguntur, non ad alium scopum, quam ad destructionem regni, et avulsionem a fidelitate invictissimi imperatoris.

Tempore Rakoczi simili modo sub armis, uti nunc est, cogebantur regnicolae subscribere, quae res tribus praeliis cruentis sunt diremptae, et sic regnum ad fidelitatem imperatoris iterum redactum.

Quare Teleki absque scitu et consensu portae et contra statuta regni ausus est regnicolas in confiniis ad

castra provocare, et versus Szathmar misere sunt aliquot centeni invictissimi imperatoris tributarii trucidati.

Et qui pro talibus rebus ipsum admonent, captivitate et morte minatur magnatibus regnicolis, et quot iam nobiles magnates pro admonitione ferro inclusit, et incaptivavit, contra athnama, et jura, et canones regni.

Haec et alia quam humillime portae significanda necesse debuerunt, nam a parentibus nostris accepimus hoc mandatum, ut qui se apud portam invictissimi imperatoris humiliaverint, et in fidelitate permanserint, semper clementiam et honorem meruerunt, ut tempore Gabrielis Bethlem, sic nos quoque pro fidelitate nostra et propter tantas passiones nostras clementiam et benignitatem invictissimi imperatoris domini nostri clementissimi quam humillime exoptamus.

Külczim: Puncta, welche von denen Sübenbürgern wider den Apaffi der Porten übergeben worden.

¶(Turcica 1678. ugyancsak Kindsberg márczius 28-diki jelentése mellett. Cs. és k. udvari levéltár, Bécs.)

e)

A kibujdosottak első emlékirata.

Invictissimi, et potentissimi imperatoris nostri totius imperii supreme gubernator vezirie. Deus Vram Exciam ad servitia potentissimi imperatoris nostri diu feliciterque conservet, et omni benedictione benedicat, animitus precamur.

Ante nonnullos dies expediveramus legatum nostrum, spectabilem. generosum Christophorum Pasco, fratrem nostrum ad Excellentiam Vestram, qui ut breviter nostrum miserum statum deploraret, quem etiam Vra Excella benigno oculo intueri, secundum desiderium nostrum etiam resolutionem per Capizi bassam, et per legatum nostrum intelleximus, quam benevolentiam Excellae Vrae si nos reservare non possumus, deum oramus, ut in omnibus rebus suis Vram Excellam benedicat et felicitet. Capizi Bassa, quem cum summo honore acceptavimus in confiniis nostris, ipsemet testis esse potest; sed siquidem litteras ad regnicolas non habens, debuit quam citissime cum litteris Vrae Excellae principem adire, et nos in quodam loco manere, donec praefigat princeps congregationem regnicolarum, ubi omnes intelligerent resolutionem Excellae Vrae. Sed princeps posthabita benigna resolutione Vrae Excellae, et

nobis aliquoties data fide, cum Telekio et sibi adiunctis unum constituens, ad nos opprimendos et occidendos cum pecunia Franciae regis conductis latronibus aliquos Teleki socios expedit, insciente Capizi bassa. et vix fuga vitam retinendo, extra regnum expulsi sumus, non alia causa, quam quod fidelitatem ad invictissimum imperatorem retinuimus, et Excellam Vram requisivimus, licet tunc contra principem nihil sumus locuti, cui testis Excella Vra esse potest, sed nostra probitas et fidelitas hoc effecit, ut non latrones puniat secundum mandata Excellae Vrae, imo nos propter fidelitatem erga fulgidam portam armis alienigenis expelleret, et bona nostra depopuletur. cui¹⁾ qui etiam tempore Hain (*sic!!*) Ragoczi fuerunt infideles, et contra Invictissimum Imperatorem bella gesserunt. et militibus sanguinem effuderunt, illi persequuntur nos fideles invictissimi imperatoris dni nri clementi.

Dominus Capizi bassa cum statu nostro nihil aliud scit, quam quod ante illum isti persecutores nostri exponunt, non confidentes in benignitate Excellae Vrae, et etiam credidimus juramenta principis, nunquam putassemus, quod in praesentia Capizi bassae tam miserrimae eveniant res nostrae. Sed si propter fidelitatem invictissimi imperatoris ita debeamus pati, et armis Franciae regis de regno avitici invictissimi imperatoris expelli, videat Deus et invictissimus imperator unacum Excella Vra, nos caput nostrum ad portam domini nostri clementissimi detulimus, unde etiam clementiam expectamus.

Oramus itaque Vram Excellam magna cum humilitate, tanquam gubernatorem totius imperii invictissimi Imperatoris, et obsecramur per Deum, benignos oculos ad miserrimum statum nostrum deflectat, et contra justissimam nostram causam nullorum accusationes antevertat, antequam totam rem bene intelligendo, veritatem ab injustitia dignoscat. Deus Vram Excellam divina sua protectione protegat.

Vrae Excellae humiles servi fideles, propter fidelitatem invictissimi imperatoris regno expulsi Transylvani.

Külczim: Memoriale statuum Transylvanicorum ratione amotionis principis Abaffi.

(Turcica 1678. ugyancsak Kindsberg márczius 28-diki jelentésében. Cs. és k. állami levéltár, Bécs.)

¹⁾ Így, tán *cheu!* helyett.

f)

1678. márcz. vége.

A kibujdosottak felterjesztése a nagyvezérhez.

Excellentissime domine, domine supreme vezier.

Magnae reminiscentiae Solimani sultani clementia, honor ac laus eius memoranda universum peragravit orbem, licet fatali e vita sublatus sententia, Paradyso reconditus gloriose quiescit.

Primaevus nostris data lex tenet, omnibus ad se confugientibus patefit ianua, sequi requirentibus singularis eis administretur justitia, ob eam causam potentissimi imperatoris pervolvimur ad pedes humillimi, per suam clementiam ut mercedem fidelitatis justitiae administratione sibi innata potiri valeamus. Potentissimi imperatoris Transylvania est regnum aviticum, nos regni ejusdem filii, ac nativi patriotae exemplo praedecessorum nostrorum in persona propria synceram declarare volentes fidelitatem, huc venimus, tota progenies nostra, donec vixerunt, fulgidae Portae constanter fidelitatem retinuerunt.

A multis annis princeps Apaffi regnum aviticum a fidelitate portae fulgidae avellere intendebat, juramentum regno datum transgressus, consilia proficua sprexit, plurimos fideles, portae fulgidae dura captivitate sine ratione cruciavit, bona natorum extraneis donavit, et praecipue iis, qui omnium malorum fuerunt ei consules, proventum regni magno labore congestum, extraneos conducendo milites, dilapidavit, quam conductionem tam invictissimus imperator, quam Vestra Excellentia solenniter prohibuerat, qui conducti milites miserae plebi maximae fuerunt oppressioni. Et licet principis exigua discretio in gubernatione regni fuit valide inepta, in tantum a quo Transylvania principatui subiacuit, nullus legum oppressor Apaffio principe maior fuit, et his non obstantibus, si cum extraneis potentissimi imperatoris inimicis non confoederasset, qua de causa iram invictissimi imperatoris timuimus, omnia alia inconvenientia ei tolerassemus. Hodie etiam Gallicis militibus stipendia persolvit, cuius legatum penes se retinet, malo fine, et iam inconvenientia ei dissuasissimus, pro talibus sumus reputati infideles.

Ex gratia Vrae Excellae transmissum ad nos Capigi bassi, more antiquo solito certis turmis militaribus in gratiam Vrae Excellae honorifice acceptavimus, eadem occa-

sione coram homine Vrae Excellae antiquas patriae leges restaurare intendebamus, sed illi, qui tam divinas ita humanas leges contempserunt, de quibus Vra Excella principi mandaverat, associatus iisdem, cum nos a fulgida porta regni avulsionem prohibebamus, dissuadendo Gallicam et Polonicam confoederationem, ut magis malum suum intentum perficere valeant, princeps et adversarii uterque seorsim sub juramento litteras miserunt, quibus nos deciperent; Capigi bassi a nobis discedens, princeps Apaffius extraneos milites super nos immisit, eisque demandavit, ut nos trucidant, nec ob aliam causam, nisi ut amplius nullus adinveniat, qui Vrae Excellae conqueri audeat; armis coacti exivimus.

Recens exemplum in oculis habemus, quo tempore Rakoczi in patria nostra quam pessime res gestae sunt, quod hodierno die vestigia, et memoria destructionis maneat; principi autem, et nostris adversariis valde displicuit, quod Vram Excellam requisivimus, et portae hanc fidelitatem ostendendo significavimus, et Capigi bassi in regnum introduximus, sed nos tenebamur fidelitatem ostendere erga fulgidam portam, ut praeveniamus iram invictissimi imperatoris a patria, ne nos et patria pereamus, sicuti tempore Rakoczi, propterea volebant nos perdere, et armis alienigenis persequi, ut nostro exemplo alii fideles etiam invictissimi imperatoris terreantur, ne audeat ullus imposterum ad fulgidam portam venire, tales destructiones regni significare portae, sed nos istis omnibus posthabitis, relictis filiis et bonis, caput nostrum ad aulam invictissimi imperatoris detulimus, unde etiam clementiam et optatam resolutionem quam citissime expectamus, ut eo citius misera nostra patria invictissimi imperatoris aviticum regnum ab imminente maximo periculo eliberatur, et fideles imperatoris dni nri clementissimi eo ipso in fidelitate fulciantur, nam si nos hic per aliquot tempus morabimur, infideles invict. imp., eo ipso in suis nequitis persistendo audaciores evadent et spargent ubique, quod nos nihil honoris pro fidelitate nostra meruimus. Nos tamen speramus gratiam potentissimi imperatoris et favorem Vestrae Excellentiae quam citissime nos in patriam redire posse, quod dum experietur misera patria, una nobiscum maxima laetitia affecti eo validius in fidelitate fulgidissimae portae permanebunt. Qua invictissimi imp. et Vrae Excellae gratia super caput regnicolarum elucescens, per totum mundum fama divulgabitur, et ad fidelitatem invictissimi imp. nostro exemplo alii quoque invitabuntur.

Interim precamur a Deo invictissimo imperatori domino nostro clementissimo una cum Excella Vra, ut Deus diu felicitet, conservet, et omnes suos inimicos humiliat, ut possint omnibus fidelibus se provolventibus clementiam delargiri.

Vrae Excellae fideles servi humiles
magnates et nobiles Transylvaniae

Paulus Béldi.

Ladislaus Cziaki.

Christophorus Pasko.

Thomas Damakos.

Sigismundus Bellini (*sic!*).

Lazarus Appor.

Valentinus Kalnoki.

Háttalaján: Puncta querelarum statuum Transylvaniae contra Abaffi portae ottomanicae porrectarum.

(Turcica 1678. ugyancsak Kindsberg márczius 28-diki jelentése mellett. Cs. és k. állami levéltár, Bécs.)

g)

1678. márcz. 29.

Sárosi János kapitálya jelentése Rákóczyhoz.

Mlgos uram nékem jó kglmes uram.

Isten minden üdvességes jókkal, jó egészséges étellel, boldog országlással megáldja Ngodat, szüből kívánom.

Besenyei Mihály uram ő kglme tegnapelőtt estve érkezvén be, megadá az Ngod méltóságos parancsolatját kglmes uram, melyben Ngod kegyelmesen parancsolja, hogy ő kglmének jóakarattal és assistentiával légyek; én kglmes uram vékony tehetségem szerént, az hol nekem is ismeretségem vagyon, szemben juttatni és ismerkedtetni, el nem mulatom, egyéb-iránt is, mint illik, mindenekben magamat úgy ügyekezem ő klghez alkalmaztatni és noha nekem is költségtelenségem miatt gyenge tábori készületem vagyon, mindazonáltal aziránt is, mintha ő kglvel egy volnék. úgy akarom subleválni.

Az Bogdán uram elmenetele után lett dolgokról akarván Ngodot kglmes uram ez alkalmatossággal tudósítani. Azok az hazájokat rontani akaró urak az vezér tihájával bejövetelek után mentest szemben levén, háromszáz aranyat adtak oda, az réz effendinek is amnyit, Szkellet uramot megvetették, és még csak hozzája is nem mentek. Az vezérrel való szembenlételt Ngod jóakarói bejövetelek után kilenczed

napig procrastinálták, de amazok importune te . . cituskodván, discurráltak felőle, és úgy találták jobbnak, hogy mivel suplicansok, tovább nem impediálják, hogy valami formában ne vádoltassanak amazoktól is, s az fővezér is ne vegye eszébe, hogy ők egészen Ngod dolgainak fautori, kihez képpest az elmúlt pénteken audentiájok volt és az vezér külső sátorában requirálták Skellet uramot, hogy nekik tolmácsoljon, de mivel addig egészen megvetették, nem akarta felvállalni, hanem relegálta arra, hogy magyarul mondják meg dolgokat, s Budai legyen tolmácsok, és így bemenvén az vezérhez, Skellet uram is szokott helyén állván, az fővezér előtt Beldi elkezdte dolgait, de mivel Budai igen bátoratlan volt olyan nagy helyen való tolmácsolásra, mondott imígyamígy, az mit mondott. Az fővezér nem Budaihoz szóllott, hanem Szkellet uramhoz, s mondott: mond meg, úgy mond nekik, adják be írásban dolgokat, ha leírva nincs, írják le, ezt megértvén Beldi, az kebeléből kivette a suplicatiót, melyet irattak volt törökül (azért hogy ne éljen az fővezér Szkellet uram szolgálatajával dolgokban) s mondott az fővezér Szkellet uramnak: mond meg nekik, már bizonyoson értésenre vagyon, hogy az ország követjei jönnek, hamar el is érkeznek, ha azok eljönnek, azután leszen válaszok. Budai arcátlansága szerént mondott, nem értnek úgymond ezek deákül: arra mondott az fővezér Szkellet uramnak: menjenek ki, te is menj ki vélek, s értesd meg oda ki, s így jöttek ki onnét; ajándékot vittek volt az vezérnek három virágos kupát s hatszáz aranyat. Azután Szkellet uramnál való audentiát solicitálták, de vélek szemben nem lett s nem is leszen, minthogy elsőbben úgy vetették meg, s kudarczot is így vallottanak miatta. Arra peniglen hogy Szkellet uramot megvetették, Páskó s Budai készítették, mivel sehult is inyek szerént nem szólott. Azoltától fogva kglmes uram vesztég vadnak. Az mikkel peniglen Páskó vádolkodott, az mint minap megírtam, ezeknek is pórádczok (pórázok) azon egy eben fut. Az velünk való tractára örömetst alkalmatosságot adtak volna sok ízben, de nem cselekedték. Az muszka követ kglmes uram az estve jött be ide. Már mind császár, vezér táborba kiszállottak, hétfén múlt egy hete. Én továbbra is kglmes uram tehetségem szerént vigyázni el nem mulatom, és alkalmatosságom lévén, Ngodat tudósítani ottan ottan. Ezek után isten Ngodat sokáig jó egészségben éltesse s birodalmát terjeszsze. Datae Constantinopoli 29. Martii anno 1678.

Ngod alázatos hűséggel szolgáló igaz híve

Sárosi János mp.

Külczim: Az erdélyi mlgos fejedelemnek ő ngának etc. nekem jó kglmes uramnak alázatosan írárn.

(Eredeti. Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

Jegyzet. Bethlen Farkas és követársainak jelentései megjelentek a Történelmi Tár 1881. évfolyama 225. s köv. ll., továbbá a Török-Magyarkori Államokmánytár V. k. 519. s köv. ll.

h)

1678. ápr. 22. (máj. 2.)

Szultáni fermán a Bélyd ügyében.

Messias vallásán levő őstől maradt Erdélyországának fejedelme Apafi Mihály. nekünk igaz hívünk. illendő kglmes izenetünk után. Fényes portánkra küldetett követetek mind magatok részéről, mind penig Erdélyországnak három nemzetből álló követeitek rendes és helyes méltó követségeket és írásokat megértettük és ennekelőtte Erdélyből ide fényes portánkra jött hat személyeknek hűséged felől való hamis és méltatlan vádjaikat és ellened költött tökéletlen panasztételeiket kitanulván és minekutána értésünk előtt volna azon hitetlen áruló embereknek gonosz cselekedetek. azonnal megfogatván őket és méltó büntetéseket már elvették. hogy az napságtúl fogva hatalmasságunk őstől maradt Erdélyországunkban olyan confusiót, megbotránkozást és sok kárt, húzást-vonást többé ne kövessenek és afféle pártolkodást ennekutánna senki meg ne merészelje cselekedni. magokat attól megójják. Klmetek penig Erdélyországának három nemzetből álló lakosi látván azon fényes és erős parancsolatunkat, azon erdélyi fejedelem igaz hívünk Apafi Mihály ellen semmiképen ne practicáljon. ellene ne rugódozzon. valamig hatalmas fényes portánkhoz hűségét megtartja és parancsolatunknak engedelmeskedik. hanem mindenekben hűségteket megtartván, hozzája hűtötök és kötelezések szerint és mint hatalmasságunk őstől maradt országunknak fejedelmét s cirákunkat úgy becsüljétek, mindenekben tőle függjétek. parancsolatjának engedelmesek legyetek. úgy hogy valakik meg tudatnak fényes parancsolatunkat megvetni. az fejedelemlhez és cirákunkhoz igaz hűségeket meg nem tartják. bizonyosok legyenek abban, hogy méltó büntetéseknek jutalmát világ példájára elveszik; és hogy valami módon őstől maradott Erdélyországunkban pártot ütvén valakik. mely miatt osztán az országnak romlása következne, senki is azt közületek

fel ne tegye. Az minthogy feljebb is megparancsoltuk nektek, ti három nemzethől álló Erdélyországunk lakosi. újabban megparancsoljuk ismét, hogy hatalmasságunk őtől maradt Erdélyországunk fejedelmét Apafi Mihály hívünket mindenekben úgy becsülje s uralja, szavának parancsolatinak engedelmeskedjék, egyébiránt az megátalkodott és vakmerő engedetlen pártos és hűtesen *(így)* áruló emberek elveszik méltó jutalmokat, magok legyenek veszedelmeknek okai. Fényes parancsolatunkat látván, máskülönben ne cselekedjete. Datum Daud-Passa 22. Aprilis anni 1678. *(Régi szerént. Új naptár szerént máj. 2.)*

Kívül más irással: Török császár levelének párja, mely akkor iratott, mikor Béli Pálék elszöktek.

(Hivatalos fordítás magyarul tudó török által készítve, gróf Tholdalaghy Viktorné radnótfái lvtárában.)

i)

1678. máj. 7.

Báró Kindersperg május 7. jelentése, Konstantinápoly.

»So werden auch die Türeckhen in der vorhin habenden intention wider Ungarn von den Abbaftischen und Teleckischen hieher geschickten Siebenbürgischen Magnaten, alss Wolfgang Bethlem, Clement Mikes, Valentinus Silvasi, Sigismundus Boer, Joannes Secalomi *(sic!)* Alexander Giulai und Joannes Sarosi, lauther Calvinisten und Arianer, mit so villen Umbständen gestärket, sobald nur die türckhischen Fahnen in Ungarn erblickhen, dass alle Gespanschaften und alle Unterthanen, wass Stands, Condition, oder Religion sie immer sein mögen, ja auch die sich Catholisch zu sein fingiren, dem Sultan alss treue Vasallen huldigen und angeloben, und also das völlige Königreich Ungarn sich ihm unterwerfen werde.

Dahero wolle der Vesier nur mit einem Bassa und etlich hundert Türeckhen ein kleinen Versuch thun, und wann die Werckh mit den Wartten nicht einstimmen, offerirt der Abaffi und Teleki ihr Haab und Guett und verpfendten das Leben selbst, mit beygefüegter exaggeration, dass die auch an der Otthomanischen Portten befindende Paulus Beldi, Comes Ladislaus Chiaki, Christophorus Pasko, Thomas Damakos, Sigismundus Bellini *(sic!)* und Valentinus Kalnoki, drey Catholische und drey Calvinisten mit denen

Teütschen conspiriren, sowohl die Siebenbürgischen, als Ungarischen Unterthanen von der Devotion gegen den Sultan divertiren, und durch Erweckung allerhand Aufstandt selbe von Ablegung der Huldigung abhalten thuen.

Welches auch der Capiggi Bassi wegen des von Abaffi empfangenen grossen Stückh Geldes, neben der von einer Menge Volckh aus Sibenbürgen unterschribenen und überbrachten Attestation bestettiget.

Und ob auch diese Letztern ihr weltkhündige Unschuld mit Authentischen bezeugnüssen remonstrirt und dargethan, dass der Abaffi König in Ungarn und der Teleki Fürst in Sibenbürgen, massen er alberaith zum Generaln über die Rebellen vorgestellt, durch Geld und List der Franzosen und Polläckhen aufgeworffen zu sein machinirn, zu dessen Beweisthumb mehrere Vöckher aus Pohn in Sibenbürgen ankamen, sie in die drey importierliche väste Plätze als Kővár, Hust und Samosuywar frembde Besatzung einzunehmen, und solche denen Franzosen und Polackhen zuverkauffen gedenccken, nicht weniger ist ihr persönliche Erscheinung an die Ottomanische Porthen anfangs von denen Türckhen mit villen Worthen commendirt und belobet, ihnen auch bis auf die letzte Stundt von dem Kihaiia Hoffnung gemacht, dass anstatt des Abaffi der Nicolaus Zolyomi eingesetzt werden solle, und beruhe es alleinig an dem contradictorio beÿ dem Vesier, unterdessen sollen sie dem deutschen Residenten nichts darvon sagen, ihm nicht practiciieren und alles in grösster gehaimb erhalten.

Wie dem allen hab ich von denen Türckhen und andern Vertrauten penetrirt und liesse den Grafen Csaki warnen, er und seine adhaerenten sollen auf der Türckhen falschen Erzeugungen kein Hoffnung bauen, dan sie unfelhbährlich wegen der von dem Abaffi dem Sultam und dem Vesier überschickte Zwey Hunderttausendt Thaller regall, als unrulige Aufwikhler angegeben, eingestöckt und übelgehalten werden möchten, weillen der moscovitische nicht geschlossene Fridten noch der Zeith nicht zuelasset, das der Vesier dise des Abaffi Veränderung selbstén persöhnlich vornemhen könne, wie es dan erfolget, das sie den 21. Aprilis in Divan vor dem Vesier erscheinen, und ihre wider den Abaffi vorhin schriftlich übergebene Klagen mündtlich zu exagerirn vermaint.

Der Vesier hat sie nicht reden lassen, sondern befolchen den Tschauss-Bassi, dass er dise turbatores Transylvaniae verarrestiren, und die bey ihnen habende Schrifften examinieren solte, also seindt sie in der von zwey Tschaussen

unter den arm in des Tschauss Bassi Gezelt geführt, und spoliert worden, inmassen sie vill Schrifften, wie auch beÿ den Beldi eintausend Ducaten in Goldt, und beÿ den Csiaki vierhundert Ducaten gefunden, welche ihnen sambt den Schrifften abgenomben, und darauf von dem Vesier verordnet worden, dass die benannten 6 vornemblers Sibenbürgische Häubter in die SibenThürn geworffen, die übrigen, weilen sie etlich und sibenzig Bediente zu Pferdth hatten, könten thails beÿ ihnen bleiben, oder nach Belieben gegen Sübenbürgen zurückkehren.

Es ist erwehnter Graf Csiaki sonderlich zu bethauern, dass er in solcher, des Nicolai Zolyomi gewiss vermainer Promotion, ihm proprio motu disponirt in favorem Eur. Kayl. Mayt. und der catholischen Religion Interesse eine Verschreibung, krafft abschriftlicher Beylag B. von sich zu geben.

Nach dieser erfolgten klaglichen Verarrestirung haben die Abaffischen einen Courier expedirt, vermuehtlich des Beldi und Chiki grosse Güetter zu confisciren, und die Graniz Confusion zu vermehren, massen der Vesier der Rebellen Agenten, als des Teleki Creatur Michael Bessenei genant mit ein Thaler zum taglichen Unterhalt beÿ der Ottomanischer Postten zu verbleiben, versehen, und also ihr der Rebellen als des Abaffi Unthatten gleichsamb aperte protegirn thuet.«

»Worbey dieses insonderheith zu betrachten, dass der Vesier die Siebenbürgische Confusion mehr befördert, alss verhindert, indeme er diejenige, welche solche abzustellen gesucht, mit dem Sieben Thürn gestrafft, den Apaffi hingegen, uneracht er de confoederatione cum Gallis überwiesen und hierinnen mit fovierung der Rebellen und frömbten Völckher immediate wider der Pforte gemessenen Verbott gehandelt, in seinem übln Guberno confirmirt, und damit gemelter Vesier seine bösshafftige Beginnen umb so viel besser steiffen möge, hat er in sothaner weithausgehender Gränizverwirrung dem Suldan selbst impregnirt, und dem Apaffi sowoll, alss unter ainisten den sambentlichen Siebenbürgischen Ständten den sieben und zwainzigsten Aprilis nechsthin gar rühmblich zuschreiben lassen, dass man diejenigen 6 Aufwickhler die ilme verclagt, alberaith gestrafft habe, er solle sich wohl in Acht nemen, keine Tyranny, noch Ungerechtigkeit verueben, weder Aufstand verursachen, denen Ständen zugleich befelchend, dass sie dem Apaffi, alss ihrem Vorgesetzten Landsfürsten obediern,

seine Bevelch und Verordnungen allerdings nachleben und wider seinen Willen, so lang er der Porte treu verbleibet, nichts verhandeln, ihme ehren und lieben, und alles thun, wass er begehren wird, mit beygefügter Betrohung der unaussbleiblichen Bestraffung vor die ienigen, die da sein des Sultans Bevelch nit nachkomen werden, allermassen auss der von dem Original überkommenen wahren Abschrift C. mit mehreren zu vernehmen.

Beÿ welchen Siebenbürgischen Umständen ich mich neutral erzaigt, und dem Vesier vor seiner Abrais vorgebracht, dass di frembden Völcker mit dreytausend Mann auss Pohlen seint verstärket, weillen denen vorherigen wider sein, des Vesiers, mir in der Audienz gegebenen Parola die Winterquartier umb Wardein vergestattet worden, welche sich anjezo mit denen Rebellen coniungirt, wider Eur. Kayl. Mayt. Granizen vorzuberechen. cum protestatione, dass zum Fahl in notgetrungenen Gegenwehr einiges grösseres Übl erfolgete, dass solches dieselben zu verantworten, welche es auf mein unablässliche Instanzen nicht remedirt, und abgewendet haben, insonderheit weillen die Debreziner denen Rebellen und frembden Völckeren Unterschlaiff geben.«

»Was aber der aigentliche Context der neuformirten Türckhischen Capitulationen in sich begreiff, überschickte eine von dem Original genommene wahre Abschrift G. Im Eingang derselben haben die Thürkhen dem König nicht Joannem tertium, sondern Joannem Sobiecki genent, worüber der französische Gesandte strepitiret und als diser die von dem Oberdolmetsch Mauro Cordato sub Litt. H. neben kommende lateinische Intrepretation folio quarto gelesen, cum Transilvanicum Regnum meum sit aviticum et haereditarium, cum principibus Transilvaniae et Hungariae regibus, qui huc versus sinceritatem habent, amicitiam exerceat, verlangte er zu wüssen, warumb man et Hungariae regibus hinbeygesetzt, hierüber der Canzler antwortete, dass man den Fürsten in Sübenbürgen Erdeli Kral, und Magyar Kral nennet, und dass Hungariae regibus zu den in alten Schrifftten gefundenen Titel des Fürsten in Sübenbürgen gehöre.

Und weillen die Thürkhen auch annectiret, quod amico meo amicus, et inimico meo sit inimicus, begehrte der Gesandte, dass sie sich vice versa obligiren solten, nemlich quod Turcae inimicis Regni Poloniae sint inimici, et amicis amici, welches sie aber zu schreiben verwaigert, mit ver-

melden, es seye in der alten Capitulation auf ein solche Waiss. und nicht anderst einkommen.

Circa Scepusium wirdt man dem Bassa von Ofen zuschreiben. dass er alle incursiones verhindern, der Apaffi aber der verwüttübten Fürstin Ragoczin in Sübenbürgen habende Schuldforderung guettmachen lassen solle.«

(Turcica 1678. cs. és k. udvari levéltár, Bécs.)

CVII.

1678. márcz. 28.

Mikola Sigmond menti magát, hogy a gyűlésre nem mehet el.

Ajánlom szolgálatomat Kgldek, mint nekem kedves jóakaró uramnak. isten KglDET szerencsésen minden jókkal megáldja szerelmesivel.

Akarám uram KglDET ez alkalmatossággal látogatnom. kívánván, levelem találja kedves órában. Azonban uram az mi kglmes urunk ő ngának parancsolatját részemről én is alázatosan elvöttem, s mind pengig az portai parancsolatot megértettem, szintén olykor, mikor szegény Rhédei Ferenczné asszonyom temetésére akarnék beindulnom Kolosvárra, holott a temetésének vége után Bánffi Zsigmond és Rhédei Ferencz uramekkel ő kglmekkel azon dolgokról beszélgetvén, mint egyeztünk légyen meg, az urra Rhédei uramra bízván az mi kglmes urunknak ő ngának megírását, tudom, ő kglme el nem mulatta. Így lévén azért uram az dolognak alkalmatossága, arról való külön írásommal ő ngát részemről terhelnem szükségesnek nem ítéltem, különben el nem mulattam volna. Ezzel ajánlván magamat Kglmed confidentiájában, maradok

Szamosfalván 28. Martii. 1678.

köteles szolgálja
Mikola Sigmond mp.

P. s. KglDET kérem azon is édes hochmest uram, ha valahogy gyűlési alkalmatossággal oda kelletnék mennünk. parancsoljon szállásosztó uramnak, legyen illendő szállásom, mert a hova vetett volt a múlt gyűlésen Betlen-utcának a végire, kétlovú katonának is nem volna jó, házacska is szoros az gazdának minden cselédivel együtt, füstös is, asztalos műhelye is az háznak egy részét elfoglalván. lehetetlen. hogy elállhassam, mert beteges ember vagyok, nem alkalmatlankodhatom, ebbeli Kglmed jóakarata is járulván hoz-

zám, legyen közelebb és jobb szállásom, megszolgálom uram Kgldek.

Külczim: Tek. nemz. uramnak Naláczi István uramnak (titulus) kedves jóakaró uramnak ő kglmének adassék.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXIII. k.)

CVIII.

1678. márcz. 29.

Apafi Fogarasba ápr. 16-ra országgyűlést hirdet.

Michael Apafi *sat.*

Spectabilis *sat.*

Hatalmas császáruk és fővezér urunk szorgoztató levelek most érkezvén újolag egy kapucsi posta által az fényes portárúl, melyekben parancsolják, hogy hatalmas császáruk fényes táborára ez esztendőben is hováhamarább ez hazából hatszáz szekér liszt és árpa éléseket szállítsunk fogyasztás nélkül, melyeknek is rendeletére és effectuáltatására a Klmtek tetszéséből szükségesképpen kelletvén ismét convocáltatnunk országúl Kelmeteket ad diem 16. proxime affuturi mensis aprilis Fogarasi városunkban. Annak-okaért klmesen és igen serio parancsoljuk Klmdek. hogy a megírt napon és helyen megjelenni semmiképpen el ne mulassa Kegyelmed, hogy isten is azt adván érnünk. Kegyelmetekkel megegyezett akaratból tehessünk rendelést mind az éléseknek és szekereknek állapotjáról, mind peniglen arra a szolgálatra deputálandó személyek által való adminisztrációk rendiről késedelem nélkül. Eidem *sat.* Datum in arce nostra Fogaras die 29. mensis Martii anno 1678.

M. Apafi mp.

Külczim: Spectabili *sat.* Michaeli Teleki de Szék *sat.*

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. Missilisek 232.)

CIX.

1678. ápr. 11—19.

A magyarországi táborozásra vonatkozó okiratok.

a)

1678. ápr. 11.

*Apafi levele Telekihez.*Michael Apafi *sat.*Spectabilis *sat.* Salutem *sat.*

Tegnap minémű hírünk érkezett Zólyomi és Béldi Pálék felől, Kldet ahozképest tudósítottuk Keczei által, s gondolván azt, hogyha azon hír valóságosodnék, mivel az hadak tőlünk messze vannak, azért írtunk azszerént Kldnek; mivel pedig még eddig semmi új hírünk nem érkezék, gondoljuk, hogy isten másképpen adja; azon ember is, ki nekünk, hogy mír szemmel látott dolgot beszéllett, titubál szavaiban. azért is jobbat remélünk. Keldnek azért klsen parancsoljuk, míg újabb arról való tudósításunkat nem veszi, az hadakat tartóztassa és tartsa olyan dispositióval, hogy az Szamoson által ne jőjjenek; mindenfelé emberünket küldvén ki, úgy hiszszük, míg ezen levelünk Kldhez érkezék, bizonyosan a dolgokat kitanuljuk s Kldet sietve tudósítjuk; a bizonyos dolog, hogy a passusokat túl mind elállották; de mi végre, nem tudjuk: ez az hozzánk jött ember azt mondja, hogy Béldi Pál állatta volna el. Követeinktől onnét belől még semmi tudósításunk nem jöve, mindazonáltal ehezképest amint beérkeztenek, nem késtek velle, mi még az jövő héten vár-nánk ő klmektől, akkor sem lenne késő. Eidem *sat.* Datum in arce nostra Fogaras, 11. Apr. 1678.

M. Apafi mp.

Külczim: Spectabili et generoso Michaeli Teleki de Szék *sat.*

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. 196. Miss.)

b)

1678. ápr. 12.

Apafi levele Telekihez.

Adjon isten ő felsége Kegyelmednek örvendetes husvét-napokat érni jó egészséggel kedvesivel együtt, kívánom.

Aldott légyen istennek szent neve, hogy az elfutott embereknek dolgában semmi nincsen, csak valami rossz oláhok csinálták volt Havasalföldében. Csak busulok azon, minémű rűt lármát kelle csinálnom miattok az országban, magam..... lőn e husvétnapja, vagy nem sok tör..... miatt: Mindazáltal már édes Teleki uram Kegyelmed elkezdett dolgait isten kegyelmességéből continuálja és induljon meg, az elmaradt leveleket Kegyelmednek elkültem. Kegyelmed tudósítson engemet, ha lehet, bárcsak minden héten egyszer az hadból, hadd érthessek. Isten oltalmazza Kegyelmedet minden szerencsétlenségtől s engedje egészségtben látnom. Fogaras 12. Aprilis.

Kegyelmednek minden jókat kíván

Apafi Mihály ny.

Mellékelve egy papíron: Szóval bővebben izentünk Kegyelmednek Vajda László által, szavainak adjon hitelt.

Kívül Teleki írásával: Urunk ő nagysága újabb levele indulat felől, 17. Aprilis. 1678.

Külczim: Meghitt sat. Teleki Mihály uramnak.

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. Miss. 298. d.)

c)

1678. ápr. 19.

Apafi levele Telekihez.

Áldja meg isten minden jókkal Kegyelmedet.

En minden leveleket, melyek szükségesek voltak, Vajda Lászlótól Klmed kezéhez kültém; a mi pengi hátramaradt, Keczelitől elkültem, szóval is izenvén általa Kegyelmednek. Egyébaránt Kegyelmedet kérem, ott már ne mulasson, hanem absque ulla exceptione 1-a Maji meginduljon, elég légyen addig az Kővárban való lakadalmazás, a dologhoz hozzá

kell fogni isten segítségéből, melyre isten is segítse Kegyelmedet s minden szerencsétlenségtől oltalmazza.

Kegyelmednek minden jókat kíván
 Apafi Mihály np.

Fogaras 19. April 1678.

Külczim: Meghitt becsületes *sat.* Teleki Mihály uramnak.

Kívül Teleki írásával: Keczei uram hozta; uram parancsolja, hogy elmenjek, siessek 1678. 24. April.

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárában. Miss. 298. e.)

d)

1678. ápr. 24.

Teleki Mihály »Apologiá-já.

◁ Ez sok keserves változások alá vettetett, és majd mindenestül fogva gonoszban tétetett világnak tulajdonsága az, hogy csak igen együgyű, s alacson dolgokról is külömbkülömbféle és inkább gonosz, mint jó végekre hajlandó s czélozó ítéleteket tégyen, azokat pedig az megveszett természetnek útján az következő üdők s alkalmatosságok folyási s minémüségi szerint való indulatokkal mérsékelje és bocsássa kézről-kézre, és elfelejtkezvén az emberek magok halandó, s hasonló változások alá vettetett sorsokról, s állapotjokról a szerént könnyítsék, s nehezsék mások, ámbár akármely jó végekre határozott dolgait.

Mind ez, mind más terhes okokra nézve igen szükséges és elkövetésre méltó lévén azért, hogy minden egyenes indulatú ember az nevezetes és ez világnak nagyobb részére kiterjedhető közönséges dolgokban az ilyen könnyen, sőt már az utolsó időkben ugyan természetté vált szokás szerint következhető ítéletek s alkalmatosságok megelőzésében, mind jó lelkiesméretű tisztaságának megmutatására s mind jó hírének, nevének mind a mostani élők s mind a következők kárhoztató mocska és szennye alól való felszabadításában igen kinyílt és vigyázó szemmel légyen, lásson és nyúljon előtte való dolgaihoz. Avégre ezen rövid írástomat az ide alább megírt dolgoknak együgyű személyemet illető mivoltában mindenestül fogva az ő valóságában és tulajdonsága szerint, az mint vagyon, tiszta lelkiismerettel így tészem le ez mostani, s következő világ, s abban a két nemes — Erdély s Magyar — haza fiainak s minden rendeinek eleiben, az mint következik.

A mindeneket maga szent akaratja szerint semmiből szabadosan teremő s minden széles e világra lévő teremtetett állatokat szabadosan igazgató bölcs Istennek fegyhetetlen igazságának természeti tulajdonsága oly, hogy az bűnért minden birodalmak s hatalmasságok ottan-ottan való keserves viszontagságokat szenvedjenek és érezzenek. Ezt pedig úgy szokta, hogy a bűn ellen megindúlt haragjának s bosszúállásának idején az maga dicsőségének se kedvezhessen. sőt ez világnak rettentő példájára maga házában kezdje el ítéletit s az övéit is nehéz és súlyos kezekkel terhelje Mindennap is eleven és szomorú példák erre az két hazabeli siralmas esetek, országos bomlások és változások, nevezet szerint és közelebb a magyar hazát, s annak lelki s testi szabadságát most égető és ezennel végképpen megemésző nagy tűz, mely miatt az keresztény vallásnak szabados gyakorlása az kegyetlen üldözés miatt eltapodtatott, az templomok és iskolák ellenkező kezekre kerültek, az lelkek ismertetén való uralkodás és erőszakétel kétségbenesésképpen nyomorgatja az várakozásban elepedett lelkeket elannyira, hogy ha az nagy írgalmú Isten meg nem rövidíti ez sok jajjal teljes siralmas napokat, félő bizony, hogy ezennel végképpen el ne oltassék az evangeliumnak világa az külső szép szabadságnak örökös számkivetésével az csehországi siralmas és mindenestül azon renden folyó véres persecutió-nak formájában, mely azon magyar hazában már ily veszedelmesen égő tűz hogy ez szomszéd-haza hajlékit és annak lakósit is magával együtt meg ne eméssze, holott már itt is az ördög az ő lator eszközei által mennyi részben és mely tapasztalhatóképpen mind titkon s mind nyilván munkálódjék, az okos elmék általláthatják.

Midőn azért az erdélyi nemes hazának mostani kegyelmes és keresztény fejedelme, méltóságos Apafi Mihály kegyelmes urunk ő nagysága (kinek Isten fejedelemségét amint csudálatosképpen vitte végben, úgy eddig csudálatosképpen oltalmazta fejedelemségében) ez nagy extremitások között fetregését e gyámoltalan árva nemzetnek eleitől fogvást keresztény fejedelemhez illendő kegyes atyai szánakozással érzette, s azokból az hazára következhető nagy gonoszokat eszében vette volna, azokat megelőzni serényen és fáradhatatlanul igyekezett mindenkor, tudója ennek az egész keresztény világ. Hogy pedig ezekben mégis jobb módjával cselekedhessék, 1676. esztendőben ez hazának maga vallásán lévő elsőbb rendeit összehivatta, azokkal beszélgetvén, egyező értelemről azt végezte, hogy minden úton-módokon nemzetinek, vallásának, s hazájának succuráljon és hogy mégis

az dolog jobb módjával legyen, az több religión lévőket is. s az maga vallásán valókban is, az kik elmaradtak volt, azokkal együtt összehivatta ő nga, eleikben adván az egész dolgokat és a bátorságos voxolásra mindeneknek szabadságot adván, senkit semmire nem kényszerítvén, kinek-kinek micsoda tekintetekből, magok tudják, minémű voxok volt, írva vagyon. Az miéink és lutheránus atyafiak, úgymint az evangelikus status látván, hogy legközelebb a tűz az ő kegyelmek háza-kon van, nagyobb részint abban állottak meg, hogy a mi kegyelmes urunkkal ő nagyságával együtt minden teljes tehetségekkel vallásokat, nemzeteket oltalmazsák és a tűzből kiragadják, ez hazára, s reájok következhető nagy gonoszt eltávoztathassák s háríthassák. Ezek akkor így lévén, az mi kegyelmes urunk ő nagysága engemet kényszerített, az mint hogy jó lélekkel írom, az én jó kegyelmes uramat ő nagyságát s belsőbb híveit bizonyosságúl híván, volt már akkor is annak három esztendeje, hogy engem ő nga sok ízben ki akart küldeni addig is, de én félvén a sok gonoszoktól, elmulattam, kiért sokszor becstelenséget szenvedtem, azzal mentvén ő nga ő kegyelmek előtt magát, ha én elmennék, elküldene, de én nem akarok menni. Nékem pedig mindenkor így volt dolgom, mint az kinek háta megett tűz s előtte víz vagyon, mert a hazabéliek eleitől fogvást engemet okoztak, s vádlottak azzal, hogy én akartam a fejedelmet ő nagyságát és az országot hadra vinni és így kiktől halálra, s kiktől fogságra ítéltettem, azomban ugyan kemény fenyték alatt is (kimondván azt némelyek előtt ő nga, ha nem megyek, vasban veret) megparancsolta vala, elkészüljek és abban az mindenképpen kiírthatatlan labirintusban lévő magyar hadak és szegény bujdosó magyar atyafiak közé kimenjek.

Látván azért én mind az én kegyelmes uramnak ily nagy parancsolatját, előttem viselvén Istenem dicsősségét, vallásom, hazám s nemzetem javát is és hogy már abban felesebb vallásunkon és lutherana religión lévő atyafiak is megegyeztek, hogy mind jó kegyelmes uram s fejedelmem parancsolatjának (sok hitekkal is ajánlván ő nga magát a szegény bujdosó magyaroknak) hogy vélek együtt lélekben szenvedő atyánkfiaiának is eleget tegyek, megmutattam hazámhoz, vallásomhoz, s nemzetemhez való szeretetemet is, noha én attól magamat sok helyes okokkal méltán menthettem volna, az kimenetelre resolváltam vala akkor is magamat (jóllehet erre mindenképpen mind eszemre, erőmre, értékenre és mindenféle tehetségemre nézve bizony alkalmatlan vagyok), láttam azt is jól, az minthogy másoknak is az ő

nga parancsolatjából úgy adtam elő, hogy emberi mód szerint szólván, ez dologhoz való kérdés olyan, mint az ki vízben halni akaró atyafiái után ugrik, gyakorta megesik, az utánna ugró az másikat kitaszítja, maga odahal, gyakorta mindkettő odavész; holott egyébaránt is az a had rendetlen, és a prédához s prédáláshoz szokott s szoktattatott, minden fenyték nélkül, egymást nem értő had, sőt legyenek nékem mindenek bocsánattal, az elei között is a szegény bujdosó magyar atyafiaknak a nagy veszekedés, gyűlölség és szeretetlenség uralkodik, némelyek felettebb inhaereáltak az töröknek eleitől fogvást, hová sok ígéreteket tettek s inheréálnak ma is, mind a mi kegyelmes urunkat is, s híveit, de nevezetesen engemet sokkal vádoltak, de mindezekben meggyőzettem lelkem ismeretitől, jó kegyelmes uram s fejedelmem parancsolatjának kellett engednem. És minthogy azért akkor is nem utolsóban feltett, (?) tartok vala, szerencsétlenségem következtén, sok gonoszakaróim és sok lévén az ördög mestersege, hogy az én jó kegyelmes uramat és fejedelmemet azzal ne ültessék fel ellenem, ha mi nehézség az portáról, vagy egyebümmen ő nagyságára, vagy ez hazára következék: mindeneknek én voltam oka s indítója, így is kényszeríttem vala lelkek üdvességére ő nagyságokat és ő kegyelmeket, szegény mindenképpen sok szenvedések alá vettett szerelmeseimnek ne legyen bajok s károsítások, sőt az én jó kegyelmes uramat, akkor a bokályos házban lévő urakat, s főrendeket kényszerítvén lelkek ismeretére s üdvességekre, úgy tiszteletes püspök Tiszabeczi, Toffeus, Szepsi, Buzinkai és Pósaaházi urakat, hogy jusson eszébe ő nagyságának, ő nagyságoknak s ő kegyelmeknek, hogy én nagy obtestatiókkal obtestáltam az én jó kegyelmes uramat ő nagyságát (eleiben adván talám kellett felett is mind az magyar nemzet és abban az evangelicusok siralmas állapotját, s mind ez hazára következhető rosszakat) hogy ha magának vagyon kedve az magyar atyafiakat megsegíteni, úgy cselekedje, ne okozzon senkit is, se engemet, se mást, sőt megmondottam azt is szentül-szemben ő nagyságának, hogy mind magamat s mind több vallásokat igazán szerető s igazán segíteni kívánó jóakaró urakat semmitől úgy nem féltek, mint ő nagyságától, ez okot adván mellé, hogy érkezzék valami szerencsétlenség, és azok közül némelyek, kik most a dolgot nem javallják, mondják azt ő nagyságának, hogy ők voltak igaz hívei, nem javalván ezeket inkább mint azok, kik vallások mellett buzogtanak, meglehet az is, hogy amit az ördög másképpen véghez nem vihetett volna, ő nagyságát indítják fel ellenünk és ő nga, hogy vallásához való szere-

teitől és hogy sokszor sok hiteket tett a bujdosó magyaroknak, attúl indíttatott és végezte el magában, hogy megsegítse a bujdosó magyarokat és hogy én kimenjek közikben, úgy kényszerített.

(1676.
sept. 25.)

Ugyanakkor azért, hogy mind magamra, becsületemre, kiváltképpen édes anyámra, kedves feleségemre, gyermekeimre, atyámfiaira nézve mégis securusabb lehessenek, ő nagyságától, az én jó kegyelmes uramtól assecuratiót kívántam, úgy az atyafiaktól is vettem, melyekre ő nagyságát és ő nagyságokat, ő kegyelmeket jó lelkekre, hogy szentül megálljanak, kényszerítettem; abban nem is kételkedvén, minthogy az atyafiak is szabad akaratjuk szerint adták. Utolsó összegyűlésekben is a Bánfi Sigmond uram fejérvári házában szavakkal ki-ki újabban helyben hagyta. Az én jó kegyelmes uramat pedig, midőn subscriálni kellett volna, lelkire kényszerítettem, úgy adja ő nga, hogy meg is állja, az minthogy megállására előttem — Te tudod Isten! — megesküvék ő nga, s úgy subscriálta.

Melyek e szerint akkor mind így lévén, és midőn már azon 1676. esztendőnek a kemény télre hajlott részében e letett írásom szerint folynának, és kegyelmes uram parancsolatjából minden ezen előttem álló meginduláshoz szükséges töllem kitellendő készülettel Kővárban jöttem volna, hogy megegyezvén a bujdosó magyarsággal, Istenem kegyelmességéből innen kimozduljak és a dologhoz foghassak, érkezék az portáról nagy véletlen a fővezér nem remélt halálának bizonyos híre, mely miatt kegyelmes uram s fejedelmem parancsolatja és a tanácsuraknak tetszések szerint meg kelle tartózkodnom s a már akkor publicált országgyűlésre Fejérvárra bémennem, az holott tanácskozások után meg kelvén azt szükségesképpen és igen józan elmevel hámmivetni, mi légyen egy olyan fővezérnek (a minemű az vala, kiváltképpen a fenforgó magyar dolgok iránt, azon a portán, honnan mindennek a hazának közönségesen s mind országló fejedelmének szükségesképpen szoros függése vagyon) halála, nevezet szerint a mindjárt helyében állott új fővezér is ki légyen és kihez, hová, s mikie lehessen eddig kitanult magaviselésében hajlandó és hogy az fenforgó magyar ügy (kivel ezen erdélyi hazának is mind java, s mind gonossza egymástól függővén vagyon) valamely nem remélt veszedelmében, avagy legalább meggondolván, kivel légyen mind török, s mind más részről a dolog, újabb labirintusban és nehézségekben ne hozattassék. Ezek s több nagy és terhes, még most is bátorságosan ki nem írható okokra és akadályokra nézve, és hogy ily országos bomlások és változások

között avagy csak még a porta és új fővezér elméjei kegyelmes urunk s az haza és a magyar dolgok iránt kitanulhatná. közönségesen tetszék inkább jó reménység alatt való halasztása és a következő idők s alkalmatosságok mi-voltához képest alkalmaztatása, mintsem könnyen következhető szerencsétlenséggel való kockáztatása a fenforgó dolgoknak.

Ezek is midőn már ebben volnának és a feljül megírt 1676. esztendő az ő sok újabb-újabb ábrázatokra változott viszontagságaival eltölt volna, a nagy irgalmasságú Isten, ki a keresztény magyar ügyet ennyi esztendők forgási alatt inkábbára minden emberi reménység felett ennyi sok keserves változások között, sokszor világ csudájára, midőn már végképpen elnyomatottaknak lenni és a sok különféle reménytelenségeknek szívbagyasztó mélységében nyögni és felkelhetlenül fetrengeni láttatott is, megtartotta és felemelte, ottan csakhamar az 1677. esztendőnek kezdetében isteni dicsőséges hatalmát ebben kezdette volna kegyelmesen gyakorolni s mutogatni, hogy a felséges francziai király szívét és elméjét e szánakozásra jutott sorsú és maga sok rendbéli boldogtalanságival küszködő bujdosó magyarságnak mind pénzzel s mind néppel való megsegítésére felindította, s az hatalmas török nemzetet is arra hajtotta volna, hogy a portára béküldött kapitiháját a számkivetett magyaroknak rendesen bévegye. Ezeken ismét új életre kapa a szegény magyar nemzet dolga és a mi kegyelmes urunk fejedelmünk, kinek mindenkor az Isten dicsőségének terjesztéséhez, keresztényi vallása oltalmazásához és a már régen keserves számkivetést szenvedő magyar nemzet, s a haza előbbeni lelki s testi szabadsága helyrehozásához tiszta, tökéletes és keresztény fejedelemhez illendő nagy buzgósága és szíves indulatja tapasztaltatott és azért fejedelmi méltóságos személyét is szerencsétletni, sok költségét kiadni kész volt mindenkor, s kész ma is, e szép alkalmatosságot örömmel és nagy készséggel kapván, az megírt francziai és lengyel királyokkal keresztény szövetségben bocsátkozék és a fényes portára is nevezetes főrenden lévő magyar atyafiakat maga költségén bébo-csáta. Kik is úgy lévén, tetszék a mi kegyelmes urunknak, és tanácsúr híveinek, hogy az akkor magokat mutogató sok és nagy okokra nézve az magyarok dolga megmozduljon, az megírt királyokkal való tracta szerint maga méltóságos személyében nem lehetvén, képebéli ember, bizonyos hívei és fogadott hadai által, akkor is az én méltatlan személyemen nyugodván meg elméjét, tanácsúr híveivel együtt ajálván egyszersmind minden fejedelmi kegyelmességét, de ellenben

azt kimondván, ha eszerint nem akarnám, egyáltalában vasban veret, s így is csak meg kell lenni. Az minthogy mind ő nagyságától, s mind az tanácsuraktól, kik előtt is én protestáltam, ha ő kegyelmeknek kimenetelem nem tetszik, csak jelentsék magok akarátjokat, inkább vasban veretem magamat, mintsem ellenek elmenjek (kiről is ő kegyelmek akkor adott assecuratiójokban bizonytságot tettek) minden engemet illető dolgokról is kegyelmesen és becsülettel assecuráltattam írás által és az akkori parancsolat s szükség szerint Kővárban már ide is jöttem vala, özszté lévén az idő hajlandó, emberi mód szerint szólva, majd megváltoztatlan reménység alatt, melyben is midőn a nagy hatalmú Istennek az emberi elme, s okoskodás felett való titkos és csudálatos itéletitől újabb akadályok fordultak volna elől, nevezet szerint pedig az török és tatár erő Kozákoországbán Cseherimmél derekason a moszkák által verettetvén, minden onnan való az megírt, béküldött tekintetes nemzetes Kende Gábor, Keczer Menyhárd magyar követ atyáukfiait és kegyelmes urunk maga tulajdon azon jó végre fővezér és porta parancsolatjára béküldött meghítt híve, tekintetes nemzetes Székely László uramék bemenetelek előtt s a portán beulétek alatt lett egész reménységgel való nagy ajánlási és ígéleti s biztatási is a portának mind megváltozván, s mind több effélék miatt azon nagy és jó szándékoknak és igyekezeteknek akkor is haladni kellvén, következék azomban az hazában némely nyughatatlan elméjű, magok sorsával, s szép értékekkel meg nem elégedő, a szép csendes békességben való lakásnak és jó kegyelmes urunk fejedelmünk országlása, s oltalma alatt kinek-kinek a magáéban vesztég, s nyugodalomban létének bőségétől megcsömörlött, s mások Isten áldása után való rendes előmenetelit ördögi irigy szemmel s szívvel néző istentelen, s méltatlan bosszúállással halálosképpen gerjedező emberek pártütése, kik hogy már megbántódott szabadságoknak helyreállítása végett, kegyelmes urunk s fejedelmünk nélkül elműlván -- amaz neme, rendi, ereje és értéke felett magának felettébb tetsző s sokat tulajdonító Páskó Kristófot már régen szokások szerint való ördögi titkos utakon s módokon s mesterségekkel készített okozásokkal béküldvén és béugratván az portára, az hazában irtóztató meghasonlásokat, zűrzavart és szomorú emlékezetre méltó szakadásokat csinálának, kiknek hosszas és annak valósága szerint való leírása nem az én mostani feltett czéломhoz lévén tartozó, hagyom másokra és amennyiben illet, aziránt is csak részszerint igen rövideden kénytelenítvén emlékezni -- kényszeríttem.

Minthogy azzal vádoltattam a fővezér előtt, (ki ez hazában eddig nemes ember ellen hallatlan példa) hogy valamint a nagy emlékeztű második Rákóczi György az ország népét Lengyelországban elvitte, s odavesztette, úgy akarom én is kegyelmes uramat s az országbélieket az német ellen való hadra s veszedelemre vinni. Ezenkívül, jóllehet már eddig kegyelmes uram erős parancsolatja szerint eljöttem, noha ismét kemény parancsolatra vissza kellett térnem, németiséggel is és hogy onnan pénzt sokat vettem fel, mind kegyelmes uram, s mind más nagyméltóságok úgy mint francia és lengyel királyok előtt mocskoltattam, sőt hiteltem, s becsületem is periclitált ő nga és kiváltképpen való jóakaró uraim s atyámfiai előtt is, hogy kegyelmes uramat az haza szabadságtalanságára ingerlettem; Beldi uram, s mások megfogatásában vádló voltam, az országnak törvényén, mindenekben uralkodtam: ha kinek ő nagyságok jószágot, vagy tisztet adni akartak, azt akadályoztam, ha kinek pedig mit conferált maga kegyelmességéből, akárki instantiájára is, úgy akár mely commissiók, akárki által lett kiadása is, egyedül nékem tulajdonítottat; két fejedelmet ez országban lenni gyalázatos emlékezetemre hintetgven, egyszóval, valami nem jó akárkik által és akármi formában, akárkik ellen ez hazában esett és következett, én okoztattam és sententiáztattam, elannyira, hogy aki hozzám csak mi jóval volt s velem társolkodott, az is kétségben és itéletben vétetett, becsületesnévén azzal némely becsületes embereket, én nálam reversalisok volna.

Mely méltatlan vádak mely veszedelmes véggel lettek s légyenek feltéve gonosz akaróinktól és ezekkel a többi között (kik bizony sok rendbéliek és kikről soha nem is gondolkoztam, de hogy egyenesen veszedelemre s életem elfogyására, s szerelmesim végképpen való megnyomorítására célozzanak, az mint már nyilván való jelek azt megmutatták, s mutogatják ma is) mit tettek légyen fel, minden jólelkű ember általláthatja. Én ezekben való ártatlanságomról tiszta lelkiismerettel az igaz ítélő Istenre merek bízvást halasztani, s oda is halasztok, nem kívánván senkivel, a mint feljebb írák, méltatlan személyemet illető dolgokról (noha bizony keservesen érzem) szóval, vagy írás által mocskolódni és magamat igazítani, de mivel látom, nyilvánvaló dolog, a kit Isten tud mindenek felett s a világiak is megítélhetik, hogy azok az emberek azzal a veszedelmes zűrzavar szerzéssel, az hazának felháborításával eleitől fogvást való gonosz száundékok szerint nem egyébre igyekeztek s igyekeznek ma is, hanem hogy kegyelmes urunkat fejedelmünket

ezek által a keresztény magyar ügy megsegítéséről elronthasák és engemet méltatlan személyemben elveszthessenek s maradékimban is megnyomorítsanak:

En is azért előttem viselvén mindennek felett Istenemhez s kegyelmes uramhoz s fejedelmemhez, keresztény vallásomhoz, s nemzetemhez való köteleességemet, Istenemhez, kinek mindennek felett mind emyi keserves próbáim s háborúim között is mivel tartozom, első lévén előttem, jó kegyelmes uramhoz, kihez való köteleességemet tudom és kinek keresztényi fejedelemhez illendő istenes igyekezetit, kegyes indulatit és az Isten ügyéhez való lelki buzgóságát mindenkor megtapasztaltam, vallásomhoz s nemzetemhez, kiért világi életemet letenni nem szánom, kész vagyok és lelki örömmel cselekszem, elmémben forogván ezek is, hogy ő nga a mi kegyelmes urunk eddig is én általam folytatta ezen dolgokat, sokszor is erős hitet és ígéreteket tévén felőlém a magyaroknak, a felséges francia és lengyel királyokkal való tractatusban is az én méltatlan személyem van feltéve, kik eddig is egyedül engem okoztak a dolgok tovább-tovább való haladása miatt, annál inkább már most, ugyan protestáltak is, hogy mind a keresztény világ előtt, sőt a fényes portán is engem fognak vádolni, ha nem subsistálhatnak, vagy visszamenni kénszeríttetnek, mind magyarság a német iga alá, vagy más extremumra, s mind a francia hadak a honnan jöttek, meggyőzetvén lelkem ismertetétől abban is, hogy magok is a bujdosó magyarok eleitől fogvást engem kértek és kívántak ugyan nevezet szerint ő nagyságától az én kegyelmes uramtól.

Ezek s több ide alább megírt okok s módok és amint íráim, kegyelmes uram a felséges francia s lengyel királyokkal való tractatusa szerint, egyébaránt is becsületesebb lévén Istenem, uram, nemzetem, vallásom szolgálatjában dicséretesen meghalnom s életemet feltennem, mintsem gyalázatosan ördögi gyűlölésséggel gerjedező gonosz akaróim által gyalázatos halállal megölettetnem, vagy agyonveretnem, más-képpen is senkinek semmi rövidsége nem lévén az én halálomban, a bujdosó magyarok közzé való kimenetelre a megírt királyok hadaival való megegyezésre, vélek együtt, Istenem kegyelmes uram, édes nemzetem, hazám szolgálatjára, jó és gonosz, boldog s boldogtalan, szerencsés és szerencsétlen végeire, a magyar ügynek, résolváltam változhatatlanul magamat, azzal a tiszta lelkem ismeretével és üdvözülendő hitemmel, melylyel amaz nagy napon az igaz ítélőbíró Úr Jézus Krisztus dicsőséges széke és szent színe előtt meg akarok állani, ennek szent nevében, ebben való erős és állha-

tatos hittel s reménységgel kötök kardot oldalomra és fogok előttem álló dolgaimhoz.

Hogy pedig Kővárban becsületes jóakaró uraimat, s atyámfiait hagytam bizonyos számú gyalogokkal, bizonysgom ebben is a nagy Isten, ki szívem áldását, minden gondolatimat tudja, nem azért, hogy kegyelmes uramtól, méltóságos successoritól, vagy ez hazától (holott ezelőtt is én tartottam meg) elidegenednék, hanem egyedül házom népe securitásaért cselekedtem, sőt oly dispositióban vagyon hagyva, hogy ha nékem hamar való holtom történnék is, mindjárt kegyelmes uramtól s az hazától kézhez vétetessék, egész satisfactiójok lévén mind feleségemnek, gyermekimnek, édes anyámnak, itt maradandó becsületes jóakaró uraimnak s atyámfiainak és itt való régi tiszteteknek, mindenik rendbéli praesidiumnak, nem nyúlván én most is semmi ő nagyságokat s az hazát illető jövedelmekhez, kikről való dispositió is az eddig való szokásban maradott, marad tovább is, ha ellenkezőre ok nem adatik.

Tudván azért jól ez világban urak s fejedelmek előtt tekintetben lévőknek sok irigyeket lenni, kibem nékem felette nagy részem volt, noha szánt-szándékkal senkit is megbántani nem kívántam, sőt kevés vagyon az haza fiai közül, a kinek nem szolgáltam, de inkábbára úgy tapasztaltam, hogy a kiknek többet szolgáltam, azok voltak gonoszabb indúlattal hozzám. Én legelsőbben is az én jó kegyelmes uramat s asszonyomat és hazánk elsőbb rendeit, tanácsit, urait, minden felső, közép s alsó rendeket alázatosan, engedelmesen, becsülettel, atyafiszeretettel követek, ha kinek mit vétettem, ő nagyságok s kegyelmek közül megbocsássanak, én is mindenekben minden rendeknek ellenem való vétkét megbocsátom, ellenem concipiált nehézségeket, kit-kit jó lelkire kényszeríték, tegyék le és azért az egyébaránt is sok szenvedésre jutandó édes anyámat, kedves feleségemet, édes — még senkinek nem véthetett — gyermekeimet, szegény árva atyámfiait ne büntessék, vegyék inkább kegyes atyai s anyai oltalmok alá szegényeket, Isten is úgy áldja meg ő nagyságokat s ő kegyelmeket mind magokban, s mind maradványokban.

Isten ő felségén állván az embereknek minden dolgaiban való megboldogíttatások s mind megaláztatások, úgy az én személyemben Isten kivált való rendeléséből mit végezett el ő felsége az én kimenetelennek alkalmatosságával véghez vinni, van ő felsége titkában. Bizony dolog, az hadakozásnak, még a mikor emberek vélekedése szerént egész fundamentummal lesznek s kezdetnek is, de gyakran rossz végek szokott

lenni, annál inkább, ha mikor jó fundamentum nélkül kezdődnek. Az Isten az én bűneimért ez alkalmatosságot rendelhetett becstelenségemre, hogy ennél jobban is megismertesse magát velem, talám lehet, rendelhetett egész veszedelmemre; de akár mint légyen is következhető dolgom, kérek minden rendeket, úgy is ne ítéljenek balúl felőlem. sőt vegyenek eddig mutatott szeretetekben s oltalmokban magamat, kiváltképpen édes anyámat, kedves édes feleségemet, szegény gyermekeimet, ne igyekezzenek becstelenségemre s káromra, annál inkább megírt szerelmesimnek. Ha pedig Istemek az leszen kedves akarátja s rendelése, hogy én általam legkisebb jót engedjen végben vitetni és az ő nagy erejét, isteni hatalmát az erőtlenségekben megmutatni, kiért is áldassék az ő szent neve, úgy is higgyék el ő nagyságok s ő kegyelmek, mindenek felett Istenem dicsőségét, vallásom javát kívánom segíteni, azután jó kegyelmes uram s fejedelmem méltóságát, hazám becsületét, javát kívánom nevelnem, segítenem, legkisebbet is magamnak nem tulajdonítván. Egyszóval, mindenekben jó kegyelmes uram s fejedelmem parancsolatjától függök, ő nga, ez haza, s nemes Erdélyországhoz való igaz hűségemben kívánok élni s meg is halni.

Meg kell azt is vallanom, Isten ellen cselekedett vétkeimért ő felségének sok büntetésétől félhetek, amint elein is irásomnak feltettem, hogy a szerencse változásaival gonosz akaróim (sok lévén az ördög mestersége) az én jó kegyelmes uramat s fejedelmemet azzal ne ültessék fel ellenem, ha mi nehézség a portáról (kivel is elhihetem, hogy ellene való dologban nem avatom magamat, sőt néki szolgálók) egyebűnmen is ez hazára vagy ő nagyságára következhetnék, mindeneknek én voltam oka s indítója, így is kényszerítem lelkek üdvességekre ő nagyságokat s ő kegyelmeket, szegény, mindenképpen sok szenvedések alá vetett szerelmesimnek ne légyen bajok s károsítások, s ha kinek mit találtam volna vétetni is, kiben lelkiismeretem nem vádol, ne igyekezzenek azért ártatlan szerelmesimen bosszujokat állani, kövessenek aziránt avagy csak engemet, ki jó lélekkel írom, hogy az én ellenem sokat vétetteknek árváihoz, maradékihoz tőlem elkövethető minden jóval lenni kívántam, sokat is szolgáltam sok árváknak, özvegyeknek.

Lehetnek ugyan sokan az ellenkező valláson lévők közül oly vélekedésben, hogy én általam jó kegyelmes uram után az ellenkezők religiójának oppressiója következhetnék, de vallom keresztény hittel, olyan feltett szándék nincsen, sőt azt mindenképpen eltávoztatni igyekezem, aminthogy a franczia király is kétség nélkül nem szenvedné vallása rend-

kivül való s törvénytelen üldözését. Isten mind s meddig való előmenetelét adja az reám bízott dolgoknak, ő felsége tudja, de a dolog elhiteti ő nagyságokat s ő kegyelmeket. hogy én vallás igazgatásában nem avatom magamat, hanem a közjót segíteni, s abban az én vallásomat előbbeni állapotjában állítani kívánom az én jó kegyelmes uram ő uga keresztény intentiója szerint. ő nagyságával megegyezett hazánknak vallásunkon, s lutherana religiön lévő híveinek előbbi tetszésekből.

Mindezek így lévén, én mégis Istenemet kérem szent fiáért. ha az én uram ő felségének dicsőséges, az én jó kegyelmes uramnak, az hazának, s a magyar nemzetnek. abban a mi igaz vallásunknak javára szolgál. adjon erőt jó kegyelmes uram intentiójának és minden jó s hasznos dolgoknak végbenvitelére; ha azzal ellenkezik, akaratom ellen is vonjon vissza s cselekedje azt mindenekben ő felsége. a mi neki dicsőséges. az én jó kegyelmes uramnak, ez hazának, a magyar nemzetnek s a mi igaz vallásunknak hasznos. engemet is segítjen arra, hogy mind ő felségéhez való igaz hitbeli állhatatosságomat s mind jó kegyelmes uramhoz fejedelmemhez, jó kegyelmes asszonyomhoz s méltóságos magzatjokhoz, vallásomhoz, nemzetemhez, hazámhoz szeretetemet s hűségemet, igaz szolgálai kötelességemet megmutathassam, hogy így is mindenekben legyen a teljes szentháromság egy örök Istené a dicsőség egyedül és mind örökké.

Ez azért rövideden, igazságosan és vakóságosan való leírása előttem álló kötelességemnek, melyet így értvén, gondolkodjék jól minden akármely rendben, állapotban és hivatalban való tagja és lakosa ennek az hazának. ámbár akámi formán végeződjék és mire fakadjanak is ezen dolgok, mely egyedül Isten titkában s hatalmában és boldogításában vagon, ha jó és üdvezülendő lélek szerént vehet-e mind személyem, megírt szerelmesim, kevés javaim és tiszteimben való megbántásomra, károsításomra, sőt avagy csak megítéltetésemre is alkalmatosságot? Kit minthogy nem remélhetek. úgy a nagy Isten nevére, a Jézus Krisztus vérrel csepegő sebeire kérek s kényszeríték mindeneket, nevezet szerint kegyelmes urunkat, asszonyunkat, tanácsúr híveit, az interressatus rendeket és másokat is mindeneket, akármik legyenek azok, istenesen és keresztény jó lélekkel meggondolván, minémű kényszerítések alatt erre resolváltam magamat, mind assecuratiójokat szentül és fegyhetetlenül tartsák meg, mind pedig ez hazának minemű, mind veszedelmében, s mind közönséges javában forgó dolgokra birtam és vettem magamat, tartsák fenn.

Bizonyítok a minden sziveket s lelkeket és minden indulatokat látó s vizsgáló Istennel, hogy semmi magános személyemet illető, vagy magam külső alkalmatosságomat néző okok nincsenek feltéve nállam, sőt alig gondolhatok oly együgyű elmét, ki magában szállván, józan ítéllettel annak elhitére ne lenne hajlandó, hogy nékem is a minémű állapotban irgalmas Istenem ingyen való jóvoltából, kegyelmes uram s asszonyom gratiájából helyeztetett vagyok és a minémű életemre tartozó alkalmatosságocskáim ez hazában vagynak, hogy szerelmesim, s édes házam népe között nem kívánnám inkább nyugodalmas és csendességgel való veszteglakásomat, Istenem, uram, asszonyom, hazám, nemzetem, jóakaró uraim s atyámfiaival való foglalatoskodásimat, mintsem ilyen alkalmatlan időben, ennyi írtóztató veszedelmek s ki nem írható alkalmatlanságok közzé való elegyedésemet s szerencsétlétésemet, inkább remélhető s majd nyilván való boldogtalankodásimat, minden szempillantásban bizonytalan és kétséges kimenetellel rettegő, és szüntelen, éjjeli és nap-pali félelemmel és nyughatatlankodással való életemet.

Kiknek minthogy egyedül való megítélője az mindenható Isten lehet, aki az ő ügyének meg nem fogyatkozik, erre halasztok és, ennek nevében, s szent fia érdemében bízván, tökéletes szívvel mindeneknek mind testi s mind lelki jókat kívánok, ha mindenektől ellenkezőt vészek is.

Elkészítve és leírva vala már ez együgyű formában kiadott apologiám, érkezék az időközben az én jó kegyelmes urannak ő nagyságának az fényes portától levele, kiben a bujdosó magyarsághoz hogy minden jóakarattal legyen és a fényes porta hűségében őket megtartani mindenképpen igyekezzék, intimáltatik; mely az én közikben való menetelem nélkül semmiképpen meg nem lehetett volna, kit mint Istene dicsőségének terjesztésében, s keresztény vallása oltalmazásában buzgó fejedelem, s ez lelki s testi szabadságtalanságnak súlyos ígája alatt nyögő magyarságnak, s annak igaz ügyének igaz atyja, örömmel kapván hol lehet, — bizony ennekelőtte is — valami, mind a megírt magyar ügy, mind az én méltatlan személyem iránt elkövetésre lehetséges és bátorságos volt, el nem múlatta; így most már annál inkább maga méltóságos fejedelmi személyében nem lehetvén, az én méltatlan személyemben, amint ezelőtt is kegyelmesen feltette, úgy most is azáltal azon keresztény magyar ügynek elősegélésében hogy jelen legyen, annak valóságára és bizonyosságára újabb parancsolatja által serkengetett és szép és istenes alkalmatossággal való szolgálatjában a magyar nemzetnek ne késedelmeskedjem, az ahhoz szükséges requisitu-

moknak (amennyiben lehetséges volt) nagy kegyelmesen kezemhez küldésével is.

Jóllehet azért akárminemű végeire a bujdosó magyarság ügyének megváltozhatatlanul már reászántam magamat, de a nagy irgalmú Isten ily kiváltképpen való gondjaviselesének jeleit mind az én jó kegyelmes uram s fejedelmem, mind az magyar ügy s mind az én méltatlan személyem iránt fenn lenni és újjúlni látván, nem kevésbé erősödtem s ez okon amely házom népe, s ez helynek nagyobb securitásaért itt hagyandó praesidiumról emlékeztem, azt is letettem és itt újabb praesidiumot nem hagytam, a mindenható Isten után egyedül és mindenestől fogva csak az én jó kegyelmes uram s asszonyom kegyelmességére, édes hazám s annak minden rendén levő statusi jóakaratokra hagyván és bízván magamat és szerelmesimet, most is valamint azelőtt kötelezván tiszta lelkiesmérettel jó kegyelmes uram s asszonyom, édes hazám, annak minden rendei és nemzetem háládatossággal való alázatos, engedelmes, tökéletes és szeretettel való szolgálatokra magamat, ha csak meg nem vettetem, kire minthogy bizony okot adni soha nem igyekeztem, s nem is igyekszem, jó kegyelmes uramtól s asszonyomtól most is fejedelmi kegyelmességet, édes hazám statusitól pedig oltalmat és atyafiságos szeretettel való jóakaratot várván inkább magamra és szerelmesimre. Én is tökéletes szívvel, hogy a nagyhatalmú Isten ez erdélyi nemes hazát és annak keresztényi fejedelmét és fejedelemasszonyát s minden nemzetből álló rendeit sok esztendőkre terjedő békeséges állapotban megtartsa és minden reménytelen változástól oltalmazza, kívánom. Kővár, 24. Aprilis 1678.

Én az én kegyelmes uramnak és asszonyomnak, hazámnak minden rendének szeretettel köteles alázatos szolgálók maradok

Teleki Mihály mp.

(P. H.)

(Gróf Kemény József másolata az ő kézirati »Collectio minorum manuscriptorum historicorum«-ának XXVIII. kötetében. Az »Erd. Muz.-Egylet« kézirattárában, Kolozsvártt. Ezen fontos levelet Veress Endre úr volt szíves velem közölni.)

CX.

1678. ápr. 13.

*Apafi megbízó levelei a francia királynak küldött körete
Absolon számára.*

a)

A megbízólevelek.

1. A francia királynak.

Serenissime, potentissime ac christianissime rex,

Domine, domine mihi colendissime!

Qua de causa fidelem meum generosum Danielem Absolon, mihi dilectum in praesentiam Serenissimae ac Christianissimae Vestrae Regiae Maiestatis expedire sim coactus, ex eo probe Serenissima Vestra Maiestas intelliget perspectura procul dubio meam in serenissimam suam aulam et christianissimam eius domum promptissimam devotionem, cuius ut verbis meo nomine proponendis indubitatum adhibere velit fidem, demisse rogo. De coetero deus Serenissimam ac Christianissimam Maiestatem Vestram in emolumentum totius christianitatis ad longaevo conservet annos, totus quantus sum apprecor. Datum in arce nostra Fogaras die 13. Aprilis 1678.

Serenissimae, Potentissimae ac Christianissimae Vestrae Regiae Maestatis

servitor paratissimus.

2. Pomponnak.

3. Marchionak.

Excellentissime domine

domine mihi observandissime

Excellentissimae Dominationis Vestrae ad serviendum
paratissimus.

X. B. Bohannak.

Fidelemque nostrum eundem dominum T. T. secundum tractatum ab utrinque initum sincero cordis et animi candore excipere et per suos excipi facere ne gravetur.

4. Lengyel királynak s Betunnek.

Serenissima Regia Maiestas, domine, domine, mihi colendissime etc.

Deo omnipotente sic disponente serenissimam Regiae Maiestatis Vestrae aulam propediem fidelis meus mihi sincere dilectus dominus Michael Teleki (Tit.) salutaturus, erga serenissimam suam domum mea promptissima devotione probe perspecta, verbis meo nomine dicendis non dedignetur plenariam adhibere fidem, Ser. Regiam Maiestatem Vestram demisse rogo, Deus Sereniss. Regiam Maiestatem Vestram in emolumentum totius christianitatis incolumem de coetero diu conservet, optat

Serenissimae Regiae Maiestatis Vestrae

servitor paratissimus.

(Eredeti fogalmazványa Orsz. Lvtár az erd. főkörmányszéki oszt.)

b)

1678. ápr. 13.

Apafi ratificálja a francia királylyal múlt évi máj. 24-én kötött szerződést.

Michael Apafi etc.

Acerba et inaudita inclytæ gentis Hungaricæ, liberationumque ejusdem per domum Austriacam oppressio non modo christiano orbi innotuit, sed ipsas etiam externas gentes ad commiserationem concitavit; quippe quæ omnibus avitis spoliata immunitatibus, vario crudelitatum genere excruciatæ, dum ad triste hoc exilium adacta fuisset, sub protectionem invictissimi Turcarum imperatoris se recipiens, cura et sollicitudine mea ad hoc usque tempus conservabatur. Et licet præter jus vicinitatis multa argumenta habuerim eum defendendi, juvandi et restitutionem ejus omnimodo procurandi; quod ipsum nullis parcendo laboribus, sumptibus, efficere omnimode tentabam, dependentia tamen mea fulgidæ portæ debita impeditus, id, quod desiderassem, efficere minime potuerim. Interea requisitus a potentissimo principe dno dno Ludovico XIV. Franciæ et Navarrae rege christianissimo etc. per excel. duum marchionem de Bethune, ordinis ejusdem Mtis equitem, in Polonia legatum extraordinarium et plenipotentiarium super eo, ut regale christianissimæ suæ Mtis subsidium in suble-

vando regno tam celebri et toti christianitati proficuo, consilia et operationes etiam meas cum christianissimae suae Mtis intentione conciliando, in deliberatione eorum cooperarer, et ut cum inclyta gente Hungara certus ipsi succurrendi fieret tractatus, adlaborarem. Idcirco hanc nunquam satis laudandam christianissimae Mtis benignam intentionem eodem illo volens esse promotam, quo hactenus nobilem hanc gentem in exilio existentem ad foeliciora tempora omni studio conservandam adlaboravi sine omni mora in Poloniam ad praefatum excel. dnum marchionem etc. grosum dnum Balthasarem Macskási, meum fidelem legatum et plenipotentiarium ad finiendam et stabiliendam ratione succursus illius consilia cum legatis praefatae gentis Hungaricae praeterito adhuc anno expediveram. Ubi siquidem cum excelmo dno Stanislaio Vojenski de Breze, episcopo Camenecensi etc. nomine et in persona sermi et potentissimi regis Poloniae ad tractatum finiendum deputato, die 27-ma mensis May anni praeteriti de certis conditionibus et subveniendi, hancque christianissimae Mtis elementiam in eliberatione nationis Hungaricae per sermae ac potentissimae Poloniarum regiae Mtis et meam promotionem applicandi modalitatibus idem ablegatus meus convenisset, et superinde certum tractatum subscriptionibus et sigillis ab utrinque roboratum attulisset, non potui non recognoscere magnam hanc jamjam extreme collapsuro regno Hungariae oblatam benignitatem, quin jam omnibus modis et viis, sine laesione tamen fidelitatis et obligationis meae erga fulgidam portam otthomanicam promoveam, qua intacte observata, initum supramentionatum tractatum, singulaque in eodem contenta in omnibus punctis et clausulis ratifico et approbo, ac ad ea observanda, quae me concernunt, secundum condiciones inibi specificatas, in quantum dependentia a praenominata porta me permittet, per praesentem tractatus ratihabitionem bona fide christiana et verbo principali polliceor et me obligo. In cujus rei testimonium praesentes literas subscriptione et sigillo meo secreto corroborandas et extradandas duxi. Datum in arce mea Fogaras die 13. mensis Aprilis 1678.

Hátlapján: Urunk ő nga micsoda ratihabitiót küldött Abso-lou uramtúl az franczia királynak 14. Aprilis, annak paríája.

(Nemzeti múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

CXI.

1678. máj. 11.

*Pater Kászoni kiutasítása Erdélyből.*Michael Apafi *stb.*Generose *stb.* salutem *stb.*

Megelégedvén Pater Kászóninak eddig való Erdélyben lakásával, melyhez képest innét való kimenetelit megparancsoltuk néki. Így értvén azért Klmed eziránt való dispositionkat, vagy akarja vagy nem, rendeltessen melléje kísé-
rőket Somlyóig, az hol somlyai kapitányunk rendel ismét melléje továbbra való új kísé-
rőket. Secus *sat.*

Datum in curia nostra Porumbák die 11. Maji a. 1678.

M. Apafi mp.

P. S. Somlyóra szóló levelünket Klmed az patert kísé-
rő katonáktól küldje meg. Ezen Teleki uramhoz exped-
iált étekfogónk mellé, ha az szükség úgy kívánja, Klmed
rendeljen kísé-
rőket.

Külczm: Generoso Michaeli Katona arcis et praesidii
nostri Kőváriensis vicecapitaneo *sat.*

(Eredetije a gr. Teleki-család levéltárából. Miss. 495.)

CXII.

1678. máj. 14—20.

Perbe idézések.

a)

1678. máj. 14.

Czirjék Tamás perbe idéztetése.

Michael Apaffi dei gratia princeps Transylvaniae,
partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.
Fidelibus nostris egr. et nobilibus, agilibus, vicecomitibus,
judicibus, vicejudicibusque, juratis assessoribus ac notariis
sedriae comitatus Albensis Transylvaniae, vicejudicibus item
regiis, caeterisque juratis assessoribus ac notariis Siculica-
lium sedium Siculicalium (*így!*) Sepsi, Kézdi et Orbai, Csik,
Gyergyó et Kázon, Item Ladislao Illyei, Georgio Inczédi,
Danieli Diószegi, Georgio Fogarasi, Stephano Prónai et

Martino Samsondi cancellariae nostrae majoris et aulicae scribis et juratis notariis de curia nostra per nos ad id specialiter exmissis, nobis dilectis, salutem et gratiam nostram. Exponitur nobis in persona grossi Petri Barnabas de Albis, causarum in Transylvania fiscalium directoris, qualiter superioribus diebus in hoc anno videlicet currenti millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo circa festum conversionis Sancti Pauli apostoli egr. Thomas Cirjek de Zoltan, nescitur unde motus, quibusve in id inductus rationibus, cum spect. ac grosso Paulo Béli de Uzon contra jus naturae constitutionumque regni nostri Transylvaniae fidelitatem debiti obsequii neglecto, quietum regni nostri Transylvaniae statum turbare, solique nostri principalis horrendae quorundam nostrorum ac patriae fidelium nece eversionem machinante, consilium, arma, sumptus conjunxit, et cum eodem in nostri ac patriae hujus miserendae perniciem conjuravit, suorumque scelerum conscius gratiae nostrae principali iterato oblatae diffidens, ad hostes etiam nominis (christiani) transfugit, ubi cum eodem cooperando, sumptus impersolubiles, molestiasque quamplurimas nobis et regno nostro asciverit. Ob hoc vellet idem director noster fiscalis antefatum Thomam Cirjek ratione praevia coram latius declaranda, nostri ac universorum statuum et ordinum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum in praesentiam in congregatione eorundem generali ubivis in ditione nostra primitus per nos ab emanatione harum indicenda, celebranda medio vestri in causam convenire, ac ex parte ejusdem a nobis dictisque statibus et ordinibus universis regni et partium Hungariae eidem annexarum judicium et justitiam recipere, jure regni admittente. Proinde vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus, statim vos simul vel duo vestrum sub onere alias in talibus observare solitis erga praefatum Thomam Cirjek cum praesentibus accedentes; qui si personaliter reperiri poterit, eundem ibidem personaliter, alioquin de domo habitationis, sive solita sua residentia, vel de bonis juribusque suis possessionariis, unde videlicet praesens haec ammonitio vestra ad scitum suum commode devenire potuit, ammoneatis eundem ibidem, dicatisque et committatis eidem verbo nostro principali, ut ipso primo et aliis subsequentibus diebus praescriptae generalis dnorum regnicolarum congregationis ubivis in ditione nostra primitus post harum emanationem celebrandae per nos indicendae, coram nobis dictisque universis statibus et ordinibus regni nostri Transylvaniae et

partium Hungariae eidem annexarum iudicium et justitiam recepturus, personaliter et non per procuratorem suum legitimum comparere debeat et teneatur. Certificantes nihilominus eundem ibidem, quod sive ipse termino in praescripto modo praedecclarato coram nobis, dictisque statibus et ordinibus regni hujus nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum compareat sive non, nos tamen et universi status et ordines regni nostri Transylvaniae trium nationum, et partium Hungariae eidem annexarum id faciemus in praemissis, quod juris et justitiae dictaverit ordo. Et posthaec vos seriem hujusmodi ammonitionis et certificationis vestrae, prout per vos fuerit expedita et peracta, nobis suo modo terminum et praescriptum fide vra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi, praesentibus perlectis, exhibenti restitutis. Datum in possessione Sárpatak die decima quarta mensis Maii, anno dñi millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo etc.

Lecta correcta mp.

Kivül: Czerjek Tamás uram evocatoriája.

(Orsz. levéltár. Gyfvári osztály. Misc. Cist. I. Fasc. 6. Nr. 45.)

b)

1678. máj. 20.

Kapj megidéztetése.

Illustrissime ac celme princeps.

dne dne nobis clementissime.

Fidelium, perpetuorumque servitiorum nostrorum in gratiam Illmae Celsnis Vrae humilimam debitamque semper oblationem.

Vestra clementer noverit Illma Celsdo, nos litteras ejusdem Celsnis Vrae ammonitorias pariter etiam certicatorias pro parte et in persona generosi dñi Petri Barrabas de Albis, causarum Celsnis Vrae fiscalium in Trannia directoris confectas ac emanatas, nobisque inter alios Celsnis Vrae humiles fidelesque servitores, litteris in eisdem nominanter conscriptos, praeceptorie sonantes et directas summo, uti decuit, honore et obedientia recepisse in haec verba:

Michael Apafi dei gratia princeps Tranniae partium regni Hungariae dñus et Siculorum comes etc. Fidelibus nostris egregiis et nobilebus vicecomitibus, iudicibus, vice-

judliumque, juratis assessoribus ac notariis sedriae cottus-Albensis Tranniae; item Ladislao Illyei, Danieli Diószegi, Georgio Fogarasi, Georgio Csicsói, Matthiae Vasvári, Stephano Pronai, Barrabae Pelsoczi, et Martino Samsondi cancellariae nostrae majoris et aulicae scribis et juratis notariis de curia nostra per nos ad id specialiter exmissis, nobis dilectis, salutem et gratiam nostram.

Exponitur nobis in persona generosi Petri Barrabas de Albis, causarumstrarum in Trannia fiscalium directoris: qualiter spectabilis ac magus Georgius de Kapi praeteritis temporibus, anno videlicet millesimo sexcentesimo septuagesimo septimo praeterito, nostro ut et dnorum consiliariorum nostrorum unanimi consensu solennis legationis ad fulgidam Portam Ottomanicam titulo dignatus et tributum regni nostri Tranniae annuale solitum administrari solenniter expeditus, nescitur unde motus, quibusve ad id inductus rationibus, fidelitatis, homagiique sui erga nos ac regnum nostrum Tranniae debiti immemor, solennis suae legationis expeditionem certis articulis comprehensam, ipsique fideliter expediendam commissam contempsisset et violasset; cum hostium transfugarum regni nostri perniciosorum ablegato Christophoro Pasko, qui patriae hujus, solique nostri principalis eversionem machinasset, colluisse, cooperatumque fuisse, seipsum prostituit machinationem illius variis modis sublevando; nec quicquam eorum, quae patriae hujus miserandae ultimum maturare conceperat exitium, medei, nobis significare, vel per alios familiares nostros de regno nostro benemeritos referri permisit. Insuper cum apertissimo hujus patriae hoste transfuga Nicolao etiam Zolyoni clandestinos quosdam tractatus et collusiones instituit, eandemque certa pecuniaria summa, ut et promissis sublevavit. Ob hoc vellet idem director noster fiscalis antefatum Georgium Kapi ratione praevia coram latius declaranda nostri ac universorum statuum et ordinum trium nationum regni nostri Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum in praesentiam in congregatione eorundem generali ubivis in ditione nostra primum per nos ab emanatione harum indicenda celebranda medio vestri in causam convenire ac ex parte ejusdem a nobis, dictisque universis statibus et ordinibus regni et partium Hungariae eidem annexarum iudicium et justitiam recipere, jure regni admittente.

Proinde vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus, statim vos simul, vel duo vestrum sub onere alias in talibus observari solitis erga praefatum Georgium Kapi cum praesentibus acce-

dendo, quem personaliter ibidem ammoniatis, dicatisque et committatis eidem verbo nostro principali, ut ipse primo et aliis subsequentibus diebus praescriptae generalis dno-
rum regnicolarum congregationis ubivis in ditione nostra primitus post harum emanationem celebrandae per nos indicendae coram nobis, dictisque universis statibus et ordinibus regni nostri Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum iudicium et justitiam recepturus personaliter, et non per procuratorem suum legitimum comparere debeat et teneatur. Certificantes nihilominus eundem ibidem, quod sive ipse termino in praescripto modo praedecarato coram nobis, dictisque statibus et ordinibus regni hujus nostri Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum compareat sive non, nos tamen et universi status et ordines trium nationum regni nostri Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum id faciemus in praemissis, quod juris et justitiae dictaverit ordo. Et posthaec vos seriem hujusmodi ammonitionis et certificationis vestrae, prout per vos fuerit expedita ac peracta, nobis suo modo terminum ad praescriptum fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in possessione Sárpatak, die decima quarta mensis Maii anno domini millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo. Erantque ab infra in inferiori et media earundem margine, loco scilicet solito, sigillo Illmae Celsnis Vrae judiciali et authentico super cera rubra impressiva communitae et roboratae, patenterque in simplici papyro confectae et emanatae, adjecta ad calcem earundem, Lecta correcta mp.

Quibus receptis, nos mandatis Celsnis Vrae in eisdem contentis semper et in omnibus, uti tenemur ac par est, obedire et satisfacere volentes, in hoc anno currenti, millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo, die vero vigesima currentis mensis Maji erga praelibatum dnum Georgium Kapi cum praeinsertis Celsnis Vrae litteris ammonitoriis et certificatoriis accessimus: eumque in civitate Alba Julia et curia Celsnis Vrae media, in domo videlicet hospitium mensariorum dici solita, comitatuque Albensi Tranniae existente habita personaliter repertum et ibidem, exhibitis primum litteris Celsnis Vrae ammonitoriis et certificatoriis, ammonuimus ibidem personaliter, diximusque et commisimus eidem verbo Illmae Celsnis Vrae principali in omnibus juxta tenorem et continentiam praeinsertarum Celsnis Vrae litterarum ammonitiarum et certificatarum, ut ipse ratione in eisdem litteris expressa et coram latius decla-

rauda primo et aliis subsequentibus futurae generalis duorum regnicolarum congregationis in hoc regno Celsnis Vrae Tranniae primitus post praecursorum Celsnis Vrae litterarum ammonitoriarum et certicatoriarum emanationem per Illmam Celsnem Vram indicendae et ubivis celebrandae diebus coram Celsnis Vrae et praedictorum statuum ac ordinum trium nationum regni hujus Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum in praesentia ad praemissam actionem et acquisitionem dicti directoris Celsnis Vrae de jure responsurus et exinde a Celsne Vra praelibatisque statibus et ordinibus regni juxta brevium judiciorum processum in talibus causis observari solitum judicium et justitiam recepturus personaliter et non per procuratorem suum legitimum comparere debeat et teneatur. Certificavimus etiam eundem ibidem personaliter, in omnibus juxta tenorem et continentiam praeinserti Celsnis Vrae mandati, quod sive ipse termino in praescripto, sive proxime celebranda generali regni congregatione eorundem duorum regnicolarum modo praedecclarato coram Celsne Vra, dictisque statibus et ordinibus regni Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum compareat, sive non, Vra tamen Celsdo, praedictique status et ordines regni partis ad comparentis instantiam id facient in praemissis, quod juris et justitiae dictaverit ordo. Qui quidem dnus Georgius Kapi audita ejusmodi ammonitione et certificatione nostra, nativo idiomate replicuit ad eam in hunc modum: én ez ideig is az én kgl's uram ő naga alázasos szolgája voltam s ezután is igyekezem én magamat az ő naga parancsolatjához alkalmaztatni, a míg Isten éltet.

Atque ita nos seriem praemissae hujusmodi ammonitionis et certificationis nostrae, prout per nos est peracta, Illmae Celsni Vrae suo modo, sub sigillis nostris usualibus et chirographiis terminum ad praescriptum fide nostra mediante rescripsimus. De caetero eandem Celsnem Vram diu feliciterque vivere, valere et regnare desideramus. Datum in praelibata civitate Alba Julia eodem ipso die ammonitionis et certificationis nostrae praenotatae, die videlicet vigesima memorati mensis Maii anno domini millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo praescripto.

Correcta per eosdem.

Ejusdem Celsnis Vrae
humiles, fidelesque servitores
Ladislaus Illjei mp.
et
Mathias Vasvári mp.

Cancellariae majoris et aulicae scribae et jurati notarii de curia ejusdem per eandem ad praemissa fideliter peragenda specialiter exmissi.

Külczim: Illustrissimo ac celsmo principi dno dno Michaeli Apafi dei gratia principi Tranniae partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti etc. dno dno nobis clementissimo.

Más kéz: Anno 1678. Apertae per Franciscum Lugasi secretarium mp.

Más kéz: Kapi uram ő naga ellen való relatoria.

(Ered. Orsz. Levár. Klsmon. Lymbus Judicialia.)

CXIII.

1678. jú n. 4.

Teleki Mihálynak, mint főhadvezérnek körle vele Szabolcs-megyéhez.

Michael Teleki de Szék, exercituum pro deo et patria in Hungaria militantium supremus belli dux. cels. principis Transylvaniae etc. consiliarius. comitatum Thordensis et Marmarusiensis comes. arcium Huszt et Kővár. districtusque ejusdem capitaneus, decimarum fiscalium arendator ubique supremus. ilmis, revdmis. spect., magcis. admodum revdis. grosis, eggiis, item et nobilibus, dnis dnis N. N. supremo et vicecomitibus, judlium, jurassoribus. toti denique universitati dnorum magnatum et nobilium comitatus Zabolcziensis, dnis mihi colendissimis. confidentissimis. observandissimis. paratissima servitorum meorum commendatione praemissa.

Evidentissimum certo et omnium rerum ita et quorumlibet inclytorum imperiorum subita, mutationis speculum. Ilmas, revdmas, spect., mgcas, admodum revdas, grosas, egrias et nobiles Dnes Vras in hoc olim totum fere terrarum orbe nominis sui metuendi gloria et fama adimplente regno Hungariae evidenter perspicere non ambigo. cui scilicet ultroneus sub clientelam externi regiminis transitus quorundam olim sibi quoque subjectorum subsannationem ac contemptum peperit, multis enumerare supervacaneum arbitror, testatur post multorum egregiorum confiniorum limitumque sub specioso tutelae colore in potestatem alienorum spontaneam cessionem pridem caeptae. jam vero executioni mandatae receptae in regno religionis evangelicae

exterminatio, ministrorum ecclesiasticorum expulsio, plurimorum eorundem ad transterra et triremes peregrinis in oris condemnatio, ibique eorundem inauditi cruciatus et nonnullorum post insupportabilia tormenta summum et auditu ipso horrorem quorumvis auribus incutiens vario mortis genere trucidatio, miserae plebis ad cultum religionis sibi adversariae vi adactio, inflicta illam amplecti nolentibus, poena acerba, procerum in defensionem patriae, libertatis exsurgentium captivitas, ac demum ignominiosissima manu carnificis innocentissimae caedes, imo posteritatum quoque eorundem ab universis bonis ubique privatio, ac fere ad mendicitatem ipsam redactio, avariorum gaza divitum expilatio, plurimarum egregiarum arcium demolitio ac solo aequatio, regiarum liberarumque civitatum infirmatio, militis extranei in regnum et praesidia introductio, regni non per Hungaros, verum extraneos administratio, ac horum ad officia, dignitates, praefecturas evectio, multorum virorum, patriae, civium pro defensione publicae causae misera captivitas, triste exilium eorumque a plurimorum annorum decursu, calamitosa persecutio ac innocua sanguinis effusio quorumvis Hungarici nominis ordinum absque omni religionis ac gradus respectu, infamia contemptus, diffidentia imo cruenta ad deletionem aut ad flebile vel miserandum vicinorum sibi regnorum et regionum exemplum sub statum colonialem servitutem, contributiones, repartitiones accisas attributa damnatio, uno verbo omnium regni Hungariae antiquarum pulchrarum libertatum ac legum finalis eversio, ejusque ineffabilis calamitas; misereatur deus accerbissimae sortis et ludibrii inclytae olim nationis hujus, confringat obices et sub colore partim aperta vi cum stupore totius orbis ad extremam ipsius ruinam tentos laqueos ad eliberandam ex intolerabili hac tribulatione jam exsurgat. Quibus in praejudicium constitutionum Hungaricarum, ita et antiquorum ac electorum etiam ex domo Austriaca modernique regum diplomatum et conditionum vergentibus, quoties tam celsus princeps Transylvaniae dnus meus clmus per intercessionem saepius factam, ita et regnum ipsum Hungariae medio flebilium suarum precum intenderunt remederi: Deus ipse, Ilmae, Revdmae Dnes, Vrae, ac res ipsa evidenter testatur, sed haec omnia ac sumptus in ea impensi, sollicitationes expectationesque nihil quicquam praeter ludibrium proferunt, libertates a majoribus sanguine partas ita necessitate cogente tueri volentes (juxta mentem privilegiorum a priscis felicitis reminiscendae regibus, signanter vero Andreae secundi cognomento Hyerosolimitani in hunc sensum datorum, ac

a subsequentibus fide regia confirmatorum) ob hoc tristi per aliquot annos exilio mulctati, quem miserabilem statum et inclytis virtutibus et rebus gestis partam Hungarorum gloriam et famam considerans, ipse quoque potentissimus Turcarum imperator misertus, eos in protectionem suam recepit, ac ad stuporem orbis pane suo aluit, de cujus erga totum regnum Hungariae imposterum quoque futura clementia ac protectione Ilmas Revdmas Dnes Vras (dummodo ea proprio suo malo ac inevitabili perniciē non contemnent) constanter assecurare audeo. Nunc denuo cum potentissimi principis Galliarum ac Navarrae regis christianissimi, (qui sola regia sua clementia ac miserescēte christiano affectu extra omnem ex parte regni Hungariae privatam suam praetensionem inductus, ad auxilium ejusdem insurgere dignatus est) aliorumque confoederatorum cum exercitu ad excutiendum a cervicibus patriae Hungariae hoc jugum, pro praesentis mali medela certa in deum vindicem fiducia (qui quemadmodum majoribus hujus gentis inclyta hac patria donatis, universos ejusdem hostes pudefecit, ita nunc quoque modo non obsimili ex venenatis unguibus diplomata violantium, ac impotenti dominandi libidine opprimētiū eliberabit) jam limites ejusdem regni attigi.

Cum autem propositum nostrum (deum testor) non religionis romano catholicae persecutio, sed evangelicae restitutio, ac aliorum defectuum in praejudiciū libertatum patriarum tendentium medela sit, Ilmas, Revdmas Dnes Vras, tanquam veram progeniem Hungaricam ex vero sanguine hungarico natam, confidentissime requirendas volui, nihil quicquid dubitans, quin oppressionem hanc etiam si respectu religionis non singuli, libertatum tamen externarum ignominiaeque intuitu omnes summo cum moerore doleant, fidentes in deo firmiter, quemadmodum sua Majestas divina liberationis vias ac media ostendit, flagello jam tandem genti hungaricae ob enormia nostra peccata inflicto deposito hanc intentionem (dummodo Ilmae Revdmae Dnes Vrae ad summe laudabile majorum suorum simili in negotio exemplum dissensiones privatas simultatesque deponant, ac nationem extraneam cum extrema sui perniciē, sanguini suo non praeferant, nobiscum in causae praesentis promotione conveniant, et patriae suae commodum, rejectis ob ejusdem bonum ac communem libertatem quibuslibet privatis et aliis respectibus, una nobiscum eodem spiritu ac conamine promoveant) felici etiam successu prosperabit. Ilmas, Revdmas itaque Dnes Vras confidentissime rogo per amorem dei, animae suae, patriae et nationis suae, corde sumant ad

ultimam ruinam vergentem suum statum, misereantur viduarum, orphanorum, ac aliorum indigne patientium gemituum, plebisque miserae longo tempore exactione intolerabili penitus fatiscentis, nationisque hungaricae considerent perpetua cum ignominia ad servitutem colonicalem redactionem, ac ne se totius orbis posterorum merito iudicio et culpationi exponant, hanc extremam regni, sui religionis, nationis libertatis oppressionem oclclisis et conniventibus oculis intuendo, quin potius ex mortalibus suis pulveribus lethargoque excitati, immortalī majorum suorum exemplo exusso aeterno, occasionem hanc auream summo cum gaudio acceptent, ac prorumpentes, stringant arma mecum et cum fratribus suis patriotis correspondentes, praecisa omni mora ad conjunctionem nobiscum faciendam festinent. Assecuro quemvis fide mea christiana et conscientia, quicumque nobiscum se conjunxerit, et patriae Hungariae causam communem insimul operatus fuerit, nullam ab ullo impetitionem, nullum damnum in persona vel in bonis patietur, alioquin quicumque se a nobis absentaverit, ac nobiscum in hanc piam intentionem non consenserit, se ipsum nobis hostem ostenderit, aut cum eo contra Hungarorum hanc causam sive occulte, sive palam aliquid machinabitur, coram deo et toto orbe protestor, is non pro Hungaro, sed potius a vero sanguine hungarico degener penitus, tanquam patriae, gentisque suae proditor et hostis publicus habebitur, cujus bona diripiantur, delebuntur, depraedabuntur, in favillas rediguntur, ac deo volente in potestatem meam deveniens, juxta meritum absque omni favore punietur, uno verbo omnibus regni ordinibus notum sit, aut nobiscum aut contra nos quas literas, ut omnibus consent, antequam typis exscriptas publicarem, in latinum versas quoque emittere consultum fuit. De quo Illmas. Revdmas Dnes vestras requirendas ac praemonendas volui. Quas de reliquo diu feliciter valere et verae Hungariae virtutis meminisse desidero. Datum in castris ad Szinyér-Váralja positis 4. die Junii, anno 1678.

Ilmarum, Revdmarum ac Specium Idtiorum Vrarum
servitor paratissimus
Michael Teleky mpp.

(Minuta tele javitással. Országos levéltár. Történelmi Emlékek osztálya.)

Jegyzet. Egy másik Abaujvármegyéhez intézett példánya megvan gróf Teleki Miksáné ltárában.

CXIV.

1678. jún. 2—10.

A fejezérvári országgyűlés irományai és törvényei.

a)

1678. jún. 2.

A fejedelmi propositiók.

1. Noha az íges mindenható isten az elmúlt időkben az ő búsulásának tárgyául téven fel ez mi hazánkat, keresztény feleinket fegyverrel és keserves rabsággal, lakó helyeinket pedig tűzzel csaknem emésztető meg, és nemhogy keresztényi gubernium, de csak megmaradása felől is szegény hazánknak alig, vagy ugyan semmi reménységünk nem vala, forogván szegény nemzetünk az tűz, fegyver és mindenfelől keserűséggel teljes reméntelességben; de az mi istenünk az ő búsulásában is irgalmasságáru! megemlékezvén, megkegyelmeze szegény hazánknak, és reméntelességünket reménységre, háborúságinkat békességre, bujdosásinkat nyugalomra, és keserűségünket is kívánt örömmre fordítván, már alkalmas időktől fogva arany békességben tartott bennünket és oltalmazta szegény hazánkat mind az belső ártalmas szándékoktól, mind pedig az régtől fogván környezetünk vérről tobzódó fegyvertől kegyelmesen. Annakokáért minden rendek igen józanon gondolkodjanak ez haza sok szomorú változásokon csendességre jutott állapotjáról, melyben isten után mi is mind külső s mind belső magunk alkalmaztatásával szívesen fáradoztunk és tovább is utolsó romlásához közelítő állapotját szegény hazánknak s nemzetünknek velünk együtt távoztatni munkálódják ő kglk szívesen.

2. Tudtokra lehet ő kglknek avagy csak az rendkívül terminált gyűlésre hívó kibocsáttatott regálisoknak tenorából, hogy midőn isten kegyelméből minden külső fegyvernek félelmétől bátorságos volna szegény hazánk és nemzetünk, némely nyughatatlan elmék minémű materiáját koholták, sőt ugyan tüzet is gyújtottanak szegény hazánk s nemzetünk közelítő veszedelmére titkos practicájokat segítő holmi praetextusok alatt, kiknek megindult elméjek, s indított practicájok csendesítésében követett istenes magunk alkalmaztatását megvetvén, hazánk szabadságát iontó és veszedelmét is közelítő útra eredtenek, megbizonyítván azzal is színes praetextusok alatt feltöltött veszedelmes igyekezeteket, melyek

az hazából való kimenetelekkel együtt nyilván való írásokból is kitetszenek. Tanácskozzanak azért ő kglmek, és az megindult s tovább is terjedhető hazánk tüzeinek harapózását munkálkodó nyughatatlan elmék megzabolázásokban s büntetésekben is találjanak jó módot hazánk és szegény nemzetünk kívánt javára.

3. Tetszenék nekünk, melyet vettünk ugyan eszünkben, de ily veszedelmesnek nem véltünk, az egymással viszázkodó elmék hozattatnának istenes egyességre, az már majd ugyan szokásban ment rendeletlen conventiculumok, ártalmas conjuratiók tolláltassanak, és hazánk törvényi az ő rendes folyásokban ne akadályoztassanak, sőt efféle eszevesztő, s hazánk és nemzetünk veszedelmét közelítő practikák, vagy efféléket munkálkodó nyughatatlan elmék harapózása ugyan ne is hallattassanak, élhessen kiki justis et licitis patriae legibus maga alkalmatosságával, hogy az magános alkalmatlanságok, rendeletlen conventiculumok, ártalmas conjuratiók, törvéntelenségek és egyéb practicák s pártolkodó árulások miatt az közönséges jónak felhagyása vagy ugyan megvetése ne következze, és nem sokára egész nemzetestől meg ne emésztessünk.

4. Lehetnek holmi elméket háborító scrupulosok is némelyeknek szívekben, azokat is nem árt ő kglmek, az mennyiben lehet, complanálni, csak hogy talám sokaknak céljokon kívül közönséges gonoszra ne erumpáljanak, hagyván némelyeket törvényes igazításra, némelyeket pedig keresztényi szeretettel elfedezvén végképpen etc.

5. Voltának hazánk megmaradására s békességének terjesztésére szolgáló s kívántató alkalmatosságok is, melyeket ő kglmek elméjekben terjeszteni kívánnánk, de talám azoknak jobb alkalmatosságát várjuk isten kegyelmességéből, mindazonáltal az adónak modalitásáról, véghelyeink s hazánk határainak jobb karban való állíttatásáról, sőt ficsusunknak külömb-külobbféle difficultásiról méltó, hogy ő kglk istenesen discurrálván, concludálhassanak, ne láttassunk bővséges kegyelmességünknek közlésével az dolgoknak rendes alkalmatosságát elmulatnunk etc.

b)

1678. jú n. 4.

*Beldy nota pere.**(Eleje hiányzik.)*

. . . praetensionibus aliorum, adeo ut non obstante eo, ac etiam si nos vigore cujuscunque donationis aliis quibuscunque eadem bona contulerimus, aut contulissemus, attamen praetendens in eisdem bonis jus suum a donatario brevi juridico processu ita rehabere, et requirere possint, tanquam prae manibus ipsius incti convicti, aut haeredum suorum de praesenti existerent, perpetuitatisque eorundem fisco nostro in perpetuum adjudicando, ac eidem contradictione inhibitione et repulsione ipsius incti convicti, et aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante applicando convinci, et aggravari, hoc tamen per expressum declarantes, quoniam prout ex supplicibus quibusdam libellis sororum carnalium praefati incti cernebatur perspicue ad saepissimas earundem requisitiones, eisdem jura portionesque quasdam possessionarias jure optimo avitico ipsas concernentes extradare et excidi facere noluisset; ideo primum et ante omnia jura portionesque ejusdem incti possessionarias sorores suas carnales concernentes, ubivis et in quibuslibet comitatibus sedibusque Siculicalibus regni hujus nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum existentes habitas, a juribus portionibusque possessionariis ejusdem incti convicti distinguere, sequestrare, dividere, ac ratas earundem portiones manibus earundem dare, et assignare facere debere nobis ac praefatis statibus, et ordinibus regni hujus nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum nobiscum in discussione, et examine praesentis causae constitutis et existentibus cernebatur perspicue. De quorum consilio praematurato et sana deliberatione rationibus et allegationibus ex praemissis nolentes nos ac iidem status et ordines regni annotati Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum praefati Pauli Beldi incti ejusmodi nefarios, et enormes excessus, facinoraeque patrata simpliciter, et impune perpetrare, ne et alii ab eodem exemplati ad similia perpetranda sese opponere praesumant, quin potius poenalis ejusdem afflictio alios etiam quoslibet a similibus et aliis quoque enormibus excessibus perpetrandis terreat, retrahat et restrin-

gat caeteris terribile cedat in exemplum, atque tam ipse quam successores sui universi reatus sui poenam sine fine lugeant perpetuo. eundem Paulum Beldi inctum convictum juxta contenta decreti et articulorum regni nostri in nota perpetuae infidelitatis, hoc est in amissione capitis, universorum bonorum suorum mobilium et immobilium, juriumque possessionariorum acquisitorum, aviticorum vero ipsum solum proprie et praecise concernentium ubivis et in quibuscunque comitatibus, sedibusque Siculicalibus dicti regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum existentium habitatum et adjacentium, hoc tamen ut praemissum est per expressum declarantes, ut primum et ante omnia jura portionesque ejusdem incti convicti possessionarias sorores suas carnales jure optimo avitico concernentes et antea non excisas, neque sequestratas ubivis, et in quibuscunque comitatibus, sedibusque Siculicalibus regni hujus nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum existentes habitas a juribus portionibus possessionariis ejusdem incti convicti distinguere, sequestrare, dividere, ac ratas earundem portiones manibus earundem dare, et assignari facere, deinde pro dote uxoris suae domus altera seu curia nobilitaris in possessione Uzon sedeque Siculicali Sepsi existens habita fidem extincta cum quadraginta jobbagionibus ad eandem domum seu curiam nobilitarem pertinentibus, in ratam tamen portionem, sortemque filiorum suorum cedendam et provenire debentem, ac etiam portionibus liberorum suorum similiter aviticis, si habuerit, excisis, non obstante ut praemissum, hoc in casu privilegio libertateque Siculorum, salvis interim permanentibus juribus et praetensionibus aliorum acquisitorum, adeo ut non obstante eo etiam, si nos vigore cujuscunque donationis aliis quibuscunque eadem bona contulerimus aut contulissemus, attamen praetendenda in eisdem bonis jus suum a donatario brevi juridico processu ita rehabere possint, tanquam eadem bona de praesenti quoque prae manibus ejusdem incti convicti, aut haeredum suorum existerent, perpetuitatisque eorundem b(ona) fisco nostro jure cedere et sequestrare in perpetuum adjudicatur, ac eidem contradictione, inhibitione et repulsione ipsius incti convicti aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante applicando, convictum et aggravatum fore decrevimus et commisimus, prout decernimus et committimus per praesentes. Quo circa vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus, statim vos simul vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observari solitis primum et ante omnia jura portionesque

possessionarias ejusdem incti convicti sorores suas carnales jure optimo avitico concernentes, et antea non excisas, neque sequestratas, ubivis et in quibuscumque comitatibus sedibusque Siculicalibus regni hujus nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum existentes habitas a juribus portionibusque possessionariis ejusdem incti convicti distinguere, sequestrare, dividere, ac ratas earundem portiones manibus earundem dare et assignari facere et sic ad facies universorum bonorum mobilium et immobilium ipsius incti convicti ubivis et in quibuscumque comitatibus et sedibus Siculicalibus hujus regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum existentium habitorum, et adjacentium, vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus accedendo eademque bona mobilia et immobilia universa acquisita, avitica vero ejusdem incti convicti ipsum solum proprie et praecise concernentia (pro dote tamen uxoris suae praelibatae domus altera seu curia nobilitaris in possessione Uzon sedeque Siculicali Sepsi existens habita, ibidem extracta cum quadraginta jobbagionibus ad eandem domum seu curiam nobilitarem pertinentibus, in ratam tamen portionem, sortemque filiorum suorum cedens, et provenire debens (*sic!*) ac etiam portionibus similiter aviticis liberorum suorum si habuerit excisis), occupetis et auferatis, occupataque et ablata fisco nostro perpetuo detis, applicetis per eundem fiscum nostrum possidenda, contradictione, inhibitione et repulsione dicti incti convicti ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante. Occultatores vero bonorum suorum, rerumque mobilium ipsius incti convicti, si qui fuerint, et dictis hominibus nostris principalibus eadem reddere et restituere producereque recusarent, evocetis ad generalem dietam duorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae ubivis in hoc regno nostro Transylvanie et partium Hungariae eidem annexarum primitus post harum emanationem celebrandam, nostram et eorundem regnicolarum in praesentiam, rationem hujusmodi occultationis et non productionis bonorum et rerum mobilium reddituros efficacem. Et posthaec vos hujusmodi bonorum confiscationis et occupationis, totiusque negotii inibi peragendi seriem, uti per vos fuerit expedita et peracta, nobis suo modo fide vestra mediante referre, vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini, secus non facturi, praesentibus perlectis, exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Alba Julia die quarta mensis Junii anno dui millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo etc.

Lecta, correcta, proclamata et extradata per me magistrum Clementem Mikes, ilmi dni principis Transylvaniae protonotarium mp.

Coram me magistro Martino Sárpataki ilmi dni dni principis Transylvaniae protonotario mp.
(P. H.)

(Eredetije, mely tekercesalakú, s melynek eleje, pár ív, lehullott. megvan, Orsz. Levár, gyfvári osztály Misc. Cist. III. Fasc. 3. No. 19.)

c)

1678. jú n. 7.

Gróf Csáky László notapere.

Michael Apati dei gratia princeps Transylvaniae. partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc. Fidelibus nostris, egr. nobilibus vicecomitibus, iudicibus, vicejudiumque, juratis assessoribus ac notariis sedriarum comitatuum Thordensis, Colosiensis, Dobocensis, Szolnok interioris et mediocris; item Paulo Nagy, Josepho Kaszoni, Nicolao Ujvári, Francisco Samarjai, Gregorio Gálfalvi, Georgio Köpeczi, Sigismundo Pókai, Michaeli Simonti, Stephano Czeplédi, Michaeli Budai, Stephano et Matthiae Hadnagy, Danieli Konez, Joanni Szoboszlai, Petro Jánosi, altero Petro Kovács, Georgio Vásárhelyi et Josepho Szegedi, cancellariae nostrae minoris scribis ac juratis notariis de curia nostra per nos ad id specialiter exmissis, nobis dilectis, salutem et gratiam nostram. Noveritis, quod nobis die septima currentis mensis Junii anni dni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi octavi, instante videlicet generali dñorum regnicolarum, statuum scilicet et ordinum trium nationum regni nostri Transylvaniae partiumque Hungariae eidem annexarum conventu, per nos eisdem statibus et ordinibus regni ad diem secundum praedicti mensis Junii in civitatem nostram Albam Juliam indicto celebratoque, ad quem utputa conventum nos revisiones et discussiones certarum quarundam causarum, nimirum regni nostri quietum statum turbatorum, soliumque nostrum principale everti machinantium, ac ad hostes christiani nominis transfugarum generaliter distuleramus, unacum praedictis universis statibus et ordinibus regni nostri Transylvaniae partiumque Hungariae eidem annexarum in eodem conventu pro faciendo causarum iudicio moderativo pro tribunali sedentibus et constitutis, egr. Stephanus Polos

de Szent-Katolna pro groso Petro Barrabás de Albis, causarumstrarum fiscalium Transylvaniensium direttore nostro, ut actore, eodem etiam direttore eidem personaliter adhaerente, nostrum ac praedeclaratorum universorum statuum et ordinum regni accedente in praesentiam, pro parte annotati directoris nostri contra et adversus spectlem ac mgcum comitem Ladislaum Csáki de Keresztszeg velut inctum, exhibuit et praesentavit coram nobis, praementio-nisque universis statibus et ordinibus regni quasdam literas egr. Josephi Kaszoni et Blasii Szabó cancellariae nostrae minoris scribarum et juratorum notariorum de curia nostra per nos ad id specialiter exmissorum relatorias de et super ammonitione et certificatione medio eorundem, insertis aliis literis nostris ammonitoriis et certificatoriis conscriptas, sigillisque ipsorum usualibus et consvetis ac manuum propriarum subscriptione roboratas tenoris infrascripti.

Ilme ac Cels. princeps dne dne nobis naturaliter clemme; humilium, fidelium perpetuorumque servitorum nostrorum in gratiam Cels. Vrae humilimam debitamque semper oblationem. Vra clementer nosse dignetur Ilma Celdo nos literas ejusdem Cednis Vrae praeceptorias, ammonitorias pariter et certificatorias pro parte et in persona gen. Petri Barrabás de Albis, causarum Ilmae Cels. Vrae in Transylvania fiscalium directoris confectas et emanatas, nobisque inter alios Cels. Vrae humiles, fideles perpetuosque servitores nominanter literis in eisdem conscriptos, praeceptorie sonantes et directas, honore et obedientia, quibus decuit, recepisse in haec verba.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc. Fidelibus nostris, egregiis et nobilibus vicecomitibus, iudicibus, vicejudliumque, caeterisque juratis assessoribus ac notariis sedriarum comitatum Thordensis, Colosiensis, Dobocensis et Szolnok interioris, item Petro Barrabás, Nicolao Ujvári, Francisco Samarjai, Josepho Kaszoni, Georgio Köpeczi, Joanni Christoph, Sigismundo Pókai, Josepho Szegedi, Michaeli Budai, Blasio Szabó et Valentino Benkó, cancellariae nostrae minoris scribis, ac juratis notariis curia nostra per nos ad id specialiter exmissis, nobis dilectis, salutem et gratiam nostram. Exponitur nobis in persona gen. Petri Barrabás de Albis, causarumstrarum fiscalium in Transylvania directoris, qualiter superioribus diebus, in hoc anno videlicet currenti millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo, circa festum conversionis Sancti Pauli apostoli spect. ac mgficus comes Ladislaus Csáki de Keresztszeg,

nescitur unde motus, quibusve ad id inductus rationibus, cum spect. ac gen. Paulo Beldi de Uzon contra jus naturae, constitutionesque regni nostri Transylvaniae fidelitate debiti obsequii neglecta, quietem regni nostri Transylvaniae statum turbare, solique nostri principalis, horrendum quorundam nostrorum necem, ac patriae fidelium eversionem machinando, consilium, arma sumptusque conjunxit, et cum eodem in nostri ac patriae hujus miserandam perniciem conjurando, suorumque scelerum conscius, gratiae nostrae principali iterato oblatae diffidens, ad hostes christiani nominis transfugit; ubi cum eodem cooperando, sumptus impersolubiles, molestiasque quamplurimas nobis et regno nostro ascivere; ob hoc vellet idem director noster fiscalis antefatum Ladislaum Csaki ratione praevia coram latius declaranda, nostri ac universorum statuum et ordinum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in praesentiam in congregatione eorundem generali ubivis in ditione nostra primitus per nos ab emanatione harum indicenda celebranda medio vestri in causam convenire ac ex parte ejusdem a nobis, dictisque statibus universis et ordinibus regni et partium Hungariae eidem annexarum judicium et justitiam recipere, jure regni admittente. Proinde vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus, statim vos simul, vel duo vestrum sub onere alias in talibus observari solitis erga praefatum Ladislaum Csáki cum praesentibus accedendo; qui si personaliter reperiri poterit, eundem ibidem personaliter, alioquin de domo habitationis, sive solita sua residentia, vel de bonis juribusque suis possessionariis, unde videlicet praesens haec ammonitio vestra ad scitum ipsius commodum devenire poterit, ammoneatis eundem ibidem, dicatisque et committatis eidem verbo nostro principali, ut ipse primo et aliis subsequentibus diebus praescriptae generalis duorum regnicolarum congregationis ubivis in ditione nostra primitus post harum emanationem celebrandae per nos indicendae coram nobis dictisque universis statibus et ordinibus regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum judicium et justitiam recepturus personaliter, et non per procuratorem suum legitimum comparere debeat et teneatur. Certificando nihilominus eundem ibidem, quod sive ipse termino in praescripto modo praedecclarato coram nobis, dictisque statibus et ordinibus regni nostri hujus Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum compareat sive non, nos tamen et universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium

Hungariae eidem annexarum id faciemus in praemissis, quod juris et justitiae dictaverit ordo. Et posthaec vos seriem hujusmodi ammonitionis et certificationis vestrae, prout per vos fuerit expedita et peracta, nobis suo modo terminum ad praescriptum fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in possessione Sárpatak, die decima sexta mensis Maji, anno dñi millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo. Et subscriptum erat: Lecta mp. Erantque sigillo ejusdem Ilmae Cels. Vrae judiciali et authentico in inferiori earundem margine super cera rubra communitae et patenter confectae.

Quibus receptis, nos mandatis Ilmae Cels. Vrae semper et in omnibus, uti tenemur, obedire et satisfacere volentes. in hoc anno praesenti millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo, die vero vigesima prima mensis Maji in et ad possessionem Buza et domum judicis jurati ejusdem possessionis, providi Andreae Lakó. jobbationis vero ejusdem comitis Ladislai Csáki in eadem possessione sua comitatusque Dobocensi existente habita residentis accessisse. ibidemque praedictum Ladislaum Csáki personaliter non repertum, verum medio providi Martini Kis senioris, jobbationis sui in possessione sua praedicta Buza et comitatu antelato Dobocensi existente habita residentis personaliter reperti, praementionatum Ladislaum Csáki juxta tenorem et continentiam praescriptarum literarum Cels. Vrae ammonitioniarum et certificationiarum ibidem ammonuimus, diximusque et commisimus medio dicti Martini Kis senioris eidem Ladislao Csáki verbo Cels. Vrae principali, ut ipse primo et aliis subsequentibus diebus praescriptae generalis dñorum regnicolarum congregationis ubivis in ditione Cels. Vrae primitus post earundem emanationem celebrandam, per Cels. Vram indicendam, coram Cels. Vra dictisque statibus et ordinibus regni et partium Hungariae eidem annexarum personaliter, et non per procuratorem suum ad actionem et acquisitionem praenominati directoris Cels. Vrae responsurus et exinde a Cels. Vra dictisque statibus et ordinibus regni et partium Hungariae eidem annexarum iudicium et justitiam recepturus comparere debeat et teneatur. Cerificasseque eundem Ladislaum Csáki ibidem medió antefati Martini Kis senioris, quod sive ipse termino in praescripto, modo praedecclarato, coram Cels. Vra statibusque et ordinibus regni et partium Hungariae eidem annexarum compareat sive non, Vra tamen Cels., praenominatique status et ordines regni et partium Hungariae eidem annexarum

partis ad comparentis instantiam id facturi sunt in praemissis, quod juris et justitiae dictaverit ordo. Et posthaec nos seriè hujusmodi ammonitionis et certificationis nostrae, uti per nos fuit expedita et peracta, eidem Ilmae Cels. Vrae. suo modo terminum ad praescriptum fide nostra mediante rescripsimus. Eandem Ilmam Cels. Vram quam diutissime foeliciter vivere et regnare desiderantes. Datum anno. die locoque supranotatis. Correcta per eosdem. Ejusdem Ilmae Cels. Vrae humiles, fideles, perpetuique servitores Josephus Kaszoni mp. et Blasius Szabó mp. cancellariae minoris ejusdem Ilmae Cels. Vrae scribae ac jurati notarii, de curia ejusdem per eandem ad praemissa peragenda specialiter exmissi. Erantque sigillis duobus eorum judicum regionum usualibus et consuetis, super cera viridis coloris impressivae communitae et clause confectae ac roboratae. Superscriptio autem earundem erat talis: Ilmo ac Cels. principi duo dno Michaeli Apati. dei gratia Transilvaniae principi, partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti etc. dno dno nobis naturaliter clementissimo; ab altera vero parte talis scriptura legebatur: anno 1678. apertae per magistrum Martinum Sárpataki protonotarium mp.

Quibus exhibitis et praesentatis, continentisque earundem perlectis et sane intellectis, annotatus inctus per antelatum procuratorem praedecarati directoris nostri actoris congruis diebus et horis praescriptae praesentis generalis diaetae coram nobis ac praescriptis universis statibus et ordinibus regni legitime expectatus, et prae foribus litigare, uti moris est, proclamatus, nostri ac praescriptorum universorum statuum et ordinum in praesentiam non venit, neque misit, sed se a facie juris et justitiae in suae manifestae culpabilitatis judicium poenitus abscondendo, in consuetis judiciorum oneribus ac in totali praemissa actione et acquisitione antelati actoris directoris nostri convinci et aggravari permittendo, postulavit idem procurator praememoratori actoris directoris nostri per nos in praemissis juris aequitatem justitiaeque complementum elargiri. Verum quia prout ex praemissis informabamur, praefatus actor director annotatum inctum ex eo, quod superioribus diebus in hoc anno domini videlicet millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo circa festum conversionis sancti Pauli apostoli idem inctus, nescitur unde motus quibusve ad id inductus rationibus, cum spect. ac grosso Paulo Beldi de Uzon contra jus naturae constitutionesque regni nostri Transilvaniae fidelitate debiti obsequii neglecta, quietum regni nostri Transilvaniae statum turbare soliiqui nostri principalis, horrendam quorundam

nostrorum necem, ac patriae fidelium eversionem machinando, consilium, arma sumptusque conjunxit, et cum eodem in nostri ac patriae hujus miserandae perniciem conjuravit; suorumque scelerum conscius, gratiae nostrae principali iterato oblatae diffidens, ad hostes christiani nominis transfugit, ubi cum eo cooperando, sumptus impersolubiles, molestiasque quamplurimas, nobis et regno nostro ascivit, vigore aliarum literarum nostrarum praeceptoriarum, ammonitoriary et certificatoriary nostri ac praedictorum universorum statuum et ordinum regni in praesentiam, quatenus ipse primo et aliis subsequentibus diebus praescriptae generalis dñorum regnicolarum congregationis ubivis in ditione nostra primitus post earum emanationem celebrandae per nos indicendae coram nobis praescriptisque universis statibus, et ordinibus regni iudicium et justitiam recepturus, personalliter et non per procuratorem suum legitimum comparere debeat et teneatur, ammoneri, certificarique fecisse, quod sive ipse termino in praescripto modo praedecclarato coram nobis dictisque universis statibus et ordinibus regni compareat sive non, nos tamen, antelatique universi status et ordines regni id faciemus et facient in praemissis, quod iurium et justitiae dictaverit ordo. A qua quidem ammonitione et certificatione causa praesens, ad praesentem generalem diaetam dñorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae partiumque Hungariae eidem annexarum devenisse, eaque instante, praedecclaratus inctus per annotatum procuratorem praexpressi actoris directoris nostri congruis diebus et horis praesentis generalis diaetae cum nobis antefatisque universis statibus et ordinibus regni legitime expectatus, rationem de praemissis redditurus efficacem nostri ac antelatorum universorum statuum et ordinum regni in praesentiam non venisse, neque misisse, sed se a facie iuris et justitiae in suae manifestae culpabilitatis iudicium poenitus absentem, ac per hoc in actione et acquisitione antenominati, directoris nostri actoris convinci et aggravari permisisse ex praemissis comperiebatur manifeste. Propter quod nolens huiusmodi publicae pacis turbatores, perniciosarumque pravarum et detestabilium clandestini consilii ac propositi solio nostri principalis horrenda quorundam nostrorum nece ac patriae fidelium eversionem machinando, maturatam sollicitatores, nec non iterato oblatae gratiae nostrae diffidendo, fidelitateque debiti obsequii neglecta, ad hostes christiani nominis transfugas simpliciter impune pertransireque, ne alii exinde exemplum habentes et sumentes, ad similia perniciosa in ultimam solii nostri prin-

cipalis, grataeque totius patriae nostrae eversionem, perniciem et exitium perpatrautes animum sumere videantur, aditumque sibi ipsis impetrare valeant, quin potius poenalis ejus afflictio severaque juris castigatio alios quoslibet ab hujusmodi actibus nefariis, horrendisque facinoribus retrahat, restringat et refrenet, cedatque in exemplum terribile. Eundem igitur comitem Ladislaum Csáki inctum ob hujusmodi sui perniciosam detestabilemque contra jus naturae constitutionesque regni nostri Transylvaniae et decreta patrati temerarii facinoris sui, dignitatis, dulcique patriae nostrae ultimam eversionem accelerando machinationem, in nota perpetuae infidelitatis, amissione scilicet capitis et omnium bonorum mobilium et immobilium ubivis et in quibuscunque comitatibus dicti regni nostri Transylvaniae partiumque Hungariae eidem annexarum existentium scilicet et situatorum adjacentiumque aviticorum, ipsum proprie et praecise concernentium, acquisitorum vero universorum fisco nostro in perpetuum adjudicatorum, ac eidem contradictione, inhibitione repulsioneque ipsius comitis Ladislai Csáki incti ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante, applicando, convinci et aggravari debere (salvis tamen permanentibus possessione Buza unacum curia nobilitari ibidem in comitatu Dobocensi existente habita aliisque ejusdem appertinentiis, portionibus nimirum possessionariis, earundemque territoriis, et aliis quibusvis et quocunque nominis vocabulo vocitatis ubivis habitis, adjacentibus et situatis ad eandem possessionem curiamque nobilitarem de jure et ab antiquo spectantibus et pertinentibus, pertinereque debentibus, superioribus annis per alios titulo pignoris tentis et possessis, a magnifica vero dña quondam Catharina Kalnoki priore, videlicet antelati comitis Ladislai Csáki incti consorte bonis et persolutione sua propria ex aliena manu redemptis, rehabitis et reobtentis, apud manus magcorum comitum, Gabrielis, Nicolai et Stephani filiorum antelati comitis Ladislai Csáki incti ex praedicta quondam Catharina Kálnoki susceptorum et procreatorum, in eadem summa a praefata genitrice ipsorum deposita, proprietate autem portionum incti antelati genitoris ipsorum exinde cedenda et provenienda depositis, deponendis ad eandem partem cedentibus, alicui fidelium nostrorum ex benigna collatione nostra conferenda, ipsi perpetuo tenentes pariter et habentes, nec non possessionem Bezdéd in comitatu Szolnok interiori existentem unacum curia nobilitari ibidem extructa et aliis quibuscunque ejusdem appertinentiis ubivis existentibus et habitis ad eandem possessionem seu curiam nobilitarem pertinentium tenere et

cedere, quondam a familia Ajtoniana jure impignoratio-
tentis et possessis, pronunc autem apud magn. dnam Evam
Bethlen, antenominati incti consortis similiter jure impig-
noratio existentibus et habitis) quantitate summae pro eisdem
depositae comperta, in eadem summa et dote sua ipsi dnae
cedente ad tempus novae maritacionis et mutationis nominis
antelati mariti sui incti irredemptiliter (sin autem in alteras
nuptias transierit, portione in partem antelati mariti sui
incti, ac per eum in nos fiscumque nostrum proveniente
et cedente irredemptibiliter, solutis ut supra, solvendis) tenere
et possidere apud manus ejusdem dnae remanentibus, aliis
item quibusvis portionibus et juribus possessionariis in
alienis manibus pignoris titulo habitis ipsis eisdem titulis
pignorum durando, ut et jurium quorumcunque erga prae-
fatum inctum praetendendo non obstante moderna contra
eundem lata et pronunciata sententia prosequenda et juxta
judiciorum processum in talibus causis observari solitum
rehabenda nobis ac praefatis universis statibus et ordinibus
regni nobiscum in discussione et examine praesentis causae
constitutis et existentibus cernebatur perspicue. De quorum
consilio praemature et sana deliberatione praefatum comi-
tem Ladislaum Csáki inctum ob hujusmodi sui perniciosam,
detestabilemque facinoris sui machinationem in nota per-
petuae infidelitatis, amissione scilicet capitis universorumque
bonorum mobilium et immobilium ubivis et in quibuscun-
que comitatibus dicti regni nostri Transylvaniae partiumque
Hungariae eidem annexarum existentium et habitorum aviti-
corum, ipsum solum proprie et praecise concernentium, acqui-
sitorum autem universorum fisco nostro adjudicatorum ac eidem
contradictione, inlibitione et repulsione ipsius comitis Ladislai
Csáki incti aliorumque quorumlibet praevia ratione non
obstante applicando (possessione tamen antefata Buza una-
cum curia nobilitari ibidem et comitatu praeallegato Dob-
censi existente habita, aliisque universis appertinentiis ad
eandem possessionem curiamque nobilitarem de jure et ab
antiquo spectantibus et pertinere debentibus ubivis habitis
apud antefatos Gabrielem, Nicolaum et Stephanum Csáki;
possessione autem Bezéd. simulcum curia nobilitari ibi-
dem et antelato comitatu Szolnok interioris extructa adja-
cente, universisque ejusdem appertinentiis quovis nominis
vocabulo vocitatis ad eandem pertinentibus quondam a
familia Ajtoniana jure impignoratio tentis, in manu prae-
scriptae dnae Evae Bethlen modis et conditionibus, rationi-
busque praeinsertis, aliis autem portionibus et juribus pos-
sessionariis apud manus alienas titulo pignoris existentibus;

apud eosdem creditores scilicet, item praetensionibus et juribus aliorum, quorumcunque erga antelatum inctum habentium prosequentibus et rehaventibus facultatibus, ordinibus supraspecificatis salvis permanentibus, convictum et aggravatum fore judicandum decrevimus et commisimus, prout decernimus et committimus per praesentes auctoritate nostra principali, praescriptorumque universorum statuum et ordinum regni ac jure et justitia mediante.

Pro eo vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus, statim vos simul, vel duo vestrum sub onere alias in talibus observare solitis ad facies universorum bonorum mobilium et immobilium, ipsius incti convicti ubivis et in quibuscunque comitatibus regni nostri Transylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum existentium habitorum et adjacentium vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus, cum praesentibus accedentes (excisis primum partibus possessionibus portionibusque et juribus possessionariis spect. ac magnificorum Evae Bethlen, Gabrielis, Nicolai et Stephani Csáki praedeclaratorum, ipsos modis, conditionibus, ordinibus rationibusque supraspecificatis tangentibus et concernentibus), eadem bona antelati incti convicti universa mobilia et immobilia avitica ipsum proprie et praecise tangentia et concernentia, acquisita vero universa ubivis et in quibuscunque comitatibus, ut praemissum est, regni nostri Transylvaniae partiumque Hungariae eidem annexarum habita, situata et adjacentia occupatis et auferatis, occupataque et ablata fisco nostro perpetuo detis et applicetis per eundem fiscum nostrum perpetuo possidenda, contradictione, inhibitione, repulsioneque antelati incti convicti, sed et aliorum quorumlibet praevia monitione non obstante. Occultatores vero dictorum bonorum seu rerum mobilium, si qui fuerint, eademque ad ammonitionem vestram reddere et producere restituereque recusaverint, evocatis eosdem ad generalem diaetam dnorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae partiumque Hungariae eidem annexarum ubivis in dicto regno nostro primitus post harum emanationem celebrandam, nostri ac eorundem regnicolarum in praesentiam, rationem hujusmodi occultationis et non productionis bonorum et rerum mobilium reddituros efficaces. Et posthaec vos seriem hujusmodi bonorum confiscationis et occupationis, totiusque negotii inibi peragendi, uti per vos fuerit expedita et peracta, nobis suo modo fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi.

Praesentibus perlectis. exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Alba Julia, die septima currentis mensis Julii. anno dni millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo.

Lecta. correcta, proclamata et extradata per me magistrum Clementem Mikes, ilmi principis Transylvaniae protonotarium mp.

Coram me magistro Martino Sárpataki ilmi dni dui principis Transylvaniae protonotario mp.

(P. H.)

(Eredetije Országos levéltár. Gyulafevári osztály (Misc. Cista I. Fasc. 6. Nr. 49.)

d)

1678. jú n. 7.

Páskó Kristóf nótapere.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae. partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc. Fidelibus nostris. egregiis et nobilibus vicecomitibus. iudicibus. vicejudicibusque. juratis assessoribus ac notariis sedriarum comitatum Albensis Transylvaniae. de Küküllő. Thordensis. Colosiensis. Dobocensis. Szolnok interioris et mediocris. Hunyadiensis et de Zaránd. vicejudicibus item regiis. caeterisque juratis assessoribus ac notariis sedium Siculicalium Maros. Udvarhely. Csik utriusque. Gyergyó. Kászón. Sepsi. Kézdi. Orbai et Aranyas; necnon Ladislao Illyei. Stephano Almási. Georgio Csicsó. Matthiae Vasvári. Stephano Prónai. Moysi Tarpai. Joanni Panithi. Georgio Fogarasi. Joanni Szegedi. Barrabae Pelsőczy. Michaeli Simon. Andreae Ujvári. Blasio Szentkirály. Martino Bodor. Paulo Bogácsi. Martino Sámsondi et Petro Körmendi majoris. Paulo Nagy. Stephano Czeglédi. Gregorio Gálfalvi. Michaeli Simonfi. Matthiae et Stephano Hadnagy. Danieli Koncz. Joanni Szoboszlai. Petro Kovács. Georgio Vásárhely. Nicolao Ujvári. Petro Barrabás. Francisco Samarjai. Stephano Sárpataki. Josepho Kászoni. Georgio Sárosi. Joanni Christoph. Michaeli Budai. Georgio Köpeczi. Blasio Csiki. Josepho Szegedi. Francisco Nagy et Valentino Benkeő. minoris cancellariorum nostrarum scribis et juratis notariis de curia nostra per nos ad id specialiter exmissis. nobis dilectis. salutem et gratiam nostram.

Noveritis. quod nobis die septima mensis Junii anni currentis millesimi sexcentissimi septuagesimi octavi. instante

scilicet durante conventu generali universorum statuum et ordinum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum per nos eisdem statibus et ordinibus regni ad secundum diem mensis Junii praesentis scilicet anni millesimi sexcentissimi septuagesimi octavi in civitatem nostram Albam Juliam indicto, unacum praedictis statibus et ordinibus regni in eodem conventu generali praefacientibus, causantibusque judicio moderativo pro tribunali sedentibus et constitutis, egr. Stephanus Polos de Szentkatolna pro generoso Petro Barrabás de Albis causarum nostrarum fiscalium in Transylvania direttore ut actore, eodem etiam direttore nostro personaliter adhaerente, nostram et eorundem statuum et ordinum regni accedendo in praesentiam juxta continentiam quarundam literarum nostrarum ammonitiorum et certificatoriarum pro parte directoris nostri praedicti contra gener. Christophorum Pasko de Székelyhid velut inctum confectarum et emanatarum, ac nobilium Ladislai Illyei et Matthiae Vasvári cancellariae nostrae majoris et aulicae scribarum et juratorum notariorum superinde relatoriarum, contra eundem Christophorum Pasko coram nobis et iisdem statibus et ordinibus regni easdem literas relatorias super ammonitione et certificatione confectas exhibuisset et praesentasset examini, hujusmodi sub tenore:

Ilme ac Celsme princeps due due nobis clemme, fidelium perpetuorum servitiorum nostrorum in gratiam Illmae Celnis Vrae humilimam debitamque semper oblationem. Vra clementer noverit Ilma Cels. nos literas ejusdem Cels. Vrae ammonitorias pariter etiam certificatorias pro parte et in persona grossi dñi Petri Barrabás de Albis causarum Cels. Vrae fiscalium in Transylvania directoris confectas et emanatas, nobisque inter alios Cels. Vrae humiles fidelesque servitores literis in eisdem nominanter conscriptos praecceptorie sonantes et directas, summo quo decuit honore et obedientia recepisse in haec verba.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dñus et Siculorum comes. Fidelibus nostris egr. et nobilibus, vicecomitibus, iudicibus, vicejudicium, juratis assessoribus ac notariis sedriae comitatus Albensis Transylvaniae, item Ladislao Illyei, Danieli Diószeghi, Georgio Fogarasi, Matthiae Vasvári, Stephano Prónai, Georgio Csicsó, Barrabae Pelsóczi, et Martino Sámsondi, cancellariae nostrae majoris et aulicae scribis et juratis notariis de curia nostra per nos ad id specialiter exmissis, nobis dilectis, salutem et gratiam nostram. Expo-

nitur nobis in persona grossi Petri Barrabás de Albis causarumstrarum fiscalium in Transylvania directoris: Qualiter superioribus diebus in hoc anno videlicet currenti millesimo sexcentesimo septuagesimo septimo circa festum sancti Nicolai gen. Christophorus Pasko de Székelyhid. nescitur unde motus, quibusve ad id inductus rationibus. cum spect. ac grosso Paulo Béldi de Uzon contra jus naturae constitutionumque regni nostri Transylvaniae, fidelitate debiti obsequi neglecta, quietum regni nostri Transylvaniae statum turbare, solique nostri principalis horrendam quorundam nostrorum ac patriae fidelium nece eversionem machinando, consilium, arma, sumptusque conjunxit. et cum eodem in nostri, ac patriae hujus miserandae perniciem conjuravit, suorumque scelerum conscius, gratiae nostrae principali iterato oblatae diffidens, ad hostes christiani nominis transfugit. Uti cum eodem cooperando, sumptus impersolubiles, molestiasque quamplurimas nobis et regno nostro asciverit. Ob hoc vellet idem director noster fiscalis antefatum Christophorum Pasko ratione praevia coram latius declaranda nostri ac universorum statuum et ordinum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in praesentiam in congregatione eorundem generali ubivis in ditione nostra primitus per nos ab emanatione harum indicenda celebranda medio vestri in causam convenire, ac ex parte ejusdem a nobis dictisque universis statibus et ordinibus regni et partium Hungariae eidem annexarum iudicium et justitiam recipere jure regni admittente. Proinde vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus. statim vos simul vel duo vestrum sub onere alias in talibus observare solitis, erga praefatum Christophorum Pasko cum praesentibus accedendo, qui si personaliter reperiri poterit, eundem ibidem personaliter, alioquin de domo habitationis sive solita sua residentia, vel de bonis juribusque suis possessionariis, unde videlicet praesens haec ammonitio vestra ad scitum suum commode devenire poterit, ammoneatis eundem ibidem, dicatisque, et committatis eidem verbo nostro principali, ut ipse primo et aliis subsequentibus diebus praescriptae generalis dnorum regnicolarum congregationis ubivis in ditione nostra primitus post harum emanationem celebrandae per nos indictae coram nobis dictisque universis statibus et ordinibus regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum iudicium et justitiam recepturus, personaliter, et non per procuratorem suum legitimum comparere debeat et teneatur. Certificando nihi-

lominus eundem ibidem, quod sive ipse termino in praescripto pro modo praedeclarato coram nobis, dictisque statibus et ordinibus regni hujus nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum compareat sive non, nos tamen et universi status et ordines regni nostri Transylvaniae trium nationum, et partium Hungariae eidem annexarum, id faciemus in praemissis, quod juris et justitiae dictaverit ordo. Et posthaec vos seriem hujusmodi ammonitionis et certificationis vestrae, prout per vos fuerit expedita et peracta, nobis suo modo terminum ad praescriptum fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutis. Datum in possessione Sárpatak, die decima quarta mensis May, anno millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo. Erantque ab infra in inferiori et media earundem margine, loco scilicet solito, sigillo Ilmae Cels. Vrae judiciali et authentico super cera rubra impressivae communitae et roboratae, patenterque in simplici papyro confectae et emanatae, adjecta ad calcem earundem lecta et correctae mp.

Quibus receptis, nos mandatis Cels. Vrae in eisdem commissis semper et in omnibus, uti tenemur ac par est, obedire ac satisfacere volentes, in hoc anno currenti millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo, die vero vigesima praesentis mensis May erga praefatum Christophorum Pasko cum praeinsertis Cels. Vrae literis ammonitoriis et certificatoriis accessimus, sed ipsum personaliter non repertum, de domo habitationis, sive solitae suae residentiae loco, in civitate Alba Julia et platea vulgo uj, alias czigány utca nuncupata, ac ab una angiportus ad domum et curiam nobilitarem gen. Georgii Lipcsei de modo dicta Alba Julia, deinde ab altera autem parte nobilis foeminae Annae Thor dai nobilis quondam Pauli Sziogyártó omnino de Alba Julia relictae viduae domus vicinitatibus et comitatu Albensi Transylvaniae existente habito, medio grossi Jobi Sebesi de Bolgárfalva cubicularii Cels. Vrae, privigni videlicet annotati Christophori Pasko ibidem reperti, ammonuimus, diximus et commisimus eidem verbo Ilmae Cels. Vrae principali in omnibus juxta tenorem et continentiam praeinsertarum Cldnis Vrae literarum ammonitiorum et certificatarum, ut ipse ratione praevia coram latius declaranda primo et aliis subsequentibus futurorum generalium comitiorum ubilibet in hoc regno Cels. Vrae Transylvaniae primitus post insertarum Cels. Vrae literarum emanationem celebrandorum diebus, Cels. Vrae praedictorumque statuum et ordi-

num trium nationum regni hujus Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in praesentiam ad praemissam actionem vel acquisitionem dicti directoris Cels. Vrae. de jure responsurus, et exinde a Cels. Vra praelibatisque statibus et ordinibus regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum juxta brevium judiciorum processum in talibus causis observari solitum judicium et justitiam recepturus personaliter, et non per procuratorem suum legitimum comparere debeat et teneatur. Certificavimusque eundem ibidem medio ejusdem Jobi Sebesi in omnibus juxta tenorem et constitutionem praeinserti Cels. Vrae mandati. Qui quidem Jobus Sebesi audita ejusmodi ammonitione et certificatione nostra, respondit nobis idiomate nativo sic: Most hallám hírül, hogy Pasko Christoph uramot oda be az portán megfojtották volna, melyet adjon isten ő kglmének jó egészségére. De Kgltek is így holt embert evocál. Azomban de domo habitationis suae kellett volna Kglteknek ő kglmét evocálni, s így is impingált Kgltek, mert ez nem ő klméjé volt, hanem enyém, mert ő kglme miolta elvette az anyámot, egy pénzzel sem szaporította, hanem fogyatta az én atyám szerzeményit, s oztán házat is abból és az atyám után az enyémből építette és szerzette volt. Certificavimus praedictum Christophorum Pasko medio ejusdem, quod sive ipse termino in praescripto seu proxime celebrando generali regnicolarum modo praedecclarato coram Cels. Vra, dictisque statibus et ordinibus praedicti regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum compareat sive non, Vra tamen Cels. praedictique status et ordines regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, partis ad comparentis instantiam id facient in praemissis, quod juris et justitiae dictaverit ordo. Atque ita nos seriem praemissae hujusmodi ammonitionis et certificationis nostrae suo modo sub sigillis et chirographis terminum ad praescriptum fide nostra mediante rescripsimus. De caetero eandem Cels. Vram diu feliciterque vivere, valere et regnare desiderantes. Datum in praedicta civitate Alba Julia eodem ipso die praemissae ammonitionis et certificationis nostrae, die videlicet vigesima mensis May, anno dni millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo praenotatis. Et subscriptum erat, correcta per eosdem, item: Ejusdem Ilmae Cels. Vrae humiles fidelesque servitores Ladislaus Illyei et Matthias Vasvári mp. cancellariae majoris et aulicae scribae et jurati notarii de curia ejusdem per eandem ad praemissa fideliter peragenda specialiter exmissi etc.

In ultimo volumine ab una scriptum erat: Levata anno millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo, septima Junii. Pro A. scilicet groso Petro Barrabas de Albis causarum fiscalium Transylvaniensium direttore, Stephanus Polos. Pro I. vero groso Christophora Pasko de Székelyhid nemo.

Ideo cupit juxta contenta decreti et articulorum regni. in nota perpetuae infidelitatis. hoc est. amissione capitis universorumque honorum mobilium et immobilium convinci. Protestatur autem A., quoniam dictus Christophorus Pasko sumptus impersolubiles cels. dno principi Transylvaniae intulisset; primum et ante omnia super earum refusione petit occasionem largiri et suppeditari. A. interim ante omnia causam, si praeter hanc aliquis nomine directoris movisset, cum tota sua serie et processibus deposuit in pileo. In exteriori autem parte ab una scriptum erat: Ilmo ac Celsmo principi dno dno Michaeli Apafi, dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae et Siculorum comiti etc. dno dno nobis clementissimo etc. Ab altera autem parte scriptum erat: Anno 1678. Apertae per magistrum Martinum Sárpataki protonotarium mpr., dictorumque Ladislai Illyei et Matthiae Vasvári sigillis seorsim roboratae.

Quibus exhibitis et praesentatis. continentibus earundem perlectis et sane intellectis, annotatus inctus per annotatum procuratorem praedicti directoris nostri congruis diebus et horis praesentis diaetae coram nobis legitime expectatus. ad praemissam directoris nostri actionem et acquisitionem de jure responsurus, nostram ceterorumque statuum et ordinum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in praesentiam nec venisse neque misisse; verum praescripti patrati sui conscius a facie juris et justitiae se absentasset. et in totali praemissa dicti directoris nostri actione et acquisitione convinci et aggravari permittendo. Supplicans idem procurator directoris nostri a nobis dictisque statibus et ordinibus regni in praemissis ex parte praefati incti et absentis judicium et justitiae complimentum elargiri. Verum quia prout ex praemissis literis relatoriis praefatorum Ladislai Illyei et Matthiae Vasvári relatoriis alias literas nostras admonitorias et certificatorias verbotenus in se continentibus informabamur. praelibatus director noster praelibatum Christophorum Pasko inctum, utpote qui nescitur unde motus, quibusve ad id inductus rationibus. cum spect. ac groso Paulo Béli de Uzon. contra jus naturae constitutionesque regni nostri

Transylvaniae fidelitate debiti obsequii neglecta, quietum regni nostri Transylvaniae statum turbare, solique nostri principalis horrenda quorundam nostrorum ac patriae fidelium nece eversionem machinando, consilium, arma sumptusque conjunxit, et cum eodem in nostri ac patriae hujus miserandae perniciem conjuravit, suorumque scelerum conscius, gratiae nostrae principali iterato oblatae diffidens, ad hostes christiani nominis transfugit, ubi cum eodem cooperando, sumptus impersolubiles molestiasque quamplurimas nobis et regno nostro asciverit, medio praememorati Ladislai Illyei et Matthiae Vasvári in anno millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo, die vero vigesima mensis May jam praeteriti, nostri ac universorum statuum et ordinum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in praesentiam, in congregatione generali proxime affutura ubivis in ditione nostra Transylvanica indicta, celebranda personaliter et non per procuratorem suum legitimum in causam convenire, et ex parte ejusdem a dictis statibus et ordinibus regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum judicium et justitiam recepturus, ammonere et certificare fecisse, ac idem Christophorus Pasko in suae culpabilitatis manifestum judicium se a facie juris et justitiae penitus absentasse, per hocque in totali actione et acquisitione directoris nostri, hoc est in nota perpetuae infidelitatis, amissione scilicet capitis, universorumque bonorum mobilium et immobilium convinci et aggravari juxta contenta decreti et articulorum, ac etiam quoniam dictus Christophorus Pasko sumptus impersolubiles nobis ac universis statibus et ordinibus regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum intulisset, super earum refusione petit occasionem elargiri et suppeditari, perpetuitatemque eorundem bonorum fisco nostro in perpetuum adjudicare, ac eidem contradictione, inhibitione et repulsione ipsius ineti convicti, ac aliter quorumlibet praevia ratione non obstante applicare debente, Nobis ac praefatis statibus et ordinibus regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum nobiscum in discussione et examine praesentis causae constitutis et existentibus cernebatur perspicue. De quorum consilio praematurato et sana deliberatione, rationibusque et allegationibus ex praemissis nolentes nos ac iidem status et ordines regni annotati Christophori Pasko ineti et convicti ejusmodi temerarios et enormes excessus patrataque simpliciter et impune pertransire, ne et alii ab eodem exemplati, ad similia perpetranda se se opponere praesu-

mant; quin potius poenalis ejus afflictio alios etiam quoslibet a similibus et aliis quoque enormibus excessibus perpetrandis terreat, retrahat et adstringat, caeterisque terribile cedat in exemplum, atque tam ipse, quam etiam successores sui universi reatus sui poenam luceant sine fine, perpetuo eundem Christophorum Pasko inctum convictum juxta contenta decreti et articulorum in nota perpetuae infidelitatis, hoc est in amissione capitis, universorumque honorum suorum mobilium et immobilium, acquisitorum, aviticorum, vero ipsum solum proprie et praecise concernentium ubivis et in quibuscunque comitatibus et sedibus Siculicalibus dicti regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum existentium, habitarum et adjacentium (excisa primum dote uxoris suae ex bonis aviticis, ac etiam portionibus liberorum suorum, similiter aviticis, si habuerint) perpetuitasque eorundem honorum fisco nostro in perpetuum adiudicatur, ac eidem contradictione, inhibitione et repulsione ipsius incti convicti ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante, applicando, convictum et aggravatum fore decrevimus et commisimus, prout decernimus et committimus per praesentes. Salvis tamen permanentibus praetensione aliorum, non obstante eo etiam si nos vigore cujuscunque donationis perpetuo aliis quibuscunque ex collatione nostra conferimus, contulerimus, aut contulissemus. Attamen praetendens in sedria comitatum et sedium Siculicalium, ubi bona litigiosa extiterint, jura sua possessionaria brevi juridico processu a donatario ita rehabere et requirere potest, ac si de praesenti prae manibus incti convicti et haeredum suorum existerent.

Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quod acceptis praesentibus, statim vos simul vel duo sub onere alias in talibus observari solitis ad facies universorum honorum mobilium et immobilium ipsius incti convicti ubivis et in quibuscunque comitatibus et sedibus Siculicalibus hujus regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum existentium, habitorum et adjacentium vicinis et commetaneis inibi legitime convocatis et praesentibus accedentes eademque bona universa mobilia et immobilia acquisita, avitica vero praelibati incti convicti ipsum solum proprie et praecise concernentia (excisa prius dote praelibatae uxoris suae ex bonis eisdem aviticis, ac etiam portionibus similiter aviticis liberorum suorum, si habuerint) occupatis et auferatis, occupata et ablata fisco nostro perpetuo detis et applicetis per eundem fiscum

nostrum possidenda, contradictione, inhibitione et repulsione dicti Christophori Pasko convicti non obstante. Occultatores vero dictorum bonorum suorum, rerumque mobilium et immobilium si qui fuerint, et eadem dictis hominibus nostris principalibus reddere et restituere producereque recusaverint. evocatis ad generalem diaetam dnorum regnicolarum ubivis in hoc regno nostro Transylvaniae fiendam, primitus post harum emanationem celebrandam. nostram et eorundem regnicolarum in praesentiam, rationem hujusmodi occultationis et non productionis bonorum et rerum mobilium et immobilium reddituros efficacem. Et posthaec hujusmodi bonorum confiscationis et occupationis, totiusque negotii inibi peragendi seriem. uti per vos fuerit expedita et peracta, nobis suo modo fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Alba Julia, die septima mensis Junii, anno dni millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo.

(P. H.)

Lecta. proclamata et extradata per magistrum Martinum Sárpataki ilmi dni dni principis Transylvaniae protonotarium mp.

Coram me magistro Clemente Mikes ilmi principis Transylvaniae dni clementissimi protonotario mp.

(Országos ltár. Gyfvári osztály. Misc. Cista III. Fasc. 5. Nr. 18.)

e)

1678. JUN. 2—10.

A fejérvári országgyűlés törvényei.

Anno 1678. die. 2. Junii Albae Juliae sub generali dieta puncta per dnos regnicolas conclusa. Dnorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generali eorum congregatione ad diem 2-dum mensis Junii anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi octavi ex edicto nostro principali in civitatem nostram Albam Juliam indicta et celebrata conclusi.

(1.) Az mostani szükségre hogy Ngod szabad fejedelmi klségéből az universitáson levő atyáinkfiához mutatott

kltségével együtt huszezer tallérokat ígért. azt alázatosan, megszolgáljuk Ngdnak mint klmcs urunknak.

Vetettünk mi is ezen szükségre, kapuszám után hűsz oroslános tallérokat cum ea declaratione, hogy annak megadására az szegénység elégtelen lévén. az földesurok magok adják meg, ilyen modalitással, hogy az kik aranyat adnak. négy aranyat kilencz tallérért; és négy cikkeny aranyat tiz tallérért bevegység.

Mivel az hódoltság igen megfogyatkozott. ezek között lévő kapuszámok ezen terehviseléstől immunitáljuk.

Az székely natióra vetettünk	tallér. 5000
Máramarosra	» 4000
Szász papokra	» 500
Oláh papokra	» 500
Görögökre	» 2000
Zsidókra	» 100

Egyházi nemességre, rovatlan személyekre, taxás városokra, harminczadosokra, dézmásokra, udvarbírákra, kamoraispánokra, máglásokra és minden fiscalis tisztekre kétezernégyszáz huszonöt tallérokat 2425. Ez alább megírt rend szerint.

Az fiscalis tisztektől minden halogatás nélkül penig praefectus atyánkfia szedesse fel, a zsidóktól is.

Az egyházi nemességre és rovatlan személyekre capitatum egy-egy tallért.

Portusi inspectorra	tallér. 100
Töresvárira	» 20
Verestornyira	» 20
Zajkányira	» 15
Máramarosra s Désire	» 10
Gyergyai harminczadosra	» 15
Tordai kamoraispánra	» 5
Vizaknai kamoraispánra	» 10
Kolosi kamoraispánra	» 5
Széki kamoraispánra	» 5
Sófálvi kamoraispánra	» 2
Dési kamoraispánra	» 3

Marosvásárhely harminczegy kapu, mely tesz tallér. hatszáz huszat.

Mindenütt való maglások, számtartók, dézmások háromhárom tallért.

Udvarbírák négy négy tallért.

Az írás városok ez szerint contribuáljanak:

Abrudbánya	taller. 100
Fejérvár	» 75
Kézdivásárhely	» 200
Vizakna	» 200
Udvarhely	» 40
Ilyefalva	» 40
Sepsi-Szentgyörgy	» 20
Csik-Szereda	» 20
Gyergyai örmények	» 50

Ez itt való főtisztek haladék nélkül szedessék fel az örményeken.

Az restantiából az úr főkomornyik atyámfia adjon ezer tallért.

Ezen felvetett summát az vármegyéken és székelységen az vicetisztek halogatás nélkül jó pénzül szedjék fel, és ad diem 19. Junii Fejérvárra Lipcsei György atyámfia kezében beszolgáltatassák, az viceperceptorok is compareáljanak Fejérvárra Lipcsei György atyámfia mellé, és kiki vármegyéjében levő kapuszámokat igazságosan referálván, legyenek assistentiával az adók perceptiójában.

Az kik pedig nemes atyámfiai közül tempestive nem deponálnák jószágokra vetett summát, az ki leteszi érettek, vigore praesentis articuli azon jószágot foglalja el, és bírhasza usque ad depositionem summae.

Főtiszt atyámfiai minden vármegyében végére menjenek és hűt szerint regestrumot írássanak, az egyházi nemesek és rovatlan személyek mennyi számúak legyenek.

(2.) Hunyad vármegyében az mostan erigáltatott portusok mindenütt tolláltassanak, fenmaradván az dévai, az kik emekutánja nem supersedeálnának, toties quoties cselekedniék, fő- s vicetisztek etiam cum gente comitatus 200 forintért exequáltassanak, ha pedig azon fő- s vicetiszt atyámfiai nem exequáltatnák, az director 500 forintot exequállhasson irremissibiliter rajtok.

(3.) Az tordai nemes atyámfiainak adatott privilegiumokban, mivel semmi praejudiciumok rá nincsen, azért ő klmek nem praescribálhatnak az kamaraháznak, hanem mindenkor szabad mészárszéket és korcsmát tarthatnak, csak kamaraház számára praecise, nem valami privata persona számára. Az tilalmas erdőből pedig az kamaraház, aknák számára tartoznak épületre való fát eleget adni, ha

mikor penig magoknak azon erdőből tűzre való fát osztanak, az kamaraház számára is elegendendőt adjanak, szántóföldet s szénaföldet is fiscus számára adjanak elegendendőt. Toties quoties violálnák az tordaiak, kétszáz forintot exequáltasson director atyánkfia rajtok.

(4.) Vízaknára commissariusok rendeltetnek, cancellarius Bethlen Farkas, Bethlen Gergely és szebeni királybíró atyánkfiak, kik is menjenek ki és post annum 1613. 1614., az mely civilis fundusokat impetráltanak volna, az olyanokat recuperálják az fiscus számára.

(5.) Hasonlóképen Désre is rendeltettenek azon dolog végett Kornis Gáspár, Toldalagi János, Sárosi György, Beszterczéről egy becsületes ember atyánkfiak.

(6.) Az régi német és lengyel pénzeket, az melyek jók, vegyék, az újakat peniglen, se német, se lengyel pénzeket el ne vegyenek.

(7.) Tordai hadnagy tanácsival adák előnkben, hogy városokban sokan isten ellen káromkodók vadnak, kik közül némelyek zászlók alatt vadnak, azoknak dolgokat az mi klmés urunk dispositiója alá hadtuk, az kik penig tordai lakosok zászló alatt nem laknak, azokat azon város hadnagya certificáltassa, non obstante eo, hogy ő klmének csak ötven forintig adatott magok közül való perlekedésre szabadság, hanem in isto casu unico Bíró Gergely ellen capitalist allegálhasson hozzá, és ha melyik félnek nem tetszik, bocsátassék vármegyére. Azféle káromkodóknak penig, ha kétszáz forint érő residentiájok nem találthatik Erdélyben, mint ilyen capitalisban, juxta articulum regni captiváltassék és usque ad decisionem causae, jó kezesség alatt elhozattassék Sárpataki Márton ítélőmester atyánkfiával együtt etc.

(8.) Klmés urunk a portára járó Ngod szolgálai feles lovakat vivén el, némelyeket közülök eladnak, s némelyeket oda hadnak; Ngod klsége is accedálván, végeztük, hogy ennekutána két lónál többet egy beküldendő személynek elvinni szabad ne legyen, ha pedig terhet viszen, erre ő. nga committálván az szükséghez képest, mennyi lovat adjanak, azt is quoquo modo ha oda veszti, hoptmester atyánkfiak sine personarum respectu et dilatione tartozzanak megfizetelni vele. ha pedig jurálnak, hogy nem gondviseletlenségek miatt vesz el a ló, sem el nem adták, az fizetéstől

immunisok legyenek. Az lovakot pedig nemesak magok ő klmek, hanem idegen embert is adliubeálván, becsüljék meg az régi szokás szerint.

Az portai postáknak pedig fizetések járván, azonban continue levőket is continue quartélyban tartják, azért semmi úton módon postalovakot be ne vigyenek, hanem járjanak magok quartélyában tartott lovokon.

(9.) Az mostani pénz alá két jó erős szekereket adjanak brassai atyánkfiai, az ország adajában acceptáltatik etc.

(10.) Az aknákhöz, kamaraházakhoz való pertinentiákat értjük mind Vizaknán, Tordán, Désen, Koloson és Széken, egyéb kamaraházaktól is, ha mely rétek, erdők, kaszálóhelyek, szántóföldek, tóhelyek és malmok, malomhelyek abalienáltattak, vigore praesentis articuli reoccupáltassanak azon kamaraházakhoz.

(12.) Zaránd vármegyében lakó Brádi Ferencz, az mint informáltattunk, latrokhoz adván magát, sok excessusokot cselekszik, azért mindjárt az ott való viceispán ammoneáltassa törvényre, ha compareál, prosequálja jurium ordine, extraordinarius terminust is rendelvén revisiójának; ha nem compareál, ha hol találtatik, captiválja, úgyis prosequálja, és ha capitalis sententia pronuciáltatik ellene, transmittálják táblára, az tábla pedig extraordinarie is revideálja, azalatt pedig juxta articulum regni, ha elegetendő kezeseket állít, bocsáttassék el, alioquin tartassék fogva usque ad decisionem causae.

(12.) Úgy látjuk, hogy az megnépesítettett városokban, falukban lakó nemes emberek sokan vakmerőségtől viseltetvén, az szükség idején, ha parancsolnak is nekik, még is sokan magokat absentálják; végeztük azért, hogy ha kik ezféle szükséges haza szolgálatjára az rendelés szerint fel nem ülnek, hanem magokat abstrahálnák, azon helybeli főtiszt atyánkfiai toties quoties investigálnák, tizenkét két forintot exequáltassanak sensim et singillatim, ha méltó mentségek nem leszen.

Conclusio non est omittenda.

Datum in civitate nostra Alba Julia die decima mensis Junii anno 1678.

Sigismundus Banfi
praesidens mp.
(P. h.)

Clemens Mikes
magister protonotar. mp.
(P. h.)

(Gr. Hédervári Viczay-könyvtár. O. II. 35. 27. köt.)

Jegyzet: Ezen törvényeknek egy másik egykorú példánya megvan az Akadémia birtokában, ez azonban az utolsó (10—12.) törvényt nem foglalja magában. Csak a felirata különbözik: »Articuli dominorum magnatum et nobilium regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generali congregatione ad diem 2-um ex edicto nostro principali in civitatem nostram Albam Juliam indicta et celebrata conclusi«. Magában a szövegben nincs majd semmi eltérés, csak ahol adó repartialis van felsorolva, ott van egy pár név felszerélve.

CXV.

1678. j u n. 7—sept. 18.

A lengyel királylyal folytatott kereskedelmi tárgyalások.

a)

1678. j u n. 7.

A lengyel király levele Teleki Mihályhoz.

Joannes III. Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Kiioviae, Vollyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae Czerniehoviaeque.

Magnifice ac Generose sincere nobis dilecte.

Quascunque Sinceritas Vestra his temporibus pro amico suo erga nos officio exaravit scripsitque literas, recte ad nos omnes pervenisse arbitramur. Ad singulas equidem responsum a nobis distantia locorum et longioris residentiae Nostrae ratione prohibente dari non poterat; universas tamen gratissimas nobis fuisse Sinceritas Vestra certo confidat, eas praesertim, quibus de magnifici palatini Culmensis, magni legati Nostri negotiatione adjuncta erat notitia. Non ambigat Sinceritas Vestra cunctas istas amicitiae promptorumque officiorum significationes mutuis a nobis amicae viciniae et benevolentiae Nostrae regiae argumentis pensandas. Caeterum optime Sinceritatem Vestram valere cupimus.

Dabantur Jaworoviae die VIII. mensis Junii anno Domini MDCLXXVIII. regni Nostri V. anno.

Joannes rex.

Külczim: Magnifico ac generoso Michaeli Teleki de Szék, illustrissimi Transylvaniae principis consiliario intimo, comita-

tuum Torda et Maramaros comiti, arcium Huszt et Kővár districtusque ejusdem capitaneo, cincere Nobis dilecto.

(Eredetije a M. Tud. Akadémia birtokában.)

b)

1678. jul. 19.

*Apor jelentése az erdélyi kereskedők háboríttatásairól
Lengyelországban.*

Kglmes uram.

Ngod parancsolatja szerint itt Medgyesen az görögök lovait megnézetvén (*így!*) majd semmire kellő lovakat látam. Isten velem lévén, Hosszúmezőre bemegyek, s ha találok ott, veszek Ngod számára való paripát.

Kgls uram semmi hírt innen írni nem tudok egyebet: Szászkezdre érkezett meg egy diák Vitembergából, egy hete hogy jött; az is az magyarok dolgáról többet nem beszél, mint a görögök, hanem beszéli, hogy a franczia ebben az esztendőben egy Jant nevű várost és más Iprna nevűt vött el a spanyortól, most pedig az imperiumban levő Erfurtot vitatja; kérdeztem: az császárnak feljebb való helyein ha vadnak kész hadai, de sohult nincs. azt mondja. Azonban szintén ezen órában érkezék a portáról egy Thamás nevű szebeni görög, ki is igen súlyos fogságokat beszéli az uraknak, úgy hogy senkinek feléjük nem szabad menni.

Kgls uram azt is alázatosan jelentem Ngodnak, az kereskedő rendek panaszkodnak, hogy Lengyelországban egy görög, Szalabannak híják, kinek egy Urszulu nevű moldovai bojárral lévén kereskedési ennek előtte, dolgok el nem igazodván, az fővezért is busították egymás ellen, a melynél, úgy értem kgls uram, Ngodat is busították, azelőtt kijövéen a moldovai boér. az más Lengyelországból ki nem jött akkor is az igazításra, most kgls uram ismét elkezdette az huzást vonást az kereskedő rendeken, ki miatt nem mernek menni be, Ngodnak könyörgenek alázatosan, méltóztassék a lengyel királynak egy levelet íratni, Ngod birodalmából való kereskedő rendek felől parancsolna a király, ne háborgatnák őket, egyébaránt nagy akadályra lesz a harminczadnak, ha fel nem szabadulhat útjuk, mert nem mernek járni, addig penig kgls uram által nem mernek menni Lengyelországban, míg az király levelét ki nem hozzák; annak az Urszákinak érkeztenek háromszéki marhájával Brassóban Eperjesről. Ngod kegyelmességéből addig el nem bocsátom,

míg a kereskedő rendek dolga el nem válik. Ngod irasson egy commissiót reája, hogy igazítsa el dolgát, hogy ne legyen az itt való kereskedő rendeknek bántódása miatta, ismétlem.

Mostan érkezett Eperjesről egy lengyel leány, kinek harmincz esztendeje hogy peregrinál. orientalis, occidentalis Indiát eljárta, tizenegy nyelvet tud, hozott magával tizenhat vég angliai posztót, Ngodnak oda adná négy-négy forintért singit, ha Ngod megvétetné tőlle; a posztó kgl's uram bizony jó, tetczin, zöld, violaszin és karmasin szín. innen Brassóban viszi, álljon Ngod kegyelmességében, mit parancsol Ngod felőle. Ajánlom Ngodat istennek és kívánom, az úr isten Ngodat szerencsés országlásában sokaig jó egészségben éltesse.

Medgyes ammo 1678. die 19. Julii.

Ngodnak méltatlan alázatos szolgálja

Apor István mp.

Külcztm: A mlgos erdélyi fejedelemnek, nekem természet szerint való kglmes uramnak alázatosan írák.

(A M. T. Akadémia birtokában levő eredetiből.)

c)

1678. szept. 28.

A lengyel király az erdélyi rendeknek: ajánlja, hogy az erdélyi kalmárok sérelmei a lengyel országgyűlés elé terjesztessenek.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Vollinae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czerniechoviae.

Magnifici et grossi sincere ac fideliter nobis dilecti. Libenter animo desiderii sinceritatum et fidelitatum Vestrarum satisfacturi, dedimus literas nostras ad eos, ad quos pertinet satisfactio postulatum, sincer. et fidelitatum Vrarum. Sed ipsimet dubitamus ea sufficere ad eum benevolentiae nostrae effectum, quem sincer. et fidelitatus Vris vellemus testatum esse. In negotio enim ejusmodi judicium formandum esset, ut exauditis utriusque partium rationibus justitia elucescat, et fiat debita satisfactio. Unde si praesentia quae dedimus remedia non sufficerent, defferendum negotium esset ad rempublicam, quae Grodnae 15. Decem-

bris congregabitur. facile dabuntur commissarii, qui una cum ilmi principis deputatis iudicibus has differentias terminabunt. Cupimus apprime sincer. et fidelitatibus Vris. totoque Transylvaniae principatu bonam vicinitatem, ad quam conservandam nihil unquam in nobis deerit. quod nobis et de sincer. ac fidel. Vris pollicemur, quibus a deo optima quaeque precamur. Datum Javoroviae die 28. mensis Septembris anno dñi 1678. Regni nostri anno quinto. Joannes rex mp.

Külczim: Mageis grosis nobilibus trium nationum statibus et ordinibus Transylvaniae sincere nobis dilectis.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXIII. k.)

d)

1678. szept. 28.

Ugyanaz Apafinak ugyanez ügyben.

Joannes tertius dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Vollhiniae, Podoliae. Podlachiae, Livoniae, Smolensciae. Severiae, Czerniechoviae.

Ilme princeps grate nobis dilecte. Reddidit nobis binas Iltis Vrae literas gen. Joannes Vanyai, primas quidem de data 3. Junii, quibus Iltas Vra amice a nobis postulat. quatenus damnificatis eius subditis de comitatu Maromarsiensi incolis per subditos nostros satisfactionem provideremus. Nihil quidem aequius est, quam unicuique reddere justitiam. et damnificationes ejusmodi prohibere. prout bene meminimus nos haec ad primam Iltis Vrae requisitionem juxta animadversionem nostram ad incolas illorum confiniorum datam non laudasse. Alteras vero de data 16. Julii, quibus Iltas Vra conqueritur contra nobilem Balaban theloneorum regni administratorem ratione injustarum exactionum, et praepeditionis commerciorum inter Iltis Vrae et regni nostri incolas; debemus fateri, quod hujus negotii antea nobis propositi rationum minime recordamur, sed serio demandavimus eidem theloneorum administratori, ut sine omni mora satisfactionem mercatoribus praebeat, commercia promoveat, et nulla aggravia privata cuipiam faciat, sed juxta praescriptum reipublicae in exigendis theloneis se contineat. Hoc volumus amice Ilti Vrae insinuare, querelas has, quae ad nos deducuntur, non suffi-

cere, in negotiis, quae iudicium postulant, unius cuiusque enim partis rationes audiendae sunt, sed si ad praesentes requisitiones nostras satisfactio damnificatis non fieret, Vra Ilta in comitiis futuris, quae Grodnae 15. Decembris inchoabuntur, dignetur per ablegatum vel per literas suas requirere, ut commissarii constituentur, qui una cum delegatis ab Ilte Vra pari numero iudicibus differentias has dijudicabunt. De nobis ita Ilta Vra sentiat, amice postulamus, quod non solum respectu bonae vicinitatis cum Transylvania, sed ob aestimationem personae ejus, ac nostri erga Iltem Vram boni affectus volumus in omnibus occasionibus Vrae Ilti nostram testari amicitiam, cui a deo optimo maximo vitam longaevam et omne bonum precamur. Datum Javoroviae die 28. mensis Septembris anno dñi 1678. Regni nostri anno quinto.

Joannes rex mp.

Külcztm: Ilmo Michaeli Apaffi Transylvaniae principi, partium Hungariae dno et Sicularum comiti, grate nobis dilecto.

(Ered. gr. Kemény J. Ered. Tört. Ered. Lev. XXIII. k.)

e)

1678. szept. 28.

A lengyel király levele Teleki Mihályhoz ugyanez ügyben.

(Megjelent a Hon és Külföld 1841-iki évfolyama 397-ik lapján.)

CXVI.

1678. jun. 19—24.

Levelezés a fejedelemmel a csíkiak megmustráltatása ügyében.

a)

1678. jun. 19.

A csíkiak jelentése a fejedelemhez.

Ngodnak mint kglmes urunknak alázatos engedelmes-séggel való szolgálatunkot ajánljuk, az úr isten Ngodot kívánsági szerént való üdvösséges sok jókkal, boldog szerencsés hosszú élettel áldja meg, tiszta szívből kívánjuk.

Kglmes Urunk, Ngos fejedelmünk. Ngodhoz expedált böcsülletes követ atyánkfiai, Ngod méltóságos és kegyelmes

parancsolatját ezen órában közönséges székünk gyűlésében megadák, melyet nagy alázatos hűséggel vöttünk, melyből is Ngod kegyelmes parancsolatját igen alázatosan megértettük. Igaz dolog kglmes Urunk, Ngod kegyelmes annuenciájából az nemes országnak irott articulusa volna arról, hogy efféle partiális insurrectióra és mustrára ne kényszerítenének az székek, de mivel kegyelmes Urunk, értjük azt is, hogy némely nyughatatlan elméjű emberek naponként nem szünnék Ngod méltóságos füleit ellenünk való vádokkal ottan terhelni, nem kedvezhetvén eziránt is magunk fáradságának, akarjuk Ngodhoz való igaz köteles hűségünket ezzel is megmutatni. Ngod méltóságos parancsolatjának engedelmesek vagyunk, és noha szegénységünk sok fogyatkozása tagadhatatlan, isten azt adván érniünk, 26. praesentis megindulunk, és isten velünk lévén, Ngod kegyelmes parancsolatját be akarjuk alázatos hűséggel teljesíteni. Könyörögven igen alázatosan Ngodnak mint kglmes urunknak, többé efféle partiális insurrectióval extra ordinem ne terhelteessünk, sőt ha lehetséges kglmes urunk, ez mostani insurrectiónk is differálódnék. mindazonáltal álljon az Ngod kegyelmességében. Kévánjuk, hogy az úr isten Ngodat sok esztendőig szerencsésen éltesse. Datum in communi congregatione trium sedium Csík, Gyergyó et Kászon, in oppido Csíkszereda celebrata, die 19. Junii, 1678.

Csík, Gyergyó és Kászon székeknek minden szabadsággal élő rendei.

Külszím: Ilmo ac Celsmo principi dno dno Michaeli Apaſi, dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dno Siculorum comiti. etc. dno dno nobis naturaliter clementissimo.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXIII. köt.)

b)

1678. j u n. 24.

Daczó János jelentése a csíkszéki mustráról.

Ngodnak mint kgl uramnak alázatos szolgálatomat ajánlom, az úr isten Ngodat kívánsági szerint való üdvösleges sok jókkal, szerencsés hosszú élettel áldja meg, tiszta szívből kívánom.

Az Ngod kegyelmes parancsolatja szerint kgl uram én is mai napon 11 óraker tájban érkezvén itt le Csíkben,

és isten segítségéből megmustrálván az hadakat, ügyekszem azon, hogy az Ngod kegyelmes parancsolatját effectuálhas-sam, s megindíttatván mingyárast az hadakat, mentől hama-rébb Ngod udvarlására kimegyek. Az mint Ngod kegyel-mesen parancsolt volt ennek előtte arról is, hogy az székelységnél elkészítettett élés szekerek elejinek Gábor Ferencz uramat elkészítsem, én kegyelmes uram az Ngod arról való ő kglmének szólló commissióját megküldöttem, s ő kegyelme már készen is vagyon, de úti költsége nem lévén, sem instructiója, mód nélkül meg nem indulhat. Ngodat mint kgl's uramat alázatosan kérem, méltóztassék utiköltségnek kiadása felől kegyelmesen parancsolni, kitől s honnan légyen, egyszersmind instructiót is adni, az élés szekerekkel meddig menjen, s dolgában mint procedáljon, magát mihez alkalmaztassa és mikor induljon, hogy az iránt is fogatkozás az dologban ne legyen. Annak felette az székelységről kiment élés szekerek mellett való emberek-nek is méltóztassék kegyelmességéből Ngod egy commissiót iratni, hogy Gábor Ferencz uramot rendelte Ngod elejek-nek, mindenkben ő kglmétől dependeáljanak, s parancso-latjához alkalmaztassák magokat, hogy ő kglme is jobb alkalmatossággal effectuálhassa az Ngod kegyelmes paran-csolatját. Eltesse az úr isten Ngodat sok esztendőig jó egészségben boldogul szerencsésen. Datum in Unczangi, die 24. Junii, anno 1678.

Ngodnak alázatos szolgája s igaz híve

míg él

Daczó János mp.

P. s. Bizony alig várnám, hogy Ngoddal szólhatnék, igazán mondják, non omnes sunt sancti, qui calcant limina templi.

A fejedelem kezével a lap alján: Acceptae m. p.

Külczm: Az erdélyi mlgos fejedelemnek nekem kglmes uramnak ő gnának irám alázatosan.

(A M. T. Akadémia birtokában levő eredetiről.)

c)

1678. júl. 18.

A fejedelem parancsa, melylyel a felülést sürgeti.

Michael Apafi dei gratia princeps Transilvaniae, partium regni Hungar. dñus et Siculorum comes etc.

Splēs gener. egr. et nles agiles fideles nobis dilecti, salutem et gratiam nostram. Már sok ízben mind rész szerint tisztelőkül, mind pedig közönségesen is kglmeteknek és hűségteknek megirattuk és kglmesen is megparancsoltuk, hogy az alattok való vitézlő rendeket kemény animadversiójokkal is reá kénszerítse és kételenítse kedvek ellen is, ez haza közönséges szolgálatjához tartozó jó hadi készületekre, fegyverekre, öltözetekre, paripákra, kit-kit az magok rendi szerint való karban és készen lételekkel az szükséghez képest. De nemhogy fogamatját látnók sokszori kegyes atyai intésünknek, sőt parancsolatunk alatt való klmes rendelkezésünknek is, hanem inkább naponként alább-alább szállva dolgokban tapasztaltatnak nagyobb részint; avagy némelyek ugyan vakmerő indulatjoktól viseltetnek, szántszándékkal ruhátalanul, fegyvertelenül és egyéb kívántató magokra való vigyázások nélkül lehagyni magokat mindenekből. Minekokáért hozzánk, s hazájokhoz tartozó erős kötelességekre parancsoljuk kglmeteknek és hűségteknek klmesen és igen serio, hogy se órát, se napot, sem pedig több parancsolatunkat róla nem várván, hova hamarébb mindezeknek effectuálásában, az hol illik, úgy szorgalmatoskodjék, hogy kötelességeknél felelhessen meg szorgalmatosan. Egyébiránt tudva legyen mindeneknek, hogy valakiket nem sokára ezen fogvatkozásokban tapasztalhatunk lételekkel, bizonyára örökös jobbhágyásra készítik magokat s maradékokat is csalhatatlanul. Nec secus facturi. Datum in civitate nra Alba Julia die 18. Julii 1678.

M. Apafi mp.

(Oldalt a fejedelem kezével.) P. s. Többször bizony meg nem intetjük, hanem a kiket fegyverteleneket, ruhátalanokat találunk, jobbhágyoknak adjuk, vagy felakasztatjuk.

Külczim: Splibus gener. egr. et nlib. ag. capitaneo et judici regio stb. rendes cím.

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

CXVII.

1678. j u n. 22.

Palády posta hitlevele.

Én Drombáron lakó Paládi György, mivelhogy az mi kglmes urunk, mlgos Apati Mihály Erdélyországának fejedelme, Magyarország részeinek ura és székelyek ispánja portai postaságnak hivataljában újabban is bevenni méltóztatott: Esküszöm azért az élő istenre, ki atya fiú szent lélek, teljes szent háromság egy bizony örök isten, hogy én megemlített kglmes uramnak, és mlgos Bornemissza Anna fejedelem asszony kglmes asszonyunk, ő ngok mlgos szerelmeseinek teljes életemben igaz, hív és jámbor szolgálók leszek, jó akarójoknak jó akarója, ellenségeknek ellensége, soha sem titkon sem nyilván az ő ngok életek, mlgos személyek és fejedelemségek ellen nem practicálok, másokkal egyet nem értek, sőt az ilyeneknek teljes tehetséggel ellent állani igyekezem, sem félelemért, sem jövődöbeli reménségért és akármi névvel nevezendő tekintetért, adományért, ígíretért ő ngok ellen való dolgokban magamot nem elegyítem, és ha másokat értenék is olyanokat, vagy magam vagy ő ngok belső hívei és tisztjei által idején korán értékre adni ő ngoknak el nem múlatom. Az postaságnak hivataljában s minden ő ngoktól reám bízandó s előmben adandó dolgokban, úgymint levelek hordozásában, izenetekben, vásárlásokban, tolmácslásban híven és igazán eljárók, azokhoz nem teszek, el nem veszek; hazug híreket nem költök, formálok, hirdetek; magam alkotmatan cselekedetemmel ő ngokra búsulást nem hozok; semminemű titkot időnap előtt ki nem jelentek. Jó szerencsés és kitől isten ő ngokat oltalmazza, szerencsétlen állapotokban is ő nagyságokhoz való kötelességemet fentartom mind addig, míg ő ngok kötelességem alól fel nem szabadítanak. Egy szóval úgy viselem magamot, mint igaz jámbor és hív s tükéletes szolgálóhoz illik. Melyeknek ha megállója nem lennék, comperta rei veritate, úgy büntetessenek ő ngok, az mint ő ngok kegyelmességének tetszik. Melynek mégis az mint megállója leszek, isten engem úgy segéljen s úgy adja lelkem idvességét. Albae die 22. Junii anno 1678.

Palady Georges mp. (P. H.)
(*Görög betűkkel aláírva.*)

Külczim: 1678. 22. Junii. Fejérvárott Paládi Györgytől újlag vétetett reversalis.

(Eredeti. Nemzeti múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

CXVIII.

1678. jun. 29.

A nagyvezér utasítása a rendkívüli ajándék beszolgáltatása ügyében.

Instructio excellentissimi supremi vezerii medio universalis interpretis extradata, et aliqua in parte adaucta ab eodem interprete. Die 29. Junii anno 1678.

Ex pecunia, quam afferet dnus legatus cels. principis, separentur 500 bursae, quas unacum muneribus, quaecunque secundariis ministris missa fuerint, recipiat dnus residens, atque in securo loco expectet commeatum currus, cum quibus et quibuscunque aliis Turcicis militiis ex commendatione praesidiarii passae associatus, ad castra augusti supremi vezerii iter suum sequatur. Adhibeat autem in itinere summam cautionem, excubiasque semper diligentes habeat, prout convenit in hostili terra.

Dnus vero Sigismundus Boer cum recenti ablegato cels. principis reliquam pecuniam retineant, et in locum securum eundo, ibi moras texant, quousque supplementum pecuniae a cels. principe transmittatur, ita ut completam summam centum bursarum securis viis, sufficientique comitatu transferant ad potentissimi imperatoris praesentem mansionem, atque ibi exhibitis literis supremi vezerii dno cajmekamo, juxta ipsius indigitationem praedictam summam pecuniae tradat.

Dnus residens omnes literas, quascunque recens ablegatus afferet, recipiat, et quibus debetur, exhibeat, ipse vero ablegatus cum dno Sigismundo Boer literis tantummodo supremi vezerii adeat cajmekamum, et mandatum supremi vezerii de tradenda praedicta pecuniae summa exponant, et indigitationem dñi cajmekami rogent, cuinam tradatur pecunia, nullaque praeterea verba faciant.

Dñi ablegati in traditione praedictae pecuniae sese constantes, cautos, et omnium aliarum praeter traditionem pecuniae rerum ignaros exhibeant, silentioque et ignorantia traducant curiosos cujuscunque ministri inquisitiones.

Hoc unicum responsum sciscitantibus detur nempe:

cels. princeps dno Petro Vajda centum tantum bursas tradidit, ut directe afferet ad supremum vezérium. Cum vero appropinquans fortalitio Bender, praemisit cursorem suum ad ablegatum principis in castris existentem pro expectatione istius pecuniae, et dnus ablegatus referet supremo vezerio approximationem pecuniae, supremus vezarius jussit, ut ipse ablegatus regrediatur, et nequaquam permittat, ut pecunia ulterius progrediatur, sed illam transferat ad mansionem imperatoris, et juxta indigitationem dni cajmekami assignetur, et ita factum est unice: respondeatur.

Caeterum si quaeratur a quopiam, qua de causa talis pecunia tradetur, quidve praeterea insumptum sit aliis ministris, causam quidem clare nescire, verum quidem nihil praeterea ea insumptum esse constanter affirmetur. ita ut praeter centum bursarum consignationem nihil aliud unquam cuiquam reveletur, erit enim delictum in hac re maximo damno celsiss. principi.

Si quis in aula imperatoris munera quaeret, dni ablegati constanter omnibus denegent, se nihil in commissis habere a cels. principe praeter assignationem centum bursarum, dicendo.

Neque ipsi agae revelandum est, quod expectetur supplementum pecuniae in ipso principio, sed brevibus itineribus eundo et texendo moras, aliquamdiu protrahatur tempus, quousque in locum securum medium, ubi supplementum pecuniae expectandum est, perveniatur, et ibi, si necessitas erit propter aliquam tarditatem, aliquod supplementum pecuniae expectare reveletur.

Interim sollicitis literis per celerem cursorem informetur cels. princeps, et summum studium adhibeatur, ut quamprimum et simul totum supplementum pecuniae transmittatur directe in locum illum medium, ubi scilicet expectatur.

Iterata itaque inculcatione cels. principi commendetur, ne ulterius dilatio fiat in transmissione supplementi pecuniae.

(Egykorú minuta. Nemzeti múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

CXIX.

1678. jul. 1.

Jelentés Bélyd Pál szolnokmegyei jószágai lefoglalásáról.

Isten Ngtoakat és Kglteket számos esztendőig jó egészséges hosszú élettel áldja meg s kívánsága szerint való jókkal látogassa meg mindenhai napjaiban, szüből kívánom.

Ngtoknak s Kglknek alázatosan akarám értésére adni, quod in hoc anno praesenti 1678. die vero 1. mensis Julii nemz. Albisi Barabás Péter uram ő kglme az mi kglmes urunk ő nga directora küldé el engemet tisztem szerint Belső-Szolnok vármegyében Betlenben ilyen instructióval: Albisi nemz. Barrabás Péter uram, a mi kglmes urunk ő nga erdélyi fiscalis causáinak directora ratione officii sui directoratus t. nemz. uzoni Béli Pál uramot Kglld által úgymint jobbágyából álló egész jószágának hűtös birája által, a mint az három nemzetből álló nemes ország ő kglmét az közelebb elmúlt országgyűlésén megszentelté, arról a mi kglmes urunk ő nga pecséti alatt költ sententiának vigorával s tenora szerint végben viendő executióra ad octavum diem certificáltatja én általam, nemes Belső-Szolnok vármegyének egyik vicebirája által. Én annakokáért megírt nemz. Albisi Barrabás Péter director uram ő kglme instructióját vevén, tisztem s kötelességem szerint elmenék fen megírt napon és esztendőben Belső-Szolnok vármegyében Betlen várában és találom fen megírt t. nemz. uzoni Béli Pál uram ő kglme Betlen várához szolgáló jószágából való kőfarki Gaurus János nevű hűtös biráját s tisztartóját az Betlen várának az külső kapuja előtt való sorompónál, s én tisztem s kötelességem szerint az előmben adatott instructio szerint t. nemz. uzoni Béli Pál uramat ő kglmét ezen fen megírt kőfarki Gaurus János hűtös birája s gondviselője által certificálám ad octavum diem executióra nemz. Albisi Barrabás Péter director uram ő kglme nevével az instructio tenora szerint, mely certificatiómra fen megírt kőfarki Gaurus János uram megírt t. nemz. uzoni Béli Pál uram ő kglme jobbágyából álló hűtös birája tön ilyen választ: Értem és hallom. Mely fen megírt brevisatio én általam így menvén végben, én is irtam meg ezen dolgot Ngtoknak s Kglknek fide mea mediante, kezem írásával és szokott pecséttemmel megerősítve. Datum anno, die, loco ut supra notatis.

Correcta per me.

Isten Ngtokat s Kglteket sok esztendőig éltesse s
tartsa meg jó egészséggel és hosszú élettel

mostan Keden (?) lakó berzétei Kovács
István nemes, Belső-Szolnok vármegyének
egyk hütös vice bírāja.

Külczim: Spectabilibus magnificis generosis egregiis et
nobilibus dominis supremis et vicecomitibus, iudicibus, vice-
iudicibus ceterisque juratis assessoribus ac notario sedis judi-
ciariae nobilium comitatus Szolnok Interioris, dominis mihi
observandissimis.

Más kézzel: Anno d. 1678. Apertae per Sigismundum
Nagy juratum cottus Szolnok Interioris notarium mp.

(Országos levéltár. Gyfhv. Kápt. Cent. Misc. Cista III. Fasc.
1. No. 16.)

CXX.

1678. júl. 4.

*Báthory Sófia Fráter Istvánhoz: jószágai pusztítottása
ügyében.*

Grose dne, nobis honorande.

Ezen holnapnak második napján irt Kglmed levelét
ma adák meg. Elébbeni levelünkben elégségesen kitetszik,
hogy nem Zrinyi Miklós, fia az, a ki felől Kglmed tuda-
kozott. Mert annak fia Ádám tizenöt esztendősnél aligha
idősebb, Bécsben tanult nemrégén, s ezelőtt csak öt héttel
és négy héttel látták azt Bécsben. Hanem olyat értettünk
s hittel bizonyította Erdélyből jövő ember, hogy szemével
látta odale Zrinyi János uramot, menyem asszony ő kglme
öcsét. Úgy vagy-e, bizonyosan nem tudjuk. Ha pedig az
volna, irasson Kglmetek menyem asszonyomnak ő kglmének
Zrinyi János urammal, s mingyárt megisméri a levélből.
Kgléd is azt izente vala szóval Prinyi Pál uram ő kglme
embere által, hogy igen magas szál legény az oda be, a ki
magát Zrinyi Ádámnak nevezi.

A mi Máramaros ellen való fenyegetőzésünket illeti,
ha Kgléd abban kételkedik, noha Dolhainé asszonyom leve-
nebel magyarán feltettük, tudva legyen Kglédnél, ha isten ő
szent fölsége mostani feltett szándékunkat meg nem változ-
tatja, kinek akarátja nélkül embernek csak egy haja szála
sem esik el, minden bizonynyal amennyire reá érkezőnk

megéreztetjük nemcsak Máramorossal a büntetést, ha ezentúl a haza pusztétók, kiknek vezére minden roszbán supremus Teleki Mihály, csak valami káros égetést tesznek is jószáginkban. Mind isten s mind világ törvénye helyén hagyja azt, hogy ellenségünkkel ellenségesképpen bánhadtunk, eddig is megcselekedhettük volna jó lélekkel (mert előbb adtak okot arra) az mit feltettünk, ha szegényeken könyörültető keresztényi indulat kezünket meg nem tartóztatta volna; — de tovább az is felszabadítja kezünket. ha Teleki égető kegyetlensége kényszerét. Engedjen Kglmetek is más emberek okosságának, és ne tegyen Kglmetek vakokká bennünket magyarországiakat. Kővárnak. Husztnak főkapitánya, főispánja, az erdélyi fejedelem főtanácsa, arendátorja, ubique supremusa az erdélyi fejedelem zászlója, czímere által kijűn pogány pusztításra Erdélyből, Máramarosból több oda lakos és hittel köteles tartóival, és minden, minden, minden igaz ok nélkül szemünk láttára udvarházainkat, faluinkat égetteti, jószáginkat pusztíttatja, és még jó előre ellenünk való kegyetlenségét megmutatta Apában, kiválogatván a mi jobbágyink házait s csak azokat égettette fel. Mégis mi ne haragudjunk, ne igyekezzünk magunk s jobbágyink oltalmára, s szegény jobbágyinknak haláltól való megtartásra? Úgy értettük ugyan másoktól, hogy a fejedelemnek ő kglmének ezekhez semmi kedve nem volt. De a fejedelem asszony ő kglme akaratjával kellett meglenni. Valóban nagy számolás isten előtt, fel is hat sok ártatlanok kiáltása az isten eleiben. Végezetre, ezelőtti időkben is megirtuk többször, nem háborgatunk mi mást, ha minket nem háborgat. Ezek után isten gondviselésében ajánljuk Kglmedet. Datum in arce nostra Munkács die 4. Julii, anno 1678.

Grosae Dnis Vrae

benevola
Sofia Batori mp.

Külczim: Grosó dno Stephano Frater, arcis Huszt capitaneo etc. nobis honorando.

(Ered. gr. Kemény I. Erd. Tört. Ered. Lev. XXIII. k.)

CXXI.

1678. júl.—sept.

Portai jelentések az erdélyi ügyekről.

a)

Kindsberg és Hoffman Marc Antonio Mamucahoz. Adrianopoli 28. di Luglio 1678.

»Avvisiamo nel mentre, essere gionto da Vienna il correro Rodolfo con ordini cesarei di lamentarsi alla porta, che Michael Teleki cognato dell'Abaffy con l'annesa patente di 4. Giugno si sia publicato Generale dè Rebelli, e con milizie armate di Transilvania uscito dalla fortezza di Kővár, con cannoni, munitioni, bandiere spiegate, e congiontosi con Rebelli, se ne vada assaltando e bruggiando li villagi, spogliando li poveri sudditi, e facendo per tutto grandi et infiniti danni.

E poiche questi eccessi enormi, controvertenti all'alma pace e le sincerationi havute fin qui dall'Eccsa Porta, sono inauditi et insopportabili: io residente con la congiunta lettera diretta al caimecam faccio la dovuta istanza, che con l'espeditiione d'un espresso aga dalla porta in Transilvania sia proibito al Teleki e suoi seguaci simili eccessi, con ordini precisi, che si ritiri immediatamente, che disarmi, che restituisca il spoglio, e che ribonifichi li danni inferti, altrimenti Sua Mtà Ces. sarà necessitata per diffendere li suoi paesi e sudditi, di spingere le sue armate in quelle parti ad opprimere li turbatori della pace, la quale dalla parte di Sua Maestà per sollievo degl'innocenti sudditi, si desidera inviolabilmente di mantenere, fin tanto, che non si dia causa contraria; aspettando da Sua Eccza il Caimecam con la benignissima sua risposta il dovuto rimedio, acciòche il male sia tempestivamente impedito, e si possa rispedire il correo a Vienna.

Onde Lei con la sua solita destrezza, non mancherà di essagerare questi eccessi del Teleki et Abaffi e soggiungerli, che non sequendo il rimedio opportuno, quelli saranno incolpati, che non hanno impedito il male, portando Sua Mtà Ces. nostro clementissimo signore sicura confidenza. verso l'eccelsa porta, che queste insolenzie et hostilita si facciano contra la volonta d'essa, e le rimedierà quanto prima come ancora volontieri vedrà e coopererà, acciòche

quelli che causano la rovina del paese, la quale fin hora in gran parte ha ancora toccato l'accennata Eccelsa Porta, siano rigorosamente castigati, ne si pigliará per male, se Sua Mtà Ces. sarà costretta di farlo, e divertire il male dal suo canto.

Quando il caimecam rispondesse, che queste cose appartengeno al Supremo Vesier, che si rimetteranno a lui, e s'aspettaranno le risposte: Lei dovrà soggiungere, che Sua Eccza il caimecam sia in suo luogo, che a lui si fa istanza, che lui deve mettere la mano ad estinguere il fuoco, che contra ordine delle Eccsa porta và eccitando il Teleki e l'Abaffi nell'Ungaria superiore. Che non sia tempo d'aspettare le risposte del supremo vezier, le quali tardaranno molte settimane, et in tanto seguirà molto male, il quale potrebbe subito essere rimediato da Sua Eccza il Caimecam, con espeditione d'un suo aga in Transilvania. Soggiongerà, che ci convenga di preventire il male et avvisare le sue circostanze, avantiche cresca, acciochè poi non rimediando, come ricercano le capitulationi della pace, non siamo incolpati con gl'interpreti a non haverlo tempestivamente avvizato. Pero che Sua Eccza riflettendo prudentemente a questi eccessi del Teleki, si compiacerà porgervi rimedio e dare la risposta alla lettera con gli ordini per rispedire il correro.»

(Turcica 1678. Cs. és k. udv. levéltár, Bécs.)

E jelentés fordítása.

Értesítjük e közben, hogy megérkezett Bécsből Rudolf futár a császári rendeletekkel panaszt emelni a portán, hogy Teleki Mihály, Apafi rokona, a mellékelt jun. 4-ki patenssal a felkelők generalisává neveztetett és az erdélyi fegyveres katonasággal kiment Kővárból, ágyúkkal, munitiókkal, kibontott zászlókkal és egyesülvén a felkelőkkel támadólag lép fel, égetvén a falvakat, rabolván a szegénységet s általában nagy és mérhetlen károkat okozva.

És mivel ezen példátlan, az áldott békével és a porta eddigi biztatgatásaival ellenkező kihágások hallatlanok és elviselhetetlenek, én a residens a mellékelt s a kajmekámhoz intézett levéllel kötelességemhez képest kérem, hogy egy a portáról Erdélybe indítandó aga küldetése által tiltassanak meg Telekinek és követőinek hasonló kihágások, azon határozott parancssal, hogy azonnal vonuljon vissza, fegyverkezzék le,

adja vissza a rablott dolgokat s térítse meg az okozott károkat, máskülönben ő császári felsége kényszerülve lesz tartományait és alattvalóit védeni, azon vidékre küldeni haderejét, hogy elnyomja a béke háborgatóit, melyet ő felsége az ártatlan alattvalók könnyebbségéért fenn akar tartani addig, míg ellenkezőre okot nem adnak, várván ő Exciájától a kajmakámtól legkegyesebb válaszával a szükséges megorvoslást, hogy a baj idején megakadályoztassék és vissza lehessen küldeni a futárt Bécsbe.

Ezért Ön szokott ügyességével nem fog késni jól túlozni Teleki és Apafi ezen kihágásait és felvilágosítani őt, hogy nem alkalmazván a szükséges orvoslást, azok lesznek a bűnösök, kik nem akadályozták meg a bajt, császári felséges urunk teljesen biztos lévén a fényes porta felől, hogy ezen kicsapongásokat és ellenségeskedéseket az ő akarata ellenére üzik és mentől előbb megorvosolandja, ép úgy örömet fogja látni, sőt közre fog működni a célra, hogy azok, a kik a tartomány romlását okozzák, mely eddig még nagy részben érdekelte az említett fényes portát, szigoruan megbüntettessenek, rossz néven sem fogja venni, ha ő felsége is kényszerülve lesz úgy cselekedni és részéről a bajt elhárítani.

Ha a kajmekám azt válaszolja, hogy ezek a dolgok a fővezérhez tartoznak, s hogy hozzá fognak fordulni s a választ megvárják: azt kell válaszolnia, hogy hiszen ő Exciája a kajmekám az ő helyettese. hogy ő tartozik kinyújtani a kezét a tűz kioltására, melyet a fényes porta rendelete ellenére támaszt Teleki és Apafi Felső-Magyarországon. Hogy nincs idő megvárni a fővezér válaszait, melyek sok hétig késendének és sok baj támadhat addig, a mely pedig rögtön megorvosolható ő Exciájától a kajmekámtól egy ágája Erdélybe küldésével. Tegye még hozzá, hogy minket illet a bajt elhárítani s körülményeiről értesítést adni, mielőtt az megnövekednék, nehogy az esetre, ha nem orvosoltatik (a baj) úgy, mint azt a béke feltételei megkövetelik, mi legyünk hibáztathatók az interpresekkel együtt, hogy nem értesítettük idején. Azért tehát ő Exciája bölcsen tekintetbe vévén Teleki ezen kihágásait, tessék ezt megorvosolnia és válaszolnia a levélre a rendeletekkel, hogy a futár visszaküldessék.

b)

Mamuca aug. 12-iki jelentése.

Lettera di Marc Antonio Mamuca interprete Cesareo scritta da Silistria li 12. Agosto 1678. all'illmi ssimi s. internuntio Hoffman et s. residente di Kindsberg a Adrianopoli.

In conformità del l'ordine, io feci partenza d'Adrianopoli li 24. di Luglio per Silistria: a mezza strada incontrai Mehmet Effendi, teftendar di Uyvar, che ritornava de Bender, dove si e abboccato col supremo Vizir due hore, onde procurai di cavargli la causa del colloquio, et mi disse che la guarnigione di Nitria uscita con cannoni e bandiere in numero di 1400 incontratasi con quelli di Uyvar (che erano andati a sottoporre alcuni villaggi reitenti, che prima contribuivano) et combattendo insieme, restorono 400 Tedeschi morti, de Turchi non piu di trenta, al che sorrise il Vizir, dicendo ch'aveva inteso il contrario, et che quanto alli villaggi reitenti, si sottoporranno bene all'ubbidienza della porta e tutto si farà se Dio gli darà vita, essendo la sua intentione doppo la pace de Moscoviti, di portarsi in persona sotto Giavarino.

Alli 27. di Luglio arrivai in Silistria, trovai il Caimecam passa indisposto, Suleiman il cavalerizzo maggiore con tutti li altri ministri della corte indisposti, anzi il medesimo Gran-Signore col figlio, et dicono anco tutte le Sultane, aggravate di febbre, queste stanno in città, et al di fuori li ministri, et qualche milizia nel campo, e non vi è un padiglione nel quale non si trovino ammalati di febre o di dissenteria.«

»Alli 3 d'Agosto ho ricevuto la lettera et inteso quello mi commandano di rappresentare alla porta contro il Teleki perche con la speditione d'un aga in Transilvania et Ungheria sia subito disarmato et impedita le hostilità e turbulenze de'confini; onde portata la lettera del s. Residente al Caimecam passa, gl'esposi a bocca tutto quello che m'hanno ordinato. Sopra di che aperta et letta la lettera mi rispose di voler subito avvisar il Granvizir del successo, al che io replicai: che il male ricerca rimedio subito, e che sua Eccza si compiacesse di dar parte al Gransignore et risponder al s. residente. Sua Eccza mi disse, che la volontà del Gransignore era di conservar la pace, e non

disturbarla. Doppo m'interrogò, se li Ungheri possono assaltar e pigliar qualche fortezza de'Tedeschi, io risposi, difficilmente, mentre le fortezze dell'imperatore sono tutte ben munite et presidiate, ma che si rovinerà la campagna, si incendiaranno i villaggi, si spoglieranno li sudditi, e li faranno infiniti danni ad ambe le parti, e che pero sua Eccza vogli impedirli, mentre è venuto un corroero espresso da Vienna, per far reprimere questi eccessi. Il Caimecam mi promise in pochi giorni darmi la risposta, et la notte spedì subito un capigi bassi al Granvizire, perche non ardisce senza sua presaputa d'intraprendere cose rilevanti.

Alli 5. d'Agosto ho mandato con occasione sicura la lettera, che scrisse il s. residente al Granvizir. et al signor Mauro Cordato contra il Teleki e suoi seguaci, et se le lettere non saranno prese dalli Cosacchi per strada, spero che in 12 giorni s'havera la risposta.

Ho rappresentato anche al Caimecam passa che con il poco tain di m/4 aspri non si possi mantener l'illustrissimo sig. internuntio, e che alli altri dell'istesso carattere si corrispondeva 8 in m/9 aspri al giorno, al che soggiunse il caimecam, che l'ordine del Granvizire era che si dia a questo sig. internuntio quel tanto, che s ha dato a quello, che è stato in Prussia, dicendomi, che all'istesso ambasciatore di Polonia, non si dava piu di m 5 aspri al giorno. Io pero non mancherò d'insistere e sollecitare e di far tutto quello che potrò, per accrescere detto tain«.

»Alli 7. Agosto è arrivato di Transilvania il maggiordomo del Beldi, riserrato col conte Ziachi nelle sette torri di Constantinopoli, codotto con alcuni servitori valachi avanti il caimecam, l'interrogò, che nuova di Transilvania et espose, che il Teleki con li Transilvani, Ungheri rebelli, Francesi e Polacchi in numero di circa m 20 huomini, si trovano all'assedio di Cassovia e che combattono fortemente. Di più che Steffano Boros, capo interprete dell'Apaffi si trovi in Valachia disgustato dal suo Principe, aspettando risposta da quelli delle sette torri, per venir ancora lui alla porta, a portar le sue querele, e li suoi lamenti contro l'ingiustitia et mal governo del detto Apaffi.«

(Turcica 1678. Cs. és k. udvari levéltár, Bécs.)

E jelentés fordítása.

Mamuka Márk Antal császári tolmács, 1678. aug. 12-én Silistriából írt levele Hoffman internuntiusához és Kindsberg residenshez Drinápolyba.

Rendeletükhöz képest Jul. 24-én elutaztam Drinápolyból Silistriába: fele útján talákoztam Mehmet effendivel, ujbári defterdárrel, ki Benderből tért vissza, a hol a fővezérrel két órát társalgott, a miért is igyekeztem kitudni tőle a beszélgetés okát és azt mondta, hogy a nyitrai helyőrség kimenvén ágyúkkal és zászlókkal 1400-an, találkoztak az ujbáriakkal, kik néhány makacs, azelőtt adófizető falú meghódoltatására mentek, s megütközvén egymással, 400 német halt meg, a törökök közül csak harmincz, a melyre mosolygott a vezér, mondván, hogy ő az ellenkezőjét hallotta, s a mi a makacs falvakat illeti, csak hajtsák a porta engedelmessége alá, s minden meglesz, csak isten éltesse őt, az lévén az ő szándéka a muszka béke után, hogy személyesen Győr alá menjen.

Jul. 27-én érkeztem Silistriába, a kajmekám pasát betegesen találtam, úgyszintén a főlovászmestert a többi udvari ministerekkel együtt, de sőt magát a szultánt is fiával együtt, s azt mondják, hogy a szultánnék is mind lázban fekszenek, ezek a városban vannak, kívül a ministerek s valami katonaság a mezőn s nincs egy sátor, a melyben vagy lázban, vagy vérhasban fekvő ne volna.

Augusztus 3-án kaptam a levelét s megértvén, a mit parancsolnak nekem, hogy jelentést tegyek a portán Teleki ellen, hogy egy aga küldésével Erdélyben és Magyarországon (Teleki) lefegyvereztessék, s megakadályoztassanak az ellenségeskedések és a végbeli zavargások, a miért is a residens úr levelét a kajmekám pasához vittem, s mindazt jól megmagyaráztam neki, a mit parancsoltak nekem. A mire ő felbontván és elolvassván a levelet, azt válaszolta, hogy rögtön értesíti a nagyvezért a történetekről, a mire én azt feleltem, hogy a baj sürgős orvoslást kíván, s hogy kegyeskedjék ő exciája a szultánt értesíteni s válaszolni a residens úrnak. Ő exciája azt mondta, hogy a szultán szándéka a békét megőrizni, és nem felzavarni. Aztán kérdezett, ha vajjon megostromolhatnak s elfoglalhatnak-e valamelyes erődöt a magyarok a németektől, azt válaszoltam, bajosan, mivel a császár erősségei mind jól meg vannak erősítve és őrséggel ellátva, hanem hogy a vidéket fogják pusztítani, felgyújtandják a falvakat, kirabolandják az alattvalókat s végtelen károkat

fognak okozni mind két félnek s ezért akadályozza meg őket ő Exciája, mivel sürgős futár jött Bécsből, hogy nyomaszanak el ezen kihágások. A kajmakám megígérte, hogy kevés nap alatt választ adand s még az éjjel rögtön egy kapucsi basát küldött a nagyvezérhez, mert nem mer az ő tudta nélkül fontos dolgokba elegyedni.

Augusztus 5-én küldtem el biztos alkalmatossággal a residens úrnak a nagyvezérhez és Maurocordatushoz irt levelét Teleki és követői ellen s ha a kozákok utközben el nem veszik, remélem, hogy 12 nap mulva választ kap.

Azt is jelentettem a kajmekámnak, hogy a 4000 ospora csekély járandósággal nem tarthatja fenn magát a méltóságos internuntius úr és hogy a többi hasonmóságúeknek 8—9000 osporát adnak napjára, a melyre azt válaszolta a kajmekám, hogy a nagyvezér rendelete volt, hogy ennek az internuntius úrnak annyit adjanak, a mennyit a porosznak adtak, mondván nekem, hogy a lengyel követnek magának is csak 5000 osporát adtak napjára. De én nem szünök meg kérni és követelni s mind azt megtenni, a mit tudok, a járandóság megnagyobbítására.

Aug. 7-én érkezett meg Erdélyből, a Csákiival együtt a konstantinápolyi héttoronyba zárt Béldi udvarmestere, néhány oláh szolgától vezetve a kajmekám elé, kérdezte őt, mi ujság Erdélyben, válaszolta, hogy Teleki az erdélyiekkal, magyar felkelőkkel, francziákkal és lengyelekkel körülbelől 20,000 emberrel Kassát szállotta meg, s keményen ostromolják. Azon felül, hogy Boros István Apafi főtölmácsa Oláhországban van, örrol fejedelmére várván a héttoronybeliek válaszát, hogy ő is a portára jöjjön panaszait s sérelmeit Apafi igazságtalansága és rossz kormányja ellen előadni.

c)

*Marc Antonio Mamuca, Hoffmann és Kind-sperghez.
Silistria 1678. augusztus 21.*

»De Transilvania è capitato qua Sigismundo Boer e Pietro Vaida per portar il supplimento delli denari promessi dall'Apaffi al gran Vesir per haver fatto imprigionare nelle 7 Torri quelli rei innocenti capi Transilvani. e perche il Vesir diede ordine che portassero li 50 mille reali al Gransignore. così comparvero avanti il Caimecam quale senza lasciarli parlar gli dimando se sono pronti li 50 mille reali. e loro risposero che mancavano alcuni mille.

sopra di che alteratosi il Caimecam, li ha scacciato: andate e trovate li, cani, furfanti, bugiardi.

Il Caimecam conosce molto bene l'innocenza delli imprigionati nelle 7 torri, e che il mancamento provenga tutto delli disordini dell'Abaffi e del Teleki, ma essendo contrario all'intentione del Visir per imbrogliar tanto maggiormente la Transilvania e ricavarne frutto, così lui non vuol contrastargli.

Con questi venne un Turco di Varadino ampliando le attioni del Teleki, quale con 20 mille huomini habbi preso Filek, Onod e Zendreo, e voltatosi verso Kalo, per occupare quest'et altri luoghi dicendo che habbia ammazzato molte milliara de Tedeschi, e che hanno fatto loro gran tyrannie et infiniti danni nel paese.

Sopra di che io supplicai il Caimecam a far spedir l'aga in Transilvania et Ongaria per impedir gl'eccessi che si fanno contro la Maestà dell'Imperatore, che è il più vicino et più sincero amico del gransignore et il Caimecam mi rispose, non vedete che il Vesir non mi risponde, che havendo rimesso il negotio a lui, devo aspettare la sua risposta.

De Valachia è venuto aviso, che l'Abaffi habbi fatto assaltare li beni del Beldi e ritrovato robba per il valsente di 100 mille reali, investigando nella citta di Cronstatt, dove sono li suoi capitali, e dicono che habbi levato circa due cento mille reali di denaro, pertinente al detto Beldi; li 16. del corrente qui in Silistria nel fondo di torre con ferri a piedi è morto il signor Nicolo Bona, ambasciadore di Raguse

(Turcica 1678. Cs. és k. udvari levéltár, Bécs.)

E jelentés fordítása.

Erdélyből ide érkezett Boér Zsigmond és Vajda Péter az Apafitól a nagy vezérnek megígért pénz kiegészítését hozván, a mért bezáratta a 7 toronyba azt a hat ártatlan erdélyi főurat, és mivel a vezér követelte, hogy 50,000 reált hozzanak a szultánnak; így aztán a kajmekám előtt jelentek meg, ki a nélkül, hogy beszélni engedte volna őket, kérdé, ha megvan-e az 50.000 reál és ők válaszolták, hogy hiányzik egy pár ezer, melyre megharagudván a kajmekám, elkergette őket, menjetek és találjátok meg kutyák, beste lélek hazugok.

A kajmekám igen jól tudja a héttoronyba zártak ártatlanságát és hogy az egész hiány az Apafi és Teleki ren-

detlenségeiből származik, de a vezér szándékával ellenkező levén, hogy még inkább zürzavarossá tegye Erdélyt és hasznot huzzon belőle, nem akar ellenállni neki.

Eközben egy török jött Váradról Teleki actióit még inkább nagyítva, hogy 20,000 emberrel elfoglalta volna Füleket, Onódot, és Szendrőt, és Kálló ellen fordult, hogy ezt és más helyeket is elfoglaljon, mondván, hogy sok ezer németet elpusztított s hogy a katonái nagy zsarnokságokat s végtelen károkat okoztak az országban.

Erre én kértem a kajmekám-t, hogy küldesse az agát Erdélybe és Magyarországba, a kihágásokat megakadályozni, melyeket a császár ő felsége ellen cselekesznek, a ki a legközelebbi és legőszintébb barátja a szultánnak és a kajmekám azt felelte, nem látod-e, hogy a vezér nem válaszol; mivel az ügyét reá bízam, meg kell várnom a válaszát.

Oláhországból értesítés jött, hogy Apafi elfoglalta Bélii jószágait és 100,000 reál értékű javat találván, Brassóban is kerestetett, ahol a tőkepénzei vannak, s azt mondják, hogy körülbelül 200,000 reál pénzürtéket vett fel, mely Bélié volt; folyó hó 16-án halt meg itt Szilisztriában a torony fenekén megvasalva a ragúzai követ Bona Miklós uram.

d)

Marc Antonio Mamuca, Hoffmann és Kindspereghez. Silistria 1678. augusztus 26.

»Circa alli interessi commessimi di far spedire un aga in Transilvania per impedire gli eccessi del Teleki ho parlato al Caimecam triplicatamente, ma lo trovo tutto freddo, confuso e renitente in quest'opera sapendo desideroso il Vesir di promuovere le turbulenze nell'Ongaria per approfittarsene a suo tempo e quando gli permettera la congiuntura, però mi rispose detto Caimecam, che non puo dare nessun rimedio, nè che vuol saper altro fin tanto ch'il detto Vesir non gli dia gli ordini necessari sopra questa materia come lui gli ha ricercati; sicche per l'amore di Dio non si trascorrono l'occasioni d'estirpare quella canaglia rebelle, et colluvie congiunta con tener buone armate in Ongaria e non si spera rimedio della porta, perch'ella è quella che dà secretamente il fomento a tutti questi eccessi. tanto più che dipendendo il gran signore dalli capricci del vesir difficilmente puotra contradire alle sue machine mentre è sempre prevenuto delle sue sinistre impressioni, e poi chi sarà quello che vorrà levargliele? anco il Caimecam ha

scritto favorevole lettere all'Apaffy per la trasmissione de m 50 reali al gran signore promettendoli la protettione imperiale che procuri tempestivamente d'inviare l'annuo tributo.«

(Turcica 1678. Cs. és k. udvari levéltár, Bécs.)

E jelentés fordítása.

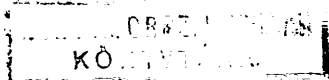
A reám bizott ügyekben, hogy egy agát küldessek Erdélybe, Teleki kihágásai megakadályozására, háromszor beszéltem a kajmekámmal, de egész hidegnek, zavartnak és tartózkodónak találtam ezen ügyben, tudván azt, hogy a vezér óhajtja a zavarokat előmozdítani Magyarországon, hogy annak idején, mikor a körülmények megengedik, hasznót húzzon belőle, a miért is azt válaszolta említett kajmekám, hogy semmi orvoslást sem adhat, s nem is akar semmit tudni addig, míg a vezér a szükséges utasításokat, a melyek miatt őt megke-reste, meg nem adja, ezen ügyben ezért az isten szerelmére el ne mulasztjuk az alkalmat ezt az átkozott lázadást és össze-gyült csőcseléket kiirtani jó hadsereg tartásával Magyarországon és hogy ne reméljünk orvoslást a portától, mert az maga ad titokban tápot mindezen kihágásoknak, annyival inkább, mert a szultán a fővezér szeszélyeitől függvén, nehezen tud ellentmondani az ő furfangjainak, mert mindig az ő bal befolyása alatt áll s ki lesz az, a ki őt ezek alól kivonja? A kajmekám is írt barátságos leveleket Apafinak az 50,000 reál megküldéséért a szultánnak, megígérvén neki a császár pártfogását, ha idején útnak indítja az évi adót.

e)

*Kindsperg és Hoffmann Marc Antoniohoz. Adrianopoli
28. d'Agosto 1678.*

»Nel presentare il quale ¹⁾ al Bassa, lei gli farà preme-vole istanza à nuostro nome, per una risposta sopra la let-tera scrittagli, concernente le hostilità insopportabili, che va facendo il Teleki Generale de' Ribelli con li Transilvani, come S. E. delli servitori del Beldi havrà inteso, remon-strandogli insieme, che se li Transilvani armati, e con cannoni ardiscono assaltare le fortezze et incendiare li villaggi Cesarei, chi potrà havere a male a sua Mtà, se per

¹⁾ Egy szép asztali órát a kajmakám számára.

vendicarsi de tanti danni, commessi nelli suoi stati, mandarà le sue milizie fin dentro in Transilvania a perseguire li turbatori dell'alma pace? Onde per impedire questi enormi eccessi del Teleki e suoi seguaci, è molto necessario (essendo pericolo in mora) che S. E. spedisca subito un aga della Porta in Transilvania et Ungheria con lettere inhibitoriali a reprimere le sopradette hostilità. Altramente lei dira chiaro al Caimecam, che la Mtà Sua sarà costretta di mandare tutti le sue armati in Ungheria a disfare i suoi ultimi nemici dove si troveranno. Poiche per certo si afferma, che tra tutti li Principi Cristiani armati sia seguita la pace universale, e che a Sua Mtà non mancano forze, per sottomettere quelli, che se gli oppongono, non ostante che desideri anche la qujeta universale per maggior sollievo de suoi popoli.»

(Turcica 1678. Cs. és k. udvari levéltár, Bécs.)

E' jelentés fordítása.

A melyet is midőn a pasának átad, sürgősen felkéri nevünkben, hogy válaszoljon a neki írt levélre, mely azon türhetetlen ellenségeskedéseket tárgyalja, melyeket Teleki a lázadók tábornoka cselekszik az erdélyiekkel együtt, mint azt ő Exciája Béli szolgáitól is megérthette, megbizonyítván egyuttal neki, hogy ha az erdélyiek fegyveresen és ágyúkkal merészkednek megtámadni az erősségeket és felgyújtani a császári falvakat, ki vehetné rossz néven ő felségétől, ha ő az ő államaiban elkövetett károk megtorlásául katonaságát egészen Erdélybe beküldi, hogy üldözzék az áldott béke zavaróit? A miért is Telekinek és követőinek ezen példátlan kihágásait megakadályozandó, felette szükséges (veszély lévén a késedelemben), hogy ő Exciája rögtön küldjön egy agát a portáról Erdélybe és Magyarországra tilalmazó-levelekkel a fenn említett ellenségeskedések elnyomására. Máskülönb mondja meg világosan a kajmekámnak, hogy ő felsége kényszerülve lesz összes haderejét Magyarországra küldeni az ő utolsó ellensége megsemmisítésére, ott a hol éri; mert biztosnak mondható, hogy az összes keresztyén hadakozó fejedelmek közt megkötött az egyetemes béke és hogy nem hiányzanak ő felségének a hadak, hogy leigázza azokat, kik ellentállanak neki, noha különben ő maga népei nagyobb könnyebbségére való tekintettel az általános békét kívánja.

f)

Az 1678. szept. 8-iki jelentés.

(Copia della lettera di Marc'Antonio Mamuca interprete, di Silistria, delli 8. di Settembre 1678.

Doppo che 26. giorni non si è ricevuto nè lettera del Veziero, nè avvisi del campo, si è reso il gransignore inconsolabile, e contristata tutta la corte, per il dubbio, che ogni cosa fosse in precipizio, comparve all'improvviso li 6. di Settembre il cameriere maggiore del Vezier, colla desiderata nova della presa de Zeherin, a forza d'assalto li ultimi d'Agosto, doppo 40. giorni di fierissimo assedio.

La causa, che il Vezier non scrisse, non provenne dall'esser serrati li passi da Cosachi, ma perche non voleva scrivere le difficoltà, ch'incontrava, e li gravi danni, che dalle frequenti sortite riceveva nel progresso di cos ostinato assedio, per non accrescere li disgusti al Gransignore et indurlo à qualche sinistra risoluzione.

Finalmente non facendo gran caso gl'assedati dei colpi de cannoni, nè di bombe, applicò il Vezier ogni studio alle mine, che sostentate dà certi istromenti foderati di cuoio in terra arenosa, con gran fatica s'avanzarono. Il general Romadonowski con poderoso esercito, e superiore di quello dei Turchi, era arrivato 6. hore lontano de Zeherin, ivi trinceratosi all'uso de Moscoviti, mà poi chiamato dalla necessità degl'assedati, si mosse dalle sue trinciere, e benche haveva li Tartari, il Caplan, et altri Passà, con le loro milizie a fronte per impedirlo, non seguirono che lieve scaramuzze, in una delle quali resto il Caplan Passa ferito. Vedendosi il Vezier avvicinato il nemico poderoso, una sol'hora distante, per soccorrere la piazza, e retrocedenti li Tartari, e Turchi, a non potere ritenerlo, fece dare fuoco alle mine, quali gettorono in aria un bastione, con distributione di molto danaro, fu ordinato l'assalto. Nelli primi due assalti furono tagliati piu di m/5 Turchi, giente tutta scielta, e scorgendo il Veziero desperata l'impresa, il soccorso imminente, e d'esser frà dua nemici riserrato, risolse di promettere alle milizie renitenti, doppia paga per invigorirle, e nel terzo generale, ed'ultimo assalto, cominciandosi con desperata volontà di vincere, ò di morire, riuscì alli Turchi di superare gl'assedati, d'invincerli nella Piazza, d'occupare li posti, e di prenderla a forza d'assalto, con strage di m/5. Cosachi e m/3. Moscoviti, passati tutti à fil di spada, che la defendevano valo-

rosamente con resistenza inaudita morendi tutti offendendo, et defendendosi con l'armi alla mano. Impadronitosi il Vezier de Zeherin, a costo di tanto sangue, perdendo durante l'assedio più di m/20 huomini, alcuni Passà, e li migliori colonelli, ed'uffiziali della milizia Ottomanna, fece subito levare le munizioni, e cannoni demolire et rovinare la piazza. La quale perduta, si ritirò il Ramadonowki, senza cimentarsi à battaglia, nelle sue prime trinciere, ed'il vezier raccolto il rimanente della sua sconfitta armata, voleva attaccare li Moscoviti, ma questi superiori del triduplo, fù sconsigliato del cimento, e nel ritorno intraprese l'attacco d'un forte 10. hore distante difeso da m 4. Cosachi, lo chiuse tutto d'intorno d'assedio, lo batte alcuni giorni fieramente, sortirono li Cosachi, inferivano grandissimi danni agl'aggressorii, con morte delli primi Agalari del Vezier.

Alla fine non essendo soccorsi provorono la mala sorte di quelli de Zeherin, morendo con l'armi alla mano, e così tutti gl'altri Cosachi, doppo haver loro soli sostenuto in questa campagna l'impeto de nemici, diroccati li ponti, levate tutte quelle proviggioni, e munizioni, che per mare, e per terra venivano a Turchi, abbandonati, e non secondati dal Ramadonowski, si sbandarono nelle selve.

A due cause principali si incolpa la perdita de Zeherin, la prima, che penuriando il Vezier d'ogni sorte de viveri, era necessitato di levar l'assedio, quando li Polachi delle loro terre vicine, detto Pavoloz, et Bialocerchiow, non havessero soccorso abbondantemente l'armata, con 600, et li Transilvani con 400 carri de proviggioni, con il quale aggiuto, si continuò, et superò l'impresa. Secondariamente poteva conservarsi la piazza, se il Ramadanowski havesse voluto soccorrerla, et batter il nemico ma con la sua languente, et irresoluta condotta, ha trascurato una delle più belle congiunture à disfare tutta l'armata de Turchi, che già mai si fosse rappresentato in vantaggio de Cristiani.

Quale e quanto sia stato il giubilo del Gransignore in sentir la presa de Zeherin sono cose incredibili, perche si mutò d'un estrema malincolia e tristizia in'un'estrema allegrezza, essagerando, che sia il primo et il più glorioso, e fortunato Monarca de tutti suoi predecessori mentre ha trionfato sopra la natione Moscovita, con la quale mai niuno imperatore de Turchi per avanti haveva havuto guerra. Ha parlato lungamente con il cameriere maggiore del Vezier, che portò la nuova; gli fece dare pelliza de zebellini, ed'altri regalli, e poi si sentirono tre salve de tutti li cannoni, e bombarde, che si trovavano, ordinandosi per

li sequenti otto giorni e notti. di far feste pubbliche, e tutti sono in allegrezza, esibendosi varie sorti de giuochi, fuochi artificiali, canti e balli pubblici all'uso del paese. Anche il signore Ambascadore de Polonia fu regallato a nome del Gransignore con 20. castrati e 40 sporte de frutti perche s'hebbe nuova che si fosse consegnato Bar, e che alli confini passavano li Polachi una buona amicitia con li Turchi permettendo libero il passo, et commercio usando loro ogni cortesia. Del che lodandosi molto il Passa de Camenez, e particolarmente perche li Polachi soccorsero il Vezier de viveri, nelle più urgenti necessità dell'assedio, ordinò al Caimecam, che lo banchetasse. Quando seguirà, avvisarò il successo. Nel mentre il Gransignore inviò al Gran Han de Tartari, et al G. Vezier, per segno della sua intiera soddisfazione, e del loro valore, a ciascheduno un pennachio d'aironi, una sabla ingoielata, e pelliza de zebellino, con ordine di dare Caffiani a tutti Passa, colonelli, et uffiziali dell'armata. Aspettandosi di là il vicecavallerizo maggiore con molte spedizioni politiche, militari, et l'ultime resolutioni del Vezier, circa l'invernata del Gransignore e dell'armata, e potrebbe essere che tra queste saranno anche le risposte del Vezier per li presenti moti de Transilvania. è arrivato un Aga de Varadino inviato dal Passa, per andarsene al Vezier, riferisce, che il Teleki, con li rebelli, et li sudditi di Giulia, di Sarvar, di Janno, e d'Agria, habbino formato un'essercito di m 15 huomini, con liquali assaltorono il paese de Tedeschi, fecero molti schiavi, che si vendono alli Turchi, ritornando con ricche prede e bottini, e tutti si meravigliano perche li Tedeschi lasciano così sprovvisti li confini, e penetrare nè loro paesi liberamente questa pessima gente, sapendo pure, che loro non dormono, e che senza presaputa del Vezier il Teleki non haverebbe ardito di far simili scorrerie, per avanti in tempo di pace mai fatte. Con questo Aga, che passava al campo, replicai al sig. Maurorocordati, gl'eccessi del Teleki, e che seco erano Turchi confinanti. Qual forma, e modo sia questo di conservar la pace? mentre alli confini si fa appertamente la guerra, contro la promessa del Vezier, e de tutti ministri della porta.

Avant'hieri capitorono quà de Constantinopoli quatro transilvani, inviati con lettere da quelli sei Capi Transilvani imprigionati nelle sette Torri. Il Kehaia mi fece chiamare, tradussi la lettera del Beldi, che fu credenziale, per il suo maggiordomo, offerendo al Kehaia 15. borse, perche cooperi, ch'il Beldi fosse fatto Prencipe. Il Kehaia

avvisò del tutto il caimecam, quale gli disse che trattenesse questi Transilvani fino che saranno passate le feste; intanto, che s'interpretassero le lettere. Il conte Czaki, con gl'altri quattro propongono alla Porta il Beldi per Prencipe di Transilvania, offeriscono al Gransignore un regalo di 100 al Vezier 50. et al caimecam altre 50. borse, come dimostrano le copie in A. e B. Dice di più questo maggiordomo del Beldi, che se non si muterà l'Apaffy, et il presente governo de Transilvania, che certo sarà la guerra in Ungheria; atteso che li sei capi ministri dell' Apaffy, sono li maggiori nemici dell' Augustissima casa d'Austria e sono li sequenti: Clemens Mikes, Farkas Bettlem, Gergel Bettlem, Nalazi István, Sekel Laslo, e Barziai Mihal, chè quanto m'occorre dire per hora, resto de Silistria 8. Settembre 1678.

Di V. V. SSme Illme

Humilissimo servitore

Marc'Antonio Mamuca della Torre

Interprete Cesareo alla Porta.

(Turcica 1678. Cs. és k. udvari levéltár, Bécs.)

E jelentés fordítása.

Miután 26 nap mulva sem kaptak sem levelet a vezértől, sem hadi tudósítást, vigasztalhatlan lett a szultán s az egész udvar szomorú a kétség miatt, hogy minden ügyök romlásban van. Váratlanul megjelent szept. 6-án a vezér főkamarása a kívánt hírrel Zeherin elfoglalásáról, mely rohammal történt augusztus végén 40 napi heves ostrom után.

Az ok, hogy a vezér nem írt, nem az volt, hogy a szorosokat elzárták a kozákok, hanem hogy nem akarta megírni a nehézségeket, melyek útját állották s a sok kárt, melyeket az oly makacs ostrom folyamában a gyakori kicsapások miatt szenvedett, hogy ne nevedjék a szultánban az elkedvetlenség s ne indítsa valami bal elhatározásra.

(Itt terjedelmesen le van írva az ostrom s Czeherin elfoglalása. Leírja a császár véghetetlen örömet, az örömnépeket, a lengyel követ, a vezér, a kán, a hadsereg megajándékozását stb.) Amíg várták az alfölovázmestert sok politikai küldetéssel és a vezérnek a szultán, és a hadsereg téli szállását illető elhatározataival (s megtörténhetik, hogy ezek közt lesz a vezér válasza az jelen erdélyi mozgalmakat illetőleg), megérkezett Váradról a pasa küldöttje, egy aga, hogy a vezérhez menjen, előadta, hogy Teleki a lázadókkal, gyulai, sárvári.

jenoí és egri alattvalókkal 15000 emberből álló sereget alkottak, a melyvel megszállták a németek vidékét, sok rabot ejtettek, kiket a törököknek adnak el, gazdag zsákmányokkal térvén vissza és mindenki csodálkozik, hogy miért hagyják a németek oly őrizetlenül a végeket és hogy szabadon járkálhat vidékeiken ez a gonosz népség, jól tudván, hogy ők nem alszanak, és hogy a vezér előzetes tudta nélkül Teleki nem mert volna ily kicsapásokat tenni, melyek béke idején ezelőtt sohasem történtek. Ezzel az agával, ki a harczterre ment. megizentem Maurocordati úrnak Teleki kihágásait s hogy végbeli törökök is voltak vele. Hogyan és mi módon lehessen így megőrizni a békét, midőn a végeken nyíltan háborút viselnek, a vezér és a porta minden miniszterének ígérete ellenére?

Tegnapelőtt négy erdélyi érkezett ide Konstantinápolyból azon hat a Jediculába zárt erdélyi főur leveleivel küldve. Hivatott a kihaja, lefordítottam Béli levelét, mely megbízó levél volt, az ő udvarmestere részére, 15 erszényt ígervén a kihajának, hogy működjék közre, hogy Béli legyen a fejedelem. A kihaja mindenről értesítette a kajmekámot, ki azt mondta neki, hogy tartsa addig itt ezen erdélyieket, míg az ünnepek elmúlnak, tolmácsolják azalatt a leveleket. Csáki gróf a többi négygyel együtt Béli ajánlják erdélyi fejedelemnek, a szultánnak 100, a vezérnek 50, a kajmakámnak más 50 erszény ajándékot ajánlanak fel, mint ezt az A) és B) mellékletek mutatják. De sőt azt mondja Bélinek ez az udvarmestere, hogy ha meg nem változtatják Apafit és a jelenlegi erdélyi kormányt, hogy biztos lesz a háború Magyarországon; tekintve, hogy Apafinak a hat főminisztere a legnagyobb ellenségei a felséges austriai háznak és ezek a következők: Mikes Kelemen, Bethlen Farkas, Bethlen Gergely, Nálácsi István, Székely László, Barcsai Mihály *stb.*

g)

Hoffman és Kindsperg szeptember 15-iki jelentéséből.

Előzőleg jelentik, hogy a császár és a Hofkriegsrath iratait megkapták, és hogy Telekire vonatkozólag Mamucának 2. alatt mellékelt jelentését vették.

Worbey ich von Kindsperg absonderlich an den Caimecam Bassa daselbst in materia obengezogener Telekischen hostiliteten einen Brief vermög Abschrift No 3 und eben dergleichen an den Gross-Vesier abgehen lassen, solehes letzteres aber dem Mauro Cordato beygeschlossen,

undt selbigen annebends ersucht, das Werkh dem ermelten Gross-Vesier dergestalten beweglich zu remonstriren, damit alle weittere Gefährlichkeiten, so der Teleki aufführt, durch Abschickung eines expressen bevollmächtigten Aganacher 7bürgen, undt Oberhungarn vermittelt, undt die mir in verschiedenen audienzen beÿ angedeutten Grossvesier, undt an der Porten öftters versprochene Gränitz-Ruhe nunmehr restabiliret werde.«

Közben jelentik, hogy Mamucával leveleket váltottak, s tőle a 6., 7., 8. alatt mellékelt jelentéseket vették.

»Welchen allen nun die ganze Beschaffenheit des jezigen türckhischen Veldtzuges, undt so viel dass erste membrum Euer Kayl. Mtt. letzten rescriptum betrifft, clar abzunemben ist, dass der Caimecam Bassa von selbstem sich nicht unterfangen will, mit der von uns verlangten Abschickung eines expressen Agha nach Siebenbürgen undt Oberhungarn zu remedier- und abstellung der Teleky'schen friedbrüchigen excessen zu verkehren, es seye dann, dass solches der Grossvesier vorhero aigentlich verordne, sowie gleich anfangs vorgesehen, undt dahero für verträglicher achtet, die Sache unter einisten an mehr ernauten Grossvesier nach dem Veldtlager wie obgedacht durch den Mauro Cordato gelangen zu lassen, wiewohlen wir bis dato die geringste andwortt erhalten, ob solch expedition dahin gelanget oder villeicht unterwegs von denen Moscovitern undt Cosakhen mit andern des Sultans undt Caimecams gehaimben Schreiben, indeme alle communication abgeschnitten, undt von 10. bis 29. Augusti. als 19. Tag keine Nachricht oder relation von Grossvesier so niemahlen erhört, an den Sultan einlangt, gewiss intercipiert worden, geschweigend dass wir auch wissen können, ob der Gross-Vesier in unser Begehren wegen fürderlicher Remedierung des Siebenbürgischen Unwesens condescendieren oder vill mehres hierinnen lavieren und so lang cunctieren, bis er den endtlichen Ausgang des jezigen Veldtzugs sehen möge. undt alsdan pro re nata, sich dissfahls resolvieren werde.«

(Turcica 1678. Cs. és k. udvari levéltár, Bécs.)

h)

K. n.

A lengyelekkel folytatott béketárgyalásokról.

Puncta praetensionum Polonicarum post antecederenter sub A. ratificatam pacem.

(A. Pax Polonica cum Turcis anno 1676. 15-ta Octobris, ex Castris sub Zurawno, confirmata Constantinopoli 6. Martii 1678.)

»No. 8. Et si hostilitas immineret ex Ungaria aut Transylvania, ut Passa Budensis coerceat transgressores.

»18. Scepusium maneat in omni securitate, et Transylvaniae Princeps cum Passa Budensi custodiat tanquam suum.«

No. 23. Princeps Transylvania debitum Principissae Rakocziane persolvere faciat regi nostro.

(Turcica 1678. Cs. és k. udvari levéltár, Bécs.)

CXXII.

1678. oct. 1—30.

Az octóberi országgyűlés törvényei s irományai.

a)

1678. októ. 1.

A fejedelmi proposíciók.

Propositiones ad universos status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum et incorporatarum in generalibus eorum comitiis ad diem primam mensis Octobris anni praesentis 1678. in civitatem nostram Albam Juliam congregatis exhibendae.

1. E sok külömb-külföféle bajoskodások között is nem utolsó eszköz lévén isten után az ország adajának idejénkorán a fényes portára beszoigáltatása, abban mennyi sok akadályok és fogyatkozások legyenek, szükség, hogy a nemes ország oly igazétásban vegye, hogy se most, se jöven-dőben akadály és fogyatkozás benne ne essék.

2. Extraordinarie felvetett summának hátralevő részé-nek is be nem szolgáztatásában nem kevés akadály lett,

hogy a nemes ország büntetést nem rendelt azoknak, kik contumacia ducti be nem adták, mert noha forgott ugyan a fenn, hogy ha kik olyanok találkoznak, más tenné le az olyanok jószágáért a summát, de mivel meghatározott ideje nem volt, olyan nem találkozott, és így mind ez ideig nagy része kin vagyon, úgy annyira, hogy mi formán küldhetjük be a kölcsön felkért pénzt a fényes portára, hanemha ő kglmek másképpen végeznek, módját nem látjuk, annak pedig interese naponként növelkedvén, ha most az ország adajával be nem küldhetjük, micsoda nagy költséget hozzon a szegény hazára, ő kglmek megítélhetik.

3. Az görögök minemű nagy haza romlására való dolgot tettek volt fel, és micsoda dologban munkálkodtanak, beküldött levelekből ő kglmek megérthetik, kik is Páskó beküldésének alkalmatosságáról példát vevén, mint akarják az haza szabadságát rontani, ő kglmek megláthatják, melyről hogy concludáljanak és finaliter deliberáljanak, igen szükségesnek látjuk következhető nagy gonosz eltávoztatására.

4. A fiscus jószágiban a rendetlen korcsomároskodás sok kárával és injuriáltatásával lévén a fiscusnak, juxta art. 8. anni 1633. hogy refraenáltassék, kívánjuk.

5. Az universitáson lévő *fékről* (?) melyek elvágattatának, hogy a nemes ország végezzen, szükséges, mivel az elébbeni uzust elhagyván, másképpen cselekesznek vélek.

6. A fiscalis jószágbéli puskások (dol)ga és száma is juxta deliberationem regni anni 1615. hogy igazétásban vétessék, szükségesnek látjuk.

7. Holmi érdemes tekintetekre nézve a fiscus jószágiban bizonyos számú fundusok collatiójinak és exemptiójinak is kellettven lenni, noha többire az olyan fundusokról egyegy tallér contributio vagyon, de azonban a kapuszám után való adózást is nagy kárával megkívánjuk, méltó jó karban állétani, egyébaránt elpusztúl a fiscus jószága.

8. Vadnak a fiscus részéről több difficultások is, úgymint holmi interpraetatiók, occupatiók, az harminczadokbéli confusiók és némely privilegiumokkal való abusosok, melyek ha meg nem orvosoltatnak, idővel nagyobb alkalmatlanságokat importálhatnak.

9. A szüret a fiscalis jószágokban felette igen rendetlenül szokott lenni, melyről is hogy a nemes ország igazétást tegyen, szükség.

10. A hordók állapotjában sok difficultások vadnak fiscusnak részére, melyről praefectus uram informálhatja a nemes országot a többivel együtt.

11. Tudhatja a nemes ország azt, hogy mi mind ennyi esztendőktől fogván is, mióta ebben az állapotban isten rendelt bennünket, ő kglket semmi részünkre nézendő adóval nem terheltük, de az emberek nyughatatlansági és alattomban való mérges igyekezetek mit nem vének végben. Egy rendben az ország hadait hírünk, engedelmiünk nélkül felvévék, arról akkori időben szót sem tettünk. Annak utánna újebben Háromszékről minémű rebellió esék, nyilván van mindeneknél, nem szüntek meg eddig is az alattomban való munkálkodások, melyekre nézve hogy hadak nélkül lehessünk (járolván az is ahoz, hogy gyakorta a végekben segítség küldések kívántatnak, magunk pedig hogy mind udvarunk népe és azoknak tartására elérkezhessünk) egész lehetetlenség, azoknak elbocsátásokban is mód semmiképpen nincsen; hogy azért az nemes ország arról illendőképpen provideáljon, szükség, mi is, a mi lehet. részünkről ki nem vonszuk magunkat belőlle.

Vadnak ezenkívül is oly dolgok és oly rendetlen állapotok, melyeket jó karban akarunk állítani a haza közönseges javára és megmaradására, melyekről annak idejében ízenünk a nemes országnak.

Külczim: Propositiones diaetae anni 1678. ad 1. diem mensis Octobris in civitate Alba Julia indictae et celebratae.

(Minuta. Nemzeti múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

b)

1678. okt. 1.

A megyék postulátumai.

Postulata dnorum magnatum et nobilium universorum comitatum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus comitiis ex edicto suae cels. principalis in civitatem Albam Juliam pro die prima mensis Octobris anni 1678. indictis, universis statibus humiliter exhibenda.

I. Az elmúlt közelbik országgyűlésében exhibáltatott difficultásink és nemesi szabadságunk, hazánknak megbomlott régi törvényeinek megorvosoltatását mostan is kívánjuk az nemes országtól, mivel az mi kglmes urunk ő nga is rész szerint azokban resolvált, de az üdőnek akkori injuriái miatt az mostani gyűlési alkalmatosságra rejiciáltatott.

II. Minthogy nemesi szabadságunknak megbántódásának tartjuk ezt is, hogy némely nyughatatlan elméjű emberek urunkhoz, hazájokhoz való kötelességek ellen az elmúlt időkben az fényes portátul kapucesit sollicitáltak, ki miatt megnyomorodott hazánkat csaknem utolsó veszedelemben is ejtették volna, ha isten rajtunk nem könyörülvén, az portát hozzánk nagy summa pénzzel meg nem engesztelhettük volna. Melyre való nézve hogy mind azokat, az kik ezt az nagy dolgot intentálták, mind azoknak complices társait, az kik okot adtak arra, mely miatt ilyen súlyos adózásban is estünk, az mi kglmes urunk ő nga az nemes országgal együtt kikeresse, alázatosan instálunk, hogy ezekből az sok alkalmatlanságokból az hazára akármely felől következhető közönséges csapásnak elhárítására az nemes ország kiválképpen való mediumokat keresvén, és azokkal az üdőnek mivoltához képest megnyomorodott hazánk javára és promotiójára tempestive megegyezett értelemből ebben legelsőben is ennek megorvoslásához nyuljon, és abban istennek nevét segítségül híván, szívesen munkálkodjék, mégis instálunk.

III. Vagyon olyan articulus is, hogy szegény atyánkfiai szükségek idején javokat városokban, várakban és kastélyokban befogadják, de annak is kevés hasznát látjuk, mivel szegény nemes atyánkfiai ha mi javokat kastélyokban akarják tenni, külömben az universitáson levő némely falubeliek befogadni nem akarják, hanemha reversalist ad elsőbben arrúl, hogy ha javai elvesztek is, soha nem keresi érette.

IV. Hazánk törvényi, nemesi szabadságunknak nagy bántódásának tartjuk ezt is, hogy bizonyos atyánkfiai jószágira, annak elfoglalására nemcsak helytelenül extrahált commissiók impetráltak, hanem immár kglmes urunk ő nga méltóságos udvarából praesidiumok exmittáltak, occupáltak némely nemes atyánkfiai jószágok, kik ellen az verus haeresek nem mervén insurgálni s resistálni, nagy károkkal kényszerítettnek jószágok kívül lenni. Ez felett az ilyen praesidiariusok miatt némely atyánkfiainak sok károk és injuriájok következett csak már is, holott nem tartván határookban magokat, az szomszéd falukban, azoknak határiban excurrálván, minden insolentiákat és potentiáriuskodásokat elszoktak követni. Hogy azért az ilyen színű dolgoknak orvoslásában az nemes ország modalitást találjon, alázatosan kívánjuk.

V. Minemű sok alkalmatlanságok, hallatlan fosztogatások, öldöklések, isten s emberek ellen való cselekedetek,

szitkozódások, káromkodások származnak naponkint az mostan fenforgó katonaság miatt, már sokak keservesen érezhetik. Kik közzé bizonyos atyáinkiai conventiós szolgálai, meg örökös jobbágyi is beállván, midőn hadnagyok requiráltatnak megadások felől, vagy károknak refusiója végett, nemhogy kiadatnának, vagy károkról contentáltatnának az panaszló felek, de még illetlen injuriával, becstelenséggel leszen válaszok, mely dolgot is hogy méltó igazításban vegye az nemes ország, kívánjuk, sőt mivel vadnak olyanok is, kik zászló alá iratván magokat, seregben nem laknak, hanem falunkint fosztogatnak, nevezet szerint Szekeres János zászlója alatt levő Orbai György és Székely Sámuel-től dependeáló Cupido György nem régen is örményeket vevén fel, azokat mindenekből kiforgatták, és azolytátul fogva is minden insolentiákat elkövetnek; kik hogy méltó büntetéseket elvegyék, de facto megbüntettessenek, instálunk.

VI. Sok alkalmatlanságok következnek ebből is, hogy mind az Oláhországokból, mind az török földéről feles oláh papok származtak be, így hogy némely falukban 3—4 is vagyon, kik közzül armalist extraháltak, hasonlóképpen az erdélyi jobbágyfiak is urak manumissiója nélkül, sőt továbbra is meúvén az dologban, már sok helyeken fundusokat szerzettenek az patronusok hírek nélkül, holott még az magyar nemzetnek is, kik velünk egy törvényben és recepta religiön vadnak, incorporatió nélkül ez hazában jószágot nem bírhatnak. Ezek penig sem recepta religiön lévők, sem incorporatusok levén, mégis jószágot akarnak bírni, mint szintén az görög nemzet is. Azt kívánjuk azért, hogy az illetékeknek jószág és fundusvételek, sőt armálisok is annihiláltassék, hanem emmekutánna ha jószágot akarnak bírni, az nemes országtól incorporáltassanak, érdemeseknek agnoscáltatván, hogy így tudjanak külömbséget tenni az igaz hazafiai és extraneusok között.

VII. Minemű súlyos és elviselhetetlen szanczoltatások és szorongatások legyen az hatalmas nemzettől kalotaszegi szegénységünknek, az nemes ország voltaképpen végére mehet. Kihez képest instálunk mellettek, hogy abbeli nagy romlásokat megtekintvén, mint egyebeket, úgymint az becsületes székely és szász natiohoz méltóztatott az nemes ország kegyességet nyújtani és adójokban relaxálni, az szegénységnek is adaját annyiban szállítván, hogy azmint, eddig az egész adónak felét fizették, azután harmadát fizetnék; az hunyadi gazdálkodásoknak is tolláltatásában is hogy mód találtassék, mivel az szegénység nem supportálhatja, ezen is instálunk.

VIII. Mivel ennekelőtte való esztendőekben engedtetett volt az kalotaszegieknék Hunyadra való sóhordás, mely is annakutánna tolláltatott, melyet nem kicsin károkkal és csaknem végső pusztulásokkal experiáltanak, hogy azért az hunyadi portusról írott elébbeni articulus az kalotaszegi szegénységnek oda való sóhordásáru tartassék meg, az nemes ország előtt instálunk.

IX. Az elmúlt üdőkben szegénységink sót hordván alá az portusra, béreket meg nem adták, jóllehet az szegénység eléggé sollicitálta, de nem obtineálhatta mindedig is: kire nézve kénszerítettünk az szegénység mellett insurgálni, és az nemes országot az mi kglmes urunkkal ő ngával requirálni, méltóztassék ő nga az portusi perceptorral az szegénységnek megfizettetni.

X. Kolosvár városának kereskedő rendének alázatos instantiájokul értjük, minemű megbántódások legyen az erdélyi partiumbéli kolosmonostori harminczadosok miatt, jóllehet régi privilegiomok extál arrúl, hogy az kolosvári kereskedő rend idegen országbul marhát szállítván, nem egybütt, hanem Kolosvárott harminczadolnának, de ez ennehány esztendőekben az partiumbéli harminczadosok semmit azzal nem gondolván, az zászló alól addig őket el nem bocsátják, hanem az harminczadot nolle velle rajtok extorqueálják. Kolosvárra érkezvén marhájokkal, noha ott künn megharminczadolták, az ott való harminczados mindazáltal marhájokat újjolag megharminczadolja, és így az ország törvénye ellen két harminczadot kelletik fizetni; mely illetlen executiókat hogy az mi kglmes urunk ő nga az nemes országgal együtt méltóztassék megorvosolni. Hasonlóképpen nemes Hunyad vármegyei atyánkfiai panaszokból is értjük, hogy juxta articulum regni in anno 1674, emanatum nem Zujkánál és Dévánál, hanem ex abusu Szászvároson peragáltatik az harminczad, melyre nézve hogy ezen articulusunknak vigora in effectum menjen, instálunk.

XI. Mivel az hódoltságon levő szegények az sok alá s fel járó hadak miatt anyyira megromlottanak, hogy az nemes ország és török adájának letételére teljességgel alkalmatlanok, melyre nézve ha az nemes ország oly módot találna benne, ez esztendőn való adajok, minthogy igen megromlott emberek, engedtetnék el, ő kglmek mellett instálunk.

XII. Doboka vármegyei nemes atyánkfiaiinak közönségesen vagyon ilyen megbántódások, hogy az székely hadak közzül Aranyasszék ő kglmek vármegyéjén által járván, nem kicsin insolentiákat cselekesznek, majorokat felvervén,

sajtjit, bárányit erőszakosan elviszik. sőt nemes ember házát felvervén, kapuját lerontván, az nemes embert megverték, sebhették. kiket ha kíváztatik, azon vármegyéből expediatott követ atyánkfiai meg is nevezhetnek. Kik is oly szót adtanak, hogy mivel nekik szabadság engedtetett arra, az nemes emberre is rászállnak, kiknek is dolgok hogy meg- orvosoltassék, alázatosan instálunk.

XIII. Máramaros vármegyei atyánkfiai panaszokból értjük, hogy in anno 1676. Lengyelországban ki- s bemenő követek számára expendált sok költségekre nézve az nemes országot az akkori gyűlési alkalmatossággal requirálták volt, hogy expensájoknak lenne refusiója. Melyre az nemes ország kegyelmesen tekintvén, másfél száz tallérokat condonált, melyre nézve in anno 1677. az ország adaját amnyi héjjával adminisztrálván, in hoc anno praesenti júniusban celebrált gyűléséből exmittált exactor uraimék nem acceptálták. Instálunk azért, hogy egyszer megírt kegyelmessége szerint az nemes ország acceptáltassa azt az 150 tallérokat, insuper minthogy extraordinaria adóban ő kglmeken 4000 oroszlányos tallérok estenek volt, mely téssen florenos az mint szokott jární 7200, melyet kit aranyúl, kit tallérúl és kevesebb folyó pénzül plenarie adminisztrálván, generalis perceptor uram az mint ő kglmek referálják. 8000 forinttra töltetvén, az flor. 7200. 800 forintokkal pótolták; instálunk ő kglmek mellett, rebus sic stantibus, az a flor. 800 refundáltatnék.

Közép-Szolnok vármegyebeli atyánkfiainak sok megbánódások exhibáltatván előttünk, azon atyánkfiai mellett is alázatosan instálunk, méltóztassék az nemes ország az mi kglmes urunkkal együtt oly igazításban venni, ne kellessék ezen hazánk részének végső pusztulásra jutni.

XIV. Nem kicsin fájdalommal és károkkal éreztük már egynéhány időktől fogva az magyarországi hadaknak rajtunk való rettenetes insolentiajokot, ki miatt az mint a dolog indúlt, első jelei is mutogatják ez hazának nagy veszedelmét. Mert az német császár ő fge armadáit az magyarországi hadak után keresvén, nem kevés károkat tőnek, vármegyénkben mint Kővár vidéken marháknak sokságát elhajtván, templomokat felvervén, azokból szegénységünknek javait felprédálván, sőt sok helyet az praeda után fel is égettek; az hol mezőben kin szénát, búzát találtak, azt is felégették; ki miatt szegénységünk, az vármegyének nagyobb része, végső pusztulásra jutott. Mind ezek az elszenvedhetetlen, megböcsülhetetlen károk törtétenek rajtunk az magyarországi hadaknak rajtunk élődések és köz-

tünk való lakások miatt. Kire nézve kérjük az nemes országot, az mi kglmes urunk előtt instálván, ez gonoszt megorvosoltatni alázatosan kívánjuk.

XV. Az magyarországi hadaknak régtől fogván rajtunk való quartér és insolentia tételeket nem kicsiny lelkünk sérelmével érezzük, mert nemhogy mostan is szünnék rólunk, de ottan-ottan seregenként, csoportonként bejövén, rajtunk quartélyoznak, s nemcsak az szegénységen, hanem az nemes-ségen is egyaránt quartélyoznak, praedálnak, rá is isten ellen való szitkokkal szidalmaznak bennünket, sőt mostan is vármegyénknek egy részéről nem akarván távozni, az szegénységnek sertésit, borát, buzáját, több egyéb javait az praedicator házáttul, templom kerítéséből s templomból is kihozván, erőszakosan elpraedálják. Ha kemény szóval szólunk nekik, rút szidalommal illetvén, azzal ütnek arczúl, hogy az jövő télen is rajtunk quartélyoznak, élődnek jövő-dőben is. Melyet ha az nemes ország az mi kglmes urunkkal együtt meg nem orvosolja, többször meg nem várjuk, pusztán hagyjuk ez nyomorult hazát, mostan is gyakorlatosságra jönnek füleinkben hírül, hogy ha tovább is, mint eddig ez hazát tartván refugiumnál, magoknak is innen leszen az császárral való hadakozások, végképpen elpusztítanak bennünket, és így félő, hogy továbbra is, félő, hogy el ne harapózzék feltött szándékok. Ez gonoszt megorvosoltatni az mi kglmes urunktól és az nemes országtól alázatosan kívánjuk.

XVI. Nemesi szabadságunknak nem kicsiny sérelmével supportáljuk, már sok ízben busítottuk az nemes országot, hogy az somlyai, de kiváltképpen az cseli praesidiarius alá s fel járván az nemes falukon, nemes bíráknál megszállván, nemcsak gazdálkodásra, abrakra és egyéb alkalmazatosságra kényszerítik őket, de az mi terhesebb, az mi nemes embernek lovait találják, hírek nélkül is mezőben megfogják, magok lovait megnyugotván, postúra viszik, viszegetik, nem lévén semmi kénytelenítő szükségek reá. Hogy ez megorvosoltassék, az mi kglmes urunknak és az nemes országnak alázatosan instálunk.

XVI. Karaszna vármegyebeli atyáinkfiainak instantiájokból értjük, minemű sanczoltatások és sok kárban lévő egynehány rendbeli adóztatások legyenek az váradi törököknek, szpaiák miatt, mivel naponként mind az Váradra és az Szent-Jóbra való szolgálat s minden egyéb nevő, és sok rendbeli újabb huzás, vonás öregbedik rajtok, mely miatt végső pusztulás fogja követni őket. Méltóztassék az mi kglmes urunknak ő ngának az fényes portát mel-

lettek megtalálni. az mostani ország adájának beszolgáltatásának alkalmatosságával legyen egy bizonyos rendi adózásoknak és szolgálatjoknak esztendőnként.

XVIII. Nem kicsiny fájdalmaik illetik azt is. hogy az hadaknak rajtok fel s alá való járási miatt és az törököknek is felettébb való adóztatása miatt némely faluik vármegyéjében pusztán állanak. és az lakosi együtt is. másutt is elvonták magokat. semmi határit nem élvén falujoknak. ez ilyen igyefogyott emberekre kiküldvén somlyai perceptor atyánkfiá, ha csak egyet avagy kettőt találtak is akár holott közülök. azokat megfogatja s behozatja Somlyóra és csak az kettőn is exigálja az kapúszám után való adót. Instálván azon. hogy még az ilyen falujokból kiköltözött emberek török urakkal dolgokat jó végben vihetik és falujokban haza nem szállanak. addig is perceptor atyánkfiától ne háborgattassék.

XIX. Vagyon eziránt is nagy megbántatások. hogy Serédi Benedek uram egy mélyföldnre kiterjedő határán nagy vámokat állított fel. kik noha hidok és gáttöltések. öt darab. fából álló rossz hidacskáknál több nincsen. mégis rendkívül való exactiókat követnek indifferenter mind nemes és paraszt rendeken. Hogy azért maga obligatioja szerént nemes atyánkfiain, nemesi szabadságoknak nem kevés megbántódására, rendkívül való vámot exigált s exequáltatott. in perpetuum az megirt vámok hogy deleáltassanak. alázatosan instálunk.

XX. Ugyan máramarosi atyánkfiái jelentik. hogy in mense proxime praeterito anni praesentis Rákóczi Györgyné fejedelemasszony hadai az Dolha vize mellé hostiliter excurrálván. falukat vertenek és égettenek fel. mely dolgok remediáltatását az mi kglmes urunktól ő ngától az nemes országgal együtt mi is alázatosan kívánjuk.

XXI. Ezek felett vadnak több nemes atyánkfiái is. kik requiráltak bennünket bizonyos megbántódások felől. nevezet szerint Bálintit Sigmond atyánkfiától exhibeáltatott supplicationnak continentíája szerint ő kglme dolgának remediáltatását is az nemes országtúl, az mi kglmes urunktól alázatosan kívánjuk. mint szintén az több atyánkfiáit is.

Külczim: Postulata universorum statuum et ordinum trium nationum regni Transylvaniae in generalibus comitiis regni in anno 1678. ad 1. Octobris indictis et celebratis.

(Minuta. Nemzeti múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

c/

1678. okt. 17.

Haller János, Lázár István, Dániel István, Keresztési Sámuel és Gotzmeister Kristóf megidéztetése.

Illustrissime ac celsissime princeps, due due nobis naturaliter clemme.

Fidelitatis, fidelium, perpetuorumque servitiorum nostrorum in gratiam Illsmae Celsnis Vrae humilimam debitamque semper oblationem.

Vestra clementer nosse dignetur Illsma Celsdo, quod nos ad instantiam et legitimam petitionem gensi Petri Barabas de Albis, causarum fiscalium illsmae Celsnis Vrae in Transylvania directoris propterea factam ex mandato et commissione spectabilis ac gensi Clementis Mikes de Zabola consiliarii intimi ac per regnum Tranniae alterius magistri prothonotarii in hoc anno domini Millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo, die vero decima septima currentis mensis Octobris, erga spectabilem ac magnificum Joannem Haller de Hallerkeő et gensos Stephanum Lázár de Szárhegy, alterum Stephanum Daniel de Vargyas, Samuelem Keresztési de Nagy-Megyer ac prudentem et circumspectum Christophorum Cálnány alias Goczmeister, inhabitatorem civitatis Illsmae Celsnis Vrae Cibiniensis accessimus, eosdemque in hac praesenti diaeta generali dominorum regnicolarum trium nationum regni Tranniae et partium Hungariae annexarum in civitate Alba Julia ad diem primum mensis Octobris ex edicto Celsnis Vrae indicta constitutos, in qua hac eadem civitate Alba Julia in curia Illrmae Celsnis Vrae mediocri domoque vulgo ibidem Asztalosház dicta et cottu Albensi Tranniae existente habita personaliter repertos, ex eo, quod dicti dñi Joannes Haller, Stephanus Lázár, Stephanus Daniel, Samuel Keresztési et Christopherus Calmany alias Goczmeister, nescitur unde moti, contra personam et regnum, fidemque eidem Illrmae Celsni Vrae ac patriae debitam temerario ausu periculum intendissent, cum Paulo Beldi eidem adhaerendo consensissent et practicassent ac ratione et praetextu aliorum etiam negotiorum suorum coram latius declarandorum ammonuimus ad instantiam praedicti directoris ratione officii sui juxta ligam dominorum regnicolarum trium nationum regni Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum in anno domini Millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto, die

quarta Decembris factam et celebratam, confirmatam ac in hujusmodi processibus observari solitam, seorsim et sigillatim personaliter ad tertium diem a die hujusmodi ammonitionis nostrae computando, in praesentiam Illrmae Celsnis Vrae, praescriptorumque dominorum regnicolarum trium nationum regni Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum, rationem de praemissis reddituros efficacem. Qui talem nobis seorsim et sigillatim hungarico idiomate fecerunt relationem: Értjük, mi mindazonáltal inkább akarunk az ő naga kegyelmességéhez ragaszkodni, mintsem törvényes úton igazítani dolgunkot, mivel conscientiónk nem vádol azzal, hogy mi az ő naga méltóságos személye s az haza ellen valmit practikáltunk volna.

Certificavimusque eosdem ibidem seorsim et sigillatim, ut ipsi personaliter et non per procuratores suos coram Illma Celsne Vra dictisque statibus et ordinibus trium nationum regni Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum ad actionem et requisitionem dicti directoris compareant, sive non. Vra tamen Celsdo cum praescriptis universis statibus et ordinibus trium nationum regni Tranniae et partium Hungariae eidem annexarum id facient in praemissis, quod juris dictaverit ordo.

Cujus quidem ammonitionis et certificationis nostrae seriem, prout per nos fuit expedita, eidem Illustrissimae Celsni Vrae suo modo terminum ad praescriptum fide nostra mediante rescripsimus et retulimus. Eandem quocirca Illrmam Celsnem Vram quam diutissime feliciter vivere et valere desideramus. Datum anno die locoque supranotatis.

Correcta per eosdem.

Ejusdem Illrmae Celsnis
Vrae humiles fideles perpetuique
servitores

Michael Simon et Joannes Pocsá.

Tabulae Celsnis Vrae judicariae scribae et jurati notarii e curia ejusdem ad praemissa peragenda specialiter exmissi.

Bellapján: Anno 1678. 20. Octobris. Levata. Pro actore magistratuali generoso Petro Barrabas de Albis causarum fiscalium in Trannia direttore, Stephanus Biro.

Pro incatto vero generoso Stephano Daniel de Vardgyas Michael Gidofalvi petit par cum ea protestatione, liceat contendere de omnibus, quibus voluerit et solvit in verbo.

A reliquis incattis ex hac moderna levata exmissis caetera ducet ad hospitium protonotarii peraguntur (?) paria. Actor protestatur contra protestationem incatti. Incattus principi repraesentatur.

31. Octobris. Pro actore idem. pro incatto idem. Deliberatum: convincitur juxta contenta decreti in amissione capitis et bonorum ipsum concernentium.

Anno 1678. 20. Octobris. Levata. Pro actore magistratuali generoso Petro Barrabas de Albis causarum fiscalium in Trannia directore Stephanus Biro.

Pro incatto vero generoso Samuele Keresztessi de Nagymegyer Michael Gidofalvi. petit par cum ea protestatione. liceat de omnibus contendere et solvit in verbo.

Et a reliquis incattis ex hac levata exmissis. reliqua ducet ad hospitium prothonotarii et protestatur contra protestationem incatti. Incattus principi. ut supra. repraesentatur.

Ita tamen. quod primum et ante omnia dotes et res paraphernales tam genitricis. quam uxoris excidantur et creditoribus fiat contentatio salvis permanentibus bonis utriusque relictæ et liberorum. bona impignoratitia Semienfalvensia apud genitricem salva permanente. In persona convicti salva permanente gratia principis.

1678. 1. Novembris. Pro actore Samuele Keresztessi idem. pro I. idem.

Deliberatum: Juxta contenta decreti et articulorum in notam perpetuæ infidelitatis convincitur. hoc est amissionem capitis et universorum bonorum mobilium et immobilium ipsum proprie et præcise concernentium. excisis dote et rebus paraphernalibus uxoris. salva etiam permanente bona prae manibus genitricis ejusdem existentia. excisis etiam prioribus rebus (?) apud manus existentibus (?) salvis permanentibus reliquorum preferentium (?) juribus. salva etiam permanente gratia principis.

Anno 1678. 20. Octobris. Levata. Pro actore magistratuali generoso Petro Barrabas de Albis causarum fiscalium in Trannia directore Samuel Hegyessi.

Pro incatto vero prudente ac circumspecto Christophoro Kalmany alia Göczmajszter inhabitatore civitatis Szeben Gregorius Baranyai petit par. solvit in verbo cum ea protestatione. quod liceat de omnibus contendere.

A reliquis incattis de praesenti levata exmissis caetera ducit ad hospitium protonotarii protestaturque contra protestationem incatti. quod processus terminum de causae exceptione nequaquam permittit.

Incattus protestatur. ut supra, liceat quibus voluerit, de omnibus contendere.

27. Octobris. Iterum levata. Pro actore idem, pro incatto idem.

Incattus cupit exmitti. Deliberatum: debetur exmissio ad tertium.

29. Octobris. Levata. Pro actore idem, pro incatto idem. Deliberatum. Dominus fiscalis director curiae comprobatur actionem suam litteris propria manu incatti exaratis, ideo incattus convincitur in notam perpetuae infidelitatis, hoc est amissione capitis, omnium et universorum bonorum mobilium ipsum proprie concernentium.

Külczim: Illustrissimo ac celsmo principi dno dno Michaeli Apafi dei gratia principi Tranniae partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti etc. Dno dno nobis naturaliter clementissimo.

1678. Apertae per magistrum Martinum Sárpatákj protonotarium mp.

(Eredetije, melyen az ítéletek sokhelyt majdnem olvashatlanúl vannak írva. Orsz. Levár. Gyulafehérvári osztály Mis. Cista I. Fasc. 3. Nr. 12.)

d)

1678. окт. 20.

A Bély-féle mozgalomban résztvett urak nóta-perének tárgyalása.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dnus et Siculorum comes. Damus pro memoria per praesentes, quod nobis die vigesima currentis mensis Octobris, instante scilicet et durante generali dnorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum diaeta per nos ad diem primum dicti mensis Octobris anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi octavi in civitatem nostram Albam Juliam indicta celebrata. ad quam utputa diaetam nos revisiones certarum quarundam causarum, factum videlicet publicationis bonorum quorumcunque ab hac luce decedentium in fiscum nostrum devolutionum, necnon appellationum de sedibus inferioribus in curiam nostram transmissarum, repetitionum item et non restitutionum servorum colonorumque fugitivorum et notam

1. Contra decreta
et articulos regni
et ligae captiva-
ri non potuisset
etc.

perpetuae infidelitatis tangentium: et concernentium generaliter discusseramus unacum spectabilibus ac magnificis generosis Sigismundo Bánfi de Losontz consiliario nostro intimo, comite comitatus Albensis Transylvaniae supremo, ac in judiciis in persona nostra praesidente, consiliariis intimis magistrisque nostris prothonotariis necnon tabulae nostrae judicariae juratis assessoribus pro faciendo causantibus judicio moderativo, in eadem sede nostra judicaria pro tribunali sedentibus, egregius Stephanus Biró pro generoso Petro Barrabas de Albis, causarumstrarum fiscalium in Transylvania direttore ut actore ab una, pro generoso Samuele Keresztési de Nagy-Megyer Michael Gidófalvi velut incto partibus ab altera, utrinque cum sufficienti procurationis mandato, juxta tenorem et continentiam quarundam literarum ammonitoriarum et certificatarum pro parte annotati directoris nostri confectarum et emanatarum, ac nobilium Michaelis Simonfi et Joannis Pócsa tabulae nostrae judicariae scribarum et juratorum notariorum e curia nostra ad praemissa peragenda specialiter exmissorum, superinde relatoriarum in figura judicii nostri comparentes, idem procurator actoris easdem literas contra annotatum inctum nostro judiciario examini curavit exhiberi, quibus exhibitis antelatus procurator dicti incti, paria earum et aliarum etiam, si quas exhibuerit a jure sibi dari postulavit. Quibus a jure sibi concessis literarum itaque earundem ammonitoriarum pariter et certificatarum primarum tenor et verbalis continentia sequitur in hunc modum:

Illustrissime ac celsissime princeps, due due nobis naturaliter clementissime, fidelitatis fidelium perpetuorumque servitorum nostrorum in gratiam Ilmae cels. Vrae humilimam debitamque semper oblationem. Vra clementer nosse dignetur Ilma Celsdo, quod nos ad instantiam et legitimam petitionem gen. Petri Barrabas de Albis, causarum fiscalium Ilmae Cels. Vrae in Transylvania directoris propterea factam, ex mandato et commissione spectabilis ac grosi Clementis Mikes de Zabola consilarii intimi Cels. Vrae ac per regnum Transylvaniae alterius magistri prothonotarii in hoc anno dni millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo, die vero decima septima currentis mensis Octobris erga spect. ac mgcum Joannem Haller de Hallerkő et grosos Stephanum Lázár de Szárhegy, alterum Stephanum Dániel de Vargyas, Samuelem Keresztési de Nagy-Megyer ac prudentem et circumspectum Christophorum Kálnán alias Goczmeister inhabitatorem (kimaradt: civitatis) Ilmae Cels. Vrae Cibiniensis accessimus, eosdemque in hac praesenti diaeta

grosorum duorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in civitate Alba Julia ad diem primum mensis Octobris ex edicto Cels. Vrae indicta constitutos. in qua hac eadem civitate Alba Julia in curia Ilmae Cels. Vrae mediocri domoque vulgo ibidem Asztalos ház dicta et comitatu Albensi Transylvaniae existente habita. personaliter repertos. ex eo. quod dicti dñi Joannes Haller, Stephanus Lázár. Stephanus Daniel, Samuel Keresztesi et Christophorus Kálmány alias Goczmeister. nescitur unde moti. contra personam et regnum fidemque eidem Ilmae Cels. Vrae ac patriae debitam temerario aux periculum intendissent, cum Paulo Béli eidem adhaerendo consensissent et practicassent. ac ratione et praetextu aliorum etiam negotiorum suorum coram latius declarandorum. ammonuimus ad instantiam praefati directoris ratione officii sui. juxta ligam duorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum. in anno dñi millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto die quarta Decembris factam et celebratam confirmatam. ac in hujusmodi processibus observari solitam. seorsim et sigillatim personaliter ad tertium diem a die hujusmodi ammonitionis nostrae computando. in praesentiam Ilmae Cels. Vrae praescriptorumque duorum regnicolarum trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum. rationem de praemissis reddituri efficacem. Qui talem nobis seorsim et sigillatim hungarico idiomate fecerunt relationem. Ertjük. mi. mindazonáltal inkább akarunk ő nga kegyelmességéhez ragaszkodni. mintsem törvényes úton igazítani dolgunkat. mivel conscientiánk nem vádol azzal. hogy az ő nga méltóságos személye s az haza ellen valamit praktikáltunk volna. Certificavimusque eosdem ibidem seorsim et sigillatim. ut ipsi personaliter et non per procuratores suos legitimos coram Ilma Cels. Vra dictisque statibus et ordinibus trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum ad actionem et aquisitionem dicti directoris compareant. sive non. Vra tamen Celsdo cum praecriptis universis statibus et ordinibus trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum id facient in praemissis. quod juris dictaverit ordo. Cujus quidem ammonitionis et certificationis nostrae seriem. prout per nos fuit expedita. eidem Ilmae Cels. Vrae terminum ad praescriptum suo modo fide nostra mediante rescripsimus et retulimus. Eandem quocirca Ilmam Cels. Vram quam diutissime foeliciter vivere et valere desidera-

2. Exceptio juxta contenta: De parte 20. tantum pro factis in dieta commissis ad tertium potest fieri evocatio ante vero patris ad octavum etc. (Princeps sic solvit?)

3. Meritum causae cum brevi declaratione debuisse fieri. quando. quale fuerit illud periculum. quo tempore anno et die locoque patrum. (Princeps sic resoluit?).

nec hoc declarat. ad quam dietam sunt ammoniti.

mus. Datum anno, die locoque supranotatis. Correcta per eosdem. Ejusdem Ilmae Celdnis Vrae humiles, fideles perpetuique servitores, Michael Simonti mp., et Joannes Poca mp., tabulae Cels. Vrae judicariae scribae et jurati notarii e curia ejusdem ad praemissa peragenda specialiter exmissi. Erantque sigillis duobus eorundem usualibus et consuetis, super cera rubra, inclusive confectae et communitali, ab extra vero in dorso ab una intitutatio haec erat: Ilmo ac Celsmo principi dno duo Michaeli Apafi, dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae et Siculorum comiti, duo duo nobis naturaliter clemmo, ab altera vero partibus talis scriptura legebatur: Anno dni millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo, apertae per me magistrum Martinum Sárpataki prothonotarium mp. in dorso similiter earundem literarum relatoriarum de et super ammonitione et certificatione confectarum levata scripta erat hoc modo: Levata anno millesimo septuagesimo octavo die vigesima Octobris Pro. A. scilicet grosso Petro Barrabás de Albis causarum fiscalium in Transylvania direttore Stephanus Biro, Pro. I. vero gn. Samuele Keresztesi de Nagy-Megyer, Michael Gidófalvi petit par cum ea protestatione, liceat contendere de omnibus, quibus voluerit, et solvit in verbo, a reliquis inctis ex hac moderna levata exmissis caetera ducet ad hospitium prothonotarii, dantur paria. A. protestatur contra protestationem incti . . . pariter reprotestatur.

Levata.

Kálmán Christoph levele.

Secundarum vero literarum tenor scilicet, missilium Christophori Kálmán ad Paulum Béldi sonantium sequitur in haec verba: Spect. ac gen. due frater, mihi plurimum colendissime, salutem plurimam, servitiorumque meorum promptissimam oblationem. Az Kgld én nekem írt becsületes irását uram hasonló nagy becsülettel vettem, melyben uram Kgld (ha mi újságim volnának) azokról való tudósításonkat kívánja. Melyre nézve ezúttal semmi oly kiválképpen való újságokról uram Kdet nem tudósíthatom, mivel az itt való újságunk (úgy hiszem) közönséges az emberek között, ha mi oly újságim érkeznek, alkalmatosság adatván, Kgdet uram részeltetni el nem mulatom. In reliquo Spect. ac Grosam Dnem Vram feliciter valere desidero. Datum Cibinii, die decima sexta Novembris, anno 1677. Spect. ac grosae Dnis Vrae servitor ad obsequia paratissimus, Christophorus G. Kálmány mp. Superscriptio earundem sic sequitur: Spect. ac grosso dno Paulo Béldi, suae cels. principalis aulae consiliario intimo, trium sedium Siculicalium judici regio, comitatus Szolnok interioris comiti supremo, nec non universorum exercituum in Transylvania generali

etc. dno fautori mihi observandissimo. Ab altera vero parte locus sigilli.

Sequitur schedula literis praecedentibus inclusa hoc tenore: Édes komám uram, a székely natio követje érkezett bé ma délben Kgltekhez közönségesen, de Kgldelel akarván elsőben szemben lenni, vár mindenekben Kgldelel dispositiójától; bajok is volt, mert az mely házhoz elsőben szállottanak volt, onnan kitudták őket, mentvén azzal a gazdák magokat, büntetése vagyon, a ki ismeretlen embernek szállást ad, az úrnak is lévén egy ismeretlen szolgálja itt, az elébb akarna Kgldelel szemben lenni a követ nélkül; hoztak levelet királybíró uramnak, polgármester uramnak, az itt való becsületes tanácsnak, s az egész universitásnak is, kiknek is praesentálásokról Kgd-től várnak instructiót, mivel Székely László uram is ben van. Kgd aziránt való jó akarátja acedálván, talám jobb volna reggel valamelyik majorjában Kgdnek kimennemiek, hogy inkább hírek ne terjedjen időnek előtte, Kgdet édes komám uram kérem szeretettel, ne nehezteljen audientiát adni ma nékik, s elébb az úr szolgáljának, magam is, ha lehet, elmegyek, noha vékony egésséggel vagyok. Ab altera parte responsio haec est: Édes komám uram, értem mit írjon uram Kgd, s mit difficultáljon Kgd maga is az dologban, melyre nézve magam is ex abrupto bizonyos választ nem is tudok tenni, míg Székely László uram bėjövetelének okait ki nem tanolhatom. Az mi penig az úr ő kglme szolgáljának velem való szembenléletit illeti, majd inkább javallanám reggelre négy órára halasztani, igen világos lévén az idő, cselédem is nem venné észében a dolgot, az utca ajtaja nyitva lészen, hogy penig az következő ő kglk innen kimenjenek, javallanám, főképpen Selyemberkére vagy Kistoronyra, mert az majorokban hamar kitudódnék az ő kglmek itt léte, ha penig faluban lennének ő kglmek, egymást értvén, kimehetek paripán egy bizonyos helyre a mezőre, s jó praemeditatióval beszélgetünk egymással.

Responsio ad-
missa.

Altera eisdem primis literis inclusa schedula sic sequitur: Édes komám uram, Székely László uramat urunk ő nga küldötte bé, de isten kegyelméből kívánságít leron-
tottam, jó modalitással denegálja az universitás urunk képtelen kívánságát követek által, magának Székely L. uramnak semmi választ nem adatik, az mint értem, velem is akarna örömet beszélni, de készen találja a feleletet. Ma ha lehet kitudom Szebenből, annakutánna bizvást jőjjenek bé a követek, elkészítettem az útjokat, melyről tovább tudósí-
tom uram Kgdet, reménlem az dolognak jó successussát

Altera inclusa.

etc. Udvarnál tudva van Kálnaki uramnak ittben léte, de arra is van feleleti.

Tertia.

Tertia eisdem literis inclusa schedula sic sequitur: Édes komám uram, sub rosa et fide silentii jelenthetem Kgdnek, hogy urunk amaz gaz hadnak s annak is, az kit meg akarna fogadni, ezer számaíg özveséggel quártélt sollicitál az százságon, mivel ő nga hópénzt nem adhat ő nekiek, az százssebesi királybíró penig mint universitás követje ment el az többivel, ma penig törvényes dolgok forgottak fen. Hogy pedig az követek ő kglmek polgármester uramot requirálják egy szállás felől, vagy hogy ő kglme az Pernyeszi uram gazdájának poronsolna, hogy szenvedné el ő kglmeket, nem improbálok. Ab altera vero parte scriptura haec est: Az gonosz szerencse nem fizet érdemre. Da deus, ut fiam doctusque beatus.

Quarta.

Quarta eisdem literis inclusa schedula sequitur in haec verba: Édes komám uram, valamint tetszik Kgdnek, ha Kgd ilyen praetextussal akar szemben Székely L. urammal lenni, nem azt, az manifestumban némely terminusok ha jobban volnának, nem ártana, mindazáltal úgy is stálhat, az követeknek hírt tenni nem árt, mivel magam is úgy akar-nám, hadd lennének szemben az itt való officialisokkal, mivel holnap kimegyen Székely L. uram, halnap oztán proponálhatná az dolgot az univertitás előtt is. Ab altera parte talis scriptura legebatur: Én nem menteném magamat sem egy, sem más dologból, hanem csak kérdezősködném holmiról, s kiváltképpen Teleki uramnak lévén nehézsége rám, mit vett eszében. Azomban az manifestumnak párját küldvén sub rosa Kgdhez s hozzám, ha jóvallja-e Kgd tenorát, im elküldtem Kgdhez, melyet megolvassván, visszavárok Kgd-től, nekem úgy tetszik, némely terminusokat nem ártana variálni. Azonban édes komám uram Kgd tetszéséből az követnek izennék, jó reggel jönne.

Quinta.

Quinta eisdem literis inclusa schedula sic se habet. Székely L. uram relatiója szerint úgy látom, megijedtek az gonosz emberek, magak is már meg kezdik vallani rész szerint az portán való tagadásokat, s hazugsággal fedezett relatiójokat.

Sexta.

Sexta eisdem inclusa schedula sic sequitur: Édes komám uram, noha egy creatura ellenkező volt az dologban, mindazáltal elég jó karban hoztam vala az dolgot, de interveniálván oly hír, hogy Daczó uram udvarhoz szökött volna, s mindeneket ki is jelentett volna, mely hír minden dolgot elrontott, mindazáltal az jó affectio tgye meg van ugyan, az resolutiót penig megértheti Kgd Árkosi uramtól. Ebéd

után, ha ő kglmek polgármester uramhoz akarnak menni, még egyszer aditusak léssen. én is ott lések. In reliquo örömet írtam volna vagy két szóval az úrnak s Káluaiki uramnak, de mivel az universitás nem adhatott mostan írásban resolutiót, nem merek én is bátorságosan írni. Azért Kgd az úrnak megírván az újságokat, mentsen meg ezaránt engemet. Székely L. uram azt is tudakozta volt, ki volt Bethlen J. urammal, s miért jött volt, az követek az polgármesteren kívül ne menjenek, tallas emberek vadnak ben.

Septima et ultima eisdem inclusa schedula sequitur hunc in modum: P. S. Noha egy udvartal jött ijesztő levélre nézve assicuratiót nem adhatánk tegnapelőtt az onnét belől jött böcsületes követeknek, mindazáltal már jobban gondolkozván az itt való emberek az dolog felől, akarnák, ha minek kellene lenni, lenne meg hamar: minekelőtte valami inquisitió praeveniálná az dolgot. Azért ha Ngodnak is tetszenék, tenne hírt Ngod késedelem nélkül oda, az hova illik, satius enim est praevenire, quam praeveniri.

Septima.

Alterae literae Samuelis Keresztési sequuntur hoc tenore: Mint jó uramnak Kgdnek alázatosan szolgálók. Az étszakán is küldettem vala uram szolgálmat be Rannóthra, de Kgdet nem találta. Én uram várok azért Kgd parancsolatjától az szemben létel felől. Bethlen János uram ma imen el nem bocsát, s holnap is itt kellennem, mert vasárnap nem járok. Mindazáltal lévén uram olyan szándékkal, hogy az medgyesi sokadalomban bemenjek. Isten velem lévén s ha Kgd hétfőn indul meg Bodola felé, az hova parancsolná, oda megyek eleiben, ha pedig holnap parancsolja is, hogy menjek el, követem, most is magam megyek vala Bodonban, de nem lehetek bizonyos Kgd ottlétében, mert szolgálom Rannóton értett olyat, befelé indult volna. Azonban uram kérem mint uramat Kgdet, asszonyom anyámnak ő kglmének ne feledkeznék el írni. Szentgyörgyi uram Bethlen János urammal nem lehetett volt szemben, maga is akarta volna ő kglme, ha lehetett volna szembenlétele, nem lévén uram parancsolatom felőle, nem tudtam procedálni benne. Tegnap uram hozzám megmutatott Kgdnek jó akaratját nem köszönhetém meg. Adja isten életem fogytáig Kgdnek mint uramnak szolgálhassam meg; megszolgálom uram Kgdnek, ne nehezteljen tudósítani felőlle, dolgom micsoda praedicamentumban vagyon, az Czikmántori dolgát is uram, mi karban vagyon, nem tudom, talám nem ártana felőlle producálnunk. Ezzel Kgd gratiájában ajánlván magamat, kívánom, írásom találja szerencsés órában, jó egészséghen. En penig maradok mindenkor igaz

Keresztési Sámuel . . .

szolgája, Keresztesi Sámuel etc. Teremi die 10. Julii. anno 1677. P. S. Macskási uram izenete érkezék uram hozzám, hogy az elmúlt éjjel commissiót küldtek volna utánmam az készület felől, Kgdet kérem uram, tanáljuk fel módját (ha való) miképpen fordítsuk el az mi klmés urunk ő nga elméjét eziránt. Titulus earundem: Tek. nemz. Béldi Pál uramnak (cum pleno titulo) bizodalmas uramnak ő kglnek adassék.

Tertiae.

Tertiae literae sic sequuntur. Mint jó uramnak Kgdnek ajánlom köteles szolgálatomat. Im uram az úr áldásából Kapi uram ő nga is kiindula Szebenből hírükről. s Székely László uram is mivel járt az portára s mivel is jött, ő ngával ha szemben lesz Kgd uram, megértheti. Irhatom uram Kgdnek, már nemcsak Kgd felől költenek hamis híreket, hanem szegény Paskó Christoph uram felől is. Most az mihályfalvi nemes emberek olyat hirdettek, hogy elszökött volna, de hova, nem tudom. Az mely szolgám által írtam vala az bátyám uram állapotja felől uram Kgdnek, még oda vagyon, nem tudom meghala-e vagy huva lón. Egyébaránt uram istennek hála, abban az ő kglme házasságában semmi nem volt, csak hamisan költötték, mint az több sok hamis híreket. Im mit írjon ő kglme, az estve vevén levelét. Kgdnek in specie elküldtem. Hogy Naláczí uram abban avatná magát, alig hiszem, egyébaránt uram, ha meg nem orvosolják, bizony elvesztik azok az nemes emberek, Kgdnek igen jó volna most az úrral erről is valamit concludálni, egyébiránt az úr igéri jó akaratját, hogy ha isten visszahozza, igazítja. Itt Szebenben ő ngát jól tarták az szászok, s meggyógyíták, mert Medgyesen beleitták az köszvént az lábában, de itt kiitták belőlle. Az táncz is használ uram. Ezzel az jó istennek ajánlom uram Kgdet, és kívánom, irásom is találja Kgdet jó egészségben. Szeben die 29. Octobris. anno 1677. Kgd igaz szolgája Keresztesi Sámuel etc. Titulus earundem: Tek. nemz. Béldi Pál uramnak (titulus) kedves és bizodalmas uramnak ő kglnek adassék.

Quarta.

Quartarum tenor sequitur hunc in modum: Az elmúlt héten küldtem szolgámat udvarhoz, írtam vala Naláczí István és Baresai Mihály uraméknak, de Naláczí uram már elment vala udvartól. Baresai uram szolgámat magával hozván le, az estve érkezék hozzám udvartól Csula Gáspár és Sebesi Benjamin uramékkal, beszéli, mind udvarnál lévén, sok alkalmatlan híreket vittek udvarhoz. I. hogy afféle aprólékos mustorok ¹⁾ löttek volna oda be, s conven-

¹⁾ Mustérok (?).

ticulumok. II. Kgd inquisitiójának színe alatt embereket esküdtetett magához valami rebellióra vagy mire. III. Kapi uramat fel akarná veretni, s az fejedelem részire való adót elvenni, és csak az ország részére valót akarná beküldeni, hogy oda be héjja levén az adónak, urunkat ő ngát eziránt is disgratiában ejtthesse az portán, mely is Kapi urammal való collusióból volna. IV. Hogy Pasko Christoph uram elszökött volna. Bánfi Sigmond uram írta udvarhoz; volt olyan is, hogy Kapi urammal együtt Pasko Christoph uram is bemenne az portára. V. Én felöllem is volt olyan hír, hogy boraimat szállítottam be Szebenben, s miután kétség nélkül tudok valamit, vagy részes is lehetek valamiben, melyről Rédei Ferencz és Baló László uramék ő kglmek examenre is fogtak volt, ő kglme mondta, az pestis miá nem küldhettem Brassóra, s feles borom is lévén, nem fért volna el az brassói pinczében, az mely úgy is volt; már mondtam volt ő kglmének, Rédei Ferencz uram akart nekem is írni ő kglme eljövételében, de az bornak adván magokat, az mulattatta el, egyébiránt ő kglnek fogtak volt én felöllem írni valaki, mert igen tudakozták, hol vagyok, s nem értett-i itt ez tájan is valami conventiculumot. Ő kglme oztán leveleimet megmutatván, hogy honnét írtam, úgy mondta volt Rédei uram, hogy ő kglme is ír nekem, úgy monda ő kglme mind ezeket az feljül megírt dolgokat. Híreket sem urunknak ő ngának, sem asszonyunknak nem hadtak ő kglmek megjelenteni, hanem mingyárt mindenfelé kímekeket bocsátottanak, s az elmúlt hétfűn érkezvén meg kimek udvarhoz, megvitték, hogy mind hamis hírek voltak, s ő kglme is úgy jött oztán el udvartól, de azután is ő ngoknak csak nem jelentették meg. Nagy dicsíretet tün Rédei uram felől, hogy jólelkű ember, és nagy vigyázása is volt udvarnál urunk ő nga előtt és nincs most az urak közül senki olyan tekintetben, mint ő kglme; javallaná, Kgd írna ottan ő kglmének, hasanlóképpen Teleki uraméknak. Úgy mondja ő kglme, Kglmed iránt koránt sincs olyan scrupulus, mint Kapi uram iránt, sőt az portán is volt olyan hír, hogy fejedelemséget akarna solicitálni, utána is írtak, hogy Péter Jánost el ne vigye magával. Pasko uram felől mind ő kglnek, s mind másoknak mondtam, hogy én tölem is kirt volt kölcsön két vagy három ezer forintot halmi jószága kiváltására, biztatván azzal, hogy az ország lévén ő kglnek adós, az adó restantiájából ígérték ő kglmének az contentatiót, melynek is solicitatiójára most Brassóban ment az inspector urakhoz, s nekem is abból adná meg, de én nem adtam, mert nem is volt,

s ha szintén lőtt volna is, mostani időben nem adtam volna. VI. Az portán minden bizonynyval megengedettett, hogy urunk ő nga maga személye szerint kimenjen az magyarok segítségére az ország népével, sőt ugyan parancsoltatik is. VII. Mondá azt is, rút dolgok voltak udvarnál. Teleki uramat is elvádolták volt urunknál, melyet gróf Tökölyi uram által jelentettek meg ő ngának, de mindazáltal kimentette magát, az ő ngok leánykájok temetése alkalmatosságával jöven be, az miá oztán rútul voltak gróf urammal, s az őszvehordásban benne volt szegény Orlai uram s Pekri Lőrincz: jóllehet megbékéltek ugyan, de azt mondja, megbékélt ellenségnek ne mindenkor bízzék ember. VIII. Most az magyaroktól követ jött volt urunkhoz ő ngához, sollicitálnának valakit, (akárki lenne), erdélyi embert. Teleki uram resolválta magát, isten ő kglmét úgy segítse, az fejedelem nélkül soha sem megyen; most az magyarok Veselényi Pál urammal s az francia hadakkal Szent-Miklós tájékán vadnak, senkinek semmi kárt nem tesznek, az szegénységet igen kezdték magokhoz ídesíteni, az végbeliek külön vadnak innen az Tiszán, ezek nem egyeztek meg az többivel. Volt olyan hír, Kop kétezer némettel jütne, s az ide alá valókkal akarván magát conjugálni, meg akarna harcolni. Ezek is még kétezer hadat várván Lengyelországból, ha azok megérkeznek, harcot állanak, de ha nem érkeznek, nem állanak harcot. IX. Az új hadakban eleresztettek, nyolcz zászlót hadtak meg, ezeknek kapitányjok, s talán udvari kapitány is Baresai Mihály uram, úgy hallom udvari katonákat négy százig fog urunk ő nga fogadni. Az megmaradt hadnagyok ezek: 1. Csula Gáspár, 2. Sebesi Benjámin, 3. Székely Sámuel, 4. Szilágyi Horváth János, ki Kemény János fejedelem udvari hadnagya vala, 5. Rácz János az Bogdán fia, 6. Thordai János, 7. Kassai, 8. nem jut eszemben neve. Ezeket most Besztercze székben adták quartélyban. Kádast megfógták, erős fogságban is tartják Szamos-Ujvárátt sok csintalanságiért és kártételiért, mondák, Csáki uram mennyi jóval hozzá volt, s mégis jószágában sok kárt tött. 10. Mondá azt is, az előtt javallotta Kgdnek udvarhoz való menetelit, de most nem egy kicsinyiség, míg urunk ő nga közelebb nem jó Ebesfalva felé, s az scrupulus is nem tolálódik elméjéről. 11. Daczó mind ott volt, eleget fecseg, de nincs semmi tekinteti, sőt urunk mondott ilyent, valjon Daczó micsoda hazugsággal jött most udvarhoz. 12. Bethlen Gergely uram is ott levén, mondta italközben, miért nem békéllenék meg Kgdel, mondott ilyet, két jó lelkiismeretű hazafia mondjon, eziránt mihez alkalmazzassa magát és

mit cselekedjék, kész elkövetni. Javallaná azért ő kglme, Rédei Ferencz uram és Kornis Gáspár uramék által kelene elkezdeni; mondá azt is, udvartól is Kgd igen elfogta magát, s nem ír senkinek is, bár írna, bár csak Baló uramnak is, mivel semmi idegenséget Kgdhez nem vette eszébe. 13. Az mely tökéletlen hírek folytak udvarnál, kirül feljebb írek. Gilányiné asszonyomnak is nem adták volt értésére. K. B. semmi hírét nem hallottam. sem más senki hozzám nem jött. 14. Miben legyenek az dolgok, nem tudom, de az jó Cs. T. uram az miket beszéllett, úgy látom, abban semmi sem volt, bár affélével ne járna mind Brassó s mind mások felől ő kigme, az mit mond vala, abban semmi sem volt. Lármát nem jó volna csinálni, s olyannal embert felültetni, az mi nem úgy van. csak meg ne csálnák Kgdet is az pápisták. Kálmány Christoph uram vitte volt be az adót Brassóban, ott szembe lehetett vele, Kglmed uram írna úgy nekem, hogy ha az szükség kívánná, mentségünkre mutogatnám mások előtt is. Teleki urammal való confidentia felől is írna bele. N. B. Pasko uram is ha oda be volna, intimálná uram Kgd, írna nékem vagy két levelet, kiket datálna akkorra, a mikor annak előtte írt volt, s írna az kölesön kért pénzkérés felől, és az mely praedikátort szerzett ő kglme én nekem vagy commendált, hadd mutathatnám azt is ő kglme mentségére, ha az szükség valahogy úgy kívánná. Én uram eddig is lementem volna Hunyad vármegyében, már tovább nem is lehet késnem, mert élés dolgából megfogyatkoztam. Brassón isten ő szent felsége meg nem szüntetvén, sőt nagyobb mértékben bocsátván pestisből csapását rájok, onnan semmit sem hozhatni, mert semmiképpen az jobbágy reá nem veszi magát az oda való menetelre, azért szolgálmat vissza várván s isten ő szent felsége életemet megtartván, mingyárt leindúlok s oda alá leszek. Szászvárosra uram azután az Turóczi után elküldöttem volt, de nem akart hozzám jünni, causálván az pestist, hanem isten levén. szembe lések véle, s ha az szolgálatra rá veszi magát, Kgdet tudósítanom el nem mulatom; kérem uram alázatosan Kgdet, szolgálmat ne tartóztassa, hadd jöhessen késedelem nélkül vissza, én pedig Kgdnek uram mindenekről való tudósítását alázatosan elvárván, kívánom, irásom is tanálja örvendetes órában. Kgd igaz szolgálja míg isten éltet K. S. G. Fája, die 13. Novembris, anno 1677. P. S. Az portára Kubinyi helyett kapickihának Besenyei uram megyen be. Ab extra autem in dorso scriptum erat. T. B. P. U. Quintarum vero literarum continentia haec est: Edes bátyám uram etc. Némely napok-

Béldi Pál leveleinek sem pecsétje, sem subscriptója, sem dátumja, sem titulusa.

ban Kgd hozzám küldött jámbor szolgálja által értém Kgdnek Szebenben való indulását örömmel kire nézve becsületes atyámfát is küldöttem vala ugyan oda az végre. hogy Kgdde szemben lévén. látogassa. mint succedál az cura, de nagy szerencsétlenségemre ott nem találván. re infecta visszajött, kitől is igen szomoruan értém. hogy Kgdet Miklós öcsém ijesztette volna ki holmi hazug hírek hallásával. Én csodálom édes bátyám. ha mégis nem volt elég próbája az jó öcsém mostani hamis emberek malefactiójoknak. kik is mostan úgy hallom. újobban meggyújtották az tüzet és naponként élesztik sok gonosz téteményekkel. melyet is mostani rend ember soha az hallgatásnak utján. szegény hazánk jó szokása s rendtartása szerint. meg nem orvosolhat, ha isten ő felsége oly remediumra nem készíti az embereket. az melylyel szegény hazánk megmaradására czélozhassanak. az pedig az egyesség és egymás-értés által lehet meg. Azért édes bátyám uram Kgdet kényszerítem lelki üdvességére és hazája szeretetire, most az ideje. hogy mind az hazának és maradékának szolgálhat és kormányozza úgy az dolgokat. hogy köszönhessük meg Kgd jó hazafiságát. Nám uram Kgd Kálnoki Bálinttól azt izente vala, hogy bémenvén Szebenben. az szászok szívét egészen markában hordozza; úgy is látom és értettem. hogy oly igen adhaereálnak Kgd tanácsához. azt cselekszik. az mint Kgd akar. Szebenből szóval is izentek. csak Kgd menne közikben. consulálhatuák Kgdet. azt követnék. az mit az haza javára feltalálhának; lelkem bátyám ne koczkáztasd magad láb alatt. hanem Kgd menjen vissza és adja ki magát nekik. mivel csak Kgdén áll az dolog. melylyel kárt is. de bizony nagy hasznót is tehet; itt pedig uram két ellenség alatt mozganunk kell. mert nem subsistálhatunk tovább, látom, minden úton újabb garázdát akarnak indítani. Az universitásnak szakadása ne lenne az székely natiótól, czélozván hazánk megmaradására. az mint az Kgdnek küldött párokból eszében vehette. mostan pedig az udvarhoz ment jó hűsök. elhiszem Kgd és egynehányunk. bátorságos megmaradásunkról fognak discourálni. Isten ne adja uram, de talám hamar Kgltek érzi meg odameneteleknek gyümölcsét, in conscientia is kérem Kgdet. Szebenben pedig Keresztési Sámuel öcsém mindeneket declarálhat. várom Kgd tudósítását. Ab altera vero parte in dorso earum scriptum erat: 28. Novembris Betlen János uramnak írt levelének parája.

Keresztési Sámuel levele.

Sextae vero et ultimae sequuntur in haec verba: Mint jó uramnak Kgdnek alázatosan szolgálók. Isten Kgldet

minden istenes intentumában boldogítsa. kívánom. Mint legyenek uram itt az dolgok. Kglđ megértheti, félek rajta. bona causa male agendo fit pessima. B. J. uram innen való kimeneteli valóban káros. de mit tudott tenni, holott nem volt semmi tudtára, mondta ugyan, visszajű, melyet el is követ. úgy hiszem. ha el nem rekesztették. Itt uram elég elegybelegy hírek vadnak, az manifestum bár eddig kűn nyargalóznék; ha mit akarna uram. mindenekben az isten dicsőségét kell mindenek felett feltenni privata vindictát, s minden tyrannizmust félre tévén, úgy várhatna uram ember istentől áldást. Ezzel uram az szent istennek oltalmában ajánlván Kgdet, kívánom írásom is tanálja szerencsés órában s jó egészségben Kglmedet. Die 26. Novembris, 1667. Kglmed igaz szolgája S. K. Superscriptio earundem erat hujusmodi: Tek. nemz. Béli Pál uramnak, bizodalmas jó uramnak ő kglmének adassék.

Septimarum vero literarum coram latius vocatarum sequuntur in hunc modum. Et A. penes clausulam latius sic declarat actionem suam, Constál exhibitáimnak serieséből, miért kellett az it. ratione officii, ad tertium adm. az 16hetvennégy esztendőből az nemes országtól subscribál mélt.

Coram latius.

Hátlapján: Ártatlan sententiázásomról való transumptum.

Más kézzel: Keresztesi uram párja.

(Eredeti vége leszakítva. Kovács Ferencz marosvásárhelyi apát-esperes birtokában, kinek szívességéből közlöm ez érdekes okiratot.)

e)

1678. októ. 23.

Tanúkihallgatás Haller János és Lázár István ellen.

Illustrissime ac celsissime princeps.

domine domine nobis clementissime!

Fidelium perpetuorumque servitorum nostrorum in gratiam illustrissimae Celsitudinis Vestrae humillimam debitamque oblationem. Vestra clementer nosse dignetur illustrissima Celsitudo, nos literas Ejusdem Celsitudinis Vestrae compulsorias pariter et attestatorias, pro parte et in persona generosi Petri Barrabas de Albis, causarum Celsitudinis Vestrae fiscalium directoris confectas ac emanatas, nobisque

inter alios ejusdem Celsitudinis Vestrae humiles fidelesque servitores nominanter in eisdem conscriptos peremptorie senantes et directas, summo uti par erat honore et obedientia recepisse. Quibus receptis nos mandatis Celsitudinis Vestrae in eisdem contentis semper et in omnibus uti tenemur ac par est, obedire ac satisfacere volentes, in hoc anno Domini millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo, die vero vigesima tertia mensis Octobris in et ad domum nobilitarem spectabilis ac generosi Clementis Mikes de Zabola etc. in inferiori civitate Alba Julia comitatuque Albensi Transylvaniae existentem habitam cum praelibatis Celsitudinis Vestrae literis accessimus, ibique testem infra-scriptum earundem vigore nostri in praesentiam citatum et praesentem, exacto prius ab eodem firmissimo juramenti sacramento, de et super quaestione nobis per annotatum dominum exponentem proposita diligenter examinavimus, ex quo tandem talem veritatis certitudinem rescivimus, qualis sequitur tenore subnotato:

Utrum. Tudod-e, láttad-e vagy hallottad-e, hogy Haller János

1. Béldi Pállal ebben az rebellióban egyetértett, munkálkodott és véle együtt practicált volna?

2. Tudod-e, ha Lázár István arra ígérte volna magát Béldi Pálnak, hogy küldjön fel Háromszékről háromszáz lovast Csíkban és ő is a gyirgyaiakat felveszi, kijövéen Csíkban, erőszakkal is felülteti a csíkiakat s alájő Béldi mellé, s tudod-e Béldi Pállal ha egyetértett volna?

Testis Lazarus Apor nobilis de Altorja annorum 42. citatus, juratus examine fassus est hunc in modum:

Ad primum. Láttam olyan levelét Haller János uramnak ő nagyságának, melyben Béldi Pál uramnak írt ilyenformán: Hazája szabadságában való dolgokban mindenekben egyetért ő kegyelmével.

Ismét Mihacs Mihály uramtól hallottam, hogy Paskó instructióját Haller János uram írta volna.

Ismét tudom, hogy Béldi Pál uram Mihacs Mihály uramat küldözte ez dologban való tractára Haller János uramhoz, arról való replicáját láttam ő nagyságának, melyet Bethlen Gergely és Mikes Kelemen uraiméknak meg is mutattam s mostan is nálam van.

Ad secundum. Tudom, hogy Béldi Pál uram engemet küldött Lázár István uramhoz, hogy felüljön és a csíkiakat is felültesse s ajánlotta is magát ő kegyelme, kívánván azt mindazonáltal, hogy vagy háromszáz embert küldjön Háromszékről, mivel Daczó János uram beérkezvén Csíkban, nehéz

felvenni az embereket, azt mondotta: s ezekben tudom, hogy egyetértett.

Atque ita nos seriem praemissae fassionis sive attestationis, pariter etiam inquisitionis nostrae, prout per ipsum testem est celebrata et per nos recepta, expedita ac peracta, illustrissimae Celsitudini Vestrae suo modo sub sigillis nostris usualibus et chirographis fide nostra mediante rescripsimus, praefatoque exponenti jurium officium suum concernentium uberiores futuras ad cautelam necessarias extradeditimus et praemissas Celsitudinis Vestrae literas compulsorias eidem exponenti et exhibenti in specie restituimus.

De caetero eandem illustrissimam Celsitudinem Vestram feliciter diuque incolumem valere et regnare desiderantes.

Datum et actum anno locoque in praenotatis, die vigesima quarta mensis Octobris, die videlicet praenotatae inquisitionis nostrae secunda et posteriore.

Correcta per eosdem.

Ejusdem Illustrissimae Celsitudinis Vestrae
humiles fidelesque servitores.

Moyses Tarpai mp. et Mathias Hadnagy mp.
majoris minoris

cancellariae Celsitudinis Vestrae scribae
ac jurati notarii e curia ejusdem per
eandem ad praemissa fideliter per-
agenda specialiter exnissi.

Külczim: Illmo ac celsmo principi dno dno Michaeli
Apati dei gratia principi Transilvaniae partium regni Hun-
gariae dno et Siculorum comiti et dno dno nobis clem.

Kívül: Anno 1678. Apertae per magistrum Martinum
Sárpataki protonotarium mp.

(Eredeti országos levéltár. Gyulafehérvári osztály. Miscell.
Cista I. Fasc. 3. nro 11.)

f)

1678. okt. 29.

Gotzmeister elítéltetése.

Michael Apati dei gratia princeps Transilvaniae. par-
tium regni Hungariae dnus et Siculorum comes. Fidelibus
nostris egr. et nobilebus vicecomitibus, judicibus, vicejudici-

busque nobilium, juratis assessoribus ac notariis sediarum comitatum Albensis Transylvaniae, de Küküllő, Thordensis, Colosiensis, Dobocensis et Szolnok interioris. Item prudentibus et circumspectis magistro civium et judici sedium, caeterisque nostris civibus et senatoribus ac notariis civitatis nostrae Cibiniensis, necnon Ladislao Illyei, Stephano Almási, Georgio Csicsói, Michaeli Erdős, Matthiae Vaszári, Stephano Prónay, Moysi Tarpai, Joanni Panithi, Barrabae Pelsőczy, Michaeli Simon, Paulo Bogátsi majoris, Paulo Nagy, Nicolao Ujvári, Petro Barrabás, Josepho Kászoni, Stephano Géresi, Gregorio Gálfalvi, Joanni Christoph, Matthiae Hadnagy, Stephano Czeglédi, Michaeli Simonfi, Stephano Sárpataki, Danieli Koncz, Georgio Sárosi, Michaeli Buday, Georgio Vásárhelyi, Danieli Kovács et Ladislao Szent-Királyi, minoris cancelliarum nostrarum scribis et juratis notariis de curia nostra per nos ad id specialiter exmissis, nobis dilectis, salutem et gratiam nostram.

Noveritis, quod nobis die vigesima currentis, mensis Octobris anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi octavi, instante scilicet et durante generali congregatione universorum statuum et ordinum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum per nos eisdem statibus et ordinibus regni ad diem primum praescripti mensis Octobris in civitatem nostram Albam Juliam indicta, unacum praefatis statibus et ordinibus regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in eadem generali congregatione pro faciendo causarum judicio moderativo pro tribunali sedentibus et constitutis, egr. Stephanus Hegyesi de Boros-Jenő pro gen. Petro Barrabás de Albis, causarum nostrarum in Transylvania fiscalium directore, ut actore, ipso etiam directore nostro personaliter adhaerente eidem, Nostram et eorundem statuum et ordinum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum accedendo in praesentiam, juxta tenorem et continentiam quarundam literarum relatoriarum egr. Michaelis Simonfi et Joannis Pócsa, cancellariae nostrae minoris scribarum et juratorum notariorum de et super ammonitione et certificatione pro parte annotati directoris contra prudentem et circumspectum Christophorum Kálmány alias Goczmeister, inhabitatorem civitatis nostrae Szeben confectarum et emanatarum, coram nobis eisdemque statibus et ordinibus regni personaliter adstantem allegavit contra eundem Christophorum Kálmány alias Goczmeister eo modo: Qualiter superioribus temporibus, anno videlicet praeterito millesimo sexcentesimo septuagesimo septimo idem

Christophorus Kálmány alias Goczmeister. nescitur unde motus, quibusve ad id inductus respectibus, contra personam et regnum nostrum, fide nobis ac patriae debita temerario ausu neglecta, periculum intendisset cum Paulo Béli. eidem adhaerendo consensisset et practicasset, ad hostes christiani nominis aufugienti de praesenti quoque machinare, praticare consiliaque clandestina tractare intenderet et niteretur. Unde idem procurator directoris nostri praescriptum Christophorum Kálmány alias Goczmeister ratione praemissorum ejusdem enormium excessuum juxta contenta ligae anno videlicet praeterito millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto, per nos eosdemque status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum editae, approbatae et confirmatae in notam perpetuae infidelitatis, hoc est in amissione capitis et universorum bonorum mobilium et immobilium tam suorum, quam uxoris et liberorum suorum convinci et aggravari postulaverat. Egr. vero Gregorius Baranyai de Marus-Jára procurator ejusdem Christophori Kálmány alias Goczmeister, adstante, eidemque personaliter adhaerente etiam ipso Christophoro Kálmány alias Goczmeister paria antelatae directoris nostri quaerimoniae et rerum productarum ac etiam producendarum et exhibendarum principali suo petierat cum ea protestatione, quod ipse non animo litigandi paria quaerimoniarum et rerum productarum habere vellet, sed hoc aliis compulsus respectibus faceret. Quibus quidem productorum paribus eidem Christophoro Kálmány ea sub conditione, ut tertio post hujusmodi jurium receptionis die ad praescriptam directoris nostri actionem indilate responderet, concessis, causae praesentis discussio ulteriorem in diem vigesimum septimum ejusdem mensis Octobris dilative inciderat, quo adveniente, partibus etiam iisdem personaliter, ac procuratoribus eorundem coram nobis comparentibus, actorisque procuratore praescriptam quaerimoniam et actionem suam pronunciante, ac in praemissis a nobis et iisdem statibus et ordinibus regni iudicium et justitiam postulante, praedicti incti procurator allegaverat hoc modo: qualiter quidem principalis suus praerogativa gauderet nobilitari, nobilis autem nisi legitime sit citatus et juridice convictus, non potest detineri et aggravari, ex eo absque praevia citatione contra libertatem regni nostri capi, consequenterque detineri et arrestari non debuisset. Prius itaque eundem principalem suum ex aresto dimitti cuperet, ac tandem liber ad propositum ipsius directoris nostri acquisitionem respondere vellet, in quo sibi

et articuli super unione et libertate regnicolarum sacramento plurimum adminicularentur. Quo audito procurator actoris, respuerat memorati incti procuratoris hujusmodi cum protestatione factam exceptionem eandem nullomodo teneri, producens et exhibens specificatam ligam, per nos regnumque nostrum Transylvaniae approbatam et confirmatam, juxta quarum vigorem innuit et significat: Qualiter idem inctus memorata sua nobilitari praerogativa abutens, eidem omnimode renunciasset, ipse enim in flagranti principalem nostram dignitatem et patriae hujus libertatem offendente crimine notus et deprehensus, merito et absque praevia citatione detineri et arestari, tandem vero juxta condignum suum meritum per nos puniri et aggravari posset. Proinde eundem inctum hac ipsa exceptione praetermissa, ad actionem et acquisitionem praememorati directoris nostri meritalem de jure et necesse respondere debere juridice decernendo pronunciaveramus. Qua deliberatione exaudita, antelatus Christophorus Kálmán alias Goczmeister exmissionem sibi dare et concedere per nos eosdemque status et ordines regni nostri Transylvaniae humilima sua instantia imploravit. Qua instantia sua exaudita et admissa, si quid ad excusationem et sui defensionem proferre potuerit, ad tertium, nimirum vigesimum nonum praescripti mensis Octobris diem exmissum fore concessimus. Quibus quidem partibus per nos eosdemque status et ordines regni nostri exmissis, ita quidem, ut ad tertium a die hujusmodi exmissionis nostrae et eorundem statuum eidem incto datae, die videlicet vigesima nona annotati mensis Octobris ad propositam antelati directoris nostri acquisitionem responderet, causaeque praesentis ulteriorem discussionem et finalem decisionem experiretur; quo quidem adveniente termino, eodemque instante, nobis, ut supra, cum praedictis statibus et ordinibus regni nostri pro tribunali sedentibus, praenotatis etiam partibus ac eorum legitimis procuratoribus comparantibus, idem directoris nostri procurator praemissam actionem et allegationem suam reproducendo, iudicium in praemissis postulavit definitivum. Antelatus autem Christophori Kálmán alias Goczmeister procurator principalem suum denuo nobilitari praerogativa gaudentem, non ad tertium, verum siquid praetensionis habuisset, juxta contenta decreti et articulorum ad octavum citari debuisse replicuit, proponens, quibus de causis quis sub diaeta ad certum certificari possit atque debeat; cupit itaque idem procurator incti principalem suum hac via liberum pronunciare. Director vero noster in contrarium contendens, eundem inctum

praerogativae suae nobilitari auctoritatem et occasionem juxta vigorem ligae anno praespecificato millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto per nos dictosque status et ordines ratificatae, in memorato flagranti, perniciosoque crimine notum et deprehensum ultro amisisse, per nos autem libere et absque ulla praeveniente citatione detineri, ad tertium arestari, consequenterque puniri condigne potuisse. Qua iterum allegatione et responsione audita ac admissa, antelatus Christophori Kálmány alias Goczmeister procurator, aliis quoque quamplurimis exceptionibus et frivolis contentiōibus, pro parte antelati sui principalis usus, eisdemque minime suffragantibus, idem Christophorus Kálmány alias Goczmeister tandem pro intercessione sui apud nos fienda praelibatos status et ordines regni nostri requisivit, nobis tamen super eodem negotio ab eisdem statibus et ordinibus regni requisitis, non aliter nisi jure mediante causam praesentem discutiendam renunciantibus, volentem porro praescriptum directorem nostrum in praemissis judicium et justitiam a nobis, dictisque statibus et ordinibus regni nostri postulasse, ex praemissis comperiebatur manifeste. Et quia idem Christophorus Kálmány alias Goczmeister, utpote qui contra personam et regnum nostrum, fide nobis ac patriae debita temerario ausu neglecta periculum intendisset, cum Paulo Béldi eidem adhaerendo consensisset et practicasset, tractatus perniciosos iniisset, ad hostes christiani nominis confugienti, de praesenti quoque machinare, praticare consiliaque clandestina tractare intendisset et nisus fuisset, quae quidem ex literis ejusdem Christophori Kálmány alias Goczmeister propria manuscriptis et exaratis, aliisque probabilibus documentis per praetitulatum directorem nostrum productis et exhibitis satis superque comprobata et ratificata essent. Cupit idem director noster juxta contenta decreti et ligae, ejusdemque vigorem per nos, eosdemque status et ordines regni nostri in anno praespecificato millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto factae et approbatae eundem inctum in notam perpetuae infidelitatis, hoc est in amissione capitis, universorumque bonorum mobilium et immobilium, tam suorum quam etiam uxoris et liberorum ejusdem convinci et aggravari debere; nobis ac eisdem statibus et ordinibus regni nostri in examine et discussione causae praesentis constitutis et existentibus ex praemissis cernebatur perspicue. De quorum consilio praemature, et sana deliberatione, rationibusque et allegationibus ex praemissis, nolentes nos ac iidem status et ordines regni nostri Transylvaniae

et partium Hungariae eidem annexarum praefati Christophori Kálmány alias Goczmeister incti, ejusmodi nefarios et enormes excessus facinoraeque patrata simpliciter et impune pertransire, ne et alii ad similia perpetranda ab eodem exemplari sese opponere praesumant, quin potius poenalis ejus afflictus alios etiam quoslibet a similibus, aliis quoque enormibus excessibus perpatrandis teneat, retrahat et restringat, caeterisque terribile cedat in exemplar, atque tam ipse, quam successores sui universi reatus sui poenam sine fine lugeant perpetuo: Eundem Christophorum Kálmány alias Goczmeister juxta contenta decreti et ligae praespecificatae, anno millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto per nos eosdemque status et ordines regni nostri approbatae et ratificatae, ex deliberatione nostra, statuunque et ordinum praememoratorum praescripti regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in notam perpetuae infidelitatis, hoc est in amissione capitis, universorumque bonorum mobilium et immobilium, ipsum solum inctum proprie et praecise concernentium ubivis et in quibuscunque comitatibus, sedibusque Siculicalibus et Saxonicalibus in ditione nostra existentium, excisa prius dote et rebus paraphernalibus annotati Christophori Kálmány alias Goczmeister consortis, ac etiam portionibus liberorum ejusdem incti, eosdem liberos concernentibus et tangere debentibus; perpetuitatem eorundem bonorum fisco nostro in perpetuum adjudicando, ac eidem contradictione, inhibitione, et repulsione ipsius incti, ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante applicando, eundem inctum convictum, et aggravatum fore decrevimus et commisimus, prout decernimus et committimus per praesentes, autoritate nostra principali, jure et justitia mediante.

Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus, statim vos simul, vel duo vestrum sub oneribus alias in talibus observare solitis ad facies universorum bonorum mobilium et immobilium ipsius incti convicti ubivis et in quibuscunque comitatibus, sedibusque Siculicalibus et Saxonicalibus in ditione nostra existentium, excisa prius dote et rebus paraphernalibus praementionati incti convicti consortis, ac etiam portionibus liberorum ejusdem incti convicti ipsos liberos concernentibus et tangere debentibus, vicinis et commetaneis eorundem bonorum in dicta ditione nostra habitorum et adjacentium inibe legitime convocatis, et praesentibus accedentes, eadem universa bona mobilia et immobilia occupetis et auferatis modo praemisso, occupataque et ablata

fisco nostro perpetue detis et applicetis per eundem fiscum nostrum tenenda et possidenda, contradictione, inhibitione et repulsione dicti incti et convicti ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstantibus. Occultatores vero bonorum suorum rerumque mobilium et immobilium ipsius incti convicti si qui fuerint, et eisdem dictis hominibus nostris principalibus eadem reddere et restituere producereque recusaverint: evocatis ad generalem dietam dñorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum ubivis in hoc regno nostro Transylvaniae primitus post harum emanationem celebrandam, nostram et eorundem regnicolarum in praesentiam, rationem hujusmodi occultationis et non productionis bonorum et rerum mobilium reddituros efficacem. Et post haec vos seriem hujusmodi bonorum confiscationis et occupationis, totiusque negotii inibi peragendi, uti per vos fuerit expedita et peracta, nobis suo modo fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Alba-Julia, die vigesima nona mensis Octobris, anno dñi millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo.

(P. H.)

Lecta, correcta et extradata per magistrum Martinum Sárpataki, ihmi dñi dñi principis Transylvaniae protonotarium imp.

(Országos levéltár. Gyfvári osztály. Misc. Cist. I. Fasc. 3. No. 32.)

g)

1678. окт. 31.

Daniel István elítéltetése.

Michael Apaffi dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dñus et Sicularum comes. Fidelibus nostris egregiis et nobilibus, agilibus vice comitibus, iudicibus, viceiudicibusque nobilibus, juratis assessoribus, ac notariis sedriarum comitatum Albensis Transylvaniae, de Küküllő, Thordensis, Colosiensis, Dobocensis, Szolnok interioris et Hunyadiensis; Viceiudicibus item regiis, caeterisque juratis assessoribus ac notariis sedium Siculicalium Udvar-

hely. filialiumque Keresztur et Bardócz, Csik. Gyergyó. Kászón, Sepsi, Kézdi. Orbai. Miklósvár. Marus et Aranyos; nec non Ladislao Illyei, Stephano Almási, Georgio Csicsói. Michaeli Erdős. Matthiae Vasvári. Stephano Prónai. Moysi Tarpai. Joanni Panithi. Barrabae Pelsőczy. Michaeli Simon. Paulo Bogácsi, majoris; Paulo Nagy. Nicolao Ujvári. Petro Barabás, Josepho Kászoni. Stephano Géresi. Gregorio Gál-falvi, Joanni Christoph. Matthiae Hadnagy, Stephano Czeglédi, Michaeli Simonfi. Danieli Koncz. Georgio et Benedicto Sárosi, Michaeli Budai, Georgio Vásárhelyi. Petro Kovács. Ladislao Szentkirályi et Bartholomeo Brassai. minoris cancelliarum nostrarum scribis et juratis notariis de curia nostra per nos ad id specialiter exmissis. nobis dilectis. salutem et gratiam nostram.

Noveritis, quod nobis die vigesima currentis mensis Octobris anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi octavi, instante scilicet et durante generali congregatione universorum statuum et ordinum trium nationum regni nostri Transylvaniae, et partium Hungariae eidem annexarum per nos eisdem statibus et ordinibus regni ad diem primum praescripti mensis Octobris in civitatem nostram Albam Juliam indicta unacum praefatis statibus et ordinibus regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in eadem generali congregatione pro faciendo causantium iudicio moderativo pro tribunali sedentibus et constitutis, egreg. Stephanus Biro de Homorod Sz. Márton pro gen. Petro Barabás de Albis causarum nostrarum in Transylvania fiscalium direttore, ut actore, ipso etiam direttore nostro personaliter eidem adhaerente nostram et eorundem statuum et ordinum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum accedente in praesentiam, juxta tenorem et continentiam quarundam literarum relatoriarum egregiorum Michaelis Simonfi et Joannis Poocsa tabulae nostrae judicariae scribarum et juratorum notariorum, de et super ammonitione et certificatione pro parte annotati directoris contra gen. Stephanum Daniel de Vargyas confectarum et emanatarum, velut inctum, coram nobis et eisdem statibus et ordinibus regni personaliter adstantem, contra eundem Stephanum Daniel proposuit eo modo: qualiter superioribus temporibus, anno videlicet praeterito millesimo sexcentesimo septuagesimo septimo idem Stephanus Daniel nescitur unde motus, quibusve ad id inductus respectibus, contra personam et regnum nostrum, fide nobis ac patriae debita temerario ausu neglecta, periculum intendisset cum Paulo Beldi, eidem adhaerendo consensisset, ac practicasset, post-

habito jure regni arma suscepisset. ad hostes christiani nominis confugiendi de praesenti quoque machinari, practicare, consiliaque clandestina tractare intenderit et niteretur. Unde idem procurator directoris praescriptum Stephanum Daniel ratione praemissorum ejusdem enormium excessuum juxta vigorem ligae anno videlicet praeterito millesimo sexcentesimo septuagesimo quarto per nos. eosdemque status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum editae, approbatae et confirmatae, et contenta decreti articulorumque regni publicorum in notam perpetuae infidelitatis. hoc est in amissionem capitis et universorum bonorum mobilium et immobilium tam suorum, quam uxoris et liberorum. literis etiam ejusdem incti missilibus in comprobationem actionis praefati directoris nostri per eundem contra praefatum inctum coram nobis et dictis statibus exhibitis, convinci et aggravari postulare. Egregius vero Michael Gidófalvi de eadem procurator ejusdem Stephani Daniel. adstanti eidemque personaliter adhaerenti principali suo petierat paria antelatae directoris quaerimoniae. et rerum productarum. ea tamen protestatione, quod ipse non animo litigandi paria earundem exhibitarum habere vellet. sed haec aliis compulsus respectibus faceret. Quibus quidem productarum paribus eidem Stephano Daniel ea sub conditione. ut tertio post hujusmodi parium repetitionis die ad praescriptam directoris actionem indilate responderet. concessis. Causae praesentis discussio ulterior in diem tricesimam primam mensis ejusdem Octobris. etiam pro exmissione ejusdem incti reputatam delative inciderat. Quo adveniente, nobis ut supra cum praedictis statibus et ordinibus regni pro excussione causae praescriptae pro tribunali sedentibus, partibus etiam iisdem personaliter. ac procuratoribus eorundem coram nobis comparentibus; actorisque procuratore praescriptam quaerimoniam et actionem suam reproducente, ac in praemissis a nobis et iisdem statibus et ordinibus regni iudicium et justitiam postulante. antelatus Stephanus Daniel requisiverat praedictos status et ordines regni pro intercessione sua apud nos facienda. Verum antea etiam per eosdem status et ordines regni ratione condonandae culpaе, in quantum admissa extitisset. remittendaeque inde motae contra ipsum litis, requisiti; dum causam praesentem non nisi jure discutiendam renunciasset. tandem idem inctus per modum supplicationis quasdam literas nostras. in quibus idem inctus annistiam sibi datam de praescriptis excessibus a nobis fuisse colligeret. producendo. se jure nequaquam

contendere velle respondisse, quin potius principali nostrae benignitati, ac singulari gratiae velle se adhaerere declarabat. Quo exaudito, procurator actoris respondit, nullo modo amnistiam pro sui parte videlicet ejusdem incti datam, esse, imo juxta continentiam earundem literarum, non nisi extra legem de praescriptis excessibus suis eundem nos turbare velle constaret. Unde praescriptus director noster in praemissis judicium et justitiam a nobis, dictisque statibus et ordinibus regni nostri postularet. Et quia idem Stephanus Daniel, utpote qui contra personam et regnum nostrum fide nobis ac patriae debita temerario ausu neglecta, periculum intendisset, cum Paulo Béli eidem adhaerendo consensisset et practicasset, tractatum perniciosum iniisset, ad hostes christiani nominis confugiens, de praesens quoque machinans, praticare, consiliaque clandestina tractare intendisset, et misus fuisset, quae quidem ex literis ejusdem Stephani Daniel propria manu scriptis et exaratis, aliisque probabilibus documentis per praetitulatum directorem nostrum productis et exhibitis satis superque comprobata et ratificata essent: Cupit idem director noster juxta vigorem ligae et contenta decreti et articulorum regni praespecificatorum eundem inctum in notam perpetuae infidelitatis, hoc est in amissionem capitis, universorumque bonorum mobilium et immobilium tam suorum, quam etiam uxoris et liberorum ejusdem convinci et aggravari debere, nobis ac eisdem statibus et ordinibus regni nostri in examine et discussione causae praesentis constitutis et existentibus, ex praemissis cernebatur perspicue. De quorum consilio praematurato et sana deliberatione, rationibusque et allegationibus ex praemissis, nolentes nos ac iidem status et ordines regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum praefati Stephani Daniel incti, ejusdem nefarios et enormes excessus facinoraeque patrata simpliciter et impune pertransire, ne et alii ad similia perpetranda, ab eodem exemplati sese opponere praesumant; quin potius poenalis ejus afflictus alios etiam quoslibet a similibus, aliis quoque enormibus excessibus perpetrandis terreat, retrahat et restringat, caeterorumque terribili cedat in exemplum, atque tam ipse quam successores sui universi reatus sui poenam sine fine lugeant perpetuo: Eundem Stephanum Daniel juxta vigorem ligae ac contenta decreti et articulorum regni, ex deliberatione nostra statuumque et ordinum praememoratorum praescripti regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in notam perpetuae infidelitatis, hoc est in amissionem capitis, universorumque bonorum mobilium

et immobilium, ipsum solum proprie et praecise concernentium, ita tamen, quod primum et ante omnia dotes et res paraphernales tam genitricis, quam uxoris excindantur, et creditoribus fiat contentatio, salvis permanentibus bonis utriusque relictæ et liberorum, bona impignoratiua Sövényfalviensia apud genitricem salva permanentia (in persona convicti salva permanente gratia principis) ubivis et in quibuscumque comitatibus sedibusque Siculicalibus et Saxonicalibus in ditione nostra existentium, perpetuitatemque eorundem bonorum fisco nostro in perpetuo adjudicando, ac eidem contradictione, inhibitione et repulsione ipsius incti convicti ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante applicando, eundem inctum convictum et aggravatum fore decrevimus et committimus, prout decernimus et committimus per praesentes autoritate nostra principali, jure et iustitia mediante. Quocirca vobis harum serie committimus et mandamus firmiter, quatenus acceptis praesentibus, statim vos simul vel duo vestrum sub onere alias in talibus observari solitis, ad facies universorum bonorum mobilium et immobilium ipsius incti convicti ubivis et in quibuscumque comitatibus, sedibusque Siculicalibus et Saxonicalibus in ditione nostra existentium, excisis prius dote et rebus paraphernalibus tam genitricis, quam uxoris, creditorumque contentatione; salvis permanentibus bonis utriusque relictæ et liberorum, bonis item impignoratiis Sövényfalviensibus apud genitricem salvis permanentibus, (in persona etiam convicti salva permanente gratia principis) vicinis et commetaneis eorundem bonorum in dicta ditione nostra habitorem et adiacentium inibi legitime convocatis, et praesentibus accedendo, eadem universa bona mobilia et immobilia occupetis et auferatis modo praemisso, occupataque et ablata fisco nostro perpetuo detis, et applicetis per eundem fiscum nostrum tenenda, et possidenda, contradictione, inhibitione et repulsione dicti incti, convicti, ac aliorum quorumlibet praevia ratione non obstante. Occultatores vero bonorum suorum, rerumque mobilium et immobilium ipsius incti convicti si qui fuerint, et eisdem dictis hominibus nostris principalibus eadem reddere et restituere perducereque recusaverint, evocetis ad generalem dietam dñorum regnicolarum trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum, ubivis in hoc regno nostro Transylvaniae primitus post harum emanationem celebrandam, nostram et eorundem regnicolarum in praesentiam rationem huiusmodi occultationis et non productionis bonorum et rerum mobilium reddituros efficacem.

Et posthaec vos seriem huiusmodi bonorum et rerum mobilium et immobilium confiscationem et occupationem, totiusque negotii inibi peragendi, uti per vos fuerit expedita et peracta nobis suo modo fide vestra mediante referre vel rescribere modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentibus perlectis, exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Alba Julia, die tricesima prima mensis Octobris anno dni millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo.

Lecta et extradata per magistrum Martinum Sárpataki ilmi dni principis Transylvaniae protonotarium mp. (P. H.)

Háttalaján: Ez sententia nem expediáltatott exequutió által, mivel Daniel István uram böcsületes tanácsurak által harmadfélezer tallérok által complacálta urunkat ő nagát. Albae 15. Decembris 1678. Per Petrum Alvinczi.

Más kézzel, még előbb ráírva: Sententia Stephanis Daniel.

(Eredetije Orsz. Levéltár Kmon. töredékek.)

h)

K. n.

Vallatási pontok Cserey ellen.

Utrum pro parte directoris.

Tudja-e, látta-e, vette-e esziben Cserei Jánosnak, hogy az mely factiókat Béli Pál forralt és cselekedett több társaival együtt, hogyha volt-e híre s tanúsága, abban egy értelemben, tanácsban, igyekezetben volt-e, magaviselését mint alkalmaztatta, micsoda szóknak formájával élt azon dolog felől?

Azt tudja-e Kgl. ha az mi keglmes urunk ő naga híreit dolgait tanácskozását megírta, izente és jelentette Béli Pálnak?

Hát rabságában Béli Pálnak mint viselte magát Cserei János?

Mikor tisztitól elbolcsúzott Cserei János ígérte és kötelezte-e arra magát, hogyha ezután is megtudódnék valami vétke azon Béli factióiban, bár mint reversalisos szolgálal úgy cselekedjék kegl. urunk.

Mind ezekben maga szavaiból, alkalmatosságiból, cselekedetiből mit értett, mit látott, tud akárkitől akármi időben.

Ezekről az dolgokról kit tud, vagy gondolna, hogy tudna vallani, mondani.

Cum omnibus congruis circumstantiis fiat. Vai Mihály uramat, ő kegye megmondja, kik voltak ő kegyénél, azokat.

Iterum ut?

Tudja-e Kegtek, ha Pekri Lőrincz uram az Béli Pál és társaival tölt s forralt alkalmatosságiban, ha értett volna és az mi kegyes urunk két rendbéli zászlóját is contemnálnán, az ő naga kegyességét vetette volna, elmondván, ma holnap más dolog lesz ő dolgában.

Hát azt látta-e, hallotta-e, tudja-e, azokban az Béli factióiban ha részes, hires, vagy tanácsos lett volna-e Pekri Lőrincz egyetértésével, hallgatásával, javallásával vagy valami jelekkel, izenetivel és informatiójával, vagy akármi kigondolható dologgal.

Cum circumstantiis.

(Orsz. Lev. tá. Kmon. töredékek. Fogalm.)

i)

1678. oct. 1—30.

A törvények.

Nos Michael Apati dei gratia princeps Transylvaniae. partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, ceterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 1. mensis Octobris, anni praesentis 1678. in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infra-scriptos articulos in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplices nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observare, quam per alios omnes, quorum interest, observari facere dignaremur. Quorum quidem articulorum tenor talis est:

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae

et partium Hungariae eidem annexarum. in generalibus eorum comitiis ad diem I. mensis Octobris. anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimi octavi. ex edicto suae Celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis celebratis conclusi.

Art. I.

Mivel kegyelmes unok. a görögök. sidók. örmények és egyéb idegen kereskedő rendek nem kevés expensát hoznak az haza fiainak avval is. hogy amely idegen kereskedő rendek valami marhát hoznak be, azoktól olcsón megvászik, és drága áron adják az haza fiainak; hogy azért ennekutánna az olyan idegen kereskedő rendek más idegen kereskedő rendektől behozott marhát sem általjában. sem singgel. sem fonttal, sub poena articulari. flor. 200 hung. faciente ne merészeljék megvenni. hanem azok akik béhozzák. szabadossan árulhassák. mint a többi görögök. senkitől sub eadem poena ne háborgattassanak. mely ellen ha kik impingálnának. toties quoties cselekednék. harminczados atyánkfia ha ott lészen, comperta rei veritate exequálja vagy exequáltassa. ha pedig ott nem lészen. azon helybéli tiszték. ahol az ilyen dolog történik. szabadossan executiót tegyenek.

Art. II.

Az görögök és oláh papok hogy ez hazában ennekutánna ne nobilitáltassanak és semmi szín és praetextus alatt jószágokat s örökségeket ne vehessenek és bírassanak. akik pedig eddig megnemesedtek. azok a következő országos gyűlésünkben armálisokat producálják. melyek rumináltatván. akik helyben hagyatnak. azok incorporáltassanak. a többi pedig legyenek és maradjanak az akkori dispositio szerint. jószágokat pedig és örökségeket, melyeket eddig acquiráltak. azoknak rehabeálásában az atyafiak. verus praetendensek. vagy vicinusok procedáljanak az 1671. esztendőbeli articulus szerint. Nagyságod kegyelmes consensusából communi voto concludáltuk.

Art. III.

A székelységen lévő atyánkfiai panaszokból értjük. hogy sok helyeken a lófőség és drabantság annyira megnemesítettett. hogy némelyik faluban alig maradt kettő

három lófő vagy drabant személy, kik is az bíróság és polgárság terhére el nem viselhetik, a megnevesedett emberek pedig az bíróságot az compilata constitutióban írt articulusokhoz bízván, viselni nem akarják, amint Háromszéken. Nyújtódon és egyéb helyeken is székely atyánkfiai között; végeztük azért, hogy ennekutánna az olyan helyeken a főrendeken kívül minden egyházi nemes ember rendszerint viselje a bíróságot, és ha kit választanak, ne légyen szabad a tiszteknek pénzt attúl elvenni, hanem a bíróságot esztendeig viselje el. A continuus szolgák mindazáltal ide ne értesenek.

Art. IV.

Mivel kegyelmes urunk, a sok potentiariuskodások, erkölcstelenségek és tisztátalan életek ez hazában felettébb eláradtak, Nagyságod kegyelmes tetszéséből azoknak refrenáltatására végeztük, hogy ennekutánna Fejérvármegyében, mind alsó felső járásban kétszer kétszer, más vármegyékben legalább háromszor celebráltassanak annuatim a törvényes székek, melyek sem commissiókkal, sem egyéb törvénytelen dolgokkal ne inturbáltassanak sub poena articulari mox et defacto per exhibitorum exequenda, ide értvén a recepta religiókban spirituale forumokat is.

Art. V.

Az harminczad dolgából Nagyságod kegyelmes amnuentiájából végeztük kegyelmes urunk, hogy az 1674. esztendőbeli negyedik articulus tartassék meg indifferenter minden helyeken és az kereskedő rendek nem másutt, hanem ez hazában bejövő és kimenő szély-helyekben lévő harminczadokon harminczadoljanak; az sóhordó szekerek pedig, kik Déva felé mennek, azok Szászvároson harminczadoljanak. A szegénység pedig, amely sőt maga háza szükségére viszen, harminczaddal attúl ne tartozzék. A szegénység pedig maga háza szükségére darab sőt, nem lapos sőt vigyen.

Art. VI.

Végeztük kegyelmes urunk, hogy a székely atyánkfiai között is ennekutánna, ha kik a causánsok közül novumot impetrálnak és amellet reformatiójokat exhibeálják, nem az reformatio ellen excipiáljanak az eddig való abususszerént, hanem az novum ellen, a decretum continentiaja szerént, mint az országnak egyéb részeiben.

A r t. VII.

Mivel a generalis székek végeztettek, hogy mindenütt szorgalmasan celebráltassanak; azért a partialis székek mindenütt tolláltassanak, mivel azokból eddig sok abususokat láttunk kijőni, olyan declaratióval mindazáltal, hogy amely perek eddig inchoáltattak a partialis széken, azon cardóban procedaltassanak a generalis széken, sőt ha mely perekben sententia pronunciáltatott és eddig executióban nem vétetett, az ha szintén expirált is, a generalis széken szintén resuscitáltassék, mintha ott pronunciáltatott és adjudicáltatott volna.

A r t. VIII.

Aranyasszéki atyánkfiai panaszokból értjük, hogy mikor az Aranyas kicsiny szekerekkel, marhájokkal az hid mellett járnak által, az hidra nem mennek s mégis a vámot szintén úgy megvészik tordai atyánkfiai rajtok, mintha az hidon mennének által, végeztük azért, hogy ennekutána mind ott az Aranyason, mind egyéb helyeken indifferenter mindenütt ez hazában, az hol és mikor az hid mellett mennek el, vámot ne vegyenek senkitől is ez haza fiai közül sub poena articulari. Mikor pedig az hidon mennek által, az eddig való rend szerint adjanak vámot, tordai atyánkfiai is az hidat ennekutána tartani és csinálni tartozzanak, mint eddig.

A r t. IX.

Szepsi-Szentgyörgyön civilis funduson lakó vitézlő rendek, kik zászló alatt vannak, mivel a szükségnek idején fegyverrel kelnek fel haza szükségére, postaló adással ne terheltessenek, mindazáltal város közzé nevezet szerint az ország adajában contribuáljanak.

A r t. X.

Jövének olyan panaszok is előnkben kegyelmes urunk, hogy némely helyeken a generalis cirkálásra kibocsáttatott és rendeltetett atyánkfiai némely falukat convocáltatván, midőn őket annak rendi szerint meg akarták volna esketni, sem az homagiumot praestálni, sem a rend szerint rájuk vetett élést administrálni nem akarták, sőt midőn bizonyos constáló más egyéb vétkekért, az articulus szerint executiót

akartak volna tenni rajtok, támadást tettenek és készek lettenek volna minden alkalmatlanságot elkövetni azon atyáinkfiain. Végeztük azért a Nagyságod kegyelmes resolútiója szerint az ilyen potentiariuskodók ellen, hogy az olyan falukon seorsim és sigillatim két-kétszáz forintig tegyenek executiót, ha úgy kívántatik, etiam cum gente sedis, hahol penig ennekutánna effélék történnének, indifferenter akárholott ez hazában, azok is hasonlóképpen büntetődjenek de facto.

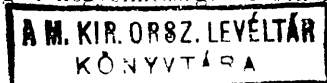
Art. XI.

Némely magyarországi quartélyozó és kóborló hadaknak szegény nemes atyáinkfiain és szegénységeken való insolentiajok is nagy megbántódásokra lévén, mivel templomokat, papok házáat is felverik, buzájokat, borokat és egyéb javokat elpraedálják és tékozzolják, kiknek kiigazíttatások felől hogy Nagyságod kegyelmességét igéri és végbéli tiszteinek is parancsol felőlők, alázatosan megszolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak.

Azmi penig Veselényi Pál atyáinkfia dolgát illeti, Nagyságod kegyelmességéből végeztük, hogy admoneáltassék ő kegyelme, tartsa az haza törvényéhez magát, nemes atyáinkfiain és azoknak jószágin ne potentiariuskodjék, a császár pártjára excursiókat ne tégyen és ne tétessen, a vár szükségére ha praesidiumot tart, azokat praedálni onnan ki ne járassa és ki ne bocsássa, mert ha mi kár követi ez hazának valamelyik részét, vagy nemes atyáinkfiait miatta, azon atyáinkfia admoneáltatván, az ország gyűlésére, comperta rei veritate mox et de facto eligazíttatik és azon atyáinkfia fizeti meg a kárt.

Art. XII.

Kegyelmes urunk, az mi a timárok és a vargák között lévő dolgot nézi, most az universitas atyáinkfiain szebeni gyűlésekre convocáltatván, ha lehet, a timárokat a vargákkal alkudtassák meg, nem erőszakos és fenyegetőző vagy büntető igazítással, hanem úgy, hogy az ország közönséges feltett haszna és kívánsága kijöjjön belőle. Hogy ha penig ott azon jó végekkel a dolog el nem igazodhatik, legelső ország gyűlésén szakadjon finaliter vége minden tovább való halogatás és tovább való nyútoztatás kívül, közönségesen Nagyságod kegyelmességéből concludáltuk.

Art. XIII.

Jóllehet elégséges articulusink extálnak kegyelmes urunk, hogy itt Fejérvárat a görögök és Tekében a tekeiek postalovakat tartani tartozzanak, de semmi effectumát annak nem érezzük, minekokaért concludáltuk, hogy azon helyeken ennekutánna sub poena articulari postalovakat tartani el ne mulassák, értékek szerént a tekeiek is legalább négyet tartani tartozzanak és amely posta innen Fejérvárrúl Medgyes felé mégyen, maga lován menjen és ott fogjon postalovat, Szászsebes felé menő posta is a szerént addig maga lován menjen és ott fogjon postalovat, az magok lovokat azon helyeken hagyván, Kolos vagy Szék felé menő posta penig Fejérvárat lakó görögök postalován elmehet Kolosig vagy Székig, és onnan vissza bocsátván, a kolosi vagy széki lovakon continuálhatja útját, mivel az enyedi, tordai és kolosvári atyánkfiait postalovak adásával nem terhelhetjük, lévén azonkívül is haza oltalmára való gyakor felülés miatt elég terehviselés ő kegyelmeken. A posták dolgából egyébránt confirmáljuk az öreg Rákóczy György fejedelem dispositióját indifferenter minden helyeken.

Art. XIV.

Hogy kegyelmes urunk néhai Bánfi Dienes atyánkfia relictájának nagyságos Bornemissza Kata asszonynek fiáért Bánfi György atyánkfiáért való supplicatióját a mi alázatos instantiákra méltó tekintetbe vette, Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak alázatosan megszolgáljuk. Nem is kételkedvén semmit is mind mostani s mind következő időbéli igaz hazafiságában, azért mi is kegyelmes urunk egész országúl, három nemzetül, Nagyságod kegyelmes resolutiója szerént az elmúlt 1674. esztendőbéli szent. András havának 17-ik napja indicáltatott fejérvári gyűlésünkben azon Bánfi György atyánkfia circumscripitiójáról írt és emanáltatott 29. articulusunkat in toto tolláljuk, cassáljuk, annihiláljuk és in perpetuum abrogáljuk és azon Bánfi György atyánkfiát megírt articulusunk alól absolváljuk és nemesi szabadságában hazánk törvényében magunkkal együtt igaz hazafiának agnoscáljuk és tartjuk.

Art. XV.

Jövén sok panaszok az olyan szabadsággal élő személyek ellen előnkben, kik magok residentiajokat elhagyván

Nagyságod fizetésére zászló alá iratták be magokat, az nemesség és zászló alatt való létekhez bizván, minden rendtelenségeket elkövetnek, s házokhoz is néha excurrálván, mind Istent s mind embert megbántó éktelen szitkokkal élván, sokak ellen törvéntelenkednek, kik ellen concludáltuk Nagyságod kegyelmességéből, hogy ha residentiájoknak helyén cselekesznek alkalmatlanságot, procedáljanak azon helynek tisztei előtt ellenek, akik pedig zászló alatt cselekesznek valami patratumot, ott igazíttassék dolgok, és comperta rei veritate juxta demerita büntetődjenek.

Art. XVI.

Borbereki, alvinczi, fejevári. borbándi, sárdi, igeni, tövisi, vajasdi, enyedi, tordai nemesség, tempore necessitatis a mi kegyelmes urunk vagy kolozsvári kapitány atyánkfia parancsolatja érkezik, felülni az előbbeni végezesek szerint tartozzanak kik ha a felülést contumaciter posthabeálnák. toties quoties azon vármegyebéli főispán atyánkfiái exequáltassák seorsim és sigillatim flor. 12 rajtok, ide nem értvén a jószágos nemes atyánkfiait.

Art. XVII.

A holdoltsági szegénységinknek nagy bántódásokra lévén az sóval való kereskedésekben az 1676. esztendőbeli negyedik articulus, Nagyságod kegyelméből azért azon articulusunkat tolláljuk és a compilatában P. Tertiae Tit. 16. Art. I. írt articulusat confirmáljuk.

Art. XVIII.

Nem kevés megbántódására lévén némely szegény nemes atyánkfiainak, hogy a somlyai és kiváltképpen a cseli praesidiarius katonák alá s fel járván a nemes falukon, nemes bíráknál megszállván, nemcsak gazdálkodásra, abrak és szénaadásra kényszerítik őket, hanem lovokat ha találják azon nemes atyánkfiainak, maguk hírek nélkül is elviszik postára és oda hordozzák, vesztegetik, nem viselvén semmi oly kénytelenítő ok. hanem csak magok lovokat akarják azzal nyugotni; mely abususnak végképen való tollálása felől hogy Nagyságod kegyelmességét igéri, alázatosan meg-szolgáljuk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak, ide nem értvén, ha mi oly extraordinarius casus interveniálna.

Art. XIX.

Nagyságod kegyelmes resolútiója szerint végeztük kegyelmes urunk, hogy mivel Székely István és fia György rendkívül való czégéres latrok, non obstante praerogativa nobilitari, mind vármegyékben és székekben, valaholott kaphatják őket, a tisztek fogassák meg, és mint olyan latrokra, törvényt láttatván, juxta demerita büntessék meg.

Art. XX.

Az tutajokat hordozó személyek hogy ennekutána, midőn az víz nagy, az gátakon vám nélkül szabadossan elbocsáttassanak, mikor penig a víz kicsiny és a gátaknak megbántódása nélkül alá nem mehetnek, vagy vámot adjanak, vagy penig vontassák ki az gáton feljül és az gáton alól ereszszer be tutajokat.

Art. XXI.

Levén kegyelmes urunk a Nagyságod ebestfalvi, alma-kereki, rudalyi és újfalvi jószágiban lévő lakosoknak a medgyesszéki, sárosi, válthidi és segesvárszéki szentlászlai lakosokkal bizonyos helyek felett való controversiájok, melyeknek oculálására rendeltettek becsületes commissarius atyáinkfiai, úgymint ítélőmester Mikes Kelemen, Kun István, Daniel Mihály, Székely László és segesvári királybíró atyáinkfiai, kik is ad faciem loci kimenvén, oculálják azon helyeket és ha extra controversiam regius funduson való helyeknek találatnak, discussió alá ne is vegyék, hanem oculálván, annak rende szerint reportálják az következő országgyűlésére, hogyha penig controversiában forgó hely lészen, dirimálják a controversiát azon atyáinkfiai.

Art. XXII.

A borgóiaknak is lévén kegyelmes urunk egymás között bizonyos darab hely felett controversiájok, annak oculálására s decisiójára rendeltettek egyik ítélő mester Sárpataky Márton, Gyerőfi György, Sárosi György és Horvát Kozma atyáinkfiai, kik is kimenvén és szorgalmatosan megvizsgálván azon helyet, ha extra controversiam regius fundus lészen, igazításához ne nyúljanak, hanem reportálják ország eleiben, hogyha penig controversiában forgó hely lészen, dirimálják a controversiát azon atyáinkfiai.

Art. XXIII.

Naláczi István atyánkfia bábolnai határa és szász-városszéki perkasziak határa közt lévő dolognak eligazítására rendeltünk bizonyos commissarius atyánkfiait; úgy mint Bethlen Farkas, Bethlen Gergely, Mikes Kelemen, szebeni királybíró és Székely László atyánkfiait, hogy ő kegyelmek ad faciem loci kimenvén, vegyék istenes igazításban.

Art. XXIV.

Haller Pál atyánkfia panaszából értjük, hogy a vizaknaiakkal ugyanott lévő privilegiumos háza felől bizonyos punctumok és conditiók alatt való contractusát violálván, az ellen sok abususkat hozott volna be a város azon háznak praejudiciumjára és kárára, annak is azért finalis decisiójára rendeltük azon commissarius atyánkfiait, kiket az Vizaknán lévő kamara-ház dolgának eligazítására rendeltünk volt, rendelvén ő kegyelmek mellé egyik ítélő mester Mikes Kelemen atyánkfiát, hogy kimenvén, igazítsák el istenesen az akadályokat.

Art. XXV.

Kolozsvármegyeibéli magyar kis-kapusi, gyөрő-vásárhelyi, pánoki, bedeczki, magyar gyөрő-monostori professorknak és lakosoknak lévén nagy megbántódásuk bizonyos részhatároknak Gyaluhoz való elfoglaltatása miatt, melynek is revisiójára és eligazítására Nagyságod kegyelmes resolutiója szerént rendeltük Mikola Zsigmond, Bánfi Farkas, Vas János, Mikó Miklós és kolozsvármegyeibéli alsó, felső járásbéli főbíró és viceispán atyánkfiait, kik is ad faciem loci kimenvén, tegyenek oly istenes igazítást, hogy kinekinek igazsága szolgáltatódjék ki.

Art. XXVI.

Noha egynéhány ízben rendeltünk becsületes commissarius atyánkfiait a toroczkaí és aranyasszéki atyánkfiak közt való controversiában forgó határnak finalis decisiójára, de hol egy s hol más akadály, s legközelebb Teleki Mihály atyánkfia reá nem érkezése miatt re infecta maradt: hogy azért azon controversia eligazíttassék, rendeltük Teleki Mihály atyánkfia helyében Rédei Ferencz atyánkfiát a deno-

tált commissarius atyámkfiai mellé, hogy kimenvén ő kegyelmek, vegyék azon controversiát istenes és végképpen való igazításban.

Art. XXVII.

Küküllő vármegyebéli zágori és oláh-solymosi lakosok közt lévén bizonyos darab határ felett való controversiájuk, melyből hogy több gonosz ne következék, rendeltük azon controversiának finalis decisiójára és dirimálására Bethlen Elek, Sárpataki Márton, Daczó János, Sárosi György és segesvári királybíró atyámkfiai.

Art. XXVIII.

Háromszéken kézdi-szentléleki nemes atyámkfiai panaszokból értjük, hogy ott a szomszéd faluk, úgymint ugyanazon székben Polyán és Fejérvármegyében Peselnek nevű falubéliek határookban sok károkat, foglalásokat tésznek és tettek eddig is, melynek igazán való meglátására és eligazítására rendeltünk bizonyos commissariusokat, úgymint Bethlen Elek, Mikó István, Dániel Mihály, Kálnoki Farkas atyámkfiai s Brassóból is egy becsületes atyámkfiát, kik is szentléleki nemes atyámkfiai instantiájokra kimenvén, vegyék finalis decisióban azon controversiát.

Art. XXIX.

Az feljebb megírt faluk és személyek között való controversiáknak és dolgoknak eligazítására rendeltetett becsületes commissarius atyámkfiai közül szintén valamelyik halála, betegsége vagy egyéb elkerülhetetlen akadály miá kimenni nem érkeznék is; de avval a dolog el ne muljék, hanem Nagyságod által, kegyelmes urunk, más denomináltatván, minden feljebb megírt controversiák és dolgok decidáltassanak az fenn declarált modalitás szerint.

Art. XXX.

Hogy az universitáson lévő atyámkfiai extra tempus generalis insurrectionis drabantok adásával ne terheltessenek, Nagyságod kegyelmességéből végeztük.

Art. XXXI.

A postákra lévén kegyelmes urunk sok panaszok az universitáson lévő atyámkfiainak, azok is hogy jobban

megzaboláztassanak: Nagyságod annuentiájából concludáltuk, hogy czimer és *salvus conductus* nélkül járó postáknak postalovat adni ne tartozzanak, akik peniglen czimer és *salvus conductus*sal járnak is, rájuk bizott útvokat azok is elkövetvén a *salvus conductus*t hoptester és a czimert postamester atyánkfiainak beadni tartozzanak kötelességök szerint, azon atyánkfiak is kötelesek legyenek kezekhez vételére, ha kik penig bé nem adnák, egy kántor-pénzeket amitálják; a portai posták is, kik lovakat quártélyban az Barczaságon tartják, azok magok lovokon járnak meg az portai utat: ezen *articulus*unk nemcsak az universitáson, hanem más helyeken is indifferenter megtartassék.

Art. XXXII.

Az bálvány-váraljai eklézsia és Harasztosi István atyánkfia panaszából értjük, hogy néhai Harasztosi György atyánkfia per testamentarium dispositionem hagyott volt Rohi nevű falujának inscriptionale summájából mind az relictájának, mind az megírt ecclesiának és ezen Harasztosi István atyánkfiának is bizonyos summa pénzt, melynek egy részét Toldalagi János atyánkfia az relictának deponálta ugyan, de sem az ecclesiának, sem a megírt Harasztosi Istvánnak contentatiót nem tévén, azon faluhoz mégis hozányúlván, egészen elfoglalta, Inczédi György atyánkfiával is lévén azon falu végett bizonyos controversiája, végeztük a Nagyságod ex consilio tett kegyelmes resolutiója szerint, hogy mivel az falu *fiscalis*, intra quindenam tartozzék mind az két fél producálni *praefectus* atyánkfia eleiben, aholott az *articulus*ok szerint vétessék igazításban, melyik fél maradjon in reali dominio; úgy mindazonáltal, hogy akármelyik félnél maradjon a jószág, de a megholt embernek dispositiója szerint a praetendenseket, úgymint az ecclesiát és ezen Harasztosi István atyánkfiát contentálja tovább való mulogatás nélkül, melyet ha praetermittálna, az tisztek tegyenek satisfactiót, ha úgy kívántatik, etiam cum gente comitatus etc.

Art. XXXIII.

Sokféle potentiáknak ez hazában való eláradásáról sokféle querelák jöven füleinkben, azok között Bánfi Zsigmond atyánkfia jelentéséből is értjük Kolozsvármegyében, Mező-Örményeshez biratott Fundata nevű helynek dominiájában minémű sokképpen injuriáltatik idősbik Iklódi Toldalagi János atyánkfiától, sőt hogy azonkívül is örmé-

nyesi controversia kívül való delelő helyéről azon falnak egész csordáját absoluta potentia mediante, azon Toldalagi János atyánkfia maga királyfalvi jószágában hajtatta, jöveit az marháknak kiválogatván, nemcsak harmadnapig, sőt némelyikét ma is odatartja, egy jobbágyát malomban menő útjában megragadtatta s szamusújvári tömlöczben vitette, legközelebb minden controversia kívül való helyben az örményesi határon lerakott szénáját hatalmasul elhordatta s héres ökreit, szekereit ugyanonét bévitette; azonban ugyanezen querelans atyánkfia megírt Fundatából az más félnek marháit bekapatván, noha az tertiumos pernek módja szerint azon vármegyei vicetisztekkel el akarta igazíttatni s jobbágya megfogásáért is partialis széken penes citatio-
nem lite prosequálta volna, de mindkét rendbeli dolgában Nagyságod kegyelmes commissiójával mind az tiszteket, mind ezen querelans atyánkfiát azon potentiarius megakadályoztatta. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes consensusából, hogy a főtisztek azon vármegyében mentől hamarébb terminálván, a citatióban álló s partialist illető perek az mostani végezésünk szerint a generalis széken, a tertiumos perek pedig a vicetisztek előtt. Amelyek pedig még az előszámlált dolgok közül processusban nem volnának, azok iránt is praemittáltatván, a dolognak meritumához képest való citatió, vagy certificatió, a maga forumára azon egy terminuson, minden exceptiók és remediumok kívül finaliter decidáltassék, akár compareáljon a potentiarius, akár ne, executióban vétessék, exclusis omnibus remediis, sőt ha kívántatik, etiam cum gente comitatus, bevétetvén eziránt az legitime recipiáltatott collateralis attestatiók is. Addig pedig Toldalagi János atyánkfia a megírt Fundata nevű helyben ezen querelans atyánkfiát semmiképen potentiose ne infestálja, hanem várjon a törvénynek exitusától sub poena articulari 200 flor. faciente, toties quoties impingálva, per officiales comitatus, si necessum fuerit, etiam cum gente comitatus exequenda; azon főtisztek által praefigálandó terminuson pedig, producáltatván az feljebb megírt dolgoknak impediálására vagy azelőtt extrahált, vagy ezután extrahálandó commissiók, azokról is primum et ante omnia légyen iudicium és executio de facto az compilatában part. 4. Tit. 4. megírt második articulus szerint comperta rei veritate.

Art. XXXIV.

Nem kevés megbántódására lévén Apor István atyánkfia feleségének, Farkas Zsuzsánna asszonynak özvegységében,

néhai ura Ugron István atyánkfia jószágiból bizonyos praetendens személyek által való törénytelen exturbáltatása és res mobilissinek elfoglalása. Végeztük azért kegyelmes urunk, hogy az ilyen rendeletlen és hazánk törvénye ellen való potentiariusok refrenáltassanak és főtiszt atyánkfiái ante alias omnes causas megírt Farkas Zsuzsánna asszony törvényét az vármegye első törvényes székén vegyék igazításban. Ami pedig az res mobilisek dolgát illeti, mivel azok mind vármegyéken és székelységen a megírt asszont illetik, a tisztek kimenvén, minden res mobiliseket az asszony kezében resignáljanak, exclusis omnibus juridicis remediis, ha úgy kívántatik, etiam cum gente comitatus vel sedis.

Art. XXXV.

Illosvai Péter atyánkfia potentiariuskodásáról is jöven bizonyos panaszok előnkben, hogy néhai Budai Sigmond atyánkfiától és eleitől békességesen biratott mármarosbéli Kraszna nevű havasra reá menvén, hatalmasúl megírt Budai Sigmond atyánkfia árváitúl elfoglalta felesége jussára, s jóllehet, kegyelmes urunk, mind Nagyságod kegyelmes parancsalótját s mind pedig azon vármegyebéli főispán atyánkfia az vármegyével együtt való ammonitióját értette arról, hogy supersedeáljon és ne potentiariuskodjék, sőt ha mi jussa feleségének, keresse törvénnyel, de mindazokat félretévén, azon potentiariuskodását követni nem szünik. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes annuentiájából, hogy a megírt Máramaros vármegyebéli tisztek kimenvén, ha úgy kívántatik, etiam cum gente comitatus, és az megírt Budai Sigmond árváinak azon havast assignálják kezekben, s ha mi jussa Illosvai Péter atyánkfia feleségének, procedáljon via juris ellene, hogyha pedig ezen articulusunk ellen is potentiariuskodik, toties quoties cselekszi, az articularis poenát exequálják azon helynek tisztei felesége jószágán, mivelhogy abból cselekeszi a potentiát, magának nem lévén ott jószága; ha pedig a tisztek elmulatnák, director atyánkfia tétessen mind a tiszteken, mind a potentiariuson executiót az articularis poenáig.

Art. XXXVI.

Fejérvármegyében, Magyar Lapádon Béli Páltól biratott portió mivel ante latam et pronunciatam sententiam foglaltatott el Mikes Kelemen atyánkfiától kétezerhatszáz forint adóssáért, erős contractusa lévén róla, melynek

nyolczszáza gréczi tallérul, a többi penig folyó pénzül volt, arra nézve a fiscus tartozzék elsöben az perspecificált (*így!*) summáról Mikes Kelemen atyánkfiát contentálni, amakutánna a sententia szerént kiadván a vérekek részeket, ha mi volna, a fiscus maga részét bocsáthatja az prior donatarius kezében.

Art. XXXVII.

Levén Egyed István és Sáfár János atyánkfiainak is Tordavármegyebéli pókai, toldalagi, pagocsai és balai részportióknak Gyerőfi György atyánkfia által való elfoglaltatások felöl bizonyos panaszok, melyről végeztük kegyelmes urunk Nagyságod kegyelmes resolútiója szerént, hogy azon vármegyének legelső törvényes székin mindkét fél compareáljon, és az arról írott articulus szerént igazíttassék el köztök a controversiában forgó jószág állapotja.

Art. XXXVIII.

Az adónak perceptiójának és erogatiójának inspectiójára rendeltük az jövő esztendőre Mikola Sigmond és Nemes János atyánkfiait, úgy hogy ezen esztendőben való adóra is inspicíáljanak ő kegyelmek, a mennyiben lehet. Generalis perceptornak penig ő kegyelmek mellé ugyan Kovács István atyánkfia helyben hagyatik.

Art. XXXIX.

Levén az fiscalis jószágokban az adó felöl bizonyos difficultás aziránt, hogy hol mi érdemes tekintetekre nézve az fiscus jószágiban bizonyos számú fundusok collatiójának és exemptiójának is kelletvén lenni, noha többire az olyan fundusokról egy-egy tallér contributió vagyon, de azonban az kapuszám után való adózást is nagy kárával az fiscusnak megkívánják. Mely difficultásnak eligazítására rendeltük és authoráltuk az vármegyéken lévő főispán atyánkfiait, úgy hogy mindenik vármegyékben legelső derékszék alkalmatosságával főtiszt atyánkfiái praefectus atyánkfiával és azon vármegye tagjaival együtt tegyenek rendelést és igazítást, kiki tiszti alatt való vármegyéjében. Az nemességnek hadnagyai is tartozzanak minden falukon és városokon az egyházi nemességet sub poena articulari számban venni és hit szerént való regestumban főispán atyánkfiái kezekben adminisztrálni haladék nélkül annuatim. Amikor vicetiszt atyánkfiainak kívántatik is, kötelesek legyenek assistentiával lenni azon nemességnek hadnagyai etc.

Art. XL.

Mivel Torda vármegyében Sályi nevű falu újebben kezdett épülni, azok is tartozzanak egy kapuról falustól contribuálni.

Art. XLI.

Jövén olyan panaszok is, hogy némely helyeken találtnak olyan faluk, ahol csak egy rótt ember is nincsen, és így az adózástól elvonják magokat, végeztük azért, hogy az olyan faluk lakosi capitatum egy tallért adjanak az adóban, az hol egy rótt ember sincs és kapuszám után sem adóznak.

Art. XLII.

Torda vármegyében toroczkai atyáncfiai jószágok igen megfogyatkozván, és elpusztulván, abban egy kaput és Haranglábi Sigmond atyáncfiának és Kolozsvármegyében Szokoly nevű faluban egy fél rótt helyet, melyre magának csináltatott házat, defalcáltuk és az adózástól immunitáltuk, Nagyságod kegyelmessége is accedálván, Suppleálódván ezen defalcatio az Sályiból bejövő új kapuszám után való adóból.

Art. XLIII.

Néhai Bálintfi Kristófnétől biratott jószágok felett is, lévén azon defuncta asszony és Bálintfi János atyáncfia atyjafiainak controversiájok; végeztük azért Nagyságod kegyelmes resolútiója szerint, hogy azon jószágok közül, amelyek a fiú-ágot concernálják, adassanak az fiú ág kezében, amelyek pedig az leány-ágot, azok az leány-ág kezében.

Art. XLIV.

Hogy ennekutána kegyelmes urunk, a fiscalis jószágokban korcsomálás dolgából az approbata és compilata constitutiókban írt világos articulusok indifferenter observáltassanak és az fiscalis tisztek azon articulusok szerint procedálhassanak közönségesen, concludáltuk Nagyságod kegyelmes resolútiója szerint; ideértjük ezen articulusban Kolosmonostort is; fiscalis hely lévén, tartassanak meg privilegiumok.

Art. XLV.

Az regius funduson kegyelmes urunk, azhol a szegénységnek annyira való ereje és alkalmatossága vagyon, az tókot építsék, a fiscus emberei is mindazáltal rendeljék úgy az dolgot, hogy ne minden esztendőben vágassák el, hogy az fiscus is annál inkább vehesse hasznát az halaknak, végeztük.

Art. XLVI.

A puskások állapotjában is sok difficultások lévén, praefectus atyánkfia minden vármegyékben, azhol ő kegyelme igazítást téssen, azon vármegyebéli egyik főbirót és viceispánt vegye maga mellé, és azokkal egyező értelemből vegye computushban számokat az fiscális jószágokban és úgy tegyenek igazítást, mivel az articulus csak kétszázat eximált minden helyekről, a kétszáz számuakon kívül pedig amennyi találtatik, juxta articulum regni redeáljanak az elébbi paraszti szolgálat mellé.

Art. XLVII.

A hordók méréséről az approbatabéli és az 1675. esztendőbéli 5. articulusok tartassanak meg szorgalmasan, járulván hozzá az is, hogy éljenek istápokkal, melyet akónak is hínak, azt pedig tartozzanak minden helyen való folnagynok városnak pecsétí alatt tartani, sub poena articulari.

Art. XLVIII.

Ahol kegyelmes urunk a sessionatus nemes emberek szőlőjével a szegénység szőlője elegyesleg vagyon, az fiscális jószágokban és egyéb helyeken is, végeztük, hogy ennekutánna a szedést egyenlő akaratból végezzék mikor legyen, és az eddig való abusús szerént a patronusoknak és több szőlős embereknek kárt ne tegyenek rendeletlenkedésekkel, a fiscális tisztek is a szüretnek halasztásával olyan helyeken szegény nemes atyánkfiainak ne praejudicáljanak, mely articulusunk ellen ha kik impingálnának, toties quoties flor. 12. büntetődjenek.

Art. XLIX.

Mind generalis s mind partialis perceptorok mindennemű perceptumokról hogy számot adjanak, végeztük.

úgy mint 1677. és 1678. esztendőbéli perceptumokról hogy számot vegyenek, rendeltük Horvát Kozma és Kálnaki Sámuel atyáinkfiát az inspector urak mellé, és ő kegyelmek mellé az universitas atyáinkfiái rendelkeznek maguk közül egy becsületes atyáinkfiát, kik ad decimum quintum Januarii Szent Ágotára menjenek, holott az perceptorok is az erdélyi vármegyékből mindnyájan compareáljanak és ott azon atyáinkfiái előtt ratiójokat igazítsák el.

Art. L.

Akik valami sinistra impetratiókat cselekedtenek, ab anno 1657. mostan fiscus kezénél levő jószágokban, azok igen szorgalmasan mindenütt kerestessenek ki praefectus atyáinkfia által, és az jövőendő gyűlésre reportálván, légyen akkor végső igazítás. értésére adván mindazáltal az impenstransoknak is, hogy compareálhassanak, akik pedig fiscus kezénél levő jószágokban egy fundust vagy kettőt impetráltak és azok mellett többet is occupáltak. comperta rei veritate, de facto reoccupáltassanak fiscus számára, azonkívül, akiről donatiója extál.

Art. LI.

Porta contentatiójára vetettünk fel a tavalyi adózás szerint kapuszám után tall. imp. 18, egyéb minden rendek is a tavalyi adózás szerint adóznak, azokon kívül, kiket ide alább specificálunk, ezt peniglen minden helyekről szorgalmasan adminisztrálják generalis perceptor Kovács István atyáinkfia kezében Maros-Vásárhelyre, felét hushagyó keddre, felét ad primum Junii. erre penig a főtiszteknek minden helyeken légyen szorgalmatos vigyázások, hogy tempestive az adót beszoáltassák, hogy a percepta tempestive erogálhassa portusi inspector atyáinkfia kezében jópénz tételre.

Az szebeni companiabéli görögök külön adóznak és contribuáljanak tall. imper. 600 hatszázat, mivel Nagyságodnak is annyit adnak. Melyet a magok bírása tartozzék adminisztrálni és az székelység adaját is jó pénzzé tenni, mint eddig.

A brassai görögök is külön contribuáljanak tall. imp. 300. háromszáz tallérokat, melyet is a magok bírása felszedvén rajtok, adminisztrálja.

A gyergyai lakos görögök és örmények is contribuáljanak az tavalyi mód szerint. kiken szedje fel brassai harminczados atyáinkfia.

Az hunyad vármegyei lakos görögök és örményeken azon hunyadvármegyei harminczados atyáinkia exigálja a tavalyi mód szerint.

A több idegen kereskedő rendeken peniglen az harminczadokon és vámokon, mikor marhát hoznak be, fél tallért száz forint érő marhától exigáljanak, testimonialist vévén azoktól, akiktől veszik, hogy annak idejében számot adhassanak róla az harminczadosok. Az veres-tornyai harminczadon is aszerént exigáljon az harminczados, mindenütt hittel legyenek kötelesek igazán való percipiálására és adminisztrálására a rationisták.

Az szebeni és brassai szállástartó görögökön kívül ez hazában mindenütt lévő görögökről a tisztek bizonyos regestrumot irassanak, mennyi számuak legyenek, melyet a következő országgyűlésére reportáljanak minden helybeli tisztek.

A praesidium tartására is a tavalyi adózás szerint vetettünk kapuszám után flor. 6. den 50. Az holdoltságon is adózzanak a tavalyi mód szerint, úgymint felényit, melyet hushagyó keddre szolgáltatassanak be.

Minden helyekről tartozzanak hushagyó keddre beadni a praesidium fizetését; a honnét bé nem adnák, a perceptorok adjanak restantiákat ki minden vármegyékre a főbírák és viceispánoknak, kik is ha nem adminisztráltatnák, a praesidium kimenvén, azon vicetiszteken élődjenek, míg be nem adatják; ha penig a perceptoroknak beadnák, és azon mulnék el administratiója, az perceptorokon élődjenek, míg nem adminisztrálják.

Az debreczeniek is az ország adaját ad 1. Augusti fogvatkozás nélkül adminisztrálják oda, az hová eddig adminisztrálták, melyet ha posthabeálnának, kolosvári főkapitány atyáinktiának plenaria authoritást adtunk, hogy cum duplo exigáltassa rajtok a praefigált terminus után.

Art. LII.

Az Nagyságod kegyelmes ízenetiből értjük, hogy Béli Pál és Belényi Zsigmond kezesi iteratis vicibus lévén admonitusok, hogy kiki maga kezességéig való summát deponálja, de mindeztideig is sokan nem deponálták. Végeztük azért, hogy Nagyságod exequáltattassa jószágokon, és ha ad quindenam nem redimálják, akik annakutánna letészik, a fiscus bocsássa annak kezében, kiktől két esztendeig ki ne válthassák, annakutánna depositis deponendis tartozzanak kezekből kibocsátani azon kezeseknek vagy maradékoknak;

melyet ha nem cselekednének. propria autoritate is elfogallhassák; kiknek a tisztek is cum gente comitatus vel sedis tartozzanak kezekben adni sub amissione bonorum et officii.

Art. LIII.

Kegyelmes urunk, a Nagyságod kegyelmes proposítiójából értjük, micsoda szükségétől kényszerítették Nagyságod hadat tartani, kiknek is kíváná, hogy hópénzt fizetésekre contribuálnánk; de mivel kegyelmes urunk, a szegénység mostan micsoda fogyatkozott állapottal legyen az adózás és egyéb rendkívül való terelviseléstől, instálunk Nagyságodnak mint kegyelmes urunknak, azon terelviseléstől Nagyságod szegénységinket immunitálja. Az verestornyai harminczadot bizonyos esztendőig engedte volt az nemes ország Nagyságod kegyelmességéből szebeni atyánkfiainak ő kegyelmeknek, mivel elégedendő jóakarátját mutatta volt az nemes ország ő kegyelmekhez. Nagyságod azon harminczadot recuperáltassa és annak proventusát is fordíttassa azon katonák fizetésére.

Conclusio.

Nos itaque, praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum, exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus, ratificavimus et confirmavimus.

Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit, observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Albae Juliae die 1. Octobris, videlicet die congregationis nostrae, anno domini millesimo sexcentesimo septuagesimo octavo.

(Eredetije a M. T. Akadémia birtokában.)

CXXIII.

1678. okt. 22.

Szeghalmi András portai kapitihá tértvénye.

Én tordai Szekhalmi András, mivel az én kglmes uram mlgos Apaffi Mihály ő nga Erdély országának fejedelme, Magyarország részeinek ura és székelyek ispánja, az hatalmas török császár fényes portájára kapitihának választván, azon tisztnek végbenvitelére beküld, az hova mentül hamarább meg is indulok: Esküszöm azért az élő istenre, ki atya, fiú, szent lélek, hogy a mint egyéb dolgokban, úgy azon portán levő minden reám bizatandó és azon hivatalt illető dolgokban megemlített kglmes uramnak ő ngának, és szerelmetesének, az mlgos Bornemisza Anna fejedelem asszonynak ő ngának, és az nemes országnak is igazán szolgálók, megemlített kglmes uramnak s asszonyomnak ő ngoknak ellenségeknek ellensége, jóakarójoknak jóakarója lések; ő ngok ellen sem titkon, sem nyilván, semmi kigondolható, írható színek, praetextusok alatt, senkivel is adományért, vagy jövődő reménségnek ígéretiért, sem félelemért, senki írására, izenetire, ígéretire nem tractálok, hanem mindenekben úgy viselem magamat, mint ő ngok igaz szolgálók s hívek, s ha valami ő ngok ártalmára, az nemes országnak is kárára, veszedelmére, ő ngoknak méltóságok ellen való dolgokat értenék, ő ngoknak is jó idején értésekre adom, s az fényes portán elleneállani ügyekezem teljes tehetségem szerint, sőt minden ott hallandó ártalmas híreket ő ngoknak igazán megírom, és hosszúbúl vagy mások instigatójokra, az én kglmes uamra s kglmes asszonyomra s az nemes országra annak az hatalmas nemzetnek haragját nem gerjesztem, sőt minden túllem lehető módokkal, okokkal, a mikor mi nehézségeket vennék eszemben, csendesítem s afélékről ő ngokat tudósítom. Ha mi pínzt ő ngok számára való vásárlásra adnak kezemben, vagy küldenek, azzal igazán és tisztán tehetségem szerint vásárlók és úgy ügyekezem kiküldeni. Az mint mindezeknek megállója lések, isten úgy segéljen és úgy adja lelkem üdvösségét. Fejérvár, 22. Octobris 1678.

Szekhalmi András mp.
(P. H.)

Kivül: 1678. die 22. Octobris Fejérváratt Szeghalmi András uram kapikihaságáról adott reversalisa.

(Eredeti. Nemzeti múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

CXXIV.

1678. okt. 27—decz. 3.

A Bédlyért vállalt kezességi összegek behajtása.

a)

1678. okt. 27.

Rosnyai Dávid 500 frtot fizet.

Anno 1678. die 27. Octobris a mi kegyes urunk ő naga parancsolatjából leváltam nemzeti Rosnyai Dávid uramtól ő kegyétől a Béli Pál uramért való kezességért tartozó summában vegyes pénzül ötszáz forintot flor. 500, melyről ő kegyét praesentium testimonio quietálok. Albae anno dieque praefixis.

Petrus Alvinczy mp.

(Hit. iktatvány, Orsz. levár gyfvári Prot. Spes mea Christus pag. 238.)

b)

1678. nov. 16.

Rosnyay Dávid ujabbán 250 tallért fizet.

Recognosco per praesentes, quod in hoc anno 1678. die 16. mensis Novembris administrált nemzeti Kovács István uram Dávid deák uram Béli Pálért való kezessége végett harmadfél száz tallérokat = tall. 250/. És ugyan mostani bemenetelemnek alkalmatosságával adott feljebb specificált Rosnyay Dávid uram nevével száz tallért avégre, hogy Maurocordatus uram adósságát megfizessem, mely dologról futuro pro testimonio adom én is ezen szokott pecsém és subscriptióm alatt költ írásomat. Datum Rosnyo die et anno ut supra.

Naláczy István mp.

(S. L.)

(Hit. iktatvány Orsz. levár gyfv. Prot. Spes mea Christus pag. 238.)

c)

1678. nov. 12—decz. 3.

Rác István, Boér Ferencz, Boér Pál, Gyerőffi György és Tholdalagi János kezeseknél eszközölt lefoglalások.

Béldi Pálért való némely kezeseknek kezességeik való summájoknak vinculumának az nemes ország articulusa erejéig való executiójának serieise.

Nemzetes Galgai Rác István uram lévén bizonyos számú tallérokig Béldi Pálért kezes, mely summának egy részéig, úgymint 500 tallérokig foglaltuk el az ő kglme vadvermi Fejér vármegyebeli jószágát, jobbágyit és szőlejit, szántóföldeit, anno 1678. die 12. Novembris, melyek nevezet szerint ezek:

Unice János fia 5, ökre 14.

Unice György fia 2, ökre 6.

Andre Tódor fia 2, ökre 2.

Kira Luca fia 3, ökre 4.

Maga földén lévő majorság szőleje 4, ötödik Bálinthit Zsigmond uram földén, szántóföldei mindenik fordulóban 4 aprók, kiket applicáltunk az balásfalvi udvarhoz.

Die 15. Novembris Mikeszászán Fejérvármegyében Désfalvi Farkas uram jószágán akarván 200 tallérig való kezesség vinculumát exequálni, sub spe bonae contentationis, praefectus uraim parancsolatjából differáltuk egynéhány napokra azon kezesség vinculumá executióját.

Nemz. kapocseli Boér Ferencz uram volt 375 tallérokig kezes, mely summát ő klmé az mi kglk urunkról kérte le 150 tallérokra, mely immunitatiót in specie producálta.

Die 18. Fejér vármegyében Vecserden Boér Ferencz uram jószágát foglaltuk el bürkösi nemzetes Daczó Gábor és Kovaczki Zsigmond jelenlétekben, melyek nevezet szerint:

Jon Duslág házastól, fia 3 tehene 4, s külső belső appertinentiái.

Sztojka Cruska ökre 2, tehene 1. Opre Csodan fia s külső belső appertinentiájokkal, úgymint szántóföld, széna-rétekkel.

Melyeket jó lelkiismeret szerint azon jelenlevő nemes emberek aestimáltak háromszáz forintokra, mely aestimatiót megküldtünk praefectus uramnak. Kiket applicáltunk k. Boér Pál uram jószágával együtt ebesfalvi udvarbíró kezéhez.

Nemz. kapocseli Boér Pál uram is levén kezes 375 tallérokig, mely summáig Fejér vármegyében Gajnáron levő portióját foglaltuk el és ugyan bürkösi nemz. Daczó Gábor és Kovaczki Zsigmond jelenlétekben, melyek nevezet szerint ezek:

Raduly Parul fia 1, ökre 6, kancza 2, tehene 3.

Opre Paro fia 1, ökre 4, tehene 3.

Algye Gyures egy pusztá örökséggel.

Jon Mercse öreg fia 1.

Jon Mercse ifjú fia 1, ökre 2, örökségestől mindnyájan, ezeken kívül egy pusztahely.

Melyeket is die 19. Novembris foglaltván el, azon jelen lévő nemes emberek által aestimáltatván, aestimálták jó lelki ismeret szerint 375 tallérokra, melyről való aestimatiót is az másikkal együtt megküldtük.

Die 22. Novembris Tekén nemz. Gyerőfi György 500 tallérokig való kezessége vinculumát exequáltuk, az ő kglme sárosi, haranglábi, erdőalji és több helybeli jobbágysait foglaltván el nemz. gálfalvi Szakácsi Péter és Balog László uramék jelenlétekben, mely exequált jobbágyok nevezett szerint ezek:

Gálfalván: Réti György, ökre 2.

Sároson: Herepe János, ökre 5, tehene 3.

Nagy Dézmás Mihály fia 2, ökre 6, t. 2.

Kis Dézmás Mihály fia, ökre 6, tehene 1.

Csuka Márton fia 1, ökre 6, tehene 1.

Haranglábon: Csuka András, ökre 4,

Csuka Gergely, ökre 6.

Désfalván: Kis György, ökre 6.

Székely György fia 5, ökre 4.

Erdőaljon: Luka Tamás fia 1.

Farkas Lőrincz fia 2, ökre 6, tehene 2.

Hanka Tódor fia 1, ökre 5, tehene 2.

Pócsfalván: Fazakas István.

Borzason: Adám Simon, kiket applicáltunk Pálfalvához.

Die 25. praescripti mensis az úr ő nga Kapi György uram bógáthi Fejér vármegyebeli jószágán Toroczka István uramért 30 tallér kezesség vinculumát akarván exequálni, az kisasszonyok, Kapi Borbára, Mária s kis Anna ő ngok képekben Halmágyi István ugyan az úr ő nga Bógáton levő tisztartója repellála, s resistáltunk.

Die 26. itidem Novembris Kolosvármegyében Frátán nemz. Rácz István uram által birattatott jószágon hátramaradott vinculumát akartuk exequálni, az leánya Rácz Börbára képében Bilenko János ugyan frátai tisztartaja repellála; annakutánna Rácz István uram két nemes emberek által ammoneáltatván bennünket, hogy menjünk az ő kglme ős jószágában, és ott az hátramaradt kezesség vinculumot exequáltatni engedi.

Die 29. Rácz István uram falkutai Belső-Szolnok vármegyebeli jószágát, jobbágyit az hátramaradt kezesség vinculumáig, mivel 500 tallérait az egész summának ő nga elengedte, melyről való immunitatiót in specie producálta. Szakmári Gábor és György, és György Imre Pecsétszegen Belső-Szolnok vármegyében levő nemes emberek előtt foglaltuk el, melyek nevezet szerint ezek:

Bosya János ökre 5, tehene 4, joh 30.

Bosya Miklós házass fia 1.

Bosya Stephan fia 1.

Bosya Péter ökre 2, tehene 2.

Bosya György ifjú.

Ábrám Kirila ökre 3, tehene 3.

Ábrám Kifor ifjú.

Blenko Ábrám fia 1.

Hat házhelyekkel azonban az egész határnak, erdőknek, réteknek, szántóföldeknek harmadával.

Polyánban Konezis Lázár fia 4 házával, örökségével.

Kiket is azon nemes emberek által aestimáltattunk, melyről való aestimatio in promptu est. Mely jobbágyokat s jószágot applicáltuk az szamosujvári udvarbíró kezében.

Die vero 3. Decembris Torda vármegyében Abafáján t. nemz. faragai Tholdalagi János uram ő kglme, 500 talléroig való kezesség vinculumát akarván exequálni, Baróthi János abafaji tisztartó repellála.

Mely exequált jószágot és jobbágyokat assignáltuk közelebb való udvarbírák kezekben, praemittálván mindenütt az harmadnapi certificatiót.

Petrus Vajai mp. et Georgius Vásárhelyi mp.

Hátán Teleki kezével: Az kezességért foglalt jószágok regestruma, de alkalmasint eligazítottuk.

(Országos levéltár. Erdélyi kincstári osztály. XIX. k. 2198.)

CXXV.

1678. οκτ. 13—decz. 20.

A jedikulai foglyok levelezése a német tolmácsokkal.

a)

1678. οκτ. 13.

Marc Antonius Mamuca levele a foglyokhoz.

Illmi et magci dni mihi colendmi.

Occasionem sicuram non potui invenire usque ad hanc diem ad mittendas istas litteras dni Sant Georgi, qui fecit mecum per aliquot dies; cum esset in itinere caimecamus. opportunam occasionem quaerebam, sed certe si ego fuisset dominorum germanus vel aliquis affinis, non potuissem melius agere res, quas egi apud caimecamum, et ille jam magna promissa nobis fecit et optimam inclinationem habet. Certe toto animo sollicitus erit magno studio, ut illmus et magnificus dnus Beldi possit fieri princeps, super omnia sum vigilantissimus in hac aula. Vidit etiam oculis dominus Sant Georg, quomodo inserviri et quomodo loquuti sumus cum caimecamo; nullus aderat, tantum nos tres soli. Sicut interpretes portae Ottomanicae multam informationem dedi exmo caimecamo et factus est capacissimus. Imperator Turcarum jam constituit mihi solutionem, et certe apud omnes ministros. praecipue apud caimecamum factus sum familiaris sicut, interpretes portae, et litteram in nomine omnium dedit mihi dnus Sant Georg. In ista mea littera sunt inclusae duae litterae ipsius propter Illmas Dnes et jam mitto. Si jubent aliquid, scribant mihi, tantum dent servo meo, qui habet curam ad mittendas meas litteras sicura occasione et subscribo me.

Adrianopoli 13. Octobris 1678.

Illmis Dnibus

humillimus servus

Marcus Antonius a Turre.

Külezim: Illmis et magnificis dnis Transilvanis, qui sunt detenti in Jedacula Constantinopoli.

Rájegyezve: εἰς τοὺς Ἀρχόντας τοὺς σὺνγγροῦς πέν ἐβρι-
κουντες τοὺς ἑπτα κοῦλαδες.

(Eredeti.)

b)

1678. nov. 16.

Béldy levele Janakihoz.

Magnifice dne mihi multum benevole. Deus Vram Magnificentiam diu feliciterque incolumem conservet, opto.

Favorem Vrae Magnificentiae nuper erga me et socijs per praestantissimum dominum Midicum exhibitum magno cum animi mei candore accepi, in cujus reciprocationem ut hucusque pari amicitiae vinculo nixam sinceritatem non exhibuerim, non ingratitude ita, quam arcta custodia circa nos solita servet. Nunc vero paulo remissiore occasione data, volui Vram Magnificentiam his praesentibus visitare, quae ut Vram Magnificentiam sanum et incolumem inveniatur, animitus praecor et faxit Deus, ut omni occasione Vrae Magfcae christianam sinceritatem possim liber cum gratiarum actione ex contentu remunerare. Ulterius quoque rogo Vram Magnificentiam, coeptam jam gratiam et favorem in eliberatione mei et meorum continuare ne praetermittat, ubicunque tempus et occasio expostulabit. Verum siquid de statu nostro audivit, unacum a nobis homine expedito congruenter certum facere dignetur, nam nihil certi ab eo, a quo expetiveramus, audivit. Ego me in omnibus gratiae et favori Vrae Magnificentiae recomendo, ubi credat, sibi que persvadeat, quoad vixero, devinctissimum amicum et servum non defuturum. Interim exspecto benignam resolutionem quam citius de iis omnibus, quae conveniunt nobis et christianitati. Sapienti satis. De reliquo divinae protectioni Vrae Magnificentiae tutelam commendo et maneo

syncerus amicus et benevolus.

Jedicula 16. Nbr. 1678.

Külczim: Spectabili magnifico Dno N. Jonachi (titulus) domino amico et benevolo mihi multum colendo.

(Eredeti.)

Jegyzet. Páskó levelét l. Török-Magyarkori Államokmánytár VI. k. 25. l.

c)

1678. decz. 9.

Marc Antonius levele a foglyokhoz.

Illmi et magnifici dni.

Litteras vestras ambas legi excmo caimecamo, noctuivi ad ipsum. Dixit mihi, quod exspectat occasionem loquendi excmo supremo vesirio, et ostendit certe se esse benignus patronus et bonus protector vester, et ostendit suum benevolum animum erga Dominationes Vras. Tantum omnia patienter et occasione agunt isti ministri in aula. Ego invigilabo et scribam Dnbus Vestris. Heri magno honore acceptus fuit internuncius caesaris a supremo vesirio; 30 caftanos dedit et magnum affectum praestitit. Post aliquot dies etiam ibit ad imperatorem.

Dominus Serbanus factus est princeps Valachiae, et debebatis certe scribere ipsi aliquam litteram pro congratulatione. Deus Vras Dominationes liberet consolatos.

Die 9. Decembris 1678.

Illmarum Dnum

servitor

Marcus Antonius a Turre.

Külczim: Illmis ac magis dnis mihi colendis Ungaris N. N. etc. in septem turribus. Constantinopoli.

(Eredeti.)

d)

1678. decz. 3.

Marc Antonius Böldy Pálhoz.

Illustrissime ac magnifice domine mihi multum colende.

Accepi litteram, quam mihi scripsit in die 14. Novembris et certe hora tertia noctis fui apud caimecamum et totus solus cum ipso loquutus sum, ut memor sit Illmae Dnis, et ne obliviscatur in carcere. Ipse promisit, quod apud supremum vezirium faciet partes suas et sollicitabit secundum nostram voluntatem. Ipse etiam exspectat occasionem, qualis occasio brevi tempore non deerit, et ego frequentabo pro ista causa studio et diligentia, quia sum familiaris ac tanquam domesticus in ipsius domo et saepe frequento apud ipsum. Certe video ipsum valde benevolum

et bonum protectorem erga Illmam Dnem Vram, et dixit mihi, ne affligatur Illma Dntio. In omnibus promitto sincere invigilare et significare Illmae Dni Vrae, in quo possum inservire, semper paratus ero ad obsequia Illmae Dnis Vrae, sincere hoc dico et scribo.

Factus est dominus Serbanus princeps Valachiae; ivi ad ipsum et salutavi. Est meus antiquus amicus et illa die detinuit me in prandio prope se ipsum. Est egregius princeps et majestosam praesentiam habet et valde gratus apud Turcas. Heri misit ad me pro dono peliciem zebelinam cum duabus vestibus, et sincerum affectum erga me ostendit; et ego certe quid possum inservire ipsi, libenter faciam. Loquuti sumus aliquid de Illma Dntione, et video esse bonus et sincerus amicus Illmae Dntionis Vrae, et certe deberet scribere ipsi aliquam litteram pro congratulatione, sed quam cito mittat, quia fortassis cito debet discedere. Multas persecutiones passus est a filiis Cupari, sed nihil proderant contra ipsum. Scribat etiam aliam litteram excmo cajmecamo, rogando, ne obliviscatur, et dicat nullum alium habere, quam deum et excmum dnum protectorem et patronum etc. et si datur occasio, dabo ipsi. Litteras Illmae Dominationis Vrae non relinquo apud cajmecamum, tantum aperit excellenc solus, et ego lego contentam et turcice explico ipsas, et postea accipio, ne cadant in manibus aliorum. His offero servitia mea Illmae Dni et maneo semper ejusdem Illmae Dnis Vrae

Die 9. Decembris 1678.

servitor paratissimus
Marcus Antonius a Turre.

Külczim: Illmo ac magco dno et patrono mihi multum colendo domino Paulo Beldi. Constantinopoli in 7 Turribus.

Rájegyezve: 13. Decembris Jedi.

(Eredeti.)

e)

1678. decz. 19.

Porphyrita János levele Bély Pálhoz.

Perillustris generose ac magce dne dne colme.

Litteras Vrae Magniae die 16. Novembris scriptas 30. Novembris accepi, ex quibus intelligens vestram bonam vale-

tudinem, nimis laetatus sum. Deus omnipotens det etiam libertatem vestram, ob quam nolite ab omni spe derelicti esse. Multoties volui respondere ad litteras vestras, sed cum non invenissem hom(ini)nem securum, et praecipue quia nihil tractatum esset de statu vestro, fuit causa tantae dimorationis ad responsum, et licet in praesens etiam nihil haberem ad significand(um), tamen nacta bona occasione certiore vos facere volui de morte Sacrae Majestatis Cesareae ab aegritudine anchinae in spatio trium dierum, postquam habuit audientiam supremi vesirii simul cum internuntio caesareo, qui sperat habere et audientiam imperatoris Ottomanici post unam septimanam, et postea sua negotia cum supremo vesirio agere aggredi.

Tributum Transylvanicum venit in die 4. Decembris, cuius legatus adhuc imperatoris audientiam non habuit, puto quod erit simul cum internuntio caesareo. Audivi, quod multi magnates Transylvaniae sint manifeste contrarii principi, qui providens discordias et turbulentias, quae possunt nasci, coepit tractare regnicolas meliori modo, maxime post excursionem Telleki, quam fecit in regno imperatoris caes. (jussu etiam supremi vesirii), licentiauit omnes Gallos et Polonos a regno Transylvanico, et narrant etiam, quod praeparat legatum cum donis mittendum ad imperatorem caesarem et tractare pacem. Ista novitates, quas in istis partibus habemus; nescio, an domini Transylvanici alia habent in ore et alia in corde; ex negotiis, quae ad portam tractabunt, manifestabitur veritas, et etiam quid erit pro vobis, de quibus alia occasione fusius. Interim me commendo et maneo. Adrianopoli 19. Decembris 1678.

Perillustis Dnis Vae

ad obsequia paratissimus
Joan. Porphyrita.

Magcum dnum Zaki et dnum Pasko et alios dnos amantissime saluto, Dno Pasko non scripsi responsum ad suam et ignoscat mihi.

Külczim: Perillustis generoso ac magco dno dno mihi colmo dno Paulo Beldi etc. Constantinopoli in septem purribus.

Rájegyezve: να δοθῇ εἰς τὰ χεῖρα τῶν ἀρχόντων ματζάρων εἰς τὰ ἐπτα κοβλαδεζ. 29. Decembris 1678.

(Eredeti.)

f)

1678. decz. 20.

Marc Antonius Beldy Pálhoz.

Illme dne due et patrone mihi colende.

Precor a Deo bona festa Nativitatis dni, utinam anno venturo possit ipsa celebrare gaudio, gloria et honore. Narrabit famulus Illae Dnis Vrae meam diligentiam et labores, quos debeo sustinere in servitiis Illmae Dnis Vrae, et hoc facio lubenti animo. Deus est testis veritatis. Multa locuti sumus caimecamo de injustitia principis, et quod continuo tyrannizat regnicolas contra jus gentium et contra mandatum portae, quia ego scio et vidi copiam litterae, quam miserunt ad principem ante discessum Constantinopolis; scripserunt ipsi et mandarunt, quod non molestet regnicolas. Multa locuti sumus cum caimecamo et ipse etiam interrogavit. Ego quoque propter Illmam Dnem Vram valde rogavi et dixi ipsi, quod magnates ac regnicolae non solum adjuvarent ipsum pecunia, sed etiam sangvine, quia volunt et diligunt ipsum. Dixi etiam, quod si non fuissent isti carcerati, hodie venissent plus quam centum magnates contra principem afferre lamentationes. Omnia bene audivit et dixit, quod famulus Illmae Dnis maneat per quatuor vel quinque dies. Et hodie fui apud ipsum, et responsum dedit mihi, quod cum supremo vesirio multa locutus fuit et dixit, quod magnam patientiam sustinuerunt, etiam parum patientiae habeatis, quia jam nondum est tempus, cito erit occasio. Habeat bonam consolationem Illma Dnio Vra, quia iste caimecam certe habet Illmam Dnem Vestram in suam protectionem. Et ego vigilabo et saepe sollicitabo iterum. Me offero et maneo semper Illmae Dnis Vrae .

20. Decembris 1678.

servitor paratissimus

Marcus Antonius Mamuca à Turre.

Külczim: Illmo dno dno et patrono mihi colendo dno Paulo Beldi. Constantinopoli.

(Eredeti.)

(E 6 levél gr. Teleki Miksáné lvtárában, Gergely Sámuel szíves közléséből.)

CXXVI.

1678. okt. 28.

Naláczy István és Tornya Péter a zajkányi és volkányi harminczadot árendába veszik.

Mi Hunyadvármegyében Nalácson lakó Naláczi István és Pestényben lakó Tornya Péter: adjuk emlékezetül az kiknek illik ez mi levelünknek rendiben, hogy az mi mostani kglmes urunk, méltóságos Apafi Mihály kglmes fejedelmünk és méltóságos Bornemissza Anna kglmes Fejedelem asszonyunk ő ngok kglmességekből, szabad jó akaratunk szerint arendáltuk meg az Hunyadvármegyei zajkányi és volkányi harminczadot négyszáz imperialis tallérokban = Tall. 400, azon harminczadok igazgattatásokra és haszonvételére nézve, melynek igazgatására nézve is ő ngokhoz tartozó köteles hűségünknek, tökéletes, hív, igaz és alázatos engedelmességgel való megtartására és követésire is az ide alább megírt punctumokban feltett conditiók szerint szabad jóakaratusunkból s jó lelkiismerettel köteleztük magunkat.

Mely punctumoknak rendi így következik:

1. Az feljebb megírt négyszáz tallér arenda summát az ő ngok tárházában két vagy három ízben, az mikor ő ngok parancsolnak felőle, fogyatkozás nélkül beszolgáltatjuk, semmit abban senkinek az ő ngok specialis commissiók nélkül nem erogálván.

2. Az kiket vagy az nemes ország articulusi, vagy penig az mi kglmes urunk ő nga kglmes collatiója harminczad és vámadástól üresekké töttenek, azokat sem harminczadlásra, sem penig vámadásra nem erőltetjük, az kik penig eleitől fogván harminczad vagy vámmal tartoznak, azoktól is csak az igaz pecsétes vectigál szerint exigáltatjuk mind az vámot, mind penig az harminczadot.

3. Kereskedő minden rendeket magok szabad jó akaratjuk szerint feltett szabados útvokon járni nem akadályoztatjuk semmi színek alatt.

4. Mivelhogy az időnek változásira és ez hazának szoros alkalmatosságira nézve az vigyázásbeli tökéletes hűség is megkívántatik, valamint az mi megírt kglmes urunk, kglmes asszonyunk ő ngok s ő ngok méltóságos szerelmese méltóságok s birodalmok ellen s károokra és ez hazának is felháborodására való dolgot érthetnénk, és vagy titkon, vagy nyilván akárkiket is ő ngok ellen, vagy ez haza ártalmára való dolgokban tapasztalhatnánk (életünk elvesztése

alatt magunk is olyan dologban magunkat nem elegyítvén) ő ngoknak meglítt hívek által hírünk, nevünk és becsületünk elvesztése alatt értékre adjuk; tudósítván hitelesen és késedelem nélkül arról is ő ngokat, ha mi híreket hallhatunk. idegen követeket s annál inkább ellenséggéppen, ez hazában bejövő hadaknak szándékát érthetvén: ezt is el nem mulatván, ha innen belől valakinek az ő ngok méltóságok ellen, vagy ez haza ártalmára vagy kimenő szándékát érthetjük, vagy levelekkel való járását vehetnők eszünkben, ő ngoknak az felyebb megírt poena alatt hitelesen megjelentjük.

5. Ha kiket az nemes ország articulussi ellen hamis kamarán költ pénzzel, kénesővel, poraranynyal, czi-nobiummal vagy egyéb akármi metallumokkal kereskedni, affélét titkon ez hazából kivinni megtapasztalunk, mind személyválogatás és egyéb akármely tekintetek elmulatásával, megírt bonumokkal együtt arestáltatjuk és az ő ngok felöllek való dispositiójuk alá Fejérvárra küldjük; az kikre nézve penig az harminczadoknak defraudáltatását tapasztaljuk, azokra az articulások és vétségek szerint törvént láttatván, ha mivel convincáltatnak, afféle ötven forintot meghaladó contrabontnak felét az ő ngok tárházában adminisztráltatjuk praefectus uram által; ez haza fiaiból álló residentíás s ő ngok és haza hűségére köteles szolgálót tartván.

Minden dolgoknak jó kimenetelire kelletvén akárkinek is vigyázni, magunkat mindenekben mi is úgy alkalmaztatjuk, hogy sem ő ngokhoz való tökéletes hűségünkben, sem az megírt harminczadnak négyszáz tallér = Tall. 400. arenda proventusnak és az felyebb megírt mód szerint az contrabontnak beszolgáltatásában, sem penig az több punctumok rendinek megtartásában vagy egyéb articulások és hűségünk ellen való dologban fogyasztásunk ne legyen: alioquin, ha vagy az megírt proventust és contrabontot is obligatoriánk szerint be nem szolgáltatnók, vagy valami egyéb fogyasztásink vagy vétkeink megbizonyosodnának, minél rövidebb processuson az ő ngok kglmes dispositiójuk szerint s bírák előtt convincáltatván, tartozunk mox et de facto satisfactiót tenni, melyet nem cselekedvén, vagy nem cselekedhetvén, magunk személyéhez is, minden törvénybeli remediumokat és akármely menedékeket is félretevén, csak ez levelünk ereje által, az holott és kik által ő ngok akarják, hozzáink nyúlhasanak, és mindaddig, míg az arenda proventus restantiáját beszolgáltatjuk, mind penig egyéb az megírt punctumok vagy hűségünk ellen tapasztalt vétségünket,

végső igazításban, és executióban is vétetik ő ngok, arestumban tarthassanak; azalatt pedig azon harminczadot is ő ngok kezünkből kifoglalhassák, vagy foglaltathassák, egyéb közönséges dolgok végett pedig, ha ki ez hivatalra nézve való dolgokban, akár praefectus uram székin prosequálhasson suis modis. Melyek nagyobb valóságára adtuk ez hitiünk szerint írott, kezünk írásával és szokott pecsétünkkel is megerősítettett levelünket, melynek minden részben való megállására és tartására is minket az igaz isten úgy segéljen és úgy adja lelkünk idvességit. Datum Albae Juliae, die 28. Octobris. a. d. 1678.

Naláczy István mp.

(P. H.)

Tornia Péter mp.

(P. H.)

Corr. per Petrum Alvinci in vocibus két részét, item szabados utakon.

Kívül: Anno 1678. 28. Octobris, zajkányi, volkányi harminczadrúl való levél Naláczi uram ő kglme és Tornya Péter uram árendálásáról Albae.

(Erdélyi Múzeum-Egylet levéltára. Gál László: Carthophilacium. Tom. XVII.)

CXXVII.

1678. nov. 28.

A fejedelem levele Teleki Mihályhoz.

Michael Apafi *sth.*

Spectabilis *sth.* Salutem *sth.*

Kgd 21. praesentis nekünk küldött levelét kglmesen vettük, írását és az megindulás iránt való helyes magamentségit is megértettük, melyeket elégséges akadályoknak lenni látván Kgd előtt, kglmesen parancsoljuk, a mint a minap is Komáromitúl Kglmednek izentük, miglen Keczer uram el nem érkeznek, a minthogy még is nem érkeztek, addig magunkat mindenekről nem resolválhatjuk, legyen vesztegségben. Elérkezvén pedig és a portai dolgokat ő kglmektől jobban is megértvén, mivelhogy ad 4-tum Decembris az urakat ő kglmeket convocáltatjuk és ő kglmekkel együtt az magyar nemzetnek dolgairól consultálkodni, azokban munkálkodni is Kglmedet is azok iránt újabb tudósítá-

sunkkal értetni akarjuk. Postamesterünk az inclusákat is producálván előnkben. megolvastattuk.

Vesseléni Pál uram dolgát a mi illeti, jóllehet ellenünk való vétsége világos. mindazonáltal nem fenyegettük. nem is a mi akaratunkból ijesztgették. a Kglmed tekinteti penig interveniálván s ő kglme is magát alkalmaztatván. semmi oly ellene való szándékunk is nincsen.

Az magyarok szerencsétlenségét mi is búsulással értettük. mely ha úgy leszen, félő, hogy valami semmirekellő békeséggel ne defraudáltassanak. A Nemessányi uram írását látván mi is. úgy látszik követünket a bemeneteltől az idő elrekesztette. mindazáltal az fővezér tihája intimatiója szerint éppen a gyűlésre kelletvén a királyhoz postakövetünket küldenünk az ott való dolgoknak kitanulására. minekünk tetszenék azon útra a máramosi notariust Ványay Jánost Komáromyval együtt beküldenünk. Mely dolog Kglmednek is ha tetszenék. ad 4-tum Dec. az urak jelenlétek alkalmatosságára küldené be ha csak Komáromyt is. expediálhatnák őket sietséggel. Melyről való Kglmed censuráját el is várjuk. De caetero *stb.* Datum in civ. nostro Alba Julia die 28. Novembris anno 1678.

M. Apati m. p.

Külczím: Spect. ac gen. Michaeli Teleki *stb.*

(Ered. gr. Telekiek ltára. Mis. d. 175.)

CXXVIII.

1678. nov. 30.

Kornis Gáspár a fejedelemasszonyhoz közbenjárását kéri a fejedelemmel.

Kegyelmes asszonyom.

Hogy Isten Nagyságodat minden kívánsági szerint való jókkal megáldja. kívánom. Megvallom édes kegyelmes asszonyom. az sok mindenfelől való búsulásim közben már életem igazgatására is majd alkalmatlan vagyok, jóllehet bizony kegyelmes asszonyom. állok az én istenem előtt. lelkem ismereti minden Nagyságtok ellen való dologról tiszta s nem vádol. mindazonáltal az sok emberek vélekedése s hazánkban történt szomorú példák engem is rettentnek. Bízván mindazonáltal az Nagyságod kegyelmes ígiretihez. melyet Naláczi uram által tött vala. én mostan is megindúltam vala. hogy egyenesen Nagyságodnak méltóságos

udvarlására menjek be, de tartván attól, azt is némely nem barátim magyarázzák rosszul, s más becsületes jóakaróim is javalván, hogy elsőben Nagyságodnak alázatosan írnék. így édes kegyelmes asszonyom megtartóztván. alázatosan várok az Nagyságod kegyelmességétől. Én valahova teszen Nagyságtok, soha bizony Nagyságtok mellől el nem állok, sem hazámból ki nem bujdosom s nem bujkálok. Könyör-gők csak alázatosan mint kegyelmes asszonyomnak nagyságának. méltóztassék az mi kegyelmes urunk ő nagysága előtt mellettem törekedni és haragját enyhíteni s kegyel-mesen engem is gratiájában venni édes kegyelmes asszo-nyom, ha Nagyságtok előtt vékony continuus szolgálattal kedvet találhiék. Isten látja lelkemet, azt is szívem szerint megcselekedném, csak Nagyságtoknak méltóztatnék még-egyszer kegyelmiben venni s úgy hiszem sógor Petki János uram követne, én ugyan az Nagyságod kegyelmében bízom s kérem alázatosan méltóztassék megszomorodott szívemet kegyelmes válaszával örvendeztetni, mely kegyelmességeiért Isten Nagyságtokat mind ezen s mind az másvilágon hol-dogítsa.

Kegyelmes asszonyom

Nagyságod alázatos híve szolgája

Kornis Gáspár.

Nagy-Enyed 1678. 30. Novembris.

Külczim: Az méltóságos Erdély országa fejedelemasszo-nyának, nekem kegyelmes asszonyomnak ő nagyságának.

(Eredetije a M. T. Akadémia birtokában.)

CXXIX.

1678. decz. 1—nov. 21.

A havasalföldi vajda levele a fejedelemhez: a vajdaság elnyerését tudatja vele.

Az mostani új vajda levelének fordítása. Tündöklő keresztyén s nekünk közel való jóakaró szomszédunk Apaffi Mihály uram ő nga, isten kegyelmiből Erdély országának fejedelme, székelyek ispánja, Magyar-ország részeinek ura.

Kévánjuk istentől, Ngodat boldogságos jó étlettel, egészséggel és csendes békességgel hosszas napokig egész tündöklő familiájával együtt éltesse s tartsa. Ezek után, midőn istennek kegyelmes gondviseléséből az üdőknek kívánt

alkalmatosságokhoz képest igazgatván az hatalmas nemzetnek fényességes és hatalmas akarátját, tetszett ő szent fel-ségének, nem lehetvén emberi mód szerint az dolognak külömben lenni. Akarám Ngodnak értésére adni, ma 20. Novemb. ő szerint, megkaftányoztatánk az havasalföldi nyomorék szegény hazánknak gondviselésére. Akarók azért Ngodnak ez levelünk által bizonyossá tenni, hogy jóakarói és minden dolgaiban erősítői készek vagyunk, és ebben soha hátra maradók (nem) akarunk lenni, az mint Ngodban is tanasztaltunk igaz keresztyénséget jó cselekedetivel együtt, kérvén azon Ngodat, azon szeretetít, keresztyén(ségít) meg ne szüntesse rólunk, mert valamíg isten minket is éltet ebben az világban, Ngod szolgálatjára, erősödésre készeknek tanáltatunk. Ezeket végezvén el, ismét kérem az én szent istenemet, Ngodat éltesse sok esztendőig jó egészségben, amen.

Drinápoly, ó calendarium szerint 21. Novembris 1678.
Christianus Sorbán
vajda.

Kívül: Az mostani havasalföldi vajda változásának alkalmatosságával reponáltatott levelek.

Anno 1678. die 20. Decembris, Albae.

(Eredeti. Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

CXXX.

1678. decz. 5.

Jablonski P. levele a fejedelemhez: kibújdosott jobbágyai hazabocsátását kéri.

Cels. et excelme princeps, dne et amice observandissime.

Post tot bellorum incommoda, quibus regnum Poloniae hactenus acerrime exagitabatur, cum jam ope divina affulgere nobis pax videatur, sparsi per vicinas regiones populi, tandem redire ad propria meditantur. Et quoniam in ditionibus Cels. Vrae permulti e subditis meis reperiuntur, qui paterna arra et tuguria propriasque sedes, dulci memoria natalis soli illecti repetere cupiant; maximopere Cels. Vram rogatam velim, ut eis permissu et speciali mandato Cels. Vrae non solum migrare inde liceat. verum etiam liberi transitu literis, aut fideli comitatu tutentur. Magnas itaque gratias pro omni benevolentia, quam hac turbine bellorum misera haec et imbellis plebs nacta est in ditioni-

bus Cels. Vrae persolvendo; mutuum officiorum meorum promptitudinem ad omnes occasiones (utinam tranquilliori rerum humanarum statu) ex animo polliceor. Interea me vicino favori et amicitiae perquam diligenter recommendo et maneo

Podkameneco die 5. Decembris 1678.

Celsmae Exceliae Vrae

benevolus amicus et servitor

P. Jablonovski

palatinus et

dapifer.

Külczim: Celsmo et excellmo dno Michaeli Apafi, principi Transylvaniae, dno et amico observandissimo.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXIII. k.)

CXXXI.

1678. decz. 9.

Bornemisza Anna levele Naláczy István portai követhez.

Isten minden jókkal áldja meg Kegyelmedet, ídes komám uram.

Kegyelmednek, ídes komám uram, két rendben iratt levelét elvettem. ídes komám uram, elsőbben az mit az prefectus uram levelében írt légyen, nem tudom, mert én bizony nem nehezteltem az posták dolgát, hanem csak azt mondtam, hogy az kik elmentek, költséget adtak nekik Baló uram által s annak is örömet küldtem menten. ídes komám uram. Az mi az Keczer uramnak jövetelit illeti ő kegyelmekkel, mikor uram ő kegyelme előtt megbeszélték az dolgot ott voltam én is, meghallgattam az ő kegyelmek beszédit, ídes komám uram, mi semmit rá nem szóltam, hanem bátyám uramat hivatá urunk ő kegyelme bé. Már Isten kegyelméből ő kegyelmét is Isten behozta szintén jókor, most vagyon az ő fíja s leányinak az lakodalma. Ídes komám Uram, az másik levelét Kegyelmednek tegnapelőtt hozák, melyből értem. már Isten Kegyelmedet az Dunáig elvitte, azonban az vajdával is beszéllett az Béli Pál dolgárúl; ídes komám uram, bizony dolog csak járnak a szolgálái, édes komám uram. most is szintén az ő hozzá valók nem szólnak; ídes komám uram, most Isten Kigyelmedet béviszi, annak is keressen valami módot, orvosoltassék meg, ha már annyit költöttünk. Ídes komám uram, az mi az Keczer uramék dolgát nézi, már az urak ő kegyelmek itt vadnak, elliszem

az mi főbb, azt művelik ő kegyelmek, bátyám uram is itt lévő. Azonban ídes komám uram. Kegyelmedet Isten beviszi, mindenekeet eszében veszen, mit kellessék cselekedni azokban az dolgokban, ídes komám uram; isten után Kegyelmedre bízunk mindent, mind az két dolgot; s azonban ídes komám uram, vaj (vagy) tíz aranyt küldtem Kegyelmednek; ha alattomban (bé)küldené Kegyelmed, cirkáltatná meg őket, mint vadnak. Ídes komám uram, most ennél többet nem szólok, vagy most Kegyelmednek nem irok, hanem Isten ő felsége tartsa meg Kegyelmedet, jó egészségben hozza meg. Datum in Fejérvár die 19. Decembris 1678.

Minden jót kíván

Bornemissza Anna.

Ez levelemet égesse el Kegyelmed ídes komám, vagy hozza yissza, én is az kegyelmedét megadom, ha Isten engedi.

Ídes komám uram, komámasszonyhoz küldtem ma is, szegény beteges, mint az ő kegyelme dolga, azonban az busulás is. Megírtam ő kegyelmének: Istennek hála Kegyelmed egészségben van.

Apaí írásával kívül:

Edes komám uram, magunk egészségéről írhatom Kegyelmednek, áldott Istennek szent neve, mind uram ő kegyelme, mind magam szenvedhető egészségben vagyok, noha az szegény gyermek valóban rozszúl volt, hogy Balásfalvárúl megjöttünk, az nyélcsapja esett volt le, de most jobban van Istennek hála.

Külczim: Tekéntetes és nemzetes Naláczí István, nékem kedves komám uram ő kegyelmének adassék.

(Eredetije az Akadémia birtokában.)

CXXXII.

1679. jan. 3—11.

A fejedelem a Háromszékieknek amnestiát ad.

a)

1679. jan. 3.

Az amnestia szövege.

Michael Apaí dei gratia princeps Transylvaniae, patium regni Hungariae dnus et Siculorum comes etc.

Spectles, grosi, egregii, nobiles, agiles, strenui, fideles nobis syncere dilecti, salutem et gratiam nostram. Úgy

vagyon, nem kevés materiánk volna az hosszas írásra Kgltek köziben, declarálván azt, ninemű tűz gerjede Kgltek közül ki, melynek keserű gyümölcsét érezheti az egész haza; szomorúan megemlegetheti pediglen a következendő posteritas is, és noha mind isten s mind világi törvény szerént méltán más utat követhetnénk a meglőtt alkalmatlan dolgokért, de mindazokat félre tévén, melyek méltán keménységre inkább, mint engedelmességre ösztönözhetnének bennünket, mindazonáltal mostan mellettünk levő böcsülletes tanácsúr híveinknek sok rendbeli Kgltekért tött instantiájokra nézve, nevezetesen pediglen Bethlen Farkas és Teleki Mihály uramék törekedéseket megtekéntvén, Kglteknek amnistitiát, és az eddig lött dolgokról való feledékenységet kegyelmesen ajánljuk s megadtuk, sőt ez levelünk által arról bizonyossá teszszük, úgy mindazonáltal, hogy ezen kegyelmességünk jövődöbéli nagyobb bizonyására tek. nemz. Mikes Kelemen becsülletes tanácsúr hívüktől és ítélőmesterünktől sub sigillo authentico kiki a fő és nemes rendek közül ezen kegyelmes gratiánkat és amnistiánkat tartozzék kivenni, --- a lófő és drabant székelyek pedig magok részekre közönségessen egyet egyet jó formában azon pecsét alatt kivévén. A kik pedig posthabeálnák eziránt való kegyelmességünket, magoknak tulajdonítsák, ha nem suffragál jövődöben. Szóval is üzentünk Kglteknek Mikes Kelemen uram által. Quibus sic facturis gratiose propensi manemus. Datum in civitate nostra Alba Julia, die 3. mensis Januarii, anno 1679.

M. Apafi mp.

Más kéz: Háromszékieknek szöllő levél párja az amnistiáról.

Conserválni kell.

Balásfalva.

Conservatoriumban meg kell tartani.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXIV. k.)

b)

1679. j a n. 11.

A háromszékiek válasza az amnestia levélre.

Mlgos fejedelmünk nekünk jó kglmes urunk.

Hogy az ur Isten Ngodat mlgos fejedelmi házával együtt hosszas esztendőök eltöltésével boldog országlással virágoztassa, szíből kívánjuk.

Kgl's urunk Ngod atyai indulatokkal teljes méltóságos levelét meghitt tanácsúr híve, tek. nemz. zabolai Mikes Kelemen urunk megadván, egyszersmind Ngod szokott kegyelmességéből mindnyájunkra kiterjesztett fejedelmi gratiájának épségit egészen kijelentvén, melyet az ő kglme relatiójából Ngod commissiójának elolvasatása után igen alázatosan megértettük. Megvalljuk mlgos fejedelmünk, hogy az Ngod kegyelmességének meghálálására, nemhogy írá(sunk, de) minden erőnk is elégtelen; mindazáltal azon böcsületes úr híve által hozzánk kijelentett Ngod fejedelmi kegyelmességít csekély írásunk által az mennyire lehetett, illendő alázatossággal meg akarván hálálni, azért egész életünk fottáig vérünk hullásával való igaz hűségünket ajánljuk Ngodnak mint kgl's urunknak. azomban mégis nagyobb alázatos hűségünknek megmutatására azon böcsületes meghitt tanácsúr híve mellé Ngodnak egyik főtisztunkkal ő kglvel böcsületes atyánkfiait is mindenik székünkől Ngod fejedelmi kegyelmességének alázatosan való megköszönésére választottuk, ő kglmek által is Ngod hozzánk szokott atyai kegyelmességéből terjesztett fejedelmi kegyelmességét alázatosan való hűségünk által igyekeztvén továbbra is teljes indulatunkból meghálálni. Istentől Ngodnak méltóságos fejedelmi házával együtt számos esztendőig való boldog ország-lást, szerencsés virágzó életet kívánván. Datum ex generali nostra congregatione in possessione Maxa celebrata die 11. mensis Januarii, anno 1679.

Ngodnak igaz alázatossággal életek fottáig való köteles hívei

egész Háromszéknek szabadsággal
élő minden rendei.

Külczim: Az mlgos erdélyi fejedelemnek ő ngának nekünk természet szerént való jó kglmes urunknak alázatosan adassék.

Háromszékieknek levele, conserválni való Mikes uram levelével együtt.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXIV. k.)

CXXXIII.

1679. január 8.

A fejedelemasszony levele Teleki Mihályhoz.

Édes bátyám uram!

Isten minden jókkal áldja meg Klmedet kedvessivel együtt, szívem szerint kívánom.

Mostani alkalmatossággal akaránk Kldnek írni édes bátyám uram, kívánom, irásom tanálja kedves jó egészségben és szerencsés órában. Magunk egészségéről írhatom Kelmednek, áldott istennek nagy neve érette, fenn vagyunk s ide is békével érkezünk. csakhogy édes bátyám uram igen nagy szomorúsággal, mivel az gyermekem tegnapelőttől fogva igen rosszúl vagyon, csak kezdett hánni — Kegyelmedet követjük — most is hol jobban, hol pedig rosszabbúl vagyon; már isten mint adja, ő felsége tudja. Klmedet kérem, maga egészségéről tudósítson s hozza isten Kldet jó egészségben hozzánk, tartsa és éltesse isten Kldet kedves jó egészségben.

Ebesfalva 8. Januarii 1679.

Kegyelmednek sok jókot kívánó atyjafia

Bornemisza Anna mp.

Külczim: Tekintetes nemzetes Teleki Mihály uramnak, kedves bátyám uramnak *stb.*

(Eredetije a gróf Teleki-család levéltárában. Miss. 199.)

CXXXIV.

1679. febr. 12—26.

Vajda László első bécsi követsége.

a)

1679. febr. 12.

Ascanio Giustinian lovagnak, Velence követének sürgönyeiből (Dispacci).

Bécs, 1679. febr. 12.

» S'attende die Transilvania sogetto con instructioni di componimento di quel principe coll'imperatore e con autorità ancora di trattare per i ribelli (= a bujdosók). Non manca con tutto ciò chi sanamente considera, come

lusinghe dell'artificio tali proietti e più diffida di quello speri la tranquillità di quel regno (Erdély vagy Magyarország?)«

Bécs, 1679. febr. 19.

» L'inviato di Transilvania è arrivato in questa corte già due giorni, per facilitare non solo l'aggiustamento con ribelli (= magyar bujdosók), mà anco il particolare del suo principe con cesare, che non sarà differito, per quello si dice, più a lungo, essendo in somma premura Sua Maestà, di metter quiete in quel regno (= Magyarország)«

1679. febr. 26. Bécs.

» La pace dell'Ungheria va caminando a buon passo per le relationi, che giungono a prospera conclusione. esibitosi già il Transilvano per mediatore et agevolate anco le difficoltà, che pareva, insorgessero a frastornarla . . .«

b)

1679. febr. 18.

Herczeg Dietrichstein levele Apafihoz.

Celsme princeps, due mihi observandissime.

Ex tenore literarum Cels. Vrae, quae mihi per dnum Ladislaum Vaida recte traditae fuerunt, percepi, quod cum de complanandis Hungariae motibus et sedandis diuturnis bellorum tempestatibus ad sacr. caes. regiamque Mtem praedictum dnum Ladislaum Vaida amandaverit, eaque perscripserit, quae ad componendam pacem congrua esse videantur, me rogare placuerit, ut et ego pro salute publica et tranquillitate communi operam meam ad intentionem Cels. Vrae interponere haud gravarer. Cum jam ego praedicto Hungariae regno et ejus incolis eam ab ipsamet sac. caes. et regia Mte desideratam tranquillitatem jam dudum ex corde favissem, praecipue cum ex diuturniore hujus intestini belli furore nihil aliud, quam exitium incolarum et regni ipsius pertimescendum, sic ex parte mea ad facilitandam intentionem Cels. Vrae omni opera allaborabo. De reliquo prospera quaevis apprecans

Celsdnis Vrae

ad officia paratus

Viennae 18. Februarii. 1679.

Princeps a Ditrichstain mp.

Külczim: Celsmo dno Michaeli Apaffio, electo Transylvaniae principi, quarundam partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti. Dno observandissimo.

Más kéz: 1679. 10. Martii. Postamester Vajda László Fogarasban.

(Eredeti. Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

c)

1679. febr. 18.

Montecuculi levele Apaffiohoz.

Celsme princeps ac dne dne colendissime.

Redux Cels. Vrae ephoebus grosus Ladislaus Vajda, consignatis mihi litteris ultima mensis Decembris elapsi anni exaratis, de quibus gratias eidem habeo dignissimas, exposuit ea pluribus, quae de complanandis noxiis Hungariae motibus a Cels. Vra in commissis habebat. Et siquidem sua sac. caes. regiaque Mtas id ipsum et regni hujus tranquillitatem non minus sibi cordi sumat, ut ex litteris ejusdem abinde patebit, ego respondi loco ad illas me referre, et Cels. Vram quam diutissime vivere, et bene valere cupiens ejusdem gratiae me sedulo recommendare volui. Datum Viennae 18. Februarii, anno 1679.

Cels Vrae

humilimus servitor
W. (?) Montecuccoli mp.

Hátán: Postamester Vajda László uram hozta 10. Martii Fogarasban.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXIV. k.)

d)

1679. febr. 20.

Gróf Dietrichstein levele Apaffiohoz.

Celsme princeps dne gratiose.

Gratiosas Cels. Vrae literas ex manibus ephoebi sui ad hanc aulam caesaream missi recte accepi, et ex iis intellexi sincerum, quo Cels. Vra ad pacem et tranquillita-

tem Hungariae regno restaurandam fertur, fervorem et studium.

Longiuscule ex certis rationibus hic detentus est dictus Cels. Vrae ephoebus. Neque ullus dubitandi locus relinquitur, quin per bona Cels. Vrae officia ad restabiliendam quietem oblata mediantibus adhortationibus substitutorum ad devotionem regi suo debitam, desideratum hunc scopum sinus assecuturi. Ego siquidem si pro tenuitate mea rei huic quidquam contribuere valeo, certe officio et obligationi meae neutiquam defuturus, sed in omni occasione exhibiturus sum, quatenus tam bono publico promovendo, quam privato Cels. Vrae servitio totus incumbam. Cui de reliquo longaevam valetudinem et prosperos rerum successus exoptans. eiusdem favori me obsequiosissime commendo. Viennae die 20. Februarii 1679.

Cels. Vrae

obsequiosissimus servus

(Gundackerus comes a Dietrichstein mp.

(Ered. gr. Kemény J. Erd. Tört. Fred. Lev. XXIV. k.)

CXXXV.

1679. febr. 27.

Jablonowski levele a fejedelemhez.

Celsme et excellent. princeps, dne et amice observantissime.

Redditae mihi sunt literae Cels. Vrae hic Grodnae inter publica negotia versanti; quibus cum abunde testatam videam Cels. Vrae erga me benevolentiam. non impari animo omnes intendam curas. ut mutua erga Cels. Vram luculenter pateat mea promptitudo. Literae anteriores meae (nunc certior factus sum) nulla ratione poterant reddi per hunc mandatarium, cui commissae erant; nam interveniens morbi fatum, praerupit itineris seriem et facultatem ademit obsequii. nihilominus perfecit officium conatu, siquidem eas vicaria opera ad manus Cels. Vrae transmittendas recte procuraverit. Multum itaque felicitati meae tribuo, quod animum Cels. Vrae adeo promptum et facilem nactae sunt, ut etiam imbelli huic turbae ad revisendum natale solum repetendasque patrias sedes praesto fore polliceretur. Quapropter maximas habendo gratias Cels. Vrae nunquam me

reciproco studio omnibus obsequiis Cels. Vrae defuturum
appromitto. Datum Grodnae die 27. Februarii 1679.

Celsmae Excellentiae Vrae

addictissimus amicus

et ad officia paratus

C. Jablonowski

Palatinus et terrae Russiae

exercituum regaliū campestris dux.

Külczim: Celsmo ac excellmo dno dno Michaeli Apafi
principi Transylvaniae, dno et amico observandissimo.

(Eredeti Nemzeti múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

Jegyzet: A lengyel királynak ugyane napról kelt leve-
lét I. Török-Magyarokori Államokmánytár VI. 43. l.

CXXXVI.

1679. febr. 20.

A fejedelem az adóhátralékok beszolgáltatását sürgeti.

Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae, par-
tium regni Hungariae dnus, Sicularum comes.

Grosi, egregii et nobiles, fideles nobis dilecti. salutem
et gratiam nostram. Minemű difficultások légyenek hűségtek
járásában pro anno 1674. a török táborra menő követek és
szekerek szükségére kapuszám után felvetett egy talléros.
és pro annis 1674. és 1675. a porta contentatiójára felvetett
18 talléros és praesidium számára hetedfél forintos adóban,
hűségteknek úgy tudjuk difficultásban, vagy restantiában
kiadta az akkori perceptor; azért hűségtek irremissibiliter
exigálni el ne mulassa mox et de facto, és azon perceptor
kezében administrálni. Secus non facturi. Datum in arce
nostra Fogaras die 20. Februarii anno 1679.

M. Apafi mp.

Külczim: Gen. egr. et nobilibus vicecomiti judici supremo,
vicejudicibusque nobilium processus inferioris comitatus Alben-
sis Transylvaniae. Fidelibus nobis dilectis.

(Eredetije gr. Kemény J. Erdély Tört. Ered. Lev. XXIV. k.)

CXXXVII.

1679. márcz. 14.

Bánffy Zsigmond bizalmas levele Telekihez.

Mint bizodalmas uramnak sógor uramnak Kgldek szolgálok.

Akarám uram Kgldek tudtára adni, szintén most ebéd előtt Mikó uram fiastól érkezett vala ide hozzám. Szikszai urammal ebédre osztán megmarasztván ő kglmeket, az mit isten adott, együtt költöttük el; ebéd után magam házamban bejövén ő kglmek, itt egy s más dolgokról is beszélgetvén, vevén Szikszai uram eszében, hogy Mikó urammal különös beszélgetésink vadnak, kimenének házamból mind Szikszai uram, mind az ifjú Mikó, én is az ajtót betétetvén, az öreg Mikó én nekem azt beszéllé, hogy tertia Martii itt az én örményesi erdőmnél az kalugyerek csereiben negyven vagy ötven lovas egész estig mind ott leskődtenek; egy oláh odamenvén feléjek, kérlette: micsoda emberek vadtok? Amazok azt felelték: mi gondod te néked arra, nem te gondod az. Az üdő tájban Seprenén levén vármegye tiszteli, oda egynéhányan közülök betértek, mai nap úgy oszlottak el, mint jöttek; mit akartak, én nem tudom; elég az, hogy marosszékiek voltak, s olyan messzére sétálás kedvéért nem jöttek volna, két hadnagyok voltak, egyik Bakó Pál, másik Nagy István; ezt Kglde bizonyoson elhigye, mert én nekem oly bizonyoson beszéllé, valamint leveletem látja, sőt azt moudá, egynéhány rendbéli emberrel meg is tudja bizonyítani. Mikó uram azt beszéllé, számdéka már az, hogy megyen elsőben Kornis uramhoz, s ő kglmének aperiálja az dolgot, hogy ha ő kglme hírével volt-e, nem-e, ha fateálja, jó, ha nem, azt mondá, azután inquiráltat, és kész mindezeket megbizonyítani; mi végre jöttek, én nem tudom; azt elhiszem, jó végre bizony nem jöttek. Tudom, legalább az én látogatásomra nem jöttek. Akarám csak ezt Kgldek tudtára adni. Örményes 14. Martii 1679.

Kglde jóakaró atyjafia

kész szolgálja
Bánfi Zsigmond.

Külczm: Tek. nemz. Teleki Mihály uramnak ő kglmének, bizodalmas uramnak, sógor uramnak adassék.

(Eredeti, gr. Teleki J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXIV. k.)

CXXXVIII.

1679. márcz. 19.

Leslie Apafihoz Bálintffi küldetése ügyében.

Celsme dne princeps, dne gratiosissime.

Certis quibusdam in negotiis coram Cels. Vra orali-
ter cum omni veneratione proponendis, sac. caes. regiamque
Mtem, dnum dnum nostrum clemum concernentibus, prae-
sentium exhibitorum grosum dnum Joannem Bálintffi expe-
divi, rogando devote Cels. Vram principalem, ut benevolam
audientiam ipsi praeberet, proponenda gratiosissime exaudire,
ac cum desiderato responso remittere dignetur principalis
Cels. Vra, gratiose sibi persuadere non gravando, me quo-
que, ubi occasio secundam sese praebuerit. et mandatum
supervenerit. eadem Cels. Vra devotum servitorem exper-
tura. His in reliquo eandem Cels. Vram salvam et inco-
lumem valere desidero diutissime felicissimam. Datum Cas-
soviae 19. Martii, 1679.

Ejusdem Cels. Vrae principalis

servus obsequentissimus

H. B. Leslie mp.

Hátán: Leszlie cassai commendans levele, küldötte
Bálintfi János uram által Porumbákra. Anno 1679. die 6. May.

Válassza lett Fejérváron 13. May, melynek párja itt van
includálva.

(Eredeti. Nemzeti múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

CXXXIX.

1679. márcz. 28.

Tanuvallatások Bethlen János, Miklós és Pál ellen.

Ilme ac celsme princeps dne dne nobis naturaliter
clementissime.

Fidelitatis fidelium perpetuorumque servitiorum nostro-
rum in gratiam Illstr. Cels. Vrae humilimam debitamque
semper oblationem.

Vestra clementer nosse dignetur Ilma Celsdo nos
literas Ilmae Cels. Vrae compulsorias pariter et attestato-
rias pro parte et in persona grossi Petri Barabás de Albis,
causarum Vrae Cels. fiscalium per regnum Transylvaniae

uti directoris confectas et emanatas, nobisque inter alios Ilmae Cels. Vrae humiles fideles perpetuosque servitores nominanter litteris in eisdem conscriptos, praeceptorie sonantes et directas summo quo decuit honore et obedientia recepissee.

Quibus receptis, nos mandatis Ilmae Cels. Vrae in omnibus, uti tenemur, obedire et satisfacere volentes, in hoc anno domini praesenti 1679. die vero 28. Martii accessimus in et ad domum communem sedis judicariae Kezdiensis, in oppido Kezdivásárhely sedeque Siculicali Kezdi existente habitam et exstructam, ubi testes infrascriptos vigore praescripti mandati Cels. Vrae nostram in praesentiam citatos, exacto prius ab eisdem firmissimo juramenti sacramento, ad fidem eorum deo debitam fideliter inquisivisse et examinasse.

Quorum fassiones sequuntur hoc tenore.

1. Testis egr. Lazarus Apor de Alsó-Torja, annorum circiter 40, juratus, examinatus, fatetur. Hallottam Béli uramtól magától panaszképpen, hogy Bethlen János uram árulta volna el egyik urunk előtt, noha azon dologban volt ő kglvel egy értelemben, hogy leveleket is küldözött Béli uramnak, hallottam, de láttast nem láttam. Bethlen Miklós uramnak is láttam leveleit, kit többekkel együtt írt, de kikkcl, nem tudom, az levél volt in plurali írva, melyben az Pasko elmenetelit nem javallották, hanem azt, hogy közönségesen mű is innen, ők is onnan közhelyre gyűlvén, vagy Szent-Agotán, vagy valahol ott közel urunkhoz, onnan zálogot küldjenek be urunkhoz és ő ngával orvosolják az szabadságtalanságot.

2. Egr. Michael Mihalecz de Alsó-Torja annorum 54, juratus, examinatus fatetur. Én akkor királybíró lévén, mikor Béli uram insurgált, hallottam az úrtól magától, hogy Bethlen János uram tanácsából vagon az dolog, oda is küldözének leveleket Szebenben Bethlen János uramhoz, úgy emlékezem reá, hogy Kálnaki Bálint uram ezen materia felől ment vala be. Hallottam azt is Béli uramtól, hogy Bethlen János uram az szász natiót megcsinálta azon materiában. Pasko elmenetele is, úgy hallottam, hírével volt, útjára való költséget is, úgy jut eszemben, Pasko maga mondá, hogy Bethlen János uram is száz aranyat adott, mind azon egész materiában egyező értelemben volt s javalta. Hallottam ugyan Béli uramtól azt is, hogy hírével, tanácsával volt Bethlen Miklós uramnak azon dolog. Láték egy levelet egyszer Kálnoki Bálint uramnál, én kérdém, micsoda levél? azt mondá, hogy ez Bethlen Pál uramé, derekasan

mi volt benne írva, reá nem emlékezem, kérdém, mit ír az levélben, úgy emlékezem reá, az dolgot sietteti vala, hogy ne késsenek. hanem menjenek ki, ez levelet nem subscribálták vala, mint reá emlékezem, meg öcsém Mihalcz János fogja mandani, hogy nem subscribálták az levelet, mondá Kálnaki Bálint uram, nem subscribálták, de Bethlen Pál uram levele, én úgy tudom s tudtam akkor, hogy egyező értelemben volt Béldi Pál urammal Bethlen Pál uram is. Haller Pál s Haller János uramék ő ngok mikor Brassóból az úrhoz mentek volt, onnan menő útjokból való leveleket mutatá az úr Béldi uram, hogy ő kglvel mindenekben egyet értenek, de caetero nihil.

3. Testis egr. Joannes Mihalcz senior de Polyán, annorum 32, juratus, examinatus, fatetur ad ultimum punctum in omnibus uti praescriptus Michael Mihalcz, de caetero nihil.

4. Testis egr. Stephanus Farkas de Ikafalva senior, annorum 35, juratus, examinatus, fatetur ad primum: Egy olykor Brassóban mentemben találám Bethlen János uramnak két deákját, kérdém, hogy hova mennek? mondák, hogy Béldi uramnak visznek levelet, ez volt az Béldi uram az mi kgl s urunk insurrectiója előtt harmad vagy negyed nappal, de kik voltak, nem tudom, de caetero nihil.

5. Testis nobilis Franciscus Mihács de Dálnok. annorum 36, juratus, examinatus, fatetur ad primum. Engem az insurrectió előtt Béldi uram az grófhoz Csáki László uramhoz küldé, mentemben tanálám Kúti Mihált, Béldi uram szolgáját, kérdém, hol járt? mondá: Bethlen János uramnál. kérdém miért? mondá: tudod, hogy nem szabad mondani, ne is kérdd, én is tovább nem kérdezém.

Ad 2-dum, ugyanezen utamban küldött vala Béldi uram egy levelet Bethlen Miklós uramnak Szent-Lászlóra töllem, de ott nem találván ő kglmét, visszavivém, mi volt benne írva, nem tudom, de caetero nihil.

6. Testis nobilis Georgius Kovács de Felső-Csernáton. annorum 33, juratus, examinatus fatetur: Az Kálnaki Bálint uram szolgájától Kovács Jánostól hallottam, hogy Bethlen János, Bethlen Miklós uramék is egyetértettek Béldi urammal ez haza békessége ellen való dolgokban. de caetero nihil.

Hi autem egr. et nobiles infrascripti testes, Stephanus de Alsó-Torja, Mattias Donát de Nagy-Nyujtód. Stephanus Folta de Kézdi-Szent-Lélek, Franciscus Bernád de Alsó-Csernáton, Michael Lőrincz de Dálnok, Georgius Szacsvai de Esztelnek, Stephanus Bardócz de Futasfalva, Michael Kövér de Lemhény, Blasius Literatus de Alsó-Torja, Sigis-

mundus Szacsvai de Esztelnek. Stephanus Mihács de Dálnok, Michael László de Mártonfalva, Andreas Lázár de Dálnok, Joannes Csüdér de Léczfalva, Petrus Miklós de Dálnok, Thomas Hannagy et Stephanus Márton de Dálnok. Michael Bodor de Léczfalva, Joannes Bodor omnino de Léczfalva, Stephanus Barabás, Stephanus Fábián, Nicolaus Csipő de Markosfalva, Joannes Dombi, Stephanus Farkas, Stephanus László, Andreas László, Stephanus Dombi de Ikafalva, Stephanus Dombi et Stephanus Miklós de Dálnok, Andreas Vég senior, Paulus et Martinus Vég de Felső Csernáton, Casparus Benkő de Matisfalva. Franciscus et Sigismundus Turi de Tamásfalva, Georgius Jankó de Zágón, Nicolaus Literatus de Kovászna, Baltasar Jankó de Zágón, Joannes Albert de Páke, Joannes Mihalcz junior de Polyán, Thomas Imecs de Imecsfalva, Georgius Turi de Tamásfalva, Joannes Finta de Barátos, Stephanus Tompa de Papolcz, Andreas et Michael Vajna senior et junior, Samuel Csekme de Páke, Michael Fejér de Havaly, Mattias Zakariás de Telek, Franciscus Szörcei de eadem, Franciscus Molnár junior, Stephanus Bod, Thomas Bod, Georgius et Gregorius Vég, singuli singillatim examinati, fassi sunt ad omnes quaestiones: Nihil etc.

Quam nostram in praemissis inquisitionem praescriptorumque testium fassionem, prout per nos sunt receptae et peractae, eidem Ilmae Celdni Vrae fide nostra mediante rescripsimus, sigillisque nostris usualibus manuumque nostrarum propriarum subscriptionibus roborando, annotato dno exponenti jurium officii sui futuram ad cautelam necessarias extradeditus. Eandem Ilmam Celsdnem Vram ad secula numerosa diu multumque feliciter vivere, valere et regnare desideramus. Datum et actum anno die locoque supra notatis.

Correcta per nos.

Ejusdem Ilmae Celsdnis Vrae
humiles fideles perpetuique servitores
Petrus Kovács mp. et
Georgius Gálfalvi junior mp.

Tabulae Celdnis Vrae jurati scribae et notarii e curia ejusdem per eandem ad praemissa peragenda specialiter exmissi etc.

Külczim: Ilmo ac celsmo principi dno dno Michaeli Apafi dei gratia principi Transylvaniae, partium regni Hungariae dno et Siculorum comiti etc. dno dno nobis naturaliter clementissimo etc.

Más kézzel: Anno 1679. apertae per me Clementem Mikes de Zabola magistrum protonotariam mp.

Más kézzel: Betthlen János, Miklós és Pál uramék ellen.
(Ered. Az Orsz. Levtárban. Km. konv. rendezetlen actái közt.)

CXL.

1679. ápr. 14.

Meghívó a máj. 27-iki országgyűlésre.

Michael Apafi *stb.*

Spectabilis *stb.* Mind az nemes országnak articulusban írott végezésire, mind az közönséges ország adajában való fogyatkozásokra nézve, mind egyébiránt való közönséges dolgokra vigyázván, indíttattunk arra, hogy Kgmteknek generalis országgyűlést hirdetnénk Gyula-Fejérvár városunkban ad diem 27. mensis Maji, isten azt adván érniünk. Kgmeknek azért parancsoljuk kglmesen és igen serio, dolgait úgy alkalmaztassa, hogy az megnevezett napon és helyen jelen lehessen, végezhezzünk egyenlő tetszésből, istent segítségül híván, közönséges jóra való szükséges dolgokat. Ezen alkalmatossággal országgyűlése alatt forgani szokott causák is fognak agitáltattatni, a kinek azért oda való pereit lesznek, dolgok igazításban vétetődik. Secus sub poena *stb.* Datum in arce nra Fogaras die 14. mensis Aprilis 1679.

M. Apafi mp.

Külczim: Spec. ac gen. Michaeli Teleki *stb.*

(Eredetije gr. Telekiek lvt. Miss. b. 339.)

CXLI.

1679. ápr. 19.

Teleki Mihály de Bethune marquishoz.

Fogaras, 1679. Aprilis 19.

Excellentissime etc. Intellexi cum veneratione et summo respectu christ. Mtis clementem propensionem erga me, pro qua, licet immerito, tamen in aeternum maneo obligatus. Deberem, sed nolo, in explicandis rebus modernis Exam Vram onerare, quia sum persuasus, quod dnus Absolon fideliter omnia referet. Affectum Exc. Vrae aestimo et veneror, nihil dubitans, quin eundem in futurum quoque continuatura sit, eo magis, quod ex consideratione gloriae

christ. regis et emolumenti Hungariae in progressu actionis. quantum potui, feci, majori promptitudine et conatu, quam successu. Nervus rerum deerat, et hoc fecit necessitatem sumendi alias mensuras. Pericula. invidiam, ingentes sumtus. et quod maximum, austriacae domus immortale odium, quae in administratione rerum subii, committo Excae Vrae iudicio, sperans quod haec omnia christ. Mti per efficacem recommendationem repraesentabit. Interim Excām Vram assecuro, quod promotionem rerum Hungaricarum nunquam deseram, obligationem meam nunquam erga christ. Mtem mutabo. Qui fecit, quod potuit, legem adimplevit. Dissoluta est, non soluta militia in summum praejudicium publici negotii tot sumtibus et laboribus hactenus stabiliti. Plura de meo erga Excām Vram cultu et de sincero erga res Hungaricas dicet, qui istas exhibebit. In utroque maneo constans et immotus, iterato rogans, ut emolumentum et existimationem meam apud christ. Mtem promoveat, in cujus benignitate et patrocinio totus acquievi. Confidens favori et benevolentiae Exc. Vrae, maneo etc.

(Másolat. Petrovics-Gyűjtemény a Magy. Tudom. Akadémiában.)

CXLII.

1679. máj. 20—30.

Vajda László bécsi tárgyalása.

a)

1679. máj. 23.

Hoher válasza Apafihoz.

Celsme dne princeps, dne gratiosissime.

Datae ad me 16. evoluti mensis Aprilis luculenter demonstrant Cels. Vram benigne recepissem meas subimissimas. (*igy!*) quibus eidem exposui, in quantum honorem et laudem Vrae Celsi cedet, si eos, qui a debita fide suae Mtis caesareae desciverunt, ad obedientiam et armorum depositionem deduxerit, et sane cum Cels. Vra spem faciat, sopiendis his belli motibus per media christiano orbi proficua altissime memoratae Mti jucunda et Pannonicae genti opportuna: inde in magnam fiduciam erigor Cels. Vram haec omnia effectui daturam, maxime cum altissime memorata Mtas caesarea, prout ex ejusdem responso elucet, sit prompta et parata audire et clementissime percipere illos, quibus Vra Cels. expositionem dictorum mediorum

demandabit, offerendo etiam se ad litteras patentes et sal-
vus conductus hunc in finem necessarios, quibus me humil-
lime commendans permaneo

Celsus Vrae

Viennae 23. May 1679.

devotissimus servus

M. (?) Hoher l. b. mp.

(Eredeti. Nemzeti múzeum Tunyogi-gyűjtemény.)

b)

1679. máj. 23.

Montecuculi válasza Apafihoz.

Celsme princeps ac dne dne colendissime.

Cels. Vrae aulae familiaris nobilis et grosus dnus
Ladislaus Vajda iterato redux ad Cels. Vram, consignavit
mihi literas ejusdem 16-a elapsi mensis Aprilis ex arce
Fogaras ad me datas, nullus dubitans, quin eidem Cels.
Vrae de negotiationibus suis pro regni et gentis Pannonicae
exoptanda tranquillitate, condignam expeditionem ab aula
sacrae suae Mtis caesareae in scriptis reportare, et quae
ego pro bono publico omni meliori modo subministrare
potui, oretenus referre valeat. Cels. Vram proinde diutis-
sime bene valere cupiens, ejusdem gratiae me constanter
recommendare volui.

Viennae 23. Maÿ, anno 1679.

Clsnis Vrae

humillimus servitor

C. R. Montecuccoli mp.

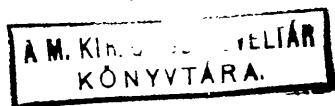
(Eredeti gr. Kemény J. Erd. Tört. Ered. Lev. XXIV. köt.)

c)

1679. máj. 28.

*Velence bécsi követének, Ascanio Giustiniani-nak, 1679.
május 28-ról Mödlingből kelt sürgönyéből. (Dispacci di
Germania.)*

»Capitò quell'inviato Transilvano, atteso di molto
tempo, ma giunto solo in questi giorni, per appoggiare per
parte del prencipe suo signore l'istanze degl'Ungheri ribelli

nell'aggiustamento con cesare, e fatte le di lui espositioni non hà conseguito che risposte generali d'uffitiosità, considerando esser stata suggerita dal Turco questa missione, non essendo solito quel prencipe far alcuna espeditione senza il concesso della Porta. Se le sono consignate le risposte con un regalo e s'è fatto partire immediatamente, non havendosi soluto alcun negotio con esso.

Si prosegue bene con i Deputati loro ¹⁾ serviti in corte e si crede, sarà presa la resolutione de loro capi medesimi d'unire il maggior numero che sarà possibile, per obligargli altri con la forza à rassegnarsi all'obbedienza del patrone (= a császár) «

(Bécsi cs. és kir. állami levéltárban.)

d)

1679. máj. 30.

Esterházy Pál válasza Apafihoz.

Celsme princeps, ac dne dne mihi gratiosissime.

Salutem cum paratissima servitiorum meorum commendatione. Ngod méltóságos levelét nagy böcsülettel vettem. Hogy Ngod tovább méltóztatik szegény hazánknak megmaradásában, s jobb karban való hozásában kgl's urunk ő fge előtt méltóságos interpositiójával törekedni, az isten is megáldja Ngodat érette.

Azomban én is vékony tehetséggel kegyes urunkhoz, ő fgéhez, s nemzetemhez való kötelességemet életem fogyásával is megmutatni el nem mulatom, kiről nem kétlelem, Ngod böcsületes szolgálja Vajda László uram ő kgl'me bővebben relatiót fog tehetni. Ezek után tartsa és éltesse isten kedves egészségben Ngodat. Ex arce Kismartoniensi die 30. May, 1679.

Celdnis Vrae

servus obsequentissimus
Comes Paulus Ezterhazy mp.

(Eredeti. Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

¹⁾ T. i. a bujdosók deputáltjai. (Az erdélyi követről ugyanis minden átmenet nélkül a bujdosók küldöttjeire ugrik át a jelentés — dispacchi — írója.)

CXLIII.

1679. j u n. 8.

XIV. Lajos instrumentuma, melylyel Apafit befoglalta a nymvegeni békébe.

Ludovicus dei gratia etc. Omnibus praesentes has visuris salutem. Noster charus et valde dilectus consanguineus princeps Transylvaniae significavit nobis suum desiderium, ut ex nostra parte nominaretur et concluderetur tractatui pacis Noviomagi quinta die praeteriti Februarii inter nos, et charum ac valde dilectum nostrum fratrem imperatorem, electores principes ac status imperii concluso et icto. Nobis laetum valde fuit, ut nostra erga ipsum affectionis singulare hoc signum daremus.

Quapropter significamus, quod secundum 33-tium dicti tractatus articulum nos declaravimus et declaramus per praesentes dicto nostro fratri imperatori, electoribus, principibus et statibus imperii, quod nos dictum nostrum consanguineum principem Transylvaniae nominamus in nostrorum consanguineorum numero, ut dicto pacis tractatui includatur. In cujus testimonium has praesentes nostra manu signavimus, et illis nostrum sigillum apponi curavimus. Quia ita placet nobis.

Datum in Sancto Germano ad Laye. 8. die Junii, anno 1679. regni nostri 37.

Ludovicus.

Ex mandato regis
Arnold etc.

(Egyk. más. Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

CXLIV.

a)

1679. m á j u s.

A nagyvezér levele Apafihoz a bécsi internuntius által emelt panaszok ügyében.

(Megjelent Török-Magyarkori Államokmánytár VI. k. 58. l.)

b)

1679. junius.

Hoffman junius 7-i jelentése Konstantinápolyból.

Tudósítja a császárt, hogy az 1679. május 17-i jelentésében említett kihallgatást a nagyvezérnél megkapta, s ezen Apaffi és Teleki ügye is szóba került.

»Deme nun zu Folge habe ich alsobaldt darauff bey ermelten Grossvesier umb bedeuete Audienz anhalten lassen, welche er mir aber ehunder nicht als erst den 3. dieses ertheilt, da ich ihme dann eines undt anderes nach inhalt beyliegenden projects ausführlich remonstriret, worüber er sich zuvorderist verwundert, dass mann dergleichen Spargimenten dieserseiths einigen Glauben geben möge, in deme wann die Portten an den Vesier zu Offen und beede Fürsten in der Moldau undt Wallachey solliche Befelch, wie fälschlich vorgewendet wirdt, hatte abgehen lassen, hierdurch immediate der Frieden, welchen Sie Türcken so wohl als wir vest und steiff zu halten verlangten, gebrochen wehre, betheuerte hoch und vest cum juramento, dass es lautter Unwarheiten seyen, massen er Vesier auch für ein lautteres Gedicht hülte, dass der Apaffi sich wieder der Portten expressen Befelch undtstanden haben solte, die Rebellen von ihrer Resipiscenz mit Gewalt abzuhalten, undt zu dem Ende den Tökeli zu arrestirn auch dessen officieri zu reformiren. Ich antwortete hierauf, dass daran nicht zu zweiffen, weilln er Apaffi solliches auch vorhero mit andern Häubtern der Rebellen practicirt. undt da es die Portten ihme verheben, er schon einen anderen ungleichen Praetext, worumben es beschehen, seiner Bekandten übeln Gewohnheit nach, umb sich zu exculpiren, erfinden wurde, so er aber alles nicht so viel von sich selbst. alss auss Anstiftung des Teleki thette, welcher ainig undt allein Ursachen wehre, dass sich die Rebellen nicht lengst accomodirt, und versicherte ich ihme Vesier, dass so lang dieser Bössewicht nicht aus dem Weg geraumbt, gewiss keine beständige Ruhe oder tranquillitet selbiger orthen zu verhoffen seyn würde.

Der Vesier meldete auch, wie er nicht glauben könte, dass der Apaffi vorgegeben, alss ob ihme die Portten den jährlichen tribut nachgesehen, umb mehrer Völcker zu werben, undt dass ohne dero Consens keine composition

oder Vergleich dieser Unruhe getroffen werden könne. Wofern aber deme also wehre, hatte er billig meritirt, von seinem Fürstenthumb abgesetzt zu werden. Derowegen dann er Vesier also gleich einen Aga, umb hierinnen gründlichen Bericht einzuziehen, dahin abfertigen, undt nit allein an den Apaffi, sondern auch an den Vesier zu Offen undt andere Gräniz-Türcken nochmaln scharfe inhibitiones, allermassen man verlangte, abgehen lassen wollte. Ich replicirte, wann es nur mit sollichen Nachdruck beschähe, dass der gewünschte effect darauff erfolgte, sinthemahlen auch vorherho dergleichen inhibitiones ganz fruchtlos abgangen. Der Vesier meldete, ich solte mich darauff verlassen, dass solliche ernstliche Befelch denen Rebellen keinen Unterschlaiff, noch assistens zu geben, noch auch selbige an ihrer vorhabenden resipiscenz zu verhindern, wurden aussgefertiget werden, dass man den Erfolg darauff unfehlbarlich im Werck verspiren solte. Contestirte benebens mit grossen Eyffer der Portten friedliebende intention, undt dass es dieselbe mit Euer Kayserl. Mt. redlich und auffrecht maine, auch da sie ja einigen Gedanken zu brechen hette, wie sie nicht habe, hier zur gewiss nicht auff solliche Weiss, wie obangezogene unwarhafft spargimenten lautten, den Eingang machen, sondern sich kein offentlich zum Krieg, wie andere mahl beschehen, erklären wurde.

(Turcica 1678. Cs. és k. állami levéltár, Bécs.)

c)

1679. jún. 19.

Apor István jelenti a kapucsi basa Erdélybe érkezését.

Kghmes uram!

Isten Ngodat szerencsés országlással áldja meg, kívánom.

Ma, úgymint 19. Junii érkezék az császárnak török követje negyed magával igen postán estve felé. Brassóban igyekszik bemenni, tudakozván, mi járásban forgolódjék, egyebet nem veheték ki belőlle, hanem kérdezősködvén az buzának ára felől, mintha élésért jönné. Én Ngodat mint kghmes uramot kötelességem szerint mentest ezen dolog felől alázatosan tudósítottam. Isten Ngodat boldog országlással megáldja, kívánom. Töröcsvár anno 1679. die 19. Junii.

Ngod alázatos szolgálja

Apor István mp.

Külczim: Az mlgos erdélyi fejedelemnek nekem természet szerint való kglmes uramnak ő ngának alázatosan íram.

(A M. T. Akadémia birtokában levő eredetiről.)

CXLV.

1679. máj. 27—jú n.

Az országgyűlésen alkotott törvények.

Nos Michael Apafi dei gratia princeps Transylvaniae partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes, quibus expedit universis, quod spectabiles, magnifici, generosi, egregii et nobiles, caeterique universi status et ordines trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 27. mensis Maji, anni praesentis 1679. in civitatem nostram Albam Juliam ex edicto nostro celebratis congregati, exhibuerunt nobis et praesentaverunt quosdam infrascriptos articulos, in eodem conventu communibus eorundem votis et suffragiis, parique et unanimi consensu conclusos. Supplices nobis humilime, ut nos omnes et singulos eos articulos, omniaque et singula in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes, nostrumque consensum illis praebentes, autoritate nostra principali acceptare, approbare, ratificare et confirmare, atque tam nos ipsi observari facere dignemur. Quorum quidem articulorum tenor talis est.

Articuli dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni Transylvaniae et partium Hungariae eidem annexarum in generalibus eorum comitiis ad diem 27. mensis Maji anni praesentis millesimi sexcentissimi septuagesimiprimo ex edicto suae Celsitudinis principalis in civitatem Albam Juliam indictis celebratis conclusi.

Art. I.

Fejérvármegyében Tövisre telepített nemesség közül némelyek jobbágyul megkérvén magoknak és nem az ország törvényi szerint procedálnak, hanem csak a donatio mellett kérik fel a hadnagytul, hogy fel nem adja, evocáltatja. fárasztja, költeti. Hogy azért efféle abusus tolláltassék, végez-

tük, hogy az olyan személyek ellen procedáljanak az országnak rendes törvénye szerint. Ennekutánna pedig senki ilyen excessusokat cselekedni ne merészeljen sem Tövisen, sem más nemes atyámfiai ellen sub poena articulari, végeztük, sőt törvény nélkül az olyanokat meg se foghassák.

Art. II.

Somlyó vára, hogy az urak rendelése szerint építtessék.

Karaszna vármegyei atyámfiaitól értjük, hogy Somlyó várát csak ők tartják épülettel; végeztük azért, hogy mikor a commissáriusok kinn voltak, a micsoda rendelést töltenek azon helynek építése felől, mind pedig a tűzi fának hordásáról, azon rendelés maradjon helyben és ennekutána azon gratuitus labort amint a commissariusok elrendelték, Közép-Szolnok vármegye is tartozzék supportálni.

Art. III.

A szamosujvári puskások tartozzanak compariálni a vármegye székin, ha mi excessust cselekesznek.

Belső-Szolnok vármegyei atyámfiai panaszából értjük, hogy a szamosujvári puskások sok injuriákat cselekesznek azon vármegyében, mely excessusokért ha citálják vármegye székre, nem compariálnak, praetendálják azt, hogy ők puskások lévén, nem tartoznak ott megfelelni. Végeztük azért a Nagyságod consensusából, hogy ennekutána azon nemes puskások szintén úgy, mint privatus nemesember, az patratumokért tartozzanak vármegye székin compariálni és törvényt is állani, és ha miben convincáltatnak, azon vármegye tisztei által executióban vétetni.

Art. IV.

A husnak fontját mint adják mind falukon városokon.

Mivel a vágó marha mostan ez hazában nem drága, mégis akármi alávaló marha husának fontját két pinzen adják, melynek okát ezt látjuk, hogy még hetivásárokon is a külső mészárosokat be nem bocsátják sok helyeken. Végeztük azért, hogy minden helyeken az hetivásárokra a külső mészárosok bebocsáttassanak, áruljanak szép hust; az rendszerént való mészárosok pedig ha szép hust árulnak, az ára fontjának legyen másfél pinz, ha alábbvaló egy pinz, minden városokra helyekre rendeltessenek hites vásárbírák, kiknek is szorgalmatos gondjok legyen rá, hogy a hust a szerént limitálják sub poena flor. 12., toties quoties ezt posthabeánnák.

Art. V.

Máramarosban a posták micsoda sok insolentiákat cselekesznek, arról való eligazítás ígirtetik.

Máramarosi atyánkfiái panaszokból értjük, hogy a posták sok illetlenséget cselekesznek ő kegyelmek közt, melynek eligazítását Nagyságod ígiri Lengyelországban menendő commissarius atyánkfiái által, Nagyságod kegyelmességét alázatosan megsszolgáljuk, mint kegyelmes urunknak.

Art. VI.

Az beszterczei vámokon hogy az régi usus szerint exigálják a vámot.

Ugyan a máramarosi atyánkfiái panaszokból értjük, hogy a beszterczei atyánkfiái magok vámokon rendkívül való exactiókat követnek el, nem elégedvén meg a régi szokott vámmal; hogy azért ő kegyelmek is tartsák a régi rend szerint való usushoz magokat és a szerint exigálják a vámot, az ellen a beszterczei atyánkfiái is ne cselekedjenek. végeztük.

Art. VII.

Ez esztendőbeli adónak suppleálására vettett adó fel.

Mivel kegyelmes urunk, az elmúlt kétrendbeli adónak suppleálására kellett követ atyánkfiáinak a portán interesre bizonyos számu tallérokat felkérni, hogy azért a terminusra beviessék. mivel a restantiából ki nem tölt, ezen esztendőbeli adóból kellettven felvenni egynehány ezer tallérokat; hogy azért ezen esztendőbeli adóban is fogyatkozás ne essék. ennek suppleálására eszserint vetettünk adót fel.

Kapuszám után negyedfél tallérokat, úgy hogy minden rendek, kik kapuszám után szoktak contribuálni, azon negyedfél tallérokat administrálják:

A székely atyánkfiáira tall. 833.

Máramarosra » 666.

Ez értetik indifferenter minden rendekre, mind nemesekre és ravatlanokra:

Szász papokra tall. 100.

Oláh papokra » 100.

Mindenütt való görögökre, örményekre tall. 200. Ide nem értetvén azok a görögök, kik e hazában nem laknak,

hanem csak általmennek, nem adnak vesznek. A 100 tallé-
rokat a tavalyi articulus szerint az harminczadon lévő
rationisták exigálják s administrálják, a százát a szebeni
compánia :

Hétbirák-jószágira	tall.	62.
Vizaknára	»	33.
Abrug-Bányára	»	15.
Fejérvárra	»	8.
Kézdi-Vásárhelyre	»	10.
Szepsi-Szent-Györgyre	»	3.
Illyefalvára	»	9.
Vajda-Hunyadra	»	16.
Fogaras földére	»	200.
Fiscalis tisztekre promiscue	»	100.
Portusi perceptorra	»	12.
Udvarhelyre	»	4.
Hétfalura	»	75.

Az vármegyéken szedjék fel a főbirák viceispánok,
és administrálják Nagy-Enyeden lakó Károlyi István atyánk-
fia kezében ad primum Augusti, ki is tartozzék jó pinzzé
tenni; székelly atyánkfiái pedig ugyan ad primum Augusti
administrálják Apor István atyánkfia kezében, ő kegyelme
tegye jó pinzzé is.

Az görögök administrálják jó pinzül megírt Nagy-
Enyedi Károlyi István atyánkfia kezében azon terminusra
jó pinzül.

Az fiscalis tisztek jó pinzül administrálják praefectus
atyánkfia kezében.

Art. VIII.

*Máramarosi sóval való kereskedésben megengedettett
az nemes vármegyével együtt, hogy jó karban állíttassék.*

Kegyelmes urunk. Nagyságod kegyelmes izenetiből
megértettük, hogy a mostani fenforgó időkre nézve a sóval
kereskedésben sok akadályok, fogyatkozások vadnak, melyre
nézve hogy azon máramarosi aknának is jövedelme ne véte-
tődnék el, annuáltuk, hogy a mi kegyelmes asszonyunk ő
nagysága azon máramarosi atyánkfiáival együtt vétesse oly
igazításban, hogy mind ő nagyságának és a nemes várme-
gyének a sóval való kereskedés hasznosban folyhasson. Úgy
mindazonáltal, hogy másutt való liber quaestus ezzel ne
impediáltassék.

Art. IX.

Küköllő vármegyében gálfalvi határ igazításban vétetik.

Küköllő vármegyében gálfalvi határ dolgából lévén akadály az majorkodó helyekre nézve, végeztük azért, hogy azon küköllő-vármegyebéli tiszt atyánkfnai menjenek ki ad faciem loci és igazítsák el végképpen, hogy azon difficultások tolláltassanak.

Art. X.

Kegyelmes urunk, nagy alázatos engedelmisséggel értettük közinkben küldött tanács ur atyánkfnai által, maga kegyelmességétül indíttatván, kegyelmes atyai indulatját, hogy azon atyánkfnai, kik az elmúlt esztendőben Béldi Pál factiójában elegyítvén magokat, mely Béldi Pál ártalmas factiója az haza romlásával az Nagyságod méltóságos székinék elfordítására czélozván, kiért is istentül érdemlett büntetését elvötte, ellenben Nagyságodat székiiben megerősítette édes hazánknak csendes békességével, mégis Nagyságod, mint édes hazánk szülte kegyelmes fejedelem, nem tekéntvén megesett atyánkfnaiak Nagyságod ellen való háládatlanságokat, hanem inkább akarván fejedelmi kegyelmességével azon vétkeket örök feledékenségbn hadni, generalis amnistiát adott, ilyen conditióval, hogy kiki magát úgy viselje, hogy afféle árultatásban ne találtassék, mert gratia soha nem adatik, hanem érdemlett jutalmát kedvezés nélkül elveszi, azon tanácsúr atyánkfnai által, bizonyos személyek kívül (kiknek nevek ez ide alább irandó articulusunkban declarálva lesznek) mindeneknek. Mely Nagyságod fejedelmi kegyelmességeért isten Nagyságodnak fejedelmi székit erősítse minden ellenségi ellen, és boldog fejedelemségében szerelmesivel sok esztendőig éltesse. Mi is egész országu, három nemzetül Nagyságodnak ebbéli kegyelmességét életünk fogytaig igaz hűséggel igyekezzük megszolgálni. Hogy azért Nagyságodnak ebbéli kegyelmessége feledékenségbn ne menjen, sőt inkább örök emlékezetben fenmaradjon, irattuk ez articulusunkban.

Art. XI.

Egynehány uri fő és középrendek proscibáltatnak.

Kegyelmes urunk, szívünk fájdalmával tapasztaltuk, az nyughatatlan elméjű emberek micsoda álnok practikákat forraltanak volt az elmúlt időkben Nagyságod méltóságos fejedelmi székinék elfordítására édes hazánk romlásával

némelyek közülök az hazából elszökvén, hamis vádlásoknak Nagyságod ellen való végbenvitelére, mostan is azon practikájokat folytatni meg nem szűnnek, úgymint: Uzoni Béli Pál, Keresztszegi Csáki László, Alsó-Csernátoni Domokos Tamás, Paskó Kristóf, Belényi Zsigmond és Kálunoki Bálint. Viszont kik azon practikában egyetértettek, Halterkői Hallér János, Nagy-Megyeri Keresztesi Sámuel, Vargyasi Dániel István, Szebeni Kálmán Kristóf és Cserei János, kik is az elmúlt 1678. esztendőbeli májusi és octoberi, ismét ez jelenvaló 1679-ben májusi gyűlésünkben in notam perpetuae infidelitatis convincáltattak és convincáltatván, notoriusoknak pronounciáltattak ez hazának decretuma és articulusi szerint. Hogy azért másoknak rettentő példákra emlékezetben maradjon, méltónak ítéltük, hogy ez articulussunkkal is confirmáljuk ellenek pronounciált sententiákat, végeztük és concludáltuk.

Art. XII.

Marosszéki controversiában forgó Havasnak eligazíttatására ujjobban commissariusok rendeltetnek.

Noha in anno 1673. articulo 13. rendeltünk volt commissariusokat marosszéki controversiában forgó határnak eligazíttatására, de az időnek változása miatt nem effectuálódhatott: rendeltük azért újjolag annak eligazíttatására Bethlen Gergely, Petki János, Tholdalagi János, Székely László, Horváth Kozma, Bálintits Zsigmond s egyik itilő mester Sárpataki Márton atyánkfiait: Az universitas részéről Beszterczéről rendeljenek egy becsületes atyjokfiát ő kegyelmek, ad faciem loci litigiosi az görgényi fiscális tisztek praesentiaájában kimenjenek, és ott finaliter vegyék igazításban.

Art. XIII.

Az kik ezután ország előtt querelát akarnak instituálni, az más felet otthon tempestive certificáltassa.

Sok busíttatása lévén a nemes országnak az supplicans felektül, kik sine certificatione az más fél ellen querelát instituálnak, nem lévén semmi híre az más félnek benne. Végeztük azért, hogy ennekutánna senkinek supplicatioja az ország előtt bé ne vétessék, annál inkább az mi kegyelmes urunk ő nagysága méltóságos személye eleiben fel ne küldessék, ha az quereláns fél az adversariusát nem certificáltatja, hogy az nemes országot akarja megbántódása felől requirálni.

Art. XIV.

Végeztetett, hogy Désen mind az új, mind az régi nemesek egyenlő terhet viseljenek.

Désen lakó új nemes atyáinkiai Nagyságodhoz küldött supplicatiójából értjük, hogy az régi nemesek az új nemesekkel egyetérteni nem akarnak a terheviseelésben. Mivel azért már Isten ítéletiből azon hely véghelyé lött: Végeztük azért, hogy ennekutána minden terheviseelésben egyetértseknek, mind szállásadásból, mind egyéb terheviseelésből, egy lévén a megmaradás s a közönséges jó, megkívántatik, hogy mind ahoz a helyhez való terheviselet egyaránt supportálják mindenek, ide nem értvén vármegye tiszteit és város hadnagyát.

Art. XV.

Az székelységre határoknak rectificatiójára bizonyos személyek rendeltetnek.

Háromszéken kézdi és orbai atyáinkfaiatúl értjük, hogy székeknek és falujoknak némely helyeken közönséges kaszáló helyeket, erdejeket és egyéb közönséges helyeket némely előbbeni tisztek és más főrendek is foglaltanak volna el. Végeztük azért Nagyságod kegyelmes consensusából, hogy mindazon székekben, mind peniglen Udvarhely, Csík, Gyirgyó, Kászon, Maros- és Aranyasszéken az főtisztek mellé rendelvén Mikes Kelemen atyánkfiát, adhibeálván több ott közel való becsületes embereket is, hogy kimenjenek, a dolgokat jól megvizsgálván, comperta rei veritate az faluknak restituálják de facto, amelyek ab anno 1635. elfoglaltattak. Hahová peniglen Mikes Kelemen atyánkfia nem érkezhetnék, urunkat ő nagyságát requirálván, más becsületes atyánkfiát denomináljon ő nagysága.

Art. XVI.

Az székelységen kiki szolgát mint tartson, végeztetik.

Végeztük azt is, kegyelmes urunk, hogy a székelységen lakó nemes atyáinkfiai az vitézlő rend közül csak magok értékjek szerint való szolgálkat tartsanak az articulushoz continentiája szerint és hogy a szegény értéketlen gyalogrendek közül is szolgálk lehessenek, megengedtetik.

Art. XVII.

Néhai Mikes Mihálynénak, Mikes Kelemen atyáinkfiára deveniált res nobilisek restituáltatnak.

Mivel néhai Mikes Mihály atyáinkfia és felesége Paczolai Borbára asszony dispositiója ellen Tordán lakó Décsei István sok jóvakat vitt el, végeztük azért Nagyságod kegyelmes resolútiója szerint post expirationem praesentem (*így!*) dietae ad 15. diem hogy mindeneket restituáljon Mikes Kelemen atyáinkfia kezében, és ha mit nem restituálna vagy eltagadna, toties quoties az vice-tisztek vigore praesentis az articularis poenával executiót tegyenek ellene.

Art. XVIII.

Porta contentatiójára adó vettetik fel.

Mivel Isten után az haza megmaradása áll az portának kedvekeresésében, azért porta contentatiójára vetettünk 1680. esztendőre az tavalyi adózás szerint articulo 51. kapuszám után tall. imp. 18. Némely rendek pedig azon articulushan declarált módok szerint adózzanak, egyéb rendek pedig, kik adózni szoktanak, az elébbeni articulusok szerint adózzanak. Ezen adót pedig szorgalmatosan administrálják, felét hushagyó keddre, felét ad primum Junii generalis perceptor Kovács István atyáinkfia kezében Maros-Vásárhelyre; erre pedig az főtisztéknek szorgalmatos vigyázások legyen, hogy tempestive beszolgáltassék, hogy a generalis perceptor tempestive erogálhassa portusi inspector kezében jó pinzzé tételre. Az praesidium tartására is a tavalyi adózás szerint vetettünk fel kapuszám után flor. 6. den. 50. Az hódoltságon is az tavalyi adózás szerint adózzanak, melyet hushagyó keddre be is szolgáltatassanak. Egyéb minden helyekről is hushagyó keddre administrálják azon articulus szerint. Az debreczeniek is az ország adaját ad primum Augusti administrálják oda, ahová eddig administrálták, az tavalyi articulushan megírt poena alatt.

Art. XIX.

Praesidium ruházatjára adó vettetik.

Praesidium ruházatjára való posztóra vetettünk kapuszám után den. 51., ide nem értvén Máramarost, az Hódoltságot, Kővár vidékét és Fogaras földét; ezt pedig az nemes emberek magok adják meg ad primum diem Augusti proxime

affuturi praesentis anni és azon személyek szedjék fel, kik a negyedfél tallért szedik, és adminisztrálják praefectus atyánkfia kezében. Az 80 vég posztót, felét Brassóban, felét Szebenben csináltassa meg és szállítsa be ő kegyelme Kolosvárra és adják az ott levő fizető mester kezébe azzal a 21. vég posztóval, mely is Apor István atyánkfia kezében vagyon. Az posztónak hossza 35 sing legyen, szélessége egy sing s háromfertály, az ára 18 forint legyen.

Art. XX.

Az medgyesiek Ali basa benjárásakor bizonyos számú tallérokat erogáltak, annak refusiójában az 1680. esztendőre felvetett adóból relaxáltunk ő kegyelmeknek tall. 1000.; úgy mindazonáltal, hogy kiváltképen a faluk érezzék meg az engedelmet.

Art. XXI.

Hogy cancellarius tekintetes Bethlen Farkas atyánkfia ő kegyelme mellett való alázatos instantiánkra méltó tekinteti volt Nagyságodnak, mint kegyelmes urunknak megszolgáljuk. Mi is azért, kegyelmes Urunk, Nagyságod méltóságos consensusa szerint megírt atyánkfia jószágának Nagyságod birodalmában minden helyekben lévőeknek egész árendájának felét mind magának és maradékinak tolláltuk, cassáltuk és in perpetuum elengedtük.

Art. XXII.

Nagyságod kegyelmes propositiója szerint tudván azt, hogy a mostani méltóságos Cantachuzenus Sorbán vajda ő nagysága familiája mind eleitül fogván az hazához, mind Nagyságodhoz igaz tökéletességgel voltak, azért az vajdának ő nagyságának mostani fiát, Jordáki Cantachuzenus vajdát, ugyanaz vajda ő nagysága testvér atyjafiait, úgymint Constantinus Cantachuzenus uramat fiaival, Stefánt és Radulyt; másik atyjafiát, Cantachuzenus Mihály uramat fiával Jordákival, harmadikat Cantachuzenus Máté uramat fiával Tamással, negyediket Cantachuzenus Jordakit, mind magukat mostani fiokkal, gyermekökkel és jövődöbéliekkel Nagyságod kegyelmes consensusából ennek az hazának igaz tökéletes nemesi praerogativájával magunk közé vesszük, számláljuk és incorporáljuk in perpetuum magukat és két ágon lévő maradékjokat.

Art. XXIII.

Vadnak kegyelmes urunk székely atyámfiaiának olyan megbántódási is, hogy némely helyeken valami kevés fundust vésznek és annak alkalmatosságával egész falunak határit. mezeit, erdeit élík; némelyek peniglen csak hasonló végre csak valami keveset zálogosítottanak. azzal fraudulenter élvén, öt hat felé osztják, hogy inkább élődhessenek az más emberek határán. Azért hogy ennekutána afféle dolgok meg ne engedtessenek. közönséges akarathól végeztük.

Art. XXIV.

Mivel tavalyi esztendőben is végeztük volt, hogy az egész országban minden helyeken görögöket, örményeket, ráczokat és egyéb mindenféle kereskedő rendeket az haza fiain kívül vármegyéknek és székeknek főtisztei, városbírái felcirkáltassanak és azoknak számokról főperceptor atyámfiaának bizonyos regestumot küldjenek, most is azért végeztük, hogy post expirationem praesentem dietae ad bis quindenam minden helyekről megírt perceptor atyámfia kezébe küldjék, hadd tudhassa, ország számára honnan mit kell bevárni. Ide nem értvén az szebeni és brassai szállástartó görögöket, kiknek bizonyos adajok vagyon.

Art. XXV.

Egynehány helyeken defalcatio lött.

Torda vármegyében Mogyoróságon öt ember maradt fen rováson, mivel nincsen is több ember, a többi elpusztult. Fejérvármegyében Felső-Valálban egy rovást, mivel penitus deficiáltak, amelyet ezelőtt a notarius birt, mostan penig Mikes Kelemen atyámfia bírja. Sorostélyon Teleki Mihály atyámfia falujában két rovást. Doboka vármegyében Galacson Alvinczi Péter atyámfiaának egy rovást, ahol mostan veteményes kerti van ő kegyelmének. Kükölli vármegyében Szénaverősen Sárpataki Márton atyámfiaának fél rovást defalcáltunk, mivel deficiált az ember róla. Azon helybéli tiszt és perceptor atyámfiai ezután azon helyekről az szegénységet adózásra ne kényszeríttessék, hanem defalcálnak tartsák ő kegyelmek. Ezeknek penig supplálására mostan ujonan épült Torda vármegyében Keresztes nevű falura vetettünk két rovást. Pusztá-Csánra három rovást, mivel mostan kezdetek épülni.

Art. XXVI.

Fejérváratt lakó atyánkfiai instantiájokra végeztük, hogy úri, fő és nemes rendek házoknál, ha hol mi czégéres parázna vétkekben élők. azon nemes házakon kívül kaphatnak az városon, szabadosan megfogattathassanak és érdemek szerint meg is büntettethessenek.

Art. XXVII.

Fejérváratt ante annum 1657. lévén némely székeknek és más rendeknek is házok, azért ha comperiáltatik, hogy ante annum 1657. békességesen birták és azután foglalták el, comperta rei veritate, de facto restituáltassanak, ha kinek mi praetensiója hozzá, keresse suis modis. Ennekutánna pedig külső nemes atyánkfiai, vármegyék és székek házokra szálló ne szállíttassék elkerülhetetlen szükség kívül, tudniillik ha valami feles követek jönnék Nagyságodhoz, Nagyságod kegyelmes consensusából végeztük.

Art. XXVIII.

Kegyelmes urunk, tudván, hogy az hazának nagyobb részét az tanácsurak ő kegyelmek birják, elhittük, valamit haza javára, megmaradására Nagyságoddal együtt feltalálnak, elkövetnek, azért ő kegyelmeket mi egész országul authoráltuk mind az instructio s mind pedig egyéb leveleknek iratására, az denominált commissarius urakat ő kegyelmeket is javaljuk, megnyugodva lévén az ő kegyelmek igaz hazafiúságában.

Conclusio.

Nos itaque praemissa supplicatione fidelium nostrorum dominorum magnatum et nobilium trium nationum regni nostri Transylvaniae et partium regni Hungariae eidem annexarum ac incorporatarum exaudita et admissa, praescriptos universos et singulos articulos nobis modo praemisso praesentatos, praesentibus literis nostris de verbo ad verbum, sine diminutione et augmento, vel variatione aliquali inseri et inscribi facientes, eosdemque ac omnia et singula in eisdem contenta ratos gratos et accepta habentes, acceptavimus, approbavimus et ratificavimus et confirmavimus. Offerentes nos benigne, quod praemissa omnia in omnibus punctis, clausulis et articulis tam nos ipsi observabimus, quam per alios, quorum interest, seu intererit.

observari faciemus. Imo acceptamus, approbamus, ratificamus et confirmamus harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Datum Albae Juliae die 27. Maji, videlicet die congregationis nostrae, anno domini millesimo sexcentesimo septuagesimo nono.

(Eredeti, fejedelmi pecséttel ellátott példányról, mely az Akadémia tulajdona.)

CXLVI.

1679. jun. 30—jul. 14.

Teleki levelei a fejedelemhez a bujdosók ügyében.

a)

1679. jun. 30.

Nekem jó kglmes uram fejedelmem.

Ngod méltóságos parancsolatját alázatos engedelmes-séggel vettem. Minden szándékom az levén, Keresdre elmen-jek, és ott Ngod kegyelmes parancsolatja szerint az urakkal beszélvén, együtt írjuk meg vékony tetszésünket, de mivel az mostani hírekre nézve szegény feleségemet el nem merem hadni, vékony tetszésemet Ngodnak alázatosan megküldöt-tem. Nekem tetszik igen, ha Besenyei uram, magyarországi ember által informáltatnék az porta: én irom az én vékony tetszésemet, állanak minden dolgok Ngod bölcs ítéletében és akaratjában, kövesse mindenekben az uraknak ő kegmek-nek nagyobb részének tetszéseket, kilássék azon két fog-ságban levőknek latorságok és hogy azok mindenkor németek emberei voltak. Másoknak mint tetszik, én nem tudom, de én így ítélem. Az németek az iránt Ngod ellen tett vádja az fényes portán hitelét Ngodnak igen nevelte, neveli, úgy is hiszem, az mint Ngod Fejérváratt is mondotta, az volt oka, hogy az német az tractára való alkalmatosságot von-tassa 1. Hogy az portán kitanulhassa, mennyire adatott Ngodnak szabadság az tractára. 2. Hogy az magyarokat per partes vihesse vissza. Szükség igen kglmes uram Ngod-nak az urak ő kglmek tetszéseket öszzevárni és így bocsá-tani az portai lovast. Isten Ngodat sok esztendeig szeren-csésen éltesse. Szent-Péteren 30. Junii 1679.

Ngodnak alázatos

méltatlan szolgálja

híve

Teleki Mihály mp.

Szalai Pál, Klobusoczki megfogatásokon első gondolója, jóvalója nem voltam. Az tanácsban forogván fel dolgok. én is az több urakkal jóvaltam megfogásokat. Fejérvárrúl való eljövetelemtől elbocsátásokat alázatosan solicitáltam is. De már ebben levén dolgok, elbocsátásokat semmiképpen nem javallom, azzal az ő hamisságok justificálódnék. Így az portán is írási haszontalan volna.

Külczim: Méltóságos erdélyi fejedelemnek ő ngának, nekem jó kglmes uramnak fejedelmemnek adassék.

(Eredeti. Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

b)

1679. júl. 14.

Nekem jó kglmes uram fejedelmem.

Méltóságos levelét Ngodnak alázatosan vettem. Isten fizesse Ngodnak, hogy méltóztatott kegyelmesen gondolkozni az én méltatlan személyemről, isten éltetvén, én is igaz hűségemmel alázatosan meg igyekezem szolgálnom. Ha Ngod kegyelmessége az iránt való Ngod kegyelmességének híre ne terjedjen ki, míg én Ngod méltóságos udvarában nem megyek, bizony nem írom ok nélkül. Az mely böcsületes hívét Ngod oda fogja rendelni, arra az útra hamar elkészülhet. Mikor kellessék az követeknek ő kglmeknek instrucciót adni, arról is nem készen késő az urak öszvegyűlésekor Ngodnak ő kglmekkel együtt beszélgetni. Én is Ngod kegyelmes parancsolatja szerint addig, az míg eszemben jutnak, lejedzegetem, magammal elviszem. Az magyarokat, ő kglmeket is úgy igyekezem disponálni, hogy az Ngod kívánsága szerint folyjanak az dolgok. Isten éltesse Ngodat szerencsésen. Szent-Péteren, 14. Julii 1679.

Ngod alázatos

méltatlan szolgálja
Teleki Mihály mp.

P. S. Azon vagyok teljes tehetséggel, hogy szombaton kimehessek, de ha feleségem állapotja miatt el nem mehetnék is, úgy is úgy kormányozom az dolgokat, fogatkozás ne essék az dolgokban.

Külczim: Méltóságos erdélyi fejedelemnek, nekem jó kglmes uram fejedelmemnek adassék.

(Eredeti. Nemzeti Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

CXLVII.

1679. júl. 13.

Bethlen Farkas jelentése a fejedelemhez.

Kegyelmes uram!

Csáki László szakácsa kijöven, micsoda levelet hozott nekem, ezen levelemben includálva Nagyságodnak alázatosan elküldtem, melyben mit kívánjon, megláthatja Nagyságod; alatt én rabomnak írja magát. Nekem úgy látszik, ez hazug legény, jobb vigyázásnak reá lenni és udvartól el nem bocsátani kegyelmes uram. Éltesse az uristen Nagyságodat szerencsésen.

1679. 13. Julii Medgyesen.

Nagyságod alázatos híve
szolgája
Bethlen Farkas mp.

Külczim: Az erdélyi méltóságos fejedelemnek ő nagyságának, nekem kegyelmes uramnak adassék.

(Eredetije a M. Tud. Akadémia birtokában.)

CXLVIII.

1679. júl. 30.

A császár válasza Apafi előterjesztéseire.

a)

1679. júl. 30.

A császár levele Apafihoz.

Leopoldus etc.

Redditae nobis sunt literae Sinceritatis Vrae Albae Juliae 20. praeteriti mensis Junii datae, e quibus uberius percepimus, quae nobis circa restituendam regno nostro Hungariae tranquillitatem super ultima resolutione, seu declaratione nostra de 19-a May anni praesentis, per ipsius familiarem aulae Ladislaum Vayda transmissa denuo reposuerit, retulitque nobis praeterea (tit.) consiliarius noster intimus, atque aulae cancellarius ea, quae a Sinceritate Vra eidem hac in re pariter sub eodem dato perscripta fuere. Verum cum prioribus nostris binis declarationibus de datis 17. Februarii et 19. May benignissime rursus

inhaereamus, prouti Sinceritas Vra plura luculentius a dicto cancellario nostro intelliget. Idcirco nos ad eum referimus et quod reliquum est, Sinceritati Vrae gratia nostra caesarea regiaque in omne tempus propensi manemus.

Viennae 30. Julii 1679.

Ad principem Transylvaniae Appaffium.

Hátlapján: Copia literarum caesarearum ad principem Transylvaniae Appaffium, responsio ad ejus literas de 20. Junii 1679. circa regnum Hungariae tranquillandum de dato Viennae 30. Julii 1679.

(Országos levéltár. Történelmi Emlékek B.)

b)

1679. júl. 30.

Hoher cancellár levele Apafihoz.

- Celsissime dne princeps. Dne gratiosissime.

Retuli sac. caes. regiaeque Maiestati domino meo clementissimo demississime ea, quae mihi Cels. Vra in literis ad me 20. primum elapsi mensis Junii Albae Juliae datis, quoad repositionem regni Hungariae in pristinam quietem et tranquillitatem locum pro tractatibus determinandum, et personas ad eos destinandas eo fine, ut haec altissime nominatae caes. Mti exponerem, significavit, quae desuper, ut secundum tenorem subsequentem respondeam, mihi clementissime in mandatis dedit, scilicet illa inprimis speraverat se a Celsne Vra secundum desiderium in responsoriis caesareis de 19. May nuperi expressum, in specie edoctum iri de illis mediis, quae Cels. Vra vigore literarum 16-a Aprilis hujus anni reperisse, atque Mti suae jucunda, christiano orbi proficua, Pannonicae vero genti opportuna futura innuerat: credideratque Cels. Vrae urbem Viennensem, siquid ulterius tractandum superesset, minime fore ingratam, aut ab eo recusandam, cum autem in dictis literis suis de memoratis mediis nullam Cels. Vra mentionem distinctam faciat, nec locus destinatus ab ea acceptatus fuerit; eapropter num oblata recipere velit, ab ulteriori Cels. Vrae declaratione pendeat. neque enim suae Mti caes. est animus a prioribus recedere, aut in bene perpensis aliquid immutare, quae et in hoc firma manet, ut a Sua Celsne et rebellibus ablegandi, plenam tam in eundo, quam redeundo securitatis concessionem sint habituri; quod vero

ad mediationem a Cels. Vra oblatam attinet, eo usque sua Mtas se benignam erga nominatos rebelles exhibuit, ut cum iis, tanquam paribus agere, et mediatorem approbare summa ejus autoritas minime admittat, nec id concedat, quod nec Cels. Vra a subditis suis toleravit, vel tolerabit, maxime, cum si quae ulteriori discussione indigerent, ut super his in comitiis agatur et concludatur, sua Mtas nunquam detrectaverit, quae etiam repetendo priorem declarationem suam, semper lubenti et benignissimo animo Cels. Vram, si in regni et christianitatis commoda quaequam proponenda habeat, percipiet. Quod vero ad suspensionem armorum attinet, si rebellibus animus est ad debitam obedientiam redeundi, et gratiam caesaream cum submissione acceptandi, nullis induciis opus, jam diu illis janua patuit ad regiam clementiam, qua se tandem dignos facere, nec patientiam caesaream ultra laedere causas habent maximas. Non reminiscitur praeterea caes. sua regiaeque Mtas mediationem a Cels. Vra oblatam nunquam acceptasse, aut acceptare declarasse, e contra vero impense eandem hortatam fuisse, ne se suosque status rebus hisce Hungaricis involveret, aut rebellibus subsidium, auxilium, aut receptum praeberet, verum ut eos potius ad obedientiam et obsequium suae Mti, regi suo debitam, celeremque armorum depositionem admonere conaretur, velut haec omnia denuo benignissime repetit et confirmat.

Illud sane merito apprehendit, nec satis capit sua Mtas caes., quod Cels. Vra in P. S. ad me datarum adjunxerit, dictum armistitium ex parte sua et Hungarorum rebellium, seu uti formalia sonant, male contentorum, sancte atque intaminate observaturum iri, neque enim hucusque altissime memorata Mtas, Vram Cels. uti hostem tractavit, aut ei, ut suam christianitatem¹⁾ et eius regna et provincias pro hoste habeat, causam dedit, imo vero, quae ex sua benignitate etiam alios metiebatur, sibi persuaserat, Cels. Vram ab his omnibus plane fuisse alienam, praesertim cum id in variis literis suis ipsamet testata sit, Mtemque suam caes. regiamque securam reddiderit, quod tumultibus hisce Hungaricis se nec unquam immiscuerit, nec deinceps implicare contendat, praesertim cum et ipsa porta Ottomana ministris caesareis saepius et denuo pronuper responderit, nulla non solum a Cels. Vra rebellibus hungaricis receptacula praebitum iri, verum et Cels. Vrae reiteratis vicibus inhibuit esse, ne se huic Hungarorum rebellionem

¹⁾ Rövidítve Chtem.

immisceat, aut illis quocunque modo per se aut suos, suppetias mittat. Scit Sua Cels. vim vi repellere omnium gentium jura admittere. Quae omnia clementissime saepius altissime memorata sua caes. regiaque Mtas Cels. Vrae eum in finem rescribenda. repraesentandaque mihi demandavit, ut rem altiori involvat indagine, adeoque binis prioribus tam benignis declarationibus caesareis regiisque animum magis accommodet, ne his neglectis, majores calamitates succedant. Quibus me obnixae, impeseque commendo.

Celsnis Vrae

Viennae 30. Julii 1679.

submissus servus
Joann Paulus Hoher.

Hátlapján: Copia literarum excelsmi d. aulae cancellarii Hoher, ad d. principem Apafium datarum. Viennae 30. Julii 1679.

(Egykorú másolat. Országos levéltár. Történelmi Emlékek osztálya.)

CXLIX.

Kulcs Teleki Mihály titkos leveleihez.

a)

1677. júl. 30.

Clavis Teleki uramnak anno 1677. 30. Julii Szent-Péter.

Római császár 59. Török császár 85. Francia király 113. Porta 143.

Bécsi tanács 173. Fővezér 35. Francziai liga 86. Svét király 114.

Lengyel király 145. Bethune 174. Belgák 36. Brandenburgus 61.

Spanyol király 87. Angliai király 115. Angl. parlament 146. Lengyel respublica 175.

Imperium 37. Austriaca liga vel tripla liga 62. Magyarország 86. Erdély 117.

Erdélyi statusok 147. Magyarorsz. stat. 116. Bujdosó magyarok 176. Rákóczyné 38.

Erdélyi fejedelem 63. Erdélyi vármegyék 89. Székelység 118. Szászság 148,

Erdélyi pápisták 177. Erdélyi unitáriusok 39 Erd. calvinisták 64. Erd. tanács 90.

Moldova s vajdája, hada 119. Havasalföldi vajda vagy had 149. Kozákok vagy ország 178. Tatárság, krimi 65.

Muszka 41. Fővezér tihája 91. Zólyomi 120. Váradí basa 150.

Huszt 179. Máramaros 66. Kővár 92. Munkács 121. Szatmár 151.

Ecsed 180. Kálló 42. Hajduság 43. Böszörmény 67. Debreczen 93.

Tokaj 122. Sáros-Patak 152. Kassa 181. Eperjes 21. Lőcse 44.

Bányavárosok 68. Bártfa 94. 13 vármegye 123. Poson 153. Bécs 182.

Dunántúl valók 95. Horvátság 45. Magyarországi evangelisták 124. Magyarországi pápisták. 154.

Clerus 183. Jesuiták 96. Érsek 125. Forgács Ádám 155. Eszterhas Pál 184.

Battyáni 156. Draskovith 185. Zicsi István 97. Pálfi Miklós 126. Pálfi Károly 227.

Magyarországi német gubernator 157. Csáki István 186. Kob general 22. Barkocy István 71.

Lengyel had 98. Német had 127. Török had 158. Erdélyi had 187. Magyar had 23.

Franciaia követ Erdélyben 48. Erd. fejedelemasszony 72. Szamos-Ujvár 99. Kolosvár 128.

Fogarás 73. Déva 129. Görgény 159. Radnóth 188. Fejérvár 49. Német residens a portán 74.

Franciaia residens a portán 101. Erdélyi kapitliha 130. Magyar kapitliha 160. tracta 189. Békesség 190.

Confoederatio 131. Saxo 77. Bavarus 54. Pap Electorok 105. Dániai király 135.

Római pápa 165. Bethlen János 196. Bánfi Sigmond 31. Kapy György 106. Béldi Pál 136.

Haller Pál 55. Haller János 79. Bethlen Farkas 107. Rédei Ferencz 137. Teleki Mihály 166.

Naláczi István 197. Székely László 56. Csáky László 108. Kornis 138. Mikola Sigmond 167.

Petki János 198. Mikes Kelemen 199. Nemes János 168. Bethlen Gergely 81. Sárpataki Márton 109.

Baló László 169. Tökölyi 201. Veselényi Pál 32. Orlai 140. Kende Gábor 110. Szepesi P. 82.

Keczér M. 58. Somlyó 170. Hadad 202. Cseh 141. Tisza 111. Szamosközy 83. Makovicza 171.

Ispán Ferencz 203. Kubinyi L. 204. Ubrisi P. 205. Szalai P. 172. Farkas Fábián 142.

Faigel Péter 112. Absolon 84. Matskási Boldizsár 261. Tömösvár 206. Buda 207.

Eger 300. Győr 400. Komárom 550. Landor-Fejérvár 600. Várad 250.

Esztergom 260. Érsekújvár 650. Ónod 228. Rakamáz 229. Filek 19.

Szepes 230. Budai vezér 1000. Constantinápoly 920. Drinápoly 930.

Varsva 880. Paris 970. Murány 262.

A 33. a 29. b 30. c 10. cs 12. d 13. e 18. f 27. g 11. gy 20. h 40. i 69. j 34. k 46. l 75. m. 80. n. 57. o 25. p 47. q 50. r 60. s 100. sz 24. t 16. u 70. x 14. y 15. ő 17. ú 78. v 200. z 139.

Az 161. Ez 191. Hogy 102. Így 132. Ugy 162. Azért 192. Mint 26. Uram 51. Kegyemed 52. Hir 76. Válasz 103. Jó 133. Rossz 163. Osztánn 193. Posta Courier 104. Levél 134. Izenet 194. Azt 800. Ezt 900. Csak 902. Nem 225. Én 351. Tudom 401. Nihil 340. Nihil 350. Nihil 164. Nihil 195. Nihil 53. Nihil 28.

Azonban nagyobb homályosításért az rend szerént való Abc betűiből is kell beleelegyíteni az írásba, meg ismét ilyen jegyeket + † ○ ○.

Az abc öreg betűit is néhul A. B. C. D. E., de mindazok csak semmik; és így ez a clavis uram az Kegyelmed kívánsága szerént kész, hertelen jobban nem lehetett; de azonban szükség Kgdnek megjelentenem, hogy én evvel az urunk ő naga híre nélkül élni nem merek mert én az sok hazug embertől tavaly igen megijedtem, hanem abba találjon Kgd módot, hogy urunk tudja és énnékem az aránt securitásom lehessen, mert az kása az én számot megégette; Kgdnek is elhiszem, úgy tetszik illendőbbnek.

(Eredetije, mely ilyen sorrendbe van írva, csakhogy a számok a szavak alatt állanak, Memz. Múzeum. Tunyogi-gyűjtemény.)

b)

1677. jul. 30.

Clavis Teleki uramnak anno 1677. 30. Julii. Szt.-Péter.

(A számok szerint rendezve.)

10 = c.	13 = d.	16 = t.
11 = g.	14 = x.	17 = ő.
12 = cs.	15 = y.	18 = e.

- 19 = Filek.
 20 = gy.
 21 = Eperjes.
 22 = Kob general.
 23 = magyar had.
 24 = sz.
 25 = o.
 26 = mint.
 27 = f.
 28 = nihil.
 29 = a.
 30 = b.
 31 = Bánfi Sigmond.
 32 = Veselényi Pál.
 33 = A.
 34 = j.
 35 = fővezér.
 36 = belgák.
 37 = imperium.
 38 = Rákóczyné.
 39 = erd. unitariusok.
 40 = h.
 41 = muszka.
 42 = Kálló.
 43 = Hajduság.
 44 = Lócse.
 45 = Horvátság.
 46 = k.
 47 = p.
 48 = francia követ Erdélyben.
 49 = Fejérvár.
 50 = q.
 51 = uram.
 52 = kegyemed.
 53 = nihie.
 54 = Bavarus.
 55 = Haller Pál.
 56 = Székely László.
 57 = n.
 58 = Keczer M.
 59 = római császár.
 60 = r.
 61 = brandenburgus.
 62 = austriaca liga vel tripla liga.
 63 = erd. fejedelem.
 64 = erd. kálvinisták.
 65 = tatárság, krimi.
 66 = Máramaros.
 67 = Bösörmény.
 68 = Bányavárosok.
 69 = i.
 70 = u.
 71 = Barkóczy István.
 72 = Erd. fejedelemsz.
 73 = Fogaras.
 74 = német residens a portán.
 75 = l.
 76 = hír.
 77 = Saxo.
 78 = ű.
 79 = Haller János.
 80 = m.
 81 = Bethlen Gergely.
 82 = Szepesi Pál.
 83 = Szamosközy.
 84 = Absolon.
 85 = török császár.
 86 = francia liga.
 87 = spanyol király.
 88 = Magyarország.
 89 = erdélyi vármegyék.
 90 = erdélyi tanács.
 91 = fővezér kihája.
 92 = Kővár.
 93 = Debreczen.
 94 = Bártfa.
 95 = Dunántúl valók.
 96 = jesuiták.
 97 = Zicsi István.
 98 = lengyel had.
 99 = Szamosújvár.
 100 = s.
 101 = francia residens a portán.
 102 = hogy.
 103 = válasz.

- 104 = posta curier.
 105 = pap electorok.
 106 = Kapy György.
 107 = Bethlen Farkas.
 108 = Csáky László.
 109 = Sárpataky Márton.
 110 = Kende Gábor.
 111 = Tisza.
 112 = Faigel Péter.
 113 = francia király.
 114 = svéd király.
 115 = angliai király.
 116 = magyarországi statu-
 sok.
 117 = Erdély.
 118 = székelység.
 119 = Moldova, vajdája s
 hada.
 120 = Zólyom.
 121 = Munkács.
 122 = Tokaj.
 123 = 13 vármegye.
 124 = Magyarországi evan-
 gelisták.
 125 = érsek.
 126 = Pálfi Miklós.
 127 = német had.
 128 = Kolosvár.
 129 = Déva.
 130 = erdélyi kapitihá.
 131 = confederatió.
 132 = így.
 133 = jó.
 134 = levél.
 135 = Dániai király.
 136 = Béli Pál.
 137 = Rédei Ferencz.
 138 = Kornis.
 139 = z.
 140 = Orlai.
 141 = cseh.
 142 = Farkas Fábián.
 143 = porta.
 145 = lengyel király.
 146 = angliai parlament.
 147 = erdélyi statusok.
 148 = szászság.
 149 = havasalföldi vajda v.
 had.
 150 = váradi pasa.
 151 = Szatmár.
 152 = Sárospatak.
 153 = Poson.
 154 = Magyarországi pápis-
 ták.
 155 = Forgács Ádám.
 156 = Battyáni.
 157 = Magyarországi német
 gubernator.
 158 = török had.
 159 = Görgény.
 160 = magyar kapitihá.
 161 = az.
 162 = ügy.
 163 = rossz.
 164 = Nihil.
 165 = római pápa.
 166 = Teleki Mihály.
 167 = Mikola Sigmond.
 168 = Nemes János.
 169 = Baló László.
 170 = Somlyó.
 171 = Makovicza.
 172 = Szalai P.
 173 = bécsi tanács.
 174 = Bethune.
 175 = lengyel respubl.
 177 = erdélyi pápisták.
 178 = kozákok országa.
 179 = Huszt.
 180 = Ecsed.
 181 = Kassa.
 182 = Bécs.
 183 = clerus.
 184 = Eszterhas Pál.
 185 = Draskovith.
 186 = Csáky István.
 187 = erdélyi had.
 188 = Radnóth.
 189 = tracta.

190 = békesség.	230 = Szepes.
191 = ez.	250 = Várad.
192 = azért.	260 = Esztergom.
193 = osztán.	261 = Matskási Boldizsár.
194 = izenet.	262 = Murány.
195 = nihil.	300 = Eger.
196 = Bethlen János.	340 = Nihil.
197 = Naláczy István.	351 = én.
198 = Petki István.	400 = Győr.
199 = Mikes Kelemen.	401 = tudom.
200 = v.	550 = Komárom.
201 = Tökölyi.	600 = Lándorfejevár.
202 = Hadad.	650 = Érsekujvár.
203 = Ispán Ferencz.	800 = azt.
204 = Kubinyi L.	880 = Varsva.
205 = Ubrisi Pál.	900 = ezt.
206 = Tömösvár.	902 = csak.
207 = Buda.	920 = Constantinápoly.
225 = nem.	930 = Drinápoly.
227 = Pálfi Károly.	970 = Páris.
228 = Ónod.	1000 = Budai vezér.
229 = Rakamaz.	

Azonban nagyobb homályosításért az rend szerint való abc. betűiből is kell bele elegyíteni az írásba, meg ismét ilyen jegyeket $\dagger \ddagger \ominus \odot$.

Az abc öreg betűit is néhul A. B. C. D. E., de mind azok csak semmik. És így ez a clavis uram az Kegd kívánsága szerint kész, hirtelen jobban nem lehetett, de azonban szükség Kegdnek megjelentenem, hogy én evvel az urunk ő naga híre nélkül élni nem merek, mert én az sok hazug embertől tavaly igen megijedtem, hanem abba találjon Kegd módot, hogy urunk tudja és én nekem az aránt securitásom legyen, mert az kása az én számot megégezte; Kegdnek is elliszem úgy tetszik illendőbbnek.

(Eredetije, de más rendbe állítva egybe, Nemzeti Múzeum Tunyogi-gyűjtemény.)

TARTALOM.

XXX. Fejezet. 1675—1679.

	Lap
I. 1675. máj. 25—jún. 23. Fejérvári országgyűlés	3
II. 1675. nov. 25—decz. Fejérvári országgyűlés	19
III. 1676. nov. 21—decz. 21. Fejérvári országgyűlés	26
IV. 1677. máj. 31—jún. 3. Fejérvári országgyűlés	47
V. 1678. febr. 15—márcz. 4. Fogarasi országgyűlés	60
VI. 1678. ápr. 16. Fogarasi országgyűlés	80
VII. 1678. jún. 2—10. Fejérvári országgyűlés	88
VIII. 1678. okt. 1. Fejérvári országgyűlés	94
IX. 1679. máj. 27—jún. Fejérvári országgyűlés	104

Törvények és Okiratok.

I. 1675. jan. 2. Rhédey Ferencz kolosvári főkapitánynak adott utasítás	115
II. 1675. jan. 8—máj. 31. A lengyel király s a lengyelországi franczia nagykövet által küldött követség irományai:	
a) 1675. jan. 8. A lengyel király megbízó levele Giski Kázmér számára	120
b) 1675. jan. 8. A lengyel király levele Telekihez	121
c) 1675. febr. 11. De Forbin megbízó levele Du Fresne számára	121
d) 1675. ápr. 25. Du Fresne levele Telekihez	122
e) 1675. ápr. 28. A fogarasi szerződés	123
f) 1675. máj. 31. Akakia Roger jelentése	125
g) 1675. ápr. 30. Fogaras	141
h) 1675. máj. 31. A lengyel király levele a fejedelemhez	141
i) 1675. máj. 31. A lengyel király levele Telekihez	142
k) 1675. jún. 3. Giski levele a fejedelemhez	143

	Lap
III. 1675. febr. 7. A bujdosók tárgyalása a portán :	
a) A bujdosók levele a kihajához	143
b) A bujdosók propositiói	144
IV. 1675. febr. 15. Teleki levele Beaumonthoz	146
V. 1675. márcz. 2. A szathmári parancsnok levele a biztosokhoz a császári katonák által elkövetett kihágások ügyében	147
VI. 1675. márcz. 2. A császár levele az erdélyi rendekhez Bánffy Dénes adósságai ügyében	148
VII. 1675. márcz. 24—jún. 9. :	
a) 1675. márcz. 24. Szelepcsényi utasítása Lessenyei Nagy Mihálynak, Erdélybe küldött követének	151
b) 1675. máj. közepe. Kornis Gáspár jelentése Lessenyei küldetéséről	154
c) 1675. jún. 9. Szelepcsényi levele az udvari cancellárhoz Lessenyei küldetéséről	155
VIII. 1675. márcz. 16. Teleki Mihály levele Béli Pálhoz	157
IX. 1675. ápr. 10. A konstantinápolyi francia követ levele a fejedelemhez	159
X. 1675. ápr. 30. Meghívó a május 25-iki országgyűlésre	159
XI. 1675. máj. 6. Páskó Kristóf jelentése Drinápolyból	160
XII. 1675. május 18. Kraszna vármegye közönsége kéri Bély Pált, hogy sérelmeik orvoslására járjon közbe	163
XIII. 1675. máj. 25—jún. 22. A fejevári országgyűlés törvényei s irományai :	
a) 1675. máj. 24—jún. 21.	164
b) 1675. máj. 25. Belényesi István jelentése	164
c) 1675. máj. 25. A törvények	172
d) 1675. jún. 18. A somlyai kapitánynak adott utasítás	180
XIV. 1675. jún. 16. Daczó György portai kapitáni jelentése a fejedelemasszonyhoz	185
XV. 1675. jún. 21. Károlyi László a cancellárhoz : a lázadás terjedéséről	186
XVI. 1675. júl. 4. Teleki Mihály levele a marseillei püspökhöz, francia követhoz Lengyelországban	186
XVII. 1675. aug. 8. A lengyel király ajánlólevelei Prusák Ádám lengyel nemes számára :	
a) A fejedelemnek	187
b) Telekinek	188
XVIII. 1675. aug. 27. A fejedelem sept. 19-ére Radnótra tanácsülést hirdet	189
XIX. 1675. aug. 28. Teleki Mihály levele a marseillei püspökhöz	189
XX. 1675. aug. 28. Bardócz István levele Béli Pálhoz	190

	Lap
XXI. 1675. szept. Zólyomi Miklós ajánlatot tesz, hogy hajlandó a fejedelemmel s nejével kibékülni:	
<i>a)</i> Zólyomi Miklós uram levelének párja Apaffyhoz ...	192
<i>b)</i> Bornemissza Annához ...	193
XXII. 1675. szept. 11. A lengyel király Telekinek: tudatja, hogy a fejedelem s az ő levelét megkapta ...	194
XXIII. 1675. sept. 25—28. Baló Mátyás követsége a császárhoz:	
<i>a)</i> 1675. szept. 25. A császár válasza a debreczeniek ügyében ...	194
<i>b)</i> 1675. szept. 25. A császár megsürgeti Popovics kielégítését ...	196
<i>c)</i> 1675. szept. 28. Gr. Lamberg válasza a fejedelemnek	197
<i>d)</i> 1675. szept. 28. Szelepcsényi válasza a fejedelemnek	197
XXIV. 1675. szept. 29—nov. 27. Csáky László követsége a császárhoz:	
<i>a)</i> 1675. szept. 29. Csáky László megbízólevele ...	198
<i>b)</i> 1675. szept. 30. Csáky László utasítása ...	199
<i>c)</i> 1675. nov. 27. A császár válasza ...	201
<i>d)</i> 1675. nov. 27. A resolútió ...	202
<i>e)</i> 1675. decz. 2. Szelepcsényi György válasza a fejedelemnek ...	203
XXV. 1675. oct. 7—nov. 13. A huszti ügyek eligazítására küldött országgyűlési bizottság irományai:	
<i>a)</i> 1675. oct. 7. A fejedelmi parancsok ...	203
<i>b)</i> 1675. nov. 13. A bizottság határozata Hatvani Péter követelése ügyében ...	204
XXVI. 1675. oct. 10—1676. jan. 14. Gyerőffy György lengyelországi követsége:	
<i>a)</i> 1675. oct. 10. Ajánló levél Gyerőffy számára ...	205
<i>b)</i> 1675. oct. 10. Apafi Mihály fejedelem utasítása Gyerőffy György Lengyelországba küldött követe számára ...	206
<i>c)</i> 1675. oct. 10. A titkos utasítás ...	206
<i>d)</i> 1675. nov. 24. A lengyel király válasza Apafinak	208
<i>e)</i> 1675. nov. 25. Zulkiaevia ...	209
<i>f)</i> 1675. nov. 26. ...	209
<i>g)</i> 1675. nov. 23. A lengyelországi francia követ válasza Telekinek ...	210
<i>h)</i> 1675. nov. 23. A francia követ válasza Absolonnak	210
<i>i)</i> 1676. jan. 14. A fejedelem válasza a lengyel király 1675. nov. 24-ki levelére ...	211
XXVII. 1675. oct. 13—nov. 9. Jelentések Béli Pálhoz:	
<i>a)</i> 1675. oct. 13. Ugrai Gergely jelentései ...	212
<i>b)</i> 1675. nov. 9. Cserey György jelentése ...	213

	Lap
XXVIII. 1675. oct. 25. Meghívó a nov. 25-iki országgyűlésre	213
XXIX. 1675. nov. 25—dec. A fehérvári országgyűlés törvé- nyei s irományai:	
a) 1675. nov. 25. A fejedelmi proposíciók	214
b) A katholicusok sérelmeinek tárgyalása	215
c) 1675. dec. hó. A Daczónak adott utasítás	221
d) 1675. nov. 25—dec. A törvények	221
XXX. 1675. nov. 27. Daczó János portai követ jelentése Béldy Pálhoz	230
XXXI. 1675. dec. 2. Illosvay Péter levele Teleki Mihályhoz	231
XXXII. 1675. dec. 7—1676. jan. Debreczen elfoglalása Stras- soldo által:	
a) 1675. dec. 7. Strassoldo levele a váradi basához ...	233
b) 1675. dec. 20. Apafi levele Strassoldóhoz	234
c) 1675. dec. 24. Leopold császár Kindsberg János Kristófhoz	236
d) 1676. jan. 3. Strassoldo válasza Apafihoz dec. 20-iki levelére	238
e) 1676. jan. 6. Bethlen János votuma Debreczen megszállása ügyében	241
f) 1676. jan. 20. Strassoldo levele a szebeniekhez Debreczen elfoglalásáról	242
XXXIII. 1676. Titkos jelentés a bujdosók tervéről	244
XXXIV. 1675. dec. 26—1676. Giski János követsége Erdélybe:	
a) 1675. dec. 26. Giski János Kázmér megbízó levele	246
b) 1676. jan. Kővár	247
c) 1676. jan. 25. Teleki Mihály válasza a lengyel királynak	247
d) 1676. jan. 30. Béldy Pál válasza a lengyel királynak	249
e) 1676. febr. 12. A lengyel király levele Telekihez	250
f) 1676. febr. 25. A lengyel király a fejedelemhez: tudatja, hogy megkoronáztatása véghez ment ...	250
g) 1676. febr. 25. A lengyel király Telekinek ugyanez ügyben	251
h) 1676. febr. 28. Giski Béldynek, a koronázás meg- történtét tudatja	252
i) 1676. máj. 23. A lengyel király levele Telekihez	253
k) 1676. máj. 31. A lengyel király: a fejedelemhez a békeközvetítés ügyében	253
l) 1676. jún. 29. A lengyel király Gisa visszahívása ügyében	254
m) 1676. júl. 11. Apafi válasza a lengyel királynak ...	255
n) 1676. júl. 21. A lengyel király Gisa visszaérkezé- séről	256

	Lap
XXXV. 1676. jan. 26—febr. 26. Portai tárgyalások :	
a) 1676. jan. 26. Brankovics jelentése	257
b) 1676. febr. 12. Zólyomi levele a kapitihához	258
c) 1676. febr. 13. A kapitihá jelentése a fejedelemhez	259
d) 1676. febr. 26. Apafi válasza a portai levelekre	260
c) 1676. márcz. 31. Brankovics kapitihá jelentése a fejedelemhez	262
f) 1676. febr. 2. Brankován Konstantin Boér Zsigmondnak híreket ad	265
XXXVI. 1676. febr. 20. Az oláhországi főszpátár : Brankován Erdélybe meneteléről	266
XXXVII. 1676. márcz. 14. A lengyel király a fejedelemnek ajánlja az oláh vajdát	267
XXXVIII. 1676. márcz. 25—27. Tanácsurak votumai Páter Jósá küldetése ügyében :	
a) 1676. márcz. 25. Béli Pál votuma	267
b) 1676. márcz. 27. Teleki Mihály votuma	268
c) 1676. márcz. Bethlen János votuma	269
XXXIX. 1676. ápr. 13. Meghívó az ápr. 23-iki értekezletre	275
XL. 1676. ápr. 24—26. Bethlen és Béli elfogatására vonatkozó iratok :	
a) 1676. ápr. 24. A fejedelem térítvénye	276
b) 1676. ápr. 26. Körlevél Bethlen és Béli elfogatásáról	276
XLI. 1676. ápr. 28. Teleki Mihály utasítása a Kővárral szomszédos végek megvédése ügyében	277
XLII. 1676. máj. 26. A szebeniek térítvénye a fejedelemnek	279
XLI. 1676. jún. 4. Tanácsurak votuma a német hadak pusztításai ügyében :	
a) Haller János votuma	280
b) Naláczy votuma	280
XLIV. 1676. jún. 26—jul. 5. A fejedelem levelei Telekihez :	
a) 1676. jún. 26. Siettető bejövetelét	281
b) 1676. jul. 5. Siettető, hogy bejövetelét ne halasztja	281
XLV. 1676. jul. 6. Hírkó páter vallomásai	282
XLVI. 1676. aug. 12. A moldvai vajda titkárja Apafinak	284
XLVII. 1676. aug. 16. A lengyel király Telekihez : Abszolont visszabocsátja	285
XLVIII. 1676. aug. 22. Jelentés Telekihez a felső-magyarországi mozgalmakról	286
XLIX. 1676. sept. 3. Gligoria Habaseszk bujdosó oláh bojár folyamodása Apafihoz	287
L. 1676. sept. 11. Wesselényi Pál jelentése Apafihoz	291

	Lap
LI. 1676. okt. 15. A moldvai vajda Apafihoz egy károsult bojár ügyében	292
LII. 1676. sept. 25—oct. 20. A bujdosók megsegállése ügyében tartott tanácskozások irományai :	
a) 1676. sept. 25. A hitlevél	293
b) 1676. sept. 25. A votumok a bujdosók megsegállése ügyében	293
c) 1676. sept. 25. Újabb votumok	293
d) 1676. sept. 26. A fejedelem térítvénye ugyanez ügyben	293
e) 1676. sept. 26. Tanácsurak térítvénye	294
f) 1676. sept. 27. Bujdosók térítvénye	294
g) 1676. sept. 29. Ugyan az	294
h) 1676. oct. 7. Ugyan az	294
i) 1676. oct. 15. Votumok	294
k) 1676. oct. 17. Votumok	294
l) 1676. oct. 20. A Telekinek adott utasítás	295
LIII. 1676. oct. 21. Meghívó a nov. 21-iki országgyűlésre :	
a) Teleki Mihály meghívója	298
b) Rácz István meghívója	298
c) 1676. oct. 21. Udvarhelyszék meghívója	299
LIV. 1676. oct. 23. Cserey János fogarasi várkapitány levele a fejedelemhez a raburak ügyében	300
LV. 1676. nov. 5—9. A fejedelem levele Telekihez a tervbe vett támadás ügyében :	
a) 1676. nov. 5. Sürgeti elindulását	302
b) 1676. nov. 5. Újabb sürgetés ugyanez ügyben	303
c) 1676. nov. 6. Rendeli, hogy az elindulással várjon	303
d) 1676. nov. 9. Különböző ügyekben	304
LVI. 1676. nov. 11. Szentgyörgyi Mihály Bély Pálnénak a háromszéki vallatások ügyében	304
LVII. 1676. nov. 19. A lengyel király tudatja visszatérését a táborból :	
a) A fejedelemnek	307
b) 1676. nov. 19. Telekinek	307
LVIII. 1676. nov. 19. A moldvai vajda titkárjának levele Apafihoz	308
LIX. 1676. nov. 21—dec. 21. A fehérvári országgyűlés törvényei s irományai :	
a) 1676. nov. 21. Belényessi följegyzései	309
b) 1676. nov. 21. Kacyai Tamás följegyzései	312
c) 1676. nov. 21—dec. 21. Belényessi végjelentése	315
d) 1676. nov. 21. A törvények	333
e) 1676. dec. 1. Vallatás Bély Pál ügyében	342

	Lap
LX. 1676. dec. 23. A fejedelem Bethlen Gergelyt udvarhelyszéki főkapitánynya nevezi ki	353
LXI. 1677. jan. 7. XIV. Lajos Teleki Mihályhoz: Bethune megbízatása ügyében	354
LXII. 1677. jan. 28. Teleki Mihály de Bethune marquishoz: a portai viszonyokról értesíti	355
LXIII. 1677. febr. 2. Apafi rendelete Buda János portai kapitánéhoz a bujdosók ügyében	356
LXIV. 1677. febr. 16. A lengyel király Telekinek. Tudatja, hogy a fejedelem levelét megkapta	358
LXV. 1677. ápr. 12—júl 10. Macskásy Boldizsár követsége Bethune marquishoz:	
a) 1677. ápr. 12. Macskásy Boldizsár utasítása	358
b) 1677. ápr. 11. és 12. Apafi levelei	361
c) 1677. ápr. 2. A bujdosók levele	361
d) 1677. ápr. 2. Theököly levele	361
e) 1677. ápr. 21. Teleki levele	362
f) 1677. máj. 8. Macskásy Boldizsár levele a fejedelemhez	362
g) 1677. máj. 26. A szerződés	363
h) 1677. júl. 10. A francia király ratificálja a szerződést	363
LXVI. 1677. máj. 13. Bánffy Sigmond tanácsúr votuma	364
XLVII. 1677. máj. 14. Meghívók a fejevári máj. 30-iki országgyűlésre:	
a) Teleki Mihály meghívója	365
b) Udvarhelyszék meghívója	365
LXVIII. 1677. máj. 15. Levelezés havasalföldi szökevények ügyében:	
a) A havasalföldi vajda levele Apafihoz	366
b) A bojárok levele Apafihoz	368
LXIX. 1677. máj. 20—22. A lengyel király válasza az erdélyi levelekre:	
a) 1677. máj. 20. A fejedelemnek: a határigazítás eszközésére biztosokat fog kiküldeni	369
b) 1677. máj. 22. Telekit biztosítja jó indulatáról	370
LXX. 1677. máj. 30. Porumbák Apafi Telekinek	370
LXXI. 1677. máj. 31—jún. 7. A fejevári országgyűlés törvényei s irományai:	
a) A törvények	370
b) 1677. jún. 7. Apafi rendelete az adó beszedgáltatása ügyében	373

LXXII. 1677. máj. 2—jún. 10. A mustra megtartására vonatkozó rendeletek :	
a) 1677. máj. 2. A fejedelem rendelete Udvarhelyszékhez	374
b) 1677. jún. 2. Utasítás Kornis Gáspárnak a mustra megtartása ügyében	375
c) 1677. jún. 10. Kornis levele a mustra ügyében	376
LXXIII. 1677. jún. 4. Apafi Mihály levele a lengyel királyhoz, erdélyi alattvalóknak lengyelek által történt megkárosítása ügyében	377
LXXIV. 1677. jún. 20—júl. 4. A radnóthi tanácskozás irományai :	
a) 1677. jún. 20. A fejedelem Bélydy tanácsülésre hívja	378
b) 1677. júl. 7. A térítvények	379
c) 1677. júl. 7. A tanácsurak térítvénye	379
d) Teleki Mihály térítvénye	380
LXXV. 1677. aug. 10. Kende Gábor Konstantinápolyból tudatja Telekivel követsége eredményeit	381
LXXVI. 1677. aug. 14. Teleki Mihály Absolonhoz : közli vele az Erdélyben történt dolgokat	382
LXXVII. 1677. sept. 1—20. Apafi levelei Teleki Mihályhoz :	
a) 1677. sept. 1. A bujdosók ügyében	387
b) 1677. sept. 2. Radics megérkezéséről	389
LXXVIII. 1677. sept. 8—11. A francia követek sürgetik Apafit, hogy kezdje meg a táborozást :	
a) 1677. sept. 8. Forval levele	389
b) 1677. sept. 11. Reverend abbé levele	390
LXXIX. 1677. sept. 16—18. Bélydivel folytatott levelezés :	
a) 1677. sept. 16. Apafi levele Bélydihez	392
b) 1677. sept. 17. Haller János levele Bélydihez	392
c) 1677. sept. 18. Olasz F. levele Bélydi Pálhoz	393
LXXX. 1677. sept. 30. Apafi levele Teleki Mihályhoz	395
LXXXI. 1677. sept. 30. A moldvai vajda deákja híreket küld Apafinak	396
LXXXII. 1677. sept. 30. Bethlen Farkas a fejedelemnek : Kapi követsége ügyében	398
LXXXIII. 1677. novemb. Cantacuzen Constantin levele Bélydi Pálhoz	399
LXXXIV. 1677. nov. 1. A debreczeniek sérelmei	400
LXXXV. 1677. nov. 1. Apafi Mihály levele Buda János kapitányhoz	402

	Lap
LXXXVI. 1677. oct.—nov. Béldi Pál ligája :	
a) 1677. oct. A szövetségzés okirata	403
b) 1677. nov. 9. Páskó küldetése Konstantinápolyba	404
LXXXVII. 1677. decz. 1. Háromszék levele sérelmeinek orvos- lása tárgyában a fejedelemhez s fejedelem- asszonyhoz :	
1. A fejedelemhez	407
2. A fejedelemasszonyhoz	408
LXXXVIII. 1677. decz. 14—21. Kornis Gáspár küldetése Három- székre :	
a) 1677. decz. 14. A Kornis Gáspárnak adott uta- sítás	410
b) 1677. decz. 21. Háromszék válasza a Kornis Gáspár által közlött pontokra	412
c) 1677. decz. 21. A fejedelemhez írt levél	413
LXXXIX. 1677. decz. 17. Meghívó a szent-ágótai országgyű- lésre	414
XC. 1677. decz. 20—21. Vajda László küldetése a por- tára :	
a) 1677. decz. 20. Az oláhországi vajdának írt levél	415
b) 1677. decz. 21. A nagyvezér tihájának írt levél	415
c) 1677. decz. 21. Kapinak a portai főkövetnek írt levél.	416
d) Kapitiháknak szóló levelek minutája	416
e) 1677. decz. 21. Vajda László megbízólevele a ka- pikihának	417
f) 1677. decz. 21. Skerletnek szóló más levél	417
XCI. 1677. decz. 26—1678. jan. 28. Jelentések Páskó konstantinápolyi útjáról :	
a) 1677. decz. 26. Sárossy János kapitihá jelentése	418
b) 1677. decz. 27. Kapy György főkövet jelentése	419
c) 1678. jan. 22. Kindsberg jelentése a császárhoz	419
XCII. 1678. jan. 2—febr. 1. A Béldi mozgalom ügyében a fejedelemhez írt levelek :	
a) 1678. jan. 2. Bethlen János mentegetőző levele a fejedelemhez	421
b) 1678. jan. 19. Deidrich Simon levele	423
c) 1678. jan. 29. Egy későbbi levél Deidrichtől ...	424
d) 1678. febr. 1. Rhédey Ferencz levele	425
XCIII. 1678. jan. 7—14. Béldi Pállal folytatott levelezés :	
a) 1678. jan. 7. Mikes Kelemen levele Béldy Pál- hoz, a vele folytatott tárgyalás eredményéről	426
b) 1678. jan. 14. Bánfi Zsigmond levele Béldihez	427

	Lap
XCIV. 1678. jan. 10. A kolosváriak a háromszékiek levelét átküldik a fejedelemhez	428
XCV. 1678. jan. 15. A fejedelem Teleki Mihályt tanácskozáásra hívja meg	429
XCVI. 1678. jan. 28—febr. 25. Zólyomi mozgalma a portán :	
a) 1678. jan. 28. Zólyomi levele Ladányi Jánoshoz ...	430
b) 1678. febr. 21. Zólyomi levele Kindsberghez	431
XCVII. 1678. jan. 30. Meghívó a febr. 15-ére Fogarasba hirdetett országgyűlésre	431
XCVIII. 1678. febr. 8. Apaí levele Telekihez sürgősen hívja Fogarasba	432
XCIX. 1678. jan. 31—ápr. Boér Sigmond követsége a portán :	
a) 1678. jan. 31. Boér Sigmond térítvénye	433
b) 1678. febr. végén. Boér előterjesztése a nagyvezérhez	434
c) 1678. márcz. 10. Apaí rendelete Boér Sigmondhoz	435
d) 1678. ápr. 6. A fejedelemasszony levele Boér Sigmondhoz	436
C. 1678. febr. 10. Bélyd és társai körlevele az erdélyi törvényhatóságokhoz	437
CI. 1678. febr. 15—márcz. 4. A fogarasi országgyűlés irományai :	
a) 1678. febr. 15. Belényesi jelentése	439
b) 1678. 28. A rendek utasítása a portára küldött követeknek	450
c) 1678. febr. 28. A fejedelem utasítása a portára küldött követeknek	451
d) 1678. febr. 28. A fejedelem s a rendek levelei s credentialisai a portai tolmácsnak, a nagyvezérnek, tihájának, reis efendinek	451
e) 1678. márcz. 2. A fejedelem levele a portán levő francia követnek	451
f) 1678. márcz. 2. A fejedelem felhatalmazványa portai követeknek, hogy ott kölcsönt vehetnek fel	451
CII. 1678. febr. 28. A kolosvári catholicusok protestatiója az országos bűjt megtartása ellen	451
CIII. 1678. febr. 25. Apaí Mihály rendelete Theököly Imréhez, hogy hadait az erdélyi területről vonja vissza	454
CIV. 1678. febr. 22—márcz. 27. Cobb levelezése Teleki Mihálylyal a háború megszüntetése ügyében :	
a) 1678. febr. 22. Cobb levele Telekihez	455
b) 1678. márcz. 27. Teleki válasza	457

	Lap
CV. 1678. febr. 26—ápr. 13. Tárgyalások a francia szövetség ügyében :	
<i>a)</i> 1678. febr. 26. Teleki Mihály de Bethune marquishoz	457
<i>b)</i> 1678. febr. 29. Teleki Mihály XIV. Lajoshoz	458
<i>c)</i> 1678. márcz. 10. Teleki Mihály de Bethune marquishoz	459
<i>d)</i> 1678. márcz. 16. Teleki Mihály de Bethune marquishoz	460
CVI. 1678. márcz.—máj. Portai tárgyalások a Bély-mozgá- lom ügyében :	
<i>a)</i> 1678. márcz. 28. Kindsberg jelentése a császárhoz	460
<i>b)</i> A jelentés F) melléklete	461
<i>c)</i> A jelentés D) melléklete	464
<i>d)</i> A vádpontok Apaí ellen	466
<i>e)</i> A kibujdosottak első emlékirata	467
<i>f)</i> 1678. márcz. vége. A kibujdosottak felterjesztése a nagyvezérhez	469
<i>g)</i> 1678. márcz. 29. Sárosi János kapitálya jelentése Apaíhoz	471
<i>h)</i> 1678. ápr. 22. (máj. 2.). Szultáni fermán a Bély ügyében	473
<i>i)</i> 1678. máj. 7. Bárá Kindsperg május 7. jelentése, Konstantinápoly	474
CVII. 1678. márcz. 28. Mikola Sigmond menti magát, hogy a gyűlésre nem mehet el	478
CVIII. 1678. márcz. 29. Apaí Fogarasba ápr. 16-ra ország- gyűlést hirdet	479
CIX. 1678. ápr. 11—19. A magyarországi táborozásra vonat- kozó okiratok :	
<i>a)</i> 1678. ápr. 11. Apaí levele Telekihez	480
<i>b)</i> 1678. ápr. 12. Apaí levele Telekihez	481
<i>c)</i> 1678. ápr. 19. Apaí levele Telekihez	481
<i>d)</i> 1678. ápr. 24. Teleki Mihály »Apologá*-ja	482
CX. 1678. ápr. 13. Apaí megbízó levelei a francia király- hoz küldött követe Absolon számára :	
<i>a)</i> A megbízólevelek	496
1. A francia királynak	496
2. Pomponnak	496
3. Marchionak	496
4. Lengyel királynak s Bethunenek	497
<i>b)</i> 1678. ápr. 13. Apaí ratificálja a francia királylyal múlt évi máj. 24-én kötött szerződést	497
CXI. 1678. máj. 11. Pater Kászoni kiutasítása Erdélyből	499

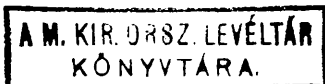
	Lap
CXII. 1678. máj. 14—20. Perbe idézések :	
a) 1678. máj. 14. Czirjék Tamás perbe idéztetése	499
b) 1678. máj. 20. Kapy megidézttetése	501
CXIII. 1678. jún. 4. Teleki Mihálynak, mint főhadvezérnek körlevele Szabolcsmegyéhez	505
CXIV. 1678. jún. 2—10. A fejevári országgyűlés irományai és törvényei :	
a) 1678. jún. 2. A fejedelmi propositiók	509
b) 1678. jún. 4. Bély notapere	511
c) 1678. jún. 7. Gróf Csáky László notapere	514
d) 1678. jún. 7. Páskó Kristóf notapere	523
e) 1678. jún. 2—10. A fejevári országgyűlés törvényei	531
CXV. 1678. jún. 7—sept. 18. A lengyel királylyal folytatott kereskedelmi tárgyalások :	
a) 1678. jún. 7. A lengyel király levele Teleki Mihályhoz	536
b) 1678. júl. 19. Apor jelentése az erdélyi kereskedők háboríttatásairól Lengyelországban	537
c) 1678. sept. 28. A lengyel király az erdélyi rendek- nek : ajánlja, hogy az erdélyi kalmárok sérelmei a lengyel országgyűlés elé terjesztessenek	538
d) 1678. sept. 28. Ugyanaz Apaítnak ugyanez ügyben	539
e) 1678. sept. 28. A lengyel király levele Teleki Mi- hályhoz ugyanez ügyben	540
CXVI. 1678. jún. 19—24. Levelezés a fejedelemmel a csíkiak megmustráltatása ügyében :	
a) 1678. jún. 19. A csíkiak jelentése a fejedelemhez	540
b) 1678. jún. 24. Daczó János jelentése a csíkszéki mustráról	541
c) 1678. júl. 18. A fejedelem parancsa, melylyel a fel- ülést sürgeti	543
CXVII. 1678. jún. 22. Palády posta hitlevele	544
CXVIII. 1678. jún. 29. A nagyvezér utasítása a rendkívüli ajándék beszołgáltatása ügyében	545
CXIX. 1678. júl. 1. Jelentés Bély Pál szolnokmegyei jószá- gai lefołgalásáról	547
CXX. 1678. júl. 4. Báthory Sófia Fráter Istvánhoz : jószá- pusztíttatása ügyében	548
CXXI. 1678. júl.—sept. Portai jelentések az erdélyi ügyekről :	
a) Kindsperg és Hoffman Marc Antonio Mamucához. Adrianopoli 28. di Luglio 1678.	550
b) Mamuca aug. 12-iki jelentése	553
c) Marc Antonio Mamuca, Hoffmann és Kindsperghez. Silistria 1678. aug. 21.	556

Lap

d) Marc Antonio Mamuca, Hoffman és Kindsperghez. Silistria 1678. aug. 26.	558
e) Kindsperg és Hoffman Marc Antoniohoz. Adriano- poli 28. d'Agosto 1678.	559
f) Az 1678. szept. 8-iki jelentés	561
g) Hoffman és Kindsperg szept. 15-iki jelentéséből ...	565
h) K. n. A lengyelekkel folytatott béketárgyalásokról	567
CXXII. 1678. oct. 1—30. Az octóberi országgyűlés törvényei s irományai:	
a) 1678. oct. 1. A fejedelmi proposíciók	567
b) 1678. oct. 1. A megyék postulátumai	569
c) 1678. oct. 17. Haller János, Lázár István, Dániel István, Keresztesi Sámuel és Gotzmeister Kristóf megidéztetése	576
d) 1678. oct. 20. A Bély-féle mozgalomban résztvevő urak nóta-perének tárgyalása	579
e) 1678. oct. 23. Tanúkihallgatás Haller János és Lázár István ellen	591
f) 1678. oct. 29. Gotzmeister elítéltetése	593
g) 1678. oct. 31. Dániel István elítéltetése	599
h) K. n. Vallatási pontok Cserey ellen	604
i) 1678. oct. 1—30. A törvények	605
CXXIII. 1678. oct. 22. Szeghalmi András portai kapitiházi térít- vénye	624
CXXIV. 1678. oct. 27—dec. 3. A Bélyért vállalt kezességi összegek behajtása:	
a) 1678. oct. 27. Rosnyay Dávid 500 frtot fizet	625
b) 1678. nov. 16. Rosnyay Dávid újabban 250 tallért fizet	625
c) 1678. nov. 12—dec. 3. Rácz István, Boér Ferencz, Boér Pál, Gyerőffi György és Tholdalagi János kezeseknél eszközölt lefoglalások	626
CXXV. 1678. oct. 13—dec. 20. A jedikulai foglyok levelezése a német tolmácsokkal:	
a) 1678. oct. 13. Marc Antonius Mamuca levele a fog- lyokhoz	629
b) 1678. nov. 16. Bély levele Jonakihoz	630
c) 1678. dec. 9. Marc Antonius levele a foglyokhoz ...	631
d) 1678. dec. 3. Marc Antonius Bély Pálhoz	631
e) 1678. dec. 19. Porphyrita János levele Bély Pálhoz	632
f) 1678. dec. 20. Marc Antonius Bély Pálhoz	634
CXXVI. 1678. oct. 28. Naláczy István és Tornya Péter a zaj- kányi és volkányi harminczadot árendába veszik	635

	Lap
CXXVII. 1678. nov. 28. A fejedelem levele Teleki Mihályhoz	637
CXXVIII. 1678. nov. 30. Kornis Gáspár a fejedelemasszonyhoz közbenjárását kéri a fejedelemnél	638
CXXIX. 1678. nov. 21—dec. 1. A havasalföldi vajda levele a fejedelemhez : a vajdaság elnyerését tudatja vele	639
CXXX. 1678. dec. 5. Jablonowski P. levele a fejedelemhez : kibújdossott jobbágysai hazabocsátását kéri ...	640
CXXXI. 1678. dec. 9. Bornemisza Anna levele Naláczy István portai követhoz	641
CXXXII. 1679. jan. 3—11. A fejedelem a Háromszékieknek amnestiát ad :	
a) 1679. jan. 3. Az amnestia szövege	642
b) 1679. jan. 11. A háromszékiek válasza az amnestialevéltre	643
CXXXIII. 1679. január 8. A fejedelemasszony levele Teleki Mihályhoz	645
CXXXIV. 1679. febr. 12—26. Vajda László első bécsi követése :	
a) 1679. febr. 12. Ascanio Giustiniani lovagnak, Velence követének sürgönyéből (Dispacci)	645
b) 1679. február 18. Herczeg Dietrichstein levele Apafihoz	646
c) 1679. febr. 18. Montecuculi levele Apafihoz	647
d) 1679. febr. 20. Gróf Dietrichstein levele Apafihoz	647
CXXXV. 1679. febr. 27. Jablonowski levele a fejedelemhez	648
CXXXVI. 1679. febr. 20. A fejedelem az adóhátralékok beszolgáltatását sürgeti	649
CXXXVII. 1679. márcz. 14. Bánffy Zsigmond bizalmas levele Telekihez	650
CXXXVIII. 1679. márcz. 19. Leslie Apafihoz Bálintffy küldetése ügyében	651
CXXXIX. 1679. márcz. 28. Tanuvallatások Bethlen János, Miklós és Pál ellen	651
CXL. 1679. ápr. 14. Meghívó a máj. 25-ki országgyűlésre	655
CXLI. 1679. ápr. 19. Teleki Mihály de Bethune marquishoz	655
CXLII. 1679. máj. 29—30. Vajda László bécsi tárgyalása :	
a) 1679. máj. 23. Hoher válasza Apafihoz	656
b) 1679. máj. 23. Montecuculi válasza Apafihoz ...	657
c) 1679. máj. 28. Velence bécsi követének, Ascanio Giustiniani-nak, 1679. máj. 28-ról Mödlingből kelt sürgönyéből. (Dispacci di Germania.)	657
d) 1679. máj. 30. Esterházy Pál válasza Apafihoz	658

	Lap
CXLIII. 1679. jun. 8. XIV. Lajos instrumentuma, melylyel Apafit befoglalta a nymwegeni békébe	659
CXLIV. a) 1679. máj. A nagyvezér levele Apafihoz a bécsi internuntius által emelt panaszok ügyében	659
b) 1679. jun. Hoffman jun. 7-i jelentése Konstantinápolyból	660
c) 1679. jun. 19. Apor István jelenti a kapucsi basa Erdélybe érkezését	661
CXLV. 1679. máj. 27—jun. Az országgyűlésen alkotott törvények	662
CXLVI. 1679. jun. 30—jul. 14. Teleki levelei a fejedelemhez a bujdosók ügyében:	
a) 1679. jun. 30.	673
b) 1679. jul. 14.	674
CXLVII. 1679. jul. 13. Bethlen Farkas jelentése a fejedelemhez	675
CXLVIII. 1679. jul. 30. A császár válasza Apafi előterjesztéseire:	
a) 1679. jul. 30. A császár levele Apafihoz	675
b) 1679. jul. 30. Hoherer cancellár levele Apafihoz ...	676
CXLIX. Kulcs Teleki Mihály titkos leveleihez:	
a) 1677. jul. 30. Clavis Teleki uramnak anno 1677. 30. Julii Szent-Péter	678
b) 1677. jul. 30. Clavis Teleki uramnak anno 1677. 30. Julii. Szt.-Péter	680

Igazítás.

471-ik lapon alulról 21-ik sor: »Rákóczyhoz« helyett olv.: »Apafihoz«.

